DARÓK JUDIT

NÖVÉNYANATÓMIAI-BOTANIKAI TERMINOLÓGIAI SZÓTÁR

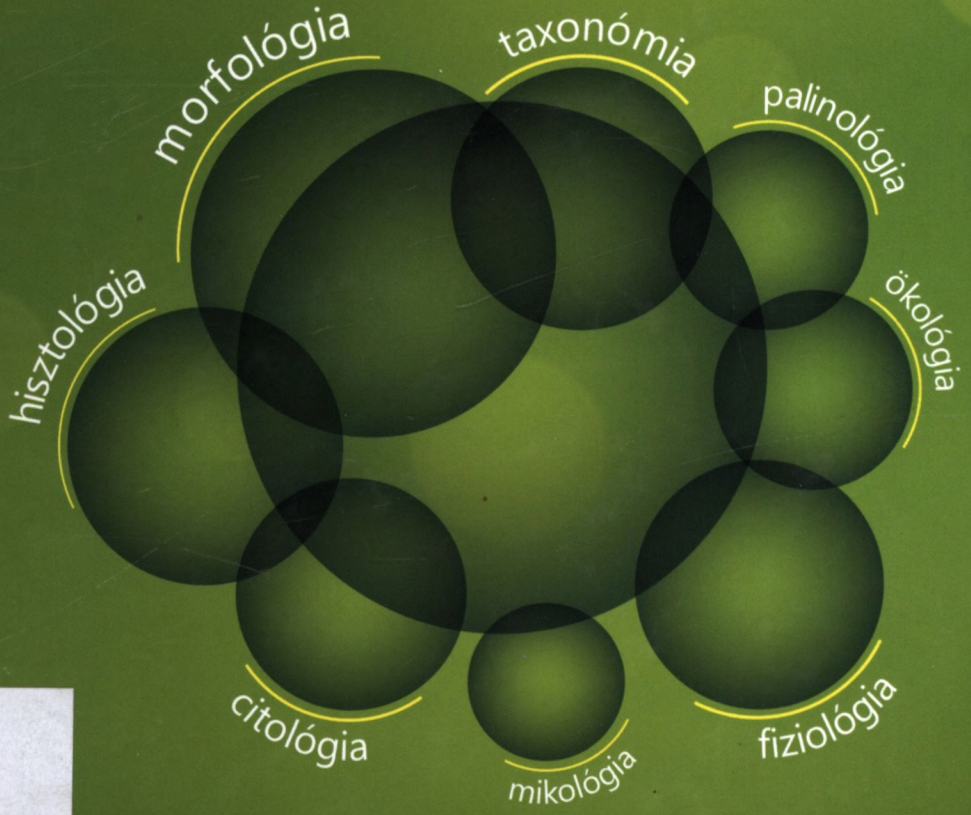

iai-botanikai
r
pld.

1828
AKADÉMIAI KIADÓ

Növényanatómiai-botanikai terminológiai szótár

Darók Judit

NÖVÉNYANATÓMIAI-BOTANIKAI TERMINOLÓGIAI SZÓTÁR

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

A kötet megjelenését
az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok Bizottsága támogatta

A rajzokat az irodalomjegyzékben felsorolt források alapján a szerző készítette

A teljes szótár lektorai:
Dr. Borhidi Attila akadémikus
Dr. Szabó László Gy., az MTA doktora

Az egyes szócikkek lektorai:
Citológia: Dr. Keresztes Áron, a biol. tud. kandidátusa
Filogenetika: Salamonné dr. Albert Éva PhD
Fiziológia: Dr. Szabó László Gy., az MTA doktora
Hisztológia: Dr. Mihalik Erzsébet, a biol. tud. kandidátusa
Lingvisztika: Dr. Szabó T. Attila, az MTA doktora
Mikológia: Dr. Jakucs Erzsébet, az MTA doktora
Morfológia: Dr. Almádi László, a biol. tud. kandidátusa
Ökológia: Dr. Borhidi Attila, akadémikus, Pál Róbert PhD
Palinológia: Járainé dr. Komlódi Magda, az MTA doktora

ISBN 978 963 05 8921 5

Kiadja az Akadémiai Kiadó, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja
1117 Budapest, Prielle Kornélia u. 19.
www.akademiaikiado.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2011

© Darók Judit, 2011
© Akadémiai Kiadó, 2011

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Hungary

Tartalom

Előszó 9
Jelmagyarázat, rövidítések 11

SZÓCIKKEK
A 13
Á 49
B 54
C 68
CS 87
D 92
E 104
É 125
F 127
G 148
GY 158
H 161
I, Í 185
J 196
K 197
L, LY 222
M 237
N 262
NY 270
O, Ó 272
Ö, Ő 280
P 284
Q 326
R 327
S 342
SZ 363
T 380
U, Ú, Ü, Ű 406
V 410
X 421
Z, ZS 422

Latin kiejtési és helyesírási szabályok rövid összefoglalása 425
Biológiai vizsgálatok mérettartományai 428
Felhasznált irodalom 429

Tanáraim emlékének tisztelettel

Hallgatóimnak szeretettel

Családomnak köszönettel

Előszó

„Minden szótár olyan, mint az óra,
mert a legrosszabb is jobb a semminél,
de a legjobbtól sem lehet elvárni, hogy tökéletes legyen."
Samuel Johnson (1709–1784)

Ez a terminológiai szótár egyetemi hallgatóknak, biológiatanároknak, mezőgazdasági, erdészeti és környezetvédelmi szakembereknek nyújt segítséget botanikai tanulmányaik, illetve oktató- és tudományos munkájuk során a szakirodalomban használt nevezéktan értelmezéséhez és helyes alkalmazásához. Elsősorban a növénymorfológia, növényszövettan szakkifejezéseinek összegyűjtésében törekszik teljességre, de helyet kaptak benne a botanikai társtudományokhoz (taxonómia, élettan, ökológia, biokémia, genetika) tartozó olyan fogalmak is, amelyek ismerete szükséges a növényanatómiai címszavak pontos megértéséhez, illetve botanikai vizsgálatok során kapott eredmények kiértékeléséhez.

A címszavak elsősorban a hajtásos növényekre terjednek ki, de megtalálhatók köztük az alsóbb szerveződési szintek alapvető fogalmai is. Bár a gombák sem élettani, sem származástani szempontból nem tekinthetők növényeknek, a velük foglalkozó tudományterület alapvető ismeretei a nemzetközi szakirodalomban még ma is részét képezik a botanikai szótáraknak, így ettől a gyakorlattól mi sem térünk el.

Tekintettel arra, hogy egy terminológiai szótárnak az a feladata, hogy segítségével a szakirodalom értelmezhető legyen, nem nélkülözheti egyes, korábban használt elnevezések megemlítését sem. Erre számos helyen van igény, pl. a palinológiai témájú régebbi források feldolgozásában. Ahol erre szükség van, utalunk rá, hogy a fogalom korábban volt használatban.

Az egyszerű rajzok a szakkifejezések jobb megértését hivatottak szolgálni, feliratozásukban a példanövény neve dőlt betűs.

A botanika, elsősorban a növényanatómia neves kutatóinak is külön szócikket szentel a szótár, melyben életművük rövid összefoglalása található.

A latin nyelv tanítása – a botanikai doktoriskolákat kivéve – sajnos ma már egyik képzési szinten sem része az oktatásnak, holott a szakkifejezések túlnyomó részének alapját e nyelv, illetve ellatinosodott görög szavak képezik. Sokkal könnyebb a szakkifejezések, növénynevek emlékezetbe vése akkor, ha a szó eredetét és jelentését is ismerjük. Nem is szólva arról, hogy az angol nyelvű tudományos közlemények megértését és megírását is jelentősen megkönnyíti, ha a latin nyelv alapjainak ismeretére építkezhet. Ezt a hiányt kívánja pótolni a szótár azzal, hogy a szakszavak és ismert növénynevek etimológiai elemzését is közli. E példáinknál a latin növénynév írása mindig megelőzi a növény magyar nevét. Azokban az esetekben, ahol a magyar botanikai név nem pontos fordítása a latin szónak, csak átvitt értelemben utal a növény valamely tulajdonságára, ott csak a nemzetség neve szerepel.

Helyet kaptak a szótárban a taxonómiai leírásokban, publikációkban használt klasszikus latin rövidítések is, valamint a mellékletben egy rövid latin nyelvtani összefoglaló.

A szakkifejezések írásmódjának legvitatottabb kérdése, hogy mennyiben ragaszkodjunk a szavak eredeti latin, illetve görög alakjához, és mikor engedhető meg a fonetikus átírás. A szótár e tekintetben szándékosan nem egységes, ugyanis tiszteletben tartja, hogy egyes tudományterületek nevezéktana sok helyen konzervatív, míg mások tudatosan a magyar kiejtés szerinti írásmódot részesítik előnyben. A szakszavak gyarapodása együtt jár a szakemberek nevezéktani vitájával, felfogásbeli különbségekkel, és ezzel párhuzamosan az írásmód „evolúciójával". A gyakrabban használt szavaknál – pl. kloroplasztisz – már természetes a hangzás szerinti átírás, míg a kevésbé ismert apicoplasztisz írásában ez a transzkripció az előtagon még nem következett be.

E szótárban mindkét írásmód szerepel, azzal a konszenzuskereső szándékkal, hogy az oktatásban a gyakran használt szavak esetén, illetve főleg azoknál a szavaknál, amelyeknek magyar megfelelője nincs, támogatható a kiejtés szerinti írásmód. Azonban kerülni kell ezt abban az esetben, amikor a mindenáron való fonetikus írás megmosolyogtató magyar szórészleteket eredményez. A gyakorlat azt mutatja, hogy az idegen, elsősorban angol nyelvű források használatát, a szakszavak szóképeinek felismerését és megjegyezhetőségét csak az eredeti latin írásmód elsajátítása könnyíti meg. A világhálón való keresést is gyorsabbá teszi, ha a kulcsszavakat latinos írásmódban adjuk meg.

Hálás vagyok a szótár lektorainak, hogy vállalták a kézirat áttekintését és észrevételeikkel segítségemre voltak. Megtisztelő számomra, hogy a teljes szótárt Borhidi Attila akadémikus, Szabó László Gy. a biol. tud. doktora véleményezte, a tudományáganként csoportosított szócikkeket tíz, az adott szakterület elismert művelője lektorálta. A tudományágak alfabetikus sorrendjében felsorolva köszönöm Keresztes Áron (citológia), Salamonné Albert Éva (filogenetika), Szabó László Gy. (fiziológia), Mihalik Erzsébet (hisztológia), Szabó T. Attila (lingvisztika), Jakucs Erzsébet (mikológia), Almádi László (morfológia), Borhidi Attila és Pál Róbert (ökológia), Járainé Komlódi Magda (palinológia) kritikai észrevételeit és tanácsait. Kötelességemnek érzem, hogy külön köszönetet mondjak a magyar botanika doyenjének, Priszter Szaniszlónak, aki e szótár kezdeményeinek láttán őszinte jó szándékkal biztatott a befejezésre.

Ezúton fejezem ki köszönetemet az OTKA Bizottságnak pályázatom kedvező elbírálásáért, köszönöm a Pécsi Tudományegyetem Alapítvány, valamint Gábriel Róbert és Geresdi István egyetemi tanárok támogatását, Csoknya Mária egyetemi tanár segítségét. Hálás vagyok a PTE TTK Növényrendszertani és Geobotanikai Tanszéke oktatóinak, hogy munkámat támogatták, köztük Morschhauser Tamás egyetemi docens és Csíky János egyetemi adjunktus kollégáimnak, akik értékes tanácsaikkal segítettek. Hallgatóim és volt tanítványaim is ösztönöztek e munka megírására, közülük segítségéért Lőrincz Pétert illeti külön köszönet.

Köszönetemet fejezem ki az Akadémiai Kiadó Tudományos, Műszaki és Orvosi Szerkesztősége munkatársainak, Réffy Balázsnak, Sisák Gábornak, Egri Róbertnek, Szabó Zsuzsának és Földes Zsuzsannának, akik e könyv sikeres megjelenését szívükön viselték. Mindezeken túl hálás vagyok egykori biológia-, illetve botanikatanáraimnak, hogy pályámon elindítottak és mindenekelőtt Családomnak, hogy mellettem állt.

Szeretném, ha e szótár elérné célját, és sokak tanulásához, munkájához szolgálna hasznos forrásul. A szótárírókat, a lexikográfusokat ártalmatlan robotosoknak szokás nevezni, remélem, e munkával a szerző sem lesz ez alól kivétel.

A szótár használóitól kritikai megjegyzéseiket a darok@gamma.ttk.pte.hu címre várom, és előre is köszönöm őket.

Pécs, 2010. december 10.

Darók Judit

Jelmagyarázat, rövidítések

*	A jellel ellátott szó önálló címszóként is szerepel
*(2)	A jellel ellátott címszó különböző jelentései közül a másodikra utal
~	A címszó feltüntetése a róla szóló szócikkben
↔	A címszóval ellentétes, a szótárban megtalálható fogalom, fogalmak
<lat.>	latin eredetű szó
/	egyenrangú fogalmak
<gör.>	görög eredetű szó
<ang.>	angol eredetű szó
<fr.>	francia eredetű szó
sp.	species = faj
pl.	például
v.	vagy
ill.	illetve
átv.	átvitt értelemben
e. sz.	egyes szám
t. sz.	többes szám
vö.	vesd össze
ld.	lásd
ún.	úgynevezett
Syn.	azonos értékű, szinonim elnevezés
igéknél	
1	(act.) āre, āvī, ātus; pass. ārī, ātus sum
2	(act.) ēre; (pass.) ērī
3	(act.) ere; (pass.) ī
4	(act.) īre, īvī, ītus; (pass) īrī, ītus sum
mellékneveknél	
3	-us, -a, -um végződés

A

A 1. A virágképletben* a porzótáj* (androeceum) jelölésére használt betűjel. **2. Å** → Angström

a. <lat.> anno rövidítése. Évszám előtt a jelentése: az adott évben.

a- <gör.> Fosztóképző. Mássalhangzóval kezdődő görög eredetű szavak előtt, pl. acelluláris* = nem sejtes. Magánhangzóval kezdődők előtt: → an-.

ab- Szóösszetételek előtagjaként az utótag valamiből v. valamitől származó, eredő, ill. a szóban forgó tárgytól, szervtől stb. távolodó voltát jelenti.
<lat.> a, ab (elöljáró szó) = -tól, -től, -ból, -ből

abaxiális A tengelytől távolabb eső rész. Ilyen helyzetű pl. a fatest* évgyűrűinek* a késői pásztája*, a lomblevelek, sziromlevelek fonáki oldala.
↔ adaxiális

aberráció Alakban v. működésben a szokásostól eltérő.
<lat.> aberratio = eltérés, megszabadulás

abiogenezis → ősnemzés

abiogén → abiotikus

abiotikus Nem élő, élettelen. Syn. abiogén.
↔ biotikus

abiotikus tényezők Nem biotikus* tényezők. Az élettelen természetnek az élőlényeket befolyásoló tényezői. Szárazföldön a fény, a hőmérséklet, a vízellátottság, a növények számára a talaj ásványi anyagokkal való ellátottsága, tengerekben a fény, a hőmérséklet, sókoncentráció, édesvizekben az oxigénmennyiség a döntő. Syn. abiogén tényezők.
↔ biotikus tényezők

abiózis Élettelenség, életképtelenség.

ablakos növények Azok a pozsgás* növények, amelyek a kiszáradás és a hőártalom ellen teljesen a talajba húzódnak, onnan csak pozsgás* levelük lapos, ablakszerűen áttetsző csúcsa áll ki. Ezen jut át a szűrt, így már ártalmatlan fény az asszimiláló* alapszövethez. Pl. aranyos ablakvirág (*Fenestraria aurantiaca*).
<lat.> fenestra = ablaknyílás

ablaktálás Kertészeti gyakorlatban a szervátültetésnek* az a módja, amelynél a transzplantálandó nemes hajtás* az alannyal* való összenövéséig az anyanövénnyel kapcsolatban marad. Pl. a nyír (*Betula*) esetében alkalmazzák.

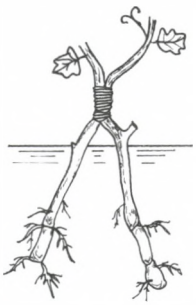

abnormális Nem szabályos. Növénynévben pl. *Ranunculus abnormis* (boglárkafaj).
<lat.> abnormis = a szabályostól eltérő, szabálytalan

abortálódás Elhalás, mielőtt a kifejlett képlet létrejönne. Növényeknél a virág v. termés elrúgása.
<lat.> aborior 4 = idő előtt születik

abszcisszió Levelek, rügyek, bimbók, virágok v. termések anyanövényről való, hormonok által szabályozott leválasztódását jelenti, mely ún. ~s v. szeparációs zóna mentén történik, ahol hidrolitikus enzimek (abszcizinsav*) feloldják a sejtek közti kapcsolatokat.
<lat.> abscessus = elmenetel, eltávozás

abszcissziós réteg Az abszcisszió* során keletkező leválasztóréteg.

abszcizinsav (dormin) A növekedésgátlás és a nyugalom előidézéséért felelős növényi „stresszhormon", szignálmolekula, mely a levelekben szintetizálódik. Nevét főleg a levél- és terméshullásban betöltött szerepéről kapta.

abszintin Glikozid*-természetű, terpenoid keserűanyag, amely az *Artemisia absinthium* (fehér üröm) gyógynövényben található.

abszolút sztómaszám A levél színi és fonáki oldalán található gázcserenyílások* számának összege.

abszorpció Elnyelődés. **1.** Gázok oldódása folyadékban v. szilárd testben. **2.** Fénysugár elnyelődése valamely közegen való áthatoláskor.
<lat.> absorbeo 2 = felszív, elnyel

abszorpciós spektrum Elnyelési színkép, amely egy folytonos színképet adó anyag sugárzásának gázon v. híg oldaton való áthaladása után jellemző. E vonalas színképből hiányoznak az abszorbeáló anyag által elnyelt, az anyagra jellemző fénysugarak. A klorofill* pl. megköti a vörös és a kék fénysugarakat, a zöldet pedig visszaveri.

abundancia Egyedszám. Társulások mintaterületein v. mintáiban valamely faj egyedszámának aránya a többi faj egyedszámához viszonyítva.
<lat.> abundantia = bőség, fölösleg

acanthoides Tüskés, az *Acanthus* növényhez hasonló. Növénynévben pl. *Carduus acanthoides* (útszéli bogáncs).
<gör.> akanthódés = tövises

acanthophyll tövis Levélkék* módosulásából létrejött tövis*. Pl. datolyapálma- (*Phoenix*) fajok.

acanthosoma A clathrinnal* burkolt vezikulum* régebbi neve.

acaulescens → acaulis

acaulis Olyan növények jellemzésére szolgáló fogalom, melyek szártalanok v. igen rövid szártagúak. A tőlevélrózsás*, rozettás növényekre jellemző, pl. *Primula acaulis* (szártalan kankalin), *Carlina acaulis* (szártalan bábakalács). Syn. acaulescens.
<gör.> a- (fosztóképző) + <lat.> caulis = szár

accrescens A kor előrehaladtával megnövekedő. Pl. a zsidócseresznye (*Physalis alkekengi*) csészelevelei*, amelyek a virágzás után megnövekedve a termésen maradó felfújt csészévé alakulnak.
<lat.> accresco 3 = megnő, gyarapodik, fokozódik

accretus ízesülés Olyan kapcsolódás, mely által másik testhez hozzárögzülve a további növekedés azzal együtt megy végbe.

accumbens Az a sziklevél*, amelynek széle a gyököcskével* érintkezik. Pl. kányafű- (*Roripa*) fajok.

***-aceae* végződés** → család

acelluláris Nem sejtes, azaz sejtfalak által nem határolt protoplazmatömegből álló. Pl. egyes zárvatermők endospermiuma*.
<gör.> a- (fosztóképző) + <lat.> cella = sejt

acelluláris endospermium A mag* belső táplálószövetének* az a típusa, amely kialakulásánál csak a sejtosztódások játszódnak le, sejtfalak keletkezése nélkül. A sejtmagok az embriózsák* plazmabélésében gyülekeznek, ún. magtapétát alkotva. Syn. nukleáris endospermium.

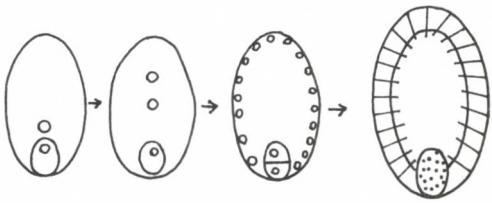

acer → acre

acervulusz A pszeudokarpium*$_{(2)}$ egyik típusa, aljzatba besüllyedt v. a növények kutikulája* alatt sűrűn egymás mellett álló, sztromatikus alaprétegen képződött konídiumtartók* csoportjából álló képződmény, érése során a gazdanövény bőrszöveti felszíne felboltozódik. Pl. *Colletotrichum*.
↔ korémium, sporodochium, piknídium

acetabuliformis Csészealj alakú. Kör alakú, homorú, közepén benyomott, szélén kissé befelé hajló. Pl. az *Acetabularia* tömlősmoszat nevében.

acetolízis Pollenszemek* exinéjének* preparálására szolgáló mikrotechnikai eljárás, mely 100 °C-on ecetsavanhidrid és tömény kénsav 10:1 keverékével történik.

acetosus Savanyú. Növénynévben pl. *Rumex acetosa* (mezei sóska).
<lat.> acidus 3 = savanyú; kellemetlen

achenium (achaenium) → kaszattermés

achlamideus virág → csupasz virág

aceratus → acicularis

acicularis Tűszerű, tűhöz hasonló. Növénynévben pl. *Eleocharis acicularis* (apró csetkáka) sertévé redukálódott virágtakarója után. Syn. aceratus.

acicularis trichóma Tű alakú növényi szőr.

acidofil 1. Savanyú festékkel festődő. Egy sejtalkotó v. sejttípus akkor ~, ha jellemző rá, hogy savanyú festékekkel (gyenge szerves savakkal) megfesthető, mivel sok bázikus anyagot tartalmaz (pl. a citoplazma). **2.** Savas környezetet kedvelő (mészkerülő*) szervezetek, → indikátor növények*.
<lat.> acidus = savanyú, kellemetlen + <gör.> filos = kedvelő
↔ bazifil/bazofil

acidofil-bazitoleráns növények Azok a növények, amelyek savanyú talajban fejlődnek jobban, de képesek megélni semleges v. gyengén alkalikus talajon is, ahonnan azonban a verseny következtében többnyire kiszorulnak. Pl. hölgymál- (*Hieracium*) fajok.

acidofrekvens növények → fakultatív mészkerülő*
<lat.> acidus = savanyú + frequens = gyakori

acidoklín → fakultatív mészkerülő*

aciklikus sztóma Az anomocitikus sztóma* korábbi elnevezése.

acinaceus Görbeélű kardhoz hasonló. Növénynévben pl. *Acacia acinacea* (akáciafaj). Syn. acinaciformis.
<lat.> acinaces = perzsa kard, görbe szablya

acinaciformis → acinaceus

acinosus Szőlőhöz hasonló. Növénynévben pl. *Phytolacca acinosa* (álkörmös) bogyótermése után.
<lat.> acinus = bogyó, (szőlő)szem

acraeus Magaslaton élő. Növénynévben pl. *Euryops* (*Euryopsis*) *acraeus*, fészekvirágzatú faj.

acre Éles, hegyes, csúcsos. Növénynévben pl. *Sedum acre* (borsos varjúháj) hosszú csúcsú termése után.
<lat.> acer, acris, acre = éles, hegyes

acris → acre

acro- → akro-

acrodrom(us) levélerezet Olyan levélerezet, melyben kettő v. több elsőrendű* v. erőteljesen fejlődött másodrendű ér* összetartó ívben fut a levélcsúcs felé.

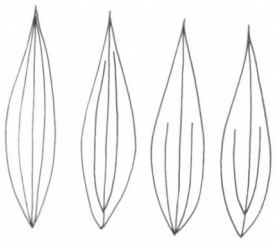

acrogamia → akrogámia

acrophyllum Kúszó páfrányok hajtásának felső részén eredő levele.
↔ bathyphyllum

acrostichoid A harasztok sporangiumának* egyik elhelyezkedési típusa, amelynél azok a levél fonáki oldalán egyenletes eloszlásban találhatók. Pl. *Elaphoglossum*-fajok.

acrostylia Az a jelenség, ha a bibeszál* a magház* csúcsán ered.
↔ bazistylia

acta 1. Tengerpart. Növénynévben pl. *Festuca actae* (csenkeszfaj).
<gör.> acta = tengerpart
2. Tudományos folyóirat, pl. *Acta Botanica*
<lat.> acta = hivatalos jegyzőkönyvek, napló

actin → aktin

actino- → aktino-

actinodrom(us) levélerezet Olyan levélerezet, melyben három v. több elsőrendű ér* egy pontból kiindulva sugárirányban fut, → tenyeresen erezett levél.

aculeatus Szúrós, tüskés. Növénynévben pl. *Ruscus aculeatus* (szúrós csodabogyó), *Magnolia acuminata* (hegyeslevelű liliomfa).
<lat.> aculeus = tüske, hegy, él

acuminatus trichóma A csúcs felé fokozatosan elkeskenyedő, hosszú, vékony szőr.
<lat.> acumen = hegye valaminek

acutatus → acutus

acutiformis → acutus

acutus Hegyes. Pl. hegyes levélcsúcs*, hegyes levélváll*. Növénynévben pl. *Potamogeton acutifolius* (hegyeslevelű békaszőlő), *Alchemilla acutiloba* (hegyeskaréjú palástfű). Syn. acutatus, acutiformis.
<lat.> acutus 3 = hegyes, éles

ad- Valamifelé való irányulást jelez.
<lat.> ad (elöljárószó) = -hoz, -hez, -höz

adaptáció Alkalmazkodás.
<lat.> adapto 1 = hozzáilleszt

adaxiális A tengelyhez közelebb eső. Ilyen helyzetű pl.a fatest* évgyűrűinek* a korai pásztája*, a lomblevelek, sziromlevelek felszíni oldala.
↔ abaxiális

adcrustatio → adkrusztáció

adekvát Teljesen megfelelő, egyenlő értékű, a lényeget pontosan tükröző.
<lat.> adaeque = éppúgy, hasonlóan

adenin → purinbázis

adeno- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag mirigyes szerkezetét jelöli.

adenopetália A nektáriumoknak* sziromszerű képletekké való alakulása.

adenozin-difoszfát (ADP) Adeninből*, ribózból* és egymással nagyenergiájú (makroerg) kötéssel összekapcsolt két foszfátcsoportból álló nukleotid*.

adenozin-monofoszfát (AMP) Adeninből*, ribózból* és ehhez kisenergiájú kötéssel kapcsolódó foszfátcsoportból álló nukleotid*.

adenozin-trifoszfát (ATP) Adeninből*, ribózból* és három foszforsavból álló nukleotid*, amely két nagyenergiájú (makroerg) foszfátkötése révén minden élő sejt legfontosabb energiahordozója.

adetostomia → pericitikus sztóma

adherens kapcsolat Különböző képletek szoros kapcsolata, mely nem jár összenövéssel.
<lat.> adhaereo 2 = odatapad, ráragad, csatlakozik

adhesorium → adhezórium

adhezórium (adhesorium) Élősködő nyálkagombák cisztáinak sajátos tapadónyúlványai, amelyek segítségével a gazdasejt felületére rögzülnek.

adkrusztáció (adcrustatio) A sejtfal külső felszínére folytonos rétegben történő anyagkiválasztódás és ráépülés. Pl. viaszbevonat* keletkezése, kutikula* kialakulása. Syn. akkrusztáció.

adnatus Nem azonos szervek, képletek összenövésére használt fogalom. Örvös* (virág)levélállásnál a szomszédos körök tagjainak radiális* összenövése, pl. a kankalin ~ porzószálai a pártacsőre* nőttek rá, ill. az orchidea virágában a különböző ivarlevelek összenövése gynostemiumot* hoz létre.
↔ connatus

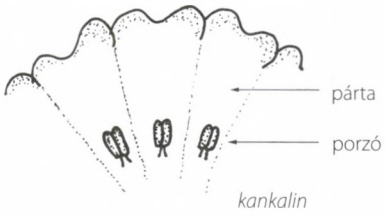

kankalin

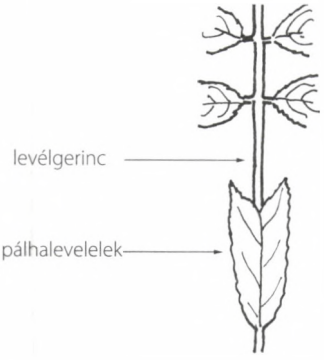

rózsa

adolescens Fiatalkorú. Syn. adulescens.
<lat.> adolescens = serdülő, fiatal

adosszált Az a levél, melynek fonáki oldala a származási tengely felé tekint. Pl. az egyszikűek előlevele*.

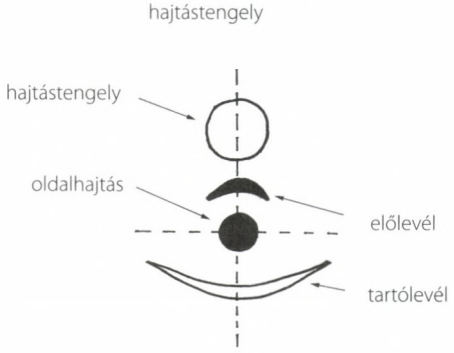

***Adoxa*-típusú embriózsák** → tetraspórás 8 magvú embriózsák(1)

ADP → adenozin-difoszfát

adsurgens Felálló, felfelé törekvő. Növénynévben pl. *Phlox adsurgens* (sudár lángvirág).

adszorpció Gázok v. folyadékok megtapadása, megkötődése, felhalmozódása valamely szilárd test felszínén.

adulescens → adolescens

adultus Kifejlett.
<lat.> adultus 3 = felnőtt

aduncatus → aduncus

aduncus trichóma Csúcsán kampós, horgas szőr. Pl. egy szederfaj (*Rubus hamulosus*) levelén.
<lat.> aduncus = horgas, kampós

adventív Jövevény. Járulékos, idegen eredetű, nem a szokásos helyen megjelenő.
<lat.> adventus = eljövetel, megérkezés

adventív embrióképzés → sporofitikus agamospermia. Syn. direkt embrióképzés.

adventív faj A vizsgált területre betelepítés, behurcolás v. bevándorlás útján bekerült nem őshonos (jövevény, idegen) faj. Pl. fekete fenyő (*Pinus nigra*), sugártalan székfű (*Matricaria discoidea*).

adventív gyökér → járulékos gyökér

adventív hajtás → járulékos hajtás

adventív rügy → járulékos rügy

adynamandria Az a jelenség, amikor a hímnős* virágokban a porzók elcsökevényesednek.
↔ adynamogynia

adynamogynia Az a jelenség, amikor a hímnős* virágokban a termőlevelek elcsökevényesednek.
↔ adynamandria

aecidiosorus → eci(di)um

aeci(di)um → eci(di)um

aemulus Versengő. Növénynévben pl. *Dryopteris aemula* (páfrányfaj).
<lat.> aemulus = vetélytárs

aequalis → ekvális
<lat.> aequalis = egyenlő, egyforma

aequinoctialis Az Egyenlítő környékéről való, ahol a nappalok és éjszakák egyforma hosszúak. Növénynévben pl. *Lemna aequinoctialis* (békalencsefaj).
<lat.> aequalis = egyenlő + nox, noctis = éjszaka

aerenchima (aerenchyma) → átszellőztető alapszövet

aero- Szóösszetételekben előtagként az utótagnak a levegővel való kapcsolatát jelöli.
<gör.> aer = levegő

aerob Oxigén jelenlétével kapcsolatos.

aeropalinológia A pollenszemek* levegőben való terjedésével foglalkozó tudomány, a palinológia* egyik ága, mely a légkör pollentartalmát vizsgálja mennyiségi és taxonómiai összetétel szempontjából. Segítségével a nemzetközi polleninformációs hálózatok pollenjelentéseket és előrejelzéseket készítenek, → pollenallergia.

aeroplankton A levegőben lebegő, rendszerint mikroszkopikus méretű élőlények v. szaporító képletek (baktériumok, apró rovarok, spórák, virágporszemek) összessége.

aerotaxis Helyzetváltoztató mozgás, melynek kiváltó ingere a levegő oxigéntartalmának változása. Pl. egyes baktériumok oxigéndús helyekre történő vándorlása.

aerotropizmus A növények, főként a gyökerek növekedéses mozgása a jó oxigénellátottságú terek felé, pl. a jól szellőzött talajrészek irányába történő pozitív ~.

aestivalis Nyári. Növénynévben pl. *Adonis aestivalis* (nyári hérics), *Leucojum aestivum* (nyári tőzike).
<lat.> aestivus 3 = nyári

aestivatio → borulás
<lat.> aestiva = nyári tábor, szállás, karám

afázisos fejlődés Egyes rajzóspórás gombák (*Chytridiomycota*) olyan egyedfejlődési típusa, amelyben teljesen kimarad a gametobiont* szakasz.

agaméta Nem gaméta jellegű egysejtű szaporító sejt. Egyes spórák* megnevezésére használt fogalom.

agamogónia Gaméták nélkül végbemenő ivartalan szaporodási mód.

agamogünöcia Az a jelenség, ha termős és meddő virágok is találhatók egy egyeden. Pl. egyes fészekvirágzatúak (*Asteraceae*), eperfafélék (*Moraceae*), kontyvirágfélék (*Araceae*).

agamohermafroditizmus → agamomonöcia

agamomonöcia (agamohermafroditizmus) Az a jelenség, ha egy egyeden hímnős és meddő virágok is találhatók. Pl. kányabangita (*Viburnum opulus*).

agamospecies Apomixis* útján keletkezett ún. kisfaj*. Az ilyen fajok igen kevés bélyegben különböznek egymástól, populációik* morfológiailag csak kissé különböző egyedekből állnak.

agamospermia Megtermékenyítés* nélkül végbemenő magképzés. Pl. pongyola pitypang (*Taraxacum*), hölgymál (*Hieracium*), szeder (*Rubus*). Fajtái: gametofitikus*, sporofitikus ~*. Syn. apomixis*.

agathosmus Kellemes illatú. Növénynévben pl. *Buddleja agathosma* (nyáriorgona-faj).

ageraton Nem öregedő, nem hervadó. Növénynévben pl. *Ageratum houstonianum* (kék bojtocska).

agglutinatus Valamihez hozzáragadó v. összetapadó.
<lat.> agglutino 1 = hozzáragad

aggregatus Összekapcsolódó, csoportosuló. Növénynévben pl. *Eucalyptus aggregata*.
<lat.> aggrego 1 = egybegyűjt

aggregációs plazmódium → álplazmódium

aggregációs telep Szabad egysejtűek összehalmozódásával, mechanikai kapcsolódásával a telepes szerveződés* kialakulásának egyik formája. Pl. hálómoszat (*Hydrodictyon*).
<lat.> aggrego = egybegyűjt, szegődik, csatlakozik

aglanduláris Nem mirigytermészetű.

aglikon A glikozidok* alkoholos v. fenolos komponense, cukormentes maradéka. Syn. aglükon.

aglükon → aglikon

agochoria Az ember általi nem szándékos mag- és termésterjesztés egyik fajtája, mely a szállítással, közlekedéssel, talajtrágyázással idéz elő növényvándorlást.

agriofita (agriophyta), e. sz. **agriofiton** (agriophyton) Először emberi segítséggel érkezett növényfajok, amelyek konkurenciaképesnek bizonyultak, és az emberi hatás megszűnése után is fenn tudnak maradni. Bár az eredeti vegetációnak nem tagjai, de mára a természetközeli és/v. természetes vegetációban is meghonosodtak.

aitionom determináció Az a meghatározottság, amikor az osztódó sejteken kívüli tényezők határozzák meg, hogy az utódsejtek milyen irányban differenciálódhatnak. Pl. a szomszédos sejtek általi indukció* v. gátlás*.
↔ endonom determináció

ajak (labium) → ajakos virág

ajakos virág A rovarmegporzáshoz alkalmazkodott egyik virágtípus. Az öttagú, pártacsővé* forrt párta csúcsi részén kettéválik, és három sziromlevele gyakran alsó ajakot, két sziromlevele felső ajakot hoz létre. A virágok mérete és az ivarlevelek elhelyezkedése is a megporzó rovar testméretéhez, súlyához alkalmazkodott. Pl. ajakosok (*Lamiaceae/Labiatae*).

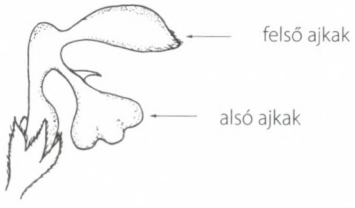

akaszkodó termések → epizoochoria

akcesszórikus rügy → járulékos rügy
<lat.> accessio = odajövetel, megjelenés, hozzájárulás, ráadás

akinéta Kedvezőtlen körülmények átvészelésére szolgáló, vastag falú, mozdulatlan spóra, mely egy megvastagodó falú vegetatív sejtben képződik. A kékalgáknál a sejtfalat burok is borítja.

akkomodáció Alkalmazkodás.
<lat.> accomodatio = hozzáillesztés, engedékenység, alkalmazkodás

akkrusztáció → adkrusztáció

akkumuláció Felhalmozás, felhalmozódás.
<lat.> accumulo 1 = felhalmoz, elhalmoz

a-klorofill → klorofill

akro- (acro-) Szóösszetételek előtagjaként az utótag hegyességét, ill. valaminek a végén, csúcsán való elhelyezkedését jelöli.
<gör.> akron = csúcs, hegye valaminek

akrocentrikus kromoszóma Olyan kromoszóma, amelynek centromeronja* a kromoszóma egyik végének közelében van, és ezáltal az egyik karja sokkal hosszabb a másiknál (a sejtosztódás anafázisában* J betűhöz hasonló alakú).
↔ metacentrikus, telocentrikus

akrogámia (acrogamia) Az aporogámia* egyik fajtája, melynél a pollentömlő* behatolása a magkezdeményebe* annak csúcsán történik, annak ellenére, hogy – az egyébként ott található – csírakapu* hiányzik.
↔ kalazogámia, mezogámia

akrogén növények Azok a virágtalan növények (pl. harasztok), melyek csak hajtáscsúcsukon növekednek.

akrogyn mohák → akrokarp(ikus) mohák
↔ anakrogyn

akrokarp(ikus) mohák Azok a mohák, melyek ivarszervei a száracska* csúcsán fejlődnek. Pl. *Mnium* és *Dicranum* nemzetségek.
↔ pleurokarp(ikus) mohák

akrokont A monadális* szervezeteknek az a típusa, amelynél az ostor* a sejt elülső pólusán (az úszás irányával megegyező oldalon) helyezkedik el.
↔ opisztokont

akromatikus objektív Olyan javított lencserendszer, amely a kromatikus aberrációt* erősen csökkenti azáltal, hogy az emberi szem számára a legvilágosabb – és így legfeltűnőbb – két szín, a zöld és a sárga fénysugarak fókuszdifferenciáját szünteti meg.

akropetális Csúcsot követő növekedés v. fejlődés, melynek eredményeképpen a csúcs felé mindig a fiatalabb, az alap felé az idősebb képletek, pl. gyökérszőrök, oldalelágazások, virágkocsányok találhatók.
↔ bazipetális

akroplasztikus A levelek hosszanti növekedésének az a típusa, melynél a növekedés a csúcsra korlátozódik. Pl. a páfrányok levele pásztorbotszerűen becsavarodva védi a merisztematikus* levélcsúcsot.
↔ baziplasztikus

akroszkopikus Oldalt elhelyezkedő, csúcs felé irányuló.

akrotónia A növény alkatát többek közt a főtengelyen megjelenő oldalhajtások helyzete szabja meg. A fákra* az ~ jellemző, azaz a csúcstáji elágazás; oldalelágazásaik főleg a hajtás csúcsi része táján keletkeznek.
↔ bazitónia, mezotónia

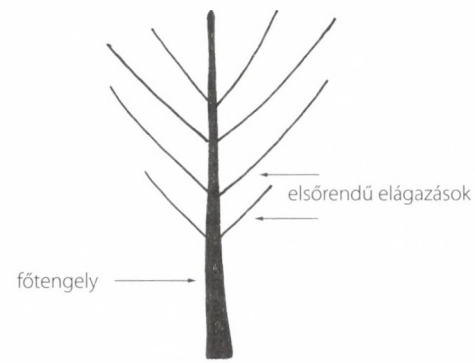

aktin (actin) Globuláris fehérje, melyet az izomrostokban fedeztek fel, de a növényi sejtekben és gombákban is kimutattak. Itt a monomerek* alakja inkább ellipszoid és csavarmenetszerű elrendeződésben alkotják az ~-mikrofilamentumokat*.

aktino- (actino-) Szóösszetételekben előtagként az utótagnak a sugaras szimmetriával* való kapcsolatát jelöli.
<gör.> aktis = sugár

aktinocitikus sztóma A sztóma* zárósejtjeit* sugárirányban rendeződött sok melléksejt* veszi körül. Előfordulása ritka, pl. szömörcefélék (*Anacardiaceae*).

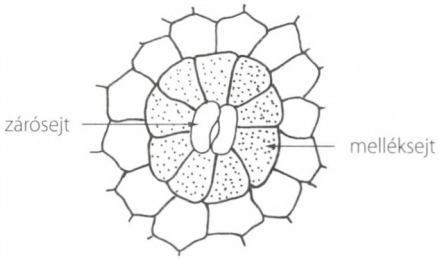

aktinodrom(us) → actinodromus, → tenyeresen erezett levél

aktinomorf Sugaras szimmetriájú*. A virágképletben* jelölése: *.

aktinosztéle A protosztéle* egyik formája, melyben a központi elhelyezkedésű fatest* keresztmetszetben csillag alakú, ill. karéjokat visel. Pl. korpafű (*Lycopodium*), *Psilotum* ősharaszt.

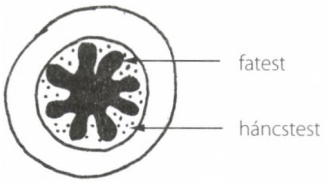

aktomiozin- (actomyosin) **rendszer** Aktin*- és miozinmolekulákból álló (először izomszövetből izolált) rendszer, amelynek a növényekben, valamint gombákban a sejten belüli mozgásokban van szerepe, a citoszkeleton* alkotója.

aktuopalinológia A ma élő növények pollenszemeivel foglalkozó tudományág. Syn. recens palinológia.
↔ paleopalinológia

akvatikus Vízi környezettel kapcsolatos.
<lat.> aqua = víz

al. <lat.> alii, aliorum rövidítése. Jelentése: mások, másoké.

alaeformis Szárny alakú.
<lat.> ala = szárny

alany Az a gyökeres növény, amellyel a vegetatív szaporítás* során az oltóvesszőt*, ill. szemet* egyesítik.

alapi (bazális) **placentáció** A magkezdemény* felfüggesztésének az a típusa, ahol a magléc* (placenta) a magházüreg* alapi részén fejlődik. Pl. dió (*Juglans*).
↔ csúcsi, fali, szegélyi, szögleti, tengelyi placentáció

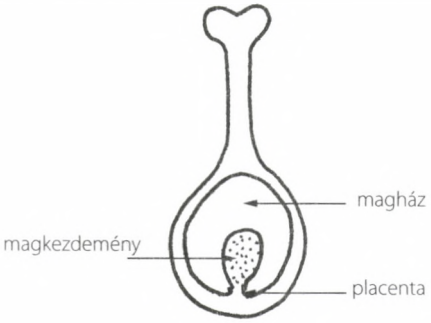

alapi (bazális) **sejt 1.** A zárvatermők zigótájának* első osztódásakor keletkező két sejt közül a csírakapuhoz* (mikropyle) közelebb eső sejt. Asterad*, caryophyllad*, chenopodiad*, onagrad* embriófejlődés.
↔ csúcsi sejt (terminális sejt)
2. Egyszerű sejtfonalas algák aljzathoz rögzítő rizoid* sejtje.
↔ csúcsi sejt
3. rajzóspórás (*Chytridiomycota*) gombák rögzítő (rizoid*) sejtje.

alapi test A csillangóknak* és ostoroknak* a citoplazma felületi rétegébe ágyazódott része.

alapmerisztéma (periblema) A gyökér elsődleges kérgét* létrehozó elsődleges merisztéma*.

alapréteg (tráma) A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőrétegét* tartó meddő hifák*

szövedéke. A hifaelemek száma szerint lehet: homomer* és heteromer*; irányuk szerint pedig: bilaterális*, pszeudobilaterális*, inverz ~*.

alapszövetrendszer A növényi test alapállományát adó és alapvető életfolyamatoknak teret biztosító szövetek összessége. Differenciáltsági fokuk alapján lehet valódi*, szilárdító*, ill. kiválasztó* és váladéktartó ~*.

alaris virág A kettősbog * főtengelyén eredő virág. Pl. szegfűfélék (*Caryophyllaceae*).
<lat.> alaris = szárny-

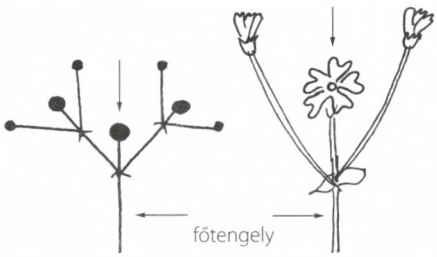

alatus Szárnyas. Pl. ~magja* van a fenyőknek.
<lat.> ala = szárny

albicans Fehérlő, fehéres. Növénynévben pl. *Hebe albicans*.
<lat.> albus = fehér

albulus Fehéres. Növénynévben pl. *Carex albula* (sásfaj).

albuminatus mag Olyan mag, amelynek endospermiuma* albumint* raktároz.

albuminok Vízben oldódó, kis molekulasúlyú globuláris fehérjék*, melyek magvak táplálószövetében raktározott tápanyagként fordulnak elő. Pl. a búza szemtermésében leucosin, ricinusmagban ricin.

albuminsejt Fehérjesejt*.

alburnum → szíjács

albus Fehér. Növénynévben pl. *Nymphaea alba* (fehér tavirózsa), *Sedum album* (fehér varjúháj).
<lat.> albus 3 = fehér

alcsalád (subfamilia) A család* alatti taxonómiai kategória. Jelölése: *-oideae* végződés.

aldehidcsoport Szerves vegyületek láncvégi karbonilcsoportja a hozzákapcsolódó hidrogénnel együtt. Képlete: -CHO.

aldóz Aldehidcsoportot* tartalmazó monoszacharid* (pl. glicerinaldehid).

aleppicus Aleppóban (Szíria) honos. Növénynévben pl. *Geum aleppicum* (hegyi gyömbérgyökér).

aleuronréteg Aleuronszemcséket* tartalmazó endospermium*réteg, mely a pázsitfűfélék (*Poaceae*) és keserűfűfélék (*Polygonaceae*) magvaiban az embrió táplálására szolgál.

aleuron(szemcse) Ha a vakuolumok* kismolekulájú globuláris fehérjéi* akkumulálódnak, vízvesztés következtében kikristályosodva ~t hoznak létre. Pl. pillangósvirágúak (*Fabaceae*) magjainak sziklevelében*.
<gör.> aleuron = búzaliszt

alfaj (subspecies, subsp.) Faj* alatti rendszertani kategória. Azokat a populációkat* foglalja magában, amelyeket a fajra jellemző tulajdonságok egy meghatározott kombinációja jellemez, és önálló földrajzi elterjedéssel, ökológiai jelleggel v. sajátos életritmussal rendelkeznek.

alfa taxonómia A taxonómiai* és florisztikai* kutatások első két fázisának (feltáró fázis* és szisztematikai fázis*) közös elnevezésére szolgáló fogalom.
↔ omega taxonómia

alforma (subforma) A forma* további felosztása során keletkező, legalacsonyabb rendszertani kategória.

algák Moszatok. Eltérő fejlettségű, egysejtű v. többsejtű, változatos alakú, klorofillt és/v. egyéb pigmenteket* tartalmazó, fotoszintetizáló növények.
<lat.> alga = moszat

algológia (<gör.> phycologia) A botanikának a moszatokkal foglalkozó ága.
<lat.> alga = moszat

alienus Idegen, nem rokon. Növénynévben pl. *Quercus aliena* (koreai tölgy).
<lat.> alienus 3 = nem rokon, távol álló

alkaloid Növények másodlagos anyagcsereterméke*, nitrogéntartalmú, bázikus természetű szerves heterociklusos vegyület*. A több mint 1000 ismert ~ legtöbbje a növények számára a rovarok, rágcsálók elleni védekezésül szolgál. Pl. nikotin, kokain, morfin, sztrichnin.

alkoholos erjedés Az anaerob* disszimiláció* egyik fajtája, mely során a cukor etil-alkoholra és szén-dioxidra bomlik. Pl. az élesztőgomba (*Saccharomyces*) energiafelszabadító folyamata.

allantoideus <lat.> Kolbász alakú.

allelopátia (allelopathia) A magasabb rendű növények, ill. mikroorganizmusok egymás fejlődésére gyakorolt hatása valamely hatóanyag termelése által. A részt vevő szervezetek alapján ezek az anyagok lehetnek: antibiotikumok*, marazminok*, fitoncidok*, kolinok*.

allergén Allergiás tüneteket, pl. bőrkiütést v. a nyálkahártya gyulladását előidéző anyagok. Pl. sejtnedv*, mézga*, ill. a pollenszemek* falának fehérjéi.

allevél (cataphyllum, katafillum) A hajtáson* a lomblevelek zónája alatt eredő, többnyire védő szerepű levél. Ilyenek pl. a földbeni szárak pikkelylevelei, a fedett rügyeket* kívülről védő rügypikkelylevelek*, a burkolt hagymán* található hártyás burokpikkelylevelek*.
↔ fellevél

allél Egy gén különböző bázissorrendű változatainak egyike. A diploid* szervezetekben minden gén két példányban van jelen (*2n*) a homológ kromoszómapárok azonos helyein.

allicin A fokhagyma (*Allium sativum*) jellegzetes szagát okozó kéntartalmú alillszármazék.

***Allium*-típusú embriózsák** → bispórás 8 magvú embriózsák

allo- Szóösszetételek előtagjaként az utótag másságát, a szokásostól eltérő voltát jelöli.
<gör.> allos = más, másik

allochton Nem őshonos, máshonnan származó.
<gör.> allos = más + ochtos = part

allofil megporzású virág Olyan virág, amelynek megporzásában több rovarfaj is részt vehet.

allogámia Az a megporzás*, amikor a virágpor nem ugyanabból a virágból származik. Fajtái: xenogámia*, bastardogámia*.
↔ autogámia

allometria Az élőlények méreteinek növekedési sebessége között fennálló arány.
<gör.> allos = más + metron = méret

allopatrikus fajok Az a két rokon faj, melyek areája* elkülönül egymástól, közöttük térbeli izoláció van.
<gör.> allos = más + patróos = atyai
↔ parapatrikus, szünpatrikus

allopoliploidia A poliploidia* egyik típusa, amely két v. több különböző faj kromoszómaszerelvényének kombinációjával jön létre. A (diploid*) fajok közötti hibrid rendszerint steril, mert minden kromoszómájából sejtenként csak 1 fordul elő. Az allopoliploid egyed megjelenését tekintve két szülője közötti köztes tulajdonságokat hordoz, de egyikkel sem képes szaporodni, így új fajnak nevezhető. A gabonafajokat sokszor ilyen úton származtatják. Pl. a 42-es kromoszómaszámú közönséges búza (*Triticum aestivum*) három fajból, az egyszemű búza (*Triticum monococcum*), a tönkölyszerű kecskebúza (*Aegilops speltoides*) és a bibircses kecskebúza (*Aegilops squarrosa*) 3×14 kromoszómájának kombinációjával jött létre.
<gör.> allos = más + polyploos = sokszoros

allorhizás gyökérrendszer → főgyökérrendszer

allotrópia Az a jelenség, amikor a viráglátogató rovarokon speciális alkalmazkodás nem ismerhető fel.

allozimek Az enzimek* olyan különböző formái, amelyeket a kromoszóma* egy lokuszán több allél* határoz meg. Syn. allozimok.
↔ izoenzimek (izozimek)

allozimok → allozimek

alluviális A jégkorszak után keletkezett olvadék vizek, valamint a folyók által a földtörténeti jelenkorban szállított hordalékból kialakult talajok, ill. az ilyen talajokkal feltöltött síkságok.
<lat.> alluvium = a földtörténeti jelenkor, a holocén régebbi neve

almasav Hidroxi-borostyánkősav. Szénhidrátok oxidációja során keletkező, vízben jól oldódó szerves sav, mely gyakori savanyú gyümölcsökben és pozsgás* növényekben. A legtöbb haraszt spermatozoidjának* kemotaktikus* mozgását kiváltó ingere az archegónium*, ill. a petesejt által kiválasztott ~.

almatermés (pomum) Alsó állású magházból*, korikarp* termőtájból fejlődő áltermés*, melynek endokarpiuma* pergamenszerű, és ezt vastag, nedvdús, meghúsosodó vacok* veszi körül. E terméshúson belül helyezkedik el a tulajdonképpeni valódi termés, a tüszőcsokor*. Pl. alma, körte, birs.

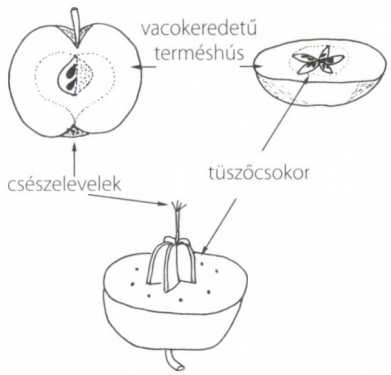

alnemzetség (subgenus) A nemzetségen* belüli további felosztás. Pl. *Prunus* (subg. *Cerasus*).

alosztály (subclassis) Közvetlenül az osztály* alatti rendszertani kategória, a rendnél* magasabb egység. Jelölése: *-idae* végződés. Pl. *Caryophyllidae* a szegfűfélék ~a.

alpestris Alpesi, havasi. Növénynévben pl. *Ranunculus alpestris* (havasi boglárka). Syn. alpinus.

alpinus → alpestris
<lat.> alpicus, alpinus 3 = alpesi

alrend (subordo) A rend* alatti rendszertani kategória. Jelölése: *-ineae* végződés.

alsó állású magház (ovarium inferior) Ha a virág takarólevelei* a magház felett erednek, és a magház a vacokba* süllyed, a magház alsó állású. A virágot ekkor epigyn* virágnak nevezzük. Pl. tökfélék (*Cucurbitaceae*), fészekvirágzatúak (*Asteraceae*), ernyősvirágzatúak (*Apiaceae*).
↔ felső állású, középső állású magház

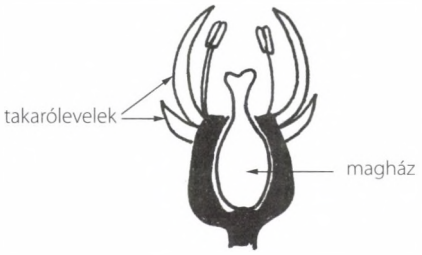

alsó toklász → külső toklász

alt. <lat.> alter rövidítése. Jelentése: a másik; kettő közül a második.

alternáció Váltakozás.
<lat.> alterno 1 = felváltva tesz

alternálás szabálya → alternáló örvök

alternáló gödörkék Egyes tűlevelű fák tracheidáinak* radiális* falain az udvaros gödörkék* váltogatva, nem egy vonalban helyezkednek el. Pl. *Araucaria*.

alternáló levélállás → alternáló örvök

alternáló örvök Örvös (virág)levélállásnál* az egymás feletti örvök tagjai váltakozó elhelyezkedésűek, a szomszédos körök tagjainak felezősíkjába esnek, → virágdiagram.

altribusz (subtribus) A tribuszon* belüli rendszertani kategória. Jelölése: *-inae* végződés.

alt. s. m. <lat.> altitudine supra mare rövidítése. Gyűjtési hely adataiban a jelentése: tengerszint feletti magasság, → m. s. m.

altus Magas. Növénynévben pl. *Melica altissima* (magas gyöngyperje), *Plantago altissima* (magas útifű).
<lat.> altus 3 = magas; altissima = legmagasabb

alutaceus Bőrszerű v. bőrszín barna. Növénynévben pl. *Rhododendron alutaceum* (hangarózsafaj) bőrnemű levele után.
<lat.> aluta = bőr, irha

alveoláris Kis mélyedéseket tartalmazó.
<lat.> alveolus = kis teknő, medence

alvórügy (gemma proventitia) A hajtásokon levő hónaljrügyek* közül a legalsók gyakran egyáltalán nem fejlődnek ki, v. pedig évekig fejletlenek maradnak, s csak sérülés stb. esetén alakul ki belőlük hajtás. Ezek az ~ek.

alvószemzés A szemzéskor* néha az áthelyezett rügy áttelelve csak a következő tavaszon fejlődik hajtássá.
↔ hajtószemzés

amabilis <lat.> Szeretre méltó, megelégedésre okot adó. (Sciencia amabilis = a szeretre méltó tudomány, ahogy Linné* a botanikát* nevezte.) Növénynévben pl. *Kolkwitzia amabilis* (szép bokor).

amarus Keserű. Növénynévben pl. *Polygala amara* (keserű pacsirtafű), *Salvia amarissima* (zsályafaj).
<lat.> amarus 3 = keserű; amarissimus = nagyon keserű

amentiflorus Barkavirágzatú. Vékony, hajlékony tengelyű, igen sűrűn ülő virágokat viselő, korán lehulló virágzatokra használt elnevezés, → barkavirágzat.

amentum → barkavirágzat
<lat.> amentum = lendítőszíj a lándzsán

amenzalizmus A szimbiózis* egyik formája és a vele kapcsolatos alkalmazkodási formák. Két szervezet v. populáció* közötti olyan kapcsolat, amelyben az egyik fél hátrányt szenved a másik aktivitása miatt. Idesorolható a parazitizmus*, valamint a növényeknek a rovarkártevők és növényevő állatok ellen szolgáló védekező berendezései.
↔ kommenzalizmus, mutualizmus

amfi- (amphi-) Szóösszetételek előtagjaként az utótag kétoldaliságát v. kör alakban való elhelyezkedését jelöli.
<gör.> amphi = valami körül

amfianizocitikus sztóma Olyan sztóma*, amelynek melléksejtjei* két körben veszik körül a zárósejteket*, számuk a belső körben 3, a külsőben 2-3 v. 4.

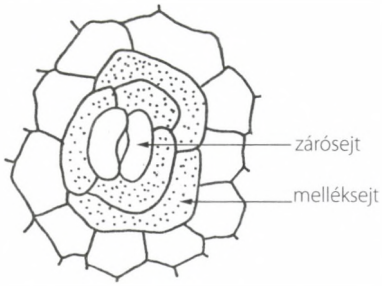

amfibikus növény Olyan növény, amely a termőhely teljes vízborítottságát és kiszáradását is képes elviselni, és ahhoz alakilag alkalmazkodni, ezért az ~nek megkülönböztetjük vízi (akvatikus) és szárazföldi (terresztris) alakját, melyekre gyakran jellemző a heterofillia* jelensége. Pl. nyílfű (*Sagittaria*), vízikányafű (*Rorippa amphibia*). Tágabb értelemben ~nek nevezik azokat a mocsári növényeket is, amelyek testének egy része víz alatt, levelei és virágai a vízfelszín fölé emelkednek. Pl. nád (*Phragmites communis*).
<gör.> amphi* = kettős + phyton = növény

amfibiotikus Az a szervezet, amely a gazdaszervezettel egyaránt képes parazitaként*, ill. szimbiózisban* élni.

amfibrachiparacitikus sztóma Olyan amfiparacitikus sztóma*, amelynek melléksejtjei* rövidebbek a zárósejteknél.

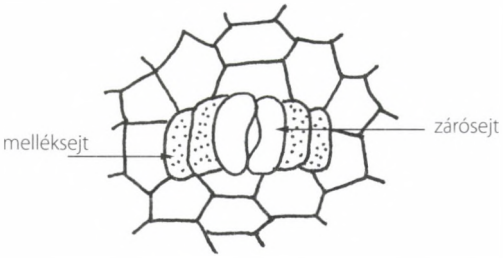

amfibrachiparatetracitikus sztóma Olyan sztóma*, amelynek melléksejtjei* közül a két kisebb a zárósejtekkel* párhuzamosan, a két nagyobb polárisan, míg a többi, apró méretű sejt ezeket körülvéve helyezkedik el.

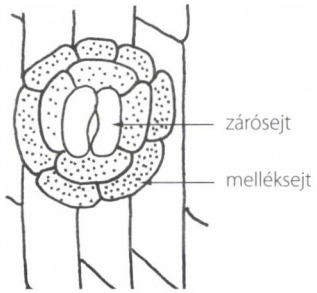

amficiklikus sztóma → amficiklocitikus sztóma

amficiklocitikus sztóma Olyan sztóma*, amelynek melléksejtjei* két körben, keskeny gyűrűkként veszik körül a zárósejteket*. (Korábbi nevei: biciklikus/diciklikus/diaciklikus/amficiklikus sztóma.)

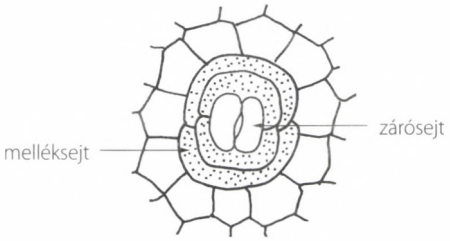

amfidiacitikus sztóma Olyan sztóma*, amelynek 4 melléksejtje* páronként a zárósejtek* pólusán található. Korábbi neve: diallelocitikus sztóma.

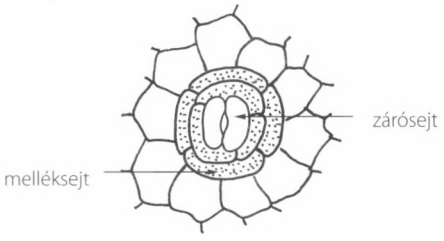

amfifil (amphiphil) Megporzásukat illetően olyan határesetű növények, melyek részben rovarmegporzásúak, de pollenmennyiségük nagy részét a szél szállítja. Pl. csarab (*Calluna vulgaris*), fűz (*Salix*).

amfifiton → amfibikus növény

amfifloikus szifonosztéle Olyan szifonosztéle*, melyben a fatestet* belülről is gyűrű alakú háncstest* határolja. Ez a sztéletípus jellemző egyes harasztokra, pl. mételyfű (*Marsilea*), *Adiantum*. Syn. szolenosztéle.

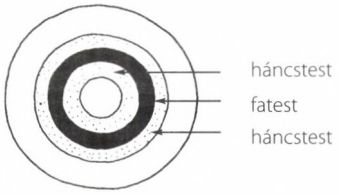

amfigasztria → amphigastrium

amfikarpia (amphicarpia) Az a jelenség, amikor egy növény kétféle termést (föld alattit és föld felettit) hoz létre. A növény neve is utal erre az észak-amerikai disznómogyoró (*Amphicarpaea*), a *Vicia amphicarpa* (bükkönyfaj), a *Lathyrus amphicarpus* (lednekfaj) esetében, ill. további példák: erdei madársóska (*Oxalis acetosella*), illatos ibolya (*Viola odorata*), madárkeserűfű (*Polygonum aviculare*).

amfikribrális nyaláb → hadrocentrikus szállítónyaláb

amfimixis (amphimixis) → kettős megtermékenyítés
<gör.> amphi* + m(e)ixis = párosodás

amfiparacitikus sztóma Olyan sztóma*, amelynek 4 melléksejtje* páronként a zárósejtekkel* párhuzamosan helyezkedik el. Korábbi neve: laterocitikus sztóma.

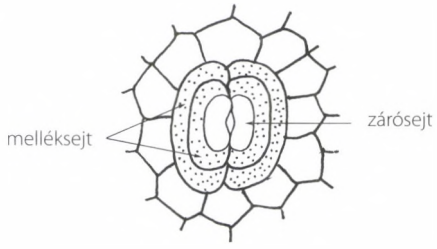

amfiparatetracitikus sztóma Olyan sztóma*, amelynek melléksejtjei* közül 2 megnyúlt, s a zárósejtekkel* párhuzamosan 2 polárisan, a többi, kisebb méretű sejt pedig ezeket körülvéve helyezkedik el.

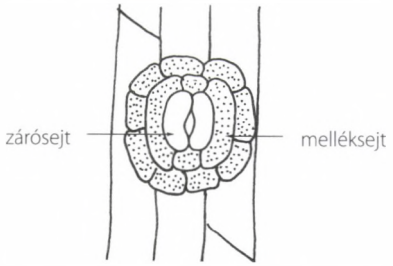

amfipericitikus sztóma Olyan sztóma*, amelynek 2 melléksejtje* van, melyek közül a belső körülöleli a zárósejteket*, a külső pedig ezt veszi körül.

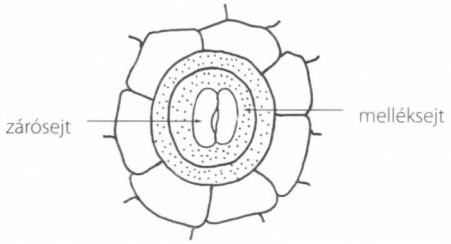

amfisztomatikus Az olyan levél, melyen sztómák a levél színi és fonáki oldalán egyaránt előfordulnak. Az ~ levelek általában függőleges helyzetűek, pl. nőszirom (*Iris*).
↔ episztomatikus, hiposztomatikus

amfitónia Az oldalhajtások elágazásának egyik típusa. Ilyenkor a legerősebb oldalhajtások jobbra-balra kétoldalt jelennek meg.
↔ epitónia, hipotónia

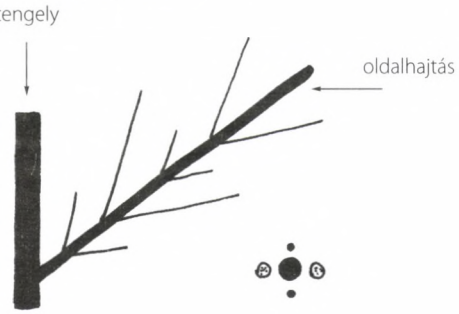

amfitropikus (amfitróp) **magkezdemény** Az olyan magkezdemény*, amelyben az embriózsák* is görbült helyzetű. Pl. békalencse (*Lemna*). Syn. hemitróp.
↔ atróp, anatróp, kampilotróp, hemianatróp, circinotróp

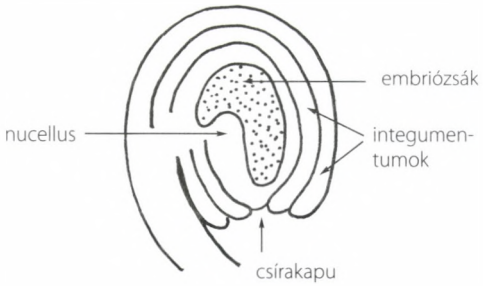

amfivazális nyaláb → leptocentrikus szállítónyaláb

amfoter A környezet pH-jától függően hol savként, hol bázisként viselkedő vegyület.

amid 1. Olyan szerves sav, amelynek –COOH csoportjában a –H-gyököt $-NH_2$-csoport helyettesíti. **2.** Olyan ammóniaszármazék, amelyben az egyik H-atomot fématom helyettesíti.
↔ amin

amigdalin A mandula (*Amygdalus communis*) hidrogén-cianidot tartalmazó glikozidja*.

amiláz Keményítőt bontó enzim. Az α-~ („endo-amiláz") a keményítőt dextrinekre* bontja, míg a β-~ („terminális ~") a keményítőmolekula végéről maltózokat* hasít le.

amiloid spóra Jóddal kékre festődő, glikogéntartalmú spóra, mely egyes gombafajokra jellemző.

amilopektin Elágazó láncú poliszacharid*, mely az amilózzal* együtt a keményítő* felépítésében vesz részt. Az ~ az α-glükóz molekulák többnyire (1–4), ill. (1–6)-os glikozidos kötéssel* való összekapcsolódása révén jön létre.

amiloplasztisz A leukoplasztisz* keményítőt raktározó formája.

amilóz Kb. 250-300, egymáshoz (1–4) α-glükozidos kötéssel kapcsolódó glükózmolekulából álló poliszacharid. A kötések miatt a molekula nem egyenes, hanem spirálisan feltekeredett. E spirál által képzett üregekben rakódnak le a jódmolekulák, és zárványvegyületet létrehozva erős fényelnyelést mutatnak. Ezen alapul az az intenzív kék színeződés, amely a keményítő Lugol-oldattal* való kimutatásának alapja.

amilum → keményítő

amin Egy v. több szénhidrogén-csoportot tartalmazó ammóniaszármazék. A kontyvirágfélék (*Araceae*) ozmofórái* által kiválasztott vegyület, a romlott húsra emlékeztető szagot okozza.
↔ amid

aminocsoport $-NH_2$-összetételű atomcsoport.

aminoid illat Erős – ammónia- – illat, mely egyes fajok virágaira jellemző. Pl. cseregalagonya (*Crataegus oxycantha*), nemes körte (*Pyrus communis*), madárberkenye (*Sorbus aucuparia*), sóskafa (*Berberis vulgaris*), vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*), virágos kőris (*Fraxinus ornus*), borostyán (*Hedera helix*).

aminosav Savas karboxil és bázikus aminocsoportot tartalmazó szerves vegyületek, melyek általános képlete: $R–CH(NH_2)–COOH$. A fehérjék felépítésében 20 ~ vesz részt, ill. ismert mintegy 200, nem fehérjét felépítő ~ is, amelyeknek raktározó és védelmi szerepet tulajdonítanak.

amitózis A sejtmagosztódásnak az a formája, amelyben a maganyag megoszlása a két utódsejt között véletlenszerű, mivel a folyamat a kromoszómák kondenzálódása és a magorsó kialakulása nélkül megy végbe. Egysejtű algák osztódásánál és az endospermium* kialakulásánál jellemző.
↔ mitózis

amőboid (amoeboid) Alakjában és mozgásában amőbára emlékeztető. Pl. a járommoszatok (*Zygnematales*) egyes fajainak gamétái.

amőboid szerveződési szint Algák szerveződési szintje. Egysejtű, csupasz moszatok. Mivel nincs szilárd sejtfaluk, testalakjukat amőbaszerűen változtatják, a táplálékrészecskéket állábaikkal veszik fel. Syn. rhizopodiális szerveződési szint.

amőboid tapétum → periplazmás tapétum

amorf Formátlan, alaktalan.
<gör.> a- (fosztóképző) + morphé = alak

amorf virág A zigomorf* virág evolúciójának alsó krétakori*, legkorábbi állomása. A virágok szimmetria nélküliek, a virágtagok száma változó, a környező lomblevelektől legfőképpen sárgás v. fehéres színükben különböznek.
↔ haplomorf, pleomorf, sztereomorf

AMP → adenozin-monofoszfát

ampelográfia A szőlőfajtákat leíró tudományterület.

ampelológia Szőlészet.

amphi → amfi-

amphigastrium (amfigasztrium), t. sz. **amphigastria** A leveles májmohák (*Jungermanniales*) rendjébe tartozó fajoknak a száracska alsó oldalán elhelyezkedő kicsi, különleges, levélalakú teleprészei.

amphigonia → ivaros szaporodás
<gör.> amphi* + goné = gyermek

amphiphil → amfifil

amphithecium 1. A tömlősgombák (*Ascomycetes*) apotheciumát* közvetlenül körülfogó teleprészlet. **2.** A lombosmohák (*Bryopsida*) embrióját körülvevő sejtek közül a külsők.
↔ endothecium(2)

amplexicaulis → szárölelő levél. Növénynévben pl. *Persicaria amplexicaule* (baracklevelű keserűfű).
<lat.> amplexus 3 = körülölelő

amplexifolius → szárölelő levél

ampulla 1. Ostorosmoszatok (*Euglena*) sejtjének csúcsi részén található megnyúlt üregecske, mely egy nyaki részből és egy körte alakú kamrából áll. **2.** → levélhólyagocska

amylum → keményítő

an- <gör.> Fosztóképző. Magánhangzóval kezdődő görög eredetű szavak előtt, pl. anaerob* = levegő jelenléte nélküli. Mássalhangzóval kezdődők előtt: → a-.

ana- Szóösszetételek előtagjaként a jelentése: -ra, -re, vissza-, újra, ellen-.
<gör.> ana- = -ra, -re, ellen

anabiózis → latens életmód

anaboli(ti)kus folyamat (anabolizmus) Felépítő, szintetizáló anyagcsere-folyamat, mely során egyszerű molekulákból bonyolultabb molekulák keletkeznek ATP-felhasználás révén. Pl. Calvin-ciklus.
↔ kataboli(ti)kus folyamat

anabolizmus → anabolikus folyamat

anaerob 1. Oxigén jelenléte nélküli. **2.** Csak oxigénmentes környezetben szaporodóképes.
↔ aerob

anafázis A sejtmagosztódás nagyon rövid utószakasza, melyben megtörténik a kromatidoknak (a mitózisban*) v. a homológ kromoszómáknak (a meiózisban*) a szétválása, ezt követően ezek a magorsó megrövidülő fonalai mentén a sejt két pólusára vándorolnak.
↔ profázis, metafázis, telofázis

anagenezis Progresszív, új elemek megjelenése az evolúcióban*.
↔ kladogenezis, stazigenezis

anakrogyn mohák → pleurokarp(ikus) mohák
↔ akrogyn

analóg szervek Azonos működésű, de eltérő eredetű szervek. A védekező szerepet betöltő tövis lehet levéltövis*, szártövis*, ágtövis*, gyökértövis*; a kapaszkodásra módosult kacs* is lehet levél-, ág- v. gyökéreredetű. Az analógia nem bizonyít leszármazási rokonságot, → konvergens evolúció.
<gör.> analogia = egyformaság, hasonlóság
↔ homológ szervek

anamorfa (anamorph) A gombák ivartalan formái (imperfekt* alakjai), amelyekben az ivartalan szaporítóképletek (spóra*, konídium*) létrehozása magfáziscsere* nélkül megy végbe.
↔ teleomorfa

anamorfózis Fajoknak v. magasabb taxonoknak az ősök neoteniás* alakjaiból történő kialakulása az evolúció során.

ananásztermés Virágzatból létrejövő bogyós terméságazat*, melyben a murvalevelek elhúsosodnak. A virágzatra jellemző diafízis* a termésen is megmarad.

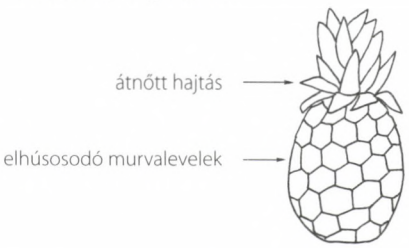

anandrus Porzótáj* (androeceum) nélküli.

anaplázia Olyan rendellenes szövetfejlődés, melynek során az eredeti szövet helyén kevésbé differenciált sejtekből álló szövet jelenik meg.

anasztomizál Összeolvad. Pl. az oldalerek a levél szélén ~nak a brochidodromus* levélerezetben.

anasztomózis Összeköttetések létrejötte sejtek, sejtfonalak, erek között.

anaszulkátus (anasulcatus) **pollen** Olyan pollenszem*, amelyen a sulcusok* disztálisan* helyezkednek el.
↔ kataszulkátus pollen

anatómia A növény~ a növény felépítésével foglalkozó botanikai tudományág. Mikroszkópos módszereket alkalmazva elsősorban a szövettípusok, a szervszövettan területét öleli fel, de gyakran emellett a növénymorfológiát* is értjük alatta.

anatrem A pollen/spóra* felnyílásának helyére utaló kifejezés. Az ~ pollen a disztális* póluson nyílik fel. Ilyen pl. a legtöbb nyitvatermő virágporszeme.
↔ katatrem

anatróp (anatrop) **magkezdemény** → visszafordult magkezdemény

anaulceratus pollen Olyan pollenszem*, amelynek kör alakú apertúrája* a pollenszem* disztális* pólusán helyezkedik el.
↔ kataulceratus pollen

anazonaszulkátus pollen Az a pollenszem*, amelynek egyenlítői síkja* és disztális* pólusa között gyűrűszerű hasíték található.
↔ katazonaszulkátus pollen

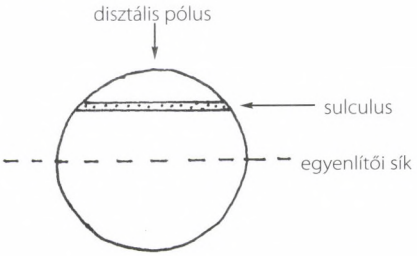

ancestralis Egy származási sor kiinduló típusára jellemző, ősi.
<lat.> antcessio = előzmény

ancistrus Szálkás.
<gör.> ankistron = kampó

ancistrus trichóma Szálkás trichóma. Rövid, kemény, visszahajló végű elágazásokkal ellátott védőképlet, amely magvak, termések elterjesztésében vesz részt.

andro- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a hímnemmel való kapcsolatát jelöli, → decandros.
<gör.> andros = férfi

androclinium A portokoknak* a rostellumba* való ágyazódásával jön létre. Az ilyen virágokban a pollináriumok* nyelecskéje a rostellumnak egy leváló szövetrészéből alakul ki, és ezért nem caudiculának*, hanem stipesnek* nevezzük.

androeceum → andröceum, porzótáj

androforum (androphorum) A rövidszártagú virágtengely (vacok*) megnyúlása a sziromlevelek és a porzótáj között. Pl. a hársfélék (*Tiliaeae*) egyes fajainál.
<gör.> andros = férfi + phoré = nyél

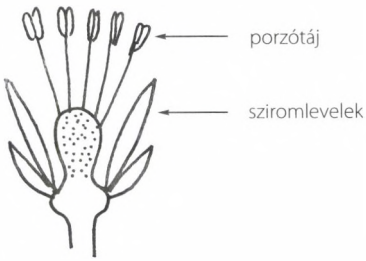

androgaméta Hímivarsejt.
↔ gynogaméta

androgenezis Az apomixis* egyik formája, amikor hímivarsejtből fejlődik embrió.

androginodiőcia → androgünodiőcia

androginoforum → androgünoforum

androgűnia Egy egyeden külön porzós és külön termős virágok találhatók. Pl. úritök (*Cucurbita pepo*), kukorica (*Zea mays*).

androgünodiőcia Ugyanazon fajhoz tartozó egyedek között vannak hímnős* virágokat fejlesztő példányok, míg másik egyedek porzós* és termős* virágokat viselnek.

androgünoforum (androgynophorum) A rövidszártagú virágtengely (vacok*) megnyúlása mind a sziromlevelek és a porzótáj, mind

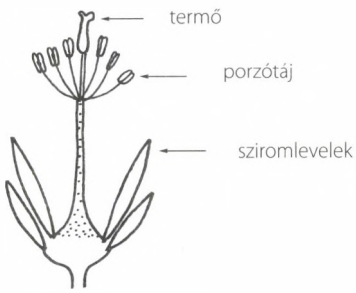

a porzótáj és a termőtáj között. Syn. androginoforum. Pl. golgotavirágfélék (*Passifloraceae*).

andromonőcia Az a jelenség, amikor egy egyeden porzós és hímnős virágok egyaránt előfordulnak. Pl. vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*), fehér zászpa (*Veratrum album*), völgycsillag (*Astrantia major*).

androspóra A süvegmoszat (*Oedogonium*) speciális zoospórái*, melyek az androsporangiumokban* keletkeznek.

androsporangium A süvegmoszat (*Oedogonium*) vegetatív fonálsejtjeinek osztódásával egyesével v. sorokban keletkező sejtek, melyek androspórákat* termelnek.

andröceum (androeceum) Porzótáj, a virág porzóinak összessége. Virágképletbeli* jelölése: A.

anemo- Szóösszetételek előtagjaként az utótag széllel való kapcsolatát jelöli.
<gör.> anemos = szél

anemochoria Szél általi termés- és magterjesztés. Az ilyen magvak és termések jól felismerhetők felületnagyobbító képleteikről. Pl. a fenyők szárnyas (alatus*) magjai, ill. szőrfüggelékek a nyárfa, gyapot magjain.

anemofília → szélmegporzás

anemogámia Szél általi megtermékenyülés, melyet anemofília* előz meg.

aneuploid Az a sejt v. szervezet, amelyben a kromoszómaszám eltér a fajra jellemző *n* alapszámtól. Többnyire egyetlen kromoszóma hiányát (hypoploidia) v. többletét (hyperploidia) jelenti. Oka a sejtosztódás anafázisában* a kromoszómák egyenlőtlen szétválása. Fajtái: monoszómia*, triszómia*, tetraszómia*.

angiokarp (angiocarp) **termőtest** A pöfeteggombák (*Gasteromycetes*) gaszterális termőtestének* az a típusa, amely szabályosan kialakuló nyílás mentén nyílik fel.
↔ kleisztokarp termőtest

Angiospermae → Angiospermatophyta

Angiospermatophyta Zárvatermők. A virágos növényeknek az a törzse, amelyben a magkezdemények* a zárt magházzá* összeforrott termőlevelek belső felszínén fejlődnek. Syn. Angiospermae.

Angström (**Å**) Hosszúsági mértékegység, a nanométer* tizedrésze, azaz 10^{-10} méter.

angulatus → anguláris

anguláris Szögleti, szögletes. Növénynévben pl. *Euphorbia angulata* (szögletes kutyatej). Syn. angulatus.
<lat.> angulus = szöglet

anguláris divergencia → divergenciaszög

anguláris kollenchima → sarkos kollenchima

anguláris placentáció → szögleti placentáció

angustatus → attenuatus
<lat.> angustus 3 = szűk, szoros

angusti- Szóösszetételek előtagjaként az utótag szűk, keskeny voltát jelenti.
<lat.> angustus, angustatus 3 = szűk, keskeny

angustifolius Keskenylevelű. Növénynévben pl. *Elaeagnus angustifolia* (keskenylevelű ezüstfa), *Eriophorum angustifolium* (keskenylevelű gyapjúsás).
<lat.> angustus, angustatus 3 = szűk, keskeny + folium = levél

angustiseptatus Olyan termés, amelynek válaszfala a termés legkisebb átmérője mentén található. Pl. pásztortáska (*Capsella bursa-pastoris*) becőtermése*.
↔ latiseptatus, mediseptatus

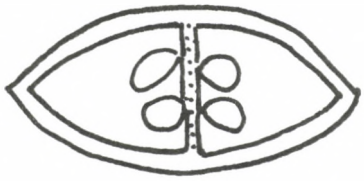

anisocotylia Az a jelenség, amikor a sziklevelek* különböző méretűek. Pl. *Streptocarpus-(Gesneriaceae)* fajok.

anizo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak méretbeli különbözőségét jelöli.
<gör.> ana = ellenében + izos = egyenlő

anizocitikus sztóma A sztóma* 3 (5) melléksejtje* méretben különbözik egymástól, általában egy kisebb közülük. Pl. káposztafélék (*Brassicaceae*), egyes ernyősvirágzatúak (*Apiaceae*) és érdeslevelűek (*Boraginaceae*).

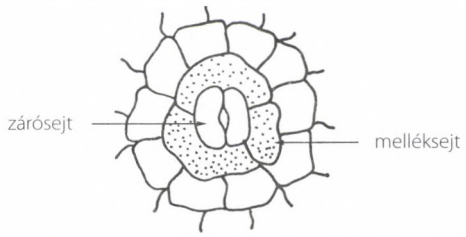

anizodiametrikus Nem egyenlő átmérőjű.

anizodiametrikus tetrád Olyan pollentetrád*, amelyben a pollenszemek eltérő méretűek.

anizofillia (anisophyllia) → egyenlőtlenlevelűség

anizogaméta Így nevezzük a gamétákat akkor, ha – bár mindegyikük mozgásra képes –, méretben már különböznek egymástól, a hím gaméta* többnyire a kisebb (mikrogaméta), a női gaméta pedig nagyobb (makrogaméta). Syn. heterogaméta.

anizogámia Az ivaros szaporodásnak az a formája, melynél anizogaméták* egyesülnek. Pl. egyes algák. Syn. heterogámia.

anizokont Az ostorok azonos alakúak, de nem egyenlő hosszúak. Vö. → heterokont.
↔ izokont

anizopoláros pollen → heteropoláris pollen

anizo(s)tóm elágazás Az a dichotomikus* elágazás, amelynél a villaágak nem egyenlő hosszúak. Pl. korpafű (*Lycopodium*).
↔ izo(s)tóm elágazás

anizotróp Különböző tengelyek mentén különböző tulajdonságokat mutató.

annelokonídium Az enteroblasztikus* konídiumképzés* egyik formája, amelynél a konídiumot létrehozó anyasejt nyaki részénél minden konídium keletkezésekor új sejtfal jön létre, és ennek maradványa gyűrűszerűen (annulus) megmarad az anyasejten.

annuláris kollenchima → gyűrűs kollenchima

annuláris nektárium A torális nektáriumoknak* az típusa, amikor a nektárium* a receptaculum* felszínén gyűrűszerű képletet alkot. Pl. a sziromlevelek és a magház között: *Grevillea*; a porzók alapi részei között: keserűfű (*Polygonum*), káposztafélék (*Brassicaceae*); a porzók közt és a magház körül: szuhar (*Cistus*), szilva (*Prunus*), málna (*Rubus*), akác (*Robinia*); a magház alapján: burgonyafélék (*Solanaceae*), érdeslevelűek (*Boraginaceae*).

annuláris sejtfalvastagodás → gyűrűs sejtfalvastagodás

annulus 1. Egyes mohák spóratartó tokján* és harasztok sporangiumán* található, gyűrű alakba rendeződött sejtek, melyek vízvesztésüket követően U alakú sejtfalvastagodásuk révén szétpattannak, és a spóratartó felnyílását eredményezik. **2.** A pollenszem exinéjének* egy pórust* körülvevő területe, amely élesen elkülönül az exine többi részétől akár díszítettség, akár vastagság tekintetében. **3.** A bazídiumos gombák gallérja*. **4.** Az annelokonídium* keletkezésekor az anyasejten* keletkező gyűrű alakú képlet, ezek száma

megegyezik a lefűzött konídiumok számával. **5.** A magház* tetején található gyűrű alakú bibepárna* (pl. *Rubiaceae*/buzérfélék).
<gör.> annulus = gyűrű

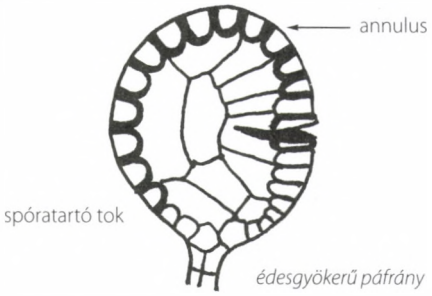

annuus Egyéves. Növénynévben pl. *Stenactis annua* (egynyári seprence).
<lat.> annuus 3 = egy évig tartó, egyéves

anomalus <lat.> A szokásostól eltérő, rendellenes, abnormális*.

anomocitikus sztóma Olyan „szabálytalan" sztómatípus, melynél nincsenek melléksejtek*, a zárósejteket* epidermiszsejtek veszik körül. Pl. boglárkafélék (*Ranunculaceae*), burgonyafélék (*Solanaceae*), ill. sok egyszikű növény.
<gör.> a- (fosztóképző) + nomos = szabály

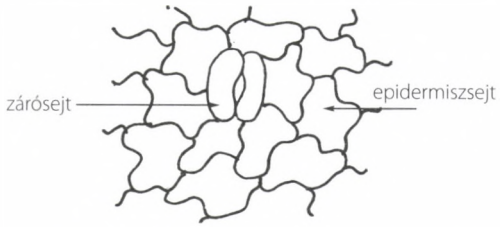

anorganikus Szervetlen.

anoxibionta Erjesztési folyamatok útján energiához jutó, oxigén nélkül élő szervezetek. Pl. a földtörténet redukáló ősatmoszférájában élt primitív prokariota* egysejtűek.

anserinus Lúddal, libával kapcsolatos. Növénynévben pl. *Potentilla anserina* (libapimpó).
<lat.> anser = lúd, liba

antenna A *Catasetum* (orchideafaj) virágában található szőrszerű páros nyúlvány, amely a rovar érintésének hatására a polliniumot* a rovar testére rálövi.

anterior Elülső, mellső.
<lat.> ante = elöl lévő, elülső
↔ posterior

anthela → ecsetvirágzat

anthera → portok

antheraxanthin Sárga, lipoidoldékony, xanthofill pigment*, főleg portokra jellemző.

antheridiális sejt → generatív sejt

antheridiogén Harasztok hormonhatású szteroid vegyülete, mely az antheridiumok* keletkezését indukálja, és ugyanakkor gátolja az archegóniumok* kialakulását.

an(t)heridiol Egyes petespórás gombák oogóniuma* által termelt hormonhatású szteroid vegyület, amely a közeli hifákon* antheridiumok* képződését indítja el.

antheridiophorum A csillagos májmohák (*Marchantiales*) hímivarszervtartója, mely egy nyélből és annak csúcsán elhelyezkedő 8 karéjú receptaculumból* áll, melyben antheridiumok helyezkednek el.
↔ archegoniophorum

antheridium A gametofiton nemzedékhez* tartozó hímivarszerv, melyben mitotikus* osztódással keletkeznek a hímivarsejtek (spermatozoidok*). Pl. mohák, harasztok.

antherofillia (antherophyllia) Az a jelenség, ha az antherák* sziromra emlékeztető lemezes képletekké alakulnak. Pl. kajszibarack (*Prunus armeniaca*).
↔ petaloidea

antheroidea A bibe v. egyes karéjai antherákká* alakulnak. Pl. egyes termesztett szegfű- (*Dianthus*) fajokon.

antherozoid → spermatozoid

anthezis (anthesis) → virágzás

antho-, -anthium Szóösszetételek elő- v. utótagjaként a virággal való kapcsolatot jelenti.
<gör.> anthos = virág

anthocarpium Termésből és a rajta maradó virág-takarólevelekből létrejövő képlet. Pl. csodatölcsérfélék (*Nyctaginaceae*).

anthodium → fészekvirágzat

anthoecium → kalászka

anthophorum → antoforum

anthophyta A virágos (magvas) növények összefoglaló neve.
<gör.> anthos = virág + phyta = növény

anthoxanthin Sárga, vízoldékony, flavonvázas növényi pigment*.

anthracinus Szénfekete színű.
<gör.> anthrax = feketeszén

anti- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak valamivel való ellentétességét, szembenállását jelöli.
<gör.> anti- = ellen, szemben

antibiotikumok Mikroorganizmusok által termelt szerves vegyületek összefoglaló neve, amelyek más mikroorganizmusok növekedését és szaporodását gátolják. Pl. a *Streptomyces*-fajok által termelt tetrán széles spektrumú hatóanyag, többféle baktérium ellen felhasználható.

antidróm A spirális levélállásnak* az a típusa, ahol a spirálvonal egyazon növény különböző hajtásain különböző – balos, ill. jobbos – lefutású.
↔ homodróm

antidróm pálha Külső széleikkel egymáshoz kapcsolódó pálhalevelek*. Pl. *Alchemilla mollis* (palástfű).

antigén A szervezetbe nem a tápcsatornán át bejutott idegen anyag, amely ott speciális ellenanyagok termelődését váltja ki.
<gör.> anti-* + genesis = eredet

antigibberellinek → retardánsok

antiklinális A felszínre merőleges.
↔ periklinális

antiklinális radiális osztódás Ha a sejtosztódás során a két utódsejt közt létrejövő sejtfal az adott szerv sugara mentén jön létre, akkor az osztódás ~. Ilyenkor a két leánysejt egymás mellé kerül. Pl. új epidermiszsejtek keletkezése.

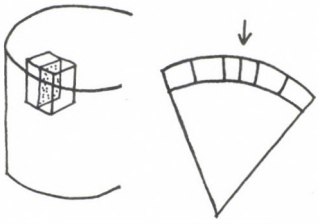

antiklinális sejtfalak Azok a sejtfalak, amelyek merőlegesek a növényi test felszínére. Gyökér és szár esetén – mivel ezek többnyire henger alakúak – az ~ elnevezés radiálissal* is helyettesíthető.
↔ periklinális, tangenciális

antiklinális transzverzális osztódás Olyan osztódás, amelynél a keletkező új sejtfal merőleges az illető szerv felszínére (antiklinális), és a két utódsejt egymás alá kerül. Ennek eredményeképpen hosszanti növekedés következik be. Ilyen pl. a hajtáscsúcs, gyökércsúcs merisztémáinak* osztódása.

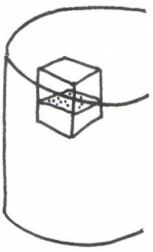

antipetál → epipetál

antipodiális (antipód) **sejtek** → ellenlábas sejtek

antiszepál → episzepál

antiszimmetria → komplementer szimmetria

antitest Ellenanyag, mely a képződését kiváltó antigénnel specifikus kapcsolódásra képes.

antithetikus nemzedékváltakozás → heterofázisos nemzedékváltakozás

antitróp szimmetria Az aszimmetriának* az a típusa, melynél a – nem azonos oldalon megjelenő bélyegek következményeként – az adott képlet kétféle aszimmetriája fordul elő egy egyeden.
↔ homotróp szimmetria

antocianidin (anthocianidin) → antocián

antocián (anthocian) Vízoldékony növényi festékanyag, mely indikátortermészeténél fogva a sejtnedv kémhatásától függően a virágszirmoknak, terméseknek savas közegben vörös, lúgos közegben kék színét, ill. ezek átmeneteit okozza. A molekulát alkotó cukorkomponenshez (glükóz, galaktóz v. ramnóz) glikozidos kötéssel* ún. anthocianidin aglikon* kapcsolódik, ezért e molekulákat kromoszacharidoknak tekintjük. A flavonvázhoz* kapcsolódó –OH és $-OCH_3$ gyökök alapján különböző festékanyagokat különböztetünk meg: pelargonidin*, delphinidin*, malvidin*, önidin*, paeonidin*, petunidin*.

antofein (anthophein) A sejtnedvben oldott barna színű festékanyag. Pl. lóbab (*Vicia faba*), egyes szarkaláb- (*Delphinium*) fajok, trópusi orchideák.

antoforum (anthophorum) A rövidszártagú virágtengelyen (vacok*) a csésze- és a szirmlevelek tája között utólagos megnyúlással internódium* jön létre. Pl. szegfűfélék: *Dianthus*, *Silene*, *Lychnis*.
<gör.> anthos = virág + phoré = nyél

antokládium (anthocladium) Olyan hajtásrendszer, amely felváltva lombleveleket és virágokat fejleszt. Pl. zsidócseresznye (*Physalis alkekengi*).

antolízis (antholysis) A rövidszártagú virágtengelyen utólagos megnyúlással minden virágtáj között internódium* jön létre, a virág mintegy felbontottnak látszik.
<gör.> anthos = virág + lysis = feloldódás

antropochoria Ember általi termés- és magterjesztés, mely történhet akaratlanul v. tudatosan.

antropogén hatás Ember által előidézett hatás.
<gör.> antropo- = emberrel kapcsolatos + genesis = eredet

antropomorf Valamely dolgot, természeti jelenséget emberhez hasonlító, azzal kapcsolatot, hasonlóságot kereső.
<gör.> anthropos = ember + morphé = alak

antrorz Előre v. felfelé irányuló.
<lat.> antrorsus 3 = felfelé irányuló; ante = elő + torgueo = csavar, teker
↔ retrorz

anukleáris → celluláris endospermium

anyagcsere (metabolizmus) Mindazoknak a biokémiai reakcióknak az összessége, amelyek során molekulákban energia raktározódik el (anabolizmus), illetve szabadul fel belőlük (katabolizmus). Az életet e két folyamat egyensúlya tartja fenn, minden egyes reakciót különböző enzimek katalizálnak, az enzimreakciók termékei a metabolitok*.

anyahagyma (parens bulbi) Fiókhagymát* fejlesztő fejlett hagyma*.

ap. A kisfaj* (microspecies) nevében az apomixisre* utaló rövidítés. Pl. *Rubus* ap. *plicatus*.

apandria Az apogámia* régebbi neve.

apertúra Csíranyílás-szerkezet. A pollenszemek* felszínén található olyan területek, ahol az exine* elvékonyodik v. hiányzik. Az élő pollenszemekben és spórákban a pollentömlő* kihajtásának helyei, amikor a tömlő az intinét* félretolva az apertúrán keresztül lép ki. Az apertúrákon át történik a víz és egyéb anyagok átjutása is. Alakjuk szerint lehetnek: pórus*, colpus*, sulcus*, ulcus* és laesura*, mélységük szerint: ekto*-, endo*- v. mezodermális* típusúak, szerkezetük szerint: egyszerűek*,

összetettek*, elhelyezkedés szerint: ana*-, kata*-, zona-*, zono*típusúak.
<lat.> apertura = nyílás

apertúrarekesz A kondenzor* fényrekesze (diafragmája), amely fontos szerepet játszik a preparátum megvilágításában azáltal, hogy segítségével a kondenzor belsejébe jutó fénynyaláb átmérője és ezzel a tárgyra jutó fény mennyisége, valamint a kondenzorból kilépő sugarak nyílásszöge szabályozható.

apetália A virág szerkezetében bekövetkezett változás, a sziromlevelek teljes eltűnése.

apex Csúcs.
<lat.> apex = valaminek a hegye, csúcsa

apicoplasztisz Kórokozó nyálkagombákban található csökevényes, nem fotoszintetizáló plasztisz, melynek kialakulása másodlagos endoszimbiózis* útján ment végbe. Határoló membránjainak* száma 4 (*Plasmodium*), ill. 3 (*Toxoplasma*).

apiculatus levél → szúrós hegyű levél

apikális Csúcsi, csúccsal kapcsolatos.
<lat.> apex = valaminek a hegye, csúcsa

apikális dominancia Csúcsi dominancia, amely abban nyilvánul meg, hogy a szár v. a gyökér tenyészőcsúcsai* gátolják az oldalképletek kifejlődését. Ez a jelenség jelentős mértékben, de nem kizárólag az auxin* bazipetális* áramlásával függ össze.

apikális iniciálisok A hajtáscsúcs és gyökércsúcs ősmerisztémáinak* kezdősejtjei. Számuk, elhelyezkedésük evolúciós szempontból fontos bélyeg.

apikális merisztémák → csúcsmerisztémák

apikális placentáció → csúcsi placentáció

apikális (terminális) **sejt** → csúcsi sejt

apikális test A valódi gombák növekedő hifáiban* a fonálvégi sejtek csúcsi részében megfigyelhető erősen elektrondenz test, amely a diktioszómák* vezikuláinak* összeolvadásával alakul ki, és a sejtfalképzésben van szerepe.

apilaria Teratológiás* jelenség, az egyébként kétajkú virágoknál abnormális fejlődés miatt csak egy ajak* fejlődik.

aplanogaméta Önálló mozgásra nem képes gaméta*. Pl. petesejt*.
↔ planogaméta

aplanogámia Az olyan ivaros folyamat, amelyben az egyesülő ivarsejtek egyike sem képes önálló mozgásra.
↔ planogámia

aplanospóra Önálló mozgásra nem képes spóra*. Pl. a *Chlorella vulgaris* zöldmoszatfaj, → makrospóra.
↔ planospóra, rajzóspóra, zoospóra

aplanozigóta Önálló mozgásra nem képes zigóta*.
↔ planozigóta

apo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagban megnevezett dolgot nélkülöző, attól távol esőt jelent.
<gör.> apo- = -tól, -től, -ból, -ből, távol

apochlamideus virág → csupasz virág

apofízis (apophysis) **1.** A mohák spóratartó tokjának* (capsula*) és annak nyelének (seta*) találkozásánál található, enyhén kiszélesedő rész, melynek szöveti szerkezete hasonló az edényes* növényekéhez, sejtjei kloroplasztiszban gazdagok, köztük sok intercelluláris* található, bőrszövete sztómákkal* rendelkezik, így az aktív fotoszintézis helye, és a spóratartó táplálására szolgál. **2.** Pikkelypajzs. Egyes fenyő- (*Pinus*) fajok tobozpikkelyének* megvastagodott, többnyire négyszögletes, a zárt tobozból is kiálló csúcsi része, mely viselhet függelékeket is.

apogamétia Megtermékenyítés* nélküli embriófejlődés mitotikus diplospóriával*.

apogámia 1. Az apomixisnek* az a formája, mely során az embrió* az embriózsák* rendellenesen diploid* sejtjeiből fejlődik ki, pl. az egyik segítősejtből* (szibériai nőszirom / *Iris sibirica*), vagy valamelyik ellenlábas* sejtből (hagyma-/*Allium*-fajok). **2.** Páfrányoknál előforduló jelenség, ha a meiózis* elmaradása-

val diploid* gametofiton* keletkezik, melyből megtermékenyítés nélkül közvetlenül sporofiton* nemzedék fejlődik.

apokarp → korikarp

apokolpium A zonokolpátus* pollenszemeknek az a területe, melyet a kolpuszok* csúcsait összekötő vonalak fognak közre.
↔ mezokolpium

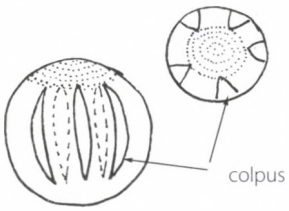

apokromát objektív Igényes fénymikroszkópos vizsgálatokhoz kifejlesztett olyan bonyolult lencserendszer, mely többféle üvegfajtából készül, mint az akromatikus* objektív, s gyakorlatilag teljesen kiküszöböli a színi eltérésből* adódó zavaró jelenségeket.

apoláris spóra Olyan spóra*, ill. pollenszem*, amelynek nincs határozott polaritása*. Pl. az útifűfélék (*Plantaginaceae*) virágporszeme.

apomixis Mag* létrejötte gaméták* keletkezése, ill. megtermékenyítés* nélkül. Syn. agamospermia*.

apomorf Evolúciós szempontból fejlett (levezetett) tulajdonság.
↔ pleziomorf

apopetal → koripetál

apophyllia A xeromorf* bélyegek egyike, amikor a növény úgy alkalmazkodik a vízszegény életkörülményekhez, hogy nem fejleszt leveleket.

apoplaszt (apoplast) Helytelenül: apoplasztisz. A növényi szövetek nemplazmatikus alkotóinak összessége: a sejtfal*, az intercellulárisok* és az elhalt sejtek lumene*. A növényi szövetekben a víz szállítása legfőképpen az ~ útján történik. Ennek sebessége legtöbbször nagyobb, mint a symplastban *.
↔ szimplaszt

apoporium A zonoporátus pollen* pórusainak* az a területe, amelyet a pórusok szegélyei határolnak.
↔ mezoporium

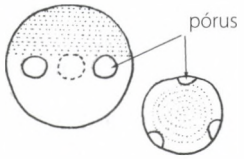

apoptózis (apoptosis) Programozott sejthalál, mely által a soksejtű szervezet a számára feleslegessé, sőt terhessé vált (elöregedett, szükségtelen v. kijavíthatatlan károsodást szenvedett) sejtektől előre „tervezett" ütemezés szerint szabadul meg. Növények estében pl. lombhullás, ágak leválása stb.

aporogámia Olyan megtermékenyítésre utal, ahol a magkezdeményben* hiányzik a csírakapu* (mikropyle). A pollentömlő* behatolásának helye szerint lehet: akrogámia*, kalazogámia, mezogámia*.
↔ porogámia

aposepal → koriszepál

apospória A gametofitikus agamospermiának* az a formája, amelyben az embriózsák-anyasejt* nem játszik szerepet. Az embriózsák 8 sejtje egy nucellus* sejtből alakul ki, így ezek diploidok*. A diploid petesejtből parthenogenezissel* lesz embrió. A mag táplálószövete v. spontán, v. hímivarsejt hatására jön létre.

a posteriori Tapasztalatokon alapuló, azokból következtetett.
<lat.> a posteriori = utólagosan
↔ a priori

apostroph A kloroplasztiszok* fototaxisával* kapcsolatos jelenség, amikor túl erős megvilágítás hatására az oszlopos parenchima* zöld színtestjei a levél felszínére merőleges sejtfalak mellé rendeződnek úgy, hogy élükkel fordulnak a fény felé.
↔ epistroph

aposztázis A virágtengely megnyúlik, de rövidszártagúnak látszik, mert az – egyébként örvös állású* – viráglevelek részben v. egészen spirális elrendeződésűek.

apotécium (apothecium) A tömlősgombák (*Ascomycetes*) aszkohimenális termőtestének* az a típusa, amelyet nyitott kehely- v. tányérszerű, belülről aszkuszokat* tartalmazó termőréteg* (himénium) bélel, és ez érintkezik a levegővel. Pl. csészegombák (*Pezizales*).
↔ gimnotécium, kleisztotécium, peritécium

apotracheális parenchima A fatestben* a faparenchimasejtek* olyan elhelyezkedési formája, amikor azok nincsenek kapcsolatban a szállító edényekkel*.
↔ paratracheális parenchima

appendikuláris elmélet Az alsóállású magház* filogenetikai* kialakulásának leírására szolgáló egyik elmélet szerint a magházat a külső virágtájak bazális* részeinek összenövéséből és a termőlevelekből* származó ún. virágkehely (hypanthium*) veszi körül.
↔ receptákuláris (tengelyszerv-) elmélet

appozíció 1. → rárakódás
↔ intusszuszcepció
2. A plagiotróp* sympodiális* elágazásrendszer kialakulásának egyik módja.
<lat.> appositus 3 = ismételten egymás mellé helyezett
↔ szubsztitúció

appressorium A gombafonalak olyan megduzzadt része, amely tapadóképletként szolgál. A gombát a gazdanövény felületéhez rögzíti.

approximatus <lat.> Szorosan egymáshoz közeli.

a priori A tapasztalatokat megelőző, a tényeket mellőző, azoktól független megállapítás.
<lat.> a priori = előzetesen
↔ a posteriori

aquaticus Vízi, vízközelben élő. Növénynévben pl. *Myosoton aquaticum* (vízicsillaghúr), *Mentha aquatica* (vízimenta).
<lat.> aqua = víz

arabinogalaktán A sejtfalmátrix* felépítésében részt vevő, túlnyomórészt arabinózból* és galaktózból* álló poliszacharid*. A cellulóz fibrillumokra merőlegesen a ramnogalakturonán* és xyloglükán* molekulaláncokat köti össze.

arabinóz Öt szénatomos monoszacharid*, a sejtfal felépítésében részt vevő arabinogalaktán* egyik alkotója.

arachnoideus Pókhálós szőrű*. Növénynévben pl. *Sempervivum arachnoideum* (pókhálós kövirózsa).
<gör.> arachné = pók

aranymetszés A spirális levélállás* törvényszerűsége, mely az a : b = b : (a+b) arányosságra épül, azaz egy kettéosztott szakaszban a kisebbik szakasz úgy aránylik a nagyobbikhoz, mint ez utóbbi aránylik kettőjük összegéhez. Az ~ szabályai szerint felépülő virágzatok, termések stb. esztétikailag kellemes élményt nyújtanak.

arborescens → arboreus

arboreus Törzzsel és lombkoronával rendelkező fásszárú* növény. Növénynévben pl. *Erica arborea* (cserjés hanga). Syn. arborescens.
<lat.> arbor = fa

arborétum Fákat és cserjéket bemutató botanikus kert.

arbuscula Fácska. Növénynévben pl. *Iberis arbuscula* (fás tatárvirág).
<lat.> arbuscula = kis fácska

arbuscularis-fastigiatus levélerezet Olyan levélerezet, melyben szabályosan ismétlődő villás elágazások* alkotnak háromdimenziós rendszert. Pl. *Stirlingia tenuifolia*.

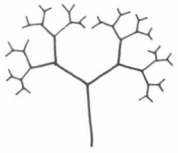

arbuszkulum (arbusculum, t. sz. arbuscula) A vezikuláris-arbuszkuláris mikorrhizáknak* (VAM) a gyökér kéregsejtjeibe behatoló, többszörösen elágazó hifavégei, amelyek a kölcsö-

nös anyagátadást biztosítják a gazdanövény és szimbiontája* között.
<lat.> arbusculum = kis fácska

arcesthida → tobozbogyó

arch-, arche(o)-, archi- Szóösszetételek előtagjaként az utótag ősiségét jelenti.
<gör.> = archaios = ősi, régi; arché = kezdet

Archegoniatae Az embriophyták* közül a fejlett archegóniummal* és antheridiummal* rendelkező növények, a mohák és harasztok.

archegoniophorum A csillagos májmohák (*Marchantiales*) női ivarszervtartója, mely egy hosszabb nyélből és annak csúcsán elhelyezkedő, 9 „sugarú", csillag alakú receptaculumból* áll, melyben archegóniumok helyezkednek el.
↔ antheridiophorum

archegónium Női ivarszerv, mely a petesejtet* hozza létre. Rendszerint palack alakú, kiszélesedő hasi résszel és elkeskenyedő nyaki csatornával. Pl. mohák, harasztok, legtöbb nyitvatermő.
↔ antheridium

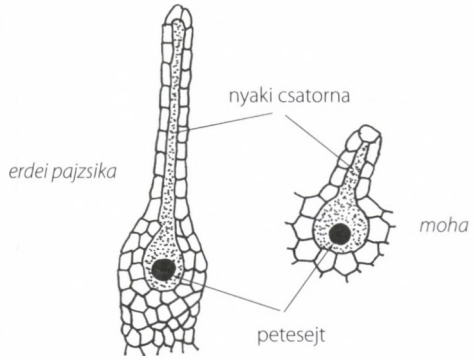

archeobotanika Régészeti növénytan. Ősnépek növényismerete. Az ásatási növénymaradványokkal foglalkozó tudomány. Az angolszász területen használatos palaeo-ethnobotanika elnevezés arra utal, hogy a növények és emberek viszonyában az ember a létrehozó elem. Nyugat-Európa egyes országaiban a természeti elemekre összpontosítva olykor vegetációtörténeti v. történeti geobotanikának is nevezik. Syn. paleo-ethnobotanika.

archeofita (archeophyta), e. sz. **archeofiton** (archeophyton) Ójövevény növényfajok, amelyek a nagy földrajzi felfedezések kezdetét (1492) megelőzően jelentek meg Európában. Pl. nyári hérics (*Adonis aestivalis*), csillagfű (*Sherardia arvensis*).
<gör.> archaios- = ősi, régi
↔ neofita

archespórasejt 1. A mikrosporogenezis* során a leendő pollenzsákok* helyén keletkező 4 sejt, mely többszöri osztódás után sporogén szövetet* hoz létre. **2.** A makrosporogenezis* folyamán a nucellusban* a mikropyle* irányában megjelenő nagyobb méretű, dús plazmatartalmú sejt, amely kettéosztódva fedősejtet* és makrospóra-anyasejtet* hoz létre.

archespóraszövet → sporogén szövet

archesporium A pollenzsákokban található sporogén szövet*, mely a mikrosporogenezis során az archespórasejtből* jön létre. Sejtjei legömbölyödve pollenanyasejtekké* válnak, és redukciós osztódással pollentetrádokat* hoznak létre.

archianthemum Az a rendellenesség, ha a csúcsvirág nélküli fürtvirágzatban* csúcsvirág fejlődik.

architektúramodellek Trópusi fák elágazási típusait leíró 24 különböző modell, melyek elnevezése ismert morfológiai kutatókról történt. (→ ATTIMS, → AUBREVILLE, → CHAMBERLAIN, → CHAMPAGNAT, → COOK, → CORNER, → FAGERLIND, → HOLTTUM, → KORIBA, → LEEUWENBERG, → MANGENOT, → MASSART, → MCCLURE, → NOZERAN → PETIT, → PRÉVOST, → RAU, → ROUX, → SCARRONE, → SCHOUTE, → STONE, → TOMLINSON, → TROLL). Alkalmazásuk széles körben elterjedt, annak ellenére, hogy számos növény egyedfejlődése során – öröklött tulajdonságai miatt v. környezete által befolyásoltan – nem csak egy modellel írható le.

archocleistogamia Zárt önmegporzás*. Valódi cleistogamia*, egy egyeden az összes virág zárva marad. Pl. *Myrmecodia echinata* (tüskés hangyagumó), *Ammania latifolia* (iszapfüzényfaj).

arcuatus <lat.> Íves. Növénynévben: *Ornithogalum arcuatum* (ívelt madártej).

ardosiacus Palaszín szürke.
<lat.> ardosiacus 3 = palaszürke

area Terület. **1.** Sejtek, szövetek területe; meghatározásuk geometriai módszerekkel történik. **2.** Elterjedési terület. Az alfajoknak és minden náluk magasabb rendszertani egységnek* (taxon) meghatározott areája van, amelyen belül egyedei, ill. populációi* fellelhetők. Alakja és nagysága alapján következtethetünk az illető taxon korára. Ugyancsak meghatározott areával rendelkeznek a vegetáció egységei, a növénytársulások*, ökoszisztémák* és biomok* is.
<lat.> area = szabad tér, sík tér

arenarius Homoki. Növénynévben: *Iris arenaria* (homoki nőszirom), *Potentilla arenaria* (homoki pimpó).
<lat.> arena = homok, föveny

arenosus Homokos.
<lat.> arenosus 3 = homokos, fövenyes

areola 1. Redukálódott, párnaszerű oldalhajtás, melyről levéltövisek, virágok erednek. Pl. kaktuszok.

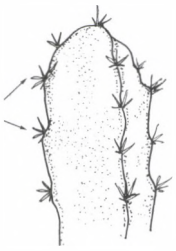

2. → érsziget

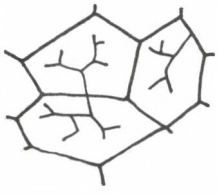

3. Egyes pollenszemek felszínének barázdák által határolt sokszögletű v. kör alakú területei, → areolátus pollen*. **4.** A kovamoszatok héjának rendszerint egyenletesen, többékevésbé szabályosan ismétlődő perforációja, melyet legtöbbször a külső és belső héjfelszínen is vékony, áttört kovaréteg borít.
<lat.> areola = kis szabad tér

areolátus pollen Olyan pollenszem*, amelynek felszíni díszítettsége sokszögletű v. kör alakú, barázdák által elválasztott területekből áll, s e barázdák mintázatmentes negatív hálózatot alkotnak.

argenteus Ezüstös. Növénynévben pl. *Potentilla argentea* (ezüstpimpó), *Tilia argentea* (ezüsthárs).
<lat.> argenteus 3 = ezüstből való, ezüstös

argillaceus Világos agyagszínű.

argutifolius Erősen fogazott levelű. Növénynévben pl. *Helleborus argutifolius* (korzikai hunyor).

argyrophyllus Ezüstöslevelű. Növénynévben pl. *Rhododendron argyrophyllum* (havasszépefaj).

argyrotrichon Ezüstös szőrzetű. Növénynévben pl. *Campanula argyrotricha* (harangvirágfaj).

arid klíma Aszályos éghajlat. Ott alakul ki, ahol az évek többségében a csapadék a vegetációs időszak túlnyomó részében v. annak kritikus periódusában nem fedezi a párolgás és a párologtatás okozta vízveszteséget. Az ~ két fokozatát különböztetjük meg: száraz hónap, amelyben a csapadék mm-ben kevesebb, mint a középhőmérséklet fokokban mért háromszorosa, aszályos, ha kevesebb, mint kétszerese.
<lat.> aridus = száraz, szomjas, vézna, szűkölködő

arilloid A magkezdemény csúcsi részét beborító magköpenyszerű* képlet, amely nem funiculus*eredetű.

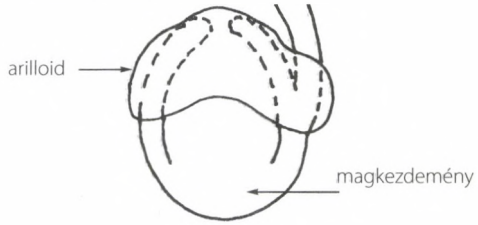

arillusz (arillus) → magköpeny

arista → szálka

aristatus Szálkás. Növénynévben pl. *Pinus aristata* (szálkás fenyő).

***Aristolochia*-típusú hajtásvastagodás** → lián típusú hajtásvastagodás

***Aristolochia*-típusú viasz** Az epidermiszsejtek felszínén a viasz harántcsíkolt pálcikák formájában van jelen. Pl. a farkasalmafélék (*Aristolochiaceae*), babérfélék (*Lauraceae*) családjára jellemző.

arktikus Sarkvidéki. Növénynévben pl. *Rubus arcticus* (sarkvidéki szeder).

armeniacus Örményországból származó. Növénynévben pl. *Prunus armeniaca* (kajszibarack).
<gör.>, <lat.> Armenia = Örményország

arrectus → erectus

arrhizia Gyökértelenség. Növénynévben pl. *Wolffia arrhiza* (vízidara).
<gör.> a- (fosztóképző)+ rhiza = gyökér

art(h)rokonídium → art(h)rospóra

art(h)rospóra Hifafonalak* feldarabolódása révén keletkezett ivartalan szaporítósejtek. Pl. tömlősgombák (*Ascomycetes*). Syn. art(h)rokonídium.

artikuláció Ízesülés. Pl. a levél kapcsolódása a szárhoz.

artikulált Ízekből felépülő. Növénynévben pl. *Oxalis articulata* (ízelt madársóska).
<lat.> articulus = ízület

arundinaceus Nádszerű. Növénynévben pl. *Phalaris arundinacea* (kanárikölesfaj), *Arundo donax* (olasznád).
<lat.> arundo = nád(szál)

arvensis Mezei. Növénynévben pl. *Cirsium arvense* (mezei aszat), *Equisetum arvense* (mezei zsurló).
<lat.> arvum = mező, szántóföld

ascendens hajtás Felálló hajtás, oldalág. Syn. assurgens.

asci-, asco- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak tömlővel való kapcsolatát jelzi.
<gör.> askos = tömlő

ascidiatus Tömlő formájú.

ascidiatus zóna A korikarp* termő alapi része, ahol a termőlevelek egyenként egy-egy tömlőt formálnak, a marginális* erek egy nyalábbá olvadtak össze.
↔ plicatus

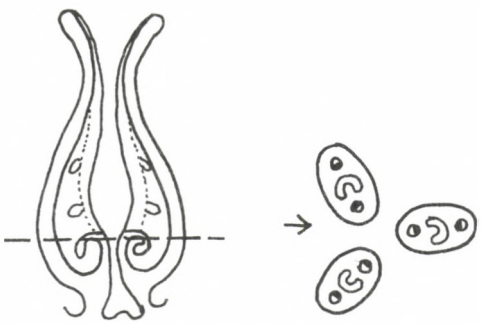

ascidium Levéltömlő. Rovarfogásra módosult, henger, kancsó v. tölcsér formájú levél, melynek belsejében emésztőnedv termelődik. Pl. kancsóka (*Nepenthes*), *Sarracenia*.

asciform trichóma Bárd alakú szőr.
<lat.> ascia = szekerce

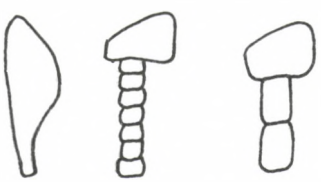

asco- → asci-

ascocarpium (ascoma) → aszkokarpium

ascogoniogamia → aszkogoniogámia

ascogonium → aszkogónium

ascoma → aszkokarpium

ascospóra → aszkospóra

ascus → aszkusz

asepal Csészelevelek nélküli.

aseptatus <lat.> Válaszfal nélküli.

asexualis szaporodás → ivartalan szaporodás

a. s. m. <lat.> altitudine supra mare rövidítése. Gyűjtési hely adataiban a jelentése: tengerszint feletti magasság, → m. s. m.

asperus Érdes. Növénynévben pl. *Astragalus asper* (érdes csűdfű), *Saxifraga aspera* (kőtörőfűfaj).
<lat.> aspero 1 = érdessé tesz

aspis Egyes pollenszemek* exinéjének* egy pórus* körüli, erőteljesen kiemelkedő, megvastagodott része, → aszpidiátus pollen.

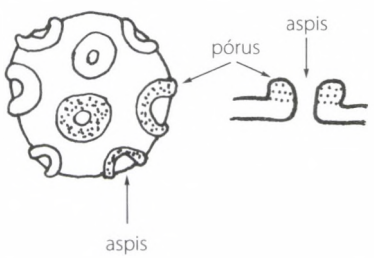

assurgens hajtás Felálló hajtás, oldalág. Syn. ascendens.

aster-, astero-, astro- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a csillagformával való alaki hasonlatosságát jelenti.
<gör.> astér = csillag

asterad embriófejlődés A zárvatermők* zigótájának* első osztódása során keletkező bazális sejt* és apikális sejt*~ esetén egyaránt részt vesz az embrió kialakításában. Az apikális sejt első osztódása hosszanti és ferde irányú. Pl. erdei gyömbérgyökér (*Geum urbanum*).
↔ caryophyllad, chenopodiad, onagrad, piperad, solanad embriófejlődés

asymplicatus Szabadon álló. Ha pl. a termőlevelek összenövése a cönokarp* termőn belül nem egységes, a bibe lehet több ágú, azaz ~.
↔ hemisymplicatus, symplicatus

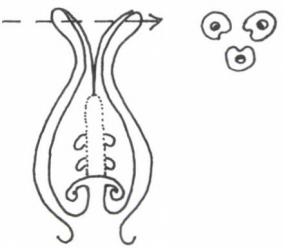

aszimmetrikus Részaránytalan, ~ testről, virágról beszélünk akkor, ha azt egyetlen síkkal sem felezhetjük. Pl. a *Canna indica* virága. Az ~ felépítés egyöntetűségére vonatkozóan a növény lehet e tulajdonságra nézve homotróp* és antitróp*.

aszkogén hifa A tömlősgombák (*Ascomycetes*) aszkogóniumaiból* kiinduló dikaryonos* gombafonalak, melyek végén tömlőkben, endogén úton, szabad sejtképződéssel rendszerint 8 aszkospóra* keletkezik.

aszkogoniogámia (ascogoniogamia) A tömlősgombák (*Ascomycetes*) jellemző gametangiogámiája*. A hím gametangiumból, az antheridiumból* az aszkogónium* trichoginjén* átjutnak a sejtmagok a női ivarszervbe.

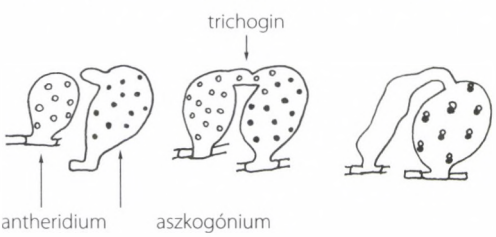

aszkogónium (ascogonium) A tömlősgombák (*Ascomycetes*) osztályba tartozó gombák sokmagvú női ivarszerve, amelyből a plazmogámiát* követően magpáros* aszkogén hifák* erednek.

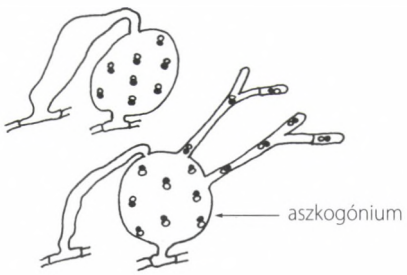

aszkohimeniális termőtest Olyan termőtest* (aszkokarpium*), melynek kialakulása az ivaros folyamat után következik be, és felépítésében dikaryonos* aszkogén hifák * és haploid* hifák együtt vesznek részt. Típusai: gimnotécium*, kleisztotécium*, peritécium*, apotécium*.
↔ aszkolokuláris termőtest

aszkokarpium (ascocarpium) A tömlősgombák termőteste*, melyben aszkuszok* és aszkospórák* keletkeznek.

aszkolokuláris termőtest Olyan termőtest* (aszkokarpium*), melynek kialakulása a haploid* hifákból már az ivaros folyamat előtt megkezdődik. A kialakult termőtest üregeibe (lokulusz) az aszkogén hifák* és tömlők utólag nőnek bele. Típusai: miriotécium, pszeudotécium*, hiszterotécium*.
↔ aszkohimeniális termőtest

aszkospóra (ascospora) A tömlősgombák (*Ascomycetes*) ivaros úton keletkező haploid spórái.

aszkusz (ascus) A tömlősgombák (*Ascomycetes*) speciális zsákszerű sejtjei, amelyekben aszkospórák* fejlődnek.

aszmagcsomó → aszmagcsoport

aszmagcsoport (nucularium) Polikarp(ikus) termőtájból* létrejövő terméstípus, amelyet aszmagtermések* alkotnak. Pl. rózsafélék: pimpó (*Potentilla*), gyömbérgyökér (*Geum*), boglárkafélék: hérics (*Adonis*), iszalag (*Clematis*), boglárka (*Ranunculus*). Syn. aszmagcsomó, aszmagos terméscsoport.

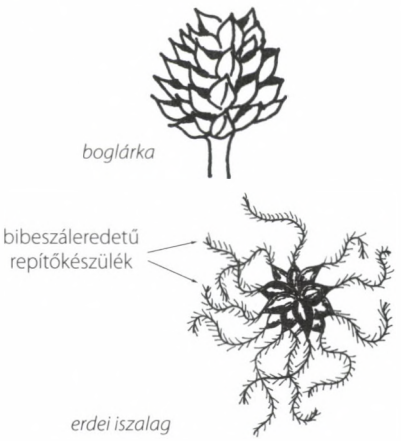

aszmag(os) terméságazat Virágzatból keletkező olyan termés, amelyet az egyes virágok termőtájából létrejött aszmagtermések* alkotnak, → fügetermés.

aszmagos terméscsoport → aszmagcsoport

aszmagtermés (nucula) Felső állású*, korikarp termőtájból*, együregű magházból fejlődő, száraz, egymagvú termés, melynek vékony termésfala nem nőtt össze a maghéjjal. Általában terméscsoportot alkot, → aszmagcsoport.

aszpektus A növénytársulások* minden év meghatározott szakában kialakuló feltűnő szerkezeti változása, amely valamely faj* v. fajcsoport v. életforma tömeges megjelenésében és virágzásában nyilvánul meg. Pl. kora tavaszi, tavaszi, nyári, őszi, ill. geofiton, egyéves stb. ~.
<lat.> aspectus = megjelenés, láthatóság, külseje valaminek

aszpidiátus pollen Olyan pollenszem*, amelynek pórusa(i)* körül az exine* erőteljesen kiemelkedik. Pl. nyír (*Betula*).

asszimiláció Az élő szervezeteknek az a tevékenysége, hogy a felvett anyagokat átalakítják és beépítik saját szervezetükbe (asszimilátum). A zöld növények fotoszintetikus ~ során CO_2-t kötnek meg, és energia-

igényes folyamatokban szerves anyaggá alakítják.
<lat.> assimilis = hasonló
↔ disszimiláció

asszimilációs keményítő Elsődleges (primer) keményítő, mely a kloroplasztiszokban* fény hatására keletkezett szőlőcukorból* polimerizálódik. Sötétben, enzimatikus hidrolízissel lebomlik, s keletkezésének helyéről cukorrá alakulva elszállítódik.
↔ tranzitorikus keményítő

asszimiláló alapszövet (klorenchima) Kloroplasztisz* tartalmú parenchimasejtekből* álló valódi alapszövet*, a fotoszintézis színhelye. Előfordulása a levél mezofillumában*, ill. a fiatal, zöld szárak elsődleges kérgének* külső sejtsoraiban.

asszimiláló léggyökér Gyökérmódosulás. Epifita* orchideáknak (pl. *Taeniophyllum*) és más trópusi növényeknek szalagszerű, egyszerű v. elágazó, klorofilltartalmú léggyökere*.

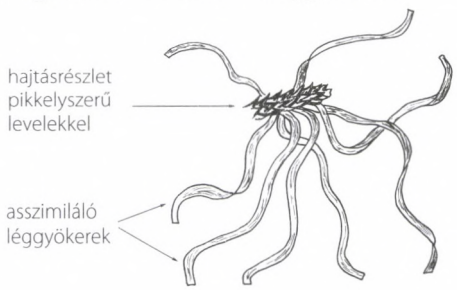

asszimiláló sziklevelek Megzöldülő sziklevelek, amelyek a növény első asszimiláló leveleiként működnek tovább. Egyes növényeknek, pl. trópusi sziklevélvirág (*Streptocarpus grandis*), 1 m hosszúságot és 60-70 cm szélességet is elérő sziklevelein kívül nem is fejlődik más levelük.

asszimilátum → asszimiláció

asszociáció → növénytársulás. Syn. fitocönózis, → társulás.
<lat.> socio 1 = egyesít, összeköt

aszteroszklereida Csillag alakú szilárdító alapszöveti* sejt, mely abban különbözik a brachyszklereidától*, hogy nyúlványokat visel. Rendszerint magányosan fordulnak elő, esetleg kis csoportokat alkotnak egyes kétszikűek levelének mezofillumában*. Gyakran kalcium-oxalát-kristályok borítják. Syn. asztroszklereida.

asztomatikus Az olyan leveleket, melyek epidermisze* nem tartalmaz sztómákat*, ~ levélnek nevezzük. Pl. vízi növények vízfelszín alatti, szubmerz* levelei.

asztroszklereida → aszteroszklereida

ataktosztéle Az egyszikűekre tipikusan jellemző sztéletípus*, amelyben a kollaterális zárt nyalábok* szórt elrendezésűek.

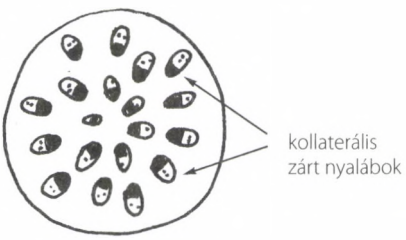

atavizmus Visszaütés az ősökre; ősi bélyegek újbóli megjelenése.
<lat.> atavus = a szépapa nagyapja, elől, ős

atektátus Az olyan pollenszem*, melyeknél a pollenburokból hiányzik a folytonos fedőréteg (tectum*), és az exine* csak kissé v. egyáltalán nem rendelkezik belső szerkezettel. Ezt az elnevezést eredetileg a kolumella* nélküli pollen leírására használták. Pl. *Degeneria*.

ater-, atro- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak sötét színű, fekete voltát jelenti. Növénynévben pl. *Gladiolus atroviolaceus* (kardvirágfaj) sötétlila virága után.

atipikus Nem típusos.

atípusos → atipikus

ATP → adenozin-trifoszfát

atratus Feketés, sötétibolya színű. Növénynévben pl. *Juncus atratus* (fekete szittyó), *Aquilegia atrata* (feketés harangláb), *Carex atrata* (feketés sás), *Ophrys atrata* (orchideafaj).
<lat.> atratus 3 = megfeketített

atrem Korábbi nevezéktanban az a spóra*/pollen*, amelynek nincsenek apertúrái*, v. visszafejlődtek (inaperturát*). Pl. májmohák.

atrichoblaszt Ha a növényi szőrök (trichómák*) keletkezésénél inekvális osztódás* előzi meg a szőrképződést, akkor a keletkező két sejt egyike az ~, mely bőrszöveti sejtté alakul.

atro- → ater-

atróp (ortotrop) → egyenes állású

atropin Alkaloid, melynek legismertebb előfordulási helye a nadragulya: (*Atropa belladonna*), beléndek (*Hyoscyamus*) stb.

atróp magkezdemény → egyenes állású magkezdemény. Syn. ortotróp.

atropurpureus Sötétbíbor v. sötétvörös színű. Növénynévben pl. bíborfekete hagyma (*Allium atropurpureum*).
<lat.> ater = fénytelen fekete + purpureus 3 = bíborvörös

atrorubens Sötétvörös. Növénynévben pl. vörösbarna nőszőfű (*Epipactis atrorubens*).
<lat.> ater = fénytelen fekete + rubens = vöröslő

atroviolaceus Sötét ibolyaszínű.
<lat.> ater = fénytelen fekete + violaceus 3 = ibolyaszínű

attenuatus Hosszan, fokozatosan keskenyedő. Növénynévben pl. *Agave attenuata*. Syn. angustatus.
<lat.> attenuatus 3 = egyszerű, józan

attenuatus levélváll → nyélbekeskenyedő levélváll

attenuatus trichóma Hosszú, fokozatosan kihegyesedő csúcsú szőrtípus.

atticus Atticaból, Athénből való. Növénynévben pl. *Iris attica* (nősziromfaj).

ATTIMS architektúramodellje A törzs* monopodiális*, folytonosan növekvő. Monopodiális* elágazásai ortotrópok*.

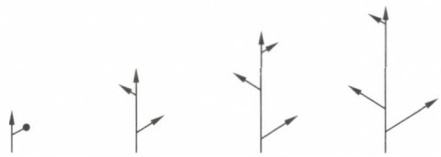

attraktáns Csalogató(anyag). Pl. viráglátogató rovarok számára a nektár*.
<lat.> attraho 3 = odahúz, odavon

attribútum Valamely tárgy, élőlény, jelenség elválaszthatatlan tulajdonsága, amely nélkül az nem létezhet.
<lat.> attribuo 3 = kioszt, kijelöl, valaminek valamit tulajdonít

AUBREVILLE architektúramodellje Ritmikusan növekvő* monopodiális* törzs*, elágazásai plagiotróp* helyzetűek, appozícióval$_{(2)}$* jönnek létre, korlátlan növekedésű* sympodiális* egységekből állnak.

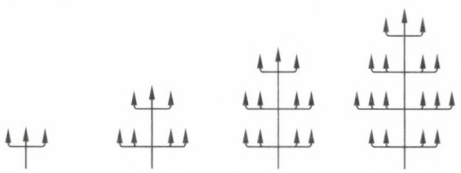

auct. <lat.> auctor* rövidítése.

auctor A rendszertani tudományokban annak a személynek a neve, aki egy taxon* első érvé-

nyes nevét leírta. A taxon teljes nevéhez hozzátartozik a tudományos név után az ~ neve v. annak elismert rövidítése. Sok növény neve után az „L." LINNÉ természettudósra utal. Ha egy taxon rangja nemzetség v. ez alatti szinten megváltozik, de a neve megmarad, akkor az eredeti ~ neve zárójelbe kerül annak az új ~nak a neve elé, akinek nevéhez a változtatás fűződik. Pl. *Cerasus avium* (L.) Mönch subsp. *avium* (vadcseresznye) nevében.
<lat.> auctor = okozó, alkotó, alapító, szerző

aucuparius Madarakat vonzó. Növénynévben pl. *Sorbus aucuparia* (madárberkenye).

aurantiacus → aurantius

aurantius Narancssszínű. Növénynévben pl. *Senecio aurantiacus* (narancsszínű aggófű). Syn. aurantiacus.

auratus → aureus

aureatus → aureus

aureus Aranyszínű. Növénynévben pl. aranyribiszke (*Ribes aureum*). Syn. auratus, aureatus.
<lat.> aureus 3 = aranyszínű, aranysárga

auricula 1. → fülecske **2.** Növénynévben pl. füles hölgymál (*Hieracium auriculoides*).
<lat.> auricula = fülecske

auriculatus levélváll → füles vállú levél

auritus Füles. Növénynévben pl. *Salix aurita* (füles fűz).
<lat.> auris = fül

aut-, auto- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak valamilyen saját adottságából, önerejéből való képességét jelenti.
<gör.> autos = önmaga, saját magától való

autochoria A termés- és magterjesztés aktív módja, melyet önterjesztésnek nevezünk. Általában a száraz, felnyíló termésekre* jellemző, ill. a nedvdús termésfalúak közül azokra, melyekben a magvak érése után úgy megnövekszik a termésben uralkodó belső nyomás, hogy a termésfal érintésre v. önmagától felpattan, és kilövelli a magvakat. Ez utóbbira példa a magrugó (*Ecballium*) termése.

autochton Őshonos.
<gör.> autochton = bennszülött, ősi, eredeti

autoecia → autöcia

autogámia → önmegporzás, önmegtermékenyítés*

autolízis Egyes sejtek egy adott életszakaszuk lezárultával a vakuolumból* kijutó hidrolitikus enzimek hatására önemésztési folyamaton esnek át. Pl. tracheák*, rostacsövek*.
<gör.> autos = saját magától való + lysis = (fel)oldás

automorf Önálló alakkal rendelkező, környezetéből kiemelkedő képlet.

automorf nektárium Olyan nektármirigy*, amely önálló alakkal rendelkezik. Syn. strukturális nektárium.
↔ epimorf nektárium

automorfózis Egy szervezet morfogenezisének* belső, örökletes tényezők által irányított része.
↔ heteromorfózis

autopoliploidia A poliploidia* egyik típusa, amely egy faj* kromoszómaállományának megsokszorozódását eredményezi. Okozhatja a mitózisban* bekövetkezett rendellenesség v. meiózisban* történt hiba, mely haploid* gaméták* helyett diploidokat* hoz létre. Az autopoliploid szervezetek gyakran diploid szüleikre hasonlítanak, de a növekedésük sokkal lassabb, és azoknál később virágoznak. Sejtjeik gyakran nagyobbak, és epidermiszük vastagabb. A páratlan genomú* autopoliploidok* (autotriploidok, autopentaploidok) gyakran sterilek, mert kromoszómaszerelvényük kiegyenlítetlen.

autoradiográfia Radioaktív atomokkal jelzett anyagoknak a sejtekben, szövetekben való elhelyezkedését fényképészeti úton megjelenítő vizsgálati módszer. Az izotóppal* jelzett szövetmintát fotólemezre helyezve a belőle származó sugárzás a fényéhez hasonló hatást vált ki. Az előhívás után az autoradiogramon láthatóvá válnak a radioaktív területek, amelyből következtetni lehet, hova épült be v. kapcsolódott a vizsgált anyag. Pl. a kambium* aktivitásának megfigyelésére is használják.

autoreguláció Önszabályozás.

autoreprodukció Önszaporodás.

autosterilis Önmegtermékenyítésre* képtelen, önsterilis*.

autotoxikus Önmagára mérgező hatású.

autotróf Azokat a növényeket és egyes baktériumokat nevezzük ~ szervezeteknek, melyek a szenet szén-dioxidból, hidrogén-karbonátból, a nitrogént nitrogéntartalmú sókból v. a levegő molekuláris nitrogénjéből veszik fel, és külső energiaforrás felhasználásával egyéb elemekkel együtt szerves anyagokká alakítva építik be testükbe. További csoportosításuk az energiaforrás szerint történik fotoszintetizáló (fototróf*), ill. kemoszintetizáló (kemotróf*) szervezetekre.
<gör.> autos = saját magától való + trophé = étkezés
↔ heterotróf

autöcia (autoecia) Az a jelenség, amikor egy élősködő teljes életciklusához egyetlen gazdanövény szükséges.
↔ heteröcia

autökológia Az ökológia egyik területe, mely az egyedi szintre vonatkozó környezettoleranciával és az adaptáció* módjával foglalkozik.
↔ szünökológia

autumnalis Az ősszel kapcsolatos. Növénynévben pl. őszi kikerics (*Colhicum autumnale*), őszi oroszlánfog (*Leontodon autumnalis*).
<lat.> autumnus = ősz

auxiliáris sejtek A vörösmoszatok karposporofitonján* található, plazmában gazdag sejtek, melyeknek táplálkozás-élettani szerepük van.
<lat.> auxiliaris = segítő

auxin A sejtek megnyúlásos növekedését okozó, indolvázas hormonok gyűjtőneve (indolecetsav*). A csúcsmerisztémák* sejtjeiben szintetizálódik, magas koncentrációban gátolja az oldalképletek megjelenését, kifejlődését. A megvilágítással szemközti hajtásrészekbe vándorolva a növény fototrópos mozgásának kiváltója.
<gör.> auxó = nő

auxo- Szóösszetételekben az utótagnak a növekedéssel való kapcsolatát jelenti.
<gör.> auxó = nő

auxospóra Növekvő „spóra", amely csak nevében spóra, valójában az ivarsejtek egyesülésével létrejött zigóta*. Ez a kovamoszatok csupasz protoplasztja*, mely nevét onnan kapta, hogy a kovapáncél létrejötte előtt növekedésre képes.

auxotrófia A heterotrófiának* az a típusa, amikor az élőlény a nem specifikus szerves táplálék mellett csak bizonyos készen kapott anyagok felvételével képes fejlődésre, pl. mikroorganizmusok, állatok egyes aminosavak felvételével v. bizonyos hatóanyagok felvételével, amelyeket mikroorganizmusoknál növekedési faktoroknak, állatoknál, embernél vitaminoknak* nevezünk.
↔ mixotrófia

auxotróf szervezetek → auxotrófia

auxozigóta → auxospóra

avellanus Abella olasz városból (ma Avellino) származó. Növénynévben pl. *Corylus avellana* (mogyoró).

avicularis Kismadarakkal kapcsolatos. Növénynévben pl. *Polygonum aviculare* (madárkeserűfű).
<lat.> avis = madár; avicula = kismadár

avium Madárral kapcsolatos. Növénynévben pl. *Prunus avium* (madárcseresznye), *Asplenium nidus-avis* (madárfészekpáfrány).
<lat.> avis = madár

axiális Tengelyirányú, tengelyhez tartozó.
<lat.> axis = tengely

axiális elmélet → receptákuláris (tengely-szerv-) elmélet
↔ appendikuláris elmélet

axiális parenchima Azok a másodlagos xylemben* található, vertikális helyzetű, ún. álló parenchimasejtek*, melyeket a kambium* fuziform iniciálisai* hoznak létre.

axiális placentáció → tengelyi placentáció
<lat.> axis = tengely

axilláris Tengelyhez viszonyított, hónalji. Növénynévben pl. *Pachysandra axillaris* (kínai kövérke) törpecserje nevében.
<lat.> axis = tengely; axilla = hónalj

axilláris hajtás Oldalhajtás.

axilláris rügy → oldalrügy (hónaljrügy)

axilláris virág Oldalrügyből létrejött virág.

axillocitikus sztóma Olyan sztóma*, melynek egy, a zárósejtek* hossztengelyének irányában kissé megnyúlt melléksejtje* van, és ez – az egyik pólust kivéve – azokat majdnem körbeveszi. A szabad pólus két epidermiszsejttel határos.
↔ polocitikus sztóma

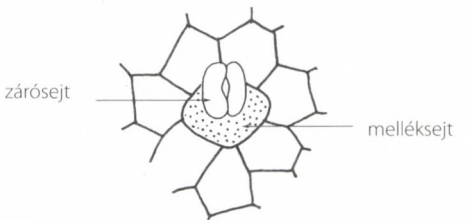

azureus Ragyogó kék, égkék.

azygospóra → parthenospóra

Á

ág A szár elágazása. Kertészetileg ~ a fás* növények három évnél idősebb, fás elágazása.

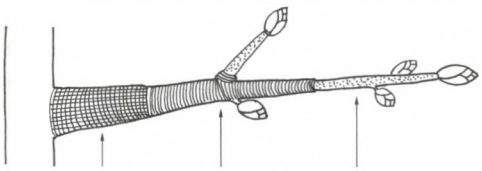

ágens Valamely hatást kiváltó tényező.
<lat.> ago 3 = mozgásba hoz

ággumó Vegetatív szaporodásra*/szaporításra alkalmas föld alatti, rövidszártagú* hajtásmódosulat, mely az oldalhajtások megduzzadt csúcsaiból jön létre, így számuk növényenként több lehet. Rajta rügyeket* („szemeket") és pikkelyszerű alleveleket* találunk. Felépítésében keményítőtartalmú raktározó parenchimaszövet vesz részt, idősebb korban kívülről paraszövet* borítja. Pl. burgonya (*Solanum tuberosum*), csicsóka (*Helianthus tuberosus*).
↔ szárgumó

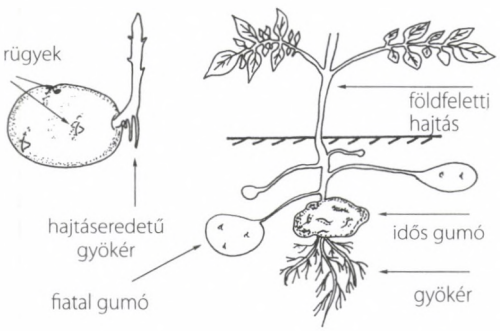

ágkacs A hajtás hónaljrügyeiből* keletkező, kapaszkodásra módosult oldalág. Pl. vadszőlő (*Parthenocissus*).
↔ szárkacs

ágrendszer A lombkorona rendszerint levéltelen váza.

ágtövis Hónaljrügyből* keletkezett, tövissé* módosult oldalág. Pl. kökény (*Prunus spinosa*), galagonya (*Crataegus*), tövises iglice (*Ononis spinosa*).
↔ szártövis

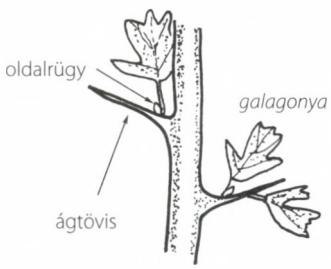

álbogyó (bacca spuria) Alsó állású magházból keletkezett bogyó, melynek kialakulásában a vacok* is részt vesz, tehát tulajdonképpen bogyószerű áltermés*. Pl. ribiszke (*Ribes*), áfonya (*Vaccinium*), fagyöngyfélék (*Loranthaceae*).
↔ valódi bogyó

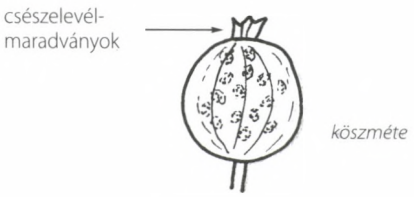

álcsésze 1. (calyculus/epicalyx) A virág alatt, közvetlenül a csészét borító és ahhoz hasonlító fellevelek* összessége, melyek látszólag külső csészekört alkotnak. Pl. földieper (*Fragaria*), mályva (*Malva*), szegfű (*Dianthus*). **2.** Csészeszerű murvalevél*, a kutyatejfélék (*Euphorbiaceae*) családjában a cyathium*-virágzatot körülvevő látszólagos virágtakaró, mely 4-5 fellevél* összenövéséből keletkezett.

áldichotómia (pseudodichotomia) → álvillás elágazás

álelevenszülés (pseudoviviparizmus) Az ~ olyan vegetatív szaporodási* mód, amikor a fiatal csíranövény ugyancsak az anyanövényen sarjad ki, de nem magból, hanem rendszerint járulékos rügyekből* keletkezik. Leváló rügyekkel (sarjgumó*, sarjhagyma*) való vegetatív szaporodás*, → elevenszülő növény(2).

álernyő Olyan kettősbog* (dichasium), ahol a két átellenesen keletkezett hosszú oldalág egyenlő hosszúságú és a csúcsvirágot túlnövik. Gyakran tovább is kettősbogasan ágaznak el. Pl. mécsvirág (*Melandrium*), habszegfű (*Silene*).

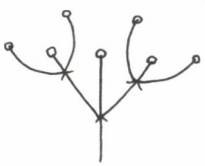

álévgyűrű Ha a korai fagyok v. később kártevők elpusztítják a lombozatot, az alvórügyekből* új lombozat fejlődik, és ilyenkor két évgyűrű* keletkezik egy évben. A hosszúra nyúló ősz hatására bekövetkező másodvirágzás is kiválthatja ezt a jelenséget.

álhagyma (pseudobulbus) Egyes orchideák szárának hagymaszerűen megvastagodott részei.

álindúzium (pseudoindusium) A levél széle behajlik, és védi a sorusokat*. Pl. saspáfrány (*Pteridium*).

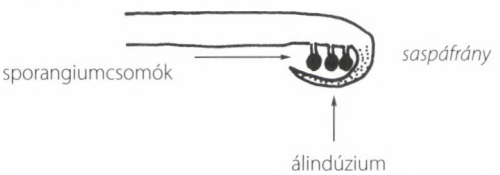

állandósult szövetek Azok az irreverzibilis* differenciálódáson* átesett, protoplazmájukat elvesztett sejtekből álló szövetek, amelyek osztódóképességüket nem képesek visszanyerni. Pl. szklerenchima*.

állepel (pseudoperigonium) Egyes virágkocsányokon az előlevelek* feltűnően nagyok, és a termést lepelszerűen veszik körül. Pl. laboda (*Atriplex*).

álörv (pseudoverticillus) Látszólag örvösen* álló levelek, tulajdonképpen lomblevelek és levél alakú pálhák* összessége. Pl. galaj (*Galium*), müge (*Asperula*).

álparenchima (pseudoparenchyma) A telepes szerveződési szinthez tartozó élőlények (pl. algák, gombák) álszövetének azon típusa, amelyet izodiametrikus* sejtek alkotnak.

álpálha (pseudostipula) Egyes kétszikűek összetett levelének* legalsó levélkéje, amely a levél ízesüléséhez, ill. a valódi pálhalevelekhez* való közelsége miatt pálhának látszik.

álplazmódium (pszeudoplazmódium) Sejtes szerkezetű plazmódium*. Mixaműba*sejtek olyan csoportosulása, melyben az egyes sejtek külön-külön megőrzik sejtmembránjukat. Pl. sejtes nyálkagombák (*Acrasiomycota*).

álporzó (staminodium) Az a porzó, amely elveszti pollentermő képességét, és meddővé válik. Gyengén fejlett párta* esetén (pl. *Acacia*, *Eucalyptus*) feltűnőbbé tehetik a virágot, míg a *Canna* virágában a virágtakaró szerepét is betöltik, ill. nektárium* is keletkezhet belőlük.

álrekesz Ha a termő rekeszeinek száma nagyobb, mint az azt létrehozó összeforrott termőlevelek száma, ~ről beszélünk. Keletkezésük oka az, hogy nemcsak a termőlevelek széle hatol be a magház* belsejébe, hanem azok közepéből v. a placentából* képződött elválasztó képlet is. Pl. érdeslevelűek (*Boraginaceae*).

álsudár → sudárpáras korona

álszár Látszólagos szár. Olyan rövidszártagú hajtás*, ahol a leveleknek igen hosszú levélhüvelyük* van, és ezek szorosan egymáshoz zá-

ródva látszólagos szárat alkotnak. Pl. banán (*Musa*), zászpa (*Veratrum*).

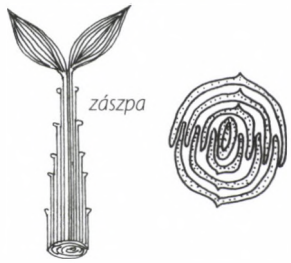

álszövet Olyan szövetszerű szerveződés, amely nem merisztémából, hanem sejtfonalak szoros egymás mellé való rendeződéséből v. a keletkezésüket követő összenövéséből jön létre. Megjelenése igen változatos lehet. Két alaptípusa van: a megnyúlt, hifaszerű* sejtekből álló plektenchima (v. prozenchima) és az izodiametrikus* sejtekből álló pszeudoparenchima. Álszövet alkotja pl. a tömlős és a bazídiumos gombák termőtestét* és az ektomikorrhizák* köpenyét.

áltengely (sympodium) Egységesnek látszó, de különböző értékű elágazásokból összetevődött látszólagos főtengely, mely ismételt egyesbogas* elágazások révén úgy keletkezik, hogy a főtengely folytatása oldalra tolódik.

áltengelyes egyesbog (sympodialis monochasium) A főtengely szerepét a csúcsa alatt keletkező ág (áltengely*) veszi át, és a valódi főtengely így oldalra tolódik. Pl. szőlő (*Vitis*).

áltengelyes (sympodialis) **elágazás** A hajtástengely elágazásának az a típusa, amikor a főtengely csúcsrügyéből virág v. virágzat fejlődik, ezáltal befejezi növekedését, és a hajtás növekedése az oldalág(ak) irányában folytatódik, ezek rendszerint túlnövik a főtengelyt. Az így létrejövő hajtásrendszert megjelenése alapján bogas elágazásúnak nevezzük. Típusai: monochazium, dichasium, pleiochasium*.
↔ közalapos elágazás

áltengelyes villás (dichotomikus sympodialis) **elágazás** A villa két ága közül az egyik mindig erőteljesebben fejlődik, és átveszi a főtengely szerepét, mintha annak lenne folytatása, a kisebb villaág pedig oldalra tolódik, mintha elágazás lenne. Ez az elágazás az alacsonyabb fejlettségű növényekre jellemző, algáknál, májmoháknál és egyes harasztoknál fordul elő.

áltermés (pseudocarpium) Olyan termés, melynek képzésében a termőn* kívül egyéb virágrész (vacok*, kocsány, lepellevél*, csészelevél*) is részt vesz. Pl. ribiszke (*Ribes*), alma (*Malus*), rózsa (*Rosa*), szamóca (*Fragaria*). Többnyire az alsó állású magházból* fejlődött termés ~.

áltermőtest → pszeudokarpium$_{(2)}$

áltoboz (julus) Olyan, a barkavirágzathoz* hasonló összetett virágzat mely 3 részvirágzatból* áll, és sok, sűrűn álló, pikkelyszerű fellevele miatt a tobozhoz* hasonlít. (Nem azonos a valódi tobozzal*!). Az ~ lehet megfásodott tengelyű és felálló, pl. éger (*Alnus*) termős virágzata, v. lágylevelű, lecsüngő, pl. a komló (*Humulus*) termős virágzata. Syn. tobozka.

áltörzs Fatermetű egyszikű növényekre jellemző látszólagos törzs, mely v. elfásodó levélalap-maradványokból áll (pálmatörzs*), v. el nem fásodó, egymásba teleszkópszerűen illeszkedő, szilárdító szövetek által merevített levélhüvelyekből épül fel (levéltörzs), pl. banán (*Musa*).

álüreg Ha a termő üregeinek száma nagyobb, mint az azt létrehozó összeforrott termőleve-

lek száma, ~ről beszélünk. Keletkezésük oka az, hogy nemcsak a termőlevelek széle hatol be a magház* belsejébe, hanem az azok közepéből v. a placentából* képződött elválasztó képlet is. Pl. káposztafélék (*Brassicaceae*).

álválaszfal Olyan, magházban található, nem termőlevél-eredetű hártyás válaszfal, mely a termőlevelek közti varrat belső felszínéről – pl. placentából* – ered, és a magházat két üregre osztja. Pl. káposztafélék (*Brassicaceae*).

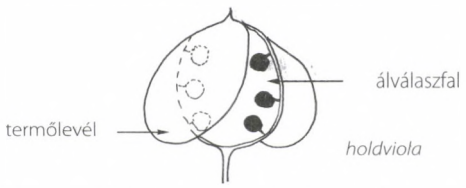

álvillás elágazás (pseudodichotomia) Az álvillás elágazás akkor jön létre, ha a kettősbog* főtengelyének csúcsa elpusztul, pl. kakukkszegfű (*Lychnis*), v. virágot fejleszt, pl. fagyöngy (*Viscum*), ill. tövissé módosul, pl. varjútövis (*Rhamnus*) v. az álernyő* csúcsvirágai elszáradva lehullanak, és így látszólag villás elágazás keletkezik. Pl. madárhúr (*Cerastium*), kakukkszegfű (*Lychnis*).

álvirágelmélet → pseudanthium elmélet

ár alakú levél (folium subulatum) Igen keskeny, alapjától a csúcs felé egyenletesen vékonyodó, hegyes csúcsú levél. Pl. közönséges boróka (*Juniperus communis*), homoki ballagófű (*Salsola kali*), vízilófark (*Hippuris*).

árnyéknövény (szciofil növény) Kedvezőtlen megvilágítási körülményekhez alkalmazkodott, főleg árnyas erdőkben élő növények, amelyek már a teljes napfény tizedrészénél elérik fotoszintetikus aktivitásuk maximumát. Alaktani tulajdonságuk, hogy többnyire higrofiton* növények, nagyméretű, tagolt v. összetett levelekkel. Bőrszöveti sejtjeik gyakran papillásak*, kloroplasztiszt* is tartalmaznak, kutikulájuk* vékony, sztómáik* gyakran kiemelkednek az epidermisz* szintje fölé. A mezofillum* nagy sejtekből áll, sok intercellulárissal*. Gyakoriak az epithema*hidatódák is. Trópusi erdők ~einek, a begónia (*Begonia*) és üvegcsalán (*Pilea*) nemzetségek és a bársonylevélfélék családja (*Gesneriaceae*) fajainak bőrszövetében gyakori, hogy a kloroplasztisz* hiányzik, v. más színanyagok helyettesítik. Ezeket gyakran használják szobai dísznövényeknek.

átellenes levélállás Ha a hajtáson nóduszonként* két levél ered, és ezek egymással szemben állnak. Ilyenkor az ortosztichonok* száma kettő, a divergenciaszög* 180°. Pl. lonc (*Lonicera*), kutyabenge (*Rhamnus catharticus*).

áteresztő sejt A gyökér endodermiszének* a fanyalábokkal szemközti, el nem parásodó sejtfalú sejtjei, melyek a kéreg* és a központi henger* közti átjárhatóságot biztosítják.

átlyuggatott levél (folium fenestratum) A kifejlett levélen szövetelhalások helyén lyukak keletkeznek. Pl. filodendron (*Monstera deliciosa*).

átnőtt (vállú) (connatus/perfoliatus) **levél** Az ülő levél* különleges esete, amelynél a levéllemez válla* körülöleli a szárat. Pl. kereklevelű buvákfű (*Bupleurum rotundifolium*).

átnőtt virág és **virágzat** (diaphysis) A hajtástengely növekedése nem zárul le a végálló

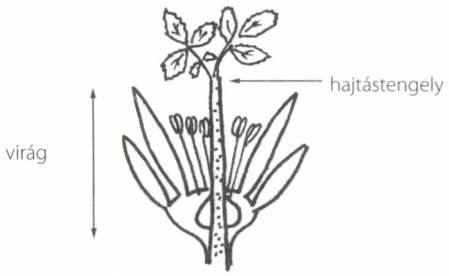

rózsa

virág(zat) megjelenésével, hanem a virág(zat) főtengelyeként folytatódik. Pl. ananász (*Ananas*), ill. egyes rózsa- (*Rosa*) fajták.

átnövés (prolificatio) Egyedfejlődési rendellenesség, melyet járulékos képletek megjelenése okoz. Pl. a cinerária (*Senecio cruentus*) virágzatában járulékos rügyek* megjelenése ~hez vezet.

átrium A pollenszem* apertúráján* belül található tágas tér, amely akkor keletkezik, ha az összetett pórus* endopórusa* sokkal nagyobb, mint az ektopórus*, így a póruscsatorna* a pollenszem belseje felé kiszélesedik. Pl. *Myrica* (fenyérmirtusz).

átszellőztető alapszövet (aerenchyma/aerenchima) Felépítését tekintve valódi alapszövet*, nagy hasadásos v. szakadásos intercellulárisokkal*. E járatok sokszor jelentékeny üregekké (lacunák*) tágulnak, s valóságos légkamrarendszert alkotnak. Vízi növények szárának kéregszövetében, levélnyeleiben fordul elő. Szerepe a gázcsere elősegítése, valamint fajsúlykönnyítés. Pl. tündérrózsa (*Nymphaea*), nád (*Phragmites*).

áttelelő lomb Tél folyamán a növényen maradó és csak a tavaszi lombfakadáskor lehulló lombozat. Pl. fagyal (*Ligustrum*), májvirág (*Hepatica*), kapotnyak (*Asarum*).

áttelelő rügy A mérsékelt égövi növények kedvezőtlen, hideg időszakot átvészelő képlete, melyből a következő vegetációs időszakban új hajtás fejlődik. Ezek helyzetét a Raunkiaer-féle életformatípusok* írják le.

áttetsző levél (folium pellucidum) A levél állománya a mezofillum* sajátos szerkezete miatt áttetsző. Pl. békaszőlő (*Potamogeton*).

B

bacca → bogyótermés
<lat.> bacca = bogyó

bacca connata → ikerbogyó

baccarium → szedertermés

bacteroid → bakteroid

bacula → baculum

baculiformis Pálcika alakú.

baculum, t. sz. **bacula** Az intektátus pollen* falának sexine* rétegét alkotó, szabadon álló, szabálytalan henger alakú elemek, melyek hossza >1μm, átmérőjük <1μm.
<lat.> baculum = bot, pálca

bakteriokloroﬁll Fotoszintetizáló zöld- és bíborbaktériumokban előforduló pigmentek elnevezése. Abszorpciós maximumuk alapján megkülönböztetünk ~-a, -b, -c, -d, -e pigmenteket.

bakteroid (bacteroid) Külső, peptidoglükán* falát elvesztett, módosult baktériumsejt. Pl. a gyökérgümőkben* élő *Rhizobium*-fajok ~ állapotban képesek a levegő nitrogénjét megkötni.

baktériumok Egysejtű (ritkán többsejtű) prokariota* szervezetek. Sejtfalukat peptidoglükán* építi fel, DNS-állományuk gyűrű alakú kromoszómát* alkot. Csoportosításuk számtalan szempontja közül a leggyakoribbak: alak, festődés, anyagcseretípus, fertőzőképesség, szaporodási mód.

bakulátus pollen Olyan pollenszem*, melynek sexinéjét* baculumok* építik fel.

ballochoria A magterjesztésnek az a módja, amikor a termés önmagától nyílik fel, és bocsátja szabadon a magvakat, → szórótermések.

balra forgatók Azok az aszimmetriás szénatomot tartalmazó szénvegyületek, amelyek a polarizált fény síkját balra forgatják. Pl. fruktóz*.
↔ jobbra forgatók

barbatus Szakállas. Növénynévben pl. *Dianthus barbatus* (szakállas szegfű), *Hypericum barbatum* (szakállas orbáncfű).
<lat.> barbatus 3 = szakállas

barkavirágzat (amentum) Összetett virágzat. Az elsőrendű elágazás* puha és lecsüngő tengelyű füzér*, melyen egy-egy fedőlevél* v. tartólevél* hónaljában találjuk az egyivarú virágokból* álló, dichasiumba* tömörülő részvirágzatokat*. Pl. *Populus* (nyár), *Salix* (fűz).

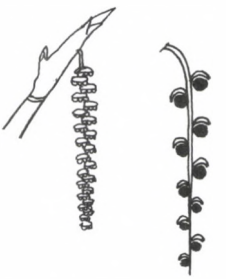

barochoria A nehézségi erő hatására bekövetkező termés- és magterjesztés.

basionym Taxonómiában az a név, amelyet az adott növényre először publikáltak.
↔ homonym

bastardogámia → kereszteződés

bathyphyllum Kúszó harasztok első levele.
↔ acrophyllum

bazális Alapi, alaphoz közel fekvő.
<lat.> basis = alap

bazális placentáció → alapi placentáció

bazidiocarpium A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőteste*. Alakja lehet: ernyő, oszlop, bunkó, üreges gömb v. henger. Felépítésében steril, álparenhimát* alkotó gombafonalak vesznek részt. A bazídiumok* a fertilis* termőrétegben* találhatók.

bazidiolum A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőrétegének* azok a hifavégződései, amelyek morfológiailag a bazídiumokkal* egyformák, de sterilek.

bazidiospóra A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) bazídiumaiban* lejátszódó sejtmagegyesülést követően meiózissal létrejövő spórák, melyek exospóraként* fűződnek le.

bazídium A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőrétegének* fertilis* hifavégei*, melyek redukciós osztódással 4-4 bazidiospórát hoznak létre. Lehet holo~, amikor egyetlen sejtből áll (tagolatlan bazídiumú gombák), és fragmo~, amikor válaszfalakkal 4 sejtre tagolódik (tagolt bazídiumú gombák).
<lat.> basidium = kis állvány

bazifil 1. Bázikus festékkel festődő sejtalkotók, molekulák (pl. sejtmag, DNS, RNS). **2.** Bázikus kémhatású talajok növényei, amelyek tágabb értelemben lehetnek mészkedvelő* (kalcifil) és sókedvelő (halofil) v. sótűrő (haloklín) növények. Ugyancsak ~ növények az ultrabázikus kőzeteken élők, ahol a kalcium-karbonátot magnézium- és/v. vas-karbonát helyettesíti (szerpentin*, gabbró). Syn. bazofil.
↔ acidofil

bazifil-acidotoleráns Az a faj, amely a bázikus talajt részesíti előnyben, de eltűri a gyengén savas környezetet is. Pl. martilapu (*Tussilago farfara*).

bazifix porzó → impeltátus porzó
↔ dorzifix porzó

bazifrekvens növény → baziklín növény

baziklín növény Fakultatív* mészkedvelő* növény, → indikátor növények.

bazipetális A csúcstól az alap felé irányuló növekedés v. fejlődés, melynek következtében a csúcs közelében a legidősebb, az alap felé a legfiatalabb részek találhatók. Pl. ~ virágnyílási sorrend*; ill. tavasszal a kambium a téli nyugalom után a duzzadó rügy* alatt kezdi meg működését, és így ~ irányban aktivizálódik lefelé.
↔ akropetális

baziplasztikus A levél hosszanti növekedésének az a típusa, ahol a növekedés a primordium* bazális* részére korlátozódik. Pl. a pázsitfüvek v. a Kalahári sivatag ritka nyitvatermő növényének, a *Welwitschia mirabilis* levelének hosszanti növekedése.
↔ akroplasztikus

baziton elágazás → bazitónia

bazitónia A növény alkatát a főtengelyen megjelenő oldalhajtások helyzete szabja meg. A cserjékre* és lágyszárú évelő* növényekre a tőhelyzetű elágazás jellemző, vagyis oldalelágazásaik főleg a hajtástengely alapi része táján keletkeznek, ill. az ott találhatók a hosszabbak.
↔ akrotónia, mezotónia

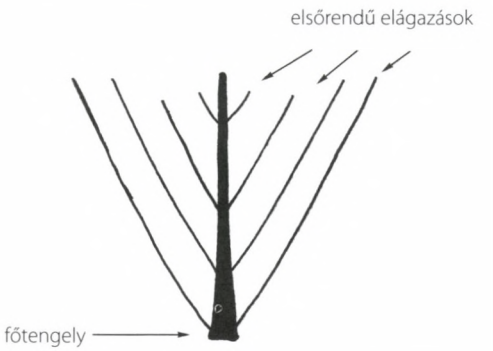

bazofil → bazifil

bázis 1. Alap, alapi rész. **2.** Olyan vegyület, amely sav-bázis reakciókban proton felvételére képes. **3.** A nukleotidok* nitrogéntartalmú ~ai: purin~*, pirimidin~*.
<gör.> basis = alap, alapzat, talapzat

bázisanalógok Az olyan vegyületek, melyek szerkezetükben nagyon hasonlítanak a nukleinsavakat felépítő bázisokra, így a DNS-be, RNS-be képesek beépülni és mutációt* kiváltani.

beágyazás A mikroszkópi metszetek készítésének egyik munkafolyamata, mely során a már víztelenített* vizsgálandó növényi részt olyan anyaggal itatják át, amely képes behatolni a sejtekbe, s megszilárdulás után mikrotómmal* való metszésre alkalmassá válik. Fénymikroszkópos* metszetek készítésekor pl. paraffint, ill. celloidint, elektronmikroszkópos* vizsgálatokat megelőzően pedig pl. epoxigyantát használnak.

Beccari-testecskék (BECCARI neve után) Egyes növények levelén és levélnyelén* keletkező képletek, melyek rovarok táplálékául szolgálnak. Pl. *Macaranga* (kutyatejféle).

becő (siliqua) Felső állású*, dimer*, kétüregű magházból* fejlődő cönokarp* szórótermés*. Termésfala száraz, éréskor a kocsánytól* a csúcs felé két kopáccsal* nyílik fel, magvai az álválaszfal* (replum) két oldalán helyezkednek el. A káposztafélék (*Brassicaceae*) jellemző termése. Különleges formái: csőrös* ~, cikkes* ~, szivacsos* ~.

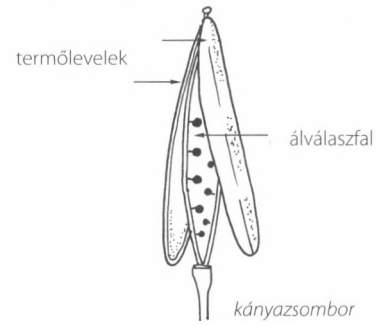

becőke (silicula) A szélességénél nem v. alig hosszabb becő. Pl. zsázsa (*Lepidium*), pásztortáska (*Capsella*), júdáspénz (*Lunaria*).

becőszerű tok (capsula siliquaeformis) Kétüregű magházból* keletkező, becőre emlékeztető – de álválaszfal nélküli – toktermés*. Pl. vérehulló fecskefű (*Chelidonium*), keltike (*Corydalis*).

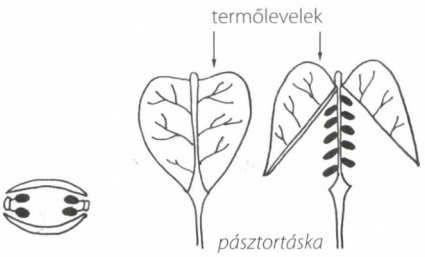

beékelődés → közérakódás (intussusceptio)
↔ rárakódás

befelé hengeredett (involutív) **türemlésű levél** A rügyben az egyes levelek fél levéllemezei a főérre szimmetrikusan befelé göngyöltek. Pl. lótusz (*Nelumbo*).

begöngyölt (convolutiv) **türemlésű levél** A rügyben az egyes levelek fél levéllemezei egymásba göngyöltek. Pl. banán (*Musa*).

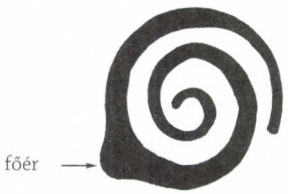

bellus Szép. Növénynévben pl. *Bellis perennis* (százszorszép).
<lat.> bellus 3 = szép, kecses, csinos

belső táplálószövet (szekunder endospermium) A legtöbb zárvatermő* magjában előfordul, keletkezése a kettős megtermékenyítés* során az embriózsák* diploid vegetatív magjának és az egyik hímivarsejtnek összeolvadásával történik. Intercellulárist* nem tartalmazó triploid (3n) szövet, tartalmazhat keményítőt (lisztes magvak: pázsitfüvek/*Poaceae*), hemicellulózt (kávé/*Coffea*), proteineket (*Ricinus*), olajokat, zsírokat (olajos magvak: len/*Linum*).
↔ külső táplálószövet

belső toklász (palea superior, palea interior) A kalászka* virágában található fellevél*. Syn. felső toklász.
↔ külső toklász

Belt-testecskék (BELT neve után) Egyes növények levélkéinek* csúcsán fejlődő képletek, melyek hangyák táplálékául szolgálnak. Pl. *Acacia cornigera* (szarvas akácia).

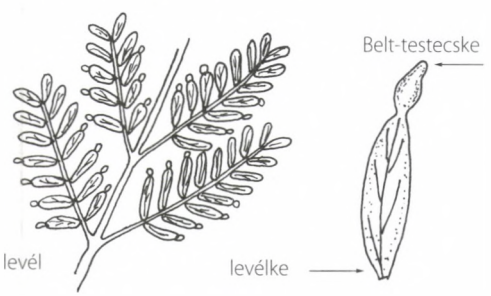

bemetszett szélű levél A levél a szélén található – a fél levéllemez 1/3-ánál nem beljebb hatoló – be- és kimetszések* alapján lehet fűrészes*, fogazott*, csipkés*, kanyargós*.

bemetszés A levél* szélén található, a fél levéllemez 1/3-ánál nem beljebb hatoló folytonossági hiány, → bemetszett szélű levél.
↔ kimetszés

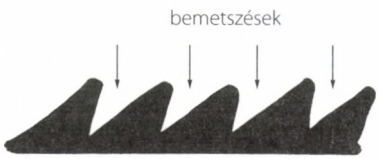

bengegyümölcs (pyrenarium, pyridium) Alsó állású*, synkarp* magházból fejlődő, többmagvú, csonthéjas terméscsoport*, ahol a húsos vacok* a terméseket körülfogja. Pl. benge (*Rhamnus*), magyal (*Ilex*).

bentosz (benthos) A vízfenék és az üledék élővilága. A sekély tengerekben élő halo~ más jellegű, mint a sekély édesvizek aljzatán élő limno~. Különböző méretű mikroszervezetekből, növényekből (fito~) és állatokból (zoo~) áll. Ezek mérete szerint lehet: nano-, mikro-, mezo-, makro~.
<gör.> benthos = mélység, a tenger mélye

béldiafragma Üreges szárakban az internódiumokban* bélüreg* található, míg a nóduszokban* megmarad a bélszövet* ~ formájában. Pl. gabonaszárak, nád (*Phragmites*).

bélkorona Lágyszárú* növények *Ricinus*-típusú hajtásvastagodásánál*, ahol a másodlagos fa* és háncs* egységes gyűrűként jön létre, az eredeti kollaterális nyílt nyalábok* farészei fokozatosan befelé tolódnak, és a fatest* belső oldalán a bélkoronát hozzák létre.
↔ háncskorona

bélparenchima → bélszövet

bélsugár A hajtás keresztmetszetén látható, sugárirányban rendeződött parenchima*csíkok. Megkülönböztetünk a bélszövetből* kiinduló elsődleges*, ill. azzal nem feltétlenül összeköttetésben lévő másodlagos bélsugarakat. Szerepük tápanyag-raktározás, ill. haránt irányú szállítás. A bélsugarak száma, mérete, felépítése a fa műszaki használhatóságát és egyéb tulajdonságát lényegesen befolyásolja.

bélsugár-iniciálisok A kambium egyik iniciális*-típusa, mely többnyire izodiametrikus*, relatív kisméretű sejtekből áll, és osztódása során bélsugarakat* hoz létre.

bélsugármagasság A bélsugarak* egyik fontos jellemzője, amely azt fejezi ki, hogy a bélsugár hány sejtsor magasságú. Megállapítása a fatest* radiális* és tangenciális hosszmetszetén* történik.

bélsugár-parenchima A bélsugarat* felépítő parenchima*sejtek, melyek általában radiálisan* megnyúlt, ún. fekvő parenchimasejtek.

bélsugársejt A bélsugarat* felépítő parenchima*sejt.

bélsugárszélesség A bélsugarak* egyik fontos jellemzője, amely azt fejezi ki, hogy a bélsugár hány sejtsor szélességű. Megállapítása elsősorban a fatest* tangenciális hosszmetszetén* történik.

bélszklerenchima Húzófeszültségnek kitett szervekben (elsősorban gyökérben) a szilárdító alapszövetek* centrális elhelyezkedésűek, és általában ~ formájában a bélszövet* helyét foglalják el.

bélszövet (medulla) A sztéle* központi részét a hajtásban és egyes gyökerekben ~ foglalja el. Ez legtöbbször parenchima*szövetből

(bélparenchima) áll. Mivel bordamerisztémából* keletkezik, sejtjei hosszanti sorokba rendeződtek. Szerepük általában a raktározás, de tovább is differenciálódhatnak.

bélüreg A megnyúlásos növekedés* során a bélszövet* el is szakadhat, benne sejtközötti járatok*, szakadásos üregek keletkeznek, s végül az egész bélszövet eltűnhet, helyét az ún. ~ foglalja el.

bi- Szóösszetételek előtagjaként az utótag kettősségét jelenti.
<lat.> bi- (számhatározó) = kétszer

biauriculatus Két fülecskével* rendelkező.

bibacca → ikerbogyó

bibe (stigma) A termő* része, mely – ha van a virágnak bibeszála* – annak csúcsán helyezkedik el, és a virágpor felfogására szolgál. Felszíne a rajta található bibepapillákkal* a megporzó pollenszemek* fogadásához alkalmazkodott.

bibecsatorna A bibeszál* belsejében, sejtközötti járatokban* gazdag, ún. transzmissziós szövet* található, mely a magház* irányába növekvő pollentömlőt* táplálja. Ezt a bibecsatornát tartalmazó szövetet stigmatoid szövetnek is nevezzük.

bibefelszín A speciális struktúrák és kiválasztott anyagok teszik a ~t pollen* fogadására alkalmassá. Bőrszövete* glanduláris* epidermisz, mely rendszerint papillázott* és kutikulával* fedett. Lehet „száraz", ha csak hidratált fehérjeréteg fedi, míg „nedves", ha rajta szabadon folyó szekrétum* található.

bibekorona (stigma peltatum) Több termőlevél összenövésével keletkezett nagy felületű bibe. Pl. pipacs (*Papaver*).

bibepapilla A bibe* epidermiszsejtjeinek* külső tangenciális fala* felboltozódik, bibepapillákat hoz létre; ezáltal felülete megnövekszik, így a pollen fogadására alkalmasabbá válik.

bibepárna (stylopodium) Az ernyősvirágzatúak (*Apiaceae*) virágaiban a magház csúcsán található képlet, mely nektárium* szerepét tölti be.

bibeszál (stylus) A termőnek* a magházat* és a bibét* összekötő, többnyire vékony, hengeres része.

bibeszekréció A bibe* kiválasztó tevékenysége, amely a termő* ivarérettségével indul meg, eredménye a bibeszekrétum*, mely a bibefelszínen* folyadékcsepp formájában jelenik meg.

bibeszekrétum A bibe* által kiválasztott nedv, amely csillogásával a megporzó rovarok csalogatására, valamint a pollen* megtapadására szolgál.

bibircses szőrű (strigosus) Domború kiemelkedéseken álló serteszőrökkel borított. Pl. ligeti seprence (*Stenactis strigosus*).

bicarinatus Kétélű.
<lat.> carina = hajógerinc

biciklikus sztóma → amficiklocitikus sztóma

bicolor Kétszínű. Növénynévben pl. *Kniphofia bicolor* (fáklyaliliomfaj).
<lat.> bicolor = kétszínű

bicornis Kétágú. Növénynévben pl. *Matthiola bicornis* (kétszarvú viola).
<lat.> bicornis = kétszarvú, kétágú

bidentatus → kétszeresen fogazott szélű levél

bifaciális levél → dorziventrális levél

bifidus Az alsó felétől kezdődően kétfelé hasított. Növénynévben pl. *Hieracium bifidum* (villás hölgymál).
<lat.> bifidus 3 = kétfelé hasított

biflagellatus Kétostoros.

bifolius Kétlevelű. Növénynévben pl. *Scilla bifolia* (kétlevelű csillagvirág).

bifolliculus → ikertüsző

bifurc(at)us Villásan elágazó, ha a villaágak száma kettő, → dichotóm. Növénynévben pl. *Hieracium bifurcum* (villás hölgymál).

<lat.> bifurcus 3 = kétágú, kéthegyű

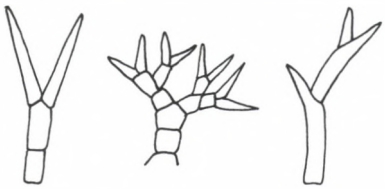

bijugatus levél Olyan összetett levél*, amelynek két pár levélkéje* van.

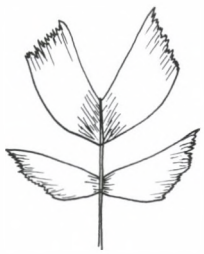

bijugatus levélállás A keresztben átellenes levélállás* speciális esete, amikor az egymás utáni nóduszokon* a levélpárok szögelfordulása < 90°. Így a két levélsor kettős spirált alkot. Syn. spirális dekusszált levélállás.

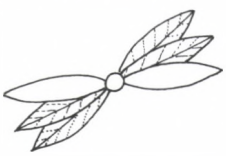

bikollaterális Olyan kollaterális nyílt nyaláb*, amelynek két háncsrésze* és ezek közt egy farésze* van. Működő kambium csak a külső háncs és farész között található. Pl. tökfélék (*Cucurbitaceae*).

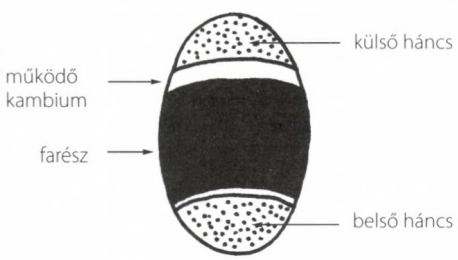

bikonvex → lenticularis

bilaterális szimmetria → kétoldali szimmetria
<lat.> bilateralis = kétoldali

bilaterális tráma A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) alaprétegének* az a típusa, amelyben a lemezekben a gombafonalak iránya felülről lefelé, ill. belülről kifelé mutat.
↔ pszeudobilaterális, inverz tráma

bilobatus Kétlebenyű. Növénynévben pl. *Ginkgo biloba* (páfrányfenyő) levélalakja után. Syn. bilobus.

bilobus → bilobatus

bilomentum → cikkes becő

bimbó → virágrügy

bimbózás 1. A növényen a virágrügyek* megjelenése. **2.** → sarjadzás

bináris nevezéktan → kettős nevezéktan

binokuláris mikroszkóp Az a fénymikroszkóp*, amelynek két okulárja* van. Mivel az ilyen mikroszkópoknál a fény hosszabb utat tesz meg, mint az ugyanilyen nagyítású monokuláris mikroszkópnál*, a nagyítás mértékének növekedését szorzószám formájában feltüntetik a tubuson*. Így a nagyítást* még be kell szorozni ezzel a rendszerint 1,2–1,6 közötti értékkel.
<lat.> bin = kettős, két-két + oculus = szem
↔ monokuláris mikroszkóp

binomi(n)ális nómenklatúra → kettős nevezéktan

bio- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak az élettel, élőlényekkel v. az életfolyamatokkal való kapcsolatát jelöli.
<gör.> bios = élet

biocönózis Valamely élőhely (biotóp) anyag- és energiaforrásainak – mint életfeltételeknek – gazdaságos felhasználására szerveződött elosztási közösség, amelyben az autotróf* (növényi és nitrogénkötő szervezet) és heterotróf* szint (állatok és lebontó szerveze-

tek) meghatározott összetételben és mennyiségben van jelen, és egy önfenntartó anyag- és energia-körforgalmi rendszert működtet (biogeokémiai ciklus*).

<gör.> bios = élet + choinónésis = közösség, szövetség

biofizika Az élő szervezetben lejátszódó fizikai (főleg kinetikai, dinamikai és energetikai) folyamatokkal és jelenségekkel foglalkozó tudományág.

biogenetikai alaptörvény → HAECKEL-törvény

biogenezis Az élet keletkezésére vonatkozó elmélet, mely szerint élő anyag csak élőből keletkezhetett.

<gör.> bios = élet + genesis = eredet, származás

biogeocönózis → ökológiai rendszer

biogeokémiai ciklus (körforgás) Az élethez szükséges kémiai elemek körforgása az élő szervezetek és élettelen környezetük között. A végbemenő folyamatok lehetnek fizikai (pl. kőzetek mállása) és biológiai folyamatok (pl. fehérjék szintézise és lebontása). Teljes körfolyamatnak tekinthető a nitrogén útja, ezzel szemben a foszfor – biológiai visszacsatoló rendszerek hiányában – csak lassú fizikai folyamatok eredményeként kerülhet vissza az anyagforgalomba. A teljes körfolyamatok rugalmasak, önhelyreállítók, míg a nem teljesek sérülékenyek és korlátozó jellegűek lehetnek (→ minimumtörvény).

biogén 1. Az élő anyagból származó. **2.** Az élő szervezet működésével kapcsolatos.

biogén tényezők → biotikus tényezők

bioindikátorok Olyan szervezetek v. azok csoportjai, amelyek a környezetben, ill. az élőhely állapotában beálló bármely változás (felmelegedés, kiszáradás, kémiai szennyeződés) irányában érzékenyek. Pl. a bomló szerves anyagok iránti igényük v. azok eltűrésének képessége által jelenlétükkel v. tömeges elszaporodásukkal jelzik pl. a felszíni vizek v. talajok szerves anyagokkal való szennyezettségének, tápanyag-túlkínálatának fokát.

biokatalizátor Az élő szervezet anyagcsere-folyamatait gyorsító és irányító anyag, pl. enzim*.

biológiai konzerváció Olyan emberi beavatkozás, amelynek célja a fajok mint genetikai erőforrások maximális diverzitásának*, genetikai változatosságának fenntartása. Két formája az in situ* megőrzés, amely a faj* populációit* természetes élőhelyeinek védelmével v. rekonstrukciójával, esetleg használatával (pl. legeltetés) tartja fenn, és az ex situ* megőrzés, amely az eredeti termőhelyek eltűnése miatt mesterséges környezetben (pl. kertekben, génbankokban, haszonnövény-, ill. – állatok esetén – gazdasági üzemekben) szaporítva tartja fenn.

biom A földfelszín növénytakarójának legnagyobb társulási egysége. Többnyire egész földrészekre kiterjedő ökológiai közösség, amelynek határait elsősorban az éghajlat övezeti eloszlása határozza meg. Egy-egy éghajlati övnek egy-egy ~ felel meg. Szárazföldi ~ pl. a trópusi őserdő, a tundra, a tajga, a mérsékelt övi lombhullató erdő, a sivatag stb. A tengereket többnyire egyetlen ~ként határozzák meg, bár a meleg és hideg tengerek élővilága jelentősen különbözik.

biomassza A bioszféra* adott térfogatában egy adott pillanatban jelen levő élőlények testének össztömege.

<gör.> bios = élet + <lat.> massa = tészta, gyúrható tömeg

biomembrán Foszfolipid molekulák két rétegéből álló folyékony szerkezet, amelybe a részben struktúrfehérjeként, részben enzimfehérjeként működő proteinmolekulák, ill. molekulakomplexek többé-kevésbé bemerülnek. A ~ sejten belüli egységes szerkezetét bizonyítja, hogy a különböző sejtorganellumok membránjai egymásba átalakulhatnak, pl. sejtmaghártya → ER, → tonoplaszt; sejtmaghártya → ER, → Golgi-apparátus, → plazmalemma; sejtmaghártya → színtestek; sejtmaghártya → mitokondrium határoló hártyái.

biometria Biológiai objektumokat, folyamatokat matematikai, főleg statisztikai módszerek alkalmazásával vizsgáló tudományág, a méré-

si eredmények kvantitatív feldolgozása és értelmezése.
<gör.> bios = élet + metrum = mérték

bioritmus Az élő szervezetben meghatározott időközönként, szabályosan ismétlődő jelenségek sorozata. Kiváltó ok szerint lehet endogén* és exogén* ritmus.

bioszféra Szó szerinti értelmében a földi élet színtere, amelyet az élőlények hoztak létre az élőlények számára, és amelyet biotikus* és abiotikus* létfeltételek elosztásával és szabályozásával az élőlények szervezett közösségekben (társulások*, cönózisok*) maguk működtetnek. A bioszférába beletartozik a litoszféra* felső rétege, a troposzféra és a hidroszféra. Vastagsága kb. 15-16 km.
<gör.> bios = élet + sphaera = gömb, éggömb

bioszintézis Az élő szervezetben enzimek* közreműködésével végbemenő folyamatok, melyek során egyszerűbb molekulákból bonyolult molekulák keletkeznek.
<gör.> bios = élet + synthesis = összekapcsolás

bioszisztematikai fázis A taxonómiai* és florisztikai* kutatások harmadik szakasza, amelyben sejttani és genetikai vizsgálatok folynak.
↔ feltáró-, szisztematikai, enciklopédikus fázis

biotikus tényezők A bioszféra* v. egy ökoszisztéma* élő alkotói, ezek élettevékenységei és a közöttük fennálló kölcsönhatások pl. versengés, koegzisztencia*, allelopátia*. Syn. biogén tényezők.
<gör.> biotikos = az élettel kapcsolatos
↔ abiotikus tényezők

biotípus Azonos genotípusú* egyedek populációja*. Állhat heterozigótákból v. homozigótákból. Az utóbbiak külső és belső tulajdonságaikban egyformák. Ilyennek tekintjük az öntermékenyülő mikrospecieseket* és az agamospecieseket*. A speciális élettani tulajdonságokkal rendelkező populációkat is ~nak nevezzük. A növényrendszertanban külön biotípusoknak* tekintjük egy fajon belül azokat a populációkat, amelyek morfológiai bélyegekben nem, de anyagcseréjükben különböznek, pl. a fehér here keserű (ciánsavas) és édes (ciánsavmentes) változatát.

biotóp → élőhely
<gör.> bios = élet + topos = hely

biotróf Parazita* v. szimbionta* heterotróf* szervezet.
↔ szaprotróf

-biózis Szóösszetételek utótagjaként az előtagnak az életmóddal, a biológiai létezéssel való kapcsolatát jelöli.
<gör.> biosis = életmód

bipinnatifid levél Olyan szárnyasan összetett levél*, melynek levélkéi* szárnyasan karéjosan* tagoltak*.

bipinnatus → kétszeresen szárnyasan összetett levél. Növénynévben pl. pillangóvirág (*Cosmos bipinnatus*).
<lat.> bi = kettő + pinnatus = tollas, szárnyas

bipiramis Mindhárom kristálytani tengelyt metsző, legalább hat lapból álló kristályosodási forma.

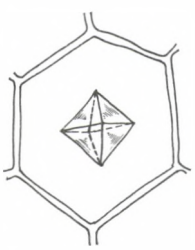

biplánia → diplánia

bipoláris Kétpólusú, kétsarkú, kétnyúlványú.
<lat.> bi = kettő + polus = sarok

bipoláris embrió Olyan embrió*, melynek két pólusa van: a gyököcske* és a rügyecske*. Pl. magvas/virágos növények.

biseriatus Kétrétegű, két sejtsoros.
<lat.> bi = kettő + series = sor, sorozat

biserratus → kétszeresen fűrészes levélszél
<lat.> bi = kettő + serra = fűrész

bispórás (*Allium*-típusú) **8 magvú embriózsák** Olyan embriózsák*, amely keletkezése folyamán a makrosporogenezis* folyamata 2 mag keletkezésével zárul, majd három mitózissal* 8 magvú embriózsák jön létre.

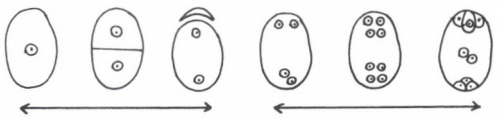

biszimmetrikus → diszimmetrikus

bitegmikus Olyan magkezdemény*, melynek testét kettős burok fedi, ezek az integumentum* externum és integumentum internum.
<lat.> bi = kettő + teg(i)men = borítás, takaró

biternatus Két olyan részből álló, ahol e részek további három részre tagolódnak. Pl. a bazsarózsa (*Paeonia*) levele.
<lat.> bi = kettő + terni = három-három, háromszor három, hármasával

bazsarózsa

b-klorofill → klorofill

blastochoria A termés- és magterjesztésének az a módja, amikor az anyanövény terméskocsánya megnyúlik, így a diaspóra* közvetlenül a csírázás helyére kerül.

blasztikus konídiumképzés A konídiumok* kialakulásának az a módja, amikor a konídium-anyasejt a hifától* való leválasztódása után is folyamatosan osztódik. Fajtái: holoblasztikus*, enteroblasztikus*.
↔ tallikus konídiumképzés

blaszto-, -blaszt Szóösszetételek elő- v. utótagjaként a másik tag létrehozását, kifejlesztését jelöli.
<gör.> blastos = csíra, sarj

blasztokonídium A hifákról* egyesével v. akropetálisan*, láncokban, sarjadzással keletkező szaporítósejtek. (Régi neve blasztospóra volt.)

blepharo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak szőrrel való szegélyezettségét v. szélén rojtos voltát jelöli.
<gör.> blepharon = szemhéj

blepharoplast A de novo* keletkező centriolumok* előfutára.

blokk Metszetkészítésre előkészített, a beágyazóanyaggal* átitatott mintát tartalmazó kocka v. hasáb.

bóbita (pappus) Termésen megmaradó csészelevél-módosulat, mely repítőkészülékként szolgál sok fészekvirágzatú (*Asteraceae*) faj kaszattermésének* elterjesztésében. Pl. pongyola pitypang (*Taraxacum officinale*), macskagyökérfélék (*Valerianaceae*).

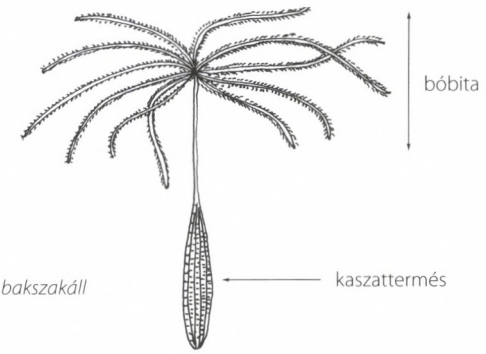

bóbitás kaszat (cypsela) Olyan kaszattermés*, amelyen bóbita* található.

bocskor (volva) A hemiangiocarp* fejlődésű bazídiumos gombák velum universale* rétegének maradványa, mely a tönk* alján található. Pl. gyilkos galóca (*Amanita phalloides*).

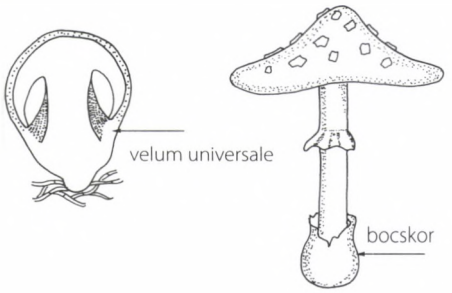

bogas (cymosus) **elágazás** → áltengelyes elágazás

bogas virágzatok Ez az elnevezés honosodott meg, holott ezek nem önálló virágzatok, hanem csak elágazások. Virágzati főtengelyük sympodiális*, virágban végződik, és ezt az elsőrendű elágazások túlnövik. Ezek száma alapján megkülönböztetünk egyes-*, kettős-* és többesbogot*. Az ilyen virágzatoknál a virágnyílási sorrend* centrifugális*.

bogárvirágok *Coleoptera*-fajok által beporzott kantharofil* virágok.

bogernyő (pleiochasium) Olyan többesbogas virágzat, melynek főtengelye virágban végződik, és e csúcsvirág alatt több, örvösen álló, egyforma hosszú oldalág keletkezik, amelyek a főtengelyt túlnövik, és szintén virágban v. virágzatban végződnek. Pl. varjúháj (*Sedum*), ill. a legtöbb kutyatej (*Euphorbia*).

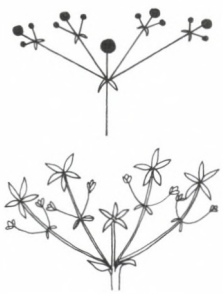

bogyós terméságazat Olyan termés*, amely úgy jön létre, hogy a virágzatot alkotó minden virág termőjéből bogyótermés* fejlődik, s ezek a virágzati tengelyen együtt maradva egy elterjedési egységet képeznek, → ananásztermés.

bogyós terméscsoport (coccocarpium) Olyan összetett termés*, melyet egy virág korikarp termőtájából* létrejött bogyótermések* alkotnak. Pl. datolyapálma (*Phoenix*).

bogyótermés Olyan többmagvú cönokarp* termés, melynek mezo*- és endokarpiuma* húsos, leves. Keletkezhet felső v. alsó állású magházból. Fajtái: valódi ~*, ál~*.

bohemicus Csehországból származó. Növénynévben pl. *Gagea bohemica* (cseh tyúktaréj), *Geranium bohemicum* (cseh gólyaorr).
<lat.> Bohemia = Csehország

bokor (cserjebokor) Baziton elágazású* fásszárú növény.

bokrétás termőnyárs → termőbokréta

bokrosodás A pázsitfüvek vegetatív életszakasza, mely során a hajtástengely föld alatti csomóiból mellékhajtások keletkeznek.

bononiensis Bologna olasz várossal kapcsolatos. Növénynévben pl. *Campanula bononiensis* (olasz harangvirág).
<lat.> Bononia = Bologna

bor. <lat.> borealis* rövidítése. Jelentése: északi.

boragoid A csúcsa felé spirálisan bekunkorodó forgó*, melynek virágai mind a viszonylagos virágzati tengely felső oldala felé irányulnak. Pl. érdeslevelűek (*Boraginaceae*).

bordamerisztéma A nyitvatermők és a zárvatermők hajtáscsúcsában központi helyet elfoglaló ősmerisztéma*, melyet a szárnymerisztéma* hengerpalástszerűen vesz körül.

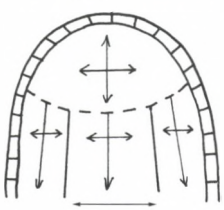

bordamerisztéma

borealis Északi. Növénynévben pl. *Galium boreale* (északi galaj).
<lat.> boreas = észak(kelet)i szél, bóra

boreális elemek Az északi tajgaerdőzóna fenyveseinek és lápjainak jellegzetes növényei. Hazánkban 13 faj, amelyek reliktum* jellegűek. Pl. tőzegeper (*Comarum palustre*), tőzegáfonya (*Vaccinium oxycoccus*), tőzegkáka (*Rhynchospora alba*), lisztes kankalin (*Primula farinosa*).

borostyánkő Fosszilis* fenyőgyanta.

borulás 1. (aestivatio/prefoliatio) A levelek egymáshoz viszonyított elhelyezkedési módja a rügyön belül. Típusait az egyes levelek egymást való átfedésének foka alapján állapítjuk meg. **2.** (prefloriatio) A takarólevelek* egymáshoz viszonyított elhelyezkedése a virágrügyön belül. Fajtái: valvatus*, contortus*, imbricatus*.

borzas szőrű (hirsutus) Aránylag merev, elálló, hosszú, de nem szúrós szőrzet. Pl. borzas ikravirág (*Arabis hirsuta*).

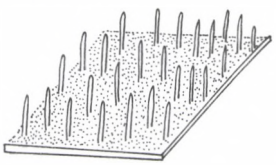

bostryx → kunkor

boszorkánygyűrű A gombák termőtestjeinek* többé-kevésbé szabályos, kör alakban való megjelenése, melynek oka, hogy a micélium* sugárirányban, centrifugálisan növekszik.

Botanikai Nevezéktan Nemzetközi Kódexe (International Code of Botanical Nomenclature) A növények és a gombák elnevezésének nemzetközi egyezményen alapuló szabálykönyve.

bothrys → fürt

botry-, -botryo Szóösszetételek elő- v. utótagjaként a vele kapcsolt fogalom fürttel való kapcsolatát jelenti.
<gör.> botrys = fürt

botryodium Füzérkés fürt. Olyan nyílt fürtös virágzat*, amelyben a virágok helyett füzérkék* vannak. Az ezeket tartó parakládiumok* alapinternódiumának megnyúlása, ill. a parakládiumok módosulásai jellegzetes megjelenést eredményeznek.

botryoid Zárt egyszerű virágzat*, amely onnan kapta nevét, hogy a fürtvirágzathoz* hasonló, de főtengelye terminális* virágban végződik. Pl. sóskaborbolya (*Berberis*).

botuliformis Kolbász alakú. Hosszú, hengeres, mindkét végén befelé görbülő. Gyakori mikroorganizmusok nevében, utalva azok alakjára.
<lat.> botulus = kolbász

bozontos szőrű (villosus) Hosszú, sűrű puha, többé-kevésbé elálló göndör szőrökből álló szőrzet. Pl. szöszös bükkény (*Vicia villosa*).

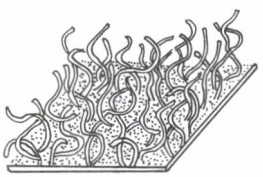

bőrszövetrendszer A hajtásos növények testének felületén levő sejtcsoportok összessége a sejtek függelékeivel együtt. Fajtái: epidermisz*, rizodermisz*, periderma*, ritidóma*.

brachi- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a karral való kapcsolatát jelzi.
<gör.> brachyon = kar

brachiatus elágazás Az elágazások a közös tengelyről, azzal megközelítőleg szabályos derékszöget bezárva, váltakozva ellentétes irányban erednek.

brachiszklereida (brachysclereida) → kősejt

brachy- Szóösszetételek előtagjaként az utótag rövidségét jelzi. Növénynévben pl. *Cerastium brachypetalum* (kisszirmú madárhúr).
<gör.> brachys = aránytalanul rövid, kicsi

brachyparacitikus sztóma Olyan paracitikus sztóma*, amelynek melléksejtjei* rövidebbek a zárósejteknél*.

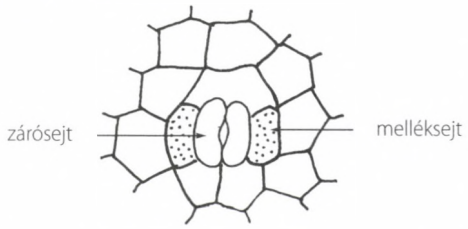

brachyparahexacitikus-dipoláris sztóma Olyan sztómatípus*, amelyben a 6 melléksejt* közül a 2 rövidebb a zárósejtekkel* párhuzamosan, a 2-2 nagyobb méretű pedig polárisan, a zárósejtek két pólusán helyezkedik el.

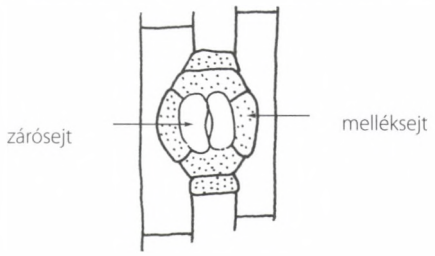

brachyparahexacitikus-monopoláris sztóma Olyan sztómatípus*, amelyben a 6 melléksejt* közül a 4 rövidebb a zárósejtekkel* párhuzamosan, az 1-1 nagyobb méretű pedig polárisan, a zárósejtek két pólusán helyezkedik el.

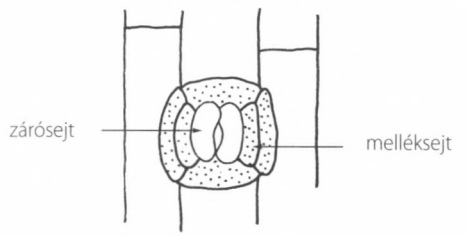

brachyparatetracitikus sztóma Olyan sztóma*, amelynek 4 melléksejtje* közül a két laterális elhelyezkedésű kisebb, mint a két poláris helyzetű.

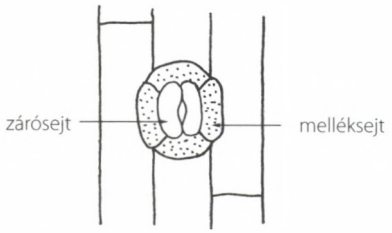

brachystyl virág → mikrostyl virág

bractea → murvalevél
<lat.> bractea = vékony fémlemez

bracteola → murvácskalevél

brevi- Szóösszetételek előtagjaként az utótag rövidségét jelzi.
<lat.> brevis = rövid, kicsiny, alacsony, lapos

briológia (bryologia) A botanikának a mohákkal foglalkozó tudományága.
<gör.> bryon- = moha + logos = szó, lényeg

brochidodrom(us) Olyan szárnyas*, camptodrom(us) levélerezet-típus*, melyben a másodrendű erek* ívesen egyesülnek a levél széle közelében. Syn. coarcuatus.

brochus A reticulatus pollenszem* mintázatának egy egysége, amely a lumenből* és az azt körülvevő murusok* feléből áll.

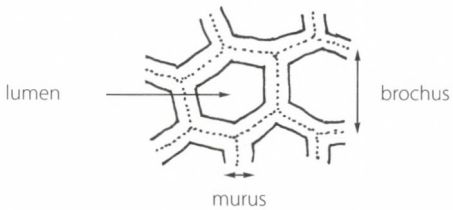

bryoides Mohaszerű. Növénynévben pl. *Saxifraga bryoides* (kőtörőfűfaj).
<gör.> bryon- = moha + -oid = -szerű

buga (panicula) Monotel* összetett virágzat*, melynek főtengelye és oldalágai egyaránt virágban végződnek, ezáltal zártak. Oldalágai a csúcstól lefelé haladva egyre gazdagabban ágaznak el. A virágnyílást a terminális* virág kezdi, majd az oldalágak folytatják; pl. szőlő (*Vitis*), melynek virágzati tengelyén az elágazások szórtan, ill. orgona (*Syringa*), melynél keresztben átellenesen követik egymást. A fenti, nemzetközi terminológia mellett a magyar nyelvű tankönyvekben és határozókönyvekben még ma is megtalálhatók azok a meghaladott álláspontok, miszerint a ~ = összetett fürt*, ill. egyes pázsitfüvek virágzatát bugának nevezik, holott itt a virágzat alapelemei nem az egyes különálló virágok, hanem a füzérkék*, melyek nyílt egyszerű virágzatok (még ha egyvirágúak is).

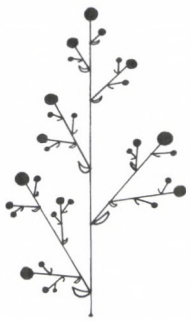

bujtás A kertészeti gyakorlatban alkalmazott vegetatív szaporítási mód, amely során az anyanövény hajtását ívesen meghajlítva a nedves talajba ássuk, s csak akkor választjuk le, mikor hajtáseredetű gyökerei révén már önálló életre képes. Pl. a szőlő (*Vitis*), ribiszke (*Ribes*), ill. lágyszárúak közül a szegfű (*Dianthus*) szaporítására szolgál.

bulbifer Hagymát képező. Növénynévben pl. *Dentaria bulbifera* (hagymás fogasír).

bulbillus → sarjhagyma

bulbogemma Hagymák alleveleinek* hónaljában található rügyek*, melyekből fiókhagymák* fejlődnek.

bulbotuber → hagymagumó

bulbulus → fiókhagyma
<lat.> bulbillus = hagymácska

bulbus Hagyma*. Növénynévben pl. *Ranunculus bulbosus* (hagymás boglárka), *Dentaria bulbifera* (hagymás fogasír).
<lat.> bulbus = hagyma

bullatus Hólyagszerű. Növénynévben pl. *Cotoneaster bullatus* (madárbirsfaj).
<lat.> bulla = hólyag, buborék

bulliform sejtek → könyöksejtek (ízületi sejtek)

burkolt hagyma Olyan hagyma*, melyen burokpikkelylevelek* találhatók. Pl. *Allium cepa* (vöröshagyma).
↔ csupasz hagyma

buroklevél (spatha) A virágkocsányról eredő, a fiatal virágot v. virágzatot hüvelyszerűen körülvevő fellevél*. Pl. hóvirág (*Galanthus*), nőszirom (*Iris*), hagyma (*Allium*), valamint a torzsavirágzatú* kontyvirágfélék (*Araceae*): kála, flamingóvirág stb., ill. kukorica (*Zea mays*) virágzati fellevele. Ez utóbbinak torzsaburoklevelét nevezzük a hétköznapi szóhasználatban kukoricacsuhénak.

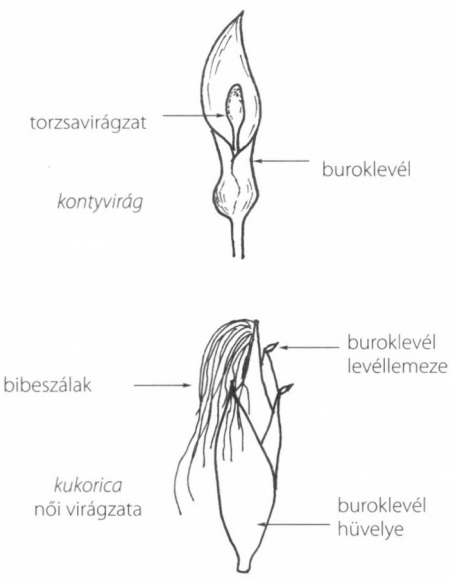

burokpikkelylevél A burkolt hagyma* hártyás allevelei*, ez az ún. „hagymahéj".

bursa-pastoris Pásztortáska. Növénynévben pl. *Capsella bursa-pastoris* (pásztortáska).
<lat.> bursa = zacskó, erszény + pastor = juhász, pásztor

bursicula Egyes orchideák virágában a rostellum* alapjánál található zsebszerű képlet.
<lat.> bursa = tömlő, zacskó

buzogányfejkristály → kristálydrúza

byzantinus Bizánci. Növénynévben pl. *Colchicum byzantinum* (bizánci kikerics).

C

C (virágképletben*) A corolla*, a sziromlevelek* tájának jele.

---

c., ca., cc. <lat.> circa, circiter rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: körülbelül, mintegy.

C_3-as növények Azok a növények, amelyek fotoszintézisének primer terméke a három szénatomos foszfoglicerinsav. A mérsékelt övi növények legtöbbje ~. Levelükben a szállítónyalábokat körülvevő sejtek nem különböznek a többi mezofillumsejttől*, kloroplasztiszaik* gránumosak*. Fotoszintézisük kevésbé hatékony, mint a C_4-növényeké*.

C_4-es növények Azok a növények, melyek fotoszintézisének primer terméke a négy szénatomos oxálecetsav. Leveleikben a szállítónyalábokat körülvevő nyalábhüvely* parenchimasejtjeiben a kloroplasztisz* nem gránumos*. Gyors növekedésűek, fotoszintetikus tevékenységük nagyobb hatásfokú, mint a C_3-növényeké*, zárt sztómáknál* is jó CO_2-hasznosításúak, víztakarékosak, fénytűrők. A legtöbb idetartozó növény trópusi, ill. sivatagi. Pl. kukorica (*Zea*), cirok (*Sorghum*), egyes pázsitfüvek.

---

ca. → c., cc.

---

caducus levél Rövid életű levelek, melyek megjelenésük után hamarosan lehullanak. Pl. a sziklevelek*.
<lat.> caducus 3 = lehulló
↔ deciduus levél, örökzöld levél

---

caesius Szürkéskék, hamvas. Növénynévben pl. *Rubus caesius* (hamvas szeder).
<lat.> caesius 3 = szürkéskék

---

caespitosus Sűrű bozontos. Növénynévben pl. *Deschampsia caespitosa* (gyepes sédbúza), *Carex caespitosa* (gyepes sás).
<lat.> caespes = gyep, pázsit

---

calamus Palkaszár*. Növénynévben pl. *Acorus calamus* (kálmos), *Calamagrostis* (nádtippan).
<lat.> calamus = nád(szál)

---

calathidium → fészekvirágzat

---

calcaratus Sarkantyús. Pl. a szarkaláb (*Consolida*), a gyújtoványfű (*Linaria*), a sarkantyúka (*Tropaeolum*) virágának határozóbélyege.
<lat.> calcar = sarkantyú

---

calcareus Mészkövön élő, ill. krétafehér. Növénynévben pl. *Polygala calcarea* (szirti pacsirtafű).
<lat.> calx = mész

---

calceiformis Papucs formájú. Növénynévben pl. *Cypripedium calceolus* (boldogasszony papucsa), *Calceolaria* (papucsvirág). Syn. calceolatus.
<lat.> calceus = papucs, cipő; calceolus = kiscipő

---

calceolatus → calceiformis

---

calcicola Meszes talajon élő. Növénynévben pl. *Narcissus calcicola* (mészkedvelő nárcisz).

---

calcifil (calciphil) → kalcifil
<lat.> calx = mész

---

calli-, calo- <gör.>, <lat.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag szépségét jelenti. Növénynévben pl. *Gladiolus callianthus* (kardvirágfaj) szép virága után.

---

callus → kallusz

---

calo- → calli-

---

calyciformis Csészelevél (calyx*) alakú.

---

calycophyll pseudanthia Olyan virágzat, melyben csak a külső virágokra jellemző a csészecimpák megnyúlása, → semaphyllum.

---

calycophyllum → semaphyllum

calyculatus Álcsészével* ellátott.

calyculus → álcsésze

calyptra → kaliptra

calyptrogen → kaliptrogén

calyx Csészelevelek* tája, mely a heterochlamideus* virág takaróleveleinek* külső köre. Alkotói a többnyire zöld színű csészelevelek (sepala).
<lat.> calix = serleg, kehely

cambium → kambium

campestris Mezei. Növénynévben pl. *Acer campestre* (mezei juhar), *Eryngium campestre* (mezei iringó).
<lat.> campester = síkságon lévő, mezei

camptodrom(us) Olyan szárnyas levélerezet*, melynél a másodrendű erek* nem érik el a levél szélét. Típusai: eucamptodrom(us)*, brochidodrom(us)*, reticulodrom(us)*, cladodrom(us)*.

campylo- Szóösszetételek előtagjaként a vele összefüggő fogalomnak görbült voltát jelzi.
<gör.> kampé = görbület

campylodrom(us) Olyan levélerezet, melynél az elsőrendű erek* egy pontból erednek, és erőteljes íveket formálnak, mielőtt a levélcsúcsot elérik.

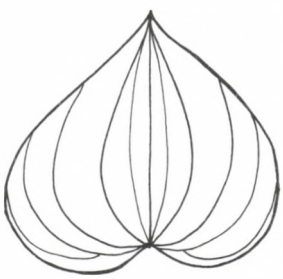

campylotrop magkezdemény → görbült magkezdemény

Canada-balzsam → kanadabalzsam

canaliculatus pollen Olyan pollen*, melynek felszíne egymással párhuzamos keskeny csatornákból áll.
<lat.> canalis = csatorna

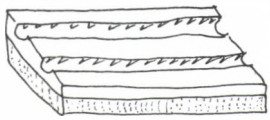

cancellatus Rácsozott.
<lat.> cancelli = kerítések

candelabriformis Gyertyatartó alakú. Növénynévben pl. *Cirsium candelabrum* (aszatfaj).
<lat.> candelabrum = gyertyatartó

candicans <lat.> Fehéredő. Növénynévben pl. *Galtonia candicans* (fehér jácint).

candidissimus <lat.> Nagyon fehér. Növénynévben pl. *Arisaema candidissimum* (csápvirágfaj).

candidus <lat.> Fényesen fehér. Növénynévben pl. *Lilium candidum* (fehér liliom).

canescens Rövid, finom, szürkésfehér szőrrel sűrűn fedett. Növénynévben pl. *Carex canescens* (szürkés sás), *Populus canescens* (szürke nyár).
<lat.> canesco 3 = őszül

caninus Kutyákkal kapcsolatos (átvitt értelemben: durva, alacsonyabb rendű). Növénynévben pl. *Rosa canina* (vadrózsa).

cap. <lat.> caput rövidítése. Jelentése: fej; könyvben: fejezet. Drog* nevében pl. Papaveris cap. (máktok, mákfej).

capillitium → kapillícium

capitatus <lat.> Fejben végződő. Növénynévben pl. *Juncus capitatus* (fejecses szittyó).
<lat.> caput = fej

capitulum → fejecskevirágzat
<lat.> capitulum = fejecske

capsula 1. → toktermés **2.** Mohák sporofiton nemzedékéhez* tartozó spóratartó tok.
<lat.> capsula = kis tok

capsula siliquaeformis → becőszerű tok

caput A fedett pollenszem* falában egy kolumella* kiszélesedő feji része.
<lat.> caput = fej, fejezet

carcerulus → makkocska termés
<lat.> carcer = kerítés, börtön

cardia-, cardio- Szóösszetételek előtagjaként az utótag szívhez hasonló alakját jelenti. Növénynévben pl. *Codonopsis cardiophylla* (ázsiai harangvirág) levelének alakja után.

carina → csónak
<lat.> carina = hajó

carinalis bibeszál Az a szabadon álló bibeszál*, amely a cönokarp* magházat alkotó termőlevelek mediánsíkjába esik.
↔ commissurális bibeszál

carneus Hússzínű. Növénynévben pl. *Erica carnea* (hússzínű hanga), *Polemonium carneum* (hússzínű csatavirág).
<lat.> caro = hús

carnivor növények → rovarevő növények
<lat.> caro = hús + voro 1 = elnyel

carnosulus → carnosus

carnosus Húsos, leves, de szilárd. Növénynévben pl. *Hoya carnosa* (viaszvirág). Syn. carnosulus.
<lat.> caro = hús

carp-, -carp, carpo- Szóösszetételek elő- v. utótagjaként a vele összefüggő fogalomnak a terméssel való kapcsolatát jelzi.
<gör.> karpos = gyümölcs

carpellum → termőlevél

carpidium → karpidium

carpofág Gyümölcsevő.
<gör.> karpos = gyümölcs + phagein = eszik

carpogonium → karpogónium
<gör.> karpos = gyümölcs + goné = gyermek

carpophorum → karpoforum

carpospóra → karpospóra

carposporangium → karposporangium

caruncula Egyes magok mikropyléje* közelében található, többnyire eltérő színű dudor, ill. szarvszerű kinövés, mely integumentum*-eredetű. Előfordulása gyakori a kutyatejfélék (*Euphorbiaceae*) családjában, pl. ricinus (*Ricinus communis*); továbbá vérehulló fecskefű (*Chelidonium majus*), keltike (*Corydalis*), perjeszittyó (*Luzula*), csitri (*Moehringia*).
<lat.> caruncula = kis darab hús

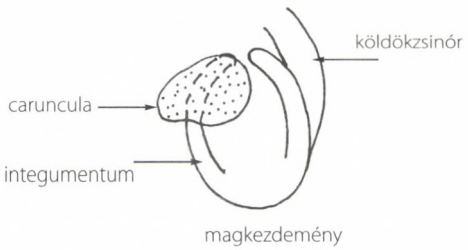

carunculatus mag → caruncula

caryo- → kario-
<gör.> karyon = dió

caryophyllad embriófejlődés A zárvatermők zigótájának* első osztódása során keletkező alapi* és csúcsi sejt* ~ esetén egyaránt részt vesz az embrió* kialakításában. Az alapi sejt nem osztódik tovább, hanem hólyagszerű köldökzsinórt képez, míg a csúcsi sejt első osztódásai haránt irányúak, és az embrió hossztengelyére merőlegesek. Pl. az egyszikűek *Alismatidae* és *Aridae* alosztályaiban.
↔ asterad, chenopodiad, onagrad, piperad, solanad embriófejlődés

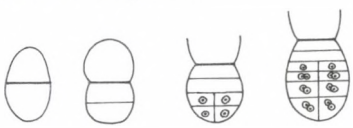

caryopsis → szemtermés

Caspary-csík → elsődleges endodermisz

Caspary-pont → elsődleges endodermisz

cata- Szóösszetételek előtagjaként a vele kapcsolt fogalom alsó helyzetét jelöli, → kata-.
<gör.> kata = alsó

cataphyllum → allevél

catatrem Proximális* pólusukon felnyíló spórák*, ill. pollenszemek*. Pl. harasztok.
<gör.> kata = alsó + <lat.> tremo = reszket
↔ anatrem

catharticus Megtisztító, ill. hashajtó. Növénynévben pl. *Rhamnus cathartica* (varjútövis).

caudatus Farokban végződő, farkos. Növénynévben pl. *Amaranthus caudatus* (disznóparéjfaj).
<lat.> cauda = farok

caudex → tőszár

caudicula A pollinium* lipofil vegyületekből és poliszacharidok emulziószerű keverékéből álló nyelecskéje. Pl. kosborfélék (*Orchidaceae*).

caulescens Szárral rendelkező, száras. Növénynévben pl. *Asarum caulescens* (kapotnyakfaj).
<lat.> caulis = szár

cauli- Szóösszetételek előtagjaként a vele összefüggő fogalomnak a szárral való kapcsolatát jelzi, → kauli-.
<lat.> caulis = szár

caulifloria → kaulifloria
<lat.> caulis = szár + flos = virág

caulin Száron keletkező, száron eredő.

caulocistidium → kaulocisztídium

cauloid rész (caulidium) Nem szövetes szerveződésű növények szárszerű képlete.
↔ filloid, rizoid

Laminaria

caulomer A sympodiális elágazás* egy egységére használt régi kifejezés.

cavernosus Üreges, barlangos.
<lat.> caverna = üreg, barlang

cavus Üreges, odvas. Növénynévben pl. *Corydalis cava* (odvas keltike).
<lat.> cavum = lyuk, üreg, odú

cc. → c., ca.

c. descr. <lat.> cum descriptione rövidítése. Jelentése: leírással; ami arra utal, hogy a herbáriumi laphoz diagnózis* is tartozik.

cecidium → gubacs

cel. <lat.> Celeberrimus rövidítése. Jelentése: legismertebb, nevezetes, híres. Taxonómiai munkákban a példanövény(ek) neve előtt.

cella Sejt, sejtek.
<lat.> cella = fülke, (élés)kamra

cellobiáz A cellulóz* lebontása során keletkezett cellobióz* dimerek lebontását végző enzim, működése eredményeképpen (1–4) β D-glükóz*-molekulák keletkeznek.

cellobióz Redukáló diszacharid*, mely 1–4 kötéssel kapcsolódó két β D-glükózból* áll. A cellulóz* nem teljes hidrolízise során celluláz enzim hatására keletkezik. További bontását a cellobiáz* enzim végzi.

celluláris Sejttel kapcsolatos.
<lat.> cellula = kamrácska

celluláris endospermium A mag* belső táplálószövetének* az a típusa, amely keletkezésénél a sejtmagok osztódását új sejtfalak keletkezése is kíséri, így sejtes szerkezet jön létre. Syn. anukleáris endospermium.

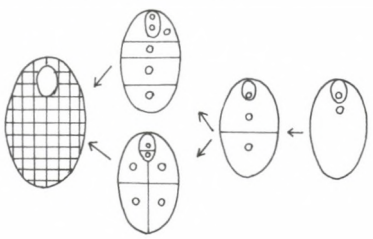

celluláz A cellulózt* bontó enzim, mely a poliszacharidot diszacharidokra*, cellobióz* molekulákra hasítja.

cellulóz A Föld legnagyobb mennyiségben keletkező szerves vegyülete, a sejtfalban betöltött szerepe miatt a növényvilág legjelentősebb strukturális poliszacharid*-molekulája. Felépítésében 2–15 ezer (1–4) éterkötéssel kapcsolódó β D-glükóz* egység vesz részt, szintézise a plazmamembrán* rozetta alakú ~szintetizáló komplexein megy végbe. Kémiailag ellenálló, vízben, híg savakban, lúgokban nem oldódik. Lebontása a celluláz* és cellobiáz* enzimekkel történik.

centrális Központi helyzetű.
<lat.> centralis = központi

centrális placentáció A magkezdemény* felfüggesztésének az a típusa, melynél a cönokarp*/parakarp* magházüregében egy központi tengelyen tapadnak a placenták*.
↔ axiális placentáció

centri- Szóösszetételek előtagjaként a központtal való összefüggést jelenti.
<lat.> centrum = középpont

centrifugálás Fizikai eljárás szuszpenziók részecskéinek ülepítésére, ill. emulziók eltérő sűrűségű folyékony komponenseinek elkülönítésére.

centrifugális A középponttól kifelé mutató.
<lat.> centrum = központ + fuga = menekülés
↔ centripetális

centrifugális poliandria (centrifugális dédoublement) A porzósokszorozódás (poliandria*) egyik típusa, amelynél az új porzók a régi porzókörökön kívül keletkeznek. Pl. egy orbáncfűfaj (*Hypericum hookerianum*) virágában.
↔ centripetális, szeriális ~

centriolum Mikrotubulusokból* álló, henger alakú sejtorganellum, mely a sejtosztódás interfázisában spontán megkettőződik. A sejt osztódásában játszik szerepet.

centripetális A középpont felé mutató.
<lat.> centrum = központ + peto = siet, megy
↔ centrifugális

centripetális differenciálódás Kintről befelé történő kialakulás. Pl. a virághlevelek differenciálódása*, ahol először a takarólevelek, ezt követően az ivarlevelek* fejlődnek ki.

centripetális poliandria (centripetális dédoublement) A porzósokszorozódás (poliandria*) egyik típusa, amelynél az új porzók a régi porzókörökön belül, a virágtengely irányában keletkeznek. Pl. *Melaleuca hypericifolia* (mirtuszfaj).
↔ centrifugális, szeriális ~

centripetális sejtfalvastagodás A sejtfalvastagodásnak az a típusa, amelynél az elsődleges sejtfal* belső oldalára épülnek rá a másodlagos sejtfal* rétegei.
↔ centrifugális sejtfalvastagodás

centromer(on) A kromoszómák* fénymikroszkóppal is látható, elvékonyodó régiója, befűződésszerű része, mely azokat két részre, két karra osztja. Itt található a kinetochor központ, amely a sejtmagosztódás során a kromoszómákat a magorsó* fonalakhoz rögzíti. A ~ helyzete a kromoszómák azonosítására szolgál, a karok aránya alapján a kromoszóma lehet középen ízesülő (metacentrikus), a csúcson ízesülő (akrocentrikus), ill. a ~ lehet végálló (telocentrikus).

centroplazma A kékmoszatok (újabb nevükön cianobaktériumok) plazmájának központi, sejtmagekvivalenst* tartalmazó, színtelen része.
↔ kromatoplazma

cephalium Egyes kaktuszok hajtáscsúcsán v. annak közelében létrejövő, sűrű szőrzettel borított elfásodó képlet.

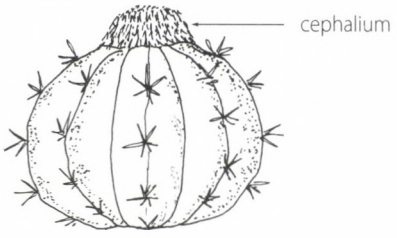

cephalo-, -cephalus Szóösszetételek elő- v. utótagjaként a másik tagnak a fejjel kapcsolatos voltát jelöli. Növénynévben pl. *Cephalaria* (fejvirág).
<gör.> kefalé = csúcs, fej

ceraceus Viasszal bevont, viaszsárga. Növénynévben pl. a kaktuszok *Cereus* nemzetségének neve. Syn. ceratus, cereus.
<lat.> cera = viasz

cerasiformis Pirosas. Növénynévben pl. *Prunus cerasifera* (cseresznyeszilva).

cerasinus Meggypiros.
<lat.> cerasus = meggy, cseresznye

ceratus → ceraceus

cereáliák Gabonafélék.
<lat.> Ceres = a gabonatermelés istennője

cereus → ceraceus

cernuus Bókoló. Növénynévben pl. *Bidens cernua* (bókoló farkasfog), *Carpesium cernuum* (bókoló gyűrűvirág).
<lat.> cernuus 3 = fejjel előre bukó

cervinus Őzbarna. Növénynévben pl. *Mentha cervina* (mentafaj).

c. fr. <lat.> cum fructibus rövidítése. Jelentése: terméssel. Herbáriumi lapon arra utal, hogy a példányhoz termés is tartozik, de azt mérete v. egyéb tulajdonságai miatt külön kell tárolni.

cf., cfr. <lat.> confer rövidítése. Taxonómiai munkákban az összehasonlításra javasolt tulajdonság v. növény neve előtt a jelentése: vesd össze, hasonlítsd valamihez.

-chaeta, -chaete <gör.> Szóösszetételek utótagjaként a vele összefüggő fogalomnak sertékkel, szőrökkel való fedettségét jelzi.

chalaza (kalaza) A magkezdemény* alapi része, mely az integumentumok* kiindulási helyéig terjed.

chalazogámia → kalazogámia
↔ akrogámia, mezogámia

chamaephyta → kamefita
<gör.> chamaiphyés = alacsony növésű

CHAMBERLAIN architektúramodellje
Sympodiális* törzs*, mely elágazásokat nem visel. Minden sympodiális egység disztális* végén egyetlen, hasonló egységet képez.

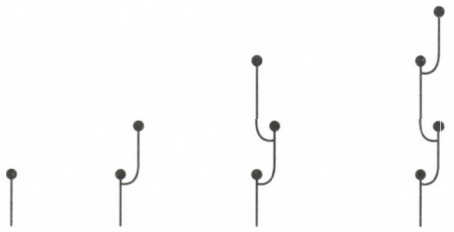

CHAMPAGNAT architektúramodellje
Ortotróp*, sympodiális* törzs, minden sympodiális egység disztális* része oldalvást fejlődik, és saját súlyánál fogva lefelé csüng.

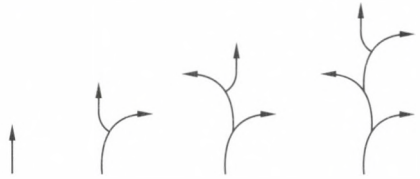

chartaceus Papírszerű.
<lat.> charta = papír

chartaceus levél → mezoszklerofill levél

chasmo-cleistogamia Egy növényen zárt és nyitott önmegporzású* virágok egyaránt fejlődnek. Pl. varangyszittyó (*Juncus bufonius*) és egy zsályafaj (*Salvia cleistogama*) esetében.

chasmogamia → nyitott önmegporzás
↔ cleistogámia

cheil-, cheilo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak szájhoz, ajakhoz való hasonlóságát jelenti.
<gör.> cheilos = ajak

chenopodiad embriófejlődés A zárvatermők zigótájának* első osztódása során keletkező alapi* és csúcsi sejt* ~ esetén egyaránt részt vesz az embrió* kialakításában. A csúcsi sejt első osztódásai haránt irányúak, az embrió hossztengelyére merőlegesek. E típus az egyszikűeknél nem fordul elő.
↔ asterad, caryophyllad, onagrad, piperad, solanad embriófejlődés

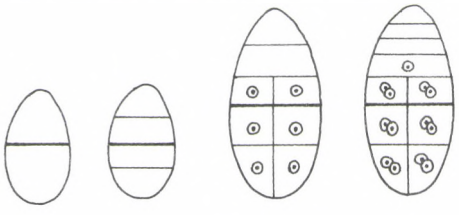

chilotroph → kilotróf
<gör.> cheilos = ajak + trefó = táplálkozik

chiropterofília A zoofília* egyik típusa, denevérporozta* virágoknál.
<gör.> chiroptera = denevérek

chiropterogamia Denevérmegporzás* (chiropterofília) által bekövetkező megtermékenyítés.
<gör.> chiroptera = denevérek + gamos = házasság

chlamidospora → klamidospóra

chlamyd- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak köpennyel való kapcsolatát jelenti. Növénynévben pl. a *Chlamidomonas* egysejtű zöldmoszatok nevében a sejtet körülvevő nyálkaburok miatt.
<gör.> chlamys = köpeny

chlamys Takarólevél* a virágban.

chlor-, chloro- Szóösszetételek előtagjaként a zöld színnel való kapcsolatra mutat.
<gör.> chloros = zöld, sárgászöld

chlorenchyma Asszimiláló* alapszövet, → klorenchima.

chondroideus Porcos(an kemény).
<gör.> chondros = porc

chori- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag szabadon állását jelenti.

choripetal → szabadszirmú (koripetál) virág

chorisepal → koriszepál

chorologia Elterjedéstan. Az élőlények földrajzi elterjedésével foglalkozó tudomány.
<gör.> chóros = térség

chrom-, chromat-, -chromus Szóösszetételek elő- v. utótagjaként a másik tag színes voltát jelöli. Növénynévben pl. *Euphorbia polychroma* (színeváltó kutyatej).
<gör.> chroma = szín

chromobionta → kromobionta

chromophyta → kromobionta szervezet

chromoplastis → kromoplasztisz

crypto- Szóösszetételek előtagjaként a másik tag rejtett voltát jelöli.
<gör.> kryptos = elrejtett, titkos

cryptogam → kriptogám

cryptophyta → kriptofita

chrys-, chryso- Szóösszetételek előtagjaként a másik tag aranyszínét jelöli. Növénynévben pl. *Chrysosplenium* (veselke) aranysárga murvalevelei alapján.
<gör.>chrysos = arany

chrysocistidium → krizocisztídium

chymokrómok A vakuolumok* vízoldékony festékanyagainak összefoglaló neve.

cianidin Piros színű anthocianidin*, mely a rózsa (*Rosa*), tüdőfű (*Pulmonaria*), imola (*Centaurea*) virágszirmainak és a vöröskáposzta leveleinek színét okozza.
<lat.> cyan = sötétkék

ciathium Bonyolult összetett virágzat, melyben a középen elhelyezkedő csupasz* termős virágot* öt porzócsoport veszi körül. E porzócsoportok minden egyes porzója egy-egy leegyszerűsödött csupasz porzós virágnak* tekinthető. E virágszerű virágzatot murvalevelekből* összenőtt öttagú álcsésze* burkolja, amelyen még négy félhold v. ellipszis alakú nektármirigy* is található. Pl. kutyatejfélék (*Euphorbiaceae*).

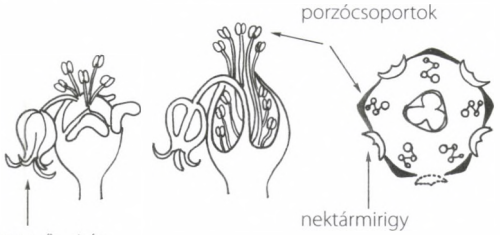

c. ic. <lat.> cum icone rövidítése. Jelentése: ábrázolással. Taxonómiai leírásokban arra utal, hogy a diagnózishoz* rajz, kép is tartozik.

cicatricosus pollen Olyan pollen*/spóra*, melynek felszíni mintázatát párhuzamos, hegszerű kiemelkedések alkotják.

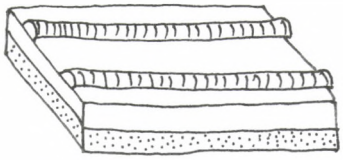

cicatrix → levélripacs
<lat.> cicatrix = sebhely, var, forradás

cicinnus → forgó virágzat

-cid Szóösszetételek utótagjaként az előtagot elpusztító anyagot, v. ennek sajátságát jelöli. Pl. fungicid = gombaölő.
<lat.> caedo = megöl

cifellum (cyphellum) A zuzmó teleptestének alsó oldalán szabályszerűen elhelyezkedő légnyílások.

cikkes becő (siliqua articularis/lomentum) Olyan becőtermés*, mely éréskor nem nyílik fel, hanem cikkelyekre töredezik. Pl. repcsényretek (*Raphanus raphaniastrum*).

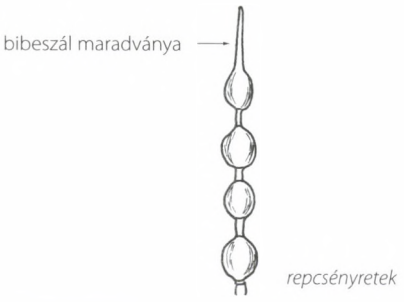

cikkes hüvely (legumen articulatum/lomentum) Olyan hüvelytermés*, mely éréskor nem nyílik fel, hanem részekre hullik szét, és e cikkelyek többnyire szintén zárva maradnak. Pl. tarka koronafürt (*Coronilla varia*), japán akác (*Sophora japonica*), csibeláb (*Ornithopus*).

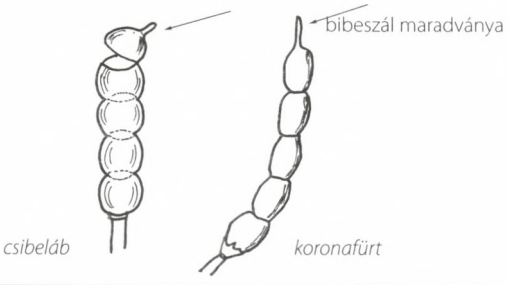

ciklikus levélállás → örvös levélállás

ciklo- Szóösszetételek előtagjaként a fogalom körszerűségét v. rendszeres ismétlődését jelenti.
<gör.> kyklos = kör

ciklocitikus sztóma Olyan sztóma*, amelynek zárósejtjeit* apró sejtek keskeny gyűrűje veszi körül. Pl. mirtuszfélék (*Myrtaceae*), néhány magnóliaféle (*Magnoliaceae*), ill. sok nyitvatermő.

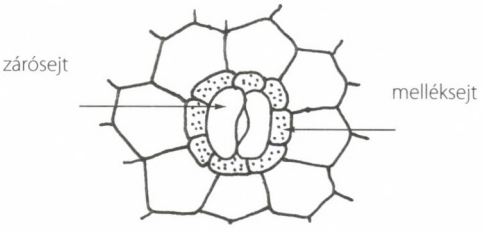

ciklózis (cyclosis) → citoplazma-áramlás

ciliatus Pillás szőrű. Növénynévben pl. *Cytisus ciliatus* (pillás zanót), *Galinsoga ciliata* (borzas gombvirág).

cilindricus Henger alakú. Növénynévben pl. *Xeranthemum cilindraceum* (hengeres vasvirág).
<lat.> cylindrus = henger

cilium 1. → csilló, csillangó **2.** A ciliatus* szőrzet egy-egy finom szőre.

cimpa A virág forrt takaróleveinek* szabadon maradt részei. Pl. csésze~, párta~, lepel~.

cincinnus → forgó virágzat

cinereus Hamuszürke, hamvas. Növénynévben pl. *Salix cinerea* (hamvas fűz).
<lat.> cinereus 3 = hamuszürke

cingulum Egyes pollenszemek*/spórák* egyenlítői síkjában* található vastag, kiemelkedő perem, amely nem nyúlik a proximális* v. disztális felszín* fölé. Pl. *Densosporites*.

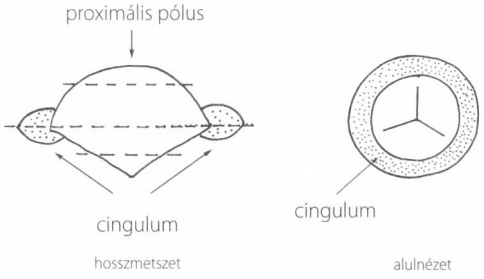

cinnabarinus <lat.> Cinóbervörös. Pl. *Pycnoporus cinnabarinus* (cinóbertapló) gomba nevében.

circinalis → circinatus

circinatus A türemlésnek* az a típusa, melynél a rügyben lévő levélkezdemények pásztorbotszerűen begöngyöltek, és akroplasztikus növekedéssel* érik el kifejlett alakjukat. Pl. páfrányok. Syn. circinalis.
<lat.> circino 1 = kerekít, görbít, hajlít

circinotrop magkezdemény Olyan magkezdemény*, amelyben a funiculus* nagyon hosszú, és körbeveszi a magkezdeményt. Pl. medvetalpkaktusz (*Opuntia*).

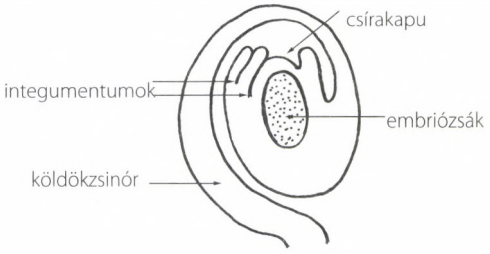

circum- <lat.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagban lévő dolog körül való elhelyezkedést jelent.

circumfloralis Virág körüli.

circumnutatio → nutatio

circumscissilis Körvonal mentén való felnyílás, melynek következtében a csúcsi rész fedőként válik le. Pl. kupakkal felnyíló toktermés*.

cirkadián ritmus Napi ritmus*. Syn. diurnalis ritmus.
<lat.> circa = körül + dies = nappal, nap

cirkuláció A citoplazma* áramlásának az a típusa, amely a több, kisebb vakuolumot* tartalmazó sejtekre jellemző. A ~ a vakuolumokat elválasztó plazmafonalakban megy végbe, különböző, gyakran egymással ellentétes irányban.
<lat.> circulus = kör(vonal), körpálya
↔ rotáció

cirratus (cirrhatus) → cirrhosus levélcsúcs

cirrhosus levélcsúcs Kacsban végződő levélcsúcs. Pl. banán (*Musa*). Növénynévben pl. *Clematis cirrhosa* (iszalagfaj). Syn. cirr(h)atus.

cirrhus → kacs

ciszta Nyugalmi állapotú, betokozódott képlet, mely egysejtű zoospórákból ostoruk* elvesztése, visszafejlődése után keletkezik.

cisztídium → cystidium

cisztogámia Az aplanogámia* egyik formája, ivarsejtek egyesülése lokális sejtfalfeloldást követően. Pl. magvas növények (kivétel: *Cycas*, *Ginkgo*).

cisztolit (cistolith) → fürtkristály

cisztozigóta → zigociszta

cit. <lat.> citatus rövidítése. Jelentése: idézett. Taxonómiai munkákban korábbi szerzőkre való hivatkozáskor a hivatkozott személynév előtt.

citokinézis A citoplazma* osztódása a sejtosztódás folyamán. A sejtmagosztódást követően a sejtosztódás telofázisában* a magorsófonalak* egyenlítői síkjában kialakul a sejtlemez, amely kijelöli a leendő két leánysejt közötti új sejtfalat.
↔ kariokinézis

citokininek Elsődleges regulátorként, hormonként működő szabályozó vegyületek, melyek citokinézist*, ill. kariokinézist* idéznek elő.

citokrómok Vastartalmú porfirinvázas* fehérjék, melyek a biológiai oxidáció elektronátvivő rendszerének tagjai.

citológia (cytologia) Sejttan. A sejt felépítésével, működésével foglalkozó tudomány.

citoplazma Eukariotákban* a sejt protoplazmájának* sejtmagon kívüli része, melynek alapállományában, a ~mátrixban (citoszol) membránnnal határolt citoplazma-organellumok találhatók.

citoplazma-áramlás (ciklózis) Elsősorban nagyméretű sejtekben figyelhető meg a citoplazma* sejten belüli áramló mozgása. Az áramlás sebessége elsősorban a citoplazma viszkozitásától és a hőmérséklettől függ. Sejtfal nélküli sejtekre az amőboid*, sejtfallal rendelkező sejtekre a cirkulációs*, ill. rotációs* ~ jellemző.

citoplazma-organellumok A sejt állandó alkotói, melyek speciális feladatot látnak el a sejt életében. Membránok* által határolt sejtszervecskék: mitokondriumok*, plasztiszok*, diktioszómák*, endoplazmatikus retikulum* stb.

citoszkeleton (cytoskeleton) „Sejtváz". A növényi sejtben a ~ mikrotubulusokból*, mikrofilamentumokból* és átmeneti filamentumokból áll, szerepe a sejt osztódásában és megnyúlásban, a sejtek egymás közötti kapcsolatában, aktomiozin*-rendszere által a citoplazma* áramlásos mozgásában, valamint az organogenezisben* van.
<gör.> skeleton = csontváz

citoszol (cytosol) A citoplazma* alapállománya.

citotaxonómia A kromoszómák* által nyújtott információk felhasználása rendszerezési célokra. Alapjául szolgálhat a kromoszómaszám (kariotípus*), mely fajra jellemző szám. Különös jelentőséggel bír a poliploidia* vizsgálata. További szempontok: a kromoszómák méretének és szerkezetének figyelembevétele, különös tekintettel a centromer* helyzetére, valamint a kromoszómák meiózis* alatti viselkedésére.

citrinus <lat.> Citromsárga.

clad-, -cladus <gör.>, <lat.> Szóösszetételek elő- v. utótagjaként a másik tagnak az ágakkal, elágazással való kapcsolatát jelöli. Növénynévben pl. *Cladophora* elágazó fonalas zöldmoszat nevében.

cladocarpus <lat.> Rövidszártagú hajtások* végein termést hozó.

cladodium → kladódium

cladodrom(us) erezet A camptodrom(us)* szárnyas levélerezetnek* az a típusa, amelyben a másodrendű erek* a levéllemez széle felé szabadon elágaznak.

cladogram → kladogram
<gör.> klados = ág

cladophyllum → levél alakú szár

cladoptosis Speciálisan arra a folyamatra alkalmazott elnevezés, amikor élő ág, ágak részei v. ágak együttese hull le a fákról.

classis → osztály

clathrin Öt- és hatszögletű egységekből álló, a membránhoz kapcsolódó burkot felépítő struktúrprotein.
<gör.> klathron = rács

clava Golfütő alakú ektexine* elem, melynek magassága >1 μm, átmérője < 1 μm, és csúcsánál vastagabb, mint az alapjánál.
<lat.> clava = bunkó, buzogány

clavatus pollen Olyan pollen*, melynek mintázata clava*elemekből áll.

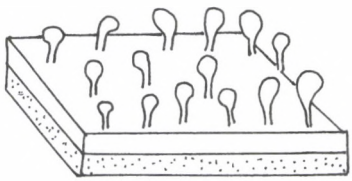

clavatus trichóma Megnyúlt, a csúcsi részénél bunkósan kiszélesedő szőr.

cleistocarp termőtest → kleisztokarp termőtest

cleistogamia → zárt önmegporzás
↔ chasmogámia

cleistothecium → kleisztotécium

clinandrium Orchideák virágában a columna* csúcsán, a portok alatt található szövet.

clusteranalízis A rendszertanban és az ökológiában alkalmazott, sokváltozós függvényeket használó statisztikai módszer, mely taxonómiai csoportok v. ökológiai egységek összehasonlítására szolgál. Segítségével lehetőség nyílik különböző rangú rendszertani egységek* kialakítására.

co- <lat.> Szóösszetételek előtagjaként az utótaggal való együttes megjelenést jelöli, → ko-.

coalescens Egymással összenőtt.
<lat.> coalesco 3 = összenő, egyesül

coaperturatus pollentetrád Olyan pollentetrád*, amelyben a szomszédos monádok* apertúrái* csatlakoznak egymáshoz. Pl. hanga (*Erica*).

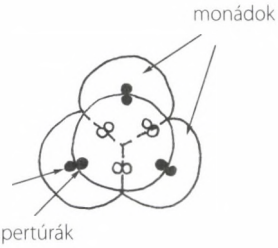

coarcuatus levélerezet → brochidodrom(us) levélerezet

coaxillocitikus sztóma Olyan sztóma*, melynek 2 melléksejtje* van, ezek közül egyik a zárósejtek* hossztengelyének irányában kissé megnyúlt, és az egyik pólust kivéve majdnem körbeveszi a zárósejteket, a másik melléksejt az előbbinél kisebb méretű. Pl. egyes harasztok.

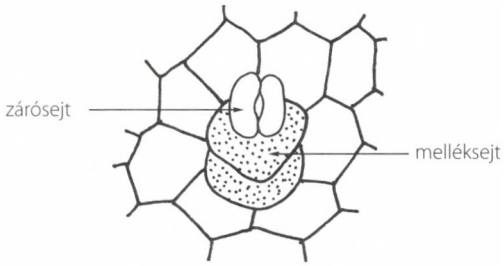

Coccocarpium → bogyós terméscsoport

coccus Gömb alakú. Pl. *Pneumococcus* baktérium nevében.
<gör.> kokkos = gömb

cochleatus Rövid spirálvonal mentén csavarodó, csigához hasonló.
<gör.> coclea = csiga

coelestinus Égszínkék. Növénynévben pl. *Eupatorium coelestinum* (sédkenderfaj).

coeruleus Kék színű, égkék. Növénynévben pl. *Molinia coerulea* (kékperje), *Trigonella coerulea* (kékhere).
<lat.> caerulus/caeruleus/coeruleus 3 = kék, égszínkék

co-florescencia → részvirágzat, társvirágzat

cohaerens (koherens) Egymáshoz simuló, de egymással nem összenőtt.
<lat.> cohaereo 2 = összefügg valamivel

-cola <lat.> Szóösszetételek utótagjaként az előtag által jelölt helyen való lakást, előfordulást jelenti. Növénynévben pl. *Festuca rupicola* (pusztai csenkesz), *Alchemilla monticola* (hegyi palástfű).
<lat.> mons = hegy(ség) + -cola

coleoptyl → csírahüvely
↔ coleorhiza

coleorhiza → gyökérhüvely
↔ coleoptyl

coll. <lat.> collegit rövidítése. Herbáriumi lapon, személynév előtt a jelentése: gyűjtötte.

collenchyma → kollenchima
<lat.> colla = enyv

collimatus levélerezet Olyan levélerezet, amelyben sok, sűrűn egymással párhuzamosan futó elsőrendű ér* fut. Syn. paralellodrom(us) erezet*.

collinus Dombbal kapcsolatos, dombi. Növénynévben pl. *Epilobium collinum* (dombi füzike).
<lat.> collis = domb

collum radicis → gyökérnyak

colonialis Telepes.
<lat.> colonia = telep

color <lat.> Szín. Növénynévben pl. *Sterculia coronata* (mályvafaj).

colpatus → kolpátus pollen

colporatus → kolporátus pollen

colpus → kolpusz

columella → kolumella

columna Oszlop. Az orchideák virágában a porzókból és a bibeszál kombinációjából létrejött struktúra.
<lat.> columna = oszlop, pillér

columnaris Oszlopos, oszlop alakú. Ilyen pl. egyes nyitvatermők alkata. Növénynévben pl. *Acer platanoides* 'Columnaris' (juharfajta).

coma Bóbitaszerű szőrzet. Pl. repítőszőr*, ill. az ananász terméságazatának* csúcsi levelein található szőrök.
<lat.> coma = haj, szőr, gyapjú

comatus Szőrös, üstökös. Pl. *Coprinus comatus* (gyapjas tintagomba) nevében. Syn. comosus.
<lat.> coma = haj, szőr, gyapjú

comb. nov. <lat.> combinatio nova rövidítése. Jelentése: új kombináció. Taxonómiai munkákban a névnek és a jelzőnek újfajta összevonására utal.

commissura A spóra lezúráján* az a rés, ahol a felnyílás történik.

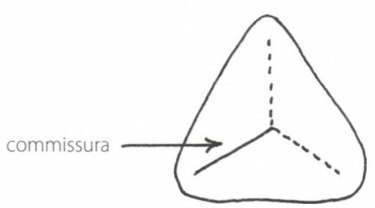

commissuralis bibeszál Az a szabadon álló bibeszál*, amely a cönokarp* magházat alkotó termőlevelek összenövésének vonalában ered. ↔ carinalis bibeszál

commissuralis nyaláb Azok az apró levélerek*, amelyek a levél hossztengelyére merőlegesen futva a párhuzamos levélereket kötik össze.

comosus Sűrű szőrzetű, üstökös. Növénynévben pl. *Muscari comosum* (üstökös gyöngyike), *Ornithogalum comosum* (üstökös madártej). Syn. comatus.
<lat.> comosus 3 = dús hajú, sűrű hajú

compactus Sűrű, tömött. Növénynévben pl. *Abies concolor* 'Compacta' (jegenyefenyő-fajta), *Viburnum opulus* 'Compactum' (kányabangita-fajta).

compitum A magház* felső részén az a zóna, ahol a pollentömlőnek* a magház üregei felé való irányítása megtörténik.

compositus Összetett. Növénynévben pl. *Erigeron compositus* (küllőrojtfaj).
<lat.> compositus 3 = összerakott, összetett

compressus <lat.> Oldalirányból lapított, összenyomott. Növénynévben pl. *Poa compressa* (laposszárú perje), *Potamogeton compressus* (lapos szárú békaszőlő).
<lat.> comprimo 3 = összenyom

con-, co- <lat.> Szóösszetételek előtagjaként az utótaggal való együttes megjelenést jelöli.

concaulescencia A metatópia* egyik típusa, amelynél az oldalhajtás ránő a hajtástengelyre. Pl. burgonya (*Solanum tuberosum*).
<lat.> con = együtt + caulis = szár
↔ recaulescencia

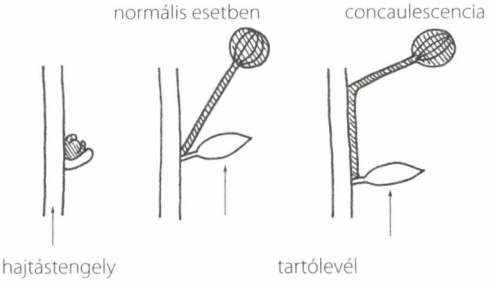

concavus → konkáv
<lat.> concavus 3 = kivájt

conceptaculum Egyes barnamoszatfajoknál (*Fucus*) a telep „ágainak" csúcsai megvastagodnak, s korsó alakú mélyedéseket, ~okat viselnek, amelyekben steril, szőrszerű nyúlványok közt hím- és női ivarsejttartók fejlődnek.
<lat.> concepio 3 = összefog, megfog

concolor Ugyanolyan színű. Növénynévben pl. *Abies concolor* (kolorádó fenyő).
<lat.> con = együtt + color = szín

conduplicatus → összehajtott türemlésű levél

confertus Tömött, sűrű. Az alkotórészek körös-körül egymáshoz szorosan összenyomottak. Növénynévben pl. *Rumex confertus* (tömött lórom).
<lat.> confero = egymáshoz közel hoz

confusus <lat.> Bizonytalan, könnyen összetéveszthető. Növénynévben pl. *Mahonia confusa* (mahóniafaj).

congenitalis Születéskor meglévő, eleve meglévő.
<lat.> congeniteles = világra hozott, megszült

congenitalis kapcsolat → kongenitális kapcsolat
<lat.> congeniteles = világra hozott, megszült

congenitalis összenövés → kongenitális összenövés

congestus Összetorlódott, tömött. Növénynévben pl. *Phacelia congesta* (tömött mézontófű).
<lat.> congero 3 = összehord

conglomeratus Gömb alakban csoportosuló. Növénynévben pl. *Juncus conglomeratus* (csomós szittyó), *Rumex conglomeratus* (murvás lórom).
<lat.> conglomero 1 = összecsavar

conglutinatus levelek Olyan egyszerű levelek v. levélkék, amelyek szárnyasan összetett levelek* levélkéinek* összenövése eredményeként jöttek létre. Az ilyen összenövés több fokozatára szolgál példával a *Gigantopteridaceae* család.

<lat.> conglutino 1 = összeenyvez

conicus Kúp alakú. Pl. *Hygrophorus conicus* gomba nevében, kalapjának alakja miatt.
<lat.> conus = kúp, toboz

conidium → konídium

conjugatio → konjugáció
<lat.> con = együtt + iugum = iga, járom, fogat; coniugatio = kapcsolat

connatus Hasonló szervek, képletek összenövésére használt fogalom. Pl. a virág egy-egy körén belüli, tangenciális összenövés*, pl. pártacső*, portokcső*, falkásság*, ill. egy nóduszon* eredő levelek levélalapjának*, levélvállának* összenövése.
↔ adnatus

connatus-perfoliatus → átnőtt levél

connectivum → csatló

conspecifikus Ugyanahhoz a fajhoz tartozó.

contaminatus Szennyezett, nem tiszta. Növénynévben pl. *Lachenalia contaminata* (jácintfaj).
<lat.> contamino 1 = beszennyez

contiguus Érintkező, de egymással nem összenőtt.
<lat.> contiguus 3 = érintkező, egymással határos, szomszédos

continuus Folytonos, folyamatos.
<lat.> continuus 3 = összefüggő

contortus aestiváció A borulás* egyik típusa, amelynél a rügyben a levélkezdemények egymásba csavarodva helyezkednek el.
<lat.> contorquere 2 = összecsavar

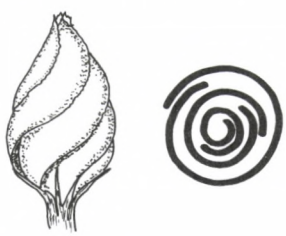

contra-, contro- <lat.> Szóösszetételek előtagjaként az utótaggal való ellentétet, szembenállást jelöli.

conus → toboz
<gör.> <lat.> conus = kúp, sisak

***Convallaria*-típusú viasz** Az epidermiszsejtek* felszínén a viaszlemezkék párhuzamos elrendeződésűek. A liliomfélék (*Liliaceae*) családjára jellemző.

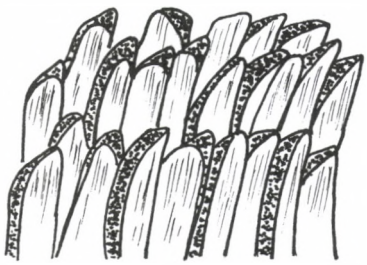

convar. convarietas rövidítése.

convarietas Fajtacsoport (rassz) a kultúrnövények rendszertanában.

convergatus levélerezet Tenyeresen tagolt levelekre* jellemző levélerezet, ahol elsőrendű erek* csak a felsőbb karéjokban találhatók, míg az alsók érellátását csak az ezekből eredő oldalágak jelentik. Pl. *Dioscorea*. Syn. curvipalmatus, acrodrom(us)*, campylodrom(us)*.

convolutív → begöngyölt türemlésű levél
<lat.> convolvo = begöngyöl

Cook architektúramodellje Korlátlan növekedésű*, folytonosan növekvő monopodiális* törzs. Minden elágazása időszakos.

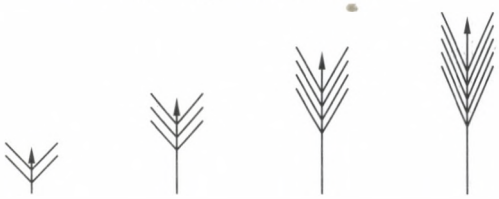

coparacitikus sztóma Olyan sztóma*, amelynek 4 melléksejtje* páronként a zárósejtekkel*

párhuzamosan helyezkedik el, de közülük a külsők kisebbek a belsőknél.

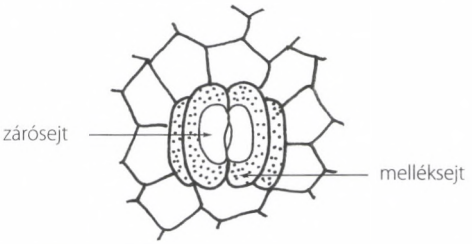

copericitikus sztóma Olyan sztómatípus*, amelynek 2 mellléksejtje* van, közülük a belső a zárósejteket* teljesen körülöleli, a külső ennél kisebb méretű. Pl. *Pyrosia*.

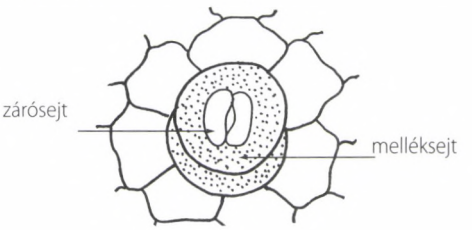

copolocitikus sztóma Olyan polocitikus sztómatípus*, amelynek 2 mellléksejtje* van, amelyek közül a nagyobb majdnem körbeveszi a zárósejteket*, kivéve azok egyik pólusát. A szabad pólus egy epidermiszsejttel határos.

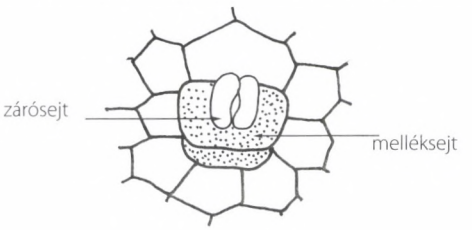

copro- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak trágyával való kapcsolatát jelenti.
<gör.> kopros = trágya

cor-, cordi- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak szív alakú voltát jelenti. Növénynévben pl. *Globularia cordifolia* (szíveslevelű gubóvirág), *Alnus cordata* (szívlevelű éger).
<lat.> cor = szív

coremium → korémium

coriaceous Bőrnemű. Pl. *Podocarpus coriaceus* (fenyőfaj) nevében.

Cormobionta A hajtásos növények összefoglaló neve, a növényi törzsfejlődés harmadik organizációs szintje. Syn. Cormophyta.
<gör.> kormos = hasáb, fatuskó + phyton = növény, ültetvény

Cormophyta → Cormobionta

cormus Hajtás. A növény szára és levelei együtt, ez a leveles szár. Syn. monocormon.

cormus adventivus → járulékos hajtás

Corner architektúramodellje Monopodiális*, korlátlan növekedésű* törzs, a virágzatokat viselő ágakon kívül elágazásokat nem tartalmaz.

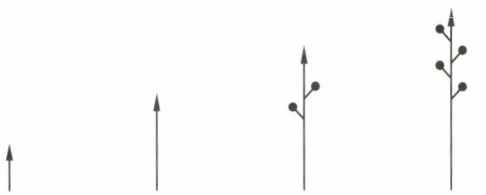

corneus <lat.> Szaruszerű, kemény, tömör, de nem törékeny.

corniculatus v. szó végi **-cornis** Szarv alakú nyúlvánnyal rendelkező. Növénynévben pl. *Lotus corniculatus* (szarvaskerep), *Galium tricornutum* (háromszarvú galaj). Syn. cornutus.
<lat.> cornu = szarv; corniculum = szarvacska

cornutus → corniculatus

corolla Sziromlevelek* tája. A virágban a sziromlevelek összessége. A virágképletbeli* jelölése: C.
<lat.> corolla = koszorúcska

corolla choripetala → szabadszirmú párta

corolla synpetala → forrtszirmú párta

coronarius <lat.> Koszorúhoz használt. Növénynévben pl. *Philadelphus coronarius* (pompás jezsámen), *Lycnis coronaria* (szegfűfaj).

corpus A zárvatermők hajtáscsúcsának felszíni sejtréteg (tunica) alatti merisztematikus* szövettömege, → tunica-corpus elmélet.
<lat.> corpus = test

corpusculum A polliniumokat* összekapcsoló képlet.

corpus radicis → gyökértest
<lat.> corpus = test

corr. <lat.> correxit rövidítése. Herbáriumi lapon, személynév előtt a jelentése: javította.

corrugatus felszín Széles bordák és árkok által ráncolt felszín.
<lat.> corrugo 1 = összeráncol, ráncosít

corrugatus pollen Olyan pollen*, amelynek szabálytalan felszíni mintázata >1µm megnyúlt elemekből áll. Syn. rugulatus pollen.

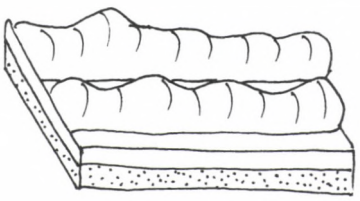

cortex → kortex
<lat.> cortex = fakéreg, fahéj

corymbus → sátorvirágzat. Növénynévben pl. *Chrysanthemum corymbosum* (sátoros margitvirág).

costa Borda. Környezetéből kiemelkedő, hosszanti lefutású kiemelkedés. Pl. levél középere*, száraz termések falán kiemelkedő termésbordák.
<lat.> costa = borda

cotyledon Sziklevél. A magvas növények embriójának* első szárcsomón* eredő levele. Számuk fontos határozóbélyeg, a fenyők sok sziklevéllel, a zárvatermő* kétszikűek két sziklevéllel csíráznak, az egyszikűeknek egy sziklevelük van. Egyes táplálószövet* nélküli magvakban raktározó szerepű lehet. Pl. borsó (*Pisum*).
<lat.> cotyledon = csészécske, gombocska

cöno- Szóösszetételek előtagjaként a közösséggel valamiféle kapcsolatban álló fogalmat jelöl.
<gör.> koinos = közös, kölcsönös

cönóbium Egysejtű algák* sejttársulásának* az a típusa, amely több ezer (akár 16–20 ezer) meghatározott elrendezésű egysejtű sejtközössége. E sejtek plazmahidak által összeköttetésben vannak, közöttük működésmegosztás ismerhető fel, a kolónia* egységes szervezetként viselkedik. Pl. gombostűfejmoszat (*Volvox globator*).

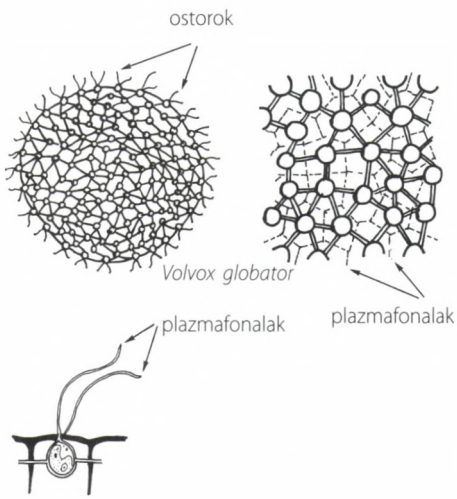

cönoblaszt (coenoblast) Sokmagvú polienergidás* sejt.

cönoblasztikus szerveződés → cönocitikus szerveződés

cönocita Tömlőtest. Cönocitikus szerveződésű* polienergidás sejt*.

cönocitikus szerveződés Válaszfal nélküli, soksejtmagvú (polienergidás) sejtek. Pl. a nyálkagombák plazmódiuma*. Syn. cönoblasztikus szerveződés.

cönokarp termés Polikarp termőtájból* keletkező olyan termés, melyben a termőlevelek egy közös termővé forrnak össze. Az összenövés mértéke szerint lehet parakarp* és synkarp* termés.

cönológia Társulástan, → fitocönológia.

cönozigóta A petespórás gombák (*Oomycetes*) és a járomspórás gombák (*Zygomycetes*) sokmagvú gametangiumainak* egyesülésével keletkező sokmagvú zigóta.

cönózis → társulás
<gör.> koinónésis = közösség, szövetség

craspedodrom(us) A szárnyas levélerezetnek* az a típusa, melynél a másodrendű erek* elérik a levéllemez szélét. Syn. rectipinnatus.
<gör.> kraspedon = szegély, pereme valaminek

crassifolius <lat.> Vastag, többnyire pozsgás* levelű. Növénynévben pl. *Lepidium crassifolia* (pozsgás zsázsa), *Bergenia crassifolia* (bőrlevél).
<lat.> crassus = sűrű, vastag, kövér

crassinucellaris → krasszinucelláris

crateriformis <lat.> Csésze alakú. Növénynévben pl. *Acronia crateriformis* (orchideafaj).

cremocarp termés (cremocarpium) → ikertermés

crenatus Csipkés. Növénynévben pl. *Ranunculus crenatus* (csipkés boglárka).
<lat.> crena = bevágás

crenulatus Finoman csipkés*. Növénynévben pl. *Euonymus crenulatus* kecskerágófaj nevében.

cribralis rész (leptom) → kribrális rész*
↔ vasalis rész

cribrum → rostalemez
<lat.> cribrum = szita, szűrő

crispatus → crispus

crispus Fodros. Növénynévben pl. *Amaranthus crispus* (bodros disznóparéj), *Rumex crispus* (fodros lórom). Syn. crispatus.
<lat.> crispus 3 = fodros, göndör

crista Taréj. Növénynévben pl. *Dryopteris cristata* (tarajos pajzsika), *Cynosurus cristatus* (taréjos cincor).
<lat.> crista = taréj, sisaktaréj

cruciatus Kereszt alakú. Növénynévben pl. *Galium cruciata* (keresztes galaj), *Cruciata laevipes* (tavaszi keresztfű). Syn. cruciform.
<lat.> crux = keresztfa

cruciform → cruciatus

cruentus <lat.> Vérhez hasonló, vérvörös. Növénynévben pl. *Dianthus cruentus* (vérszínű szegfű), *Amaranthus cruentus* (bíbor disznóparéj).

crypt-, crypto- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak rejtett voltát jelenti.
<gör.> kryptos = elrejtett

cryptobiózis Az a hosszú nyugalmi állapot, amely dehidrált* magvakra, pollenszemekre*, ill. egyes virágos növényekre és harasztokra a száraz évszakban jellemző, és a csapadék megérkezése után azonnal megszűnik.

cryptogam → kriptogám
<gör.> kryptos = elrejtett + gameó = házasságot köt

***Cryptomeria–Abies*-típusú hajtáscsúcs** Négy merisztematikus zónát tartalmazó hajtás-

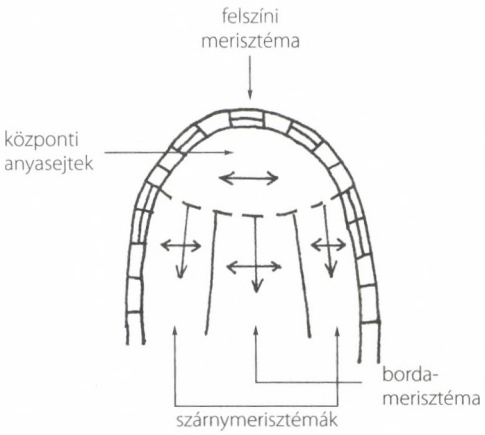

csúcs. Ezek: felszíni merisztéma, központi anyasejtek zónája, bordamerisztéma, szárnymerisztémák.

cryptophyta → kriptofita

c. s. <lat.> cum suis rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: munkatársakkal. A szerző neve után arra utal, hogy a munkát nem egy személy végezte, → et al.

cucullatus Csuklyás. Növénynévben pl. *Mimetes cucullatus* proteafélékhez tartozó faj, virágának felépítése után.

culmus → szalmaszár
<lat.> culmus = szár, szalmaszár

cult. <lat.> cultus rövidítése. Taxonómiai munkákban növény neve előtt a jelentése: termesztett.

cultivar Fajta*. <lat.> cultivarietas. Rövidítése: cv./cvar., → fajta.

cuneatus Ék alakú. Növénynévben pl. *Ceanothus cuneatus* (éklevelű táskavirág). Syn. cuneiformis.
<lat.> cuneus = ék

cuneiformis → cuneatus

cupreus <lat.> Rézszínű. Növénynévben pl. *Himalayacalamus cupreus* (*Poaceae*-faj), *Helianthemum cupreum* (napvirágfaj).

cupula → kupacs

curvipinnatus levélerezet → camptodrom(us) levélerezet

curvi-triangularis érsziget Olyan triangularis érsziget*, amelynél a háromszög szabad oldalai ívesek.
↔ lenticularis, hexagonalis, hydroid, deltoid, íves, triangularis, truncatus-triangularis, prizmatikus érsziget

cuspidatus Kihegyezett, hirtelen elkeskenyedő. Növénynévben pl. *Polygonum cuspidatum* (keserűfűfaj), *Taxus cuspidata* (tiszafafaj).
<lat.> cuspis = valaminek a hegye

cuticula → kutikula
<lat.> cutis = bőr, felhám

cutin → kutin

cv. → cultivar

cvar. → cultivar

cyaneus → cyanus

cyanus <lat.> Sötétkék. Növénynévben pl. *Centaurea cyanus* (búzavirág). Syn. cyaneus.

cyathium → ciathium

***Cycas*-típusú hajtáscsúcs** Három meriszтematikus zónát tartalmazó hajtáscsúcs. A felszíni merisztéma* sejtjei antiklinálisan*, periklinálisan* és ferdén osztódnak. A központi helyzetű bordamerisztémát a szárnymerisztémák veszik körül.

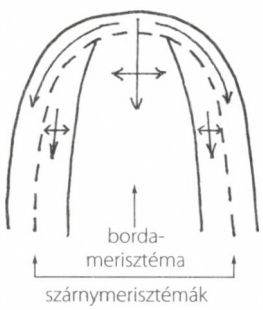

cyclosis → ciklózis

cylindricus Henger alakú. Növénynévben pl. *Enneapogon cylindricus* (pázsitfűfaj), *Magnolia cylindrica*.
<gör.>, <lat.> cylindrus = henger

cymoid virágzatok Olyan összetett virágzatok, melyekben a fő*- és részvirágzatok* is bogas elágazásúak*, azaz tengelyük zárt, mert virágban végződik.
↔ thyrsoid virágzat

cymosus → bogas elágazás

cyparissias <lat.> Ciprus alkatú. Növénynévben pl. *Euphorbia cyparissias* (farkaskutyatej).

cyphellum → cifellum

cypsela → bóbitás kaszattermés

cystidium (cisztídium) A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőrétegének* steril hifavégei.

cystocarpium A vörösmoszatok (*Rhodophyta*) egyes fajainál a gametofiton* burokszerű „ágakkal" beborítja a karposporifitont*, ezáltal termésre emlékeztető képlet, ~ jön létre.

cystolith → fürtkristály

cystozigóta A sárgászöld moszatok (*Xanthophyceae*) zigótája a megtermékenyítést követően vastag, olajokban gazdag fallal veszi magát körül, ezt nevezzük cystozigótának.

cytoplasma → citoplazma

cytoskeleton → citoszkeleton

cytosol → citoszol

CS

család (familia) A taxonómiai hierarchia* egyik nagy kategóriája, mely a rokon nemzetségeket* foglalja magában. A ~ latin nevét nagy kezdőbetűvel írjuk, szóvégi végződése rendszerint *-aceae*. A legismertebb 8 kivétel ez alól: *Compositae* (de: *Asteraceae*), *Cruciferae* (de: *Brassicaceae*), *Gramineae* (de: *Poaceae*), *Guttiferae* (de: *Hypericaceae*), *Labiatae* (de: *Lamiaceae*), *Leguminosae* (de: *Fabaceae*), *Palmae* (de: *Arecaceae*), *Umbelliferae* (de: *Apiaceae*). A nagy ~ok tribuszokra* oszthatók, a rokon ~ok rendekbe* tömörülnek.

csalánszőr Glanduláris* szőr, mely hangyasavat, hisztamint, acetil-kolint termel. Nyaki részének és fejecskéjének sejtfala mésztartalmú, merev, így érintésre könnyen letörik. Pl. csalán (*Urtica*).

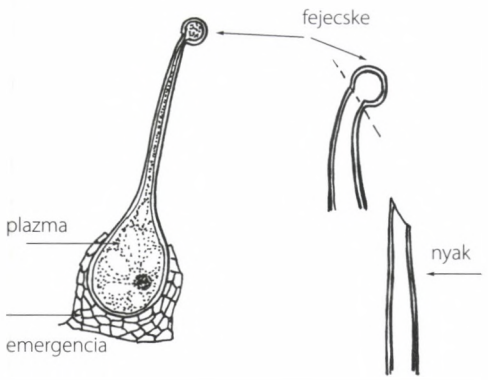

csalmatok → kupakkal nyíló toktermés
csalma = székely kucsma népies neve

Csapody Vera (1890–1985) Muzeológus-botanikus, a természetes flóra ábrázolása által vált ismertté, kiemelkedő munkássága során több mint 11 ezer akvarell növényfestményt és tusrajzot készített.

csapos sejtfalvastagodás Az egyenlőtlen sejtfalvastagodásnak* az a típusa, amelynél a sejtfal nagy része vékony marad, bizonyos helyeken azonban kis nyúlványok formájában megvastagszik. Pl. *Marchantia* májmoha rizoidáiban*.

csatképzés A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) hifáinak osztódása során lejátszódó folyamat, amely biztosítja, hogy a sejtek dikaryonosak* maradjanak.

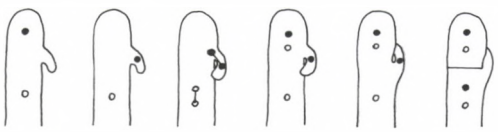

csatló (connectivum) A portok* két felét összekötő szövettáj, mely legtöbbször kollaterális zárt nyalábot* tartalmaz.

csatornás vastagodás Centripetális sejtfalvastagodási* típus, melynél a sejtfal nagyobbik része vastagszik meg, és csak a kisebb része marad vékony. A sejt lumene* erőteljesen leszűkül, a sejt elhal. Nevét a sejt üregéből kiinduló, elágazásokat is tartalmazó csatornákról kapta. Pl. *Pyrus* (körte) termésének kősejtjei*.

csavarodott hüvely (legumen circinatum) Spirálisan felcsavarodott hüvely*, amely gyakran tüskés. Pl. lucerna (*Medicago sativa*).

cserje (frutex) Alapjától elágazó hajtásrendszerű, fásszárú, többnyire alacsony termetű növény.

cserjebokor → bokor

cserjeszint Az erdők gyep- és lombkoronaszintje közötti, bokrokból és kisebb fákból álló, általában 0,5-től 2 m magasságig terjedő növényzeti szint.

cserjetalp (xylopodium) A félcserje* alsó, rövidszártagú*, fásodott* hajtásrésze.

csersav (tannin) Erősen összehúzó hatású, vizes oldatában savas kémhatású, többféle komponensből álló anyag. Növényi nedvekben, kéregben, levelekben, éretlen termésekben található. Bőrcserzésre, tintakészítésre, ill. a gyógyászatban használják.

cserzőanyagok A vakuolum* nitrogénmentes fenolszármazékai, melyek többnyire a glükóznak különböző csersavakkal* alkotott glikozidjai*. Fanyar ízű, védő és tartósító vegyületek. Legismertebb a tannin* és a katechin. Előfordulásuk: pl. éretlen gyümölcsök, ill. csertölgy (*Quercus cerris*).

csészecimpa → cimpa

csészecsőr A boltozatos csésze sisakjának hegyesen kiálló csúcsa. Pl. sisakvirág (*Aconitum*).

csészelevelek tája (calyx) A heterochlamideus* virág takaróleveleinek külső köre.

csészelevél (sepalum) A calyx* többnyire zöld színű, asszimiláló alkotói. A virág kinyílása előtt általában védő szerepük van.

csészeszerű lepel Egyes virágoknál a perigonium* zöld színű, csészelevelekre emlékeztető. Pl. takarmányrépa (*Beta*), spenót (*Spinacia oleracea*).

csigaporozta (malakofil) **virágok** Olyan virágok, melyek megporzását csigák végzik. Pl. kapotnyak (*Asarum*).

csillagszőr Olyan fedőszőr*, melynek sugársejtjei* egy pontból indulnak, és számuk kevés. Pl. ezüsthárs (*Tilia argentea*), ternye (*Alyssum*).

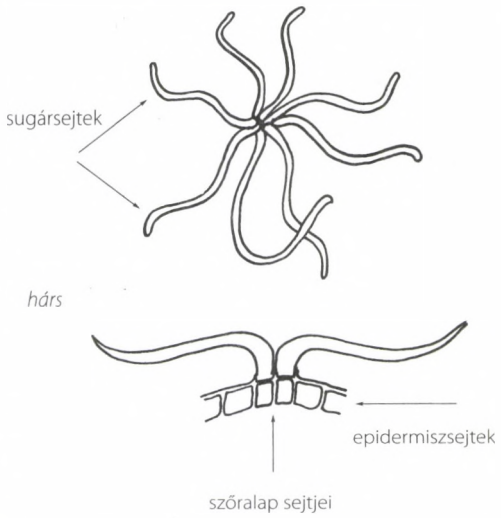

↔ Pikkelyszőr

csillagszőrös (stellatus) Csillagszőrrel* borított.

csillangó → csilló

csilló (cilium) Egysejtű moszatok vegetatív sejtjein, többsejtű algák és bizonyos gombák spóráin, ill. gamétáin, mohák, harasztok és ősibb nyitvatermők hímivarsejtjein található mozgásszerv. Sejtből kinyúló részét membrán veszi körül, amely a plazmalemmával* áll kapcsolatban. Szerkezetére az élővilágban általános 9+2-es felépítés jellemző (9 tubuspár periferiálisan és két darab középen helyezkedik el). Az ostorral* ellentétben a ~k rövidek, és sejtenként nagy számban találhatók. Syn. csillangó.

csipkebogyó Alsó állású magházból* keletkezett korikarp* aszmagos terméscsoport*, melynek aszmagjai a serlegszerű vacok* belsejébe van-

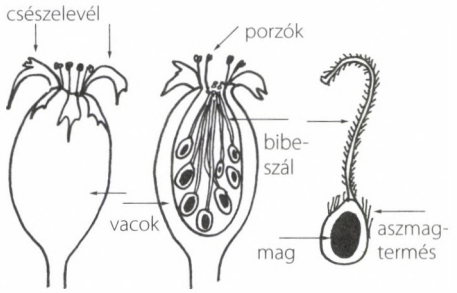

nak bezárva, így áltermés* jön létre. Pl. rózsa (*Rosa*). Az egyes aszmagterméseken a bibeszál mindvégig megmarad.

csipkés levélszél A bemetszett levélszél* egyik típusa, ahol a kimetszések* ívesek, a bemetszések* hegyes szögűek. Az ajakosok (*Lamiaceae*) családjában gyakori.

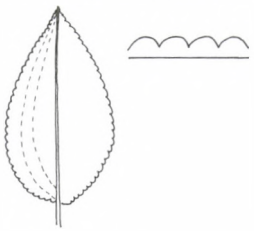

csípőszőr → csalánszőr

csíra → embrió

csírafüggesztő (suspenzor) 8–10 sejtből álló sejtfonal, mely a fejlődő embriót* az embriózsák* falához köti, és szinte belesüllyeszti a táplálószövetbe*.

csírafüggesztő iniciális (suspensor iniciális) A magvas növények zigótájának* első osztódásakor keletkező két sejt egyike, mely csírafüggesztővé* lesz.

csírahüvely (coleoptyl, koleoptil) A pázsitfüvek (*Poaceae*) csírázásánál a plumulát* borító, sziklevél*-eredetű védőhüvely. Fényérzékenysége miatt a megnyúlásos növekedés okozta mozgások tesztobjektuma.
↔ gyökérhüvely

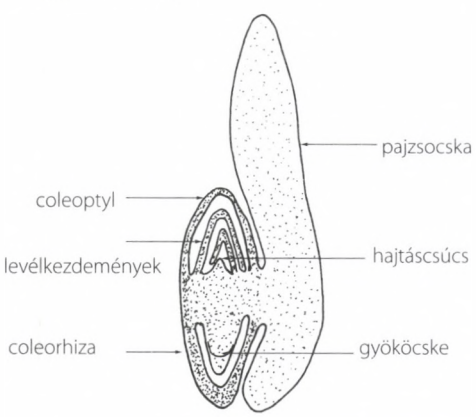

csírakapu (mikropyle) A magkezdemény* burokjai között szabadon maradó nyílás, mely többnyire a pollentömlő* behatolási helye.

csíranövény Az embrióból* fejlődött fiatal, szikleveles növény, melyen az epicotyl* szárrész még csak kezdeményekben van meg.

csíratengely A csíra henger v. orsó alakú tengelyrésze, amelyen a sziklevelek* helyezkednek el.

csírázás (germináció) A mag, spóra stb. kihajtásának kezdete, mely rendszerint egy nyugalmi szakaszt követően játszódik le. Külső és belső feltételek által szabályozott és befolyásolt folyamat.

csírázási típusok Aszerint, hogy a sziklevelek* kikerülnek-e a magból a csírázás során, szokás föld feletti*, valamint föld alatti csírázásról* beszélni.

csírázóképesség A magnak* az a képessége, hogy belőle csíranövény* fejlődjön. Legrövidebb ideig egyes trópusi növények magvai csírázóképesek, míg a leghosszabb ideig (100–200 évig) a pillangósvirágúak (*Fabaceae*), mályvafélék (*Malvaceae*), ill. az indiai lótusz (*Nelumbo nucifera*) magjai 1000 évig (!) őrzik meg ~üket.

csomósejtek (nodiális sejt) A csillárkamoszatok (*Charophyceae*) főtengelyén található egymagvú sejtek, amelyekből az örvös elágazások erednek.
↔ tengelysejt

csomóvirágzat (fasciculus) Olyan bogernyő*, melynek oldalágai különböző hosszúak és spirálisan erednek. Pl. földitök (*Bryonia*).

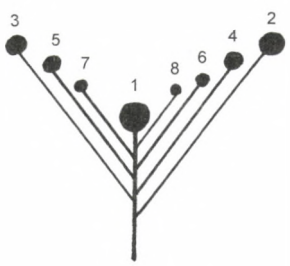

csónak A pillangós virág* pártájának* két középső szirma*, melyek ~ot formálva összesimulnak.

csontár → csonthéjas termés

csontáralma → naspolyagyümölcs

csonthéjas termés (drupa) Zárt, húsos, többnyire egymagvú (ritkán kétmagvú, pl. som) termés, mely termésfalának* három rétege jól elkülönül. Az exokarpium* vékony, a mezokarpium* húsos, lédús, míg az endokarpium* csontkemény. Pl. cseresznye (*Cerasus*), szilva (*Prunus*). Egyes ~eknek nincs húsos mezokarpiumuk, pl. sulyom (*Trapa natans*).

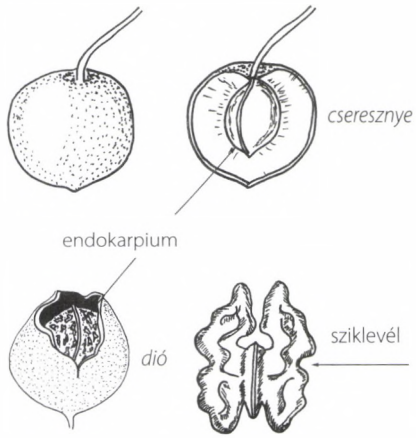

csonthéjas terméscsoport Olyan összetett termés*, melyet egy virág korikarp termőtájából* létrejött csonthéjas termések* alkotnak. Pl. → szedertermés.

csoportos termések Korikarp* termőtájból* keletkező termés. Egyetlen virágból több termés jön létre, közös terméskocsánnyal. Lehet: tüszős*, aszmagos*, makkocska*, bogyós*, csonthéjas terméscsoport*.

csőporzós virág (synanthera) → portokcsöves virág

csőrös becő (siliqua rostrata) Csúcsán csőrszerű nyúlványt viselő becőtermés*. Pl. retek (*Raphanus sativus*), mustár (*Sinapis*).

csőrös hüvely (legumen rostratum) Csúcsán jelentős csőrt viselő hüvely*. Pl. bakszarvú lepkeszeg (*Trigonella gladiata*).

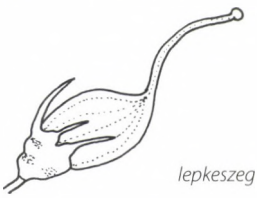

csöves virág A virág pártájában* a sziromlevelek* csővé forrtak össze. Pl. fészekvirágzatúak (*Asteraceae*). Syn. kögvirág.
↔ nyelves virág

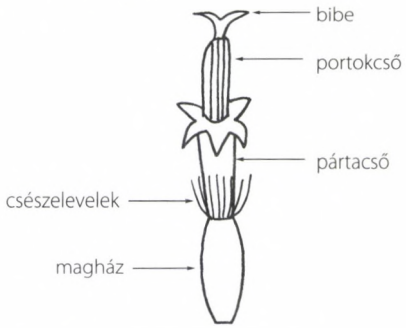

csúcsi (apikális/pendulus) **placentáció** A magkezdemény* felfüggesztésének az a típusa, ahol a magléc* (placenta) a magházüreg* csú-

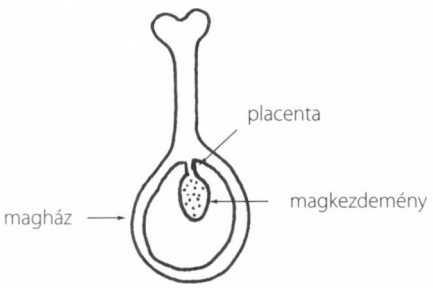

csán tapad, és innen csüng alá. Pl. cserszömörce (*Cotinus coggygria*).
↔ alapi, fali, szegélyi, szögleti, tengelyi placentáció

csúcsi (apikális, terminális) **sejt 1.** A zárvatermők zigótájának* első osztódásakor keletkező két sejt közül a micropylétől* távolabbi sejt, → asterad*, caryophyllad*, chenopodiad*, onagrad* embriófejlődés.
↔ alapi sejt
2. Egyszerű sejtfonalas algák fonálvégi, osztódásra képes sejtje.
↔ alapi sejt

csúcsmerisztéma (apikális merisztéma) A tengelycsúcsokon (gyökér, szár) elhelyezkedő merisztémák; lényegében az ősmerisztémák* és származékaik, a elsődleges merisztémák*.

csúcsrügy (terminális rügy) A hajtások* v. veszszők* csúcsán lévő rügy.

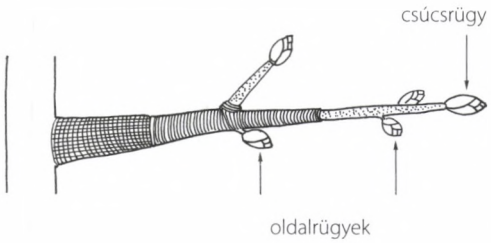

csúcstáji elágazás → akrotónia

csuhé A kukorica női virágzatát borító fellevél, melyet buroklevélnek* nevezünk.

csupasz hagyma Olyan hagyma, melynek nincsenek hártyás allevelei*. Pl. liliom (*Lilium*).
↔ burkolt hagyma

csupasz rügy Olyan rügy, melyet nem védenek rügypikkelylevelek*. Pl. bodza (*Sambucus*).
↔ fedett rügy

csupasz (achlamideus/apochlamideus) **virág** Az a virág, amelynek nincsenek takarólevelei*. Pl. magas kőris (*Fraxinus excelsior*).

D

dárdás vállú levél Pl. dárdás laboda (*Atriplex hastata*).

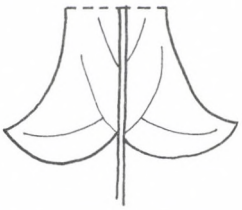

de- <lat.> Fosztóképző és elöljárószó. Szóösszetételekben előtagként a jelentése: -ról, -ről, le, lefelé, felülről. Használatos abban az értelemben is, hogy valamit megsemmisíteni, meg nem történtté tenni.

dealbatus Patyolatfehér. Növénynévben pl. *Dracophylus dealbatus* (kristályvirágféle).
<lat.> dealbo 1 = fehérít

deca-, decem-, deci- <gör.>/<lat.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag 10 tagúságát, 10-ed részét jelenti. Növénynévben pl. *Helianthus decapetalus* (napraforgófaj).

decandros Tíz porzóval rendelkező.

deciduus 1. Lehulló **2.** → lombhullató. Növénynévben pl. *Larix decidua* (vörösfenyő).
<lat.> decido 3 = leesik, földre esik, lehull
↔ caducus

declinatus Lefelé hajló.
<lat.> declino 1 = elhajlít, letér

decumbens szár Földön heverő szár gyakran felálló hajtáscsúccsal. Növénynévben pl. *Spiraea decumbens* (gyöngyvesszőfaj).
<lat.> decumbo 3 = lefekszik, földre hanyatlik
↔ procumbens szár

decurrens Lefelé hajló, lefelé nyúló. Pl. bibe, levélke (ld. rajz). Növénynévben pl. *Calocedrus decurrens* (ciprusfaj).
<lat.> decurro 3 = lefut, lerohan

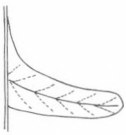

decurrens levél → szárrafutó levélváll
↔ surcurrens levél

decussatus <lat.> Keresztben átellenes. Növénynévben pl. *Melaleuca decussata* (mirtuszfaj), → dekusszált.

ded. <lat.> dedit rövidítése. Herbáriumi lapon a személynév előtt a jelentése: adományozta.

dedifferenciálódás Az élő növényi sejt azon képessége, hogy pl. sebzéskor a sejtek újraosztódásra képesek, és az eredeti szövettel azonos zárószöveteket hoznak létre.
↔ redifferenciálódás

defloratio <lat.> Elvirágzás.

degradáció Emberi beavatkozás (erdőirtás, talajégetés), talajerózió következményeként fellépő regresszív szukcessziós* folyamat, amely végső soron a vegetáció* pusztulásához vezet.
<lat.> de- (fosztóképző) + gradatio = fokozatosság

dehidr(at)áció Vízelvonás, víztelenítés.

dehidratálás → dehidr(at)áció

dehiscens termés → felnyíló termés
<lat.> dehisco 3 = szétnyílik, kettéválik, meghasad

dehiscentia loculicida → rekeszes kovadás

dehiscentia septicida → válaszfali kovadás

dehiscentia septifraga → válaszfaltóli kovadás

dekusszált → keresztben átellenes

dekusszált levélállás → keresztben átellenes levélállás

dekusszált pollentetrád Olyan pollentetrád*, amelyben az egyes pollenszemek kettesével, keresztben átellenesen helyezkednek el.
<lat.> decusso = kereszt alakban eloszt

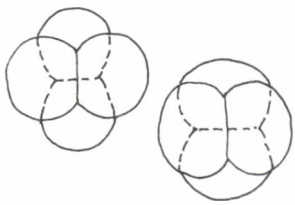

del. <lat.> delineavit rövidítése. Taxonómiai munkákban, személynév előtt a jelentése: rajzolta.

Delectus seminum Magkérés. A Botanikus kertek és arborétumok* magcserére felajánlott jegyzékéből (Index seminum*) kiválasztott fajok listája.

deliciosus Élvezetes. Növénynévben pl. *Actinidia deliciosa* (kivi gyümölcs).
<lat.> deliciae = gyönyörűség, élvezet

delphinidin Kék színű anthocianidin*, mely pl. a szarkaláb (*Delphinium*) és a mályva (*Malva*) virágszirmainak színét okozza.

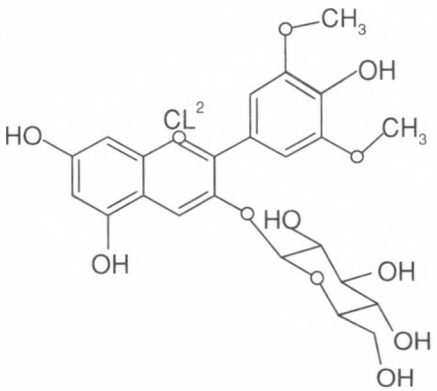

deltoid Háromszög alakú. Pl. a fekete nyár (*Populus nigra*) levele. Növénynévben pl. *Dianthus deltoides* (réti szegfű).
<gör.> delta = háromszög (a görög delta betű) + eidos = alakú

deltoid érsziget Olyan háromszög alakú érsziget*, amely a magasabb rendű érhez legrövidebb oldalával kapcsolódik, s arra merőleges v. ferde helyzetű.
↔ lenticularis, hexagonalis, hydroid, íves, triangularis, truncatus-triangularis, curvitriangularis, prizmatikus érsziget

deltoid levél Háromszög alakú levél. Pl. fekete nyár (*Populus nigra*) levele.
<gör.> delta = háromszög + eidos = alakú

dendr-, dendro-, -dendron Szóösszetételek elő- v. utótagjaként a másik tagnak fával való kapcsolatát, ill. fához hasonló alakját jelenti.
<gör.> dendron, dendréon = fa

dendrogram A rendszertani hierarchia*, az egyes taxonok* rokonsági viszonyainak grafikus megjelenítésére szolgáló fadiagram*. Ez

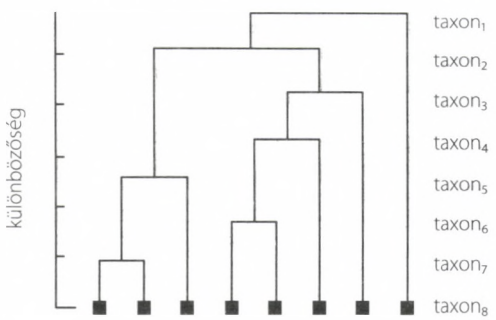

egy kétdimenziós vetület, amelynek a vízszintes elágazásai az azonos rokonsági szinte(ke)t jelenti(k). A legnagyobb különbözőségű elágazásnál a legmagasabb rendű taxon ($taxon_1$) foglal helyet. Speciális típusa a fenogram*, amely kizárólag a fenetikus hasonlóság*, ill. különbözőség fokát ábrázolja.

dendroklimatológia Az őséghajlattan (paleoklimatológia*) egyik ága, amely elsősorban a közelmúlt, az utolsó 2–3000 év éghajlatára szolgáltat információkat. A fatest* évgyűrűiben* található tág és szűk üregű szállítóelemek arányának elemzésével következtetések vonhatók le azoknak az adott időszakoknak az éghajlatára, amelyekben az évgyűrűk keletkeztek.

dendrokronológia A fatest* évgyűrűi* alapján történő kormeghatározás.

dendrolit Megkövesedett fatörzs a földtörténeti múltból.

dendrológia A botanikának fákkal és cserjékkel foglalkozó ága.

denevérporozta (chiropterofil) **virágok** Egyes, trópusokon élő, nagyméretű, éjszaka nyíló virágok. Illatuk dohos, savanykás, enyhén gyümölcsillatú. Nagy mennyiségű, gyakran nyálkás nektárt termelnek. Pl. banán (*Musa*), agávéfaj (*Agave angustifolia*), majomkenyérfa (*Adansonia digitata*).

denigricans <lat.> Feketülő, feketévé váló. Pl. a *Lactarius denigricans* gomba nevében.

denitrifikáció Azon folyamatok összessége, melyek során a talajban és a vizekben található nitrát- ($-NO_3$) és nitritvegyületek ($-NO_2$) nitrogénné (N_2) alakulnak. Az átalakulásért anaerob* környezetben – pl. rosszul szellőző, lápos, mocsaras talajokban élő – denitrifikáló baktériumok (*Pseudomonas denitrificans*) felelősek.

de novo Újonnan, újra, ismét.
<lat.> novus 3 = új, friss

densatus → densus

densus Sűrű, tömött. Növénynévben pl. *Tanacetum densum* (fészekvirágzatú faj). Syn. densatus.
<lat.> densus 3 = sűrű, tömött

dentatus Fogazott. Növénynévben pl. *Castanea dentata* (szelídgesztenyefaj), *Quercus dentata* (tölgyfaj).
<lat.> dens = fog

dentatus levélszél Fogazott* (helytelenül: fogas) levélszél. A bemetszett levélszél* egyik típusa.

denticulatus Finoman (aprón) fogazott. Növénynévben pl. *Lotus denticulatus* (kerepfaj).

depauperatus A növény valamely része kevésbé fejlett a családbeli többi növényéhez képest. Növénynévben pl. *Carex depauperata* (sásfaj).
<lat.> paupertas = szegénység

dependens Súlyánál fogva lefelé csüngő.
<lat.> dependeo 2 = lecsüng, függ

depictus <lat.> Színesen ábrázolt, lefestett.

depiláció Az a jelenség, amely során valami (pl. a kifejlett növény v. növényi rész) elveszti szőrborítását.

depressus Fentről lefelé, vízszintesre lapított; közepén besüllyedt. Növénynévben pl. *Melocactus depressus*.
<lat.> presso = nyom, szorít; depressus = alacsony, mélyen fekvő

-derma, -dermális Szóösszetételek utótagjaként az előtagnak a test külső (epi~) v. belső (endo~) felületeinek borításával való kapcsolatát jelzi.
<gör.> derma = bőr

dermatoblaszt Minden olyan sejt, amely szilárd sejtfallal* rendelkezik. Pl. a növényi sejt.
↔ gymnoblast

dermatocisztídium A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) kalapjának* „bőrében" elhelyezkedő steril hifavégek. Syn. pileocisztídium.
↔ pleurocisztídium, keilocisztídium, kaulocisztídium, trámacisztídium

dermatogén A gyökércsúcs* bőrszövetképző elsődleges merisztémája*.

dermatokaliptrogén → dermokaliptrogén

dermokaliptrogén A zárvatermő kétszikűek gyökércsúcsában* a bőrszövetképző (dermatogén*) és a gyökérsüvegképző* (kaliptrogén*) elsődleges merisztémák* funkcióközössége. Syn. dermatokaliptrogén.

descendens 1. Utód, leszármazott. **2.** Fokozatosan lefelé irányuló.
<lat.> desendo 3 = leszáll, lejön

descr. <lat.> descriptio rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: leírás, jellemzés.

desertorus Pusztai. Növénynévben pl. *Alyssum desertorum* (pusztai ternye).
<lat.> deserta = pusztaság, sivatag

desma-, -desma → dezma-, -dezma

det. <lat.> determinavit rövidítése. Herbáriumi lapon, személynév előtt a jelentése: határozta.

detergens Szerves szintetikus tisztítószer.
<lat.> detergeo 2 = letöröl, tisztít

determináció Oksági meghatározottság. Az a fejlődési folyamat, amely során eldől, hogy az osztódó sejtek utódsejtjei milyen irányban differenciálódhatnak, azaz milyen működésre válnak alkalmassá. Fajtái: endonom ~*, aitionom ~*.
<lat.> determino 1 = elhatárol, határt szab, meghatároz

determinációs zóna A hajtáscsúcs egyik zónája, az – az elsődleges merisztémákat* tartalmazó – régió, amelyben a hely törvénye* által meghatározottan eldől, hogy az egyes szövettájak a differenciálódás*, mely útján indulnak el, ezáltal bekövetkezik az első, kezdetleges elkülönülés a leendő (bőr-, alap- és szállító-) szövetekre. Syn. organogén zóna.

detritofágok Azok a törmelékevő szervezetek, amelyek számára a detritus* jelenti a táplálékforrást.

detritus Szétesett állati és növényi szervezetek szervesanyag-maradványai.

deutero-, deuto- Szóösszetételek előtagjaként az utótag térben, időben v. jelentőségben való másodlagosságát fejezi ki.
<gör.> deuteros = második, későbbi

devon A földtörténeti ókor mintegy 410 millió évvel ezelőtt kezdődött és 360 millió éve zárult szakasza. Ebben az időszakban kezdődött meg az élőlények számára a szárazföld meghódítása; megjelentek és nagy változatosságot értek el a harasztok, az időszak végére kialakultak a fatermetű korpafüvek, zsurlók és a páfrányok, sőt megjelentek az első nyitvatermők: a magvas páfrányok is.

dexter <lat.> Jobb oldali.

dextrinek A keményítő* részleges hidrolízisekor keletkező kisebb molekulasúlyú poliszacharidok.

dextróz A szőlőcukor* korábbi neve.

dez- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak valamitől való megfosztottságát, valamiben való hiányát jelzi.
<lat.> de(s)- (fosztóképző) = nélküli

dezma- (desma-), **-dezma** (-desma) Szóösszetételek elő- v. utótagjaként az összekapcsolásra, összekötésre utal.
<gör.> desmos = kötelék, kötél

dezmocitikus sztóma Olyan sztómatípus*, amelynek egy melléksejtje* van, és ez úgy öleli körül a zárósejteket*, hogy antiklinális falai* az egyik póluson találkoznak. Pl. szivarfafélék (*Bignoniaceae*), egyes harasztok.

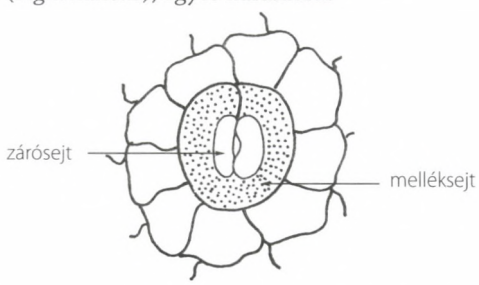

dezmotubulus A plazmodezmák* közepében található, 16–20 nanométer átmérőjű, csőszerű struktúra, mely a szomszédos sejtek endoplazmatikus* hálózatának egy-egy ciszternáját köti össze.

dezoxiribonukleinsav (DNS) Óriásmolekulájú örökítő anyag, mely kettős helix szerkezetben egymással hidrogénkötésekkel kapcsolódó dezoxiribonukleotidokból* épül fel.

dezoxiribonukleotid A DNS*-t felépítő egységek, nukleozidokból* és foszforsavból állnak, cukorkomponensük dezoxiribóz*, purinbázisai*: adenin, guanin; pirimidinbázisai*: citozin, timin.

dezoxiribóz ($C_5H_{10}O_4$). Öt szénatomos monoszacharid*; az aldózok* közé tartozik, a DNS* polinukleotid láncának cukorkomponense.

di-, dis-, disz- Szóösszetételek előtagjaként az utótag kettősségét, kettéosztottságát jelenti.
<gör.> dis = kétszer, kétszeresen

dia- Szóösszetételek előtagjaként az utótag közbeiktatottságát fejezi ki.
<gör.> dia = át, keresztül, szét, el

diachenium → ikerkaszat termés

diaciklikus sztóma → amficiklocitikus sztóma

diacitikus sztóma Olyan sztómatípus*, amelynek két melléksejtje* van, és mindkettő a zárósejtek* egy-egy pólusán helyezkedik el. Pl. szegfűfélék (*Caryophyllaceae*), útifűfélék (*Plantaginaceae*).

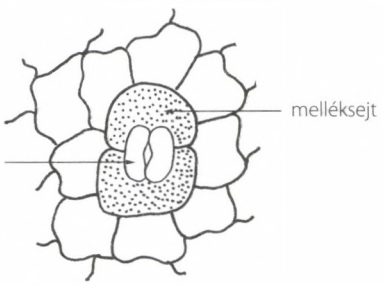

diadelfia (diadelphia) → kétfalkás porzótáj

diafízis (diaphysis) → átnőtt virág v. virágzat
<gör.> diaphyomai = közénő

diafragma **1.** Fényrekesz* (apertúrarekesz). **2.** A szalmaszár* csomóiban található, bonyolult szerkezetű szövetállomány.

diageotróp A nehézségi erő irányával derékszöget bezáró.

diagnosztikus bélyegek Azok a tulajdonságok, amelyek egy adott taxon* egyértelmű azonosítására alkalmasak, → differenciális bélyegek*.

diagnózis (diagnosis) A leírás* v. annak rövidített formája, amely csak a diagnosztikus bélyegeket* tartalmazza.

diagram Mérhető tulajdonságok viszonyainak ábrázolására szolgáló grafikus megjelenítés. Alakja szerint lehet pl. oszlop~, kör~, fa~.
<gör.> diagramma = vázlat, grafikon

diallelocitikus sztóma → amfidiacitikus sztóma

dialy- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag különállását, nem összenőtt voltát jelöli.

dialykarp termőtáj → apokarp, korikarp termőtáj
<gör.> dialy- = különálló + karpellum = termőlevél

dialypetal → koripetál

dialysepal → koriszepál

diarch gyökér → kétsugarú gyökér

diaspóra Elterjedésbiológiai egység. Ez a nyitvatermőknél a mag, a zárvatermőknél pedig a termés v. résztermés típusától függ. Legszélsőségesebb formája, amikor mag- és terméserés után az egész növény képez egy egységet, pl. a szél által tovagörgetett mezei iringó (*Eryngium campestre*), amelyet találóan ördögszekérnek is neveznek.

diatropizmus (transzverzális tropizmus) Az a helyzetváltoztató növekedési mozgás, mely az inger irányával derékszöget zár be.

diatróp növekedés Diatropizmus* során bekövetkező növekedés. Pl. a rizómák* növekedése.

diád (dyad) Két mikrospóra* (pollenszem* v. spóra*) által alkotott elterjedési egység.

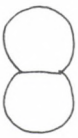

dibotryum → összetett fürt

dichasium → kettősbog

dichlamideus Kettős virágtakarójú (heterochlamideus*) virág*.

dichogámia Megporzásbiológiai fogalom annak elnevezésére, amikor a virág az autogámiát* úgy kerüli el, hogy ivarlevelei* nem egy időben aktívak. Fajtái: proterandria*, prot(er)ogynia*.
↔ homogámia

dichotómia Kettéágazás, villás elágazás*. Növénynévben pl. *Silene dichotoma* (villás habszegfű), *Scleranthus dichotomus* (villás szikárka). Fajtái: izo(s)tóm*, anizo(s)tóm elágazás*.
<gör.> dichotom(os) = két részre osztott

dichotómiás sympodiális elágazás → általengelyes villás elágazás

dichotóm(ikus) határozókulcs Diagnosztikus bélyeg*kombinációkból álló határozókulcs, melynek használatával végül a vizsgált növényt azonosítani tudjuk.

dichotomo-paxillatus levélerezet Olyan levélerezet*, amelyben a harmadrendű erek* villás elágazásúak*. Leírása a *Glossopteris communis* (nyelvpáfrány) levelén történt, ezért korábban glossopteroid erezetként vált ismertté.

dichotomo-reticulatus levélerezet Olyan levélerezet*, amelyben a harmadrendű erek* villás elágazásúak*, és hálózatot alkotnak. Pl. turbánliliom (*Lilium martagon*).

diciklikus Két körben elhelyezkedő.
<gör.> di = kettő + kyklos = kör, kerék

diciklikus sztóma → amficiklocitikus sztóma

diclin(us) virág → egyivarú virág

Dicotyledonae → Dicotyledonopsida

Dicotyledonopsida A zárvatermők* törzsének osztálya*, melybe a kétszikű* növények tartoznak. Syn. Dicotyledonae.

dictyostele → diktiosztéle
<gör.> diktys = háló + sztylé = oszlop

didymus <gör.> Párban álló, iker. Növénynévben pl. *Monarda didyma* (ajakosvirágú faj).

didynam → kétfőporzós porzótáj
<gör.> di = kettő + dynamis = hosszúság
↔ tetradynam

differenciális bélyegek Azok a tulajdonságok, amelyek a közeli rokon fajoktól való megkülönböztetésre alkalmasak, → határozókulcs.

differenciálódás Elkülönülés, egyedi sajátosságok kialakulási folyamata a biológiai szerveződés valamennyi szintjén.
<lat.> dis- = szét- + fero = viselkedik; differentia = különbség
↔ dedifferenciálódás, redifferenciálódás

diffúzió Molekulák v. ionok áramlása folyadékokban, ill. gázokban a magasabb koncentrációjú helyről az alacsonyabb koncentrációjú helyre. Ez a folyamat zárt rendszerekben az egyenletes elkeveredésig tart. A ~ folyamata

játszódik le a transzspirációban* és a CO_2 felvételében.
<lat.> diffundo 3 = szétfolyik, szétömlik

diffúz másodlagos vastagodás Pálmák hajtásában a bélszöveti* parenchima és a nyalábhüvelyek* még nem teljesen differenciálódott sejtjei osztódáson és megnyúláson esnek át, emellett az intercellulárisok* mérete is megnövekszik. E vastagodás következtében jön létre egyes pálmák „hasasan" kidomborodó törzse.

diffúz növekedés Algák növekedésének legősibb típusa, amelynél a telep minden sejtje képes osztódásra.

diffúz szár Gazdagon elágazó, földön heverő szár. Növénynévben pl. *Centaurea diffusa* (terpedt imola).
<lat.> diffusus 3 = kiterjedt, terjedelmes

digitatus 1. Ujjas, ujjszerűen elágazó. Növénynévben pl. *Carex digitata* (ujjas sás). **2.** → ujjasan összetett levél
<lat.> digitus = ujj

diházium (dichasium) → kettősbog

dikarionos → magpáros állapot

dikariotikus → magpáros állapot

dikaryonos → magpáros állapot

dikaryonos sejtfonál Azok a gombahifák*, melyek interszeptumai* két sejtmagot tartalmaznak.
↔ monokaryonos sejtfonál

diktioszóma (dictyosoma) Az eukarioták* sejtjeiben a citoplazma* egyik jellemző organelluma (melyet az állati sejtekben Golgi-apparátusnak* neveznek). Sima felszínű lapos ciszternákból és róluk lefűződő gömb alakú vezikulumokból áll. Feladata főleg poliszacharidok* szintézise, tárolása, szállítása. A ciszternákban aktív glükoproteid*-szintézis folyik, a sejtfal előanyagait a vezikulumok (fragmoszómák*) szállítják a sejtfalkeletkezés színhelyére. A diktioszómák keletkezése és működése különösen jól szemlélteti a sejt membránrendszere egymásba való átalakulásának lehetőségeit. A Golgi-vezikulumoknak* a plazmalemmával* való fúziója révén ürülnek ki a sejtből bizonyos anyagok (exocitózis), ill. épülnek be a sejtfal anyagai közé, pl. a hemicellulóz*, pektin* inkrusztálódása*.

diktiosztéle (dictyostele) Az a sztéletípus*, amelyet sztéleértékű koncentrikus hadrocentrikus nyalábok*, merisztélék* alkotnak. Pl. harasztok.

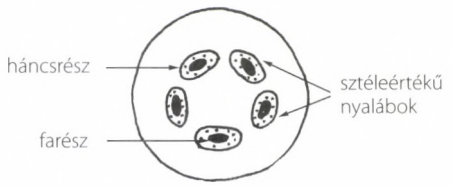

dilatatus Kiszélesedő, szétterülő. Növénynévben pl. *Dryopteris dilatata* (pajzsikafaj).
<lat.> dilatos 1 = kiszélesít, kiterjeszt

dilatációs növekedés Vastagságbeli növekedés. Fajtái: elsődleges* és másodlagos vastagodás*.
<lat.> dis- = szét- + latus = széles

diluvialis Jégkorszakbeli.
<lat.> diluvium = vízözön, özönvíz; a pleisztocén* régies neve

dimer Kéttagú. Az örvös viráglevél-állású* virágok felépítésére használt fogalom, ha a körönkénti virágalkotók száma kettő.

dimidiatus Felezett. Pl. a porzó*, ha csak egy portokja* van.
<lat.> dimidius = fél

dimorf heterostylia → heterostylia (heterodistylia)

dimorfizmus Kétalakúság, amely megjelenhet **1.** sejtszinten (pl. C_3-as* és C_4-es növények* kloroplasztiszainak különbözősége) **2.** az egyes szervek alakjában (heterofillia*), hiányában/meglétében (egyivarú virágok*, kétlaki növények*). Syn. dimorfia.

dinamochor A termés- és magterjesztésnek az a módja, amelynél a szétszóródás turgor*-nyomás v. speciális dagadási, zsugorodási mechanizmus révén valósul meg. Pl. egyes toktermések* felnyílása. Vannak növények,

amelyek magjaikat „elültetik", mint pl. a földi mogyoró (*Arachis hypogea*) és az árvalányhaj (*Stipa capillata*). A sporangiumok* is vízvesztéses zsugorodó mozgással nyílnak fel.

dinézis Olyan citoplazma-áramlás*, mely külső ingerek hatására indul meg. Kiváltó inger szerint lehet foto-*, kemo-*, termo-*, traumato~*. Megfigyelésének tesztnövénye legtöbbször az átokhínár (*Elodea canadensis*), amelynek intakt, átvilágított leveleiben a zöld színtestek passzív elmozdulása utal az amúgy színtelen citoplazma áramlására.

dinoplasztisz A páncélos ostoros moszatok (*Dinophyta*) színteste.

dioikus → kétlaki növény

diöcia (dioecia) Kétlakiság*. Növénynévben pl. *Valeriana dioica* (kétlaki macskagyökér) és a szintén kétlaki *Urtica dioica* (nagy csalán).

dipeptid Két aminosav* kondenzációs reakciójával keletkező amid*típusú vegyület.

diplanetia → diplánia

diplanetizmus → diplánia

diplánia Egyes petespórás gombákra jellemző azon jelenség, hogy kétféle rajzóspóra* alakul ki. Syn. biplánia, diplanetia, diplanetizmus.

diplázia Rendellenes elágazás, pl. szárképletek látszólagos kettéhasadása.

dipleurikus osztódás Az osztódásnak az a típusa, amelynél az utódsejtek keletkezésük irányától függően különböznek. Pl. a kambiuminiciálisok* ~a során kifelé háncs-*, befelé faelemek* fűződnek le.
<gör.> di = kettő + pleura = oldal

diplo- Szóösszetételek előtagjaként az utótag kettős v. páros voltát jelöli.
<gör.> diploos = kétszeres, kettős

diplobionta Az a növény, amely kétszakaszos fejlődésmenete külön sporofiton* és külön gametofiton* növényen megy végbe. Pl. *Cladophora*.
↔ haplobionta

diplochlamideus Az a virág, melynek takarólevelei* két körben helyezkednek el.
↔ achlamideus, monochlamideus

diplohaplonta Az a kétszakaszos* fejlődésmenet, amelyben mindkét nemzedék soksejtű, és a diploid* sporofiton* szakasz jelentősebb. Pl. harasztok, zárvatermők.
↔ haplodiplonta

diploid Olyan sejt, szövet v. szervezet, amelynek kromoszómaszerelvényében minden kromoszómából* kettő (egy pár) van jelen. Jele: 2n.
<gör. > diplois = kettősen összetett
↔ haploid

diploid vegetatív mag Az embriózsák* központi magja, amelyből a megtermékenyülés* során az egyik hímivarsejttel való egyesülés után belső táplálószövet* keletkezik.

diplonta Az a kétszakaszos* fejlődésmenet, amelyben uralkodó a diploid* sporofiton* túlsúlya, a haploid* gametofiton* szakasz csak a gamétákra* korlátozódik. Pl. kovamoszatok.
↔ haplonta, diplohaplonta/haplodiplonta

diplospória Az apomixis* egyik fajtája, melyben a makrospóra-anyasejt* meiózisának degenerációja miatt az embriózsák* diploid* lesz, az embrió keletkezéséhez nem kell hímivarsejt. Fajtái: meiotikus ~ * és mitotikus ~*.

diplosztemon (diplostemon) Kétkörös porzótáj*. Rendszerint a külső porzókör episzepál*, a belső epipetál*.
↔ haplosztemon, polisztemon

diporátus Két pórusú* pollenszem*. Pl. kikerics (*Colchicum*).
<gör.> di = kettő + <lat.> porus = kör alakú nyílás

dipterus Kétszárnyú.
<gör.> di = kettő + pteron = szárny

dis-, disz- Szóösszetételek előtagjaként szétbontást, szétválást v. szétválasztottságot jelent.
<lat.> dis- (igekötő) az ige értelmét „szét-" értelemben módosítja
<gör.> dys- (fosztóképző)

discoid Tányérszerű. Vékony, lapos, kör alakú.
<gör.> diskos = korong

discolor Többszínű. Növénynévben pl. *Myosotis discolor* (tarka nefelejcs), *Rubus discolor* (kétszínű szeder).
<gör.> dis = kétszer + <lat.> color = szín; discolor = elütő színű, tarkabarka

discus → vacokpárna

disjunkt Nem folytonos, két v. több részre elkülönülő. Növénynévben pl. *Salvia disjuncta* (zsályafaj).
<lat.> disjunctio = elválasztás, különbség

distans Távoli, különálló. Növénynévben pl. *Carex distans* (réti sás), *Puccinellia distans* (mézpázsit)
<lat.> distans = különálló

distichon Két sorban álló, kétsoros levélállás*. Növénynévben pl. *Carex disticha* (kétsoros sás), *Hordeum disztichon* (kétsoros árpa).

distr. <lat.> districtus rövidítése. Taxonómiai munkákban, herbáriumi lapon a gyűjtési hely megjelölésében a jelentése: körzet.

distylia → dimorf* heterostylia

diszacharid Két monoszacharid* glikozidos kötéssel* való összekapcsolódásával keletkező vegyület. A növényekben leggyakrabban előforduló ~ a szacharóz*, cellobióz*, maltóz*, trehalóz*.

diszciplína Tudományág, tudományszak.
<lat.> disciplina = oktatás, ismeret, tudomány, rend, fegyelem

diszimmetria Az a szimmetria*, melynél a növényi részt két, egymásra merőleges síkkal oszthatjuk részarányos felekre. Pl. a szívvirág (*Dicentra*) virága.

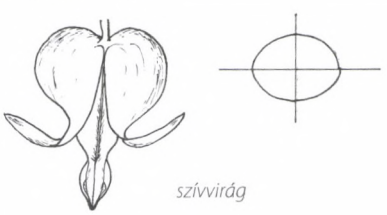

szívvirág

diszjunkció Szétválás. **1.** A homológ kromoszómapárok v. a kromatidák szétválása a sejt két ellentétes pólusára a meiózis* v. a mitózis* utószakaszában. **2.** Valamely egységes elterjedési terület földrajzilag elkülönült részekre tagolódása, ami együtt jár a korábban érintkező populációk* közti génkicserélődés megszűnésével.
<lat.> dis = szét- + iunctio = összekapcsolás

diszjunktor (disjunctor) Vékony sejtfalmaradvány, amellyel egyes peronoszpórafélék (*Peronosporales*) konídiumai* a tartókhoz és egymáshoz kapcsolódnak.

diszperz Egymástól viszonylag független részecskékből álló.
<lat.> dispergo 3 = szétszór, széthint, elszór

diszperz levélállás → szórt levélállás

diszplázia Valamely szerv rendellenes növekedése, fejlődése.

disszimiláció Lebontó anyagcsere-folyamat. Anaerob* formája az erjedés, aerob* útja a légzés. A folyamatban energia termelődik, ill. olyan köztes anyagcseretermékek keletkeznek, amelyek a növényben lejátszódó bioszintézisek* kiindulási anyagai lehetnek.
<lat.> dissimilis = nem hasonló, különböző
↔ asszimiláció

disztális Egy szerv azon régiójának megjelölésére szolgál, amely a legtávolabb helyezkedik el annak (tengelyhez való) ízesülésétől.
<lat.> distans = különálló
↔ proximális

disztális felszín A pollen-*/spóratetrádból* származó egy-egy pollenszemnek/spórának az a felszíne, amely a tetrádstádiumban* kifelé tekintett.
↔ proximális felszín

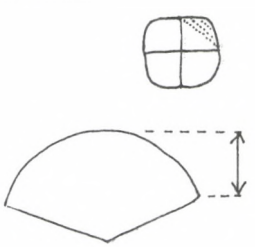

disztális pólus A pollenszem*/spóra* disztális felszínének* középpontja.
↔ proximális pólus

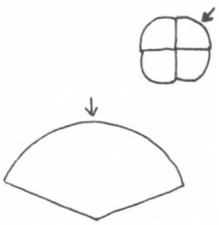

diurnális ritmus → napi ritmus
<lat.> diurnus 3 = nappali

divaricatio Száraz, szél fújta élőhelyek cserjéinek* elágazásában megfigyelhető jelenség. A sűrű elágazások átláthatatlanná és áthatolhatatlanná teszik a növényt.

divergenciaszög A szórt levélállásnál* az egymás utáni nóduszokon* eredő levelek által bezárt szög.

divergenciatört A szórt levélállás* leírására szolgáló tört, amelynek számlálója megmutatja, hogy egy tetszőleges levelet kiválasztva a hozzá legközelebb eső, megközelítően fedőhelyzetű levél eléréséhez a hajtáson hány teljes körbefordulás szükséges, míg a nevező az eközben érintett levelek számát tartalmazza. Ezek a törtek alkotják a Fibonacci-számsort*. Leggyakoribbak: 2/5 (kétszikűek), 1/2 (pázsitfüvek), 1/3 (egyszikűek).

divergens evolúció Egy taxonon* belül olyan nagymérvű genetikai szétválás és differenciálódás megy végbe, mely különálló új taxonokat eredményez. A különböző formák kialakulását előidéző változások szelektíven hatnak. Pl. a száraz élőhelyekhez való alkalmazkodás egyik módja, hogy a szár levélszerűvé alakulva átveszi a fotoszintézis feladatát a redukálódott levelektől.
<lat.> divergo 3 = kétfelé hajlik

diverzitás Sokféleség. Valamely terület élővilágának változatossága, fajgazdagsága, amely egyaránt vonatkoztatható a flórára és faunára, valamint a társulásokra. Legtöbbször az életközösségekben található fajok számát és az egyedszám fajok közötti megoszlását jelenti.
<lat.> diversitas = különbség, különbözőség
↔ uniformitás

dividuumképződés A vegetatív szaporodásnak* az a módja, amely a földbeni hajtások feldarabolódása révén megy végbe. Pl. kék nőszirom (*Iris germanica*) rizómája*, burgonya (*Solanum tuberosum*) hajtásgumója*, szamóca (*Fragaria*) indája*, fokhagyma (*Allium sativum*) fiókhagymái* által szaporodik, ill. szaporítható.
<lat.> divido 3 = szétválaszt, elkülönít, feldarabol

divizió A növényrendszertanban a törzset* jelző kategória. Jelölése: szóvégi „-phyta". Syn. Phylum.
<lat.> divisio = felosztás, beosztás

DNS → dezoxiribonukleinsav

DNS-szekvenálás A nukleotidok* sorrendjének meghatározása egy DNS*-molekulában v. annak egy szakaszában. Az eredmények rokonsági viszonyok tisztázására taxonómiai bizonyítékul szolgálhatnak.

dodeca- Szóösszetételek előtagjaként az utótag tizenkét tagból állását v. tizenkétszeresét jelenti.
<gör.> dodeka = 12

dolabratus Csákány alakú. Pl. növényi szőr, ill. sztómamelléksejt. Syn. dolabriform.
<lat.> dolabra = kapa, csákány, fejsze

dolabratus sztóma Olyan sztóma*, amelynek 2 melléksejtje* van. Pl. paracitikus*, diacitikus sztóma*.

dolabratus trichóma Csúcsán kétfelé ágazó növényi szőr. Az elágazások átellenesek és a bőrszöveti sejtekkel párhuzamosak.

dolabriform → dolabratus

dolichostyl virág → makrostyl virág

doliiformis Hordó alakú. Pl. *Anabaena doliiformis* alga nevében.
<lat.> dolium = hordó

dolipórusos szeptum A legtöbb bazídiumos gombára (*Basidiomycetes*) jellemző harántfal* típus, melynek a szűk pórusát körülvevő harántfal gyűrűszerűen megvastagszik. A ~ot az endoplazmatikus* retikulum membránjából keletkező süveg (parentheszóma) zárhatja le, amely megakadályozza a sejtmagok átjutását.

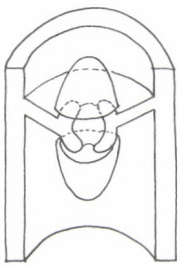

domain **1.** Egy fehérjemolekulának szerkezetileg és működésbelileg jól elkülöníthető része. **2.** A szállítószöveti sejteket létrehozó kambiumnak az a része, ahol a ferde síkú (pszeudotranszverz*) osztódások azonos irányúak. **3.** Kutatási terület. Syn. domen.

domácium (domatium) A növényen lévő olyan formáció v. transzformáció, mely növényi v. állati „vendég" számára adaptálódott és ez a bentlakás nem káros a növényre nézve. Pl. a levélszélek bekunkorodása, hajtáson nyílások (buzérfélék/*Rubiaceae*), ill. szőrökkel bélelt üregek létrejötte (dió/*Juglans* levele).
<lat.> domus = ház, lakás

domen → domain

domesticus Házi, háziasított, nemesített. Növénynévben pl. *Malus domestica* (nemes alma), *Prunus domestica* (kerti szilva).

domináns <lat.> Uralkodó, érvényre jutó.

don. <lat.> donavit rövidítése. Herbáriumi lapon, a személynév előtt a jelentése: adományozta.

dormancia Növények, ill. egyes képleteik (magvak, spórák, rügyek) időszakos nyugalmi állapota. Syn. hypobiózis.
<lat.> dormio 4 = alszik

dormin → abszcizinsav

dorzális (dorsalis) Hátoldali, hátsó.
<lat.> dorsum = hát

dorzicid felnyílás Termések felnyílása a termőlevelek* háti (dorzális) oldalán, azaz a főér mentén. Cönokarp terméseknél megnevezése: loculicid*.
↔ ventricid felnyílás

dorzifix porzó → peltátus porzó
↔ bazifix porzó

dorziventrális levél Szerkezetében a felső és alsó oldalán különböző levél, mely többnyire vízszintes helyzetű. Pl. a legtöbb kétszikű növény lomblevele ~, mert bőrszövete és mezofilluma* eltérő a színi és a fonáki oldalon. Syn. bifaciális levél.

dorziventrális szimmetria Olyan monoszimmetria*, amelyben a hosszmetszeti felezősík két egyforma részre osztja a testet, és ezek egymásnak tükörképei. A haránt irányú felezősík mentén, ha a felső rész nagyobb, epitóniáról*, ha az alsó rész nagyobb, hipotóniáról* beszélünk.

dorzolaterális Hátsó-oldalsó.

dorzoventrális Hát-hasi, → dorziventrális.

draco- Szóösszetételek előtagjaként sárkányhoz való hasonlóságot fejezi ki. Növénynévben pl. *Dracocephalum grandiflorum* (nagyvirágú sárkányfű), *Artemisia dracunculus* (tárkony).
<lat.> draco = sárkány; dracunculus = kis sárkány

drepanium → sarlóvirágzat

drog Növényi v. állati eredetű olyan anyag, amely gyógyászati v. élvezeti célokra alkalmas vegyületeket tartalmaz.

-drom(us) Szóösszetételek utótagjaként a vándorlás, áramlás, elhelyezkedés irányával való kapcsolatot fejezi ki. Levélerezet* típusainak

elnevezésében, pl. acrodrom levélér = a csúcs felé irányuló ér.
<gör.> dromos = futás, út

drupa → csonthéjas termés

***Drusa*-típusú embriózsák** → tetraspórás 16 magvú embriózsák(1)

drúza Gömb, ill. buzogányfej alakú kristály.

dudvaszár → dudvás szár

dudvás szár Tipikus lágyszár*, mely tagolt, hosszúszártagú*, többnyire zöld, húsos állományú, változatos kialakulású, de általában szárba simuló nóduszokkal*. Szártagjai* lehetnek tömöttek, pl. paradicsom (*Lycopersicon*), ill. üregesek, pl. bürök (*Conium*). Syn. dudvaszár.

dugvány Vegetatív szaporításra* használt növényi rész, pl. levéldugvány: fokföldi ibolya (*Saintpaulia ionantha*), hajtásdugvány: aranyfa (*Forsythia*). Gyökérzetük hajtáseredetű homorhizás gyökérzet*.

dulcamarus Édes-kesernyés. Növénynévben pl. keserű csucsor (*Solanum dulcamara*).
<lat.> dulce = édes + amarus = keserű; dulcamarus 3 = édes-kesernyés ízű

dulcis Édes. Növénynévben pl. *Euphorbia dulcis* (édes kutyatej).
<lat.> dulcis = édes

dumosus Szövevényes, áthatolhatatlan. Növénynévben pl. *Fallopia dumetorum* (sövénykeserűfű).
<lat.> dumus = bozót; dumosus 3 = bozótos, bozóttal benőtt

dumus → kúszócserje

duplikatív (konduplikatív) → összehajtott türemlésű* levél
<lat.> duplico 1 = megkétszerez

duramen → geszt
<lat.> duresco = megkeményedik

dúsító hajtás → parakládium

dyad → diad

E

e-, ex- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom hiányát jelenti. Pl. enervis = levélér nélküli.
<lat.> e-, ex- (fosztóképző) = -ból, -ből, kivételével, nélküli

echinatus pollen/spóra Olyan pollenszem*/spóra*, melynek felszíni mintázatát ≥ 1 μm méretű, összenyomott, tövisszerű nyúlványok alkotják.

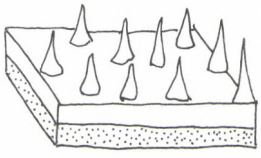

echino- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom szúrós, tüskés voltát jelöli. Növénynévben pl. *Carex echinata* (töviskés sás), *Cynosurus echinatus* (tüskés cincor).
<gör.> echinos = tengeri sün

ecidiosorus (aecidiosorus) → ecidium

ecidiospóra (aecidiospora) A rozsdagombák ecidiumokban* keletkező, láncszerűen lefűződő, karotintartalmuk miatt vörösessárga színű dikaryonos* spórái, melyek csak egyes pázsitfüveket képesek megfertőzni. Syn. eciospóra.

ecidium (aecidium) A rozsdagombák gazdanövényei v. köztes gazdái leveleinek fonáki oldalán, a haploid* gombafonalak szomatogámiáját* követően kialakuló, magpáros sejtekből létrejött narancssárga, csésze alakú képletek, melyek a rozsdagombák ecidiospóráit* termelik. Syn. ecium, ecidiosorus.

eciospóra (aeciospora) → ecidiospóra

ecium (aecium) → ecidium

ectexine → ektexine

ectoapertura → ektoapertúra

ectocarpium → exocarpium

ectodesma → ektodezma

ectomycorrhiza → ektotróf mikorrhiza

ecsetvirágzat (anthela) Olyan bogernyő*, melynek virágai nem egyforma hosszú virágkocsányúak, és ezek a főtengelyről nem örvösen*, hanem spirálisan* erednek. Pl. legyezőfű (*Filipendula*), perjeszittyó (*Luzula*).

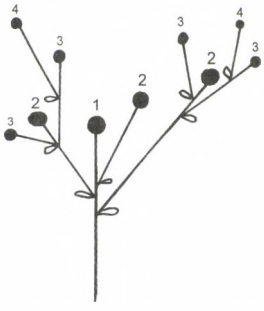

edafikus faktorok A talaj azon fizikai, kémiai, biológiai tulajdonságai, amelyek befolyásolják a rajta élő szervezeteket, ill. közösségeket. Ezek közül legfontosabbak a víz- és tápanyagtartalom, szervesanyag-készlet, talajreakció.

edafon (edaphon) Talajokban élő életközösségek együttese.

ed. alt. <lat.> editio altera rövidítése. Könyvek címe után írva a jelentése: második (másik, újabb) kiadás.

edaphon → edafon

edény Szűkebb értelemben a hajtásos növények farészének* tracheái* és tracheidái*. Tágabb értelemben idetartoznak a szállítószövetnek* a rostasejtjei* és rostacsövei* is.

edényes növények (Tracheophyta/Tracheobionta) Egyes rendszerekben a növények országának egyik törzse, ahova a valódi szállítószövettel rendelkező növények tartoznak: harasztok*, nyitvatermők*, zárvatermők*.

edényes virágtalanok A valódi szállítószövettel rendelkező virágtalan növények (= a harasztok).

edénynyaláb Szállítónyaláb. Az edényes növények* kötegekbe rendeződött szállítószöveti elemei. Lehetnek egyszerű* és összetett nyalábok*, ez utóbbiak kollaterálisak*, bikollaterálisak*, koncentrikusak*.

edulis Ehető. Növénynévben pl. *Passiflora edulis* (ehető golgotavirág), *Phyllostachys edulis* (ehető botnád).
<lat.> edulis = ehető

efemer Rövid életű.
<gör.> epheméris = napló, jegyzőkönyv

efemer növények Olyan rövid tenyészidejű xerofiton* növények, amelyek életciklusa legfeljebb néhány hétig tart. A virágzás és termésérlelés után teljesen eltűnnek, és mag formájában vészelik át a következő, hosszú ideig tartó kedvezőtlen időszakot.

e. g. <lat.> exempli gratia rövidítése. Jelentése: például.

egyed alatti (infraindividuális) **szerveződési szint** A molekulák, a sejtek, a szövetek, a szervek szerveződési szintje.

egyedfejlődés (ontogenezis) **1.** Az élőlény fejlődése a megtermékenyítéstől a teljes testi ivarérettség eléréséig. **2.** Tágabb értelmezés szerint a folyamat az egyedi élet megszűnéséig, a halálig tart.

egyed feletti (szupraindividuális) **szerveződési szint** A környezetbiológia területe. A populációk*, a társulások*, a bioszféra* szerveződési szintje.

egyedi (individuális) **szerveződési szint** A szervezet (organizmus) szerveződési szintje.

egyenes állású (atróp/ortotróp) **magkezdemény** A magkezdemény* állásának egyik fajtája, ha annak csírakapuja* és köldökzsinórja* egy egyenesbe esik, és a legtávolabb van egymástól. Előfordulása ritka, pl. fekete bors (*Piper nigrum*) és a keserűfűfélék családjának (*Polygonaceae*) egyes fajai.
↔ visszafordult, görbült magkezdemény

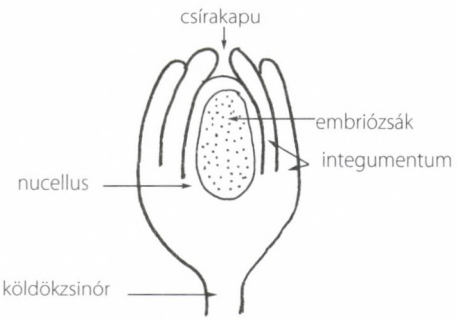

egyenlítői (equatorialis) **sík** Gömb alakú képletek (pl. pollen*) legnagyobb sugarú köre mentén, a proximális* és a disztális felszín* határán fekszik.

egyenlőtlenlevelűség (anisophyllia, anizofillia) A hajtástengelynek ugyanazon a nóduszain* eredő levelei közt méretbeli különbség van. Fajtái: habituális anizofillia * és indukált anizofillia*.

egyenlőtlen sejtfalvastagodás A sejt egy-egy falát tekintve a másodlagos sejtfal* rárakódása nem egyformán történik. Előfordul, hogy a sejtfal felületének kisebb része vastagszik meg, és a nagyobb része vékony marad, v. pedig fordítva, a nagyobb része vastagszik meg, s a kisebb része marad vékony. Az előző típusra példa a csapos*, léces*, létrás*, hálózatos*, gyűrűs*, spirális* sejtfalvastagodás, míg az

utóbbihoz tartozik a gödörkés*, érző gödörkés*, csatornás*, vermes v. udvaros gödörkés* sejtfalvastagodás.

egyenlőtlenül szárnyalt levél → félbeszárnyalt levél

egyesbog (monochasium, monoházium) Olyan általengelyes elágazás*, amikor a hajtás főtengelye korlátolt növekedésű (pl. virágban végződik), és azt egyetlen csúcs alatti oldalág növi túl. Az elágazás hasonló módon ismétlődhet, így a virágok gyakran oldalra tolódnak (kunkor*, sarló*), v. váltakozva követik egymást (forgó*, legyező*).
↔ kettősbog, többesbog

egyéves növény → egynyári növény, → terofiton növény.

egyfalkás porzótáj (monadelphia) Az összes porzószál* egyetlen csővé nőtt össze. Pl. csillagfürt (*Lupinus*), mályva (*Malva*), iglice (*Ononis*).

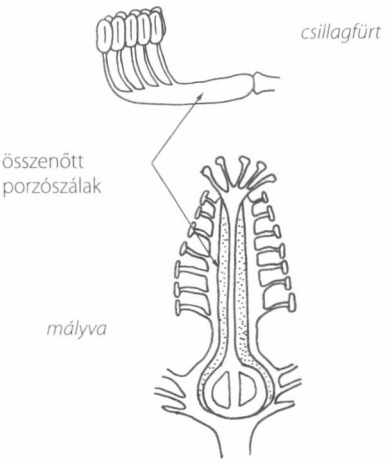

egyivarú virág (flos diclinus, diklinus virág) Olyan virág, amelyben csak porzótáj* v. termőtáj* van. Lehet: porzós virág*, termős virág*.

egylaki növény (planta monoecia, monoikus növény) Olyan növény, melyen a porzós* és a termős virágok* egyazon növényen fejlődnek. Pl. fenyő (*Pinus*), kukorica (*Zea*), dió (*Juglans*), tölgy (*Quercus*), tök (*Cucurbita*).
↔ kétlaki növény

egylakiság (monoecia, monöcia) Az egylaki* növényekre jellemző jelenség.
↔ kétlakiság

egymetszésű vezérsejt Az a sejt, amely a tér egy irányában fűz le utódsejte(ke)t. Pl. a thallophyta* (teleptestű) növények közül a sejtfonalas szerveződésűek* fonálvégi sejtjei.
↔ kétmetszésű, hárommetszésű vezérsejt

egynemű virágtakaró Lepellevelekből* álló virágtakaró.

egynyári növény Olyan lágyszárú növény, amelynek teljes életciklusa egy tenyészidőszak alatt lezajlik: csírázik, virágzik, terem, majd elpusztul, → terofiton növény.
↔ évelő növény

egységmembrán- (unitmembrán) **modell** ROBERTSON által az 1970-es években az elektronmikroszkópos vizsgálatok alapján kialakult elképzelés a biológiai membránok szerkezetéről. Eszerint a hármas rétegződésű membrán középső rétegét foszfolipid kettős réteg alkotja, amelynek mindkét hidrofil felszínéhez fehérjék kapcsolódnak.

egysugarú (monarch) **gyökér** Az a fiatal gyökér, amely egyetlen egyszerű fanyalábot* (és szintén egy egyszerű háncsnyalábot* tartalmaz). Pl. sulyom (*Trapa natans*).

egyszertermő (monocarp) **növény** Élete során egyszer virágzó és termő évelő növény*, mely azután elpusztul.

egyszerű apertúra Az a csíranyílás-szerkezet (apertúra*), mely a spóra*/pollen* falának csak egy rétegét érinti.
↔ összetett apertúra

egyszerű cukrok → monoszacharidok

egyszerű ernyő → ernyővirágzat

egyszerű fanyaláb Olyan szállítónyaláb, mely csak faelemekből* áll. A fiatal gyökérben* fordul elő.
↔ egyszerű háncsnyaláb

egyszerű fehérjék (proteinek*) Csak aminosavakból álló makromolekulák. Monomerjeik* peptidkötéssel* kapcsolódnak egymáshoz.
↔ összetett fehérjék

egyszerű fürt → fürtvirágzat

egyszerű gödörke Olyan egyenlőtlen másodlagos sejtfalvastagodás*, ahol az elsődleges sejtfal* helyenként vastagodás nélkül marad.

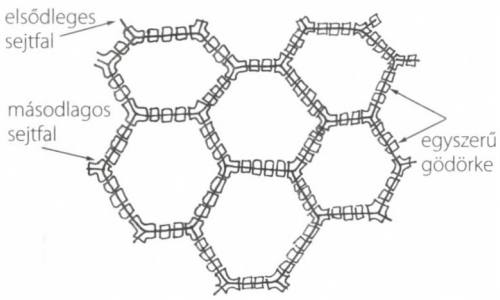

egyszerű háncsnyaláb Olyan szállítónyaláb, mely csak háncselemekből* áll. A fiatal gyökérben* fordul elő.
↔ egyszerű fanyaláb

egyszerű keményítő Olyan keményítőszemcse*, amelyben csak egyetlen kristályosodási góc található. Pl. borsó (*Pisum*), búza (*Triticum*), burgonya (*Solanum tuberosum*).
↔ félig összetett, összetett keményítő.

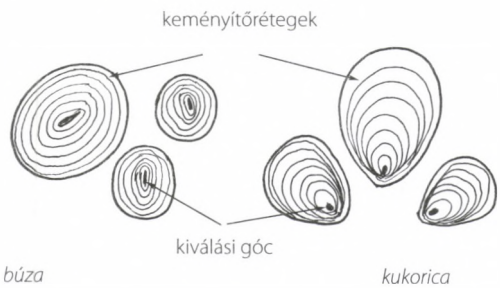

egyszerű kolpusz → kolpusz
↔ összetett kolpusz

egyszerű levél Azok a levelek, melyek levéllemeze* egy tagból áll, nem tagolódik több lemezkére.
↔ összetett levél

egyszerű nyaláb Olyan szállítónyaláb, mely v. csak faelemekből*, v. csak háncselemekből* áll. A fiatal gyökér* annyi sugarú, ahány egyszerű fanyaláb* v. egyszerű háncsnyaláb* található a központi hengerben*.
↔ összetett nyaláb

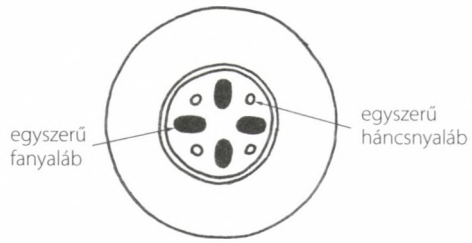

egyszerű termés Az a termés, amely egy virágból, annak monokarp* v. cönokarp* termőjéből jön létre.
↔ összetett termés

egyszerű virágzatok Azok a virágzatok, amelyeknek csak olyan tengelyei vannak, amelyek rendje egynél nem több fokban különbözik egymástól. Főtengelyük minden oldalelágazása egyetlen virágot visel. Ezek a virágzatok alapjában mindig monopodiálisok* (az ernyő*virágzat határeset). Az összetett virágzatok* leegyszerűsödésével létrejött levezetett virágzatforma.
↔ összetett virágzatok

egyszikű növény Olyan zárvatermő* virágos növény, mely egy sziklevéllel* csírázik.

egyváltozós analízis Egyszerre egy jelleg statisztikai vizsgálata.

eisodiális nyílás A sztóma* bejárati nyílása*.

ejusd. <lat.> ejusdem rövidítése. Jelentése: ugyanazé a szerzőé.

ektendo-mikorrhiza A mikorrhizának* az a típusa, amely az ekto*- és endomikorrhiza* jellemző tulajdonságait együttesen mutatja.

ektexine A pollenfal* külső rétegének, az exinének* külső, szkulpturált, mintázott rétege. A sexine* rétegre használt korábbi elnevezés. Syn. ektoexine.
↔ end(o)exine

ekto- (ecto-) Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom külső voltát jelöli.
<gör.> ektos = kívül, kinn

ektoapertúra A pollenszem* falának külső rétegében található apertúra*.
↔ endoapertúra

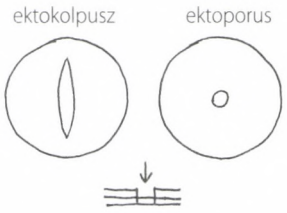

ektodezma Olyan plazmafonalak, melyek a felszíni (bőrszöveti*) sejtek sejtfalában találhatók, és bizonyos anyagok felszínre juttatásában van szerepük. Syn. exodezma.

ektoexine → ektexine

ektofloikus szifonosztéle (ectophloicus siphonostele) A harasztokra jellemző olyan szifonosztéle*, melynek xylemjét* kívülről phloem* határolja.

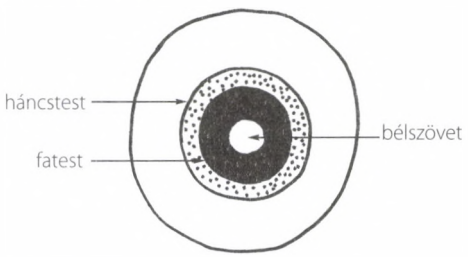

ektokolpusz A pollenszem* ektexine* rétegében található hosszúkás apertúra*.

ektomikorrhiza → ektotróf mikorrhiza

ektoplazma A növényi sejt citoplazmájának legkülső, a plazmalemmával* határos, nagyobb viszkozitású, gélszerű állománya, mely mikrotubulusokat* tartalmaz.

ektopórus A pollenszem* ektoexine* rétegében található kör alakú (ekto)apertúra*.
↔ endopórus

ekto(tróf) mikorrhiza (ectomycorrhiza) A gomba-gyökér szimbiózis* azon formája, melynél a jól fejlett micélium* a gyökér külső felszínén köpenyszerű bevonatot hoz létre, ill. a gombafonalak az elsődleges kéreg* intercellulárisaiba* is behatolnak. Az ilyen gyökerek rövidek, vastagabbak, gyakran dichotómikus* elágazásúak. Széles körű előfordulása jellemző a fásszárú növényeken, pl. *Pinus*, *Picea*, *Abies*, *Larix*, *Cedrus*, *Quercus*, *Castanea*, *Fagus*, *Betula*, *Populus*, *Salix*, *Eucalyptus*.
↔ endo(tróf) mikorrhiza

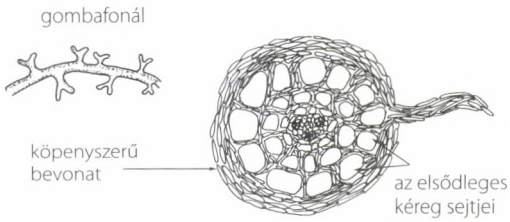

ekvatoriális átmérő A pollenszemek* szélességének megállapítására szolgáló szakasz, melyet az ekvatoriális* nézetben mérünk. Jele: E.
↔ poláris tengely

ekvatoriális nézet A pollenszem* v. spóra* vizsgálatánál használt oldalnézet neve, amelynél a megfigyelő felé a pollen v. spóra egyenlítői síkja* tekint.
↔ poláris nézet

ekvatoriális sík → egyenlítői sík

ekvális (aequalis) Egyenlő.
<lat.> aequalis = egyenlő, egyforma, egyenletes
↔ inekvális

ekvális osztódás Az a sejtosztódás, amely során nagyságra és a differenciálódás további módjára nézve is egyforma sejtek keletkeznek, mert az osztódás tengelye párhuzamos a sejt polaritásának* tengelyével.
↔ inekvális sejtosztódás

ekvidisztancia A lomblevelek száron való eredésének szabályszerűsége, az egymás után következő levelek közti egyenlő szögtávolságra vonatkozik, → örvös levélállás.

ekvifaciális Azok a heterogén mezofillumú* levelek, melyek szövettani felépítésüket tekintve szimmetrikusak, szállítószövet-rendszerük egy v. két központi kollaterális nyalábból* v. egy nyalábsorból áll. Pl. tűlevelűek*, levélszukkulensek*.
<lat.> aequalis = egyenlő + facies = külső alak, arc

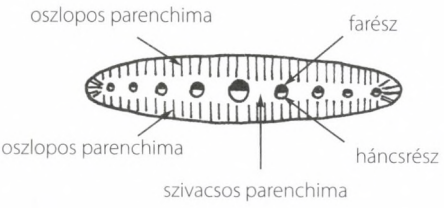

el. <lat.> elaboravit rövidítése. Herbáriumi lapon, személynév előtt a jelentése: ellenőrizte.

elaio- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak az olajjal való kapcsolatát jelzi.
<gör.> elaion = olaj

elaiofora Egyes virágokban előforduló, olajcseppeket kiválasztó mirigyek és mirigyszerű képletek. Pl. tátikafélék (*Scrophulariaceae*) fajai.

elaioplasztisz Olajat raktározó színtelen színtest, leukoplasztisz.

elaioszóma Magvakon carunculából* keletkező zsír-, fehérje-, ill. szénhidráttartalmú raktározó képlet, melynek a hangyák általi (myrmecochor*) terméserjesztésben van szerepe, mivel azt a hangyák elfogyasztják, és közben széthurcolják a magvakat. Pl. vérehulló fecskefű (*Chelidonium majus*), keltike (*Corydalis*), hunyor (*Helleborus*), ibolya (*Viola*) magjain.

elastoviscin Egyes orchideafajok massulákba* tömörült pollenszemeit* összetartó rugalmas fonalak. Syn. viscin.

elatera 1. Spóraszóró fonalak. A májmohák spóratartó tokjában* az archespóraszövetből* létrejövő, helikális sejtfal-vastagodású* steril sejtekből álló fonalak. Amint az érett tok kiszárad, a vastagodott sejtfalakban növekszik a feszültség, a tok felpattan, a spórák az elaterák által jelentős távolságra kijutnak. **2.** Tévesen elaterának nevezik a zsurlók spóráinak elterjesztésében szerepet játszó hapteronokat*.

elatior Magas, kiemelkedő. Növénynévben pl. *Viola elatior* (nyúlánk ibolya), *Orobanche elatior* (nagy vajvirág).
<lat.> elatus 3 = emelkedett (melléknév) középfoka: elatior

elatus → elatior
<lat.> elatus 3 = emelkedett

elegans Előkelő (megjelenésű). Növénynévben pl. *Aira elegantissima* (csinos lengefű).
<lat.> elegans = ízléses, választékos

elektroforézis Különböző, elektromos töltéssel rendelkező részecskék, molekulák (pl. aminosavak, peptidek, fehérjék, nukleinsavak) szétválasztására alkalmas módszer. Egy alkalmas porózus közegre rákapcsolt elektromos erőtérben a vizsgált részecskék vándorlását egy ismert anyag részecskéinek vándorlásával hasonlítják össze.

elektronmikroszkóp Nagy felbontóképességű* vizsgálati eszköz, mely az elektronsugaraknak elektromos és mágneses térben való irányításán, ill. a vizsgálati objektum egyes részletein való eltérő szóródásán alapul. Minthogy az elektronsugarak hullámhossza tízezred, sőt százezred része (0,005 nm) a látható fény hullámhosszának (400–800 nm), segítségével mintegy 1000-szer nagyobb felbontás érhető el. Mivel az elektronok csak légüres térben képesek nagyobb távolságra hatolni, az ~ belsejében nagyfokú vákuumot kell létesíteni. Az elektromos, pontosabban elektrosztatikus lencse voltaképpen feltöltött kondenzátor, mely a rajta áthaladó negatív töltésű elektronokat eltéríti, és egy pontba gyűjti. A mágneses lencse rendszerint elektromágnes, mely az erővonalak irányába ferdén repülő elektronokat csavarvonal alakú pályára kényszeríti, és egyúttal egy pontba egyesíti. Az elektronsugarak nem láthatók, ezért a képet fluoreszkáló ernyőn figyeljük meg, ill. fényképezőlemezre lefényképezzük. A ~ két típusa: a transzmissziós elektronmikroszkóp* (TEM) és a pásztázó v. scanning elektronmikroszkóp* (SEM).

elevenszülő (vivipar) **növény 1.** Olyan növény, amelynek magja még az anyanövényen, már a termésben kicsírázik, és az anyanövényen új egyedek fejlődnek. A valódi elevenszülés a növényvilágban elég ritka. Pl. a trópusi mangrove*vegetáció *Rhizophora*-fajain a magból tekintélyes méretű csíranövény fejlődik, és csak ezután válik le az anyanövényről. **2.** Tágabb értelemben a föld feletti száron, pl. levelek hónaljában v. a virágzatban létrejövő vegetatív szaporítóképletekkel, sarjgumóval*, sarjhagymával* szaporodó növények. Pl. elevenszülő csenkesz (*Festuca vivipara*), korallvirág (*Kalanchoe*), sarjika (*Bryophyllum*).

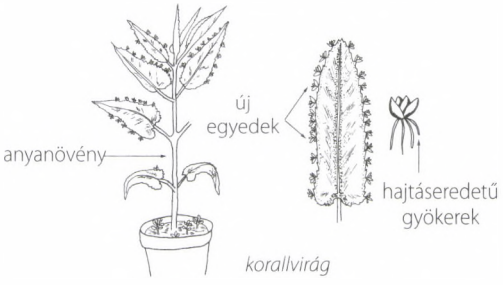

elfásodás → fásodás

elicitor A fertőzést okozó kórokozók olyan anyaga, amely a gazdanövényt védekezésül fitoalexinek* termelésére készteti. Ezek legtöbbször oligoszacharinok*, amelyek a gomba sejtfalának mátrixából* a gombák v. a megtámadott növény enzimjeinek hatására válnak szabaddá.

elimináció Kiküszöbölés. **1.** Az anyagcsere során keletkezett, a továbbiakban felhasználásra már nem alkalmas anyagok eltávolítása a sejtből. **2.** A kis rátermettségű egyedek számának csökkenése a populációban*.
<lat.> elimino = megsemmisít

ellaposodás (planáció) Valamely radiális szimmetriájú* hengeres szervnek zigomorffá* válása. Az ~ a Zimmermann-féle telómaelmélet* szerint a hajtásos növények makrofillumai* kialakulásához vezető elemi folyamatok egyike.

ellenlábas sejtek (antipodiális/antipód sejtek) Az embriózsákban* a csírakapuval* szemközt található, rendszerint három haploid* sejt, melyek a makrospóra* osztódása során a makrogametogenezis* folyamatában keletkeznek. Sejtfallal nem rendelkeznek; a megtermékenyítés folyamatában közvetlen szerepük ismeretlen, a petesejt elpusztulása esetén azonban azt helyettesíteni tudják; belőlük megtermékenyítés nélkül embrió keletkezhet.

elliptikus levél Ellipszis alakú levél.

-ellus <lat.> szóvégződés. Kicsinyítés kifejezésére, ill. színek halvány árnyalatának jelölésére.

elongatus Megnyúlt, hosszúkás. Növénynévben pl. *Galium elongatum* (megnyúlt galaj), *Carex elongata* (nyúlánk sás).
<lat.> elongo 3 = kinyújt

előlevél (prophyllum, profillum) Az oldalhajtás* első (proximális) nóduszán* fejlődő levél (le-

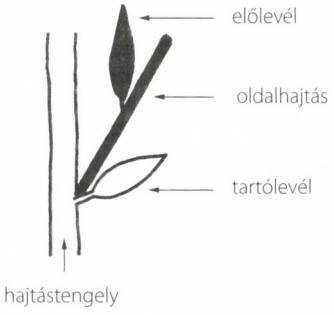

egyszikűek

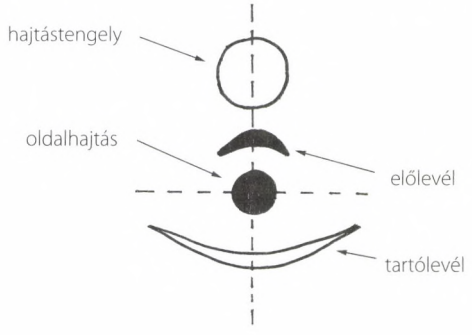

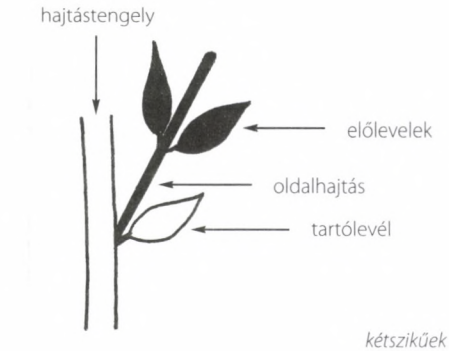

kétszikűek

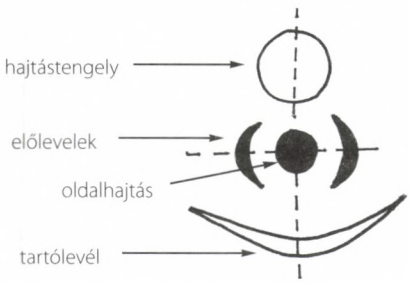

velek). A kétszikűeknél* számuk kettő, s ezek transzverzálisan, átellenesen helyezkednek el, míg az egyszikűeknél* az egyetlen ~ helyzete adosszált*.

előtelep Spórából* kihajtó, a haploid gametofiton* nemzedékhez tartozó képlet, melyből a moháknál a növényke fejlődik, míg a harasztoknál rajta az ivarszervek találhatók.

előudvar A sztóma* bejárati nyílása* alatti kiszélesedő tér, melyet alulról a középrés* határol.

elővirágzás A virágzás korai szakasza, amikor az egyedek virágainak már 5–25%-a nyílik.
↔ tömegvirágzás, utóvirágzás

elsődleges (primer) Kezdettől fogva meglévő. Pl. a sejt sejtosztódáskor létrejött ~ sejtfala; az egyes szervek ~ merisztémák által létrehozott szövettájai.

elsődleges (primer) **anyagcsere** Azok az anyagcsere-folyamatok, amelyek az élet fenntartásához alapvetően szükségesek, így minden élő sejtben igen hasonlóan játszódnak le, a bennük keletkező anyagok, a primer anyagcseretermékek általánosak, nem specifikusak, igen hasonlóak valamennyi élő szervezetben.
↔ másodlagos anyagcsere

elsődleges (primer) **bélsugár** Az elsődleges szállítónyalábok között v. az elsődleges fatestben* radiális irányban futó parenchimatikus* szövetmezők.
↔ másodlagos bélsugár

elsődleges bőrszövet Elsődleges merisztémák* által létrehozott bőrszövet. Pl. epidermisz*, rizodermisz*.
↔ másodlagos bőrszövet

elsődleges (primer) **endodermisz** A fiatal gyökér endodermisz*sejtjeiben, azok radiális (antiklinális) sejtfalainak* középső egyharmadán szuberin*-, ill. lignin*berakódás történik, melynek következtében e helyeken megváltozik a sejtfal tulajdonsága, ez az élő növényben az oldatokkal szembeni átjárhatóságot, ill. a metszetkészítéskor az alkoholos víztelenítés hatására bekövetkező elváltozásokat befolyásolja. Keresztmetszetben e sejtfalrészletek pontszerűek: innen származik a Caspary-pontos endodermisz elnevezés. Hosszmetszeti képük alapján a Caspary-csík elnevezés használatos.
↔ másodlagos, harmadlagos endodermisz

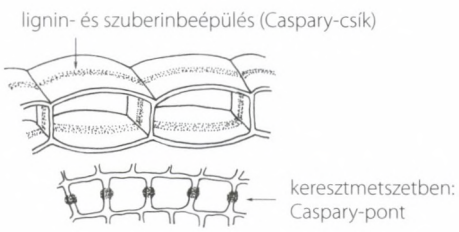

elsődleges fa (primer xylem) Az egyszikűekben és a másodlagos vastagodásra képtelen kétszikűekben egyedül képviseli a vizet és ásványi sókat szállító farészt. A prokambiumból* jön létre, és a sejtek képződési sorrendje alapján protoxylemre* és metaxylemre* tagolódik.
↔ másodlagos fa

elsődleges háncs (primer phloem) Az egyszikűekben és a másodlagos vastagodásra képtelen kétszikűekben egyedül ez képviseli az asszimilátumokat szállító háncsrészt.

A prokambiumból* jön létre, és a sejtek képződési sorrendje alapján protofloemre* és metafloemre* tagolódik.
↔ másodlagos háncs

elsődleges kéreg (cortex, kortex) A fiatal gyökér* és szár bőrszövete*, valamint központi hengere* közötti parenchimatikus szövetréteg.

elsődleges kutikulamintázat Egy adott kutikula*felszín legkisebb léptékű mintázata. (Pl. canaliculatus*, corrugatus*, foveolatus, gemmatus, planatus, reticulatus*, rugulatus*, scabratus*, striatus*, verrucatus* ~).
↔ másodlagos kutikulamintázat

elsődleges merisztémák (primer meristema) Az ősmerisztémából* létrejövő, már kezdeti differenciáltságot* mutató osztódó szövetek*, melyek azután a növényi test főbb szövetrendszereit fejlesztik ki.
↔ másodlagos merisztémák

elsődleges (primer) **sejtfal** A sejtosztódás során a keletkező két utódsejt között létrejött sejtfal.
↔ másodlagos sejtfal

elsődleges szerkezet A fiatal növényt felépítő érett szövetek* összessége, melyeket az elsődleges merisztémák* hoztak létre. A másodlagosan nem vastagodó növényekben és növényi részekben az ~ a növény egész életén át megmarad.

elsődleges szövetek A fiatal növény testét alkotó, az elsődleges merisztémák* által létrehozott szövetek.
↔ másodlagos szövetek

elsőrendű elágazás A főtengelyről eredő elágazások.

elsőrendű ér A levél legvastagabb ere(i). Szárnyas erezetnél* a főér. Jelölése: 1°.

em., emend. <lat.> emendavit rövidítése. Diagnózisban, herbáriumi lapon személynév előtt a jelentése: a helyreigazítást tette.

emarginatus levél → kicsípett csúcsú levél

embrió A megtermékenyítés, ill. a szűznemzés* után keletkező mag* embrionális része. A zigóta* osztódása során keletkező, kevés sejtből álló proembrióból* jön létre, és tulajdonképpen ez az új sporofiton növény kezdeménye. Sejtjei tipikusan vékonyfalúak, sűrű citoplazmájúak, mitotikus aktivitásuk nagy, és kezdettől fogva polaritással* rendelkeznek. A magvas növényeknél az ~n rügyecske*, gyököcske* és sziklevel(ek)* különböztethetők meg. Syn. csíra, → bipoláris ~, unipoláris ~.
<gör.> embryon = magzat

embriobionta → embriophyta

embriogenezis Az embriónak* a megtermékenyített petesejtből* való létrejöttének folyamata. A zigóta* első osztódási tengelye merőleges az archegónium* v. az embriózsák* hossztengelyére. A zárvatermőknél, továbbá néhány nyitvatermőnél és harasztnál az első osztódások eredményeképpen létrejövő sejtlánc a csírafüggesztő szuszpenzor*. Ennek csúcsán elhelyezkedő embrióiniciálisból keletkezik az ~ során az embrió.

embriológia Az egyedfejlődés* korai szakaszát, az embrió* kialakulását, fejlődését vizsgáló tudományterület.

embrionális szövet Differenciálatlan osztódó szövet. Tágabb értelemben nem csak kizárólag az embrióra használt elnevezés.

embriophyta Azon növények összefoglalására szolgáló (nem rendszertani) kategória, amelyeknek soksejtű ivarszerveik vannak, a megtermékenyítés után embrió* alakul ki, és egyedfejlődésüknek van egy rövidebb-hosszabb ideig tartó, az anyanövényhez kapcsolódó szakasza. Pl. mohák, harasztok, magvas növények. Syn. embriobionta.
↔ thallophyta növények

embriotheca Mohák fejlődő embrióját védő burok, amely archegónium*eredetű. Kettészakadása után a felső részből calyptra*, az alsóból vaginula* keletkezik.

embriózsák A virágos növények magkezdeményének* testében található nagyméretű, ovális „sejt". Létrejöttében a makrospóra-anyasejt* vesz részt. A makrogametogenezis*

alatti mitotikus* osztódások száma határozza meg az ~ban keletkező sejtmagok számát. Típusai: monospórás*, bispórás*, tetraspórás* ~.

embriózsák-anyasejt A makrosporogenezis* során a makrospóra-anyasejt* meiotikusan* osztódik, rendszerint négy (meio)makrospórát* hoz létre. A magasabbrendűeknél ezek közül rendszerint három elpusztul, és a megmaradó ~ lesz, amely egymást követő mitotikus* osztódások során (makrogametogenezis*) létrehozza az embriózsákot*.

emeletes fedőszőr Olyan növényi szőr, melynek szőrteste* soksejtű tengelyből és arról eredő szőrsejtekből áll. Pl. szöszös ökörfarkkóró (*Verbascum phlomoides*).

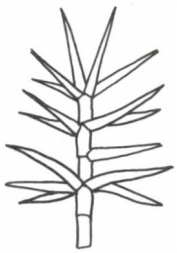

emeletes („etázs"-) **kambium** A szárgyarapító kambiumnak* az a típusa, amelynek fuziform iniciálisai* vízszintes sorokba rendeződnek, így a tangenciális hosszmetszeten* megközelítően egy síkban végződnek.

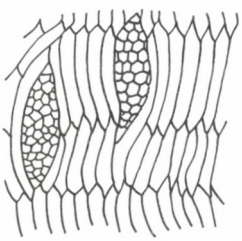

emergencia (emergentia) Olyan soksejtű epidermiszfüggelék*, melynek kialakításában és felépítésében a bőrszövet alatti szövetrétegek is részt vesznek. Pl. tüske*.
<lat.> emergo 3 = kiemel, felszínre hoz

emerz Úszó. A hidrofiton növények* víz felszínén úszó részei, → episztomatikus levél*.
<lat.> emergo 3 = kiemel, felszínre hoz

emigráció → migráció

emulzió Két egymásban nem oldódó folyadék v. híg anyag szabad szemmel egyneműnek látszó elegye.

enciklopédikus fázis A taxonómiai* és florisztikai* kutatások befejező fázisa, amelyben a különböző tudományterületekről származó adatok összegzése és rendszerbe foglalása történik. Syn. omega taxonómia.
↔ feltáró, szisztematikai, bioszisztematikai fázis

end-, endo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak valamiben való meglétét, valamibe való befoglalását, befelé irányultságát v. behatolását jelöli.
<gör.> endon = bent, belül

endarch xylem A protoxylem* elemeknek a tengelyhez közelebb eső elhelyezkedésére utal, mivel a metaxylem* elemek kialakulása centifugális*. Így az elsődleges fa protoxylem elemei proximálisan*, a metaxylem* elemek disztálisan* helyezkednek el. Ez a kialakulási sorrend a zárvatermők szárára jellemző.
↔ exarch, mesarch xylem

endemikus faj Bennszülött, kis elterjedési területre korlátozódó faj. Pl. budai nyúlfarkfű (*Sesleria sadleriana*).

endemizmus → endemikus faj

endintine Az intine* belső, cellulózból* felépülő része, mely a pollenszem* citoplazmájával határos.
↔ exintine

endoapertúra A pollenszem falának belső rétegében található apertúra*, mely gyakran egy összetett apertúra* belső része. Pl. endocingulum*.
↔ ektoapertúra

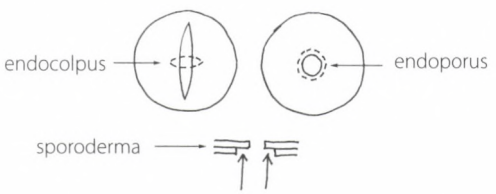

endobiotikus Parazita* szervezet, amely a gazdasejt, -szervezet, -tápanyag belsejében él.
↔ epibiotikus

endocarpium → endokarpium

endocingulum Egyes pollenszemek* egyenlítői síkjában* található folytonos, gyűrű alakú apertúra*. Pl. szuláklevelű keserűfű (*Polygonum convolvulus*).

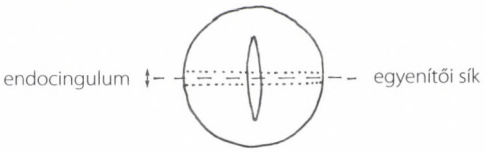

endocitózis A sejt anyagfelvételének az a módja, amikor a plazmalemma* betüremkedik, s az illető anyagot a sejtbe juttatja. A bekebelezett anyag halmazállapota szerinti típusai: fagocitózis*, pinocitózis*.

endodermisz Kéreghatár. A gyökér elsődleges kérgének* legbelső sejtsora, mely a sztéle* legkülső sejtsorával, a periciklussal* határos. Sejtfalain bekövetkező inkrusztálódás* és adkrusztáció*, ill. másodlagos sejtfalvastagodások szerinti típusai a következők: elsődleges*, másodlagos* és harmadlagos endodermisz*.

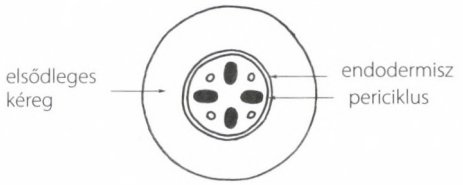

end(o)exine A pollenfal* külső rétegének, az exinének* belső, nem szkulpturált rétege. A nexine* rétegre használt korábbi elnevezés.
↔ ekt(o)exine

endofita Olyan növény, amely egy másik növényben él.

endogén elágazás Belső, mélyen fekvő szövetekből keletkező elágazás. Pl. az oldalgyökerek* így keletkeznek a periciklusból*.
↔ exogén elágazás

endogén ritmus Belső ritmus. Mindazon szabályosan ismétlődő, ciklusos jelenségek, amelyek kialakulásáért elsősorban egy belső szabályozó mechanizmus és nem a külső környezet visszatérő változásai a felelősek. Ismerünk napi*, havi, évszakos és évi ritmusokat.
↔ exogén ritmus

endokarpium (endocarpium) Húsosfalú termések termésfalának* legbelső rétege, mely kívülről a mezokarpiummal*, belülről a maghéjjal* határos. Csonthéjas terméseknél* az ~ kősejteket, brachiszklereidákat* tartalmaz. Pl. szilva, cseresznye (*Prunus*).
↔ exokarpium, mezokarpium

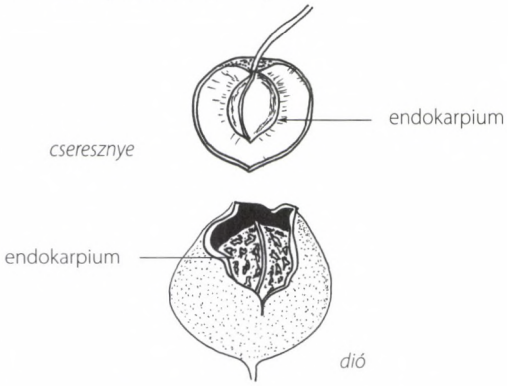

endomembránok A sejten belüli biomembránok*.

endomikorrhiza → endotróf mikorrhiza

endonom determináció Az a meghatározottság, amikor az osztódó sejtekben lévő belső tényezők, a sejt génállománya határozza meg, hogy az utódsejtek milyen irányban differenciálódhatnak.
↔ aitionom determináció

endophyta → endofita

endoplazma A növényi sejt citoplazmájának belső, gyakran folyékony állománya. A citoplazma-áramlás* csak az endoplazmára korlátozódik.
↔ ektoplazma

endoplazmatikus retikulum (ER) Eukariota* sejtek zsákszerű és tubuláris organellumai, melyek komplex hálózatot képeznek a cito-

plazmában, s folytonos rendszert alkotnak mind a sejtmaghártyával, mind a sejthártyával. Kétféle lehet: sima felszínű ~ (SER) és durva felszínű ~ (RER), ez utóbbinál a membránok külső, extraciszternális oldalán RNS-tartalmú szemcsék, azaz riboszómák* találhatók nagy mennyiségben. Lipofil* anyagok kiválasztásában és sejten belüli szállításukban, a raktározásban, ill. vakuolumok* létrehozásában játszanak szerepet.

endopoliploidia Az a folyamat, mely során a növény testi sejtjeinek kromoszómagarnitúrája megkétszereződik – esetleg többször is –, anélkül hogy azt sejtosztódás követné. Syn. szomatikus poliploidia.

endopórus A pollenszem olyan endoapertúrája*, mely pórus*.

endospermium (szekunder endospermium) A mag* belső táplálószövete*. Típusai: celluláris (anukleáris)*, acelluláris (nukleáris)*, helobiális*.

endospóra 1. Egy sejten belül, unilokuláris* sporangiumokban* keletkező spórák. Pl. egyes kékmoszatok, fonalas algák: *Ulothrix*, *Cladophora*. **2.** Egyes pálcika alakú baktériumok a kedvezőtlen életfeltételeket a sejten belül ~ alakban vészelik át.
↔ exospóra

endospórium A mohák, harasztok és gombák spórái* falának belső, finomabb rétege. A magvas növények pollenszemein* ennek felel meg az intine*.
↔ exospórium

endoszimbionta elmélet Az eukariota* sejtekben található mitokondrium* és kloroplasztisz* jelenlétét úgy magyarázza, hogy azok ősi gazdasejtekben endoszimbiontaként élő prokariota* szervezetek voltak, amelyek sejtorganellumokká váltak.

endoszimbiózis Olyan szimbiózis*, amelyben az együtt élő szervezetek közül az egyik a másik belsejében él. Pl. nitrogénkötő gombák és baktériumok.

endoszkopikus embrió A harasztok embrióhelyzetének egyik típusa, amelynél a hajtáscsúcs az archegónium* nyaki részétől elhajlik. Pl. korpafű (*Lycopodium*), csipkeharaszt (*Selaginella*).
↔ exoszkopikus embrió

endotécium → endothecium

endotegmikus mag Az a mag, amelyben a maghéj* szilárdító szövete a belső integumentum* belső epidermiszéből* fejlődik.
↔ exotegmikus, mezotegmikus mag

endotestalis mag Az a mag, amelyben a maghéj* szilárdító szövete a külső integumentum* belső epidermiszéből* fejlődik.
↔ exotestalis, mesotestalis mag

endothecium 1. A portok falának* rostos rétege*.
↔ exothecium
2. A lombosmohák (*Bryopsida*) embrióját körülvevő sejtek közül a belsők. Ezek periklinális* osztódásakor keletkező sejtsorok legkülső rétege lesz az archesporium*, mely spóraanyasejteket* hoz létre.
↔ amphithecium

endothelium A bitegmikus* magkezdemények belső, tapétumszerű integumentum*rétege. Syn. integumentális tapétum.

endotróf mikorrhiza (endomikorrhiza) A gomba-gyökér szimbiózis* azon formája, amelyben a gombapartner hifái a gazdanövény sejtjeinek falát áttörve, abban intracelluláris képleteket (arbuszkulumokat, vezikulákat, hurkokat) hoznak létre. Ilyen pl. a vezikulárisarbuszkuláris mikorrhiza (VAM), a hangafélékre jellemző ún. erikoid mikorrhiza és az *Orchidaceae* családban gyakori ún. orchid mikorrhiza.
↔ ekto(tróf) mikorrhiza

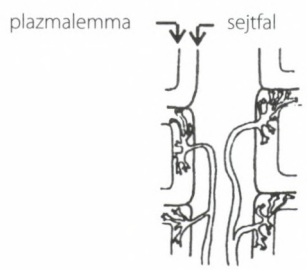

endozmózis Az oldószer molekuláinak a magasabb koncentrációjú oldat felé való áramlása a szemipermeábilis hártyán* keresztül.

endozoikus Állatok szöveteiben élő, növekvő, végbemenő, → endozoochoria.
↔ endofita

endozoochoria A mag- és termésterjesztésnek az a módja, amely során az állatok elfogyasztják a termést/magot, és az tápcsatornájukból kikerülve terjed el.
↔ epizoochoria

enormis Rendkívüli. Növénynévben pl. *Euphorbia enormis* (kutyatejfaj).
<lat.> enormis = szabálytalan, szertelen nagy
↔ normalis

ensatus Kard alakú. Növénynévben pl. *Iris ensata* (japán nőszirom). Syn. ensiformis*.

ensiformis Kard alakú, kardszerű képletekkel ellátott. Növénynévben pl. *Inula ensifolia* (kardos peremizs). Syn. ensatus*, gladiatus.
<lat.> ensis = kard

-ensis <lat.> A származási helyet jelölő főnévből képzett melléknév végződése. Pl. hortensis = kerti, szegediensis = szegedi.

enteroblasztikus konídiumképzés A konídiumképzés* e típusánál az anyasejtnek csak a belső falrétege növekszik folyamatosan, és vesz részt az új konídium falának képzésében. A külső falréteget a konídiumok v. csatornaszerűen áttörik (tretikus típus), v. az megszakad az első konídium nyakánál (fialidikus típus).
↔ holoblasztikus konídiumképzés

entomo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a rovarokkal való kapcsolatára mutat.
<gör.> entomos = ízelt

entomofília A pollinációnak* az a típusa, amelynél a virágport rovarok szállítják.

entomofil virág (enthomophil) → rovarporozta virág

entomogámia Rovarporozta virágokban entomofília* által bekövetkező megtermékenyítés.

enukleátus Sejtmag nélküli.

enzim Biokémiai folyamatokat katalizáló egyszerű v. összetett fehérjék. Specifitásukat a fehérje harmadlagos szerkezete v. a fehérjerészhez kapcsolódó koenzim biztosítja.

e. p. <lat.> ex parte rövidítése. Taxonómiai munkákban az adott tulajdonság korlátozott megjelenésére utal, a jelentése: részben, → p. p.

epertermés (sorosis) Az a terméságazat*, melyben a makkocskaterméseket* elhúsosodó lepellevelek* veszik körül. Pl. eperfafélék (*Moraceae*).

epi-, ep- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak valami felett, valamin kívüli helyzetét fejezi ki.
<gör.> epi = -on, -en, -ön, mellett, -ra, -re, felé, -ig

epiblast Egyes pázsitfüvek embriójára* jellemző a pajzsocskával* szemközt található kis, pikkelyszerű képlet, melyben nincsenek nyalábok.

epiblema → rizodermisz

epicalyx → külső csésze

epicarpium → exocarpium

epicautialis gyökér A parazita* növényeknek azok a gyökerei, amelyek a gazdanövény* gyökerének felszínén fejlődnek.

epichil Az orchideák virágában található mézajak* csúcsi része.
↔ hypochil, mesochil

epicingulum → epipleura

epicon A páncélos ostoros moszatok (*Dinophyta*) sejtjének csúcsi fele.
↔ hypocon

epicorm elágazás Fák törzsén* v. idős ágakon egyesével v. csoportosan megjelenő vegetatív hajtások.
↔ kaulifloria

epicotyl → szik(levél) feletti szár
↔ hypocotyl

epidermisz A hajtás* elsődleges (primer) bőrszövete. Létrejöttében a protoderma* vesz részt, mely antiklinális* osztódásokkal egy sejtrétegű, egyes esetekben periklinális* osztódásokkal 2-3 sejtrétegű bőrszövetet hoz létre. A primer bőrszövet speciális sejtjei a sztómák* és trichómák*. A hajtás másodlagos vastagodása* során e bőrszövet leválik, és helyette a védelmi feladatok ellátására periderma* képződik.

epidermiszfüggelék → növényi szőrök

epifita (epiphyta), e. sz. **epifiton** (epiphyton) Azok a növények, melyek nem rendelkeznek talajbeli gyökerekkel, fásszárú növények törzsén v. lombkoronájában élnek, és a fát csak támasztékul, aljzatként használják, azzal táplálkozás-élettani kapcsolatban nincsenek. E növényeken gyakoriak a léggyökerek* (valódi léggyökerek*, asszimiláló léggyökerek*), melyek a légtérben biztosítják a víz és ásványi sók felvételét. A trópusi esőerdők lombkoronájának gyakori ~ lakói az orchideák és a bromeliafélék, míg a mérsékelt égövön a mohák, zuzmók élnek ~ként. Más növények levelein élő ~ növényeket epiphyll növényeknek nevezzük.

epifiton (epiphyton) → epifita

epifízis → magfüggelék

epigeikus Föld feletti.
<gör.> epi = -on, -en, -ön + Gaia = a Föld istenasszonya

epigeikus csírázás → föld feletti csírázás
↔ hypogeikus csírázás

epigenezis Egyes szárnyasan összetett levelekre* jellemző, hogy disztális* részükön megőrzik osztódó képességüket, s időnként újabb levélpárokat fejlesztenek, így a levél végleges méretének kialakulása akár több évig is eltarthat. Pl. *Guarea* sp.

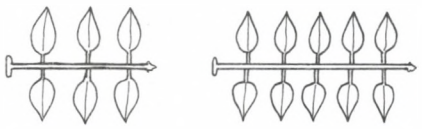

epigyn virág Az olyan virág, amelyben a takarólevelek* tája és a porzótáj* a termőtáj* felett helyezkedik el, az alsó állású magház* a vacokba* süllyed. Pl. nárcisz (*Narcissus*).
↔ hypogyn virág

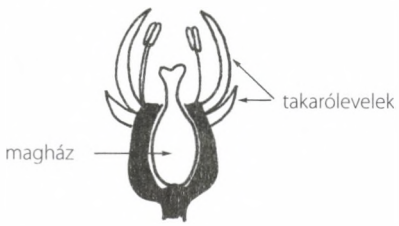

epikotil (epicotyl) → szik(levél) feletti szár

epilitikus Kövön élő.
<gör.> lithos = kő

epimatium (epimacium) Termőpikkelyből alakult burok, mely a magvakat takarja. Pl. *Podocarpus* fenyő magján.

epimorf nektárium Olyan nektármirigy*, amely nem rendelkezik önálló alakkal. Syn. nem strukturális nektárium.
↔ automorf nektárium

epineuston → neuston

epipetál Az a porzókör*, mely a sziromlevelekkel* van fedő helyzetben.

epiphragma A szőrmohák (*Polytrichales*) spóratartó tokjának* felnyílásánál szerepet játszó membrán.

epiphyll Levélen növekvő. **1.** Más növények levelein élő növényeket ~ növényeknek nevezzük, → epifita. **2.** ~ képletek, melyek nem a megszokott helyen, hanem a levélen jelen-

nek meg. Pl. egyes fajok (*Polycardia*, *Tapura guianensis*) levelén létrejövő virágok.

epiphysis → magfüggelék

epiphyta, epiphyton → epifita

epipleura A kovamoszatok felső kovapáncéljának* övrésze. Syn. epicingulum.
↔ hypopleura

epipodium A virágzatot viselő oldalhajtás végálló internódiuma.
↔ hypopodium

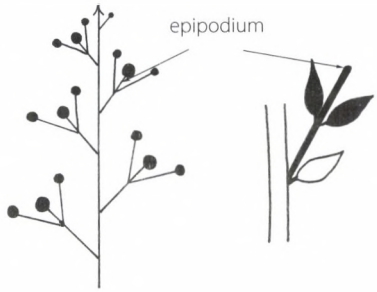

epistroph A kloroplasztiszok* fototaxisával* kapcsolatos jelenség, amikor a túl gyenge megvilágítás hatására az oszlopos parenchima* zöld színtestjei a levél felszínével párhuzamos sejtfalak mellé rendeződnek úgy, hogy legnagyobb felszínükkel fordulnak a fény felé.
↔ apostroph

episzepál Az a porzókör*, mely a csészelevelekkel* van fedő helyzetben.

episztomatikus Víz felszínén úszó levelek sztómáinak* elhelyezkedése, a gázcserenyílások csak a levél színi oldalán találhatók Pl. tündérrózsa (*Nymphaea*), vízitök (*Nuphar*), tündérrózsák királynője (*Victoria regia*).

epitécium (epithecium) → exothecium

epitheca Kovamoszatok dobozszerűen egymásba illeszkedő kovapáncéljának* felső (nagyobb, „öregebb") tagja. Fedőlapja az epivalva*, övrésze az epipleura*.

epithecium → exothecium

epithelium A növényekben egyes kiválasztójáratokat bélelő, sok esetben kiválasztást végző sejtek. Pl. gyantajáratok* ~a.

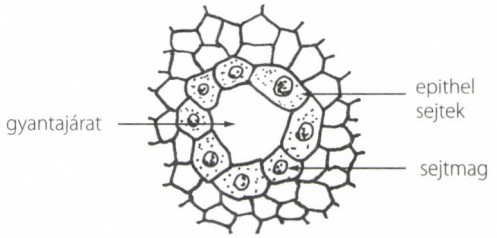

epithema A hidatódákban* a nyalábvégződések tracheidái* vékony falú parenchima*sejtekkel vannak kapcsolatban, ez a szövet az ~.

epitheton A binominális nómenklatúrában* a faj* nevének második tagja.
<gör.> epitheton = jelző

epitónia 1. Olyan zigomorf szimmetria*, melynél fejlettebb a felső oldal. **2.** Az oldalhajtások* olyan elágazása, melynél a hajtás* felső oldalán megjelenő oldalhajtások hosszabbak, az alsó oldaliak rövidebbek.
↔ hipotónia, amfitónia

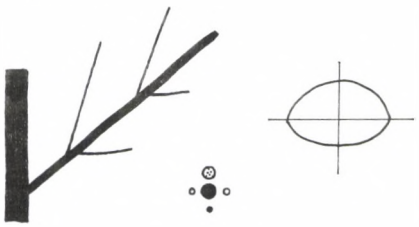

epivalva Kovamoszatok dobozszerűen egymásba illeszkedő kovapáncéljának* felső fedőlapja. Az ~ az övrésszel (epipleura*) együtt képezi az epithecát*.
↔ hypovalva

epizoochoria Termés- és magterjesztés állatok segítségével, úgy, hogy azok testfelszínén megtapadnak a magvak, ill. termések, sok esetben külön erre szolgáló képleteik segítségével. Pl. nyálkás felszínével tapad a *Linum* (len) magja, horog alakú képletekkel a farkasfog- (*Bidens*) fajok termése, míg a ragadós galaj (*Galium aparine*) esetében az egész növény.
↔ endozoochoria

epökofita (epökophyta), e. sz. **epökofiton** (epökophyton) Kultúrfüggő növényfajok. Antropogén* társulások tagjai, pl. szántóföldi gyomok, ruderális* termőhelyek növényei, melyek a természetes vegetációban* nem tudnak meghonosodni. Az emberi beavatkozás elhagyásával megszűnnek termőhelyeik, és eltűnnek a vegetációból. Pl. konkoly (*Agrostemma githago*), búzavirág (*Centaurea cyanus*).

equalis → ekvális

equatorialis sík → egyenlítői sík

ER → endoplazmatikus retikulum

erectus Felálló. Növénynévben pl. *Galium erectum* (felálló galaj), *Bromus erectus* (sudár rozsnok). Syn. arrectus.
<lat.> erectus 3 = egyenesen álló, felálló

erem- Szóösszetételekben előtagként az utótagnak a sivataggal való kapcsolatát, ill. egyedülállását fejezi ki. Növénynévben pl. *Eremurus* liliomfaj nevében.
<gör.> éremos = sivatag

erezet A levél edénynyalábjainak* összessége. Lehet szárnyas*, tenyeres* és párhuzamos ~*.

ergasiofita (ergasiophyta), e. sz. **ergasiofiton** (ergasiophyton) Kultúrnövények, melyek emberi ápolás nélkül nem tudnak fennmaradni. Kizárólag mesterséges kultúrában élnek, egyáltalán nem honosodnak meg. Pl. kukorica (*Zea mays*).

ergasztikus anyagok Olyan anyagok és alkotórészek, amelyeket a növényi sejt termel és raktároz, de már nem kerülnek vissza az anyagcsere-folyamatokba.

ergasztoplazma A citoplazmának* azt a részét, ahol az endoplazmatikus retikulum* nagyon sűrű, egymással párhuzamos, durva felszínű ciszternákból áll, ergasztoplazmának nevezzük.
<gör.> ergaster = munkás

ericoid levél Főleg xerofita* levelekre jellemző, hogy a minél kisebb felszín eléréséhez levéllemezük begörbülése útján jutnak el, így az adaxiális* oldal védett helyzetbe kerül. Pl. árvalányhaj (*Stipa capillata*).

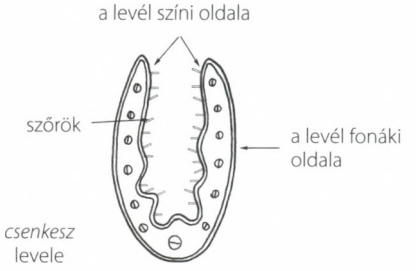

erikoid mikorrhiza A hangafélék (*Ericaceae*) családjára jellemző endomikorrhiza*.

erio- Szóösszetételekben előtagként az utótag puha, gyapjas voltát fejezi ki. Növénynévben pl. *Eriophorum* (gyapjúsás).
<gör.> érion = gyapjú

erjedés (fermentáció) Oxigént nem igénylő, anaerob feltételek mellett is lejátszódó energiatermelő, lebontó folyamat. Pl. alkoholos erjedés*.

ernyő → ernyővirágzat

ernyővirágzat (umbella/sciadium) Az egyszerű nyílt fürtös virágzatoknak* az a típusa, melynek kocsányai* a virágzati tengely csomóinak összetolódása miatt látszólag egy pontból erednek, tövükön fellevelek* találhatók, melyeket gallérleveleknek* nevezünk. Pl. borostyán (*Hedera*), kankalin (*Primula*), muskátli (*Pelargonium*).

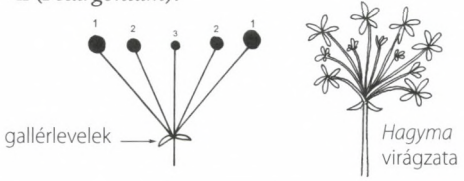

erosus Szabálytalanul fogazott* (levél)szél, mely állatok általi megrágásra emlékeztet.
<lat.> erodo 3 = kikezd

err. typogr. <lat.> error typographicus rövidítése. Diagnózisokban előforduló nyomdai hibára utal.

erythro- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom piros színét jelenti. Nö-

vénynévben pl. *Erythroxylaceae* (vörösfafélék), *Erythrina* (korallfa), ill. *Lindera erythrocarpa* (lázcserje) piros termése után.

-escens <lat.> Melléknévvégződés, mely azt fejezi ki, hogy az általa jelzett tulajdonság nem teljes értékű. Pl. flavescens = halványsárga, purpurascens = bíborosodó.

esculentus Ehető. Növénynévben pl. *Cyperus esculentus* (mandulapalka), *Hibiscus esculentus* (mályvafaj).
<lat.> esculentus 3 = ehető

estipulatus Pálhalevél* nélküli levél.

et <lat.> kötőszó. Diagnózisokban a jelentése: és.

eta-junkció Két, egymással párhuzamos levélér* kapcsolata egy harántirányú ér által.

et al. <lat.> et alii rövidítése. Jelentése: és mások. Valamely szerző neve után arra utal, hogy a munkában voltak munkatársai is. Vö. → c. s.
<lat.> et = és + alius = más

etanol → etil-alkohol

etálium (aethalium) A valódi nyálkagombák (*Myxomycota*) sporangiumaiból* összeolvadó lapos, párnaszerű képlet.

„etázs"-kambium → emeletes kambium

etc. <lat.> et cetera rövidítése. Diagnózisokban a jelentése: és a többi.

ethelochoria Ember általi szándékos mag- és terméstérjesztés.
↔ speirochoria

etil-alkohol Egyértékű alkohol. Képlete: CH_3CH_2OH. Fénymikroszkópos metszetek készítésekor víztelenítésre* használják. Syn. etanol.

etiolált növények Sötétben, fényhiányban növekedett klorofillmentes, megnyúlt internódiumú* növények, melyek színtestjei az etioplasztiszok*.

etioplasztisz Fény hiányában keletkező plasztisztípus, melyben a membránrendszer* csőhálózatszerű, ún. prolamelláris testté* és ezekből kiágazó protilakoidokká alakul. Színanyaga a protoklorofill, melyből megvilágítás hatására klorofill* keletkezik.

etnobotanika A botanikának és a néprajztudománynak az a közös területe, amely a növényeknek az emberi kultúrában játszott szerepével, alkalmazásuk módjaival, a hozzájuk fűződő szokásokkal, képzetekkel stb. foglalkozik.

-etum <lat.> Növénytársulások elnevezésének szóvégződése, amely utal az uralkodó fajra. Pl. Quercetum (*Quercus*/tölgy), Ericetum (*Erica*/hanga) nevéből.

eu- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak jó, teljes, egész voltát fejezi ki.
<gör.> eu = jól, ügyesen, szerencsésen

euanthiumelmélet A ma legtöbbek által követett elmélet szerint a virág a heterospórás haraszto k* sporofillumfüzéréből*, a strobiluszból* származtatható. A mikrosporofillummal* a porzólevél*, a makrosporofillummal* a termőlevél* homológ*. Syn. strobiláris elmélet.

eucamptodrom(us) A szárnyas (pinnatus) levélerezetnek* az a típusa, melynél a másodrendű erek* nem érik el a levéllemez szélét, hanem a levéllemez széle közelében ívesen elhajlanak.

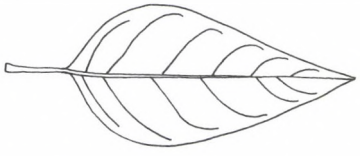

eucaryo(n)ta → eukariota
<gör.> eu = jól + karyon = sejtmag
↔ prokariota

eucyta Minden nembaktérium-sejt.
↔ protocyta

eufil (euphil) **megporzású virág** → monofil virág

eugametofiton A lombosmohák (*Bryophyta*) leveles hajtásai, melyeket az előtelep* hárommetszésű* vezérsejtjei hoznak létre.
↔ progametofiton

eukariota (eucaryota) Valódi sejtmaggal, kromoszómákkal* rendelkező sejt, ill. szervezet. Sejtméret: 10–100 μm.
↔ prokariota

eukarpia Az eukarpikus telepekre* jellemző jelenség: a telepnek csak egy része alakul át szaporító képletekké.
↔ holokarpia

eukarpikus telep Az a vegetatív telep, amely a szaporítósejtek keletkezéséhez nem használódik fel, azok képzése külön reproduktív teleprészeken történik. Pl. fejlettebb moszatgombák.
↔ holokarpikus telep

euri- Szóösszetételekben előtagként az utótag tág határok között változó mivoltát fejezi ki.
<gör.> eyrys = széles, tágas

eurihidrikus növények Olyan növények, amelyek a termőhely vízellátottságának tág határok között való változását, vagyis az ozmotikus potenciál* nagymértékű ingadozását képesek elviselni.
↔ stenohidrikus

euriök faj → tág tűrésű faj
↔ stenök faj

eusztéle A hajtás* központi hengerének* az a típusa, melyben a kollaterális* v. bikollaterális szállítónyalábok* egy v. két körben helyezkednek el. A kétszikűekre jellemző.

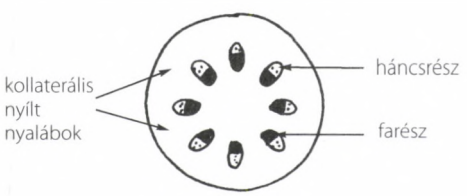

eutrofizálódás A vízi ökoszisztémák és talajok tápanyagkínálatának (ásványi és szerves anyagainak) túlzott mértékű felszaporodása. Többnyire antropogén* hatás, szennyezés következménye.

evanescens Rövid életű, nem állandó.
<lat.> vanesco 3 = eltűnik, elenyészik, elvész

evaporáció Párolgás*.
<lat.> vapor = pára, gőz

evapotranszspiráció Közös fogalmi megjelölés az evaporáció* és a transzspiráció* folyamatára, mivel e kettőt a gyakorlatban igen nehéz elkülöníteni.

evező → pillangós virág

evolúció Fejlődés, magasabb rendű szervezetek alacsonyabb rendűekből való kifejlődése nemzedékek sorozatán át.
<lat.> evolvo 3 = kigöngyölni, kibontakozni

ex- 1. Szóösszetételekben az utótag kifelé irányultságát, külső mivoltát fejezi ki. **2.** Szóösszetételekben az utótagban megnevezett dolog hiányát fejezi ki.
<lat.> e-, ex- (fosztóképző) = -ból, -ből, kivételével, nélkül(i)

exaltatus Azok a növények, melyek termete sokkal nagyobb, mint az az egyes részeinek mérete alapján várható lenne. Növénynévben pl. *Nephrolepis exaltata* (szobapáfrány).
<lat.> exalto = felemel, lépcsőzetesen felépít

exarch xylem A protoxylem elemeknek a tengelyhez képest távolabbi elhelyezkedésére utal, mivel a metaxylem* elemek centripetális* kialakulásúak. Így az elsődleges fa* protoxylem* elemei disztálisan*, a metaxylem* elemek proximálisan* helyezkednek el. Ez a kialakulási sorrend jellemző a zárvatermők gyökerére.
↔ endarch, mesarch xylem

exaxilláris rügy Olyan oldalrügy*, amely elmozdulás miatt nem a megszokott helyen található, → metatópia.

exc. <lat.> excepto rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: korlátozottan, kivételével.

Egy növénynév előtt pl. arra utal, hogy rá nem vonatkozik a leírás.

excelsior Kimagasló. Növénynévben pl. *Fraxinus excelsior* (magas kőris).
<lat.> excelsior = felső, magasabb

excentrikus keményítő Az a keményítőszemcse*, amelynek kristályosodási góca nem középen helyezkedik el. Pl. *Solanum tuberosum* (burgonya).
↔ koncentrikus keményítő

excipulum A tömlősgombák (*Ascomycetes*) termőtestének* húsos, álszövetes* része.

excl. <lat.> exclusive rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: kizárva. Egy növénynév előtt pl. arra utal, hogy rá nem vonatkozik a leírás.
<lat.> excludo 3 = kizár

ex descr. <lat.> ex descriptione rövidítése. Taxonómiai munkákban az előzményekre való hivatkozásban a jelentése: a leírásnak megfelelően.

exine (exospórium) A pollen* (mikrospóra*) falának* (sporoderma) külső rétege. Morfológiai alapon két részre különíthető: sexine* és nexine*. Festődési tulajdonságaik alapján ezek az ektexine* és endexine* rétegeknek felelnek meg. Az ~ kémiailag karotinoid polimerekből, terpénekből* áll, ún. sporopollenin*. Felszíni mintázata alkalmas nemzetségek, ill. fajok, esetenként csak családok, ill. a földtörténeti régmúltban mesterséges morfológiai csoportok elkülönítésére, → palinológia.

exintine Az intine* külső, pektinből* felépülő része, mely az exine* alatt húzódik.
↔ endintine

exitus A pollentömlő* kilépési helye a pollenszem* falán.

exkrementum Váladék.
<lat.> excrementum = váladék

exkréció (excretio) A kiválasztásnak* az a módja, amely után a kiválasztott anyag nem kerül vissza a növény anyagcsere-folyamataiba.
<lat.> excerno = elkülönít
↔ szekréció

exkrétum (excretum) Exkréció* során kiválasztott anyag.
↔ szekrétum

exo- Szóösszetételekben az utótag kifelé irányultságát, külső mivoltát fejezi ki.
<gör.>, <lat.> ex = -ból, -ből, ki

exocarpium → exokarpium

exocitózis Az a folyamat, melyben a vezikulumok* membránja egyesül a plazmalemmával*, és ezáltal tartalmukat a sejtből kijuttatják. A kijuttatott anyag lehet szekrétum* és exkrétum*.

exodermis A gyökér elsődleges bőrszövetének* elhalása, leszakadása után az elsődleges kéreg* legkülső, a bőrszövettel határos sejtsora elparásodó sejtfalai révén alkalmas lesz a védőszövet szerepének ellátására. Ezt nevezzük ~nek. Szerepe különösen a másodlagos vastagodásra nem képes gyökereknél (egyszikűek) jelentős, ahol a gyökér egész élete során megmarad.

exodezma → ektodezma

exogén Külső eredetű. Pl. a gyökérszőrök*.
<gör.> exó = kinn, kívül

exogén ritmus Az élő szervezetekre jellemző, szabályosan ismétlődő jelenségek, amelyek valamilyen külső hatásra, pl. a Nap járására alakulnak ki.

exokarpium (exocarpium) Húsos falú termések termésfalának* legkülső rétege. Rendszerint egy sejtrétegű bőrszövet*. Syn. epicarpium, ectocarpium.
↔ endokarpium, mezokarpium

exoperídium A gombák perídiumának* külső rétege.

exospórium A mohák, harasztok spórái falának külső, ellenállóbb rétege. A magvas növények pollenének falán ennek felel meg az exine*.
↔ endosporium

exoszkopikus embrió A harasztok embrióhelyzetének egyik típusa, amelynél a hajtáscsúcs nem hajlik el az archegónium* nyaki részétől. Pl. zsurló (*Equisetum*), durdafű (*Isoëtes*).
↔ endoszkopikus embrió

exotegmikus mag Az a mag, amelyben a maghéj* szilárdító szövete a belső integumentum* külső epidermiszéből* fejlődik.
↔ mezotegmikus, endotegmikus mag

exotestalis mag Az a mag, amelyben a maghéj* szilárdító szövete a külső integumentum* külső epidermiszéből* fejlődik.
↔ mezotestalis, endotestalis mag

exotécium → exothecium

exothecium A portok falának* bőrszövete. Syn. epithecium.
↔ endothecium

exozmózis Az oldószer molekuláinak a magasabb koncentrációjú oldat felé való kiáramlása a szemipermeábilis hártyán* keresztül.

expanzió Kiterjedés, elterjedés.
<lat.> exspansio = kifeszítés, kiterjesztés

expanziós szövet **1.** Egy interkaláris* szövet, amely a másodlagos háncsban* a bélsugarak* kiszélesedését okozza. **2.** Katapultáló termések* felnyílásáért felelős szövetréteg, mely a bőrszövet alatt található, radiális* irányban megnyúlt sejtekből áll, melyek közt nincsenek intercellulárisok*.

explóziós termés → katapultáló termés
<lat.> explodo 3 = csattogással, ütlegeléssel előz

expozíció Égtáji kitettség. Hegy- és dombvidéki élőhelyeken a beeső napsugárzás napi mennyiségét, intenzitását és tartamát befolyásoló földrajzi tényező, amely jelentős szerepet játszik a különböző égtájú lejtők mikro-* és mezoklímájának* kialakításában. (Egy 30°-os déli lejtőt érő napsugárzás mennyisége közel azonos egy 30 szélességi fokkal délebbre fekvő síkságéval).

exs. <lat.> exsiccatus rövidítése. Jelentése: szárított. Egy növény leírásában arra utal, hogy a diagnózis* herbáriumi példány alapján készült.

exsiccatum Szárított vizsgálati anyag. <lat.> plantae exsiccatae herbáriumi példányokat jelent.

ex situ <lat.> Nem természetes, nem eredeti helyzetű. Pl. növényábrázolásnál használt kifejezés.
<lat.> ex = -ból, -ből + situs = fekvés, elhelyezés
↔ in situ

exstipulatus levél Pálhalevél* nélküli levél. Növénynévben pl. *Passiflora exstipulatum* (golgotavirágfaj).
↔ stipulatus levél

extensin Glükoproteid, mely nevét onnan kapta, hogy jelenlétét (tévesen) a sejtfal megnyúlásos növekedésével hozták összefüggésbe. A megnyúlásos növekedés befejeződésekor halmozódik fel, és alkot hálózatot. Mai neve: hidroxiprolin-gazdag glükoproteid (HPRG).

exterior Külső. Pl. palea exterior = külső toklász*.
<lat.> exterior = jobban kifelé eső
↔ interior

externális felszín Külső felszín. Pl. a levél ~ét a környezettel határos bőrszöveti sejtek alkotják. Ennek területe mindig kisebb, mint ugyanannak a levélnek a belső felszíne.
↔ internális felszín

externális floem A bikollaterális nyalábok* külső háncsrésze.
<lat.> exter = külső, kívülről jövő
↔ internális floem

extinkció **1.** Egy taxon* eltűnése. **2.** Különböző sugárzások (fény, röntgen, γ-sugárzás) intenzitásának csökkenése valamely közegen való áthaladása közben, elnyelődés v. szóródás következtében.

extra- Szóösszetételek előtagjaként a vele kapcsolt fogalomnak valamin kívüli helyzetét, létét jelöli.
<lat.> extra = kint, kívül, valamin túl

extracelluláris endogén kiválasztás Olyan extracelluláris kiválasztás*, ahol a kiválasztott anyag bennmarad a növény testében. Pl. tejcsövek*, gyantajáratok*.
↔ extracelluláris exogén kiválasztás

extracelluláris exogén kiválasztás Olyan extracelluláris kiválasztás*, ahol a kiválasztott anyag kikerül a növény testéből. Pl. nektáriumok*, ozmofórák*, víznyílások*.
↔ extracelluláris endogén kiválasztás

extracelluláris kiválasztás Olyan kiválasztás, ahol a kiválasztott anyag kikerül a kiválasztást végző sejtből. Lehet endogén*, ill. exogén* ~.
↔ intracelluláris kiválasztás

extraktum Kivonat, kivonás útján nyert vegyület(ek).

extranuptiális nektárium Olyan nektárium*, amely a megporzás* elősegítésében nem játszik szerepet.
↔ nuptiális nektárium

extrorz (extrorsus) A portok* felnyílása, ha az a virág tengelyéhez viszonyítva kifelé történik. Az önmegporzás* elkerülésének egyik módja. Pl. nőszirom (*Iris*), liliom (*Lilium*).
↔ introrz, latrorz

exudatum Kiválasztott, a szervezetből eltávolított anyag.
<lat.> exuo 3 = levet, megszabadít valamitől

É

édesvizek A szárazföldek alacsony sótartalmú természetes vizei, pl. patakok, folyók, tavak.

ékvállú levél Pl. százszorszép (*Bellis perennis*).

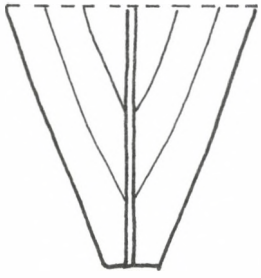

él → levélél/a levél éle

életforma Magában foglalja a növény formáját, felépítését, életciklusát. Számos osztályozás közül leggyakrabban használt a RAUNKIAER* által 1907-ben felállított, majd 1934-ben továbbfejlesztett séma, mely az áttelelő*/kitartó rügyek* talajfelszínhez viszonyított magassága alapján csoportosítja a növényeket. Ennek az egész földre kiterjesztett és részletes továbbfejlesztett változatát ELLENBERG és MUELLER-DOMBOIS (1966) dolgozta ki. A trópusi hiperdiverz vegetációs egységek (pl. esőerdő-társulások) vizsgálata és rendszere az ~-összetételen alapul. Főbb kategóriái: phanerophyta*, chamaephyta*, hemicryptophyta*, cryptophyta*, therophyta*, epiphyta*.

életközösség → társulás

élőhely (biotóp) Az életközösség térbeli alapegysége, amely sajátos, minőségileg és mennyiségileg jellemezhető egységes élővilágot tartalmaz.
<gör.> bios = élet + topos = hely

élő kövület Elszigetelt előfordulású, ritka faj, amely ma már egyedül képviseli a földtörténet korábbi időszakaiban széles elterjedésű és meghatározó jelentőségű rokonait, pl. páfrányfenyő.

élősködő (parazita) **növény** Más növények szervetlen v. szerves tápanyagait elszívó növények. Lehetnek holoparaziták*, ill. hemiparaziták*.

ép szélű levél Olyan levéllemez, melynek szélén semmiféle bemetszés* nincs. Pl. orgona (*Syringa*).

ér A levél edénynyalábja*. Ezek kollaterális nyalábok*, melyek farésze* a levél színe felé, háncsrészük* a fonáki oldal felé tekint. Általában nyalábhüvely* veszi körül, mely lehet parenchimatikus* és szklerenchimatikus*.

érett szövetek Elsődleges merisztémákból* létrejött, a differenciálódáson* átesett, meghatározott működésre specializált elsődleges szövetek*. Amennyiben tartalmaznak protoplazmát*, még képesek dedifferenciálódásra* és redifferenciálódásra*, ha differenciálódásuk irreverzibilis* volt, akkor már nem képesek osztódóképességük visszanyerésére, ezért nevezzük ezeket a szöveteket „állandósult szöveteknek"*.

érjunkció → érkapcsolatok, → junkció
<lat.> iunctio = összekapcsolás

érsziget (areola) A levél felszínének erek által határolt legkisebb egységei. Alakja szerint lehet: lenticularis*, hexagonális*, hydroid*, deltoid*, íves*, trianguláris*, truncatus-trianguláris*, curvi-trianguláris*, prizmatikus* ~.

érvényes (valid) **név** Valamely rendszertani csoport szabályos, elismert, érvényes neve.

észterek Alkoholok és karbonsavak kondenzációs reakciójával, vízkilépés mellett keletkező semleges kémhatású vegyületek. Pl. a viasz*.

évelő növény 1. Tágabb értelemben azok a növények, amelyek több évig élnek. **2.** Szűkebb értelemben azok a lágyszárú* növények, amelyek földbeli hajtásokkal (rizóma*, hagyma*, gumó*) telelnek át.
↔ egynyári növény

évgyűrűhatár A fatest* évgyűrűiben* az adaxiálisan* elhelyezkedő előző évi késői pászta* és az abaxiális* helyzetű korai pászta* közötti határvonal.

évgyűrűmező A fatest* egy-egy évgyűrűjének* két szomszédos másodlagos bélsugár* által határolt része.

F

f. 1. <lat.> fide rövidítése. Jelentése: szerint. Hivatkozásokban az idézett személy neve előtt szerepel. **2.** <lat.> forma* rövidítése. **3.** <lat.> figura rövidítése. Jelentése: ábra.

---

fa 1.Törzzsel* és lombkoronával* rendelkező fásszárú* növény. **2.** (xylem) → farész, → elsődleges ~, → másodlagos ~
↔ háncs

---

faanatómia (xylotómia) A fatest* szerkezetének szövettani vizsgálatával foglakozó tudományterület.

---

faelemek Vizet és ásványi sókat szállító, fásodott* falú sejtes elemek: tracheida*, trachea*, faparenchima*, valamint a szilárdító farost*.
↔ háncselemek

FAGERLIND architektúramodellje Ritmikusan növekvő* monopodiális* törzs*, melynek elágazásai korlátolt növekedésű* sympodiális* egységekből állnak.

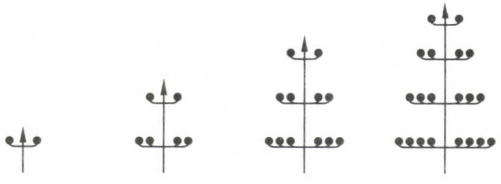

---

fagocitózis Az endocitózisnak* az a típusa, amely során a bekebelezett anyag szilárd halmazállapotú.
↔ pinocitózis

---

fagotróf szervezet Azok a szervezetek, melyek táplálékukat szilárd állapotban kebelezik be, és belső emésztésűek.
↔ kilotróf

---

fagyasztva szárítás (liofilizálás; freeze drying) Elektronmikroszkópos* és biokémiai vizsgálatok, valamint herbáriumkészítés* során az az eljárás, amelyben a hirtelen lehűtött mintából a nem kristályos jeget vákuumban elszublimáltatják. Előnye, hogy nincs felületi feszültség, ami a minta szerkezetét deformálná. A méretváltozás, torzítás legfeljebb 5–15%-os.
↔ kritikus ponton való szárítás

---

fagyasztva törés (freeze fracturing) Elektronmikroszkópos* vizsgálatok során alkalmazott technika, mely során a vizsgálati objektumot nagyon alacsony hőmérsékleten megfagyasztják, és gyenge síkjai mentén eltörik. Az így keletkezett új felületet vékony platina-, majd szénréteggel bevonják, amely a felszínről „másolatot" készít.

---

faj (species) A taxonómiai hierarchia* alapegysége. Olyan származási közösség, amelynek populációit hasonló alaktani és élettani tulajdonságok kombinációja jellemzi, amely meghatározott génáramlási folyamat eredménye, és amelynek változatossági terjedelme konkrét határok közt mozog. A változatossági terjedelem az összefüggő alaksorozatokat képviselő populációk sűrűsödésén és ritkulásán, a ~ határa pedig az alaksorozatok megszakítottságán és távolságán alapszik. A fajok taxonómiai távolságát a bélyegkombinációk kölcsönösen hiányzó elemeinek száma, genetikai stabilitása és filogenetikai fontossága határozza meg. A kettős nevezéktan* szerint a ~ nevének első tagja a nagy kezdőbetűvel írt nemzetségnév*, második tagja maga a fajnév, melyet kis kezdőbetűvel írunk. Ez utóbbi neme a nemzetség nemével a latin nyelv szabályai szerint megegyezik. A növények nevezéktanában – eltérően az állatokétól – a nemzetség neve nem ismétlődhet a ~névben.

---

fajlagos felület Felület/térfogat arány.

---

fajta (cultivar) Fajon* belüli mesterségesen létrehozott rendszertani egység*. Termesztett egyedek olyan összessége, amelyek a termesztés szempontjából fontos jellemvonásaikban határozottan megkülönböztethetők, és elkü-

lönítő bélyegeiket ivaros v. ivartalan szaporítás esetén megtartók. Nevét nagybetűvel írjuk, s két, sor feletti vessző közé tesszük. Pl. a teltvirágú cseresznye neve: *Prunus avium* 'Plena'.

fajtacsoport (convarietas) Termesztett növények közeli rokon változatait* magában foglaló kategória. Syn. rassz.

fakéreg → héjkéreg

fakultatív Nem szükségszerű, esetleges.
<lat.> facultas = alkalom, lehetőség

fakultatív anaerob szervezet Az az élőlény, amely a körülményektől függően anaerob, azaz oxigénszegény feltételek mellett is képes aktivitásának kifejtésére.

fakultatív parazita szervezetek → parazitizmus

fakultatív szervezetek Azok az élőlények, amelyek az életkörülmények megváltozása következtében képesek jellemző életmódjukról egy másfajta életmódra áttérni. Pl. fakultatív parazita*, fakultatív anaerob* szervezetek.

falcatus Egyik oldalára görbült, sarló alakú. Növénynévben pl. *Bupleurum falcatum* (sarlós buvákfű), *Crassula falcata* (sarlós hájvirág). Syn. falciformis.
<lat.> falcatus 3 = sarlós

falciformis → falcatus

fali (parietális) **placentáció** A magkezdemény* felfüggesztésének az a típusa, ahol a magléc* (placenta) a termőlevelek* oldalán, rendszerint középtájon, annak főerénél tapad. Pl. virágkáka (*Butomus umbellatus*).
↔ alapi, csúcsi, fali, szegélyi, szögleti, tengelyi placentáció

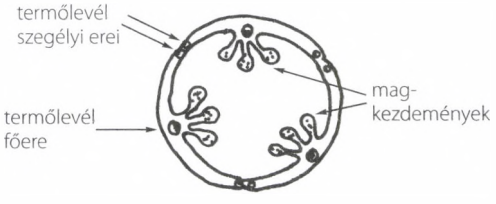

falkásság (adelphia, adelfia) A porzótájban* a porzószálak* összenövése. Fajtái: egyfalkás* (mályvafélék/*Malvaceae*), kétfalkás* (bab/*Phaseolus*), többfalkás* porzótáj (*Ricinus*).

familia → család

fanerofita (Phanerophyta), e. sz. **fanerofiton** A Raunkiaer-féle életformák* egyike, melybe azok a növények tartoznak, amelyeknek áttelelő*/kitartó rügyei* a talajszinttől számítva 50 cm-nél magasabban helyezkednek el. Idesorolhatók az örökzöld és lombhullató fatermetű növények. Magasságuk szerinti további csoportok: cserjék: nano~ (kisebb, mint 2 m), pl. galagonya, fagyal, cserszömörce; alacsony fák, mikro~ (2–8 m) pl. berkenyefajok, virágos kőris; magas fák: mezo~ (8–30 m), pl. erdőalkotó lombos fáink, tölgyek, bükk; óriásfák: mega~ (nagyobb, mint 30 m), pl. mamutfenyő, paradió. Ugyancsak idetartoznak a pozsgás törzsű oszlopkaktuszok pl. *Carnegiea gigantea* és kandeláber alakú kutyatejfák, pl. *Euphorbia abyssinica*, a fás törzsű kúszónövények, pl. a borostyán, továbbá a fatermetű lágyszárúak, mint a banán.
<gör.> phanero = látható

fanerogám (phanerogam) Korai rendszerek egyik kategóriája, azoknak a növényeknek a megjelölésére, amelyek szaporító képletei (virágok, tobozok) jól láthatóak.
↔ kriptogám

fanyaláb → egyszerű fanyaláb

faparenchima A xylem* élő, plazmatartalmú sejtjei, melyek elsősorban a raktározásban, ill. a tápanyagok lassú szállításában vesznek részt.
↔ háncsparenchima

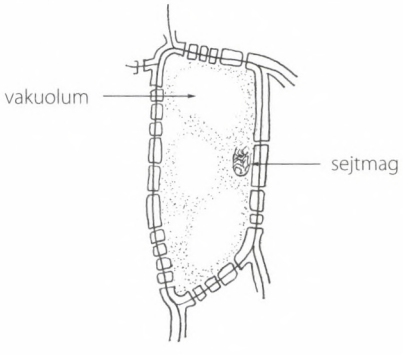

faparenchimasejt → faparenchima

farész (xylem) **1.** Tágabb értelemben: a szállítószövetrendszer vizet és oldott ásványi sókat szállító elemekből (hadrom*) és farostokból* álló része. **2.** Szűkebb értelemben: az összetett szállítónyalábok* vizet és oldott ásványi sókat szállító elemekből (hadrom*) és farostokból* álló része. Sejtes elemei a faelemek*.
↔ háncsrész

farinaceus → farinózus

farinózus Lisztszerű. Pl. a levél lisztszerű viaszbevonata*, ill. ilyenek lehetnek a magvak keményítőtartalmuk miatt. Növénynévben pl. *Primula farinosa* (lisztes kankalin), *Salvia farinacea* (lisztes zsálya). Syn. farinaceus.
<lat.> farina = liszt

farmako- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak a gyógyszerészettel, a gyógyszerekkel való kapcsolatát jelzi.
<gör.> pharmako- = gyógyszer-

farmakológia Gyógyszertan. A gyógyszereknek a szervezetre gyakorolt hatásával foglalkozó tudományág.

farnezol Szeszkviterpén, a hárs (*Tilia*) és a gyöngyvirág (*Convallaria*) virágai illatanyagának egyik alkotója.

farost (xylaris rost / intraxylaris rost / libriform rost). Hosszúra nyúlt, vastag falú, szűk üregű, kihegyezett végű, elhalt, fásodott falú sejtek. Tápanyagot nem szállítanak, támasztják, szilárdítják a többi faelemet. Filogenetikailag a tracheidákból* vezethetők le falvastagodás, sejtüregszűkülés és redukált gödörkézettség révén.
↔ háncsrost

fasciatio → szalagosodás

fascicularis → fasciculatus

fasciculatus Nyalábszerű, nyaláb alakú. Növénynévben pl. *Primula fasciculata* (kankalinfaj).
<lat.> fasciculus = kis csomag, nyalábocska

fasciculus 1. → csomóvirágzat **2.** → szállítónyaláb
<lat.> fasciculus = kis csomag, nyalábocska

fastigiatus Egy kötegben haladó, felálló. Pl. lombkoronatípus, mely keskeny kúp alakú. Pl. *Taxus baccata* 'Fastigiata' (oszlopos tiszafa).
<lat.> fascis = köteg

fasudár → sudaras fa

fatest Gyűrű alakban rendeződött faelemek* összessége. Ha zárt prokambiumból* származik, primer ~, ha másodlagos vastagodás* eredményeképpen jön létre, szekunder ~. A szűkebb értelemben vett évgyűrűket* alkotja.
↔ háncstest

fatörzs Lombkoronás fák* hosszúszártagú*, évente vastagodó hajtástengelyének el nem ágazó része. Alsó, gyökérhez közeli része a fa töve, ettől terjed az ágakig a fa dereka.

fattyúhajtás (surculus) **1.** Fás növényeken bizonyos körülmények között az alvórügyekből* keletkező hosszúszártagú hajtás*. Syn. vízhajtás. **2.** Pázsitfüvek bokrosodási csomóiból kihajtó mellékhajtások, ill. egyes lágyszárúak, pl. napraforgó (*Helianthus*), kukorica (*Zea*), dohány (*Nicotiana*) tőtáji oldalhajtásai.

fauciális trichóma A pártacső* torkában található szőrök. Taxonómiailag fontos mikromorfológiai bélyeg.
<lat.> faux = torok, gége

faux → lepeltorok, → pártatorok
<lat.> faux = torok, gége

fánlakó (epifiton) **növény** A higrofita* növények egyik csoportja, melyek talajbeli gyökérrel nem rendelkeznek, felszívó tevékenységet léggyökereik* végeznek. Fákon v. műtárgyakon (épületek, villanyvezetékek) élnek.

fás növény → fásszár

fásodás/elfásodás A sejtfal* interfibrilláris* és intermicelláris* tereibe faanyag (lignin*) épül be, amelynek hatására az igen szilárd, terhelhető lesz.

fásszár Többéves, másodlagosan vastagodott*, évgyűrűs* szerkezetű szár. Idetartoznak a fák* és cserjék*.

fásszárú növény → fásszár

fáziskontraszt-mikroszkóp Kis fénytörési különbségeket mutató, festetlen készítmények vizsgálatára, kontrasztosabbá tételére alkalmas berendezés. A ~ abban különbözik a közönséges fénymikroszkóptól, hogy ún. fázisobjektívje és fáziskondenzora van. Ezekhez járul még a beállításhoz szükséges segédmikroszkóp. A ~ objektívjében lévő ún. fázislemez az 1/4λ fáziskülönbséget további negyed hullámhosszal növeli, így a fél hullámhossznyi útkülönbséggel találkozó sugarak között fellépő interferencia következtében már kontrasztokban gazdag kép keletkezik.

fedelékes hajtás Sok tűlevelű növénynél a levélalap* bár nem szárölelően alakul ki, de a hajtástengely mentén megnyúlik, és azzal összenő. Ez a tömött mintázatú hajtás a ~. Pl. keleti tuja (*Thuja occidentalis*).

fedetlen (intektátus) **pollen** Olyan pollenszem*, amelynek falában (sporoderma*) a sexine* rétegben nincs fedőréteg (tectum*), felszíni díszítettségét a szabadon álló baculumok* adják. Pl. fagyöngy (*Viscum*), magyal (*Ilex*).

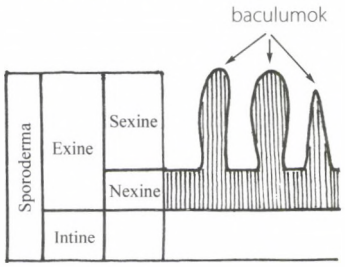

fedett (tektátus) **pollen** Olyan pollenszem*, amelynek falában (sporoderma*) a sexine* réteg oszlopait egy fedőréteg (tectum*) köti össze.

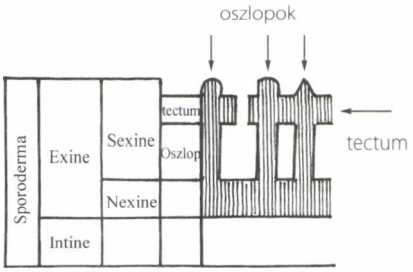

fedett rügy Olyan rügyek, amelyeket rügypikkelylevelek* borítanak.
↔ csupasz rügy

fedőlemez Igen vékony, csupán 0,1–0,2 mm vastagságú üveglemez, mellyel fénymikroszkópos* vizsgálatoknál a tárgylemezen* lévő preparátumot fedjük le. Leggyakoribb méretei: 20×20 mm, ill. 20×40 mm.

fedőpikkely → meddőpikkely

fedősejt 1. A zárvatermők makrosporogenezise* során az archespórasejt* mitózissal két sejtre osztódik, ezek egyike a ~. **2.** A májmohák archegóniumának* kialakulásakor a tengelysejt kettéosztódása során keletkező csúcsi sejt.
↔ belső sejt

fedőszőr Olyan nem glanduláris növényi szőrök, amelyek nem tartalmaznak élő plazmát, sejtjeik levegővel teltek, és a túlzott párologtatás, felmelegedés, ill. hideg ellen védik

a növényt. Lehetnek egyszerű, el nem ágazóak, pl. kökörcsin (*Pulsatilla*), havasi gyopár (*Leontopodium*), v. emeletes, elágazóak, pl. ökörfarkkóró (*Verbascum*).

fedővel nyíló tok → kupakkal nyíló tok

fehérjesejt (albuminsejt) A nyitvatermők háncsrészében* nincsenek kísérősejtek*, itt ezeket bizonyos háncsparenchimasejtek* helyettesítik, melyek a rostasejtekkel* morfológiai és élettani összeköttetésben állnak. Tartalmuk miatt ezeket ~nek, leírójukról Strasburger-sejteknek nevezzük.

fejecskevirágzat (capitulum) Az egyszerű, nyílt fürtös virágzatokhoz* tartozó virágzat, melynek virágzati tengelye rövidszártagú*, csúcsán apró murvalevelek*, hónaljában sűrűn körösköröl kocsánytalan v. rövid kocsányú virágok erednek, melyek többnyire gömbfelszínt v. félgömböt formálnak. Pl. here (*Trifolium*), platán (*Platanus*). Syn. gombvirágzat.

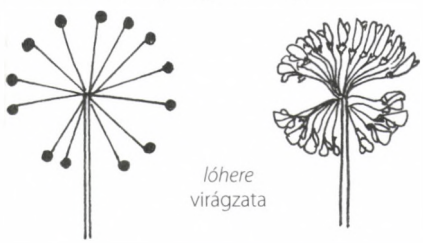

lóhere virágzata

fejlődésmenet → kétszakaszos fejlődés

felbontóképesség Az a legkisebb távolság, amelynek végpontjai egymástól még éppen megkülönböztethetők. Az objektív* ~e:

$$d = \frac{\Lambda}{2n \sin u}$$

ahol d a két, még éppen megkülönböztethető pont távolsága, Λ az alkalmazott fény hullámhossza, n a fedőlemez* és a frontlencse* közötti közeg törésmutatója, u az objektív nyílásszögének fele, azaz az objektívbe még éppen behatoló legszélső fénysugár és a lencse optikai tengelye* által bezárt szög. Syn. feloldóképesség.

felcsavart hüvely (legumen circinatum) Olyan hüvelytermés*, mely spirálisan felcsavarodott. Pl. lucerna (*Medicago*).

lucerna termése

feldarabolódás (fragmentáció) Széttörés, széttöredezés. A vegetatív szaporodás* egyik fajtája, pl. az *Oscillatoria* kékmoszat fonalainak szétesése sejtekre, amelyek teljes értékű egyedekké alakulnak.

felemáslevelűség (heterophyllia, heterofillia) A növény kora és a környezeti hatások befolyásolhatják a hajtás leveleinek morfológiáját, ennek következtében a hajtás alsó és felső nóduszain* különböző tagoltságú levelek fejlődnek. Fajtái: indukált heterofillia* és habituális heterofillia*.

felfújt hüvely (legumen inflatum) Termés, hólyagszerűen felfújt hüvely*. Pl. pukkantó dudafürt (*Colutea arborescens*), hólyagos csűdfű (*Astragalus cicer*).

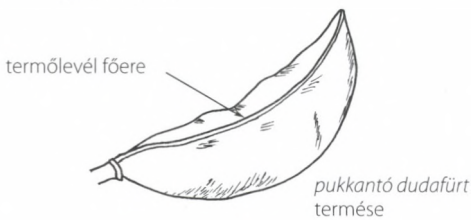

pukkantó dudafürt termése

fellevél (hypsophyllum) A hajtáson* a lomblevelek zónája felett eredő, többnyire virág- v. virágzatközeli, védő szerepű levél. Ilyenek pl. gallér-*, gallérka-*, murva-*, burok-*, kupacs-*, fészekpikkely-*, pelyvalevelek*.
↔ allevél

fello- (phello-) Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a növényi paraszövettel* való kapcsolatát fejezi ki.
<gör.> phellos = parafa

fel nem nyíló termés → zárt termés

felnyíló termés Olyan termés, amelynek termésfala éréskor kiszárad, és meghatározott módon magától felnyílik.

felső állású magház (ovarium superior). A magház* a virágtengely* csúcsán, a takarólevelek* eredése felett helyezkedik el. A virág ekkor hypogyn. Pl. tulipán (*Tulipa*).
↔ alsó állású, középső állású magház

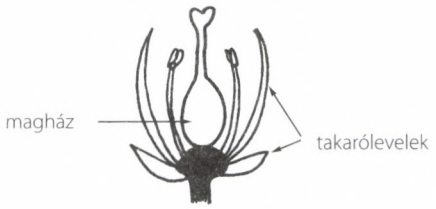

felső toklász → belső toklász

felszakadó termések Olyan cönokarp* termések, melyek termőlevelei egymástól keresztben v. hosszában el vannak választva, s az érés utáni széttöredezés ezek mentén megy végbe. Pl. retek (*Raphanus*) cikkes becőtermése*, az érdeslevelűek (*Boraginaceae*) és az ajakosok (*Lamiaceae*) makkocskákra széteső termései*.

felszívó zóna A gyökérnek az a része, amelyet az elsődleges bőrszövet* határol, és rajta gyökérszőrök* találhatók. A bőrszövetet itt abszorpciós szövetnek nevezzük.

feltámadásnövények → poikilohidrikus növények

feltáró fázis A taxonómiai* és florisztikai* kutatások bevezető szakasza, amelyben gyűjtőmunka és bizonyos méretű herbáriumi anyag feldolgozása történik.
↔ szisztematikai, bioszisztematikai, enciklopédikus fázis

fem. <lat.> femineus rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: nőnemű.

fenesztrált Kis nyílásokkal v. áttetsző részekkel „ablakosan" perforált, → ablakos növények.
<lat.> fenestra = ablaknyílás, lőrés

fenesztrátus pollen Olyan pollenszem*, amelynek felszínén nagy, ablakszerű terek vannak

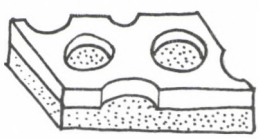

tectum* nélkül. Pl. egyes fészekvirágzatú fajok (*Asteraceae*).

fenetikus hasonlóság Látható, mérhető, megjelenésbeli (fenotípusos*) hasonlóság.

fenetikus rendszerek Tisztán csak a látható, mérhető hasonlóságokon és különbözőségeken alapuló rendszerezés. Hiányossága, hogy az összehasonlítás alapjául szolgáló tulajdonságoknál nem veszi figyelembe, hogy azok analóg* v. homológ* bélyegek.

fenogram (phenogram) A dendrogram* egyik fajtája, amely kizárólag az egyes rendszertani csoportok közti fenetikus* hasonlóság, ill. különbözőség fokát szemlélteti grafikusan.

fenológia A növények egyedfejlődésében – rendszerint periodikusan bekövetkező – ismétlődő biológiai folyamatokat a környezeti tényezőkkel összefüggésben vizsgáló tudományág.

fenotípus Az egyed érzékelhető (leírható és mérhető) külső és belső tulajdonságainak összessége, az öröklött tulajdonságok és a környezet együttes hatására létrejött megjelenési alak.
↔ genotípus

feoplaszt (phaeoplast) A barnamoszatok (*Phaeophyta*) törzsére jellemző plasztisz*, melynek jellemző, domináns színanyaga a fukoxantin*.

-fer <lat.> Szóvégződés, a megnevezett dolog létrehozásával, viselésével való kapcsolatot jelöli. Pl. stolonifer* = indás, conifer = tobozos.

ferde (aszimmetrikus) **levélváll** Pl. szil (*Ulmus*), ostorfa (*Celtis*), eperfa (*Morus*), hárs (*Tilia*), *Begonia*.

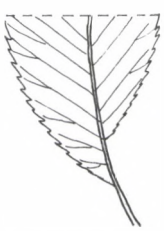

fermentáció Erjedés, → anaerob disszimiláció.

fermentum → enzim
<lat.> fermento 1 = erjeszt, erjed

feromonok Azonos fajú egyedek kommunikációját szolgáló kémiai hatóanyagok. Növényeknél a gamonoknak* van jelentőségük a planogámia* során a hímivarsejtnek a petesejt megtalálásában.

ferro- Szóösszetételek előtagjaként a vassal kapcsolatos fogalmakat, tárgyakat jelöli.
<lat.> ferreus 3 = vasból való

ferrugin(e)us Rozsdabarna. Növénynévben pl. *Digitalis ferruginea* (rozsdás gyűszűvirág), *Schoenus ferrugineus* (rozsdás csáté).
<lat.> ferrugo = vasrozsda

fertilis Termékeny, szaporodásra képes.
<lat.> fertilis = termékeny, termő, termékenyítő

fertilis hajtás A mezei zsurló (*Equisetum arvense*) két alakja közül a tavaszi, barna színű, sporangioforum-füzért* viselő, ún. termő hajtás.
↔ sterilis hajtás

fertilitás Termékenység, utódok létrehozására való képesség.
<lat.> fertilitas = termékenység

festékanyag → pigment

festékek → mikrofestékek

festés Biológiai objektumok mikroszkópos vizsgálatát megelőző eljárás, melynek során a preparátumot* mikrotechnikai festék(ek)kel megfestik, így a sejtek, szövetek alkotórészei – mivel a megvilágításra használt fehér fényből más és más hullámhosszú sugarakat nyelnek el, ill. engednek át – különböző színűek lesznek. Ha a mikrotechnikai festék* nem mérgező a sejtre, vitális ~ről beszélünk. Gyakoribb azonban, hogy már előzetesen megölt, rögzített, tehát élettelen vizsgálati anyag festése a feladat, ez a nem vitális ~. Ha az egész készítmény megközelítően egyenletesen festődik, diffúz ~ről, ha csak bizonyos sejt- és szövetalkotók színeződnek meg, elektív v. differenciális ~ről beszélünk.

festucoid A *Festuca* (csenkesz) pázsitfűvel kapcsolatos, ahhoz hasonlító.
<lat.> festuca = pálca

festucoid füvek Azok a pázsitfüvek, amelyek parenchimatikus nyalábhüvelye* két sejtsoros. Ezek közül a belső az ún. mestom hüvely*. Pl. csenkesz (*Festuca*), perje (*Poa*), zab (*Avena*).
↔ panicoid füvek

félbeszárnyalt levél Olyan páratlanul szárnyalt* összetett levél*, melynek levélgerincén* eredő levélkék* nem egyenlő nagyságúak, kis és nagy „szárnyak" váltogatják egymást. Pl. burgonya (*Solanum tuberosum*), paradicsom (*Lycopersicum esculentum*), párlófű (*Agrimonia*), legyezőfű (*Filipendula*).

burgonya levele

félcserje (suffrutex) Átmenet a cserje* és a lágyszárú* évelő növény* között. A szár alsó része rövidszártagú*, fás és áttelelő, míg a felső, lágyszárú, hosszúszártagú* hajtások a tenyészidő végére leszáradnak, v. télen visszafagynak. Pl. kakukkfű (*Thymus*), levendula (*Lavandula*), orvosi zsálya (*Salvia officinalis*), fás bazsarózsa (*Paeonia suffruticosa*).

félélősködő (hemiparazita) **növény** Fotoszintézisre képes, klorofill*tartalmú növény, amely a gazdanövénytől* szívógyökere* v. szívószemölcse* segítségével a vizet és a benne oldott ásványi anyagokat vonja el, egyesek bizonyos ideig önálló életre is képesek. Fák ágain élősködik a fagyöngy (*Viscum*), a fakín (*Loranthus*), gyökereken a zsellérke (*Thesium*), csormolya (*Melampyrum*), szemvidító (*Euphrasia*) és a kakascímer (*Rhinanthus*).
↔ teljes élősködő (holoparazita) növény

félig áteresztő (szemipermeábilis) **hártya** A biológiai membránok* félig áteresztő hártyák azáltal, hogy bizonyos anyagok számára átjárhatók, míg mások számára nem. Az apoláris (pl. O_2) és a poláris (pl. CO_2) molekulák a vízmolekulákkal együtt diffúzióval* átjuthatnak a membrán foszfolipid rétegén (folyékony mozaik modell*). Az erősen poláris molekulák, ill. ionok csak a membránfehérjéken át mozoghatnak (szelektív permeábilitás*). A membrán két oldala között jelentős koncentrációkülönbség alakulhat ki.

félig összetett keményítő Olyan keményítőkristály*, amelyben a kiválási gócok száma: 2–3, s legkívül közös rétegek is kialakulnak. Pl. burgonya (*Solanum tuberosum*) gumójában az egyszerű keményítőszemcsék* mellett ilyenek is vannak.
↔ egyszerű, összetett keményítő

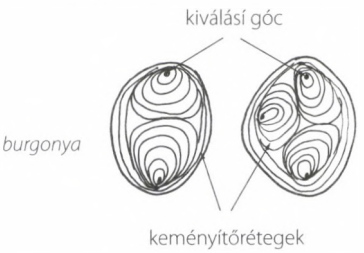

félig szárölelő (semiamplexicaul) **levél** Az a levélnyél* nélküli levél, amelynek válla* körüléleli a szárat, de nem zárul össze. Pl. bolhafű (*Pulicaria*), nyilasfű (*Conringia*), csülleng (*Isatis*).

féludvaros gödörke A fatestben*, a kereszteződési mezőkben* jellemző sejtkapcsolat, mely egy vízszállító elem és egy parenchimasejt közös falán alakul ki ~ formájában. Ez a sejtfalvastagodás a tracheális elem oldaláról udvaros*, a parenchimasejt felől egyszerű gödörke*.

félvékony metszet Ultramikrotómmal készült, 1–2 μ vastag metszet.
↔ ultravékony metszet

fénymikroszkóp Optikai mikroszkóp, amely lencserendszerei (objektív*, okulár*) által a vizsgált preparátum nagyított, fordított, látszólagos képét adja.
<gör.> mikros = kicsi + skopeó = néz

fényrekesz (diafragma) A fénymikroszkóp kondenzorának* fémfoglalatába épített íriszrendszerű rekesz. Syn. kondenzorrekesz, apertúrarekesz*.

fényszakasz A fotoszintézis* fényigényes reakciói, melyek a kloroplasztisz* gránumaiban* mennek végbe, végtermékként NADPH+H$^+$ és ATP* keletkezik.
↔ sötétszakasz

fészekpikkely (phylla involucri) A fészekvirágzat* kiszélesedett virágzati tengelyének* alsó felületén eredő fellevelek*. Alakjuk a fészekvirágzatúak (*Asteraceae*) családjában határozóbélyeg.

fészektányér (thalamus) A virágzati tengely tányérszerűen v. kúpszerűen megvastagodott, kiszélesedett csúcsa a fészekvirágzatúak (*Asteraceae*) családjában.

fészektányérpelyva A fészekvirágzat* pikkelyszerű murvalevelei*.

fészekvirágzat (calathidium/anthodium) Olyan nyílt fürtös virágzat*, melyben a tányér v. kúp alakban kiszélesedett rövidszártagú* virágzati tengelyen* – a fészektányéron – sűrűn, spirális* elrendeződésben találhatók az apró, pik-

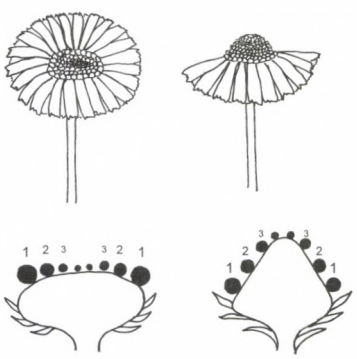

kelyszerű murvalevelek* tövében ülő virágok. A virágnyílási sorrend kintről befelé történik. Pl. fészekvirágzatúak (*Asteraceae*).

fészkes buga Régebbi nevezéktan szerint az olyan összetett virágzat*, melynek elsőrendű* és másodrendű elágazásai* fürtösek*, és végálló fészekvirágzatot* viselnek. Pl. üröm (*Artemisia*), betyárkóró (*Erigeron canadensis*).

fészkes fürt Régebbi nevezéktan szerint az olyan összetett virágzat*, amelynek elsőrendű elágazása* fürtös*, és oldalágain fészekvirágzatokat* visel. Pl. acsalapu (*Petasites*), peremizs (*Inula*).

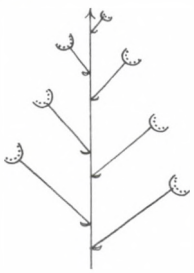

fészkes sátor Régebbi nevezéktan szerint az olyan összetett virágzat*, amelynek elsőrendű elágazása* sátorvirágzatéhoz* hasonló, és újabb elágazásain fészekvirágzatokat* visel. Pl. cickafark (*Achillea*), aggófű (*Senecio*).

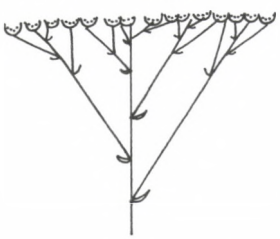

fialid (phyalid) Egyes konídiumos gombák (*Deuteromycetes*) végálló sejtjei. Olyan iniciálisok*, melyeken mitózissal* bazipetális* sorrendben fialokonídiumok* fűződnek le.

fialidikus konídiumképzés Az enteroblasztikus konídiumképzés* e típusánál az anyasejt külső falrétege az első konídium nyakánál megszakad.
↔ tretikus konídiumképzés

fialofórum (phyalophor) A fialidokat* viselő elágazó tartó.

fialokonídium Fialidokon* kialakuló, ivartalan úton létrejött spórák (konídiumok). Pl. kannapenész (*Aspergillus*).

fialospóra A fialokonídium* régebbi neve.

fiatal gyökér Az elsődleges merisztémák* által létrehozott gyökérszerkezet.

Fibonacci-számok A spirális levélállás* jellemzésére használt olyan törtszámokból álló számsor, melyben minden szám az előző két tört számlálójának és nevezőjének „összege": 1/2, 1/3, 2/5, 3/8, 5/13, 8/21 stb.

fibrilláris Rostos szerkezetű.
<lat.> fibra = rost, szál

fibrillum Vékony rost. Pl. cellulóz~*.

-fid <lat.> Szóvégződés, az előtagban lévő számnév által megjelölt darabra való elágazást, osztottságot fejezi ki. Pl. bifidus*= kétágú.

fiko- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a moszatokkal (algákkal) való kapcsolatát jelzi.

fikobilinek A fikoeritrin* és fikocián* színanyagok összefoglaló neve, melyek 4 pirrolgyűrűből álló lineáris tetrapirrol molekula és speciális fehérjék kovalens kötésű vegyületei. A cianobaktériumokra és a vörösmoszatok (*Rhodophyta*) törzsére jellemző. Syn. fikobiliproteinek.

fikobiliproteinek → fikobilinek

fikobiliszóma (phycobilisoma) A kékalgák (*Cyanophyta*) v. újabb nevükön cianobaktériumok fotoszintetikus membránrendszerének külső felszínén és egyes vörösmoszat- (*Rhodophyta*) fajok plasztiszaiban (rodoplasztisz*) lévő apró testecskék, melyek a színanyagot (fikocián*, fikoeritrin*) tartalmazzák.

fikobionta A zuzmók felépítésében részt vevő, fotoszintézisre képes (fotobionta) algapartner (kék- v. zöldalga).
↔ mikobionta

fikocianin → fikocián

fikocián (phycocyan) A kékalgák (*Cyanophyta*) és egyes vörösmoszat- (*Rhodophyta*) fajok fikobiliszómáiban* található kék színű festékanyag. Abszorpciós maximuma 618 nm, a vörösmoszatoknál a fikoeritrinnel* együtt elfedi a klorofill zöld színét. Syn. fikocianin.

fikoeritrin (phycoerythrin) A kékmoszatok (*Cyanophyta*) v. újabb nevükön cianobaktériumok és egyes vörösmoszat- (*Rhodophyta*) fajok fikobiliszómáiban* található erősen fluoreszkáló vörös színű festékanyag, abszorpciós maximuma 490, 546 és 576 nm, a vörösmoszatoknál a fikociánnal* együtt elfedi a klorofill zöld színét.

fikológia (phycologia) → algológia

fikoplaszt (phycoplast) A legfejlettebb fonalas zöldmoszatoknál az új sejtfal képzésében részt vevő blendeszerű v. perforált, plazmafonalakkal áttört sejtfallemez.

-fil Szóösszetételekben mint utótag az előtaghoz való vonzódást, azzal való gyakori kapcsolatot jelöl.
<gör.> philos = kedves, szeretett

filamentosus Fonalas. Növénynévben pl. *Yucca filamentosa* (pálmaliliom), levélszéle után.
<lat.> filamentum = fonál

filamentum Vékony, megnyúlt, fonalszerű képlet, → porzószál.

filetikus (filogenetikus) **leszármazás** Taxonokon belüli és taxonok közötti evolúciós* leszármazás, melynek megállapítása fosszilis lenyomatok*, ill. összehasonlító vizsgálatok alapján történik.

fili- Fonállal kapcsolatos fogalmak előtagja. Növénynévben pl. *Potamogeton filiformis* (fonalas békaszőlő).
<lat.> filum = fonál

filic- Harasztokkal kapcsolatos fogalmak előtagja. Növénynévben pl. *Acacia filicifolia* (akáciafaj) páfrányhoz hasonló levele után.
<lat.> filix = haraszt

fillidium (phyllidium) Levélszerű képlet. Pl. barnamoszatok, vörösmoszatok, csillárkamoszatok levélszerűen lapos asszimiláló képletei.

fillo- (phyllo-) Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a levéllel való bármiféle kapcsolatát jelzi.
<gör.> phyllon = falevél, lomb

fillodium (phyllodium) A páratlanul szárnyalt* összetett levél* levélnyelének* v. levélgerincének* ellaposodása, melynek keletkezése által csökken a párologtató felület. Pl. az ausztráliai akácia (*Acacia*).

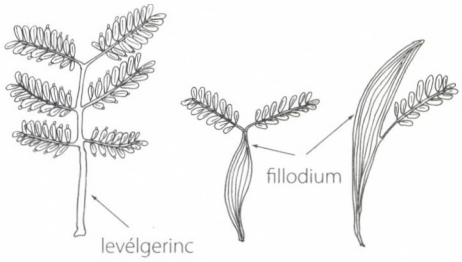

filloid Levélszerű képlet. Nem szövetes szerveződésű növények asszimiláló képletei, → fillidium.
↔ cauloid, rizoid

fillokladium (phyllocladium) → levél alakú szár

fillopodium (phyllopodium) **1.** Egyes harasztok rizómáján* található kiemelkedések, ahol a levelek erednek. **2.** Egyes fenyőfajok tűleveleit viselő rövid törpehajtás*.

fillospória A termőlevél* levéleredetére vonatkozó elmélet.

fillotaxis (phyllotaxis) → levélállás

filogenetikus → filetikus

filogenezis → törzsfejlődés. Syn. filogenia.

filogenia → filogenezis

filogram Olyan – rokonsági viszonyok ábrázolására szolgáló – grafikus megjelenítés, amely szemlélteti, hogy a különböző rendszertani csoportok milyen közeli rokonságban állnak egymással.

filoplazmódium Nyálkagombák és labirintusgombák sejtjei által kiválasztott, mukopoliszacharidokból álló nyálkatömeg, amelyben aktomiozin*-típusú fehérjék vannak, és a sejtek csúszó mozgását teszik lehetővé.

fiókhagyma (bulbulus) A hagyma* tönkjének* alján keletkező egy v. sok apró hagyma, melyek tulajdonképpen kollaterális mellékrügyek*. Pl. fokhagyma (*Allium sativum*), gyöngyike (*Muscari*), sárma (*Ornithogalum*).

fissura Egyes inaperturátus pollenszemeken* a kihajtáskor megjelenő, éles határú, egyenes hasíték. Pl. mocsárciprus (*Taxodium*), ciprus (*Cupressus*).

fistulosus Üreges henger v. cső alakú. Növénynévben pl. *Oenanthe fistulosa* (csöves borgyökér), *Allium fistulosum* (téli hagyma).
<lat.> fistula = cső

-fita, fito-, -fiton Szóösszetételek utó-, ill. előtagjaként a szóban forgó fogalomnak a növényekkel való kapcsolatát fejezi ki.
<gör.> phyton = növény, ültetvény

fitoalexinek Kis molekulájú fenolvegyületek, amelyeket egyes növények sérülés v. fertőzés hatására antibiotikus ellenanyagként termelnek.

fitocönológia Növénytársulástan. A botanikának a növénytakaró (vegetáció*) szerveződési egységeivel, a növénytársulásokkal, ezek kialakulásának, működésének és elterjedésének törvényszerűségeivel foglakozó tudományága.
<gör.> fito-* + cöno-*

fitocönózis → növénytársulás, → társulás. Syn. asszociáció.

fitofág (phytophag) Növényekkel táplálkozó, növényevő.

fitogeográfia → növényföldrajz. Syn. geobotanika.
<gör.> fito-* + geographia = földrajz

fitogén Növényi eredetű, növényből keletkezett.

fitoglifikus analízis (phytoglyph) A kutikula* mikroanatómiai vizsgálatára szolgáló módszerek összefoglaló neve. Ezek: a festett kutikula fénymikroszkópos vizsgálata, a levélfelszín scanning elektronmikroszkópos* vizsgálata, valamint a kutikulából és vele kapcsolatos függelékekből készült keresztmetszet elemzése.

fitohemagglutinin → lectin

fitohisztológia → növényszövettan

fitokémia Növényi kémia. A növényi szervezetet felépítő vegyületek vizsgálatával foglalkozik, s mint módszer a taxonómiában* is jelentős a rokonsági viszonyok feltárásában.

fitokrómok Növényi festékanyagok. Közülük a P_{660} a vörös fényt nyeli el, míg a P_{725} a sötétvörös (vörösön túli) fényre érzékeny. A megvilágítás változásával a két forma egymásba folyamatosan átalakul. E folyamatokon alapszik a fotoperiodizmus*, az etioláltság* utáni viszszazöldülés, magvak és spórák kicsírázása, kihajtása.

-fiton (-phyton) Szóösszetételek utótagjaként a jelentése: növény.

fitoncidok Azoknak az allelopátiát* kiváltó hatóanyagoknak összefoglaló neve, melyeket magasabb rendű növények termelnek, és mikroorganizmusokra, azok szaporodá-

sára gátlóan hatnak. Pl. a fokhagyma (*Allium sativum*) allicintartalmánál fogva baktériumellenes hatású.

fitopatogén Növények megbetegedését okozó szervezet.

fitoplankton (phytoplankton) Növényi plankton*.

fixálás Rögzítés. A mikroszkópos preparátumkészítés első lépése, amely alatt az élő anyag olyan – többnyire kémiai – kezelését értjük, amelynek következtében megszűnnek benne az életfolyamatok. Célja az, hogy a vizsgálati anyagot olyan módon tegyük élettelenné, hogy szerkezete minél inkább megegyezzék az élő állapottal.

fiziológia Élettan. Az élő szervezetben lezajló folyamatok okait és törvényszerűségeit, a sejtek, szövetek, szervek működését kutató tudományág.

fiziológiai szárazság Olyan állapot, amikor a rendelkezésre álló vizet a növény nem tudja felvenni. Okozhatja magas ionkoncentráció, pl. szikes talaj, amikor az ozmózis* (a talaj negatívabb ozmotikus potenciálja) gátolja a vízfelszívást. Gátolt a vízfelvétel fagy, ill. túltrágyázás esetén is.

-fízis Szóösszetételek utótagjaként általános jelentése: valamire oda- v. valamivel összenőtt.
<gör.> physis = keletkezés, eredés

fl. <lat.> floret rövidítése. Növények diagnózisában*, az évszak neve előtt a jelentése: virágzik.

flabellatus levélerezet Olyan legyező alakú levélerezet, melynek elsőrendű erei egyenesek v. enyhén ívesen erednek a levél alapjáról, közük ritkán v. egyáltalán nincsenek összeköttetések. Pl. páfrányfenyő (*Ginkgo biloba*), vénuszhaj (*Adiantum capillus-veneris*).

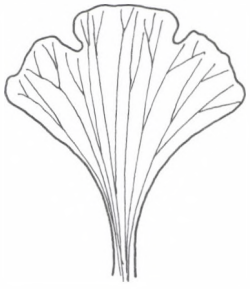

flabelliformis (flabellatus) Legyező alakú. Pl. *Pleurotus flabellatus* laskagombafaj nevében.
<lat.> flabellum = legyező

flagellum → ostor
<lat.> flagellum = ostor

flammeus Lángvörös, tűzpiros. Növénynévben pl. *Adonis flammea* (lángszínű hérics).
<lat.> flamma = láng, tűz

flavonoidok Olyan glikozidvegyületek, melyekben az aglikon* flavonváz*. A növényvilágban megtalálhatók a moháktól kezdődően, de hiányoznak az algákban, baktériumokban és gombákban. Egyes típusaik bizonyos növénycsoportokra kimondottan jellemzőek, így sokszor a kemotaxonómia* számára is bizonyítékul szolgálnak, → antociánok.

flavonváz (2-phenylbenzopyran)

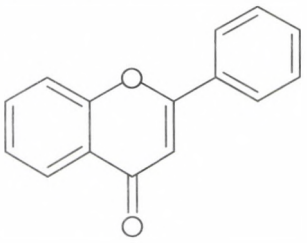

flavus Sárga. Növénynévben pl. *Allium flavum* (sárga hagyma), *Carex flava* (sárga sás).
<lat.> flavus 3 = sárga, aranysárga

flexuosus Váltakozóan kifelé és befelé enyhén görbült. Növénynévben pl. *Corydalis flexuosa* (keltikefaj), *Helenium flexuosum* (napfényvirágfaj), ill. *Lactarius flexuosus* gomba nevében.
<lat.> flexio = hajlítás, görbület

flintüveg Optikai lencsék előállítására koronaüveggel kombinálva használt, nagy fénytörésű, ólomtartalmú üveg.

flobafének Csersavszármazékok, melyek a sejtfalba* épülve azt barnás-sárgásra színezik.

floccosus Gyapjúszerűen, csomókban pelyhesen szőrös. Növénynévben pl. *Tragopogon floccosus* (homoki bakszakáll).
<lat.> floccus = pehely, csekélység

floem (phloem) → háncsrész, → háncselemek
<gör.> phloios = kéreg

flor- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a virággal való kapcsolatát jelöli. Növénynévben pl. *Galinsoga parviflora* (kicsiny gombvirág).

flóra 1. Egy adott terület, tájegység összes növényfaja. (Többnyire a virágos* és edényes virágtalan* taxonok* összessége). **2.** Egy adott földtörténeti kor fosszilis* növényeinek összessége.
<lat.> Flora = a virágok istennője

flóramű Az a munka, amely egy terület flórájának* leírását tartalmazza. Pl. Flora Europaea, Flora Mesoamerica.

floratio → virágzás

florális Virággal, virágzattal kapcsolatos.

flore pleno Virág, mely teltvirágú*. Növénynévben pl. *Clematis florida* var. *flore-pleno* (iszalagfaj változata).

florescencia → virágzat

floribundus Gazdagon virágzó. Növénynévben pl. *Hieracium floribundum* (virágosindájú hölgymál), *Weigela florida* (rózsalonc).
<lat.> floribundus 3 = sokvirágú

floridea keményítő A vörösmoszatok (*Rhodophyta*) asszimilációs terméke, jóddal vörösre színeződő, gömb alakú, nem oldékony, gyakran rétegzett; 1,4 α-kötésű glukánt tartalmazó testecskék. Szerkezetük hasonló az amilopektin* szerkezetéhez.

floridus Virágzó. Növénynévben pl. *Calycanthus floridus* (illatos fűszercserje).
<lat.> floridus 3 = virágzó, virágos

florigén Feltételezett növényi hormon (minden valószínűség szerint gibberellinek*), melyről úgy vélik, hogy megfelelő megvilágítás hatására a levelekben képződik, és a rügyekbe jutva virágzást idéz elő.

florisztika Botanikai tudomány, amely valamely területen élő virágos v. edényes* növényfajok felkutatásával, meghatározásával, nyilvántartásával, fajlista összeállításával, ill. flóramű* megírásával foglalkozik.

floroglucin (1,3,5-trihidroxi-benzol). E vegyület sósavas közegben a lignint* meggypirosra színezi, ezáltal alkalmas annak mikroszkópi kimutatására.

flos Virág.
<lat.> flos = virág

flos epigynos Olyan virág, amelyben a magház* alsó állású*.

flos hypogynos Olyan virág, amelyben a magház* felső állású*.

fl. pl. <lat.> flore pleno rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: teltvirágú.

fluid mozaik modell → folyékony mozaik modell

fluitans Folyóvízzel kapcsolatos. Növénynévben pl. *Batrachium fluitans* (úszó víziboglárka).
<lat.> fluito = folydogál

fluoreszcencia Egyes anyagoknak az a tulajdonsága, hogy elnyelik az elektromágneses v. részecskesugárzás egy részét, és ennek hatására fényt bocsátanak ki, amelynek hullámhossza általában nagyobb, mint az elnyelt sugárzásé.

fluoreszcens mikroszkóp Az olyan mikroszkópot, amelyben a tárgyat ultraibolya v. kék sugarakkal történő megvilágítás közben vizsgáljuk, s a megvilágítás hatására a sejtek, szövetek a látható fény valamely színében világítanak (fluoreszkálnak/lumineszkálnak) ~nak nevezzük. UV-fényben pl. a kutikula kékesfehér, a zöld színtestek vörös színűek. Syn. lumineszcens mikroszkóp.

fluviatilis Folyóvízzel kapcsolatos. Növénynévben pl. *Senecio fluviatilis* (patakparti aggófű).

fluviális → fluviatilis
<lat.> fluvialis = folyami, vízi

-fób Szóösszetételek utótagjaként az előtagban megnevezett fogalom kerülését, attól való tartózkodást jelent.
<gör.> phobos = félelem

foetidus Rossz szagú. Növénynévben pl. *Helleborus foetidus* (büdös hunyor).
<lat.> foetidus = bűzös, rossz szagú

fogakkal felnyíló toktermés (capsula dentalis) Csúcsán kis, egymással szöget bezáró egyenes vonalak (fogak) mentén felnyíló toktermés*. Pl. kankalin (*Primula*), szegfűfélék (*Caryophyllaceae*).

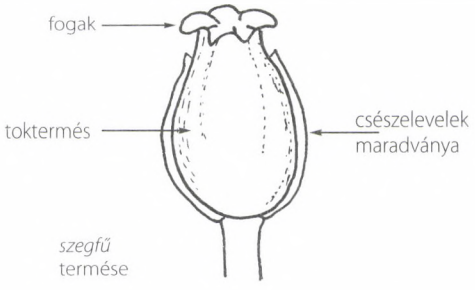

fogazott levélszél (folium dentatum) Olyan levéllemez*, amelynek szélén a bemetszések* homorú ívűek, a kimetszések* pedig hegyesek v. kihegyezettek. Pl. martilapu (*Tussilago*), acsalapu (*Petasites*).

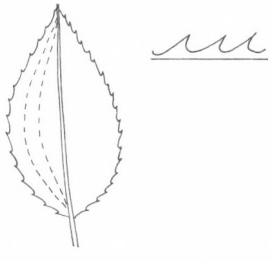

fol. <lat.> folium rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: levél.

foliaceus Levélszerű.
<lat.> folium = a növény levele

foliáris Levéllel kapcsolatos, azzal összefüggésbe hozható.

foliáris elmélet A virág* filogenetikai* származtatásának ~e szerint a porzó* és a termő* a harasztok spóratermő leveleinek módosulására vezethetők vissza.

folium Levél.
<lat.> folium = a növény levele

folium fissum → hasadt levél

folium lobatum → karéjos levél

folium peltatum → pajzs alakú levél

folium repandum → kanyargós szélű levél

follicularium → tüszőcsokor

folliculus → tüszőtermés

folyékony mozaik modell A biológiai membránok szerkezetének SINGER és NICHOLSON (1972) által javasolt modellje, amely szerint a membránok alapvázát folyékony, foszfolipid kettős réteg képezi, amelyben a lipidmolekulák korlátozott, oldalirányú diffúziós mozgásra, valamint tengelyük körüli rotációra képesek. Ebbe a lipidrétegbe ágyazódnak a membránfehérjék, hidrofób felszíneiket a lipidek felé mutatva, és mintegy úszva a foszfolipid molekulák között a membrán síkjában. A membránfelszínekre kinyúló hidrofil felületeik mozaikszerűen rendeződnek.

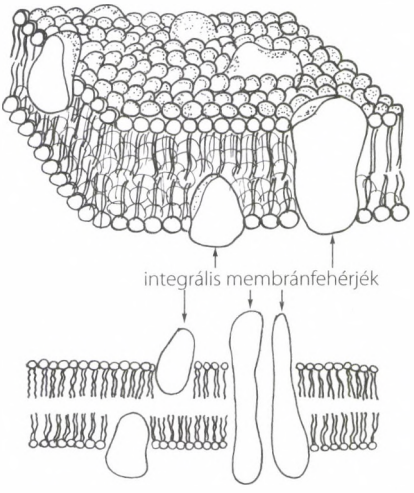

folytonos növekedés A növekedésnek az a típusa, amikor a hajtás megnyúlása időben folytonos. Általában olyan klímában* jellemző, amely a növekedésre mindig kedvező. Egyes növények azonban olyan klímában is képesek ~re, ahol évszakos váltakozás van, pl. sás (*Carex*).
↔ ritmikus növekedés

fonalas (trichális) **szerveződés** A soksejtű algák* egyik szerveződési szintje. A fonalak lehetnek el nem ágazók és elágazók, ill. ezek kombinálódhatnak (heterotrichális szerveződés). A fonalak sejtjei egymagvúak.

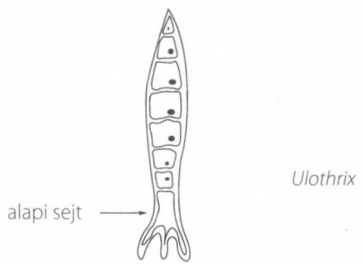

fontanus Forrással kapcsolatos. Növénynévben pl. *Asplenium fontanum* (forrásfodorka), *Montia fontana* (forrásfű).
<lat.> fontanus = forrás

„foot layer" A pollen falában* a homogén nexine* és a strukturált sexine* határa a „talpréteg". Az ektexine* belső rétege.

foraminatus Átlyuggatott.
<lat.> foramen = (fúrt) nyílás

forenszik-palinológia A pollenanalitikának* egyik alkalmazási területe, mely a bűnügyek kiderítésében használja fel a virágporszem- és spóravizsgálatok eredményeit.

forgós fürt Régebbi nevezéktan szerint az olyan összetett virágzat*, amelyben az elsőrendű elágazás* fürtös*, a másodrendű elágazás* forgós*. Pl. vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*).

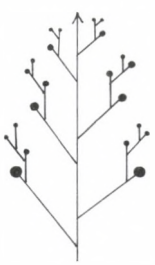

forgós kettősbog Olyan virágzat, ahol az elsőrendű elágazás kettősbog*, a további elágazások pedig kétoldalt váltakozva keletkeznek, és egyforma hosszúak. Pl. hárs (*Tilia*).

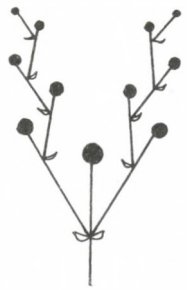

forgós többesbog Olyan virágzat, ahol az elsőrendű elágazás többesbog*, további elágazások pedig kétoldalt váltakozva keletkeznek és egyforma hosszúak. Pl. kutyatejfélék (*Euphorbiaceae*) ciáthiumában* a porzós virágok elhelyezkedése.

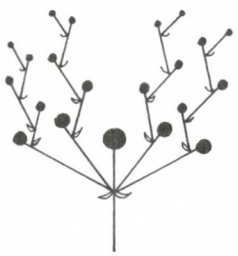

forgóvirágzat/forgó (cincinnus/cicinnus) Olyan egyesbog*, amelynek egymást követő virágkocsányai váltakozó oldalon jelennek meg, kb. egyforma hosszúak, és nem egy síkban helyezkednek el. Pl. papagájvirág (*Strelitzia*), csillagvirág (*Scilla bifolia*), kardvirág (*Gladiolus*), napvirág (*Helianthemum*).

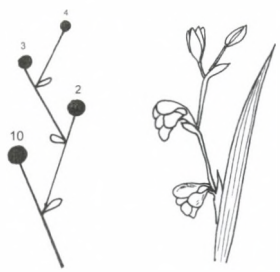

forma Faj alatti rendszertani kategória, melynél az egyedek közti (többnyire allelikus) genetikai különbség főleg a vegetatív szervek méreteiben v. mennyiségében mutatkozik, s ezek a környezet szelekciós hatására létrejött tulajdonságok öröklődhetnek is. Ha nem öröklődnek, az egyedeket csak modifikácónak* tekintjük, amelyeknek rendszertani értékük nincs. Rövidítése: f.
<lat.> forma = forma, minta, alak

forrtszirmú párta (corolla synpetala) A virág sziromlevelei egymással összenőttek, számuk a pártacimpák* alapján állapítható meg. Pl. harangvirág (*Campanula*).
↔ szabadszirmú virág

fossula Egyes pollenszemek* felszínén található hosszú, szabálytalan mélyedések.

fossulatus pollen Olyan pollenszem, melynek felszíni mintázatát fossulák* (hosszú, szabálytalan mélyedések) alkotják. Ha e csatornák párhuzamosak, canaliculatusnak* nevezzük.

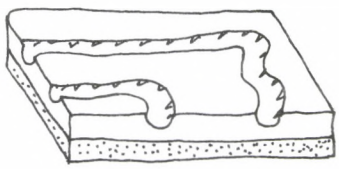

foszlatás → macerálás

fosszília Ősmaradvány, a földtörténeti múltban elpusztult és megkövesedett növény v. állat.

fosszilis Kövület formájában létező.
<lat.> fossio = felásás

foto- (photo-) Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a fénnyel való bármilyen kapcsolatát jelenti.
<gör.> phos = fény

fotoautotróf → fototróf

fotobionta A zuzmók felépítésében részt vevő, fotoszintézisre képes szervezetek: algák, ill. kékbaktériumok (fikobionták).
↔ mikobionta

fotodinézis Megvilágítás (főleg vörös fény) által indukált citoplazma-áramlás*. Pl. a csavarhínár (*Vallisneria*) sejtjeiben.
↔ kemodinézis, termodinézis, traumatodinézis

fotoheterotróf Olyan fotoszintetizáló szervezet, amely hidrogénforrásként szerves vegyületeket használ. Pl. bíborbaktériumok.
↔ kemoautotróf

fotolízis Kémiai vegyületek felbomlása fény hatására. Pl. a víz bomlása a fotoszintézisben.

fotomorfogenezis Fény hatására bekövetkező formaváltozások összessége.

fotomorfózis Fény hatására bekövetkező formaváltozás.

fotonasztia Fényintenzitás-változás hatására bekövetkező helyzetváltoztató mozgás, pl. a virágok nyílása, csukódása.

fotoperiodizmus Sötét és világos napszakok hatására a növényen bekövetkező alaktani és élettani változások sora. A megvilágítás hossza sokkal lényegesebb tényező, mint a fény intenzitása, pl. hosszú sötét periódus hatása rövid megvilágítással kioltható. A virágképződéshez szükséges fényigény alapján megkülönböztetünk hosszúnappalos* és rövidnappalos növényeket*.

fotoperiódus A sötét és világos időszakok tartamának aránya 24 óra alatt.

fotopigment Fény hatására gerjesztett állapotba kerülő színanyag, pl. klorofill*.

fotoszintézis Szerves vegyületek szintézisének az a típusa, amelyben a CO_2 asszimilációjához szükséges ATP* fényenergia hasznosítása útján keletkezik.
↔ kemoszintézis

fotoszintézis I. pigmentrendszere (PSI) A fotoszintetikus pigmentek közül a P_{700} (klorofill*) és járulékos pigmentek által alkotott rendszer, amely a hosszabb hullámhosszú fénysugarak megkötésére képes. Itt következik be a NADPH redukciója.

fotoszintézis II. pigmentrendszere (PSII) A fotoszintetikus pigmentek közül a P_{680} (klorofill*) és járulékos pigmentek által alkotott rendszer, amely a rövidebb hullámhosszú fénysugarak megkötésére képes. Itt játszódik le a fotolízis* és az oxigén felszabadulása.

fototaxis Fény által kiváltott helyváltoztató mozgás, közeledés a fényforráshoz (pozitív ~) v. távolodás a fényforrástól (negatív ~). Pl. ostoros moszatok (*Euglenophyta*).
↔ kemo-, termotaxis

fototróf (phototroph) Olyan szervezetek, amelyek a szerves anyagok szintéziséhez szükséges energiát közvetlenül a napfényből nyerik. Ilyen a legtöbb zöld növény, és néhány fotoszintetizáló baktérium.
↔ kemotróf

fototropizmus Fény által kiváltott helyzetváltoztató mozgás. A legtöbb hajtás pozitív ~t mutat, azaz a megvilágítás irányában görbül. Ennek az az oka, hogy az auxin* a megvilágítással ellentétes oldalon halmozódik fel, és ott megnyúlásos növekedést vált ki.
↔ geo-, kemo-, hidro-, tigmo-, termotropizmus

foveatus Kis mélyedésekkel, gödörkékkel mintázott felszín. Syn. foveolatus.
<lat.> fovea = verem, gödör

foveolatus pollen Olyan pollenszem*, melynek felszínén többé-kevésbé kerek, >1µm átmérőjű bemélyedések találhatók, melyek közti távolság nagyobb, mint ezek átmérője.

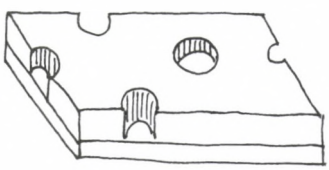

főeres levél Olyan levél, melynek erezete főérből* és oldalerekből* áll, → szárnyas erezet.
↔ mellékeres levél

főér (nervus medialis) A szárnyas erezetű* levél közepén végigfutó legvastagabb ér*, → elsőrendű ér.

főgyökér A főgyökérrendszer* főtengelye, mely a csírázás* során az embrió* gyököcskéjéből* jön létre.

főgyökérrendszer (allorhizás gyökérrendszer) Az embrió* gyököcskéjéből* fejlődő, főgyökérre* és belőle akropetális sorrendben* megjelenő oldalgyökerekre* tagolódó gyökérzet, mely főleg a nyitvatermőkre és a kétszikűekre jellemző.
↔ mellékgyökérrendszer

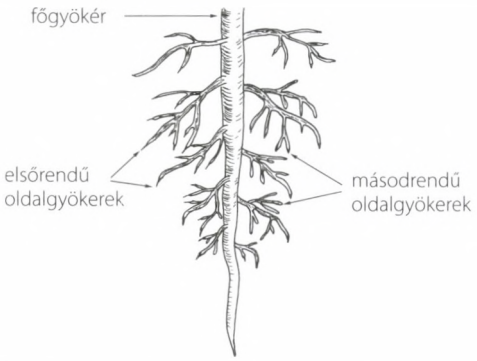

földalatti (hypogeikus, hipogeikus) **csírázás** A csírázásnak* az a típusa, amelynél a sziklevél*/sziklevelek a magban* marad(nak). Általában az egyszikűekre jellemző, de előfordul kétszikűeknél is, pl. vadgesztenye (*Aesculus*

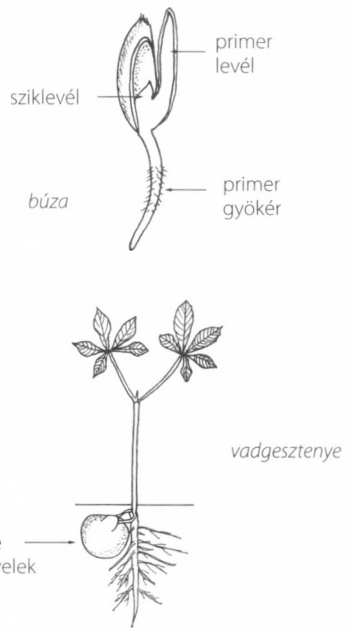

hippocastanum), szilva (*Prunus domestica* subsp. *domestica*), kocsányos tölgy (*Quercus robur*).
↔ föld feletti csírázás

földalatti (geofil) **hajtás** A föld felszíne alatt fejlődő hajtás. Pl. hagyma*, rizóma*, hajtásgumó*, tarack*.

földfeletti (epigeikus) **csírázás** A csírázásnak* az a típusa, amelynél a sziklevél* alatti (hypocotyl*) szárrész megnyúlása miatt a sziklevél/sziklevelek kikerül(nek) a magból*. Általában a kétszikűekre* jellemző, de előfordul az egyszikűeknél* is, pl. vöröshagyma (*Allium cepa*).
↔ földalatti csírázás

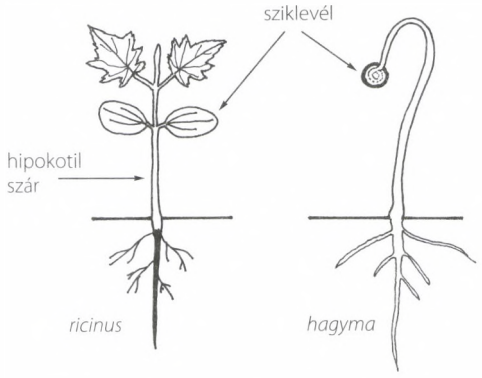

főrügy Egy támasztólevél* hónaljában több oldalrügy* esetén a legfejlettebb rügy.
↔ mellékrügy

főspóra → valódi spóra

fővirágzat (florescentia) A politel* összetett virágzatok* virágzati főtengelye* által meghatározott virágzat.
↔ társvirágzat

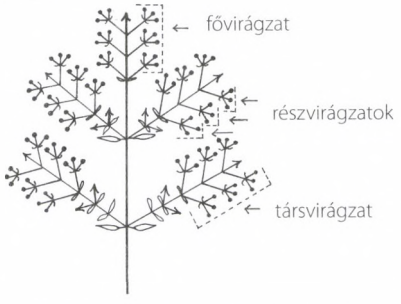

fr. <lat.> fructus rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: termés.

fragilis Törékeny. Növénynévben pl. *Salix fragilis* (törékeny fűz), *Chara fragilis* (csillárkamoszat).
<lat.> fragilis = törékeny, gyenge, mulandó

fragmentáció → feldarabolódás
<lat.> fragmentum = letört darab, töredék

fragmobazídium → tagolt bazídium

fragmoplaszt (phragmoplast) A sejtosztódás telofázisában* a két utódsejtmag közötti citoplazma-állomány, mikrotubulusokból* álló, hordószerű képződmény, mely a magorsófonalak* köteges elrendeződése miatt erősebben fénytörő.

fragmoszóma (phragmosoma) A diktioszómák* peremén lefűződő, 200–500 μm átmérőjű Golgi-vezikulumok*, melyek a sejtfalkezdemény anyagait, elsősorban a poliszacharid természetű pektinanyagokat* tartalmazzák, ill. szállítják.

fragrans Illatos. Növénynévben pl. *Petasites fragrans* (illatos acsalapu), *Lonicera fragrantissima* (illatos lonc).
<lat.> fragro = illatozik

fragum → szamócatermés

FRIDVALSZKY LORÁND (1923–1994) Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Növénytani Tanszékének volt tanszékvezetője, munkásságának legfontosabb területei a sejt- és szövetdifferenciálódási folyamatok vizsgálata, valamint a sejtfal fény- és elektronmikroszkópos szerkezetének tanulmányozása.

***Fritillaria*-típusú embriózsák** → tetraspórás 8 magvú embriózsák(2).

frond Pálmák, cikászok és harasztok összetett levele*.

frondosus Lombos, dús lombozatú. Növénynévben pl. *Primula frondosa* (kankalinfaj).
<lat.> frondeo 2 = lombkoronát visel, zöldell

frondosus virágzat Olyan virágzat, amelyekben a virágokat viselő oldaltengelyek tartólevelei* a virágzati régióban is megtartják lomblevélkarakterüket.

frontlencse A fénymikroszkóp* tárgylencse*-rendszerének (objektív) legalsó, a tárgyhoz legközelebb eső tagja.

fructus → termés
<lat.> fructus = élvezet, haszon, termés

fruktóz Gyümölcscukor. A legédesebb ízű növényi szénhidrát. Növényi szövetekben, gyümölcsök nedvében szabadon is előforduló hat szénatomos monoszacharid*, ketohexóz. A glükózzal* együtt a szacharóz* alkotórésze. Régebbi neve: levulóz.

frutescens → fruticosus

frutex → cserje
<lat.> frutex = bokor, cserje

fruticosus Bozótos. Növénynévben az áthatolhatatlan állományra utal, pl. *Amorpha fruticosa* (gyalogakác), *Rubus fruticosus* (vadszeder). Syn. frutescens.
<lat.> fruticosus = bokros, bozótos, csalitos (hely)

fruticulus → törpecserje

fucoidin Nyálkaanyag, amelynek kiválasztása védelmet nyújt a sekély parti vizekben időszakosan szárazra kerülő barnamoszat-(*Phaeohyta*) fajoknak.

fukocianin → fikocián, fikocianin

fukoeritrin → fikoeritrin

fukoxantin Primer karotinoid* festékanyag, mely a barnamoszatok (*Phaeohyta*) színét adja azáltal, hogy elnyomja a klorofill a és b pigmentek zöld színét. Fényelnyelési maximuma a rövidebb hullámhosszúságú tartományba esik, ezért e növények képesek a mélyebb vizekben is megélni, ahová a vörös sugarak már nem hatolnak le.

fukóz Monoszacharid*. A sejtfal felépítésében részt vevő xiloglukán (hemicellulóz*) egyik alkotója.

fulgens → fulgidus. Növénynévben pl. *Salvia fulgens* (zsályafaj).

fulgidus Ragyogó. Növénynévben pl. *Pelargonium fulgidum* (muskátlifaj). Syn. fulgens.
<lat.> fulgidus 3 = villogó, csillogó, ragyogó

fulvus Vörösesbarna. Növénynévben pl. a *Hemerocallis fulva* (tűzliliom) virágszínére utal.
<lat.> fulvus 3 = vörhenyes, barnás, sárszínű

fumeus Füstös. Növénynévben pl. *Fumaria* (füstike). Syn. fumidus, fumosus.
<lat.> fumus = füst

fumidus → fumeus

fumosus → fumeus

fundus Alapja valaminek.
<lat.> fundus = valaminek a feneke, alja

fungarium Preparált gombák gyűjteménye.

fungicid Gombaölő tulajdonságú vegyület, → peszticidek.
<lat.> fungus = gomba + caedo`3 = megölni

fungisztatikus anyagok Gombagátló anyagok.

funiculus → köldökzsinór
<lat.> funiculus = vékony kötél, zsinór

furcatus Villásan elágazó.
<lat.> furca = villa

furians Bolondító. Növénynévben pl. *Cirsium furiens* (öldöklő aszat).
<lat.> furio 3 = dühbe hoz, bolondít

fuscus Sötétbarna. Növénynévben pl. *Cyperus fuscus* (barna palka).
<lat.> fuscus 3 = sötétbarna, sötét színű

fusiformis Orsó alakú.
<lat.> fusus = orsó

fuziform iniciálisok A kambium* hosszúra nyúlt sejtjei, amelyek inekvális* osztódásuk során az újabb osztódásra képes kambiumsejt mellett savas pH* esetén faelemeket, lúgos pH-nál pedig háncselemeket* hoznak létre.
<lat.> fusus = orsó

fuziform kambium → fuziform iniciálisok

fuzionál Egyesül, összenő.
<lat.> fusio = kifolyás, olvasztás

fügetermés (syconium, syconus) Serlegvirágzatból* létrejövő aszmagos* terméságazat*, amely áltermés*, mivel az egyes valódi terméseket* az elhúsosodó virágzati tengely zárja magába. Pl. füge (*Ficus carica*).

fülecske (auricula) Egyes pázsitfűfélék levélhüvelye* és levéllemeze találkozásánál a lemez vállán kétoldalt található ár v. kampó alakú függelék, mely megakadályozza, hogy a csapadékvíz a szár és a levélhüvely közé bejusson. Mérete négy fontos gabonanövényünk zöld állapotban való megkülönböztetésére alkalmas: az árpa levelének egészen nagy, egymásra hajló fülecskéi vannak, a búzának rövidebb, a rozsnak igen kicsi, a zabnak egyáltalán nincs. (Véletlen, hogy a magyar nyelvben e növények neveit ábécésorrendbe rakva egyben a ~ csökkenő méretsorrendjét is megkapjuk.)

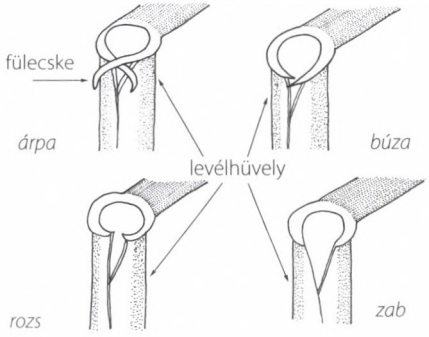

füles levélváll Pl. virginiai dohány (*Nicotiana tabacum*), mák (*Papaver somniferum*), egyenes ikravirág (*Arabis auriculata*), kocsányos tölgy (*Quercus robur*).

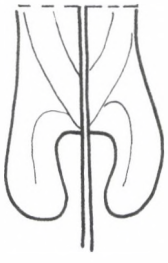

fűrészes levélszél (folium serratum) Olyan levéllemez*, amelynek szélén mind a bemetszések*, mind a kimetszések* hegyesek v. kihegyezettek. Pl. ricinus (*Ricinus*), csalán (*Urtica*).

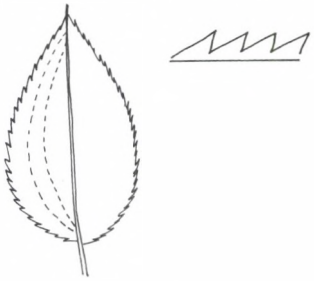

fürt (racemus/botrys) Olyan egyszerű virágzat*, amelynek főtengelyén az internódiumok* jól fejlettek, a virágok kocsányosak, állásuk szórt*, átellenes* v. örvös*. Pl. *Ribes* (ribiszke), akác (*Robinia*), fürtös gyöngyike (*Muscari racemosum*). Lehet: zárt* és nyílt ~*.

fürtkristály (cystolith). A kristálytartó idioblaszt* külső tangenciális* sejtfaláról rövidebb-hosszabb csapszerű tengely nyúlik a sejt üregébe, s erre a nyúlványra fürthöz hasonlóan szénsavas mész ($CaCO_3$) rakódik le. Pl. kaucsukfüge (*Ficus elastica*).

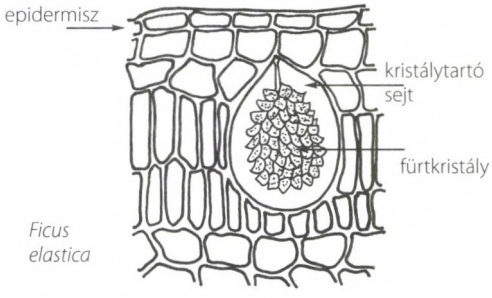

fürtös (racemosus) **elágazás** Olyan közalapos elágazás*, melynek főtengelye korlátlan növekedésű*, rajta az elsőrendű oldalágak akropetális sorrendben* jelennek meg, és a főtengelyt soha nem növik túl.

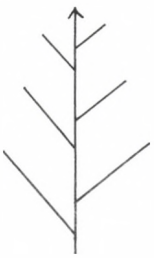

fürtös fürt → összetett fürt

fürtvirágzat → fürt

füzéres füzér (spica composita) Az összetett füzérvirágzat* másik elnevezéseként ez azért mellőzendő, mert nem veszi figyelembe, hogy a főtengelyen nem ülő virágok, hanem nyílt, 1-2-3 virágból álló füzérkék* ülnek, → füzérkés kalász.

füzérke (spicula) A kalász* részvirágzata*, mely a kalászpadkán* ered, és 1–3 virágot tartalmaz. Régebben használt elnevezése: kalászka.

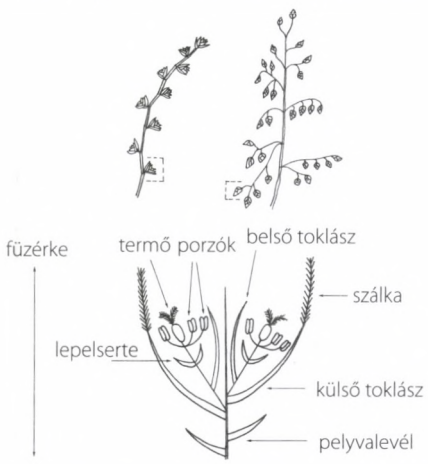

füzérkés kalász (spica) Olyan politel virágzat*, amelyben a parakládiumok* alapinternódiuma erősen megrövidült, így társvirágzatai*, a füzérkék* magán a virágzati főtengelyen ülnek. Ezt a virágzatot nevezték korábban füzéres füzérnek*.

füzérvirágzat (spica) Olyan egyszerű*, nyílt fürtös* virágzat, amelyben a virágzati tengely* felálló, és rajta kocsánytalan v. nagyon rövid kocsányú virágok ülnek. Pl. útifű (*Plantago*), vasfű (*Verbena*).

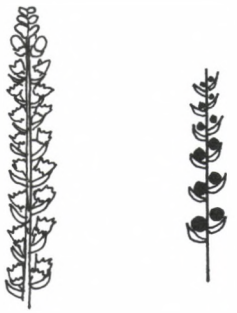

G

g., gen. <lat.> Taxonómiai munkákban a jelentése: genus* rövidítése.

G_1-fázis Az eukariota* sejtciklus* mitózis* utáni és DNS*-szintézis előtti fázisa. Ekkor a kromoszóma* egy kromatidából* áll, benne egyetlen DNS kettős spirállal. E fázisban megy végbe a DNS-replikációhoz szükséges RNS*-ek és fehérjék szintézise.
↔ M-, S-, G2 -fázisok

G_2-fázis Az eukariota* sejtciklus* DNS*-szintézis utáni és mitózis* előtti fázisa. Ekkor a kromoszóma* két kromatidából* áll, bennük egy-egy DNS kettős spirállal. E fázisban megy végbe a sejtosztódáshoz szükséges RNS*-ek és fehérjék szintézise.
↔ M-, G1-, S-fázisok

galaktán Poliszacharid, a sejtfal felépítésében részt vevő hemicellulóz* (arabinogalaktán*) egyik alkotója.

galaktóz A természetben csak kötött állapotban előforduló 6 szénatomos monoszacharid*. A sejtfal felépítésében részt vevő arabinogalaktán* egyik alkotója.

galakturonidázok → pektinázok

galakturonsav Ha a glükóz* 6. C-atomján lévő –OH-csoport oxidálódik, uronsavak keletkeznek. A ~ polimerizált, el nem ágazó láncai a sejtfalmátrix* (ramnogalakturonán*) alkotói.

galbulus → tobozbogyó

galea → sisak
<lat.> galea = sisak

gallér (annulus) Egyes bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) tönkjén* található gyűrűszerű képlet, mely a velum partiale* maradványa. Pl. mezei csiperke (*Agaricus campestre*), gyilkos galóca (*Amanita phalloides*).

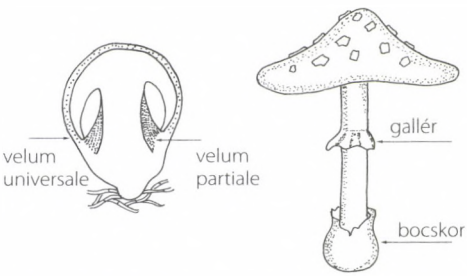

gallérkalevél (involucellum) Az összetett ernyővirágzat* fellevelei*, amelyek az elsőrendű elágazásokról* induló másodrendű elágazások* alapi részén helyezkednek el.

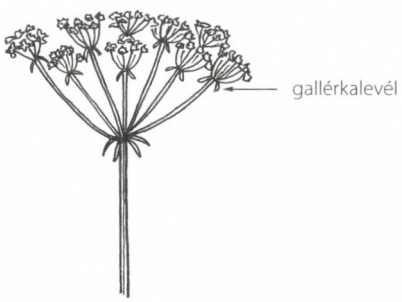

gallérlevél (involucrum) Az egyszerű ernyővirágzat* fellevelei*, amelyek a virágzati tengely* és az elsőrendű elágazások* találkozásánál helyezkednek el.

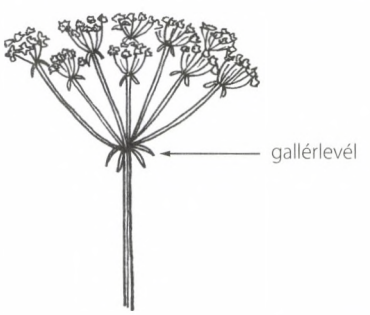

gally Fásszárú* növények kétéves fásodott* hajtása.

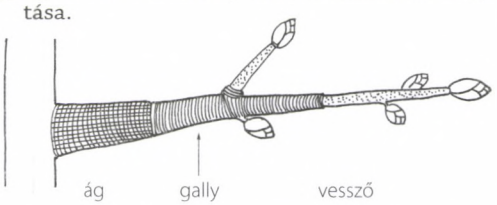

gametangioforum A májmohák thalluszából* kiemelkedő – hím-, ill. női – ivarszervtartó képlet, → antheridiophorum.
↔ archegoniophorum

gametangiogámia Az ivaros szaporodásnak az a fajtája, ahol az ivarsejtek v. mozdulatlanok (aplanogámia*), v. ki sem alakultak, így a teljes ivarszervek egyesülnek egymással. Pl. petespórás gombák (*Oomycetes*).

gametangium → ivarszerv

gametobiont A gombák életciklusának haploid* szakasza. (Régebbi neve a növényeknél használt gametofiton* volt.)
↔ sporobiont

gametofitikus agamospermia A megtermékenyítés* nélküli embrióképzésnek egyik formája, melynél az embriózsák* diploid* sejtekből áll. Fajtái: meiotikus diplospória*, mitotikus diplospória*, apospória*.

gametofiton nemzedék A növény életciklusának haploid* szakasza, amely gaméták* keletkezésével zárul. A ~ spórából fejlődik ki, és gaméta*képződéssel zárul. Az alacsonyabbrendűek életciklusában a ~ dominál, míg a zárvatermőknél csak néhány sejt képviseli, → kétszakaszos fejlődés.
↔ sporofiton

gametofitonos (ön)inkompatibilitás Az összeférhetetlenség e típusánál a pollentömlő* fejlődése csak a bibeszálban* kerül gátlás alá. Oka, hogy a pollen* intinéjében* és a bibeszálszövetben ugyanazoknak az alléloknak* a működése következtében keletkezett fehérjemolekulák találhatók.
↔ sporofitonos (ön)inkompatibilitás

gametogenezis Ivarsejtképzés. A gaméták* a növényvilágban – kevés kivételtől eltekintve – számtartó osztódással keletkeznek, létrehozójuk a gametofiton* nemzedék. Keletkezhetnek gametangiumokban*, ill. antheridiumokban* és archegóniumokban*.

gametophorum A mohák (*Bryophyta*) ivarszerveit tartó telepszerű v. leveles képletek együttese.

gaméta → ivarsejt
<gör.> gametés = férj; gameté = feleség

gamétás magfáziscsere A magfázis-váltakozásnak* az a típusa, amelyben a meiózissal* (!) keletkezett ivarsejtek egyesülésével újra visszaáll a diploid* kromoszómaszám. Pl. kovamoszatok.
↔ zigótás magfáziscsere

gamma-junkció Levélerek villás elágazása*, ill. kapcsolata.

gamo- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak az egyesüléssel való kapcsolatát jelzi.

gamogónia → ivaros szaporodás
<gör.> goné = gamos + nemzés = házasság

gamon Gaméták által termelt olyan vegyületek, amelyek vonzóan hatnak az ellenkező nemű gamétákra. Pl. a mohák archegóniuma* szacharózzal, egyes harasztoké almasavval vonzza a spermatozoidokat*.

gandavensis Gentből (Belgium) származó. Növénynévben pl. *Gladiolus* x *gandavensis* (kerti kardvirág).

gasteralis termőtest → gaszterális termőtest

gasterothecium → gaszterotécium

gastroid termőtest → gaszterális termőtest

gaszterális termőtest A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestének* az a tí-

pusa, amely v. nem hoz létre termőréteget*, v. az már a spóraérés idején szétesik. Spórái a gömbszerű termőtest belsejében keletkező bazídiumokban* fejlődnek. A termőtest felnyílása szerint lehet: angiokarp* és kleisztokarp*. Pl. *Gasteromycetes* (pöfeteggombák). Syn. gasztroid termőtest.
↔ himeniális termőtest

gaszterotécium A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestének gaszterális* típusa.

Gauss-görbe → normális eloszlási görbe

gazdanövény Az a növény, amely a parazita* növény élősködését elszenvedi.

-gámia Szóösszetételek utótagjaként az előtagnak a megtermékenyítési folyamattal v. a szaporodással való kapcsolatát jelzi.
<gör.> gamos = nász, lakodalom

gátlás (inhibició) Biokémiai, biológiai folyamatok akadályozottsága. Pl. osztódó szövetek körüli gátlási zónában*, öninkompatibilitás* során stb.

gátlási zóna Az osztódó szövet* körül kialakuló adott sugarú terület, mező, amelyben a környező sejtek osztódása gátlás alatt van.

gázcserenyílás → sztóma

geitonogámia → szomszéd megporzás

geminatus Páros, párba rendeződő. Növénynévben pl. *Polygonatum geminiflorum* (salamonpecsétfaj) párosával fejlődő virágai után.
<lat.> geminus = iker

gemma Rügy*, szem. Növénynévben pl. *Primula gemmifera* (kankalinfaj).
<lat.> gemma = bimbó

gemmátus pollen Olyan pollenszem*, melyen alapjuknál összeszűkülő >1 μm magas és közel ugyanilyen széles képletek találhatók.

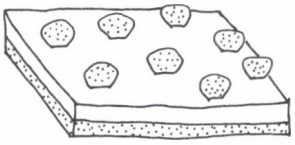

gen. <lat.> Taxonómiai munkákban a jelentése: genus* rövidítése.

generatív Létrehozó, nemző.
<lat.> geno 3 = nemz, születik

generatív hifa A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestének* felépítésében részt vevő olyan gombafonalak, melyek vékony falúak, citoplazmával teltek, és a termőrétegben bazídiumban* végződnek.
↔ kötőhifa, vázhifa

generatív magok A zárvatermőkben az a két hímivarsejt, amelyek a generatív sejt* mitotikus osztódásával jönnek létre, a pollentömlőben* lefelé az embriózsák* felé haladnak, s ott a kettős megtermékenyítésben* vesznek részt.

generatív sejt A magvas növények redukált hím gametofitonjához* tartozó, – a pollenszemben* található – két sejt közül a kisebbik, melyből a megporzást követően a pollentömlőben* v. már azt megelőzően a pollenszem falán belül mitózissal* két hímivarsejt keletkezik.
↔ vegetatív sejt

generatív szaporodás → ivaros szaporodás

generáció → nemzedék
<lat.> generatio = nemzedék

genetikus inkompatibilitás → homogenikus inkompatibilitás

genevensis Genfből (Svájc). Növénynévben pl. *Ajuga genevensis* (közönséges ínfű).

-genezis Szóösszetételek utótagjaként az előtagnak a fejlődéssel, leszármazással, ill. képződéssel való kapcsolatára utal.
<gör.> genesis = származás, eredet

geniculatus Térdszerű hajlatot viselő, bütykös.
<lat.> geniculatus 3 = bütykös, bogos, csomós

genom Egy szervezet v. egy sejt által hordozott teljes génkészlet.

genotípus Egy szervezet v. egy sejt öröklött genetikai tulajdonságainak összessége.
↔ fenotípus

genusz (genus) → nemzetség
<lat.> genus = születés, származás, törzs, nemzetség

geo- Szóösszetételekben a vele összetett fogalomnak a földdel, ill. a talajjal való kapcsolatára utal.
<gör.> gé (gaia) = Föld

geobotanika → növényföldrajz. Syn. fitogeográfia.

geofil Föld alatti.
<gör.> gé (gaia) = föld + philos = kedves, szeretett

geofita (geophyta), e. sz. **geofiton** A Raunkiaer-féle* kriptofiton* életforma egyik altípusa, olyan növények, melyek áttelelő*/kitartó rügyei* hagymán*, gumón* v. rizómán* a talajban találhatók.

geofiton (geophyton) → geofita

geokarpia (geocarpia) Az a jelenség, amikor egy növény termését a föld alatt érleli. Ez többnyire úgy történik, hogy a megporzás* után a virágkocsány* megnyúlik, és visszahajolva az éretlen magházat benyomja a talajba. Pl. a mediterrán származású pintyő (*Cymbalaria muralis*), ill. a földimogyoró (*Arachis hypogaea*) esetében a növény neve is utal a geokarpiára.
<gör.> hypo = alatt, alul, alá + gé (gaia) = Föld

geotropizmus A Föld nehézségi ereje által kiváltott helyzetváltoztató mozgás. A főgyökér* legtöbbször az inger irányába növekszik, azaz pozitív ortogeotrópos, míg az elsőrendű oldalgyökerek* az inger irányára v. merőlegesek, azaz transzverzálisan geotróposak, v. még gyakoribb, hogy vele hegyesszöget zárnak be, azaz plagiogeotróposak. Syn. gravitropizmus.
↔ foto-, kemo-, hidro-, tigmo-, termotropizmus

germináció → csírázás
<lat.> germinatio = csírázás, csíraképződés

gerontoplasztisz Az őszi lombszíneződést okozó plasztiszok, melyek nem tévesztendőek össze a kromoplasztiszokkal*. A kloroplasztiszok* öregedése során jönnek létre azáltal, hogy azokban a lebontó folyamatok jutnak túlsúlyba.
<gör.> géron = agg(astyán)

geszt (duramen) A fatestnek* a már nem működő, szállítást nem végző, rendszerint jelentősebben színezett belső rétege.

gél-elektroforézis Gél halmazállapotú hordozón kivitelezett elektroforézis*.

gén Az öröklődés egysége, a genetikai információt hordozó DNS* (néhány vírusnál RNS*) meghatározott tulajdonságot, funkciót kódoló része.
<gör.> genesis = származás, eredet szóból származó rövidítés

-gén (-gen) <gör.> Szóvégen mint utótag az előtag eredetét világítja meg, ill. az előtag létrehozására való képességet jelöli.

génbank 1. Egy adott szervezet összes génjeinek klónjait* tartalmazó gyűjtemény. **2.** Nemesített növényfajták szaporító anyagának gyűjteménye.

gibberellinek Azoknak a növekedési hormonoknak az összefoglaló neve, amelyek az enzimaktiválás és génátírás szintjén hatva a hajtás és a levelek megnyúlásos növekedését serkentik, némelyikük a virágzásra hat. Kémiailag terpenoid vegyületek, a gibberellinsav származékai, nevük a *Gibberella fujikuroi* tömlősgomba nevéből származik, amelyből eredetileg kivonták.

giganta pollen → pollenméretek

giganteos <gör.> Hatalmas. Növénynévben pl. *Festuca gigantea* (óriás csenkesz), *Solidago gigantea* (magas aranyvessző).

gimnokarp termőtest A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestének* az a típusa, amelyet fiatalon nem borít burok (velum universale*), így a termőréteg* kezdettől fogva szabadon fejlődik.
↔ hemiangiokarp termőtest

gimnotécium (gymnothecium) A tömlősgombák (*Ascomycetes*) aszkohimeniális termőtestének* az a típusa, amelynél nincs határo-

zott termőtest*, az aszkuszok* körül csak laza hifaszövedék alakul ki.
↔ apotécium, kleisztotécium, peritécium

***Ginkgo*-típusú hajtáscsúcs** Öt merisztematikus zónát tartalmazó hajtáscsúcs. Ezek: felszíni merisztéma, központi anyasejtek zónája, bordamerisztéma, szárnymerisztémák és kambiumszerű átmeneti zóna.

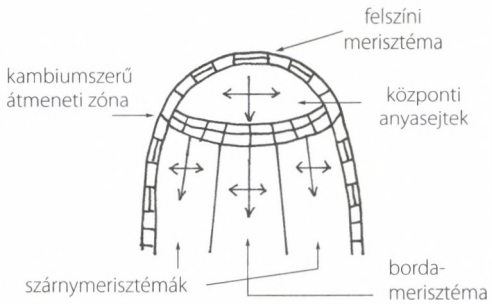

glabrescens Kopaszodó. Növénynévben pl. *Corylopsis glabrescens* (sokvirágú díszmogyoró).
<lat.> glaber, glabra, glabrum = kopasz

glabrosus Szőrtelen. Növénynévben pl. *Herniaria glabra* (kopasz porcika), *Chlorocyperus glaber* (kopasz palka).
<lat.> glaber = hajatlan, kopasz, sima

glacialis Jéggel, fagyos hideggel kapcsolatos. Növénynévben pl. *Artemisia glacialis* (jeges üröm), *Ranunculus glacialis* (gleccserboglárka).
<lat.> glacialis = jeges, fagyos, jéghideg

glaciális reliktumnövények A jégkorszak idejéből fennmaradt növények. Pl. tőzegeper (*Comarum palustre*), medvefülkankalin (*Primula auricula*).

gladiatus → ensiformis (ensatus)

gladiolus Kardocska. Növénynévben pl. *Gladiolus* (kardvirág).
<lat.> gladiolus = kardocska

glanduláris 1. Mirigyes felépítésű, pl. ~ szőr, nektárium* ~ szövete. **2.** Mirigyszőrös. pl. növényfelszín. Növénynévben pl. *Rosa glandulosa*, → indumentum.

glanduláris tapétum → szekréciós tapétum

glanduláris trichóma → mirigyszőr

glandulosus Mirigyes. Növénynévben pl. *Erodium glandulosum* (gémorrfaj).
<lat.> glandula = mirigy

glans → makktermés
<lat.> glans = (tölgy)makk

glaucus Szürke. Növénynévben pl. *Galium glaucum* (szürke galaj), *Trinia glauca* (szürke nyúlkapor), *Carduus glaucus* (szürke bogáncs).
<lat.> glaucus 3 = kékes-, zöldesszürke

gleba A pöfeteggombák (*Gasteromycetales*) termőtestét* kitöltő spóraképző micéliumszövedék*.
<lat.> gleba = rög, göröngy

glicerid A glicerin* észtere*.

glicerin Három hidroxilcsoportot tartalmazó alkohol, mely a neutrális zsírok és a foszfatidok alkotórésze.

gliko- → glüko-

glikogén (glükogén) Az állati szervezetek és a gombák több ezer α-glükóz* egységből álló raktározott poliszacharidja*. Az amilopektinhez* hasonló, de nagyobb molekulasúlyú és több elágazást tartalmaz.

glikoproteidek → glükoproteidek

glikozidok A növényvilágban igen elterjedt szerves vegyületek, melyek többnyire glükózból*, ill. más monoszacharidból* és aglikonból* állnak. A nemcukor-komponens (aglikon) alkohol, fenol, ill. karbonsav lehet. Ha a cukorkomponens glükóz, akkor glükozid, ha ramnóz, akkor ramnozid, ha galaktóz, akkor galaktozid a vegyület neve. Előfordulásuk: növényi színanyagokban, az antociánokban*, ahol a cukorkomponenshez anthocianidin* kapcsolódik. Csonthéjas termésű* gyümölcsfáink (mandula, barack, cseresznye, szilva), valamint az alma magjában amygdalin nevű ~ található, mely enzimatikus úton mérgező cianhidrogénné alakulhat. Syn. glükozidok.

glioxiszóma Mikroorganizmusokban és növényi sejtekben, főleg olajos magvakban* található mikrotestek*, melyek a glioxilsavciklus enzimeit tartalmazzák, s részt vesznek a lipidek vízben oldódó szénhidrátokká való átalakításában.

globoid Gömb alakú fehérjetestek az aleuronszemekben*.

globosus Gömb alakú. Növénynévben pl. *Magnolia globosa* (liliomfafaj), *Eucalyptus globulus* (eukaliptuszfaj).
<lat.> globus = gömb, golyó; globulus = gömböcske

globuláris fehérjék A fehérjék* harmadlagos szerkezetének egyik formája. A molekulák polipeptidláncai* gombolyagszerűen rendeződnek, és a felszínükön található poláros csoportok következtében vízoldékonyak. Részecskeméretük a kolloid* tartományba esik. Idetartoznak a növényi magvakban található albuminok* és globulinok*, → sikér.

globulinok Gyakori globuláris* proteinek, a magvak raktározott fehérjéi. Híg sóoldatokban oldódnak, hő hatására kicsapódnak.

glochidium 1. Kaktuszok levéltövisei* körül található, szőrpamacsokat alkotó horgas szőrök.

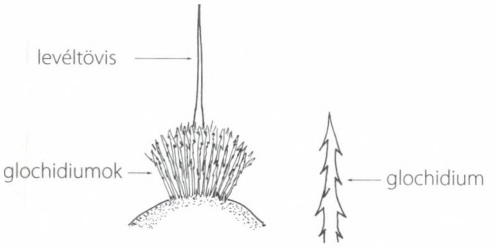

2. Az *Azolla* trópusi heterospórás* vízipáfrány massuláinak* felszínén található nyeles, horgas, kampószerű képletek, melyek a makrospóránál* való lehorgonyzást szolgálják.

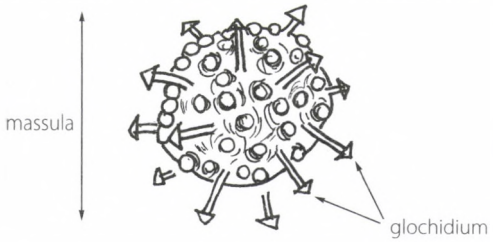

glomeratus Feltekeredett, gomolyagszerű. Növénynévben pl. *Cerastium glomeratum* (gomolyos madárhúr), *Minuartia glomerata* (gomolyos kőhúr).
<lat.> glomero = gombolyít, felteker

glomerulus → gomolyvirágzat

glosso- <gör.> Szóösszetételek tagjaként valaminek a nyelv alakú voltát jelzi. Növénynévben pl. *Cynoglossum* (ebnyelvűfű), *Glossopteris* (nyelvpáfrány).

glossopteroid erezet → dichotomo-paxillatus levélerezet

glutelinek A növényekben található fehérjéknek az a csoportja, amelyek híg savakban és lúgokban oldódnak, de oldhatatlanok semleges sóoldatokban, vízben és alkoholban. Pl. a búzában található glutenin és a rizs szemtermésének oryzeintartalma.

glutenin → glutelin, → sikér

glutén Két fehérje, a glutenin* és a gliadin keveréke. A búza, árpa, rozs szemtermésének* endospermiumában* az aleuronrétegben* raktározódik. A lisztérzékenység kiváltója.

glutinosus → glutinus

glutinus Enyves. Növénynévben: *Alnus glutinosa* (enyves éger), *Salvia glutinosa* (enyves zsálya). Syn. glutinosus.
<lat.> gluten = enyv

glüko- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak cukorral v. szénhidráttal való kapcsolatát jelzi. Syn. gliko-.
<gör.> glykys = édes ízű

glükogén → glikogén

glükolízis A glükóz* lebontásának első fő szakasza, amely oxigén jelenlétében és hiányában egyaránt végbemegy. A folyamat végére a szőlőcukor két molekula piroszőlősavvá alakul.

glükoproteidek Szénhidrátoldalláncot tartalmazó összetett fehérjék. Syn. glikoproteidek.

glükóz (dextróz) Szőlőcukor. Az aldózok* közé tartozó 6 szénatomos monoszacharid*. Általános képlete: $C_6H_{12}O_6$. Az első szénatomhoz kapcsolódó glikozidos hidroxilcsoport kapcsolódása szerint két formája van: az α- és a β-~. Optikai izomerjei: D-~ és L-~. A fotoszintézis* elsődleges terméke, a szénhidrát-anyagcsere központi vegyülete, a növényi és az állati sejtek legfontosabb energiaforrása.

glükozidok → glikozidok

glükozidos kötés A glikozidokban* a cukormolekula és az alkohol közötti kötés, amelynek kialakításában a gyűrűvé záródott szénhidrát-molekula oxocsoportjából képződött, ún. glikozidos –OH-csoport vesz részt.

glycyrrhizus Édesgyökerű. Növénynévben pl. *Polypodium glycyrrhiza* (édesgyökerű páfrány).

Golgi-apparátus → diktioszóma

Golgi-vezikulum A Golgi-apparátus* ciszternáiról lefűződő hólyagocskák, amelyek szekrétumok* szállításában játszanak szerepet. Pl. az elsődleges sejtfal* keletkezésekor a fragmoszómáknak* nevezett ~ok szállítják a sejtfal alapanyagait.

gólyaorrtermés Felső állású, syncarp termőtájból* keletkező, éréskor részterméskékre* széthulló terméscsoport. Pl. gólyaorrfélék (*Geraniaceae*).

„gombalakás" → mikodomácium

gombás gyökér (mykorrhiza, mikorrhiza) Növények gyökereinek és gombafonalaknak a szimbiózisa, mely során a gombafonalak a gyökérszőröket helyettesítve vízzel és ásványi sókkal látják el a növényt, míg az szerves anyagokat ad át a gombának. Attól függően, hogy a gombafonalak a gyökérben intracelluláris képleteket is fejlesztenek v. csak az intercellulárisokba hatolnak be, lehet ektotróf és endotróf mikorrhiza*.

gombvirágzat (capitulum) → fejecskevirágzat

gomolytermés Gomolyvirágzatból* létrejött terméságazat*. Pl. takarmányrépa (*Beta vulgaris*).

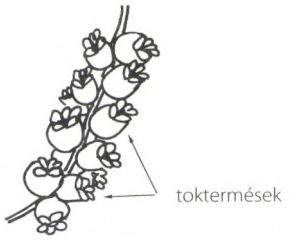

gomolyvirágzat (glomerulus) Olyan kettősbog*, amelynek oldalágai* az ismételt elágazások során fokozatosan rövidülnek, így az összes virág egy magasságba kerül. Pl. szegfű (*Dianthus*), libatop (*Chenopodium*), csalánfélék (*Urticaceae*), répa (*Beta*).

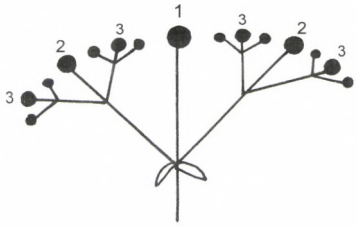

gongylo- Szóösszetételek előtagjaként az utótag gömbölyűségére utal. Növénynévben pl. *Brassica oleracea* subsp. *caulorapa* var. *gongyloides* (karalábé).

-gonia Szóösszetételek utótagjaként az egyedfejlődés indulásával kapcsolatos fogalmat jelöl.
<gör.> goné = magzat, gyermek

gonidium 1. A zuzmókban a telepalkotó algapartner megnevezése. **2.** A *Volvocales*-fajok szaporítósejtje; olyan megnagyobbodott sejt, melyből a leánykolónia fejlődik.

gonimoblaszt Vörösmoszatok (*Rhodophyta*) diploid* sporogén fonalakból álló fonalrendszere.

gonimocarpium → karposporofiton

gonit Szaporítósejt. Lehet spóra* v. gaméta*.

gonitociszta Az a sejt, amely gonitokat* képez.

gonitogonia A gonitok* keletkezésének folyamata.

gonophyll elmélet Az az elmélet, amely kimondja, hogy a termőlevél* és a magléc* egymástól független eredetűek, a magház gonophyllumokból* áll.

gonophyllum A gonophyll elmélet* szerint a magházat steril levelek és rajtuk epiphyll* módon élő, magkezdeményeket* viselő ágak alkotják, melyeket együtt ~nak neveznek.

gonotrófia Az a – növényeknél gyakran előforduló – jelenség, hogy az új nemzedéket* az azt létrehozó nemzedék táplálja. Pl. mohák sporofitonja* a mohanövénykén, a magvas növények magja az anyanövényen fejlődik.

gödörke → gödörkés (sejtfal)vastagodás

gödörkemező A gödörke* fenekét alkotó vékony elsődleges sejtfal, mely finoman pórusos, s rajta plazmodezmák* hatolnak át a szomszédos sejtbe.

gödörkepár Olyan másodlagos sejtfalvastagodás*, ahol a szomszédos sejtek egymással érintkező sejtfalain az egyszerű gödörkék* szemközt helyezkednek el.

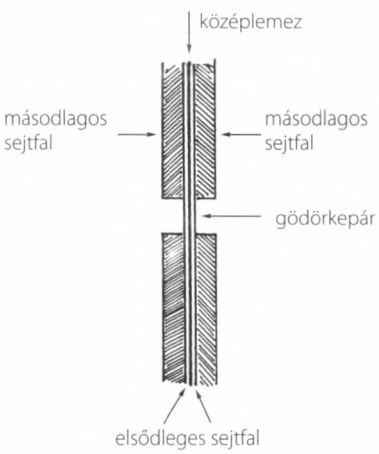

gödörkés (sejtfal)vastagodás A sejtfal másodlagos vastagodásának* az a típusa, amelynél a sejtfal nagyobb része megvastagszik, s csak bizonyos helyeken marad vékony, többnyire kerek, olykor tojásdad, néha hasíték alakú formában. A gödörke vékony elsődleges falában lévő pórusokon plazmodezmák* tartanak kapcsolatot a szomszédos sejtekkel. A ~ sajátos alakja az érzőgödörke.

gömbi eltérés (szférikus aberráció) A fénymikroszkóp* egyik lencsehibája, mely abból következik, hogy a tárgylencse* (objektív) optikai tengelyétől* távolodva a lencse egyre erősebben töri a rajta áthaladó fénysugarakat, így a lencse széléhez közelebb áthaladó sugarak közelebb egyesülnek, mint a középen áthaladók. Ennek következtében a tárgyról keletkezett kép széle nem lesz éles. Kiküszöbölése a mikroszkóp gyártásakor úgy történik, hogy a kérdéses domború lencséhez olyan homorú lencsét ragasztanak, amelynek e hibája ugyanolyan mértékű, de ellentétes irányú. A mikroszkópos vizsgálatoknál diafragma* segítségével zárjuk ki a szélső, zavaró fénysugarakat.
↔ színi eltérés

gömbstádium Az embriófejlődésnek az a stádiuma, amelyben az embrión* egy külső, kerületi és egy belső, központi rész különíthető el. Elnevezése az embrió alakja után történt.
↔ szív-, torpedóstádium

görbült (campylotrop, kampilotróp) **magkezdemény** A magkezdemény patkó alakban meggörbül, így a mikropyle* és a kalaza* nem esnek egy egyenesbe. Pl. fehér mustár (*Sinapis alba*), takarmányrépa (*Beta vulgaris*), fehér libatop (*Chenopodium album*).
↔ egyenes, visszafordult magkezdemény

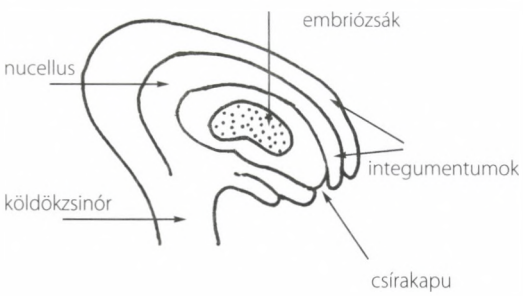

gracilis Törékeny, karcsú. Növénynévben pl. *Alchemilla gracilis* (kecses palástfű), *Eriophorum gracile* (vékony gyapjúsás).
<lat.> gracilis = karcsú, vékony, sovány

Gram-festés Baktériumok azonosítására szolgáló festési eljárás, mely H. C. J. Gram, dán

bakteriológus (1853–1938) nevéhez fűződik. Lényege, hogy a baktériumot kristályibolya v. genciánibolya mikrofestékkel* megfestik, majd jóddal kezelik. A keletkezett komplex a baktériumok egyik csoportjából nem mosható ki, ezek a Gram-pozitív baktériumok. A Gram-negatív baktériumok etanolos* mosás hatására elszíntelenednek.

gramineus Fűnemű, füves, gyepes. Növénynévben pl. *Iris graminea* (pázsitos nőszirom), *Stellaria graminea* (pázsitos csillaghúr).
<lat.> gramen = fű, gyep, pázsit

grana → granum

grandis Nagy, jelentős. Növénynévben pl. *Magnolia grandiflora* (liliomfafaj) nagy virágai után.
<lat.> grandis = nagy, erős, hosszú, jelentős

granulatus Szemcsézett. Pl. *Suillus granulatus* (szemcsésnyelű fenyőtinóru) gomba nevében.
<lat.> granulum = magvacska, szemecske

granulátus pollen Az olyan pollenszem*, amelynek felszínén nagyon kicsi, minden irányban < 1 μm szemcsék találhatók.

granulum Szemecske, szemcse.
<lat.> granulum = szemecske, magocska

granum A hajtásos növények kloroplasztiszaiban* a fotoszintetikus pigmenteket tartalmazó tilakoidokból* álló, pénztekercsszerű képződmény.
<lat.> granum = mag, szem

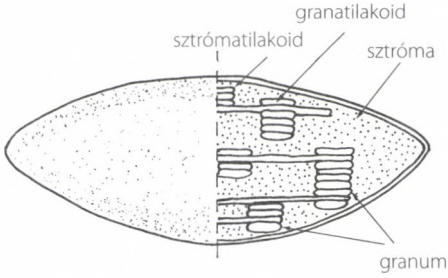

granumtilakoid A kloroplasztisz granumait* alkotó tilakoid*.

graveolens Átható szagú. Növénynévben pl. *Apium graveolens* (kerti zeller), *Anethum graveolens* (kapor).
<lat.> gravis = nehéz + olens = illatos, bűzös

gravimorfózis Azok a mélyreható változások, amelyek a növényben a nehézségi erő hatására jöttek létre. Pl. egyenlőtlenlevelűség*, reszupináció*.

gravitaxis Egysejtű szervezetek nehézségi erő hatására bekövetkező helyváltoztató mozgása.

gravitációs víz A talaj nagy pórusaiban a viszonylag kis energiájú nehézségi erő hatására gyorsan lefelé szivárgó víz. A növények jól hasznosítják, de gyors mozgása miatt csak rövid ideig áll rendelkezésre.
↔ hidratációs, kapilláris víz

gravitropizmus → geotropizmus
<lat.> gravitas = súly, teher

Greguss Pál (1889–1982) A Szegedi Tudományegyetem volt botanikaprofesszora, a nyitvatermők xylotómiai* feldolgozásával vált világhírűvé. Nevéhez fűződik a trifiletikus rendszer* megalkotása is.

griseus Szürke, gyöngyszürke. Pl. *Aspergillus griseus* gomba nevében.
<lat.> griseus 3 = szürke

gubacs (cecidium) Növényeken kialakuló szövetburjánzás, amelyet rovarok, atkák, fonalférgek v. gombák okoznak.

Gulyás Sándor (1933–1996) A Szegedi Tudományegyetem botanikaprofesszoraként a nektáriumok* szerkezetének és produkciójának kutatásában elért eredményei tették ismertté.

gumó (tuber) Raktározásra módosult, többnyire gömbölyű, vaskos, húsos, földbeni képlet. Lehet: rövidszártagú hajtás módosulata, pl. szárgumó* és águmó*, ill. mellékgyökérágak megvastagodásából keletkezett gyökérgumó*.

gumós gyökér → gyökérgumó

guttáció Könnyezés. Az az ozmoregulációs* jelenség, mely során a növény a vizet csepp formájában választja ki. Az erre szolgáló kiválasztó képletek a víznyílások*.
<lat.> gutta = csepp

günobazális termő Olyan termő*, amelynek bibeszála a magház* csúcsán lévő mélyedésből úgy ered, mintha a vacok* alapjáról, a termőlevelek* között eredne. Pl. ajakosok (*Lamiaceae*), érdeslevelűek (*Boraginaceae*).

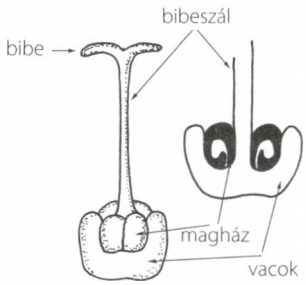

günöceum → termőtáj
<gör.> gyné = nő, leány + oikos = lakás

günodiöcia (gynodioecia) Az a jelenség, amikor a növények termős* és hímnős* virágaikat nem ugyanazon az egyeden hozzák létre. Pl. kakukkfű (*Thymus*), szurokfű (*Origanum*).

günoforum (gynophorum) A virágtengely* utólagos megnyúlása az andröceum* és günöceum* között, mely következtében a termő kiemelkedik a virágból. Pl. kaprifélék (*Capparaceae*), káposztafélék (*Brassicaceae*).
<gör.> phoré = nyél

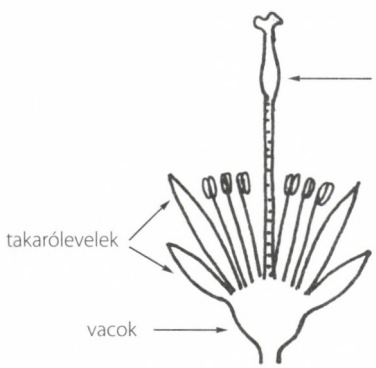

günomonöcia (gynomonoecia) Az a jelenség, ha a növények termős* és hímnős* virágaikat ugyanazon az egyeden hozzák létre. Pl. egyes fészekvirágzatokban* a szélső, nyelves virágok* termősek*, a középső kögvirágok* hímnősek*.

gymno- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag nyitott, fedetlen voltát jelöli.

gymnoblast Sejtfallal nem rendelkező sejt. Pl. állati, emberi sejtek, ostoros egysejtűek, nyálkagombák sejtjei.
↔ dermatoblast

gymnocarp termőtest → gimnokarp termőtest

Gymnospermatophyta (Gymnospermae) A nyitvatermők régi neve. A magvas növények egyik törzse, amelyben a magkezdemények* a termőleveleken* szabadon fejlődnek.

gynandria Az a – virágon belüli – radiális összenövés*, mely során a porzók* ránőnek a bibére*. Pl. orchideák.

gynoeceum → termőtáj
<lat.> gynaeceum = női lakosztály

gynogaméta Női ivarsejt.
↔ androgaméta

gynogamon A női gaméták által a hím gaméták vonzására termelt gamon*.

gynophorum → günoforum

gynostegium Ivaroszlop, mely úgy keletkezik, hogy a gyűrűvé összenőtt porzók ránőnek a bibére. Pl. selyemkóró (*Asclepias syriaca*).

gynostemium Bibeoszlop, mely a termőtáj* és a porzótáj* oszlopszerű képletté való összenövése során keletkezik. Pl. orchideák.

GY

gyanta Egyes növények, főként fenyőfélék gyantajáratainak* vízben oldhatalan, sűrűn folyós, levegőn megszilárduló váladéka, mely sebzéskor elzárja a sérülést.

gyantajárat A legtöbb nyitvatermő növényre jellemző hosszanti v. haránt irányban futó extracelluláris* endogén kiválasztást* végző járatrendszer. Előfordul a másodlagos fatestben*, ill. a tűlevél* mezofillumában*. Keletkezése a gyantát kiválasztó parenchima*sejtek közt schizogén* módon történik, majd e sejtek később kialakítják a járatot bélelő epitheliumot* is.

gyapjasszőrű (pilosus) Hosszú, puha szőrökkel borított. Pl. *Luzula pilosa* (pillás perjeszittyó).

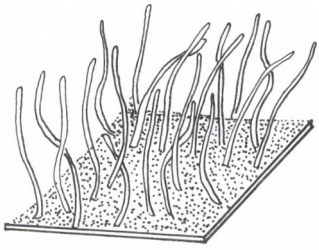

gyom Bármelyik fejlődési stádiumban lévő olyan növény vagy növényi rész, amely ott fordul elő, ahol nem kívánatos. Emberi tevékenység által zavart v. átalakított, pl. romos, szennyezett területeken és veteményeinkben vadon tenyésző, gyorsan szaporodó, tápanyagigényes, haszontalan v. éppen káros növény, mely legtöbbször a termesztett növények táplálkozási vetélytársa. ~nak tekinthető a természetes életközösségekben az emberi beavatkozás következtében megjelenő és terjedő, a társulástól idegen, gyorsan terjedő növény.

gyökér A növény – általában föld alatt elhelyezkedő – vegetatív szerve, melynek szerepe a rögzítésben, vízben oldott sók felszívásában, többé-kevésbé raktározásában, egyes esetekben bizonyos vegyületek szintetizálásában van. Leveleket nem visel, rügyeket* általában nem fejleszt, zöld színtestet nem tartalmaz. A fiatal ~ szövettani azonosítására a benne található egyszerű fa- * és háncsnyalábok* szolgálnak, míg a másodlagosan vastagodott* ~ felismerése a sztélében* még látható egyszerű fanyalábok alapján történik.

gyökérburok (velamen radicum) A trópusi epifita* orchideák valódi léggyökerei* nem érik el a talajt, hanem a – nap mint nap lezúduló eső miatt nagy páratartalmú – levegőből adszorbeálják a vizet mellékgyökereik* csúcsán található ~ segítségével. Ez egy több sejtsoros, spirális, hálózatos v. gödörkés sejtfal-vastagodású, elhalt sejtekből álló burkolóréteg, melynek jellegzetes sejtjei a pneumathodák*.

gyökércsúcs A gyökérnek osztódó szöveteket* tartalmazó csúcsi része, melyet gyökérsüveg* borít.

gyökérgumó (radix tuberiformis) A gyökérág csúcsának gumós megvastagodása. Lehet gömb alakú: gumós lednek (*Lathyrus tuberosus*), macskahere (*Phlomis*), borgyökér (*Oenanthe*) v. hengeresen, kúposan megvastagodott, ún. „koloncos gyökér", dália (*Dahlia*), salátaboglárka (*Ranunculus ficaria*), bablevelű varjúháj (*Sedum maximum*), legyezőfű (*Filipendula*). Kertészeti gyakorlatban a fogalom sokkal tágabb, sokszor a föld alatti hajtást* is ~nak tekintik.

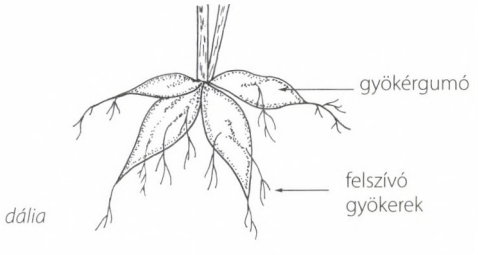

gyökérgümő A pillangósvirágúak (*Fabaceae*) gyökerein főleg a *Rhizobium* baktériumok hoznak létre daganatszerű ~ket. A baktériumok a gyökérszőrökön* hatolnak a kéreg* sejtközötti járataiba*, s a parenchimasejteket burjánzásra késztetik. A ~ben egy-egy baktériumból a bakteroidok* milliói jönnek létre, és élnek szimbiózisban* a gazdanövénnyel*, melyet a levegő szabad nitrogénjének megkötéséből keletkező nitrátokkal látnak el.

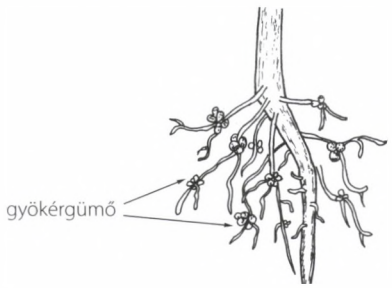

gyökérgyűszű (rhizomitra) Egyes vízi- v. élősködő növényeknek gyökércsúcsán a hiányzó gyökérsüveget* helyettesítő szövetkupak. Pl. békalencse (*Lemna*), átokhínár (*Elodea*), békatutaj (*Hydrocharis*).

gyökérhajtás → gyökérsarj

gyökérhüvely (coleorhiza) Pázsitfüvek csírázásánál a gyököcskét* borító, sziklevél* eredetű védőhüvely.
↔ csírahüvely

gyökérkambium A gyökér másodlagos vastagodása* során a hullámos kambium* egyenlőtlen működése következtében (mivel nagyobb mennyiségben hoz létre másodlagos fát*, mint háncsot) kör alakúvá válik, és ettől kezdve ~nak nevezzük.

gyökérnyak (collum radicis) A főgyökérnek* a hajtástengelyhez* kapcsolódó része. Szövettanilag fontos régió, mert itt történik a gyökér egyszerű nyalábjainak* a hajtásra jellemző összetett nyalábokká* való átrendeződése.

gyökérsarj (gyökérhajtás, sarjhajtás) Fásodott*, idős gyökérből eredő hajtások*. Pl. farkas kutyatej (*Euphorbia cyparissias*), akác (*Robinia pseudacacia*), bálványfa (*Ailanthus*), szilva (*Prunus domestica*), málna (*Rubus idaeus*).

gyökérsüveg (calyptra) A gyökér csúcsán található süveg, melyet a kaliptrogén* és a kolumella* elsődleges merisztémák* hoznak létre, parenchimatikus* sejtekből áll, szerepe a gyökércsúcs merisztémáinak* védelme.

gyökérszőr (t. sz. pili radicis) A gyökér felszívó zónájában* található egysejtű szőrök, melyek az elsődleges bőrszövet* exogén* eredetű függelékei, akropetális sorrendben* keletkeznek, s mintegy 5 napig működőképesek. Sejtjeikben egy nagy központi vakuolum* van, a citoplazma a ~ csúcsán található.

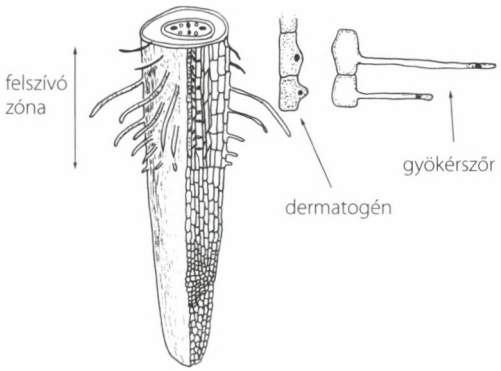

gyökértenyésző kúp A gyökércsúcs* ősmerisztémákat* és elsődleges merisztémákat* tartalmazó része.

gyökértest (corpus radicis) A gyökérnek a gyökérnyak* és a gyökércsúcs* közötti része.

gyökértövis **1.** Egyes pálmák gyökérágainak szklerenchimatizálódásával* létrejövő kemény, hegyes csúcsú védő szerv. **2.** Egyes *Dioscorea*-fajok gyökércsúcsa elveszti meriszstematikus aktivitását, és elfásodva* szúrós hegyű képletté válik.

gyököcske (radicula) A magvas növények* bipoláris embriójának* egyik pólusa, melyből valódi gyökér, főgyökér* fejlődik.

gyöktörzs A rizóma* helytelen magyar elnevezése. Használata azért nem javasolt, mert ez föld alatti hajtás, amelynek soha nincs főgyökere*, csak hajtáseredetű* gyökereket képez.

gyümölcscukor → fruktóz

gyűrűs (annuláris) **kollenchima** Olyan szilárdító alapszövet, melyben a sejtfalvastagodások következtében a sejt lumene* kör alakú. Pl. leánder (*Nerium oleander*) levelének főerében.

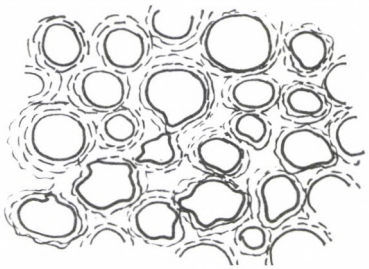

gyűrűslikacsú fa Olyan fák, melyek fatestében* csak a tavaszi pásztában* találhatók tág üregű tracheák*. Pl. tölgy (*Quercus*), akác (*Robinia*), kőris (*Fraxinus*), szelídgesztenye (*Castanea*). Syn. likacsgyűrűs fa.
↔ szórtlikacsú fa

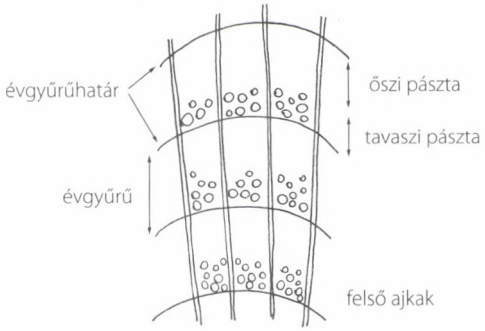

gyűrűs sejtfalvastagodás A sejtfal másodlagos vastagodásának* az a típusa, amelyben az elsődleges sejtfalra* a másodlagos sejtfal* egyenlőtlenül rakódik rá, és ez egymással párhuzamos gyűrűk formájában történik. Előfordulása elsősorban a protoxylemben* azokra a tracheákra jellemző, amelyek még nem estek át a megnyúlásos növekedésen.

H

h. <lat.> hortus rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: kert.

habitat → termőhely

habituális anizofillia Örökletes egyenlőtlenlevelűség*. Plagiotróp* hajtások dorziventrális szimmetriája* miatt az ugyanazon a nóduszon* eredő levelek közül a felsők kisebbek, az alsók nagyobbak. Pl. csipkeharaszt (*Selaginella douglasii*).
↔ indukált anizofillia

habituális heterofillia Örökletes felemáslevelűség*. A hajtás felső nóduszain* eredő levelek morfológiailag örökletesen eltérnek az alsó nóduszokon lévő levelektől. Pl. a borostyán (*Hedera helix*) kúszó szárának alsó nóduszain* a levelek karéjosak*, míg a hajtás csúcsán a virágzathoz közeli levelek tagolatlanok*, épszélűek. A májvirág (*Hepatica nobilis*) kúszó hajtástengelyének évenkénti növekedése pikkelyszerű allevelek* megjelenésével veszi kezdetét, melyek hónaljában virágok keletkeznek. Csak később, ezek után fejlődik ki a háromkaréjú lomblevelek levélrozettája.

habitus Külső megjelenés, alkat. Pl. a növények termete, gyökér- és hajtásrendszere, lombozata.
<lat.> habitus = testtartás, külső megjelenés, alak

hadrocentrikus szállítónyaláb Koncentrikus összetett nyaláb*, melyben a háncsrész körülveszi a farészt. További elnevezései: perifloematikus, amfikribrális.
Pl. harasztok.
↔ leptocentrikus

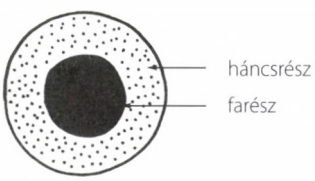

hadrom Vazális rész*, a farész* szállítóelemeinek összefoglaló neve.
<gör.> hadros = erős

HAECKEL-törvény Biogenetikai alaptörvény, mely kimondja, hogy az élőlények nagy része egyedfejlődése során érinti ősei törzsfejlődésének legfontosabb állomásait. A növényvilágban is számos példa van erre: a pillangósvirágúak (*Fabaceae*) családjába tartozó akácia- (*Acacia*) és rekettye- (*Ulex*) fajok kifejlett példányainak levelei különbözőek, de fiatalkori leveleik hasonlósága közös származásukra utal.

haem-, haemato- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a vérhez való hasonlóságát jelenti. Növénynévben pl. *Dianthus haematocalyx* (szegfűfaj).

hagyma (bulbus) Tápanyag-raktározásra módosult földbeni hajtás. Hajtástengelye a rövidszártagú*, ellaposodott tönk, ezen hajtáseredetű* gyökerek és koncentrikusan egymásba ékelődő hagymalevelek erednek. Fajtái: burkolt és csupasz ~. Az előbbi levélhü-

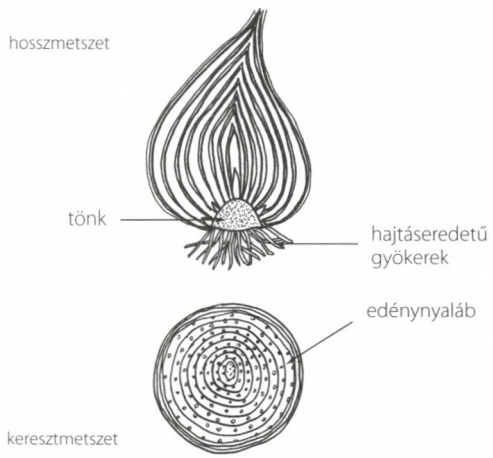

velyeiben* a raktározott tápanyag felhasználása centripetális* irányban történik, ennek az a következménye, hogy a külsők összezsugorodnak, majd száraz burokpikkely-levelekké válnak („hagymahéj"). A belső allevelek mindaddig megőrzik húsos szerkezetüket, míg a bennük raktározott cukor a lomblevelek, ill. virágzat kifejlesztésére nem fordítódik.

hagymaburoklevelek A hagyma* tönkjének* alsó nóduszairól* eredő hártyás, bőrnemű allevelek*. Pl. vöröshagyma (*Allium cepa*).

hagymageofiton, t. sz. **hagymageofita** Az a növény, amelynek hagymája* van.

hagymagumó (bulbotuber) Külsőleg a hagymára* emlékeztető földbeni hajtás, mely átmenet a hagyma és a gumó* között. Fejlett tönkje* és hártyás buroklevelei* vannak, de nincsenek húsos allevelei*. Pl. kikerics (*Colchicum*), kardvirág (*Gladiolus*), sáfrány (*Crocus*).

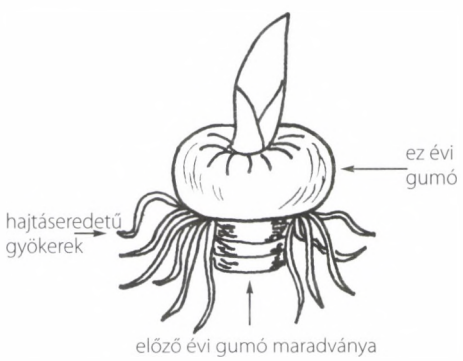

hagymatönk A hagyma* hajtástengelye*, mely rövidszártagú*.

hajszálgyökér A gyökérrendszer végső („n-ed rendű") elágazása, melynek felszívó zónáján* mindig találunk gyökérszőröket*.

hajtás (cormus/monocormon) Leveles szár, mely magában foglalja a növény szárát* és az erről eredő leveleket.

hajtáscsúcs Az embrió* rügyecskéjének*, ill. a rügy* tengelyének csúcsa, mely osztódó szövetekből* épül fel.

hajtáseredetű gyökér A hajtásból (fiatal szárból, levélből) eredő gyökerek, melyek morfológiájuk szerint mellékgyökerek*. Keletkezhetnek érintetlen növényi testfelületen, ha az a talajra v. a talajba került, pl. a szamóca (*Fragaria*) indáján*; sebfelületen, pl. a *Begonia* szaporítása levéldugványról; levelek hónaljában, mint a sarjgumókon*, pl. hagymás fogasír (*Dentaria bulbifera*) v. virágzatban, mint a sarjhagymákon*, pl. kőtörőfű (*Saxifraga*), ill. földbeni hajtásokon, tarackon* és rizómán* is.
↔ valódi gyökér, járulékos gyökér

hajtásgumó Raktározásra módosult geofil* hajtásmódosulat, mely lehet szárgumó* és ággumó*.

hajtásos (Cormophyta) **növények** Azok a növények, melyek szerveit – szár, levél, gyökér – valódi szövetek építik fel. A harasztok, nyitvatermők, zárvatermők összefoglaló neve.

hajtásrügy → levélrügy

hajtástengely A hajtás* főtengelye, amelyről a levelek erednek.

hajtástenyésző kúp Az osztódó szöveteket* tartalmazó hajtáscsúcs*, melyet a gyökérrel ellentétben nem borít védőszövet, védelmét az akropetális sorrendben* megjelenő, különböző fejlettségű levélkezdemények biztosítják. Típusai: harasztok*, *Selaginella**, *Ginkgo**, *Cryptomeria-Abies**, nyitvatermők*, *Opuntia**, zárvatermők hajtáscsúcsa*.

hajtószemzés Ha a szemzéskor* áthelyezett rügy még ugyanabban az évben hajtássá fejlődik.
↔ alvószemzés

halepensis Aleppóban (Szíria) honos. Növénynévben pl. *Sorghum halepense* (fenyércirok).

„halfarok alakú" levélke Előfordulása egyes pálmáknál, pl. *Caryota*.

halmozott bélsugár A fatestben* nagyon sűrűn és szorosan egymás mellett elhelyezkedő bélsugarak*, melyek közt tracheális* elemek nincsenek, csak 1-2 sejt szélességben farostok* választják el őket egymástól.

halo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a sóval való kapcsolatát jelenti.
<gör.> hals = tenger

halofil (halophil) **növény** Sókedvelő növény. Azok a szárazföldi növények, amelyek egyenesen igénylik a talajvíz nagy sókoncentrációját. Pl. szikeseink sztyeppnövénye a magyar sóvirág (*Limonium gmelinii* subsp. *hungaricum*), → bazifil.

halofita (halophyta), e. sz. **halofiton** (halophyton) Sótűrő növények, amelyek gyakran morfológiailag (pl. pozsgás levél* v. termet) és/v. fiziológiailag (pl. nagy ozmotikus szívóerő) alkalmazkodtak a magas sótartalmú talajokhoz. A fakultatív* ~ sómentes talajon is életképes, de nem versenyképes, és ezért szorul a sós/szikes talajokra; az obligát* v. valódi ~ csak a sós/szikes talajokon életképes. Pl. síksófű- (*Salicornia*) fajok. Syn. haloklín.

haloklín Sótűrő, → halofita → bazifil.

hamatus Horog alakú. Syn. hamosus.
<lat.> hamus = horog

hamatus trichóma Csúcsán görbült, kampószerű szőr. Syn. hamosus.

hamosus → hamatus

hamulatus pollen Olyan pollenszem*, amelynek felszínén a változatos vastagságú, szabálytalan elrendeződésű, kanyargós bordák labirintusszerű mintázatot alkotnak.

hamulosus Kis horog alakú. Növénynévben pl. *Carduus hamulosus* (horgas bogáncs).
<lat.> hamulus = kis horog

hapaxanthia Egyszeri terméképzés. Ez jellemző azokra az évelő növényekre*, amelyek több év után csak egyszer virágoznak, teremnek, majd elpusztulnak. Pl. *Agave*. Syn. monocarpia.
↔ pleioxanthia

hapaxantikus tengely Az a hajtástengely, amely virág(zat)ban végződik, így növekedése korlátolt.
↔ pleonantikus tengely

haplo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak az egyszeres, magányos voltát jelzi.
<gör.> haplos = egyszerű, egyszeres

haplobionta Az a növény, amely életciklusának mind a gametofiton*, mind a sporofiton* szakasza ugyanazon a növényegyeden játszódik le. Pl. mohák.
↔ diplobionta

haplocheil Törzsfejlődési* szempontból az az ősi sztómatípus*, amelynek egyedfejlődése során a kiindulási protodermasejt* inekválisan* osztódik: egy zárósejt-anyasejtre* és egy proximális* helyzetű epidermisz-anyasejtre*. Az osztódási tengely iránya merőleges a levélér* hossztengelyére. Pl. kígyónyelvpáfrányok (*Ophioglossales*), királyharasztfélék (*Osmundales*), szágópálmák (*Cycadynae*).
↔ syndetocheil

haplochlamideus → monochlamideus

haplodiplonta Az a kétszakaszos fejlődésmenet*, amelyben mindkét nemzedék soksejtű és a haploid* gametofiton* szakasz jelentősebb. Pl. mohák.
↔ diplohaplonta

haplofázis A növényeknek az az életszakasza, melyben sejtjeik egyszeres kromoszómaszámúak.

haploid Olyan sejt, szövet v. szervezet, amelynek kromoszómaszerelvényében minden kromoszómából egy van jelen. Jele: n.
<gör.> haplos = egyszerű, egyszeres
↔ diploid

haplomorf virág A zigomorf* virág evolúciójának egyik korai, krétakori* állomása. A virágok sárga v. fehér tányérvirágok, szimmetria nélküliek, a virágalkotók száma változó. A mai *Magnolia* virágoknak felel meg.
↔ amorf, pleomorf, sztereomorf

haplonema Fonalas szerveződésű* telep.

haplonta Azok a növények és gombák, amelyek életciklusában a mitotikus* osztódás csak a haplofázisra* jellemző. Pl. *Ulothrix zonata* fonalas zöldmoszat, ill. a gombák többsége.
↔ diplonta, diplohaplonta, haplodiplonta

haplosztemon (haplostemon) Az a porzótáj*, melyben a porzók egy körben helyezkednek el. Pl. tulipán (*Tulipa*), burgonya (*Solanum*).
↔ diplosztemon, polisztemon

haplosztéle Az a legegyszerűbb protosztéle*-típus, amelyben a központi helyzetű, tagolatlan fatestet* egységes háncsgyűrű veszi körül. Pl. csipkeharaszt (*Selaginella*), ősharaszt (*Rhynia*).

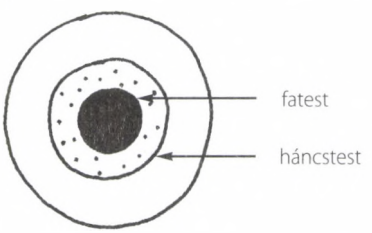

hapteron, t. sz. **haptera 1.** A zsurlók homoiospóráinak* perinium*eredetű nyúlványai, amelyek higroszkópos tulajdonságuknál fogva nedvesség hatására kiterülnek és a spórák összekapcsolódásában és együttes elterjedésében játszanak szerepet. Általában a többes számú „haptera" alakja ismert.

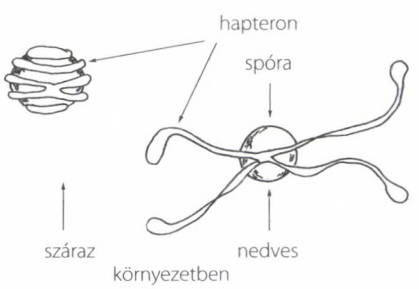

2. Az algológiában* használt fogalom, a moszatot az aljzathoz rögzítő, gyökérre emlékeztető sejt, képlet megnevezésére, → rizoid rész.

haptonema A mészmoszatok (*Haptophyta*) ostorai mellett található fonál alakú függelék, amely nem a mozgást, hanem a rögzítést szolgálja.
<gör.> haptó = megfog

haptotropizmus → tigmotropizmus

harangvirágok Rovarmegporzáshoz alkalmazkodott olyan forrtszirmú v. forrtleplű virágok, melyek pártája csengettyű v. harang alakú. Pl. harangvirág (*Campanula*), gyöngyvirág (*Convallaria*), harangláb (*Aquilegia*).

harasztok hajtáscsúcsa A legtöbb haraszt hajtáscsúcsán egy apikális sejt* működik, ez rendszerint tetraédrikus*. A heterospórás* harasztok hajtáscsúcsa ennél fejlettebb, *Selaginella*-típusú*.

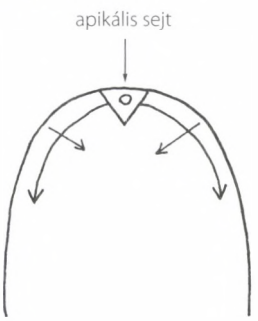

HARASZTY ÁRPÁD (1907–1987) A Debreceni Tudományegyetem Növénytani Tanszékének egykori tanszékvezetője, szövettani kutatásai és tankönyvíró tevékenysége tették ismertté.

harántfal Szomszédos sejtek közötti, hossztengelyre merőleges sejtfal.

haránttracheida „Fekvő", azaz vízszintes helyzetű vízszállító sejtek, melyek nyitvatermők fatestének* bélsugarait* felső és alsó sejtsorként szegélyezik.

harmadlagos (tercier) **endodermisz** Az endodermisz* fejlődésének harmadik stádiuma, amikor a másodlagos endodermisz* sejtjeinek szuberin* lamelláira cellulózrétegek rakód-

nak, majd ezek később elfásodnak. E sejtfalvastagodás* lehet: O, ill. U alakú. Az áteresztő sejtek* sejtfalai itt is vastagodás nélkül maradnak. A ~ elsősorban a másodlagos vastagodásra* nem képes egyszikű növények gyökerében fordul elő.
↔ elsődleges, másodlagos endodermisz

harmadrendű ér A másodrendű ér* első elágazásai. Jele: 3^0.

harmatgyökér (radix superficialis) A talaj felszíne alatt, annak közelében vízszintesen futó gyökérágak, melyek néha a földfelszín fölé is kijutnak. Pl. szőlő (*Vitis vinifera*).

harmomegatia Pollenszemekre*, spórákra* jellemző folyamat, melynek során úgy alkalmazkodnak a citoplazmának a változó víztartalom miatt bekövetkező térfogatváltozásához, hogy megváltoztatják alakjukat.

Hartig-háló Az ekto(tróf) mikorrhiza* gombafonalai által a gyökér elsődleges kérgének* intercellulárisaiban* létrehozott hifahálózat.

hasadásos sejtközötti (schizogén intercelluláris) **járat** Úgy keletkezik, hogy a fiatal parenchimatikus* sejtek sejtfalának pektintartalmú* középlemeze* az érintkezési sarkokon elválik egymástól, majd a sejtek legömbölyödnek, közöttük levegővel telt járatok keletkeznek, melyeket később epithél* réteg bélelhet.
<gör.> schizó = hasít

hasadótermések (schizocarpium) Többüregű magházból fejlődő termések, amelyek érés után a termőlevelek számával megegyező számú részterméssre* válnak szét. Pl. mályva (*Malva*), madármályva (*Lavatera*).

hasadt levél (folium fissum) Olyan tagolt levéllemez*, amelynek tagoltsága a fél levéllemez közepéig terjed. Lehet: szárnyasan* és tenyeresen ~*.

hasi domborulat A sztóma* zárósejtjeinek* egymás felé irányuló kiszélesedése, amely a középrést* fogja közre.

hasi varrat (sutura ventralis) A monomer magház* termőlevelének összenövési helye a termőlevél széle mentén.

hastatus levél A dárda alakú levéllemez vízszintesen szétálló vállai hegyesek. Növénynévben pl. *Atriplex hastata* (dárdás laboda), *Scutellaria hastifolia* (dárdás csukóka).
<lat.> hasta = lándzsa, dárda

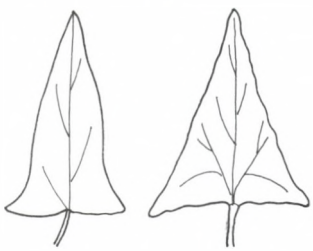

hasztula (hastula) Pálmák állevélnyelének a levéllemezhez való ízesülése mentén található szklerechimatizálódott* peremszerű képlet, melynek alakja taxonómiai bélyeg.

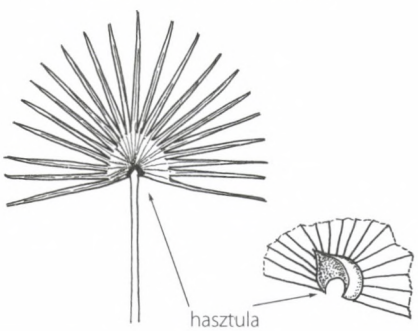

határozókulcs Rendszertani egységek (taxonok) azonosítására szolgáló logikai rendszer. A határozás minden lépésénél egy v. több sajátság meglétét v. hiányát kell eldönteni, végül az utolsó döntés a kérdéses rendszertani csoport megnevezéséhez vezet, → diagnosztikus bélyegek.

határplazmolízis A plazmolízisnek* az a fázisa, amikor a sejtben turgor* már nincs, de a sejtfal és a plazma még mindenütt egymáshoz simul.

hausztórium (haustorium) **1.** Szívógyökér*. Élősködő növények* módosult gyökere, mely a gazdanövény* szállítószövet-rendszeréhez kapcsolódik. **2.** Szívófonál. Élősködő gombák gazdanövénybe bocsátott gombafonalai. **3.** Egyes celluláris endospermiumokra* jellemző, hogy a fejlődésükhöz szükséges tápanyagigény kielégítésére nyúlványokat (~) bocsátanak a magkezdemény* környező szöveteibe. Pl. nebáncsvirág (*Impatiens*), zsellérke (*Thesium*).
<lat.> haurio 4 = felszív, merít

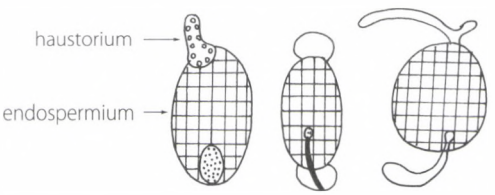

hálózatos sejtfalvastagodás Egyenlőtlen sejtfalvastagodás*, melynél a sejtfalnak csupán kisebbik része vastagszik egyenlőtlenül, s a szabálytalanul elágazó „lécek" egymással érintkezve hálószerű kiemelkedéseket eredményeznek a sejtfalon. Pl. tök (*Cucurbita*) tracheidái.

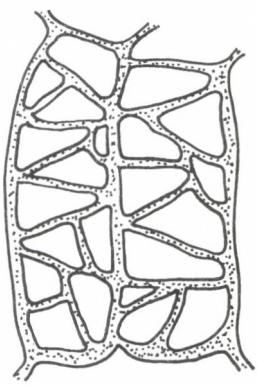

háncs (phloem/floem) → háncsrész, → elsődleges ~, → másodlagos ~
↔ fa(2)

háncselemek A szállítószövet-rendszer asszimilátumokat szállító, raktározó v. ezeket szilárdító sejtes elemei: rostasejt*, rostacső*, kísérősejt*, háncsparenchima*, háncsrost*, kambiformsejt*, pótlórost*, rekeszes háncsrost*.
↔ faelemek

háncskorona A *Ricinus*-típusú hajtásvastagodásnál* a másodlagos háncs* összefüggő háncstest*gyűrűjén kívül az eredeti kollaterális szállítónyalábok* háncsrésze* ~ként nyomokban megmarad.
↔ bélkorona

háncsnyaláb → egyszerű háncsnyaláb

háncsparenchima Élő, plazmatartalmú sejtek, melyek szerepe elsősorban az asszimilátumok raktározása, de kiválaszthatnak olajat, gyantát stb. Sejtfaluk vékony, primer gödörkézettség* előfordulhat rajta, soha nem fásodik el, de inaktív állapotban szklerenchimatizálódhat*. Az elsődleges háncsban* a hossztengely irányában megnyúltak, míg a másodlagos háncsban* a függőleges helyzetűek mellett találunk sugárirányban elhelyezkedőket is, ez az ún. bélsugár-parenchima*.
↔ faparenchima

háncsrész (phloem, floem) **1.** Tágabb értelemben: a szállítószövet-rendszer asszimilátumokat* szállító elemekből (leptom*) és háncsrostokból* álló része. **2.** Szűkebb értelemben: az összetett szállítónyalábok* asszimilátumokat szállító elemekből (leptom*) és háncsrostokból* álló része. Sejtes elemei a háncselemek*.
↔ farész

háncsrost (extraxyláris rost) Hosszúra nyúlt, kihegyezett végfalú, vastag cellulózfalú elhalt sejtes elem. Keletkezhet prokambiumból*, de létrejöhet a parenchimasejtek* szklerenchimatizálódásával* is. Ipari rostnövényeink* (len, kender, juta, rami) ~jait használják textilgyártásra.
↔ farost

háncssapka A szállítónyaláb háncsrészének külső oldalán kialakuló, szklerenchimatikus* félhüvely, mely keresztmetszetben félhold alakú.

háncstest Háncselemekből* álló összefüggő, zárt szállítószövet. Lehet elsődleges*, ha prokambium*eredetű és másodlagos*, ha másodlagos merisztéma* hozta létre.
↔ fatest

hármas levél Olyan tenyeresen összetett levél*, ahol a levélkék* száma három. Pl. here (*Trifolium*), madársóska (*Oxalis*).

hárommetszésű vezérsejt A telepes szerveződésű* növények testének egyik pólusán működő, egy domború és egy sík fallal határolt osztódó sejt, mely a tér három irányába fűz le utódsejteket. Általa jön létre a sejttest*.
↔ egymetszésű, kétmetszésű vezérsejt

háromsugarú (triarch) **gyökér** Az a fiatal gyökér, amely három egyszerű fanyalábot (és három egyszerű háncsnyalábot*) tartalmaz. Pl. borsó (*Pisum*).

háromszorosan szárnyaltan összetett (tripinnatus) **levél** Az az összetett levél, amelyen a levélkék* a harmadrendű elágazásokon erednek. Pl. *Cryptogramma* páfrányfaj.

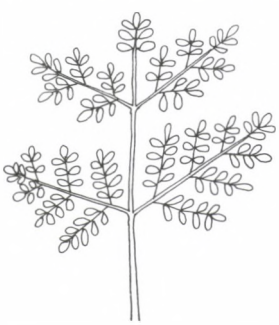

háti varrat (sutura dorsalis) A monomer magház* termőlevelének közepén futó főér.

hátragöngyölt (revolutív) **türemlésű levél** A rügyben az egyes levelek fél levéllemezei a főérre szimmetrikusan kifelé göngyöltek. Pl. leánder (*Nerium*).

hedy- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak édes voltát fejezi ki.

hegyes (acutus) **levélcsúcs** Olyan levéllemez, melynek csúcsát két, egymással hegyesszögben találkozó vonal alkotja. Pl. paprika (*Capsicum annuum*), len (*Linum*).

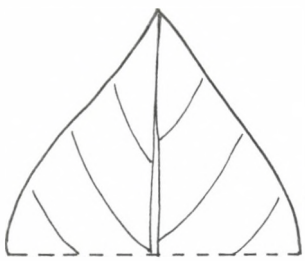

hegyes (acutus) **levélváll** Olyan levéllemez, melynek vállai hegyes szöget zárnak be a levélnyéllel*. Lehet: nyélbekeskenyedő*, ékvállú*.

helic- <gör.>, <lat.> Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak spirálisan csavarodott voltát fejezi ki.

helicoid Az egyesbogas elágazású* virágzatoknak az a típusa, amelynél az új elágazások az előző rendű elágazáshoz képest mindig ugyanazon az oldalon jelennek meg. Fajtái: kunkor*, sarló*.
↔ scorpioid

helikális Csigavonal mentén rendezett.
<gör.> hélikos = görbe, megtekert
<lat.> helica = csigavonal

helio- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak a Nappal, napfénnyel való kapcsolatát fejezi ki.
<gör.> hélios = Nap

heliocitikus sztóma A zárósejtek* körül a 4 v. több melléksejt* csigavonal mentén rendeződik. Syn. amfianizocitikus sztóma. Pl. varjúhájfélék (*Crassulaceae*), csalánfélék (*Urticaceae*).

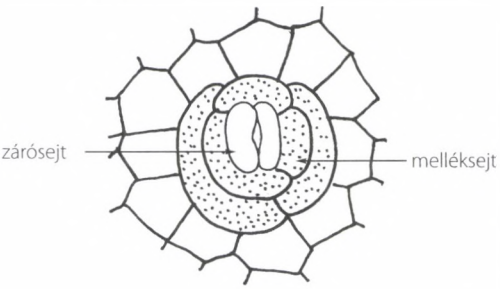

heliofita (heliophyta), e. sz. **heliofiton** (heliophyton) Azok a növények, amelyek morfológiailag és/v. fiziológiailag alkalmazkodtak a napsütötte, fényben gazdag élőhelyekhez. Jellemzőjük, hogy fotoszintetikus teljesítményük a teljes megvilágításig fokozatosan növekszik.
<gör.> hélios = Nap

heliotropizmus A fototropizmus* egyik típusa, amikor a növények helyzetváltoztató mozgását a Nap iránya befolyásolja. Pozitív ~ esetén a Nap felé, negatív ~nál azzal ellentétes irányba fordul a növény.

helobiális A mag belső táplálószövetének* az a típusa, melynél a primer endospermiumsejt első sejtosztódásából azonnali sejtfalképződéssel a mikropyle* irányában egy nagyobb, a magkezdemény* alapi része felé esően pedig egy kisebb kamra keletkezik. Az előbbiben celluláris endospermium*, az utóbbiban acelluláris (nukleáris) endospermium* keletkezik. Az elnevezés a leírás helyéről, *Helobiae* (vízililiomok) származik.

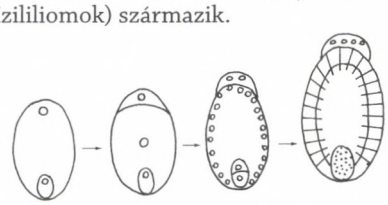

helofita (helophyta), e. sz. **helofiton** (helophyton) A Raunkiaer-féle* kriptofita* (cryptophyta) életforma altípusa. Mocsári növények, melyek mocsaras talajon v. vízparti élőhelyen élnek, áttelelő, kitartó szerveik a vízzel átitatott talajban, ill. iszapban v. a mocsaras élőhelyeken, a vízszint alatt helyezkednek el, erről erednek légtéri hajtásrészeik. Pl. nád (*Phragmites*).

helveticus Svájcból származó. Növénynévben pl. *Selaginella helvetica* (hegyi csipkeharaszt).

hely törvénye Az az elmélet, miszerint a csúcsmerisztémák* sejtjeinek osztódása során keletkezett utódsejtek differenciálódási folyamait a szomszédos szövetek befolyásolják.

helyváltoztató mozgás (taxis) Egyes vízi és talajban élő növényi szervezetek képesek külső inger hatására helyüket változtatni. Pl. foto-*, kemo-*, termotaxis* stb.

helyzetváltoztató mozgások Olyan növényi mozgások, amelyek inger által kiváltott eltérő növekedés következtében mennek végbe. Az inger irányától függő mozgások a geo-*, foto-*, hidrotropizmus*, míg függetlenek a tigmo-*, termonasztia* stb.

hem-, hemato- → haem-, haemato-

hematoxilin Az Amerikában élő kékfából (*Haematoxylon campechianum*) nyert, mikrotechnikában használatos festék.

hemerochoria Az ember civilizációs tevékenységével (növénytermesztés, kereskedelem, közlekedés) kapcsolatos mag- és terméskterjesztés. Fajtái: agochoria*, ethelocoria*, speirochoria*.

hemi- Szóösszetételben előtagként a vele összetett fogalom mennyiségének a felét jelöli.
<gör.> hémi- = fél, fele valaminek

hemianatróp magkezdemény A magkezdeménynek* az a típusa, amelyben az embrió-

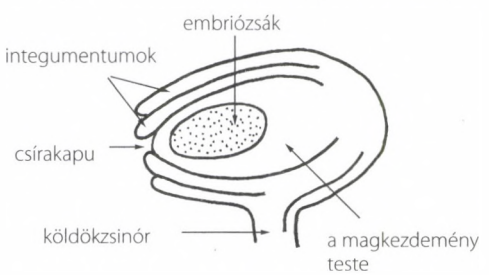

zsák* hossztengelye merőleges a köldökzsinórra*.
↔ anatróp magkezdemény

hemiangiokarp termőtest A bazidiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestének* az a típusa, amelyet fejlődése kezdetén burok (velum universale*) vesz körül, a termőréteg* a termőtest belsejében fejlődik, majd miután annak fedőrétegei felrepednek, szabaddá válik.
↔ gimnokarp termőtest

hemicellulóz A cellulózhoz* hasonló, de annál kevésbé ellenálló poliszacharidok* csoportja, amelyek a sejtfalmátrix* felépítésében vesznek részt. Molekulaláncaik a cellulózfibrillumokkal* párhuzamosan futnak. Alkotói lehetnek: pl. xilóz*, fukóz*, arabinóz*, galaktóz*, glükóz* stb. Syn. xiloglükán.

hemiciklikus Félkör alakú.
<gör.> hémi- = fél, fele valaminek + kyklikos = kerek

hemiciklikus viráglevélállás → spirociklikus viráglevélállás

hemicryptophyta → hemikriptofita

hemikriptofita (hemicryptophyta), e. sz. **hemikriptofiton** (hemicryptophyton) A Raunkiaer-féle életformák* egyike, amelybe olyan évelő lágyszárú növények tartoznak, amelyeknek áttelelő*/kitartó rügyei* közvetlenül a talaj felszínén v. annak közelében az avar és elszáradt levelek védelmében találhatók, föld feletti hajtásaik a kedvezőtlen évszakban elpusztulnak. Három fő- és további három altípusa van: 1. gyepes ~, a rügyek a tőlevélcsomóban vannak: gyepalkotó pázsitfüvek, pl. csomós ebír (*Dactylis glomerata*) 2. kúszó ~: kúszó vegetatív hajtással, pl. tarackbúza (*Agropyron stolonifera*); 3. tőkocsányos* növények: *a)* tőlevélrózsa*, vagyis rozetta nélküli, pl. göcsös görvélyfű (*Scrophularia nodosa*); *b)* félig rozettás növények, melyeken a legfejlettebb levelek a hajtás tövén tőlevélrózsát*, rozettát formálnak, de a hajtás felsőbb nóduszain* is vannak leveleik, pl. réti boglárka (*Ranunculus acer*); *c)* rozettás növények, amelyek hajtása leveleket csak közvetlenül a földfelszín közelében visel, pl. százszorszép (*Bellis perennis*).

hemikriptofiton → hemikriptofita

hemiparacitikus sztóma Olyan sztóma*, amelynek egy melléksejtje* van, és ez párhuzamos a zárósejtekkel*. Pl. korallvirág (*Kalanchoë*), csatavirágfélék (*Polemoniaceae*), érdeslevelűek (*Boraginaceae*), kristályvirágfélék (*Aizoaceae*).

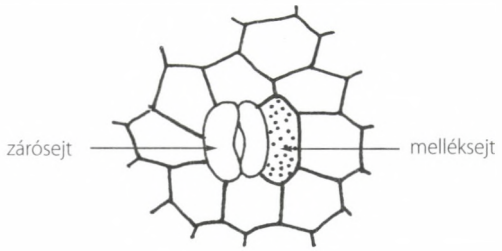

hemiparazita → félélősködő növény
↔ holoparazita

hemisymplicatus zóna A cönokarp* termőtájnak az a része, ahol a termőlevelek összenövése nem teljes, többnyire a többágú bibe és a magház közötti rész, a bibeszál*.
↔ asymplicatus, symplicatus, synascidiatus

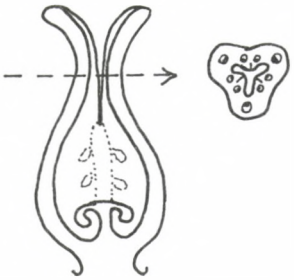

hemisyncarp Az a cönokarp* termő, amelyben a termőlevelek összenövéséből létrejött válaszfalak a magházat üregekre osztják, de a válaszfalakban még felismerhetők az őket alkotó termőlevelek.

hemiterofita (hemitherophyta), e. sz. **hemiterofiton** (hemitherophyton) Az első évben vegetatív*, a második évben generatív* szerveket fejlesztő („kétnyári") növények. Pl. vadmurok (*Daucus carota*), magyar zsálya (*Salvia aethiopis*).

hemitróp magkezdemény → amfitróp magkezdemény

hengeres levél Olyan unifaciális levél*, amely keresztmetszetben kör alakú. Pl. hagyma- (*Allium*) fajok.

hepta- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom hétszeres voltát jelenti.
<gör.> hepta = hét

herba A gyógynövények hatóanyagot tartalmazó leveles szárának gyógyszerészeti neve.
<lat.> herba = fű

herbárium 1. (kis kezdőbetűvel) Növénygyűjtemény. Préseléssel, szárítással v. egyéb módon tartósított növények oktatási v. tudományos célra szolgáló gyűjteménye. **2.** (nagy kezdőbetűvel) Füveskönyv. A XVI–XVII. században az ember számára fontos füvek és fák, élelemként és gyógynövényként használt növények leírását tartalmazó, gazdagon illusztrált könyvek. Pl. MELIUS JUHÁSZ PÉTER debreceni prédikátor ~a.
<lat.> herba = fű, gyom, növény

herbicid Gyomirtó szer, → peszticid.
<lat.> herba = fű, gyom, növény + caedo = megöl

herbivor A növényekkel táplálkozó állatok.
<lat.> herba = fű, gyom, növény + voro = legel, eszik

herkogámia A homogám virágok* porzótája* és termőtája* közötti térbeli elkülönülés, mely az önmegporzás* elkerülésére szolgál. Pl. nőszirom (*Iris*), sisakvirág (*Aconitum*).
<gör.> herkos = kerítés, akadály

hermafrodita → hímnős
<gör.>, <lat.> hermaphroditus = kétnemű, hímnős (Hermész és Aphrodité gyermeke)

heszperidium (hesperidium) → narancstermés

heter-, hetero- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom különféle elemekből való voltát jelöli. Növénynévben pl. *Aethionema heterocarpum* (sulyoktáska) kétféle termése, *Cirsium heterophyllum* (felemáslevelű aszat) különböző levelei után.
<gör.> heteros = másik, különböző

heterantheria Az a jelenség, amikor a virág porzótájában* kétféle porzó található, az egyik típus életképes pollenszemeket termel, míg a másikban steril virágporszemek keletkeznek. Pl. a lepényfafélék (*Caesalpiniaceae*) *Cassia*-fajai.

heterobathmia Az a jelenség, ha egy tulajdonság kialakulása egy és ugyanazon csoportban a kiindulási nemzetséggel* ellentétben felgyorsul, ezzel szemben egy másikban lelassul.

heteroblasztia → heteroblasztikus fejlődés

heteroblasztikus fejlődés A növényen egymás után megjelenő szervek alakjában és méretében bekövetkező változás. Pl. az összetett levelű* növények fiatal levelei sokkal egyszerűbbek, mint az idősebbek, a bemetszett szélű* levelek bemetszései az idősebb leveleken határozottabbak, a füvek egymás után fejlődő levelei egyre hosszabbak, és a maximális méret elérése után virágzik a növény. A virágzás után ellentétes irányú folyamat játszódik le, mely leegyszerűsödést eredményez.
↔ homoblasztikus fejlődés

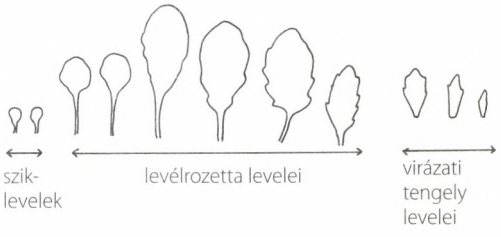

heterobrochatus pollen Olyan hálózatos felszínű pollenszem*, amelyen a rácsmintázat elemei (brochus*) nem egyforma méretűek.
↔ homobrochatus pollen

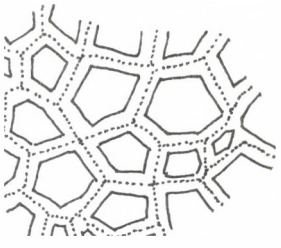

heterochlamideus virág Az a virág, melynek takarólevél* tája különnemű, azaz csésze-* és sziromlevelekből* áll.
↔ homochlamideus virág

heterociklusos vegyület Olyan szerves vegyület, amelynek gyűrűjében v. gyűrűrendszerében a szénatomon kívül egy v. több más atom (rendszerint oxigén, nitrogén v. kén) is van.

heterociszta Határsejt. Egyes kékmoszatfajok (*Cyanophyta*) fonálsejtjei közt v. azok végén található áttetsző, színtelen v. sárgás színű, vastag falú lekerekített sejtek, melyek feltehetően a nitrogén megkötésében játszanak szerepet. A fonalak e sejtek mentén darabolódnak fel.
↔ hormociszta

heterocotylia A sziklevelek különbözősége, mely az evolúció során felerősödött anisocotylia* következménye. Az egyszikűek kialakulásának egyik magyarázatául szolgál.

heterodichogámia Az autogámia* elkerülésére szolgáló jelenségnek, a dichogámiának* egyik típusa, melynél egy adott időpontban a populáció* egyedeinek egyik fele pollent* szór ki, míg ezzel egy időben a többi egyed termőtája*, bibefelszíne aktív. E reciprok fázisú virágok aránya: 1:1. Pl. szegfűfélék (*Caryophyllales*), kupacsos termésűek (*Fagales*), mályvavirágúak (*Malvales*), rózsavirágúak (*Rosales*), gyömbérfélék (*Zingiberaceae*) stb.

heterodistylia (dimorf heterostylia) → heterostylia

heteroecia → heteröcia

heterofázisos nemzedékváltakozás Az a fejlődésmenet*, ahol mind a különböző nemzedékekben*, mind a különböző magfázisokban* mitotikus osztódások mennek végbe. Syn. antithetikus nemzedékváltakozás.
↔ homofázisos nemzedékváltakozás

heterofillia (heterophyllia) → felemáslevelűség. Növénynévben pl. *Festuca heterophylla* (felemáslevelű csenkesz).

heterogaméta → anizogaméta

heterogám Az a növény, amelyen egyidejűleg kétféle virág keletkezik. Pl. a fészekvirágzatúak (*Asteraceae*) virágzatának csöves virágai* kétivarúak*, míg a szélső sugárvirágok* csak termősek* v. meddők*.

heterogámia → anizogámia

heterogenetikus indukció → indukció
↔ homoiogenetikus indukció

heterogenikus inkompatibilitás Földrajzi rasszok kereszteződésénél fellépő összeférhetetlenség, amely egyes szervek különbözőségén alapszik.

heterogén mezofillum Az a mezofillum*, amelynek felépítésében legalább kétféle parenchima*típus vesz részt, pl. oszlopos* és szivacsos parenchima*.
↔ homogén mezofillum

heterogén radikáció Az a gyökérképződés, mely során először a gyököcskéből* primer főgyökér* keletkezik, majd később ezen kívül a mezocotylból* v. a hajtástengely alsó nóduszaiból* még hajtáseredetű gyökerek is fejlődnek, több, egyenrangú mellékgyökérként*. A kifejlett növény gyökérfunkcióit ezek látják el, a primer gyökér el is pusztulhat. Pl. pázsitfűfélék (*Poaceae*).
↔ homogén radikáció

heterokarpia (heterocarpia) Az a jelenség, amikor ugyanazon a növényegyeden különböző termés-, ill. magtípusok keletkeznek, melyek elterjedési módja is különböző. Pl. a sulyoktáska (*Aethionema heterocarpum*) felnyíló tüszőket* és egymagvú makkot* hoz létre. Syn. heterospermia.

heterokolpátus pollen Azok a pollenszemek*, melyek mind egyszerű*, mind összetett apertúrákkal* rendelkeznek, és ezek kolpuszok*.

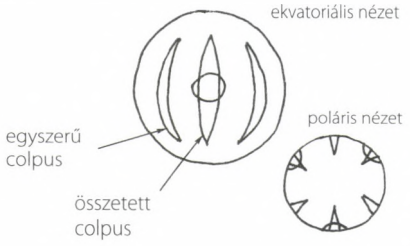

heterokont Azok az ostoros sejtek, melyek ostorai* nemcsak hosszukban, hanem alakjukban is különböznek.
↔ izokont, anizokont

heteromer tráma A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) alaprétegének* az a típusa, amelynek felépítésében többféle hifatípus vesz részt.
↔ homomer tráma

heteromer zuzmótelep Réteges felépítésű telep, melyben az algák a kortex*- és a medulláris réteg* között külön rétegben helyezkednek el.
↔ homomer zuzmótelep

heteromorfia Az a tulajdonság, ha egy fajnak két- v. háromféle virágtípusa van. A ~ csak az öninkompatibilitás* sporofitonos mechanizmusánál fordul elő. Pl. a kankalin (*Primula*) heterodistyliája*.
↔ homomorfia

heteromorf nemzedékváltakozás A növények kétszakaszos* egyedfejlődésének az a típusa, amelyben a gametofiton* és a sporofiton* nemzedékek alaktanilag különböznek egymástól. Pl. *Laminaria* barnamoszat, harasztok, magvas növények.
↔ homomorf, izomorf nemzedékváltakozás

heteromorfózis Egy szervezet morfogenezisének* külső tényezők által irányított része, mely az adott genetikai potenciál keretein belül a génaktivitás befolyásolásán keresztül fejti ki hatását.
↔ automorfózis

heterophyllia (heterofillia) → felemáslevelűség

heteropoláris pollen/spóra Az a pollenszem*/spóra*, amelynek proximális* és disztális pólusa* kifejezetten eltérő v. alaktanilag, v. mintázatában, v. a csíranyílás szerkezete tekintetében stb. A pálmákra igen jellemző, valamint pl. kígyószisz (*Echium vulgare*).
↔ izopoláris pollen/spóra

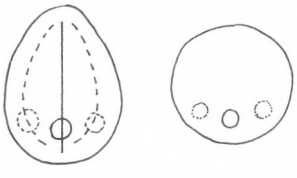

hetero-poliszacharidok Olyan poliszacharidok*, amelyek két- v. többféle monoszacharidot* tartalmaznak, pl. hemicellulózok*, pektinanyagok*.
↔ homopoliszacharidok

heterospermia → heterokarpia

heterospóra Az olyan spórák megjelölésére szolgál, melyek mind alakjukat, mind méretüket tekintve különbözőek, a női ivarjellegű makrospóra* nagyobb, a hím ivarjellegű mikrospóra* kisebb. Pl. heterospórás haraszt a rucaöröm (*Salvinia natans*).
↔ izo-, homo(i)ospóra

heterostylia Az önmegporzást* megakadályozó virágszerkezetbeli berendezkedés, melynél ugyanazon faj egyik virágában hosszú porzószál* és rövid bibeszál*, a másikban rövid porzószál és hosszú bibeszál található. Sikeres megporzás csakis az azonos hosszúságú ivarlevelek között mehet végbe. Ha kétféle ivarlevél-hosszúság jellemző, akkor heterodistyliáról*, pl. kankalin (*Primula*), ha a változatok száma három, akkor heterotristyliáról*, pl. réti füzény (*Lythrum salicaria*) beszélünk.

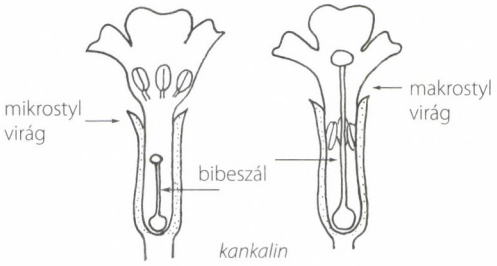

heterosztachius Az olyan növény, amelynek porzós* és termős virágai* külön-külön csoportosulva, külön porzós és külön termős füzéreket* alkotnak. Pl. zsombéksás (*Carex elata*), bükkös sás (*Carex pilosa*).
↔ homosztachius

heterotaktikus virágzat Ma már nem használt elnevezés az olyan összetett virágzatra*, amelyben fürtös* és bogas elágazások* kombinálódnak egymással. Pl. forgós fürt*.
↔ homotaktikus virágzat

heterotallusz Arra használt elnevezés, ha egy növénynek kétféle előtelepe* van. Általában a

hím előtelepek kevésbé, a női előtelepek erősebben tagoltak. Pl. mezei zsurló (*Equisetum arvense*).
↔ homotallusz

heterotetikus virágzat → összetett fürt
↔ homotetikus virágzat

heterotópia Olyan másodlagos egyedfejlődési jelenség, amelyre a szokásostól eltérő helyen való szervelőfordulások jellemzők. Pl. levélen virág, levélen levél, ill. már gyökereket is fejlesztő levélszéli hajtásrügyek. Pl. sarjika (*Bryophyllum*), → viviparizmus*.
<gör.> heteros = másik + topos = hely

heterotrichális szerveződés → fonalas szerveződés

heterotristylia (trimorf heterostylia) → heterostylia

heterotróf Az a szervezet, amely nem képes szervetlen anyagokból testét felépítő szerves vegyületeket létrehozni, hanem v. élő szervezeteken élősködik*, v. szaprofita* életmóddal elhalt szervezetek lebontásából nyeri szervesanyag-szükségletét.
↔ autotróf

heteroxyl fa A lombos fák* fatestét* többféle sejttípus építi fel, ezek tracheidák*, tracheák*, faparenchima*sejtek, farostok* és bélsugárparenchima*sejtek.
<gör.> heteros = másik, különböző + xylon = fa
↔ homoxyl fa

heterozigóta Egy v. több tulajdonságban eltérő szülők ivarsejtjeinek egyesüléséből származó egyed v. megtermékenyített petesejt.

heterózis(hatás) Eltérő szülői formák kereszteződéséből származó utódok mindkét szülőt meghaladó életrevalósága (hibridvigor), ill. terméshozama.
<gör.> heteroioó = megváltoztat

heterözia (heteroecia) Az a jelenség, amikor az élősködő szervezet gazdaváltó, azaz életciklusa nem csak egy gazdanövényhez* kötött.
↔ autözia

hetes levél Olyan tenyeresen összetett levél*, mely levélkéinek* száma hét. Pl. vadgesztenye (*Aesculus*), kender (*Cannabis*), fehér csillagfürt (*Lupinus albus*).

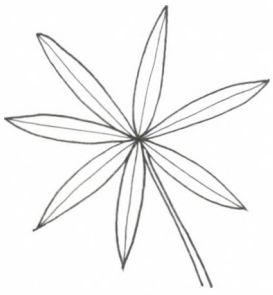

hexa- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom hatszorosát v. hattal való kapcsolatát jelenti.
<gör.> hexa = hat

hexacitikus sztóma Olyan sztómatípus*, amelyben a 6 melléksejt* közül 2-2 párosával a zárósejtekkel* párhuzamosan, 1-1 pedig polárisan, a zárósejtek két pólusán helyezkedik el. Pl. pletykafélék (*Commelinaceae*), pálmák (*Palmae*).

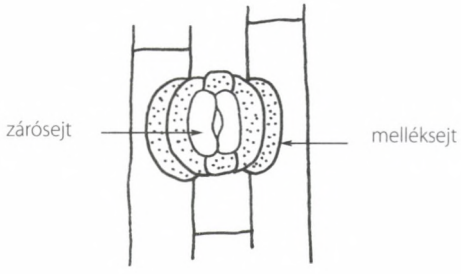

hexagonalis érsziget Szabályos v. megnyúlt hatszögletű érsziget*.
↔ lenticularis, hydroid, deltoid, íves, triangularis, truncatus-triangularis, curvi-triangularis, prizmatikus érsziget

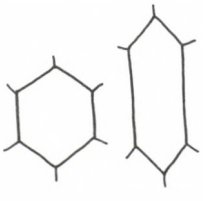

hexarch gyökér Olyan gyökér, melyben hat egyszerű fanyaláb* és ugyanennyi egyszerű háncsnyaláb* található.

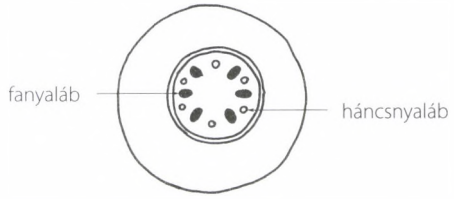

hexózok Hat szénatomot tartalmazó monoszacharidok*. Pl. glükóz*, fruktóz*, galaktóz, mannóz.

héjkéreg (rhytidoma, ritidóma) A szár v. a gyökér másodlagos vastagodásánál* a belső megnövekedett szövettömeg feszítő hatására a periderma* elszakadozik, s egy újabb parakambium* által pótlódik. Erőteljes vastagodás esetén ez a folyamat addig ismétlődik, míg az új parakambium a szár mélyén, a háncselemek* szomszédságában keletkezik, s az általa létrehozott újabb másodlagos bőrszövet belső rétegei keverednek a háncselemekkel. Ez a hétköznapi szóhasználatban „fakéregnek" nevezett réteg a ~. Alakja, mintázata a parakambium* alakjától függ, és a fák fontos határozóbélyege, főleg levélmentes időszakban. A benne raktározott anyagok ipari alapanyagok: glikozidok*, cserzőanyagok*, kristályok*, gyanta*, alkaloidok. Pl. fahéjfa (*Cinnamomum ceylanicum*), kininfa (*Cinchona succirubra*), fűz- (*Salix*) fajok.

hézagos (lacunaris) **kollenchima** A sarkos kollenchimából* létrejövő szövettípus, amelyben a vastagodási sarkokon utólag hasadásos sejtközötti járatok* keletkeznek. Pl. a zsálya (*Salvia*), a mályva (*Malva*), a selyemkóró (*Asclepias*), ill. a fészkesek (*Asteraceae*) családjának levélnyeleiben.

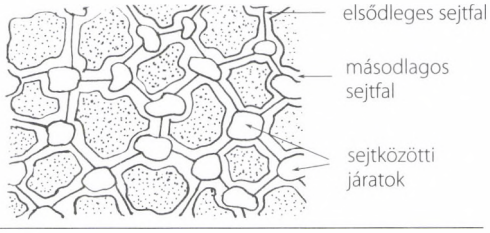

hialin hifa Színtelen, áttetsző gombafonál.

hialoplazma A citoplazma* sejtmembrán alatti rétege.

hiátus Hézag, űr.
<lat.> hiatus = tátongó mélység, nyílás, hasadék

hibernaculum Az az áttelelő rügy, amely a növény elpusztulása után kihajt, és új növényt fejleszt.

hibrid Egymástól eltérő szülői formák kereszteződéséből létrejött élőlény.
<lat.> hibrid = korcs (faj)

-hibrid Szóösszetételek utótagjaként az előtagnak mint különböző szülői formáknak kereszteződéséből létrejött utódnak a megjelölésére szolgál. Pl. fajtahibrid, fajhibrid, nemzetséghibrid.

hibridizáció → kereszteződés

hibridvigor → heterózishatás
<lat.> vigor = elevenség, élénkség, erő

hidatóda (hydatoda) → víznyílás

hidatofita (hydatophyta), e. sz. **hidatofiton** (hydatophyton) A Raunkiaer-féle életforma*-rendszerben a kriptofita* életforma altípusa. Vízinövények, amelyek rügyei a kedvezőtlen évszakot a víz alatt, az iszapban vészelik át. Hínárnövények, amelyek lehetnek rizómás* gyökerezők v. lebegők, amelyek teste elpusztul, és tartós rügyet, turiót* fejleszt, amely a víz fenekére süllyedve telel át.

hidra-, hidro- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak a vízzel való kapcsolatát jelzi.
<gör.> hydor = víz

hidratáció Vízmolekulák megkötése hidrofil részek felületén. Az oldott anyagok és a vízmolekulák közötti kölcsönhatás, amelynek eredményeképpen a víz dipólus molekulái több rétegben közrefogják az oldott részecskéket, és hidrátburkot alakítanak ki körülöttük.

hidratációs víz A talajrészecskék felszínét borító kolloidokat* körülvevő, szorosan megkötött víz néhány molekula vastagságú rétege, az ún. hidrátburok, mely a növények számára nem vehető fel a talajból, csak vízgőz formájában távolítható el.
↔ kapilláris, gravitációs víz

hidrobiológia A biológiának a vízi élővilággal, a vízben élő szervezetek életével foglalkozó ága.

hidrofil 1. Vízzel nedvesedő, ill. vízzel könnyen kolloid rendszert alkotó anyag. **2.** Vízporozta növények.

hidrofita (hydrophyta), e. sz. **hidrofiton** (hydrophyton) Vízi életmódhoz alkalmazkodott, hidromorf bélyegekkel* rendelkező növények, amelyek lehetnek lebegők és az aljzatban gyökerezők.

hidrofób Víztaszító, vízzel nem nedvesedő, vele oldatot, ill. elegyet nem alkotó anyag.

hidrogámia → vízporozta növények

hidroid sejtek A lombosmohák vizet és ásványi sókat szállító, hosszanti irányban megnyúlt, vastagodott sejtfalú, ferde harántfalú*, elhalt sejtjei.
↔ leptoid sejtek

hidromorf bélyegek Azok a speciális morfológiai és szövettani tulajdonságok, melyek a növényt alkalmassá teszik a vízi életmódra. A víz felszíne alá merülő (szubmerz) növényi részek felépítése a víz alatti fényszegénységhez és oxigénhiányhoz alkalmazkodott. Leveleik erőteljesen tagoltak, szeldeltek*, bőrszövetük kloroplasztiszt* tartalmaz, sztómáik* nincsenek, mezofillumuk* sejtközötti járatokban* gazdag (aerenchima*), szállítószövet-rendszerük fejletlen.

hidromorfózis A növény környezetének jó vízellátottsága által kiváltott morfológiai változások, a hidromorf bélyegek* kialakulása.
↔ trofomorfózis, xeromorfózis

hidroponia → vízkultúra

hidrotaxis Nedvességkülönbség hatására bekövetkező helyváltoztató mozgás.

hidrotropizmus A növény gyökerének (pontosabban az új gyökérelágazásoknak) helyzetváltoztató növekedési mozgása, mely a talajban található víz irányában történik.
↔ geo-, kemo-, foto-, tigmo-, termotropizmus

hiemalis (hyemalis) Téli, téllel kapcsolatos. Növénynévben pl. téltemető (*Eranthis hiemalis*).
<lat.> hiemalis = téli

hifa (hypha) Egymetszésű* csúcssejt által gyarapodó gombafonál.

higro- (hygro-) Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak a nedvességgel, folyadékokkal való kapcsolatát jelzi.
<gör.> hygros = nedves, vizes

higrofita (hygrophyta), e. sz. **higrofiton** (hygrophyton) Nedvességkedvelő növények. Vízzel jól ellátott talajokon, nagy páratartalmú levegőben, nedves-nyirkos aljzaton élnek. Nagy részük árnyékkedvelő (sciofil) növény, gyökérzetük fejletlen, leveleik nagyok, vékony levéllemezűek, felszínük sokszor papillás*, hydatódás*, sztómáik* kiemelkednek a bőrszöveti sejtek szintjéből. Mezofillumuk* nagy sejtekből áll, sok intercellulárissal*. Pl. páfrányok, korpafüvek.

higromorf bélyegek Jó vízellátottságú élőhelyen élő higrofita* növényekre jellemző morfológiai és szövettani bélyegek, melyek a párologtatás elősegítésére szolgálnak. Leveleik nagyméretűek, vékony mezofillumúak*, sztómáik* az epidermiszsejtek szintjéből kiemelkednek, gyakori jelenség a guttáció*, gyökérzetük és szállítószövet-rendszerük gyengén fejlett.

higromorf sztóma Sztóma*elhelyezkedés, melynél a zárósejtek* az epidermiszsejtek* szintje fölött helyezkednek el. Jó vízellátottságú élőhelyen élő higrofita* növényekre jellemző.

higroszkópia Vízfelvétel hatására bekövetkező duzzadás, melynek az az oka, hogy a sejtfalat* felépítő cellulóz fibrillumok* a vízfelvételt követően megnyúlnak. Jelentősége spóratartók*, termések felnyílásában, így spórák, termések, magvak elterjesztésében van.

higroszkopikus mozgás → higroszkópia

hilum 1. → köldök **2.** Egyes gombák és mohák spóráinak* felszínén megfigyelhető, szabálytalan kör alakú, nem jól körülhatárolt folt, apertúra* v. elvékonyodás, amely a gombaspórák esetében a sterigmához* való kapcsolódás helyét jelzi.
<lat.> hilum = kicsiség, semmiség

himanto- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak csapdához való kapcsolatát jelenti.

himeniális termőtest A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestének* az a típusa, amelynek spórái termőrétegben* keletkeznek. Ha ez kezdettől fogva szabadon fejlődik: gimnokarp*, ha kezdetben burok védi: hemiangiokarp* a termőtest.
↔ gaszterális termőtest

himenofórum (hymenophorum) A termőtestnek a himéniumot viselő része. Alakja lehet: lapos, ráncos, pórusos, csöves, tüskés, lemezes.

himénium (hymenium) Tömlős és bazídiumos gombák termőrétege*.

hím gametofiton Az egyedfejlődésben az a – haploid* kromoszómaszámú – nemzedék*, amely a hímivarsejteket hozza létre.

hímnős (monoklinus) **virág** Az a virág, melyben porzótáj* és termőtáj* is van. Syn. kétivarú virág. Jele: ⚥.

hiper- Szóösszetételek előtagjaként az utótag fokozott mennyiségét, mértékét jelenti.
<gör.> hyper = fölött, felül, túl

hiperparazita Olyan élősködő, amely egy másik élősködőn élősködik. Ilyen pl. a *Fusarium* fitopatogén* gombán élősködő másik talajlakó mikrogomba, a *Trichoderma*.

hipertóniás oldat Olyan oldat, amelynek ozmotikus potenciálja* negatívabb, mint az adott sejté, így a sejtből vizet képes elvonni.
↔ hipotóniás oldat

hipnozigóta → hypnozigóta

hipo- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak az átlagosnál kisebb mennyiségét v. valami alatti helyzetét jelenti.
<gör.> hypo = alatt, alul, alá

hipodermisz (hypodermis) Az epidermisz* alatti sejtrétege(ke)t akkor nevezzük ~nek, ha e réteg sejtjei eltérőek az alattuk lévő szövetektől, és alapszövetképző elsődleges merisztémából* keletkeztek. Szerepe – sejtfalvastagodásai révén – általában mint mechanikai szövetnek van. Syn. hypoderma.

hipokotil (hypocotyl) → szik(levél) alatti szár

hiposzklerofill (hyposclerophyll) Más néven papiraceus, az a levél, amelynek szárazsúly-nedvessúly hányadosa 0,250–0,219 közti érték.

hiposztomatikus Az olyan levél, amelynek csak fonáki oldalán találhatók gázcserenyílások.
↔ episztomatikus, amfisztomatikus

hipotallusz (hypothallus) A nyálkagombák (*Myxophyta*) plazmódiumának* alsó, az aljzaton nyugvó rétege. Vékony hártya, amelyen a sporangiumok* egyesével v. csoportosan ülnek.

hipotécium A tömlősgombák (*Ascomycetes*) apotécium*típusú termőtestének* himéniumot* hordozó rétege.

hipotónia 1. Olyan zigomorf szimmetria*, amelynél fejlettebb az alsó oldal. **2.** Az oldalhajtások* elágazásának az a módja, amelynél a legerősebb oldalhajtások az előző évi hajtások alsó oldalán keletkeznek.
↔ epitónia, mezotónia

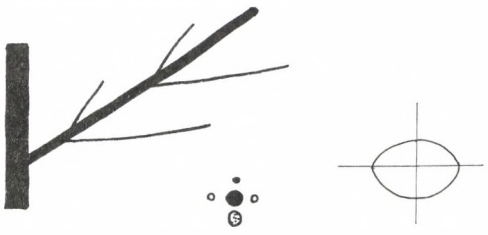

hipotóniás oldat Olyan oldat, amelynek ozmotikus potenciálja* kevésbé negatívabb, mint az adott sejté, így a víz a féligáteresztő hártyán* keresztül a sejtbe beáramlik.
↔ hipertóniás oldat

hirsutus → Borzas szőrű. Növénynévben pl. *Arabis hirsuta* (borzas ikravirág), *Cytisus hirsutus* (borzas zanót), *Epilobium hirsutum* (borzas füzike).
<lat.> hirsutus 3 = bozontos, durva sörényű

hirtus Röviden borzas szőrű. Növénynévben pl. *Carex hirta* (borzas sás), *Rudbeckia hirta* (borzas kúpvirág), vö. villosus.
<lat.> hirtus 3 = bozontos, sörtés

hispanicus Spanyolországból származó. Növénynévben pl. *Scorzonera hispanica* (spanyol pozdor).

hispidus Durva, merev szőrökkel borított, merev szőrű. Növénynévben pl. *Strophanthus hispidus,* magjainak szúrós repítőkészüléke után.
<lat.> hispidus 3 = szőrös, bozontos, torzonborz

hisztamin Erős élettani hatású biogén amin*. Az ereket tágítja, fokozza a hajszálerek áteresztőképességét, vérnyomáscsökkenést okoz, szűkíti a hörgőket. Gyakran kimutatható gombákból. Növényekben ritka, a csalánszőrben* termelődik.

hiszterotécium A tömlősgombák (*Ascomycetes*) aszkolokuláris* termőtesttípusai közül az előre kialakuló hosszanti repedéssel nyíló, hosszúkás termőtestek.
↔ miriotécium, pszeudotécium

hisztogén elmélet HANSTEIN (1868) elmélete, mely kimondja, hogy a csúcsmerisztémák* utódsejtjeinek differenciálódási folyamata eleve meghatározott: a dermatogénből* bőrszövet, a periblémából* elsődleges kéreg, a pleromából* központi henger jön létre. A hajtáscsúcsra vonatkozóan ezt az elméletet felváltotta a tunica*-corpus elmélet, míg a gyökércsúcsra módosítva ma is alkalmazzák.

hisztokémia Sejtek, szövetek vizsgálata szövettani és biokémiai módszerek együttes alkalmazásával.

hisztológia (hystologia) Szövettan. A szövettípusok felépítését, a szervezetben elfoglalt helyét és szerepét vizsgáló tudományág.

hol-, holo- Szóösszetételekben előtagként a vele összetett fogalom teljességét, teljes érvényét jelzi. Növénynévben pl. *Abies holophylla* (fenyőfaj) levelei alapján.
<gör.> holos = egész, teljes, tökéletes

holobazídium → tagolatlan bazídium

holoblasztikus konídiumképzés A konídiumképzés* e típusánál az anyasejt csúcsának mindkét falrétege tovább növekszik, és folyamatosan beborítja az új konídiumokat. Ez a folyamat a csúcs irányában akropetális sorrendben*, bimbózás* által megismétlődik, és az így keletkezett konídiumláncok el is ágazhatnak.
↔ enteroblasztikus konídiumképzés

holocén Földtörténeti – posztglaciális – jelenkor, mely az utolsó jégkorszak lezárulásával, mintegy 10 000 évvel ezelőtt kezdődött, és napjainkban is tart.

hologámia A gaméta*képzésnek az típusa, amikor az egész egyed ivarsejtekké válik, azaz keletkezésük után megszűnik létezni. Pl. ostoros zöldmoszatok (*Chlamydomonas*).
↔ merogámia

holokarpia A holokarpikus telepekre* jellemző jelenség, a telep minden része szaporítóképletté alakul.
↔ eukarpia

holokarpikus telep Az a vegetatív telep, amely teljes egészében reproduktívvá alakul át. Pl. *Chytridiales* moszatgomba.
↔ eukarpikus telep

holokrin szekréció A kiválasztásnak az a módja, amely során a kiválasztott anyag úgy hagyja el a kiválasztó sejtet, hogy a sejt dezintegrálódik, elpusztul.
<gör.> holos = egész + krinó = kiválaszt
↔ merokrin szekréció

holoparacitikus sztóma → paracitikus sztóma

holoparazita → teljes parazita

holotécium A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestének az a típusa, mely bár felemelkedő, de nem kalapos*. Alakja lehet: bunkó (pl. mozsárütőgomba), alján ráncos tölcsér (pl. rókagomba), ill. többszörösen elágazhat (pl. korallgombák). A termőréteg* a külső felszínen található v. az elágazások végeit borítja.
↔ pilotécium

holotípus Típuspéldány. Taxonómusok által kiválasztott egyed, amely új faj* v. változat* leírásának és elnevezésének alapjául szolgál. Ha több ilyen egyed van, az a ~, melynek herbáriumi* lapján a gyűjtő eredeti írása szerepel.

HOLTTUM architektúramodellje Korlátolt növekedésű* törzs*, végálló virágzattal. Elágazásokat nem visel.

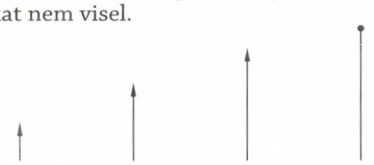

hólyagszőr (vezikuláris/vesiculatus szőr) Nem glanduláris* trichómák* közé sorolt, nyeles, hólyagszerű, fejben végződő szőrtípus, mely a varjúhájfélék (*Crassulaceae*) családjára jellemző. Pl. laboda (*Atriplex*).

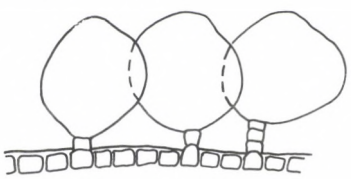

homeosztázis A biológiai rendszerekre jellemző szabályozás, mely a külső és belső tényezők változásainak ellenére állandó állapotot tart fenn.
<gör.> stasis = állás, állapot

homeózis Az a – fejlődéstani vizsgálatokkal bizonyított – jelenség, hogy az egyes szervek (pl. szár, levél) tulajdonságaiban nincsenek éles határok, hanem folytonos átmenetek jellemzőek.

homo-, homoeo-, homoio- Szóösszetételek előtagjaként azonosságot, egyneműséget jelöl.
<gör.> homos = közös, egyforma, azonos

homoblasztikus fejlődés A növényen egymás után megjelenő szervek alakjában és méretében bekövetkező folyamatos, egyenletes változás.
↔ heteroblasztikus fejlődés

homobrochatus pollen Olyan hálózatos felszínű pollenszem*, amelyen a rácsmintázat elemei (brochus*) egyforma méretűek. Pl. istác (*Armeria maritima*).
↔ heterobrochatus pollen

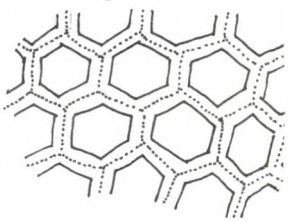

homocelluláris bélsugár → homogén bélsugár
↔ heterocelluláris bélsugár

homochlamideus virág Leples virág, melynek takarólevél*tája egynemű, azaz csak lepellevelek (tepala*) építik fel. Pl. liliomfélék (*Liliaceae*). Syn. homoiochlamideus.
↔ heterochlamideus virág

homodichogámia Az a jelenség, amikor egy fajhoz tartozó egyedek egy időben homogám* és dichogám* virágokat is létrehoznak. Pl. indás ínfű (*Ajuga reptans*).

homodróm A spirális levélállásnak* az a típusa, ahol a spirálvonal a különböző ágakon egyforma irányú, azaz csak balos, ill. csak jobbos lefutású.
↔ antidróm

homoeo- → homo-

homofázisos nemzedékváltakozás Az a fejlődésmenet*, amelyben a sejtmagfázisokat* tekintve a nemzedékek* megegyeznek.
↔ heterofázisos nemzedékváltakozás

homogámia Az a jelenség, amelynél a virág porzótája* és termőtája* egy időben aktív.
↔ dichogámia

homogám virág Az a virág, amelynek ivarleveleire homogámia* jellemző.

homogenikus inkompatibilitás Egylaki növényeknél* és hímnős virágoknál* fellépő összeférhetetlenség, amely megakadályozza az azonos alléleket* hordozó hím- és női ivarsejtek karyogámiáját*.

homogén Egynemű, egyöntetű, azonos elemekből álló, azonos tulajdonságokkal rendelkező, minden pontján azonos értékű rendszer.
<gör.> homos = közös, egyforma, azonos

homogén bélsugár Az a bélsugár*, amely csak egytípusú sejtből, parenchima*sejtekből áll. Syn. homocelluláris bélsugár.
↔ heterogén bélsugár

homogén mezofillum Az a mezofillum*, mely csak egytípusú parenchima*sejtből, többnyire szivacsos parenchima*sejtekből áll.
↔ heterogén mezofillum

homogén radikáció Az a gyökérképződés, mely során az embrió* radiculájából* főgyökér* fejlődik, és ennek elágazásai során kialakul a főgyökérrendszer*. Ez a gyökérkeletkezés és -felépítés a kétszikűekre jellemző.
↔ heterogén radikáció

homoio- → homo-

homoiogenetikus indukció → indukció
↔ heterogenetikus indukció

homoiohidrikus növények Stabil vízháztartású szárazföldi növények, amelyek sztómáik aktív működése, a bőrszöveti sejtjeik kutikulával* való borítottsága, ill. a bőrszövet sejtfalaiba paraanyag* beépülése révén a száraz periódusokat is képesek átvészelni.
↔ poikilohidrikus növények

homoioklorofillos növények A poikilohidrikus* növények egyik csoportja, amelyek kiszáradáskor nem vesztik el klorofilljukat. Pl. *Craterostigma wilmsii*, *Myrothamnus fabellifolia*.
↔ poikiloklorofillos növények

homoiomer zuzmótelep → homomer zuzmótelep

homoiospóra Az olyan spórák megjelölésére szolgál, melyek alakjukat tekintve egyformák, de ivarjellegük különböző, vagyis egyikből hím, a másikból női előtelep* fejlődik. Pl. mezei zsurló (*Equisetum arvense*). Syn. homospóra.
↔ izo-, heterospóra

homológ kromoszómák Az azonos alakú, méretű, belső tulajdonságú, azonos géntartalmú és -sorrendű kromoszómák. A diploid* sejtekben számuk kettő, a poliploidokban* >2.

homológ szervek Azok a szervek, amelyek azonos származásúak és azonos fejlődésűek, függetlenül attól, hogy ma milyen működést látnak el. A rendszerezés szempontjából egyenértékű bélyegként csak ezek hasonlíthatók össze. Idetartozik az összes levéleredetű képlet: az asszimiláló lomblevelek*, a védő szerepet betöltő pikkelylevelek*, a levéleredetű kacsok* és tövisek*, valamint a virálgevelek*, → divergens evolúció.
<gör.> homologos = megegyező
↔ analóg szervek

homológ tulajdonság → homológ szervek

homomer tráma A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) alaprétegének* az a típusa, amelynek felépítésében csak egyféle gombafonal vesz részt.
↔ heteromer tráma

homomer zuzmótelep Homogén felépítésű telep, melyben az algák* és a gombafonalak a telep minden részében együtt fordulnak elő, és nem képeznek külön-külön réteget. Syn. homoiomer zuzmótelep.
↔ heteromer zuzmótelep

homomorfia Az a tulajdonság, ha egy fajnak csak egyféle virágai vannak. A ~ csak az öninkompatibilitás* gametofitonos mechanizmusánál fordul elő.
↔ heteromorfia

homomorf nemzedékváltakozás → izomorf nemzedékváltakozás
↔ heteromorf nemzedékváltakozás

homonym Az a név, amit már egy másik növény is visel. A Botanikai Nevezéktan Nemzetközi Kódexe* szerint az elsőt kivéve minden névhasználat törvénytelen. Pl. a *Viburnum*

fragrans Bunge fajt 1831-ben írták le, de később ~ lett, mert Loiseléur által a *Viburnum fragrans* Loisel leírása már 1824-ben megtörtént.
<lat.> homonymus 3 = azonos alakú
↔ basionym

homoplasztikus hasonlóság Két v. több taxon* fenetikus hasonlósága*, mely v. párhuzamos, v. konvergens evolúció* eredménye, de közös ősre soha nem vezethető vissza.
↔ patrisztikus hasonlóság

homo-poliszacharidok Olyan poliszacharidok*, melyek egyféle monoszacharidból* állnak, pl. glukánok (glükózpolimerek), mannánok (mannózpolimerek).
↔ hetero-poliszacharidok

homorhizás gyökérrendszer → mellékgyökérrendszer

homospóra → homoiospóra

homosztachius Az olyan növény, melynek porzós* és termős virágai* ugyanabba a füzérbe csoportosulva vegyesvirágú füzéreket* alkotnak. Pl. korai sás (*Carex praecox*), rezgő sás (*Carex brizoides*).
↔ heterosztachius

homotaktikus virágzat Ma már nem használt elnevezés az olyan összetett virágzatra*, amely azonos típusú elágazásokat tartalmaz, pl. fürtös-fürtös* v. bogas-bogas elágazások* kombinációját. Syn. homoiotaktikus.
↔ heterotaktikus virágzat

homotallusz Ha egy növénynek egyféle előtelepe* van, amely hímnős* előtelep. Az ilyen előtelep mindig izospórából* jön létre. Pl. erdei pajzsika (*Dryopteris filix-mas*).
↔ heterotallusz

homotetikus virágzat → összetett fürt
↔ heterotetikus virágzat

homotróp szimmetria Az aszimmetriának* az a típusa, amelynél az aszimmetriát okozó bélyegek azonos oldalon jelennek meg.
<gör.> homotropos = egy irányba hajló
↔ antitróp szimmetria

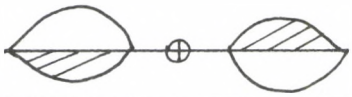

homoxyl fa Olyan fatest*, amelyet csak tracheidák*, faparenchima* és bélsugár-parenchima* épít fel, nincsenek benne tracheák* és farostok*. Törzsfejlődéstani szempontból ezek az ősibb fák, pl. nyitvatermők*. Ipari felhasználás szempontjából a puhafákhoz* tartoznak.
<gör.> homoios = hasonló + xylon = fa
↔ heteroxyl fa

hónaljrügy (gemma axillaris) A hajtástengelyen* a lomblevelek* hónaljában keletkező rügy.

horgas kapaszkodószőr → kapaszkodószőr

horizontális <gör.>, <lat.> Vízszintesen fekvő. Pl. *Cotoneaster horisontalis* (madárbirs), *Juniperus horisontalis* (kúszóboróka) heverő cserjék nevében.
<gör.> horizont = látóhatár

horizontális gyökerek Egyes sivatagi növényekre jellemző xeromorf bélyeg*, hogy a talajfelszín közelében vízszintes helyzetű gyökérágakat, ~et fejlesztenek. Ezek hossza a 10 m-t is elérheti, szerepük, hogy a gyorsan kiszáradó homokból képesek hamar felvenni a csapadékot.

hormogonium A kékmoszatok (*Cyanophyta*) néhány sejtből álló fonalszakaszai, melyek a vegetatív szaporodásában önálló terjedési egységet képeznek.

hormon Élettani folyamatot kis mennyiségben is hatékonyan szabályozni képes szerves vegyület.
<gör.> hormaó = serkent

horogképződés A tömlősgombák (*Ascomycetes*) ivaros folyamat révén keletkezett magpáros (aszkogén*) hifáinak csúcssejtjein lejátszódó folyamat, amely biztosítja, hogy a sejtek dikaryonosak* maradjanak.

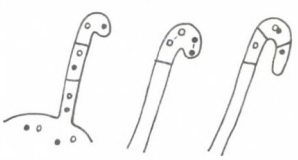

hortensis Kerti. Növénynévben pl. *Atriplex hortensis* (kerti laboda).
<lat.> hortus = kert, díszkert, park

Hortus Botanicus Botanikus kert. Ismeretterjesztés, oktatás, kutatás céljából létesített, élő növények bemutatására szolgáló, tudományosan nyilvántartott állományú kert, park.
<lat.> hortus = kert, díszkert, park

hosszúhajtás → hosszúszártagú hajtás

hosszúnappalos növények Azok a növények, amelyek ahhoz, hogy virágozzanak, naponta 12 óránál hosszabb összefüggő megvilágítást igényelnek. Pl. búza (*Triticum aestivum*), árpa (*Hordeum vulgare*), rozs (*Secale cereale*), zab (*Avena sativa*), saláta (*Lactuca sativa*), vöröshagyma (*Allium cepa*), spenót (*Spinacia oleracea*).
↔ rövidnappalos növények

hosszúsejt A pázsitfüvek bőrszövetének egyik sejttípusa, melynek radiális* sejtfala többnyire hullámos.
↔ rövidsejt

hosszúszártagú hajtás Az a hajtás*, amelynek nóduszai* jól láthatóan távol vannak egymástól, közöttük internódiumok* találhatók.
↔ rövidszártagú hajtás

hullámhossz (λ) Két, azonos fázisban rezgő szomszédos anyagi pont távolsága a hullámban.

hullámos kambium A gyökér másodlagos vastagodása* során a fanyalábokkal* szemközti periciklusból*, a fa-* és háncsnyalábok* közti elsődleges bélsugarakból* és a háncsnyalábok alatti bélszövetből* redifferenciálódással* létrejött, hullámos rajzolatú másodlagos merisztéma*.

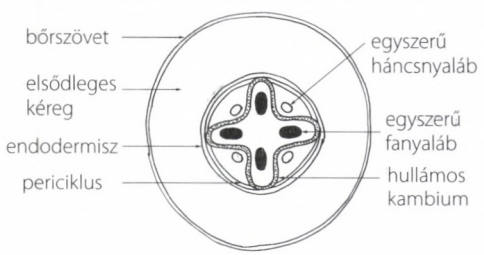

humid klíma Olyan éghajlat, amely által biztosított vízellátottság az adott hőmérsékleti viszonyok közt elegendő ahhoz, hogy bonyolultabb, többszintű és nagyobb produkciójú ökoszisztémák*, erdőtársulások alakuljanak ki.
<lat.> humidus 3 = nedves

humifikáció → humusz képződése

humilis Alacsony, kicsi. Növénynévben pl. *Scorzonera humilis* (alacsony pozdor), *Jasminum humile* (jázminfaj).
<lat.> humilis = alacsony, csekély, jelentéktelen, alázatos

huminsavak → humuszsavak

humusz A talaj lebomló szerves anyagokban gazdag felső rétege, mely a talajt benépesítő elpusztult élőlények, ill. szervek (pl. lehullt levelek) szerves anyagainak bomlása során keletkezik. Képződésének első, biotikus szakaszában a talaj élőlényeinek erőteljes lebontó tevékenysége következtében a holt szerves anyagok egyszerűbb kémiai összetételű vegyületekké alakulnak át, és többek között humuszsavak* keletkeznek. A második szakaszban, az abiotikus* humifikációban az első szakaszban keletkezett bomlástermékek oxidációja, ammonifikációja, kondenzációja, valamint a humuszsavak telítődése megy végbe.
<lat.> humus = föld, talaj, termőföld

humuszsavak A humusz* anyagának zömét alkotó vegyületek gyűjtőneve. Nagy molekulájú, jó adszorpcióképességű szerves anyagok. A nitrogénben gazdag ~ szürkék, a nitrogénben szegények barnák.

„húsevő növények" (planta carnivora) → rovarevő növények

húsos toktermés Olyan toktermés*, amelynek termésfala a magvak megérése után is még sokáig lédús. Pl. vadgesztenye (*Aesculus*).

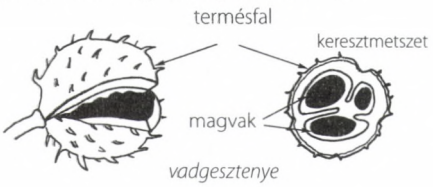

húsos termések (sarcocarpium) Azok a termések, amelyek termésfala* rendszerint három rétegre tagolódik, melyek közül a mezokarpium* parenchimatikus* sejtekből áll. A termés fala lehet termőlevél*-eredetű, pl. a valódi bogyóknál*, ill. keletkezhet vacokból is, pl. az álbogyók* esetében.

húzásfa → húzott fa

húzógyökér Föld alatti hajtásokon* keletkező hajtáseredetű gyökerek*, melyek az évről évre növekvő geofil hajtást* egyre mélyebbre húzzák. Működésük azon alapul, hogy a hajtástengely irányába megnyúlt parenchimasejtek sejtfalaiban a cellulózfibrillumok* hosszanti lefutásúak, és turgoremelkedésre* megrövidüléssel és egyidejű megvastagodással válaszolnak. Syn. kontraktilis gyökér.

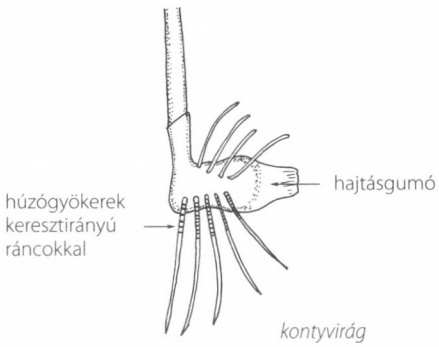

húzott fa A vízszintes faágakon a gravitációs hatás az évgyűrűk* bizonyos torzulásában érvényesül, a zárvatermő fák ágai felül, a „húzásoldalon" fejlesztenek szélesebb évgyűrűket. Syn. húzásfa.
↔ nyomott fa

hüvelyszerűen összenőtt levélváll Olyan két, átellenesen* ülő levél, melyek válla csőszerűen összenőtt. Pl. szegfű (*Dianthus*).

hüvelytermés (legumen) Egy termőlevélből*, felső állású*, együregű magházból fejlődő korikarp termés*, melynek termésfala* száraz, két kopáccsal* nyílik, ventricid* és dorzicid* oldalon, a csúcstól a terméskocsány irányába. Pl. pillangósvirágúak (*Fabaceae*), lepényfafélék (*Caesalpiniaceae*), mimózafélék (*Mimosaceae*). Alakja szerint több típusa ismert: felfújt ~*, cikkes ~*, csavarodott ~*, csőrös ~*.

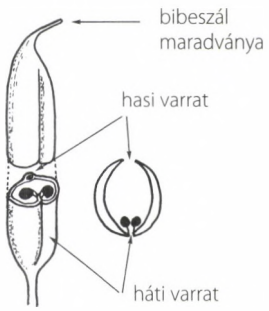

hydatoda → víznyílás
<gör.> hydor, hydatos = víz

hydatophyta → hidatofita

hydrenchyma → víztartó alapszövet

hydrochor Víz általi termés- és magterjesztés, mely elsősorban vízi, vízparti élőhelyek növényeire jellemző. Feltétele, hogy az elterjedő képlet ne nedvesedjen, és ne merüljön alá. Pl. a kókuszpálma (*Cocos nucifera*) mezokarpiuma* „úszószövetté" alakult. Idetartoznak azok a szárazföldi növények, melyek termései az eső hatására nyílnak fel, pl. borsos varjúháj (*Sedum acre*) v. a tatárvirág (*Iberis*). A tarsóka (*Thlaspi*) magjait a becőkéből*, a gyíkfű (*Prunella*) és a csukóka (*Scutellaria*) magjait a termésen maradó csészelevelekből* repítik ki az esőcseppek.

hydroid érsziget Proximális* végén kihegyesedő, disztális* részén kiszélesedő és további 4-5 másik érrel kapcsolatban lévő érsziget*, amely

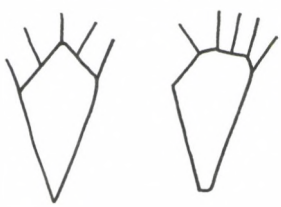

elnevezését hidraszerű megjelenéséről kapta. Pl. egyes rózsa- (*Rosa*) és gólyaorr- (*Geranium*) fajok sziromleveleiben.
↔ lenticularis, hexagonalis, deltoid, íves, triangularis, truncatus-triangularis, curvi-triangularis, prizmatikus érsziget

hydrophyta → hidrofita

hydropota Vízinövények szubmerz* leveleiben található, bizonyos festékekkel erősen festődő sejtcsoportok, amelyek szerepe a levél víz- és sófelvételében és -leadásában van.

hygrophyta → higrofita

hymen- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag membránnal, bőrrel kapcsolatos tulajdonságát jelenti. Növénynévben pl. *Copaifera hymenofolia* (spanyol szil).

hyp-, hypo- → hipo-

hypanthidium → serlegvirágzat

hypanthium Kehelyszerűen kiszélesedő vacoköböl*.

hypanthodium → serlegvirágzat

hyper- → hiper-

hyperplázia Fokozott sejtosztódás eredményeképpen bekövetkező szövettömeg-növekedés. A kiváltó ok (sebzés, mechanikai stressz, túlzott hormontermelés) elmúltával visszaáll a normális állapot.
↔ neoplázia

hyperploidia → triszómia

hyphodrom(us) levélerezet Olyan levélerezet, melynél az elsőrendű ér* kivételével minden ér fejletlen, ill. a bőrnemű v. húsos mezofillum* miatt nem látható.

hypnobiózis → dormancia

hypnosporangium Egyes gombák (*Blastocladiales*) meiosporangiumai* a termőtestről* leválnak, és kitartó képletként (~) léteznek, majd meiospórákat hoznak létre.

hypnozigóta Olyan zigóta*, mely vastag falú, ellenálló, ezért nevezik „kitartó spórának" is. Pl. petespórás gombák, zöldmoszatok, járommoszatok.

hypochil Az orchideák virágában található mézajak* alsó része.
↔ epichil, mesochil

hypocingulum → hypopleura

hypocon A páncélos ostoros moszatok (*Dinophyceae*) testének alsó fele.
↔ epicon

hypocotyl → szik(levél) alatti szár
↔ epicotyl

hypocotylgumó Szik(levél) alatti szárgumó*.

hypocrateriformis virág → nyeles tányérvirág

hypodermis → hipodermisz

hypogeikus csírázás → föld alatti csírázás
<gör.> hypo = alatt, alul + Gaia = a Föld istennője
↔ epigeikus csírázás

hypogyn virág Az olyan virág, amelyben a takarólevelek* tája és a porzótáj* a termőtáj* alatt helyezkedik el. Ilyen virágban a magház felső állású*. Pl. tulipán (*Tulipa*).
↔ epigyn virág

hyponeuston → neuston

hypophysis sejt A 6–10 sejtből álló csírafüggesztőnek* az embrióhoz* legközelebb eső sejtje.

hypoplázia Betegség v. táplálékhiány következtében fellépő zavar, mely a növény fejlődésében törpeséget, visszamaradt fejlettséget

okoz. Érinthet csak egy részt, de általános lehet az egész szervezetre.

hypopleura A kovamoszatok alsó kovahéjának* övrésze. Syn. hypocingulum.
↔ epipleura

hypopodium 1. A szár megnyúlt legalsó internódiuma*. **2.** A virágzatot viselő oldalhajtás első internódiuma.
↔ epipodium

hypotheca A kovamoszatok két kovahéjának* alsó (kisebb, „fiatalabb") tagja. Részei a hypovalva* és a hypopleura*.
↔ epitheca

hypovalva A kovamoszatok alsó kovahéjának* (hypotheca*) fenéklapja.
↔ epivalva

hypsophyllum → fellevél

hysteranthus levelek Azok a levelek, amelyek elvirágzás után fejlődnek a növényen.
↔ synanthus levelek

hysterogén A fejlődés késői fázisában megjelenő képletek. Pl. hysteranthus levelek*.

I, Í

ib. <lat.> ibidem rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: ugyanaz, ugyanott.

I. C. B. N. (The **I**nternational **C**ode of **B**otanical **N**omenclature) A Botanikai Nevezéktan Nemzetközi Kódexe*.

id. <lat.> idem rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: ugyanaz.

-id Hasonlóságot kifejező melléknévképző.
<gör.> -eidés = alakú, -szerű

***-idae* végződés** → alosztály

idaeus Ida hegységben (Kréta) honos. Növénynévben pl. *Rubus idaeus* (málna).

idegen faj → adventív faj

idegen megporzás (xenogámia) Az allogámia* egyik formája; az a megporzás, amely során a pollen* ugyanazon faj genetikailag különböző, más egyedéről jut a bibére*. Pl. kankalin (*Primula*), kender (*Cannabis*).
↔ önmegporzás

identifikáció Azonosítás.
<lat.> identitas = azonosság

idioblaszt A növényi szövetekben előforduló olyan sejt v. sejtcsoport, amely alakját, tartalmát v. működését tekintve eltér a szomszédos sejtektől. Pl. kristálytartó sejtek.

idiofázis Folyadékkultúrában fenntartott gombatenyészet növekedésének az a szakasza, amelyben nagyjából ugyanannyi sejt keletkezik, mint amennyi elpusztul, azaz a sejtszám állandó értéket mutat. Syn. stacioner szakasz.
↔ lag periódus, trofofázis, szeneszcencia fázis

i. e. <lat.> id est rövidítése. Jelentése: azaz.

ign. <lat.> ignotus rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: ismeretlen.

ikerbogyó (bibacca/bacca connata) Két ikervirág* magházának összenövéséből keletkezett bogyótermés*. Pl. lonc (*Lonicera*).

ikergumó (tubera geminata) Olyan kettős gyökérgumó*, melynek egyik tagja a tavalyi, mely ráncos, petyhüdt, a másik az idei, amely sima felszínű, raktározott tápanyaggal telt. Pl. talajlakó orchidea- (*Orchis*) fajok, sisakvirág (*Aconitum anthora*).

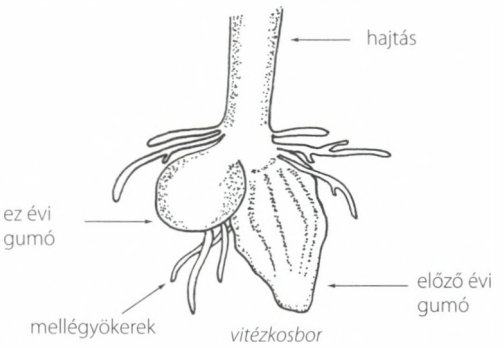

ikerkaszat (diachaenium) Alsó állású magházból* fejlődő, két kaszatra* oszló termés. Pl. ernyősök (*Apiaceae*), galaj (*Galium*), müge (*Asperula*).

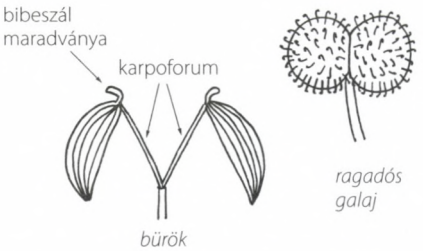

ikerlependék (samara) Éréskor két lependékre* oszló szárnyas makktermés*. Pl. juharfélék (*Aceraceae*).

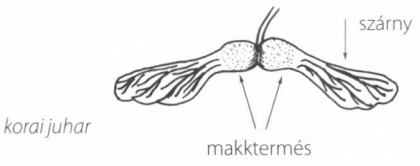

ikerpórus A fatestben* párosával elhelyezkedő tracheák*.
↔ magányos pórus, póruscsoport

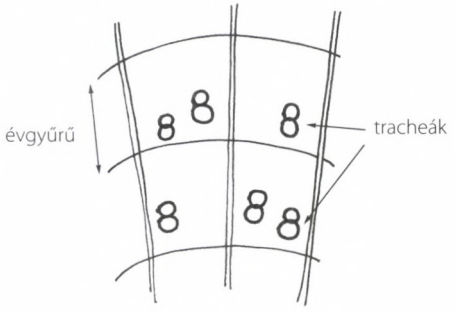

ikertermés (cremocarpium) Olyan termés, mely éréskor két résztermésre* oszlik. Pl. ikerbogyó*, ikerkaszat*, ikerlependék*, ikertüsző*.

ikertüsző (bifolliculus) Kéttagú tüszőtermés*. Pl. télizöldfélék (*Apocynaceae*), selyemkórófélék (*Asclepiadaceae*).

ikervirág Párosával álló virágok, melyeknek gyakran a magháza összenő. Pl. loncfélék (*Caprifoliaceae*).

imbibíció Folyadék, legtöbbször víz abszorpciója*, felvétele az ultramikroszkópos terekbe, pórusokba, mely térfogat-növekedéssel járó duzzadási folyamat. Pl. cellulóz*, pektin* megduzzadása, ill. a mag vízfelvételét követően a magfehérjék megduzzadása.

imbricatus Tetőcserépszerűen egymást átfedő. Ilyen pl. a vadgesztenye (*Aesculus*) rügyében* található levelek borulása*, ill. a kalászkák* egymáshoz viszonyított elhelyezkedése az ecsetpázsit (*Alopecurus*) kalászképű bugájában.
<lat.> imbrex = cserép

immaculatus Folt nélküli. Növénynévben pl. *Hibiscus arnottianus* ssp. *immaculatus*.
<lat.> macula = folt, petty, szenny

immarginatus <lat.> Határozott szegéllyel, peremmel nem rendelkező. Növénynévben pl. *Fissides adianthoides* var. *immarginatus*.

immaturus <lat.> Éretlen, kifejletlen.

immensus <lat.> Hatalmas, határtalan. Növénynévben pl. *Cyperus immensus* (óriás palka).

immerz (immersus) Víz alá merült növény, növényi rész. Fajnévben: *Ascobous immersus* gomba nevében. Syn. szubmerz.
<lat.> immergo 3 = bemárt, belemerít
↔ emerz

immerziós folyadék A fénymikroszkóp felbontóképességének* fokozására, a numerikus apertúra* növelése érdekében a frontlencse* és a preparátum* fedőlemeze* közé ~ot cseppentünk, melynek törésmutatója nagyobb a levegő törésmutatójánál. ~ként többnyire cédrusolaj használatos, ennek törésmutatója n = 1,51.
<lat.> immersio = bemerülés, belemártás

immerziós lencse Az a tárgylencse*, amely speciálisan az immerziós folyadékkal* való vizsgálatokhoz készült. Az olajimmerziós lencsék fénytörése megegyezik mind a fedőlemeznek, mind az immerziós folyadéknak a fénytörésével, így a tárgyból kilépő fénysugár optikailag homogén közegben halad.

immigráció Bevándorlás, betelepülés, → migráció.
<lat.> immigro 1 = bevonul, bevándorol vhová
↔ emigráció

immunreakció A szervezet természetes védekezése a behatoló idegen fehérjék ellen.

imparipinnatus levél → páratlanul szárnyasan összetett levél

impeltátus porzó Olyan portokízesülés, amikor a porzószál a portokhoz annak alapi részén kapcsolódik, így tagolatlan porzó keletkezik. Pl. békabuzogány (*Sparganium*), nyílfű (*Sagittaria*). Syn. bazifix porzó.
↔ peltátus

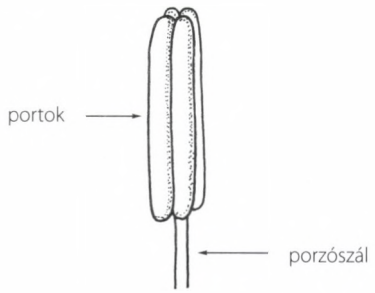

imperfekt alak A gombák ivartalanul, konídiumokkal* szaporodó alakja.
↔ perfekt alak

imperfekt gombák Azok a gombák, amelyeknek csak az ivartalanul, konídiumokkal* szaporodó alakját ismerjük.

imperfekt termőtest Az imperfekt* gombák által képzett áltermőtest* (pszeudokarpium*$_{(2)}$), mely termőtestre emlékeztető képződmény, de nem valódi spórákat, hanem konídiumokat* termel.

imperialis Fenséges, tetszetős. Növénynévben pl. *Dahlia imperialis* (császárdália).
<lat.> imperialis = császári

impolitus <lat.> Fénytelen, matt. Pl. *Boletus impolitus* gomba nevében.

in- 1. Szóösszetétel előtagjaként a vele összetett fogalom jelentését az ellenkezőjére változtatja.
<lat.> in- = -talan, -telen, -(a)tlan, -(e)tlen
2. Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom befelé, önmaga felé irányulását jelenti.
<lat.> in- = -ba, -be, -ban, -ben

inadekvát Nem megfelelő, nem hozzávaló.
<lat.> in- = -talan, -telen + adequo = hasonlít

***-inae* végződés** → altribusz

inaperturát pollen/spóra Olyan pollenszem*/spóra*, amelyen nem található apertúra*. Pl. tiszafa (*Taxus*), nyár (*Populus*).

incanus Szürkésfehér. Növénynévben: *Berteroa incana* (hamuka), *Alnus incana* (hamvas éger).
<lat.> incanesco 3 = megfehéredik

incarnatus <lat.> Hússzínű. Növénynévben pl. *Passiflora incarnata* (golgotavirágfaj).

incisifolius Bemetszett levélszélű.
<lat.> incisio = bemetszés

incl. <lat.> inclusus rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: beleértve.

inclinatus <lat.> Lefelé hajló.

inc. sed. <lat.> incertae sedis rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: bizonytalan helyzetű.

incumbens Valamihez hozzásimuló.
<lat.> incumbo 3 = ráfekszik, támaszkodik

inda (sarmentum) Vékony, heverő, szaporodásra módosult, hosszúszártagú* föld feletti hajtás, amely szárcsomóin* v. lombleveleket, v. pikkelyszerű leveleket fejleszt, valamint hajtáseredetű gyökerei által legyökerezik. Az új növény meggyökeresedése után az ~ anyanövénnyel kapcsolatot tartó része elhal (polikormon*). Pl. földieper (*Fragaria*), repkény (*Glechoma*), ezüstös hölgymál (*Hieracium pilosella*).

Index seminum Maglista. Botanikus kertek* és arborétumok* által a magcserére felajánlott fajok évente összeállított listája. Vö. Delectus seminum*.
<lat.> semen = mag, csíra, csemete

indikátor Jelző, mutató. A kémhatásban bekövetkezett változást rendszerint színváltozással jelző vegyület.
<lat.> indico 1 = bejelent, közhírré tesz

indikátor növények Azok a szűktűrésű* (sztenök) fajok, amelyeknek előfordulása v. hiánya valamely környezeti tényező meglétét, ill. hozzáférhetőségét v. hiányát, ill. hozzáférhetetlenségét, azaz az ~ szempontjából való kritikus állapotát jelzi, → minimumtörvény.

individuális szerveződési szint Egyedi szerveződési szint. Az autökológia*, ill. populációökológia területe.
<lat.> individuum = parányi rész, oszthatatlan

individuum Biológiában az egyed mint a populáció* tagja.
<lat.> individuum = parányi rész, oszthatatlan

indolalkaloidok Szekunder anyagcseretermékek*, a triptofán aminosav származékai. Előfordulásuk egyes növénycsoportokban taxonómiai jelentőségű.

indolecetsav (magyar rövidítés: IES; angol rövidítés: IAA) A leggyakrabban vizsgált és legjelentősebb auxin*.

indukált anizofillia A nehézségi erő a hajtásokon dorziventrális szimmetriát* eredményezhet, melynek következtében az ugyanazon a szárcsomón eredő levelek közül az alsók nagyobbak, a felsők kisebbek. Pl. korai juhar (*Acer platanoides*).
↔ habituális anizofillia

indukált heterofillia A külső és belső feltételek időbeli változása hatására létrejött felemáslevelűség*. Pl. a vízinövények úszó (emerz*) levelei kevésbé tagoltak, mint a víz alatti életmódhoz alkalmazkodott (szubmerz*) levelek.

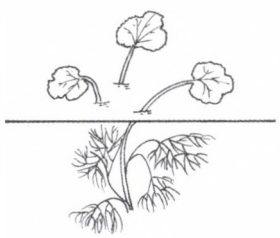
vízibogláarka

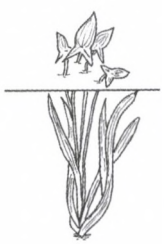
nyílfű

indukció Az a jelenség, amikor valamely sejt v. sejtcsoport a vele kapcsolatban álló másik sejt v. sejtcsoport meghatározott irányú fejlődését megindítja. A homoiogenetikus ~ során az indukált sejt ugyanazon a differenciálódáson megy át, mint az őt befolyásoló sejt, pl. az interfasciculáris kambium* keletkezése és a fasciculáris kambiummal* való záródása. A heterogenetikus ~ által az indukált sejt fejlődése egészen más irányú lesz, mint a szomszédos indukáló sejté. Pl. így keletkeznek a gyökér endodermiszének* áteresztő sejtjei* a fanyalábok* szomszédságában.
<lat.> induco = bevezet, vezényel

indumentum (pubescentia, pubescencia) A növény szőrözöttségét írja le. Meghatározása a szőrök sűrűsége, hosszúsága, típusa alapján történik. Pl. arachnoideus*, hirsutus*, hispidus*, pilosus*, pubescens*, stellatus*, strigosus*, tomentosus*, villosus*.

induplikatív (induplicatus) **1.** A türemlésnek* az a típusa, amikor a rügyben a levélkezdemények kétszeresen, befelé v. felfelé összehajtogatottak.

főér

2. Az a levél, mely levélerei mentén befelé v. felfelé hajtogatott.
↔ reduplicatus levél

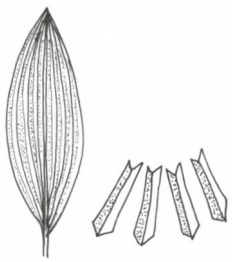

induratus Kemény, ellenálló. Növénynévben pl. *Rumex induratus* (lóromfaj).
<lat.> induro 1 = megkeményedik

induzium (indusium) Fátyolszerű vékony képlet, mely a trofosporofillumok* levélfonákján a sporangiumcsomókat* takarja.

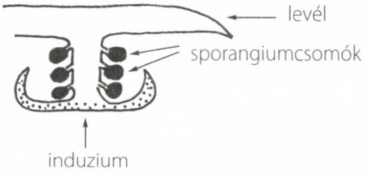

***-ineae* végződés** → alrend

ined. <lat.> ineditus rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: nem publikált.

inekvális (inequalis) A mitózisos* sejtosztódás egyik formája, melyben a keletkező két utódsejt nagyság, sejtmagméret, plazmatartalom, osztódóképesség tekintetében eltér egymástól. Kiváltó oka az, hogy keletkezésükkor az osztódás síkja merőleges az osztódó anyasejt polaritástengelyére*. Ilyen osztódás során jönnek létre a sztómák*, trichómák*, kovasejtek*, rostacsőtagok* a kísérősejttel*, így hozza létre a kambium* a fa-* és háncselemeket*.

<lat.> inaequalis = egyenlőtlen, nem egyenlő részekből álló

↔ ekvális

inermis Védtelen. Szúrós képlet (tövis, tüske, szálka) nélküli. Növénynévben pl. *Bromus inermis* (árva rozsnok), azaz szálkátlan kalászkájú.

<lat.> inermis = fegyvertelen

infekciós fonal A pillangósvirágúak (*Fabaceae*) gyökerében lényegében egy, a gazdanövény* által létrehozott cellulóztartalmú „cső", amelyben a növénnyel szimbiózisban* élő *Rhizobium* baktériumok* a gyökér kéregsejtjeinek* intercellulárisaiba* jutnak.

<lat.> infectus 3 = fertőzött

inferior Alsó állású. Pl. palea inferior*; ovarium inferior*.

<lat.> inferior = alsó, alantabb fekvő, későbbi

infl. <lat.> inflorescentia rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: virágzat.

inflatus Felfújt, duzzadt. Növénynévben pl. *Caulanthus inflatus* (sivatag gyertyája) felfújt szára után.

<lat.> inflatio = felpuffasztás, felpuffadás

inflorescencia → virágzat

infra- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak valami alatt való helyzetét, alárendeltségét jelöli.

<lat.> infra = lent, alant

infraindividuális szerveződési szint Egyed alatti szerveződési szint*. Az élőlények, ill. populációk élettanával, anyagcseréjével foglalkozó tudományok (pl. enzimológia, immunológia stb.) területe, amelyeket molekuláris biológia néven szokás összefoglalni.

<lat.> infra = lent, alant + individuum = atom, parányi rész

infraspecifikus Fajon belüli, faj alatti.

infratektum A pollenszem* falának tectum* alatti rétege, melynek szerkezete lehet alveoláris*, granulátus*, kolumelláris, ill. szerkezet nélküli.

infravörös sugarak A látható fénynél nagyobb hullámhosszúságú, láthatatlan hősugarak.

infrutescentia → terméságazat

infundibularis Tölcsér alakú. Növénynévben pl. *Grevillea infundibularis* levelének legyező alakja után. Syn. infundibulariformis.

<lat.> infundo 3 = beleönt

inhibitor Kémiai, biológiai folyamatok lejátszódását gátló anyag.

<lat.> inhibeo 2 = visszatart, akadályoz, gátol

iniciális komplex Iniciális sejtek* csoportja. Jellemzőjük, hogy mind antiklinálisan*, mind periklinálisan* képesek osztódni.

iniciális sejtek Az ősmerisztémák* korlátlan potenciával (totipotencia*) rendelkező olyan sejtjei, amelyek kezdeményezik, majd tovább irányítják az osztódást.

iniciálódás Valamely folyamat megindulása, kezdeményezése.

<lat.> initium = kezdet

inkompatibilis pollen A megporzott növény bibéjével* összeférhetetlen virágporszem, mely gátolt lehet csírázásában, a pollentömlő* növekedésében, ill. a belőle származó hímivarsejtek nem termékenyítőképesek.

inkompatibilitás Összeférhetetlenség a megporzó és megporzott virág között. A nyitvatermőknél csak fajok közötti, interspecifikus ~ létezik, zárvatermőknél emellett intraspecifikus ~ is van, amely öninkompatibilitásban* nyilvánul meg.

inkrusztálódás A sejtfal intermicelláris* és interfibrilláris* tereibe történő anyagberakódás, mely a sejtfal tulajdonságait megváltoztatja. Ilyen anyagok a kutin*, lignin*, szuberin*. Syn. inkrusztáció.
<lat.> incrusto = berak

in loc. cit. <lat.> in loco citato rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: az említett helyen.

innominatus <lat.> Névtelen, név nélküli.

inodorus Szagtalan. Növénynévben pl. *Reseda inodora* (szagtalan rezeda), *Rosa inodora* (illattalan rózsa).

inq., inquil. <lat.> inquilinus rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: honosított.

ins. <lat.> insula rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: sziget.

in sched. <lat.> in schedula rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: a herbáriumlapon v. címkén.

insectivor növények → rovarevesztő növények

in sicco Jelentése: szárított állapotban. Herbáriumi lapokon annak jelzésére szolgál, hogy a szárított példány és a leírás alapját képező friss növény egyes tulajdonságokban különbözhet.
<lat.> sicco 1 = szárít

insipidus <lat.> Íztelen.

in situ Természetes helyzetben, eredeti helyzetű.
<lat.> in = -ban, -ben + situs = fekvés, elhelyezés
↔ ex situ

in syn. <lat.> in synonymia/in synonymis rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: rokon értelmű.

inszerció Ízesülés. Pl. a levelek kapcsolódása a szárhoz.
<lat.> insero 3 = beleilleszt, valami közé sorol

intakt Érintetlen. Kísérletben pl. a kezeletlen növény.
<lat.> intactus 3 = érintetlen, szűz, sértetlen

integer- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak ép, tagolatlan, bemetszés nélküli voltát jelöli. Növénynévben pl. *Jatropha integerrima* (kutyatejfaj), *Cotoneaster integrifolius* (madárbirsfaj).
<lat.> integer = sértetlen, teljes

integrált növényvédelem A kultúrnövényeket károsító kórokozók, élősködők, gyomok* elleni összehangolt védekezést környezetvédelmi szemlélettel végzi oly módon, hogy szerephez juttatja benne az agrár-ökoszisztéma természetes biotikus szabályozó tényezőit, és ezeket harmonikusan egészíti ki más típusú (pl. kémiai) szelektív védekezési eljárásokkal.

integumentális tapétum → endothel

integumentum A magkezdeményt* védő burok, amely annak alapjáról indul, és szinte teljesen beborítja, csupán egyetlen nyílást (mikropyle*) hagyva szabadon. A zárvatermőknél többnyire kétrétegű, a külső az ~ externum, a belső az ~ internum. A nyitvatermőknél és a forrtszirmú kétszikűeknél csak egy ~ van. Egyes fajoknál egy harmadik ~ is kialakulhat, amely a megtermékenyítés után feltűnő magköpennyé* válik. Pl. csíkos kecskerágó (*Euonymus europeus*).
<lat.> teg(i)men = burkolat, borítás, takaró

intektátus pollen → fedetlen pollen

inter- Szóösszetételek előtagjaként a jelentése: közötti, valamin belüli, kölcsönös.
<lat.> inter = között

intercalaris zóna → közbeiktatott zóna

intercalatio Fák egyedfejlődésének késői szakaszában megfigyelhető jelenség, amikor a

törzs* és a kerületi zóna* között egy közbeiktatott zóna* alakul ki.

intercelluláris 1. Sejtek közötti.
<lat.>inter = között + cella = sejt(ek)
↔ intracelluláris
2. → sejtközötti járat

intercelluláris trichómák A sejtközötti járatok szilárdítására szolgáló szőrök. Előfordulásuk: rizómákban*, levélnyelekben, pl. fehér tündérrózsa (*Nymphaea alba*) levélmezofillumában*.

intercolpium A pollenszem* felszínén a szomszédos kolpuszok* szélei által közrezárt terület egészen a pólusokig* terjedően.

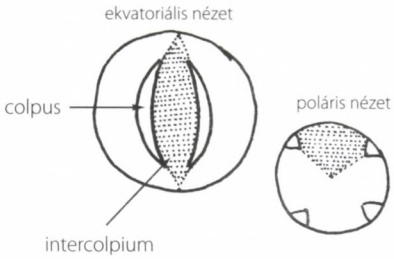

intercostalis → interkosztális

interfaszcikuláris (interfascicularis) **kambium** → nyaláb közti kambium

interferencia-mikroszkóp A fáziskontraszt-mikroszkópnak* olyan továbbfejlesztett formája, amelyben a kondenzor* által összegyűjtött fényt egy prizmával két sugárnyalábra bontják. Ezek egyike a preparátumon* áthaladva a tárgylencsébe* jut, míg a másik anélkül jut oda, hogy a preparátumon áthaladt volna. A két sugárnyaláb egyesül, mielőtt a szemünkbe jutna. Interferenciájuk eredményeképpen a látómezőben* az objektumok szegélye egyik oldalon sötét, másik oldalon világos lesz, ezáltal térhatás érhető el. A megvilágításhoz használt fehér fény az interferenciajelenség következtében a preparátum különböző részeit színesben láttatja.

interfibrilláris mátrix A sejtfal pektinanyagokból* (arabinogalaktán, ramnogalakturonán), hemicellulózból* (xyloglukán) és falproteinekből álló alapállománya, melybe a cellulóz* rostszerkezet ágyazódik.

interfibrilláris tér A sejtfal* cellulózmikrofibrillumai* közötti tér, amelybe kutin*, lignin*, paraanyag* épülhet be.

interior Belső helyzetű.
<lat.> interior = belső, beljebb lévő

interkaláris merisztémák → közbeiktatott merisztámák
<lat.> intercalaris = közbeiktatásra való

interkaláris növekedés Az interkaláris merisztémák* által megvalósított hosszanti növekedés.

interkosztális (intercostalis) **mezők** A levélerek közötti érmentes területek. Ezek általában nem nagyobbak 7 sejt terjedelménél.
↔ kosztális mezők

intermicelláris tér A sejtfal* cellulózmicellumai* közötti tér, amelybe kutin*, lignin*, paraanyag* épülhet be.

internális felszín Belső felszín. A levél ~ét az intercellulárisokkal* határos sejtfelszínek összessége adja. Ez mindig nagyobb, mint ugyanannak a levélnek a külső felszíne.
↔ externális felszín

internális floem A bikollaterális nyalábok* belső háncsrésze*. Syn. intraxylaris foem.
↔ externális floem

International Code of Botanical Nomenclature → I. C. B. N.

internodiális sejtek A csillárkamoszat (*Chara fragilis*) főtengelyét alkotó hosszabb sejtek, innen elágazások nem indulnak.
↔ nodiális sejtek

internódium (internodium) Szártag. A szár két szomszédos szárcsomó* közti része.

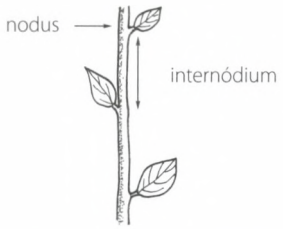

interpetiolaris pálha Az a pálhalevél*, amely a levélízesülés pontjától számítva 90 fokos szögelfordulással kapcsolódik a szárhoz, majd ezt követően egyesül az azon a nóduszon* eredő második levél pálhájával. A buzérfélék (*Rubiaceae*) családjában határozóbélyeg. Az interpetiolaris pálhák lehetnek pikkelyszerűek, de alakjuk megegyezhet a lombleveléével, pl. galaj- (*Galium*) fajok.
↔ intrapetiolaris pálha

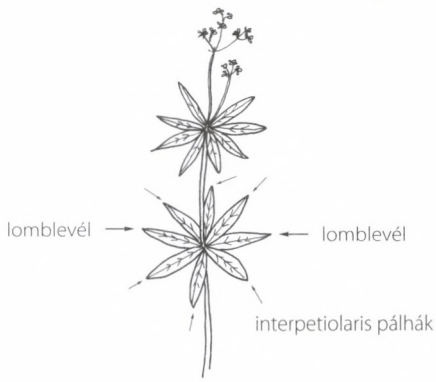

interpozíciós növekedés A sejt növekedése során a szomszédos sejtek érintkező fala egymástól ellazul, és egy növekvő sejt az ezáltal szabaddá vált térbe benyomul.

interszeptum Gombafonalak harántfalak által határolt egységei. Syn. szegmentum.

interxyláris floem Másodlagos faelemek* közé ékelődött háncselemek. A sivatagi körülményekhez való alkalmazkodás egyik xeromorf* szövettani bélyege. A védett helyen lévő háncselemek nem száradnak ki, és több évig működőképesek. Pl. libatopfélék (*Chenopodiaceae*).

intine A pollen (mikrospóra*) falának* (sporoderma) belső, strukturálatlan, a citoplazmával határos rétege. Az ~ kémiailag poliuronsavakból v. poliuronsavak és poliszacharidok* keverékéből áll, belső oldala cellulózt* tartalmaz.

intra- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak valamiben benne való elhelyezkedését v. valamibe befelé való irányultságát jelenti.
<lat.> intra = belül, -ba, -be
↔ inter-

intrapetiolaris pálha Az a pálhalevél*, amely a szár és a levélnyél* között adaxiálisan* helyezkedik el.
↔ interpetiolaris pálha

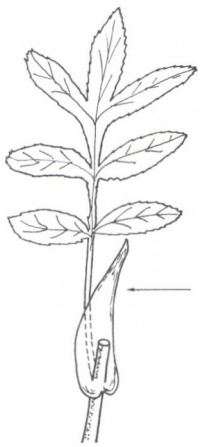

intrareticulum A reticulatus* pollenszem* felszínén egy, a tectum* által fedett egység.

intraxyláris Farészen (xylem) belüli

intraxyláris floem → internalis floem

intraxyláris rostok → farostok

intro- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak valamibe v. valami felé történő irányultságát jelenti.
<lat.> intro = be, befelé

introrz portok Befelé, azaz a virágtengely felé nyíló portok*. Pl. paradicsom (*Lycopersicum*), fészekvirágzatúak (*Asteraceae*).
↔ extrorz, latrorz

intruzív növekedés A növekedés alatt a sejtek kölcsönhatásának egyik formája, amelyben a sejt csúcsa – ahol a sejtfal nem tartalmaz gödörkét* – a szomszédos sejtek falai mentén megnyúlik, és új érintkezési felületet hoz létre a középlemez* egyidejű elvesztésével. E növekedés jellemző a rostokra*, egyes szklereidákra*, tagolatlan tejcsövekre*, valamint a nem emeletes kambium fuziform iniciálisainak* származékaira, melyek antiklinálisan* osztódnak.
↔ symplasztikus növekedés

intusszuszcepció (intussusceptio) → közérakódás, beékelődés
↔ appozíció

inulin Raktározott poliszacharid*, mely 30–35, β-glikozidos kötéssel kapcsolódó β-D-fruktóz* molekulából áll. A sejtnedvben oldott állapotban van, kimutatása alkohollal történik, mely hatására gömb alakú (szfero)kristályok keletkeznek. Az *Asteraceae* (fészekvirágzatúak) családjának nagyon sok nemzetségében gyakori: dália (*Dahlia*), csicsóka (*Helianthus tuberosus*), peremizs (*Inula*), katáng (*Cichorium*).

invazív faj → inváziós faj

inváziós faj Olyan nem őshonos faj, amelynek elterjedési területe és populációmérete a számára megfelelő élőhelyeken adott területen az adott tér és időskálán monoton módon növekszik (özönnövény). Pl. magas aranyvessző (*Solidago gigantea*), ürömlevelű parlagfű (*Ambrosia artemisiifolia*). Syn. invazív faj, özönfaj.

inverz dorziventrális levél Olyan dorziventrális levél*, amelynek színi oldala felé a szivacsos parenchima*, fonáki oldala felé az oszlopos parenchima* tekint. Pl. medvehagyma (*Allium ursinum*).
<lat.> inverto 3 = megfordít, megfordul

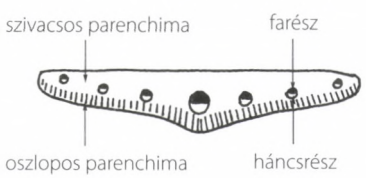

inverz tráma A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) alaprétegének* az a típusa, amelyben a gombafonalak iránya kívülről befelé mutat.
↔ bilaterális, pszeudobilaterális tráma

in vitro festés → nem vitális festés

in vitro vizsgálat Kísérleti, laboratóriumi körülmények között végzett biológiai vizsgálat.
<lat.> vitum = üveg
↔ in vivo

in vivo festés → vitális festés

in vivo vizsgálat Az élő szervezet működésébe való beavatkozás nélkül végzett megfigyelés.
<lat.> in vivo = életben van
↔ in vitro

involucellum → gallérkalevél

involucrum → gallérlevél. Növénynévben pl. *Salvia involucrata* (murvás zsálya), *Lonicera involucrata* (galléros lonc).
<lat.> involucre = olyan valami, amibe valamit betakarnak

involutív → befelé hengeredett türemlésű levél

io-, ion- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak lila színét jelenti. Növénynévben pl. *Saintpaulia ionantha* (fokföldi ibolya) virágának lila színére utal.

ipari rost A textiliparban használt fogalom, mely alatt a rostnövények* foszlatásakor csoportosan együtt maradó háncsrostjainak* kötegeit értik.

i. q. <lat.> idem quod rövidítése. Jelentése: ugyanaz által, ugyanazért.

iridoidok Növényi szekunder metabolitok*, jelenlétük egyes növényekben taxonómiai jelentőségű. A növények kiszáradásakor gyakran feketés elszíneződést okoznak. Fajtái: karbociklikus és szeko~.

irreguláris Nem szabályos, szokásostól eltérő.
<lat.> regularis = vonalzó alakú, szabályos

irreverzibilis differenciálódás Az egyedi sajátosságok kialakulásának az a módja, mely visszafordíthatatlan. Pl. a sejtfal másodlagos vastagodásának egyes típusainál a sejt lumene* úgy beszűkül, hogy a plazma életképtelenné válik, a sejt elhal.
<lat.> reversio = visszafordulás
↔ reverzibilis differenciálódás

isidium → izídium

ismétlő hajtás → parakládium

isotypus → izotípus

isztmusz (isthmus) Az a keskeny rész, amely egy szerv, képlet két szélesebb részét egymással összeköti. **1.** Pl. a vízijácint (*Eichornia crassipes*) hólyagszerűen felfúvódott levélnyelének keskeny része.

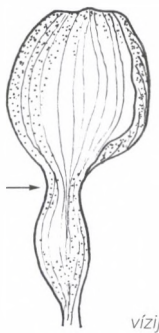

vízijácint

2. A fialidokon* egymás után lefűződő spórákat összekötő elkeskenyedő rész.
<gör.> Iszthmosz = a Korinthoszi-földszoros

iugatus Párban összekapcsolódott, összetartozó.
<lat.> iugum = járom

ivari dimorfizmus Ivari kétalakúság. Az a jelenség, amikor a populáció* eltérő ivarú egyedei fenotípusosan is különböznek egymástól, pl. egyes kétlaki növényeknél* fordul elő.

ivarlevelek A virágban lévő porzók* és termők* összefoglaló neve.

ivaros (szexuális/generatív) **szaporodás** (amphigonia, gamogónia) Hím- és női ivarsejt* összeolvadásával, tehát zigóta* keletkezésével járó szaporodási mód. Ciklusos folyamat, amelyet később szükségszerűen meiózis* követ.
↔ ivartalan szaporodás

ivarsejt (gaméta) Haploid* kromoszómaszámú, mitózissal* keletkező szaporítósejt. A hím- és női ~ egyesülésével (megtermékenyítés*) zigóta* jön létre.

ivarszerv (gametangium) Az ivarsejtképzés* helye. Az algáknál egyetlen sejtből áll (unilokuláris*), míg a magasabbrendűeknél soksejtű archegónium*, antheridium.

ivartalan (aszexuális) **szaporodás** (agamogónia) Ivarsejtképzés és egyesülés nélkül végbemenő szaporodási mód, mely során a sejtek kromoszómaszáma (ploidiaszintje*) nem változik, vagyis nincs magfáziscsere*. E folyamatokban nincs redukciós osztódás*, csak mitotikus osztódások* mennek végbe.
↔ ivaros szaporodás

íves érsziget Olyan ferde helyzetű, megnyúlt íves, háromszög alakú érsziget*, amely a magasabb rendű érhez legrövidebb oldalával kapcsolódik.
↔ lenticularis, hexagonalis, hydroid, deltoid, triangularis, truncatus-triangularis, curvitriangularis, prizmatikus érsziget

izídium (isidium) A zuzmók teleptestének felszínén található, kéreggel* körülvett, pálcika alakú v. korallszerű kinövések, melyekkel mint sarjmorzsácskákkal a vegetatív szaporodás történik.

izo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak valamivel való azonosságát jelöli.
<gör.> izos = egyenlő, egyforma

izobilaterális levél → izolaterális levél

izobilaterális pollentetrád Olyan pollentetrád*, amelyben az egyes pollenszemek kettesével, egymással szemben helyezkednek el.

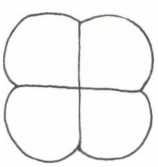

izodiametrikus tetrád Olyan pollentetrád*, melynek minden tagja többé-kevésbé egyforma méretű.
↔ anizodiametrikus tetrád

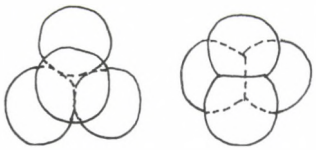

izoenzimek Azonos v. hasonló hatást kiváltó enzimek*, melyek képződéséért különböző gének felelősek. Syn. izozimek.
↔ allozimok/allozimek

izogaméták Olyan gaméták*, melyek csak ivarjellegüket tekintve különböznek egymástól, minden más tulajdonságukban (méret, alak, mozgásképesség) megegyeznek.

izogámia Két egyforma, de ivarilag eltérő, mozgékony ivarsejt, planogaméta* egyesülése.

izokont Azok az ostoros sejtek, melyek ostorai* azonos alakúak és hosszúságúak.
↔ heterokont, anizokont

izolaterális levél Olyan lomblevél, melynek nem különböztethető meg a színi és a fonáki oldala, mivel többnyire függőleges térbeli helyzete miatt mindkét oldali bőrszövete egyforma. Mezofillumát* tekintve lehet homogén, azaz csak szivacsos parenchimából* álló (pl. egyszikűek), ill. heterogén, amikor a szivacsos parenchima a hossztengely mentén helyezkedik el, a bőrszövet alatt pedig mindkét oldalon oszlopos alapszövet található. Syn. izobilaterális levél.

izomer virág Az az örvös levélállású* virág, melyben a virágalkotók száma körönként megegyezik.

izomorf nemzedékváltakozás Az a nemzedékváltakozás*, melyben a gametofiton* és a sporofiton* nemzedék méretben, alakban, élettartamban megegyezik. Pl. a *Cladophora* elágazó zöldmoszat fonalai, ill. egyes haraszták protalliuma* és sporofiton* rizómája*. Syn. homomorf nemzedékváltakozás.
↔ heteromorf

izopoláris pollen/spóra Az a virágporszem*/spóra*, amelynek proximális* és disztális pólusa* egyforma.
↔ heteropoláris pollen/spóra

izoprén (2-metil-butadién) Öt szénatomos, konjugált kettős kötéseket tartalmazó molekula, amely polimerizációja* révén a terpének* felépítésében vesz részt.

izospórák Azok a spórák, amelyek méretüket, alakjukat, nemüket tekintve megegyeznek, belőlük hímnős* előtelep* fejlődik. Pl. erdei pajzsika (*Dryopteris filix-mas*).
↔ homo(io)-, heterospóra

izostemon Az a virág, amelyben a porzók száma megegyezik a sziromlevelek számával.

izostom → izotóm

izotípus Azok a herbáriumi növénypéldányok, melyeknek gyűjtési száma megegyezik a holotípus* gyűjtési számával.

izotóm A dichotomikus elágazásnak* az a típusa, ahol a villaágak egyforma fejlettségűek. Pl. részegkorpafű (*Huperzia selago*). Syn. izostom.
↔ anizo(s)tóm elágazás

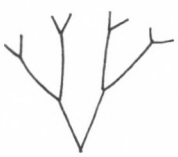

izotóniás oldat A sejtnedv ozmotikus potenciáljával megegyező ozmotikus potenciálú oldat.
↔ hiper-, hipotóniás oldat

izotóp Ugyanazon elemnek azonos rendszámú, de különböző tömegszámú, és ezért eltérő magtulajdonságú változata.
<gör.> izo = egyenlő + topos = hely

izozimek → izoenzimek

ízületi sejtek → könyöksejtek

J

jarovizáció → vernalizáció

jatropalinológia A pollenanalitika* egyik alkalmazási területe, amely az allergiás megbetegedéseket okozó recens* virágporszemeket és spórákat vizsgálja.

János-napi hajtás A tavaszi hajtások rügyeiből június vége felé keletkező, a tavasziaktól rendszerint eltérő megjelenésű (erőteljesebb, szőrösebb stb.) hajtások. Kihajtásuk oka lehet az erősebb trágyázás, a több csapadék, a rendkívüli lombhullás stb., de vannak esetek, amikor ez a növény természetéből következik. Pl. nyár (*Populus*).

járomspóra (zigospóra) A járomspórás gombák (*Zygomycetes*) ivaros szaporodása során keletkező többmagvú kitartó zigóta*.

járulékos gyökér (radix adventiva) Azok a gyökerek, amelyek szükség esetén a növény bármely részén létrejöhetnek. Általában normális, tipikus működésűek, keletkezésük azonban a valódi gyökér* képződésének módjától eltérő. Újabban ~nek az idősebb gyökéren utólagosan, nem a rendes időben és helyen létrejövő gyökereket nevezik, → légzőgyökér.
↔ valódi gyökér

járulékos hajtás (cormus adventivus) Járulékos rügyből* létrejött hajtás.

járulékos (akcesszorikus/adventív) **rügy** Szükség esetén, többnyire sebzések hatására a rendestől eltérő helyeken, nem a tenyészőkúp osztódó szöveteiből létrejövő rügyek. Eredetük szerint lehetnek: gyökér- (radikális*), pl. batáta (*Ipomoea batatas*); szár- (kaulin*) és levél- (foliáris*) eredetűek, pl. *Bryophyllum*.
↔ rendes rügy

jegenyekorona A sudaras lombkorona* egyik típusa, melynél a fatörzs* zömök, az ágak a fa tövéhez közel is keletkeznek, rövidek v. hosszúak és felfelé kanyarodók. Pl. jegenyenyár (*Populus italica*).

jobbra forgatók Azok az aszimmetriás szénatomot tartalmazó szénvegyületek, amelyek a polarizált fény síkját jobbra forgatják. Pl. glükóz*.
↔ balra forgatók

jövevény faj → adventív faj

juglon A dió (*Juglans regia*) leveleiben és éretlen terméseiben előforduló vegyület, amely a talajban egyes növények növekedését és fejlődését gátolja, → allelopátia.

julus → áltoboz, tobozka

junkció Kapcsolat. Pl. a növényi sejtek között plazmodezmákkal* valósul meg a sejt-sejt ~.
<lat.> iunctio = összekapcsolás

jura A földtörténeti középkor középső, mintegy 210 millió évvel ezelőtt kezdődött és 140 millió éve zárult szakasza. A növényvilágban elterjedtek voltak a cikászok, a páfrányok és a fenyők.

juvenilis Fiatal.
<lat.> iuvenilis = fiatal

K

kabaktermés (peponium) Háromüregű, alsó állású*, polimer magházból* fejlődött húsos termés, vastag exokarpiummal*, húsos mezokarpiummal* és leveses endokarpiummal*. Pl. tök (*Cucurbita*), uborka (*Cucumis*). Egyes ~ek felnyílóak, pl. süntök (*Echinocystis*), magrugó (*Ecballium*).

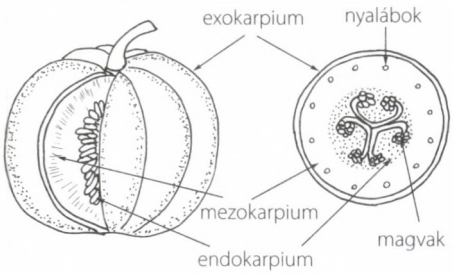

kacúros levél Hegyes csúcsú, hasadtan tagolt* levél, melynek szeletei nem egyformák. Pl. pongyola pitypang (*Taraxacum officinale*).

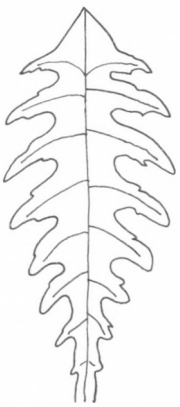

kacs (cirrhus) Kapaszkodásra módosult, vékony, csavarodó hajtásképlet. Főtengely-eredetű a szárkacs*, oldalág módosulata az ágkacs*.

kalap (pileus) A kalaposgombák termőtestének* felső, kalapszerű része, melynek fonáki oldalán található a termőréteg*.

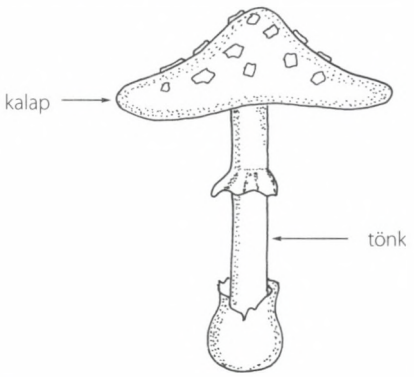

kalaza → chalaza

kalazogámia (chalazogamia) Az aporogámia* egyik fajtája, melynél a pollentömlő* a magkezdemény alapi részén hatol be. Pl. dió (*Juglans regia*), nyír (*Betula*).
↔ akrogámia, mezogámia

kalász (spica composita) Füzérkékből* álló összetett füzérvirágzat, mely a pázsitfűfélék (*Poaceae*) családjára jellemző.

kalászka (spicula, spiculum) A füzérke* régebbi neve.

kalászkaorsó → kalászkatengely

kalászkapelyva A kalászkák* virágainak páros fellevelei*.

kalászkatengely (rachilla) A kalászkák* tengelye, a kalászorsó* elágazásai. Syn. kalászkaorsó.

kalászorsó A kalászvirágzat* főtengelye.

kalászpadka A kalászvirágzat* főtengelyének nóduszai*, amelyen a kalászkák* erednek.

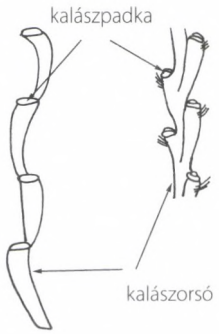

kalászvirágzat → kalász

kalcifil (calcifil) Obligát* mészkedvelő*.
↔ acidofil

kalcium-karbonát ($CaCO_3$) Mész.

kalcium-karbonát-kristály → fürtkristály

kalcium-oxalát $Ca(COO)_2$. Oxálsavas mész, sóskasavas mész. Növényi sejtekben nagyon gyakori. Különböző, fajonként jellemző módon válik ki. Ha egy molekula kristályvizet tartalmaz, monoklin (egyhajlású), ha 3 molekulányit, akkor tetragonális (négyzetes) kristályrendszert alkot.

kaliptra (calyptra) **1.** Gyökérsüveg. A gyökér csúcsán található süveg alakú szövetréteg, melyet a kaliptrogén* és a kolumella* elsődleges merisztémák* hoznak létre. Parenchimatikus* sejtekből áll, szerepe a gyökércsúcs merisztémáinak* védelme. **2.** A mohák fejlődésben lévő spóratartó tokját* védő süveg, mely az archegónium*eredetű embriotheca* kettészakadása után a felső részből jön létre.

kaliptrogén (calyptrogen) A gyökércsúcsban található primer merisztéma*, amely állandó osztódásával új sejteket termel a lepusztuló gyökérsüveg* (calyptra) sejtjeinek pótlására.

kallóz A hemicellulózokhoz* tartozó, 1–3 kötéssel összekapcsolódó glükóz molekulákból álló, sűrű állagú növényi szénhidrát. Legjelentősebb előfordulási helye a rostacsőtagokat* elválasztó rostalemezen* van, amelyek gödörkéit* ~ béleli ki. Sérülés esetén további ~szintézis indul meg, amely elzárja a rostalemez pórusait. A ~ szerepet játszik a pollentömlő* fejlődésének gátlásában az önmegtermékenyítés* megakadályozásának egyes eseteiben is.

kallusz (callus) → sebpara
<lat.> callum = vastag, kérges bőr

kamaonensis Kamaon/Kumaun-hegységben (Ny-Himalája) honos. Növénynévben pl. *Iris kamaonensis*. Syn. kemaonensis.

kambiform sejt A háncselemek* átmeneti sejttípusa, mely rost alakú, de vékony falú. Elkülönülve, egyesével előforduló háncsparenchimasejt.

kambium Másodlagos (szállító)elemeket létrehozó osztódó szövet, oldalmerisztéma*.
<lat.> cambium = csere, felváltás

kambiuminiciális A fuziform iniciálisok* inekvális osztódása* során keletkezett kisebb sejt, amely osztódóképességét továbbra is megtartja.

kambrium Földtörténeti korszak, a paleozoikum* első szakasza, amely mintegy 590 millió éve kezdődött és 500 millió éve ért véget. A növényvilágot a moszatok képviselték, a kor végére már minden ma ismert moszattörzs kialakult.
<lat.> Cambria = Wales

kamefita (chamaephyta), e. sz. **kamefiton** (chamaephyton) A Raunkiaer-féle életformák* egyike; azok a növények tartoznak ide, melyeknek áttelelő*/kitartó rügyei* közvetlenül a földfelszín felett, 5 és 50 cm közötti magasságban találhatók. Az idetartozó növények félcserjék*, törpecserjék*, párnanövények*, és az indákkal* kúszó évelő lágyszárúak. Áttelelésüket gyakran elősegíti a magas hótakaró-borítás. A tundrák és magashegységi, ún. szubalpin* régió uralkodó életformája, de jelentős szerepük van a félsivatagokban is. Nálunk sziklai és száraz gyepekben gyakoriak. A hazai flórában pl. áfonya (*Vaccinium*), napvirág (*Helianthemum*).
<gör.> chamaiphyton = alacsony termetű növény

kamefiton → kamefita

kampilotróp (campylotrop) **magkezdemény** → görbült magkezdemény

kanadabalzsam Az észak-amerikai balzsam-jegenyefenyő (*Abies balsamea*) kérgéből kivont, xilollal* hígítható, savas természetű gyanta. Kedvező fénytörése, átlátszósága miatt elterjedten használják fénymikroszkópos vizsgálatokhoz készített tartós preparátumok lefedéséhez.

kandeláber trichóma → emeletes fedőszőr

kantarelloid termőtest Egyes bazídiumos gombák tölcsér alakú, alján ráncos holotécium*-típusú termőteste*. Pl. rókagomba (*Cantharellus cibarius*).

kantharofil virágok Bogarak általi megporzáshoz alkalmazkodott virágok. Színük többnyire fehér, piszkossárga v. barna, illatuk erős, gyakran aminoid. Pl. ernyősvirágzatúak (*Apiaceae*), fűszercserje (*Calycanthus*), titánbuzogány (*Amorphophallus titanum*).

kanyargós szélű levél (folium repandum) Olyan levéllemez, amelynek szélén mind a bemetszések*, mind a kimetszések* íveltek, lapos hullámvonalúak. Pl. indás ínfű (*Ajuga reptans*).

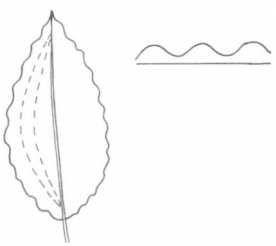

kapaszkodó léggyökér A léggyökerek* egyik típusa, melynek segítségével a növény a jobb fénykihasználás eléréséhez magasan fekvő tárgyakra, fatörzsekre kapaszkodik fel. Pl. borostyán (*Hedera helix*).

kapaszkodó szőr Vastag falú, levegőtartalmú, kapaszkodásra alkalmas egysejtű szőr. Pl. komló (*Humulus lupulus*), ragadós galaj (*Galium aparine*) növények hajtásán.

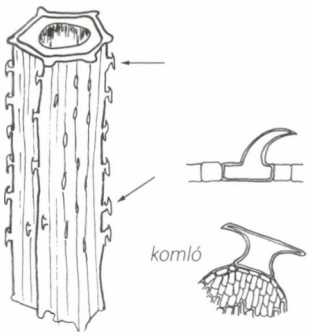

kapilláris víz A talajban a kapilláris erők által mozgatott víz, amely a fejlettebb növények számára jól hasznosítható vízforma.
↔ hidratációs, gravitációs víz

kapillícium (capillitium) **fonalak** A nyálkagombák nem sejtes szerkezetű, plazmakondenzáció által létrejött spóraszóró fonalai. Bennük mész rakódhat le, az általuk létrehozott sajátos belső váz fontos határozóbélyeg.

kappa-junkció Egy villás elágazás* és egy éregyesülés következtében létrejött, K betűre v. tükörképére emlékeztető levélérkapcsolat.

kapszális Moszatok szerveződési szintje, egysejtű, ostor* nélküli, kocsonyás sejtfalú.

kapszula → toktermés

karbo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a szénnel való kapcsolatát jelöli.
<lat.> carbo = szén

karbon A földtörténeti ókornak a devont* követő szakasza, amely mintegy 360 millió évvel ezelőtt kezdődött, és 290 millió éve ért véget. A kőszénképződés időszaka volt, elnevezése ez alapján történt.

karbonsavak Egy v. több karboxilcsoportot* tartalmazó, savas jellegű szerves vegyületek összefoglaló neve. A monokarbonsavak (pl. ecetsav) egy, a dikarbonsavak (pl. oxálsav) két, a trikarbonsavak (pl. citromsav) három karboxilcsoportot tartalmaznak. Az élő szervezetekben fontos szerepet töltenek be az egyértékű, nyílt szénláncú, telített v. telítetlen ~, a zsírsavak*.

karboxilcsoport –COOH-csoport

karéjos levél (folium lobatum) Olyan tagolt levéllemez*, melynek tagoltsága a fél levéllemez harmadoló vonalánál igen, de felezővonalánál nem hatol mélyebbre. Hosszúságának és szélességének aránya szerint lehet szárnyasan* és tenyeresen ~*.
↔ bemetszett szélű levél

kario- (caryo-, karyo-) Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a sejtmaggal való kapcsolatára utal. Növénynévben pl. *Carya* (hikoridió/pekándió).
<gör.> karyon = dió; mai értelemben: sejtmag

kariogámia (karyogamia) Ellentétes ivarjellegű sejtmagok egyesülése.

kariokinézis → sejtmagosztódás
<gör.> karyon = dió; mai értelemben: sejtmag + kineó = mozog

kariolemma → maghártya

kariotípus (karyotípus) Egy sejt v. szervezet teljes kromoszómakészlete. Megjelenítésére a mitózis* homológ kromoszómapárjairól* készített (fény)kép szolgál.

karnivór növény → rovarevő növény

karógyökér (radix palaris) Erőteljesen fejlett, gyakran raktározást végző főgyökér*. Ilyen a legtöbb fásszárú és évelő növény gyökérzetének többnyire fásodott tengelye, mely leggyakrabban kúp alakú.

karotin Szekunder karotinoid*. Fajtái: α-, β-, γ-~. A 8 izoprén*egységből álló lánc mindkét végén gyűrűvel zárul az α- és β-~nál, pl. sárgarépa (*Daucus carota*), míg a γ-~nál ez csak a lánc egyik végén következik be. A β-~molekula vitamin-elővegyület, a gerincesek májában A-vitaminná alakul.

karotinoidok A növény- és állatvilágban nagyon elterjedt vegyületek, azonban mindig növényi eredetűek. Zsírban oldódó, erősen telítetlen izoprénvázas növényi festékanyagok. A nagyszámú konjugált kettős kötés miatt színesek, többnyire pirosas, ill. narancssárga színűek. A fotoszintézisben közreműködő ~at primer ~nak is nevezzük, hogy megkülönböztessük a virágok, termések kromoplasztiszaiban*, ill. a baktériumokban, gombákban fellelhető sokféle szekunder ~tól. Kémiai szerkezetüket tekintve két csoportjuk a karotinok* és a xantofillok*.

karotinok 8 izoprén*egységből álló pigmentek. Az α-, β-, γ-karotin*molekulák narancs- és sárga színűek, míg piros színt okoz a likopin*.

karpellum (carpellum) → termőlevél

karpidium (carpidium) Korikarp* termőtájból létrejött terméscsoportok* egy tagja. Pl. az almatermés* egy tüszője*.

karpo- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak a termés felépítésével való kapcsolatát jelenti.
<gör.> karpos = gyümölcs, termés

karpoforum (carpophorum) **1.** Terméstartó. Száraz ikertermések* részterméseit* érésükig összetartó, a vacokból eredő villa alakú tengely. Pl. ernyősök (*Apiaceae*) ikerkaszat* termésén, juharfélék (*Aceraceae*) ikerlependék* termésén. **2.** Harasztoknál a sporokarpium* nyele.

karpogónium (carpogonium) A vörösmoszatok (*Rhodophyta*) női gametangiuma*

(oogóniuma), melynek alsó, kiszélesedő része tartalmazza a petesejtet, csúcsa hosszú, megnyúlt, kocsonyás állagú, így a hímivarsejtek vonzására és megtapadására alkalmas.

karpospóra A vörösmoszatok (*Rhodophyta*) zigótájának* osztódása során keletkező spóra. Ha meiózis* során keletkezett, akkor haploid*, pl. *Porphyrá*nál, ha keletkezése során csak mitotikus* osztódás zajlott le, diploid* marad, melyből diploid növény fejlődik. Ez utóbbi a legfejlettebb vörösmoszatokra (pl. *Polysiphonia*) jellemző.
↔ tetraspóra

karposporangium (carposporangium) Egyes vörösmoszatok (*Rhodophyta*) sporangiuma*, amely a zigótából* közvetlenül a megtermékenyítés helyén fejlődik.

karposporofiton A vörösmoszatok (*Rhodophyta*) sporofiton* nemzedékeinek egyike, mely zigótából* keletkezik, fonál alakú, és mitózissal* diploid* karpospórákat* termel.
↔ tetrasporofiton

karyon → sejtmag

kaszattermés (achaenium, achenium) Alsó állású, dimer*, együregű magházból fejlődött száraz, zárt, egymagvú termés, melynek termésfala nem nőtt össze a maghéjjal. Pl. fészekvirágzatúak (*Asteraceae*).

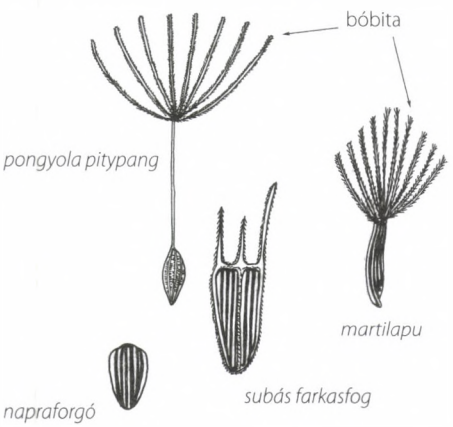

kaszat-terméságazat Olyan termés, amely úgy jön létre, hogy a virágzatot alkotó minden virág termőjéből kaszattermés* fejlődik, és ezek a virágzati tengelyen együtt maradva egy elterjedési egységet képeznek. Pl. szerbtövis (*Xanthium*).

kata- Szóösszetételek előtagjaként a jelentése: le, lefelé, szét.
<gör.> kata = lefelé, alá

kataboli(ti)kus folyamat (katabolizmus) Lebontó anyagcsere-folyamat, mely során bonyolultabb molekulákból egyszerű molekulák keletkeznek ATP* felszabadulása mellett. Pl. erjedés, légzés.
↔ anaboli(ti)kus folyamat

katabolizmus → katabolikus folyamat

katafillum → allevél

katapultáló (explóziós) **termés** Olyan dinamochor termés*, amely termésfalának szerkezete miatt képes az érett magvakat kilövellni. Ha a termésfal száraz, akkor a felnyílás vízvesztéses zsugorodáson alapul (katapultáló tok*), ha nedvdús, a felnyílásért az expanziós szövet$_{(2)}$* felelős. Érett állapotban ennek sejtjei igen magas cukortartalmúak, sejtnedvük* ozmotikus nyomása elérheti a 25-26 atmoszférát is. Pl. magrugó (*Ecballium*).

katapultáló tok (regma/regmata) Gólyaorrtermés. Olyan dinamochor* toktermés*, amely autonóm mozgása* során szórja szét magjait.
<lat.> catapulta = hajítógép

kataszulkátus pollen Olyan pollenszem*, amelyen a sulcusok* proximálisan* helyezkednek el.
↔ anaszulkátus, zonaszulkátus pollen

katatrem Az a spóra, amelynek felnyílása annak proximális pólusán* történik. Pl. harasztok.
↔ anatrem

kataulceratus pollen Olyan pollenszem*, amelynek kör alakú apertúrája* a pollenszem* proximális pólusán* helyezkedik el.
↔ anaulceratus pollen

katazonaszulkátus pollen Az a pollenszem*, amelynek egyenlítői síkja* és proximális pólusa* között gyűrűszerű hasíték található.
↔ anazonaszulkátus pollen

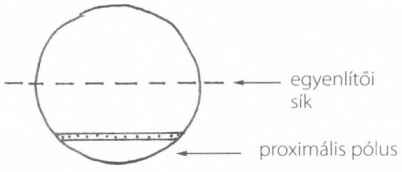

kauli- (cauli-) Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak a szárral, törzzsel való kapcsolatát jelenti.
<lat.> caulis = szár, inda + flos = virág

kaulifloria (caulifloria) Az a jelenség, mely során a virágok, majd a belőlük fejlődő termések nem a fiatal hajtásokon, hanem a másodlagosan vastagodott idős, ritidómás* ágakon, ill. a törzsön jelennek meg. Pl. kakaócserje (*Theobroma cacao*), júdásfa (*Cercis siliquastrum*)
<lat.> caulis = szár, inda + flos = virág

kaulocisztídium A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) tönkjének* felszínén elhelyezkedő steril hifavégek.
↔ pleurocisztídium, keilocisztídium, dermatocisztídium, trámacisztídium

kauloid → cauloid

kazmogámia (chasmogamia) Az önmegporzás* egyik formája, mely a kinyílt virágban következik be. Pl. hóvirág (*Galanthus nivalis*), orgona (*Syringa vulgaris*).
<gör.> chasma = tátongó űr + -gámia*

kármin Állati eredetű – a *Coccus cacti coccinelliferi* nevű, kaktuszokon élő amerikai levéltetű nőstényeiből készült kivonat – természetes mikrotechnikai festék*, melynek jégecetsavas oldata rögzít és fest is egyszerre. Friss, élő sejteket, szöveteket kezelhetünk vele, amikor ún. gyorskészítményen a sejtmagot, sejtmagosztódást kívánjuk vizsgálni. A sejtmagot és a kromoszómákat élénkpirosra festi, a citoplazmát csak halványan színezi.

keilocisztídium (cheilocystidium) A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőrétegében* a lemezek élein elhelyezkedő steril hifavégek.
↔ pleurocisztídium, dermatocisztídium, kaulocisztídium, trámacisztídium

kemaonensis → kamaonensis

keményfa A fák ipari felhasználhatóság szerinti egyik típusa, melyben sok a farost*, és a sejtfalakban – a cellulóztartalomhoz képest – sok a lignin* (mintegy 60%). Ilyen fából készítik a parkettát, valamint ezeket használja fel az építőipar és a bútoripar. Pl. bükk (*Fagus*), tölgy (*Quercus*), akác (*Robinia*), dió (*Juglans*), cseresznye (*Prunus*).
↔ puhafa

keményítő (amylum, amilum) A növényekben a cellulóz* mellett a legnagyobb mennyiségben jelen lévő és legfontosabb poliszacharid, mely 1–4 α-glükóz egységekből áll. Két komponense: az el nem ágazó láncú, vízben jobban oldódó amilóz és az elágazó láncú, kevésbé oldódó amilopektin. Az előbbi jóddal kék színreakciót ad, míg az utóbbi ibolyásvörösre színeződik. Az elsődleges v. asszimilációs ~ fény hatására a kloroplasztiszokban* apró kristályok formájában keletkezik, majd éjjel cukorrá alakulva elszállítódik a növény más szerveibe, többek közt a raktározás helyeire, ahol szekunder ~ként az amiloplasztiszokban* halmozódik fel.

keményítőkristály Tűszerű kristályokból álló, többrétegű, gömbszerű kristályhalmazok, szferokristály*. Alakjuk és kialakulásuk igen változatos, ismeretük fontos az élelmiszervizsgálatokban. Kristályosodási gócuk száma alapján lehetnek: egyszerű*, félig összetett* és összetett ~ok*. Kristályosodási gócuk elhelyezkedése szerint lehet: koncentrikus* (pl. gabonafélék) és excentrikus keményítő* (pl. burgonya).

keményítős hüvely 1. Fiatal kétszikű növények szárában az elsődleges kéreg* legbelső sejtso-

rát nevezzük így, mivel nagy keményítőszemcséket tartalmaz. A szár idősebb régióiban a keményítő eltűnik a sejtekből, és a gyökér elsődleges endodermiszéhez* hasonló szerkezet alakul ki. **2.** Tűlevelekben* az asszimiláló alapszövetet* és a transzfúziós szövetet* egymástól elválasztó keményítőtartalmú sejtsor.

keményítőszemcse → keményítőkristály

kemikáliák <lat.> Vegyszerek, vegyi termékek. A növénytermesztésben használatos műtrágyákra és növényvédő szerekre alkalmazott gyűjtőfogalom.

kemoautotróf Az a szervezet, amely a szerves molekulái szintéziséhez szükséges energiát a környezetében jelen lévő szervetlen vegyületek oxidációjából nyeri. Pl. *Nitrosomonas* baktériumok, melyek az ammóniát nitritté, ill. a *Nitrobacter*-fajok, melyek a nitriteket nitrátokká oxidálják.
↔ kemoheterotróf

kemodinézis Kémiai anyagok által indukált citoplazma-áramlás*. Pl. az átokhínár (*Elodea*) és a csavarhínár (*Vallisneria*) sejtjeiben L-hisztidin aminosav hatására már 1:80 millió hígításban is lejátszódik.
↔ foto-, termo-, traumatodinézis

kemoheterotróf Az a szervezet, amely a szerves molekulái szintéziséhez szükséges energiát a környezetében jelen lévő szerves vegyületek oxidációjából nyeri. Minden heterotróf* szervezet ~, kivéve a fotoheterotróf* élőlényeket. Syn. kemoorganotróf.
↔ kemoautotróf

kemoorganotróf → kemoheterotróf

kemoszintézis A CO_2 asszimilációjának az a formája, amelyben a folyamat lejátszódásához szükséges ATP* kémiai úton, legtöbbször szervetlen vegyületek oxidálása révén keletkezik.
↔ fotoszintézis

kemotaktikus → kemotaxis

kemotaxis Kémiai inger által kiváltott helyváltoztató mozgás. Pl. a harasztok hímivarsejtjei a petesejtet az általa, ill. az archegónium* által kiválasztott almasav, a moháké szacharóz* alapján keresik fel.
↔ foto-, termotaxis

kemotaxonómia A rendszertannak egyik legfiatalabb ága, mely elsődleges* és másodlagos anyagcseretermékeket*, valamint az információhordozó molekulákat új rendszerezési szempontként kezeli. Közülük a szekunder metabolitok (alkaloidok*, fenolszármazékok, glükozidok*, aminosavak*, terpenoidok, olajok, viaszok* stb.) vizsgálata, valamint nukleinsav*- és aminosav-szekvenciavizsgálatok szolgáltattak mára jól használható eredményeket.

kemotróf Az a szervezet, amely szerves molekulái szintéziséhez szükséges energiát v. szerves, v. szervetlen vegyületek oxidációjából nyeri (kemoheterotróf*, kemoautotróf*).
↔ fototróf

kemotropizmus Vegyi ingerek hatására bekövetkező pozitív v. negatív irányú helyzetváltoztató mozgás. Pl. a gombák ellentétes ivarú hifafonalai* ez alapján találják meg egymást. A növények gyökereinél pozitív ~t vált ki az oxigén és a szervetlen tápanyagok. A pollentömlő* haladását is a bibe*, bibeszál* és a petesejt* kémiai ingere befolyásolja. A paraziták* is így találják meg a gazdanövényt, s annak azon szöveteit, amelyekből táplálkoznak.
↔ geo-, foto-, hidro-, tigmo-, termotropizmus

kenofita → neofita

keresztben átellenes elágazás Fák* lombkoronájának alakját meghatározó tulajdonság. Ilyen elágazás jellemző a *Fraxinus*- (kőris) és az *Acer*- (juhar) fajokra.

keresztben átellenes (dekusszált) **levélállás** Az a levélállás*típus, amelynél nóduszonként* két levél ered, és az egymást követő nóduszokon

a levelek 90°-os szöget zárnak be a felettük v. alattuk elhelyezkedő levélpárral. Tulajdonképpen az örvös levélállás* speciális esetének is tekinthető. Pl. szegfűfélék (*Caryophyllaceae*), ajakosok (*Lamiaceae*).
↔ örvös, kétsoros, szórt levélállás

keresztezés Tudatos, emberi beavatkozással véghezvitt kereszteződés*.

kereszteződés (bastardogamia) Az allogámia* egyik formája; az a megporzás – és erre a növényvilágban mind a vadon termő, mind a termesztett növények közt van példa –, amely különböző fajták, fajok, sőt nemzetségek között eredményesen megy végbe. Az utódokat hibrideknek* nevezzük.

kereszteződési mezők A fatest* radiális hosszmetszetén* figyelhetők meg, ahol a hosszanti lefutású szállítóelemek, a tracheidák*, tracheák* és a haránt irányú bélsugarak* kereszteződnek. Ezekben a bélsugársejtek radiális* falai egyoldalas gödörkékkel* érintkeznek a tracheidák vermes gödörkéivel*. A gödörkék alakja és szerkezete xylotómiai* szempontból fontos határozóbélyeg.

keresztmetszet A vizsgált szerv hossztengelyére merőleges síkban készült metszet.
↔ radiális, tangenciális hosszmetszet

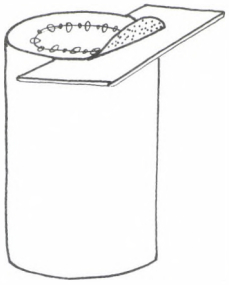

kerületi (periferiális) **zóna** Fák* lombkoronájának külső részét alkotó, legfiatalabb elágazásokból álló zóna, melynek feladata a fotoszintézis, és a virágok v. termések tartása. A fatörzzsel* a közbeiktatott zóna* köti össze.
↔ közbeiktatott zóna

kettősbog (dichasium, diházium) Olyan általtengelyes elágazás, amikor a hajtás főtengelye korlátolt növekedésű (pl. virágban végződik), és azt két elsőrendű oldalág növi túl. Pl. fehér mécsvirág (*Melandrium album*), a hólyagos habszegfű (*Silene vulgaris*) virágzata, ill. az orgona (*Syringa vulgaris*) és a varjútövis (*Rhamnus catharticus*) hajtásrendszere.
↔ egyesbog, többesbog

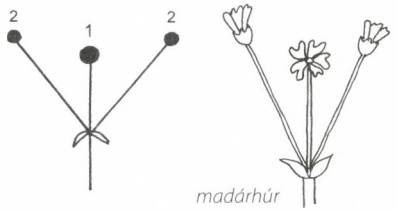

kettős festés Olyan mikrotechnikai eljárás, mely két festék egymás utáni alkalmazásával az egyes alkotókat különböző színűre színezve jobb elkülönítést tesz lehetővé. Pl. vezuvin + malachitzöld; bismarckbarna + malachitzöld. Ha a festés egyidejűleg történik a festékek keverékében, szimultán festésről, ha egymás után alkalmazzuk a festékeket, szukcedán festésről beszélünk. Syn. többes festés.

kettős megtermékenyítés (amphimixis, amfimixis) Két gaméta összeolvadásával végbemenő ivaros folyamat, mely a zárvatermőkre egyöntetűen jellemző.
<gör.> amphi* + m(e)ixis = párosodás

kettős nevezéktan (binominális/binomiális nómenklatúra) Már C. CLUSIUS (1526–1609) is gyakran – de következetlenül – használta. A svájci BAUHIN 1623-ban megjelentetett növényregiszterében használt következetesen kettős nevet a növények elnevezésére a nemzetség* és a fajnév* kombinációjával, de a ~t elméletileg a svéd LINNÉ alapozta meg, amikor 1753-ban megjelent *Species Plantarum* című munkájában a világ akkor ismert összes növényét így írta le, és ezzel megvetette a ma is elfogadott tudományos nevezéktan alapjait.
<lat.> binominis = kétnevű

kettős T-tartó A szilárdító alapszövetek a szelektív alkalmazkodások eredményeként az igénybevételnek megfelelő alakzatokat (T-tartó*, I-tartó) és elhelyezkedési formákat mutatnak. A ~k főként a pázsitfüvek levelében és a csöves szárakban találhatók, ahol a közép-

ső, gyengébb részben vannak a szállítónyalábok, a megerősített felső és alsó részük pedig szklerenchimarostokból* áll.

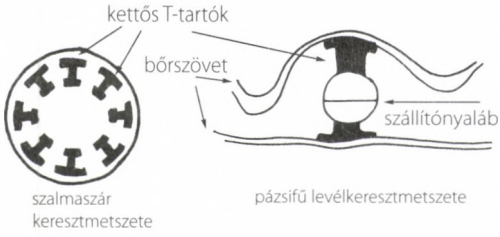

kettős virágtakaró → heterochlamideus virág

kevert craspedodrom(us) levélerezet Olyan szárnyas levélerezet*, amelyben a másodrendű erek* egy része eléri a levéllemez szélét, míg megközelítően ugyanennyi nem éri el, mert ezek többnyire egymással egyesülnek.

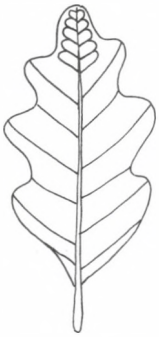

kevésporzójúság (oligostemon/paucistemon) Az olyan porzótáj*, amelyben a porzók száma < 10.

kéreg (cortex, kortex) **1.** A gyökér és a szár bőrszövete* és központi hengere* közötti szövet, mely többnyire parenchima*sejtekből áll. Az illető vegetatív szerv életmódjának megfelelően fotoszintézisre, raktározásra, szilárdításra, átszellőztetésre szolgáló szövettájakból állhat. **2.** Heteromer zuzmótelep* felső rétege, melyet csak gombafonalak alkotnak. **3.** Hétköznapi szóhasználatban a fák, cserjék jellegzetes mintázatú, leváló héjkérge*.

kéreghatár → endodermisz

kéregsejtek A csillárkamoszatok (*Charophyceae*) tengelysejtjeit* spirális elrendezésben borító sejtek.

késői pászta A fatest* évgyűrűinek* a tengelytől kifelé tekintő (abaxiális*), sötétebb pásztái, melyekben – a virág- és termésérés utáni kisebb vízigény miatt – szűk üregű szállítósejtek, sok esetben csak szilárdító rostok képződnek. Syn. őszi fa, őszi pászta.
↔ korai pászta

kétéves növény Az a növény, amely az első évben csak leveles hajtást fejleszt, és csak a második évben virágzik és hoz termést. Pl. káposzta (*Brassica oleracea*), petrezselyem (*Petroselium hortense*). Syn. kétnyári növény.

kétfalkás porzótáj (diadelphia, diadelfia) A porzószálak* két csoportba nőttek össze, pl. (9+1) jellemző sok pillangósvirágú* növényre, pl. borsó (*Pisum sativum*).

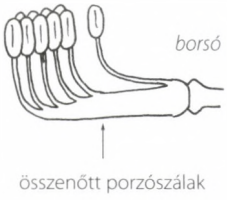

kétfőporzós (didynam) **virág** A főporzósság* egyik típusa, amelynél a porzószálak eltérő hossza miatt a virág porzói közül kettő hosszabb, kettő rövidebb. Pl. ajakosok (*Lamiaceae*), tátogatófélék (*Scrophulariaceae*).
↔ négyfőporzós virág

kétivarú virág → hímnős virág

kétlaki (dioikus) **növény** (planta dioica) Olyan növény, melynek virágai egyivarúak*, s a porzós* és termős virágok* külön egyeden fejlődnek. Pl. tiszafa (*Taxus baccata*), boróka (*Juniperus*), kender (*Cannabis*), fűz (*Salix*), nyár (*Populus*). A jelenség egyes növények tudományos nevében is kifejezésre jut: *Silene dioica* (piros mécsvirág), macskatalp (*Antennaria dioica*), piros földitök (*Bryonia dioica*). Ismeretes ún. rejtett diöcia is, amikor a morfológiailag hímnős virág* fiziológiailag tulajdonképpen egyivarú, pl. a portok zárt marad, v. a pollen nem hajt ki. Ilyen virágai

vannak a Hawaii-szigeteken élő *Wikstroemia* fajnak.
↔ egylaki növény

kétlakiság (dioecia, diöcia) A kétlaki növényekre* jellemző jelenség.

kétmetszésű vezérsejt A telepes szerveződésű* növények testének egyik pólusán működő, egy domború és egy sík fallal határolt osztódó sejt, mely a tér két irányába, jobbra és balra fűz le utódsejteket: Általa jön létre a sejtlemez*.
↔ egymetszésű, hárommetszésű vezérsejt

kétnyári növény → kétéves növény

kétoldali (zigomorf) **szimmetria** Tükörszimmetria, melyre egy szimmetriatengely/szimmetriasík jellemző, s ez két, egymással tükörképi szimmetrikus félre osztja a virágot, levelet stb. Syn. bilaterális szimmetria.

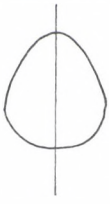

kétsoros levélállás (distichon, disztihon) Olyan váltakozó v. váltogató levélállás, amikor a hajtáson nóduszonként* csak egy levél ered, és az egymást követő csomók levelei 180°-kal követik egymást, ilyenkor az ortosztichonok* száma kettő. Pl. pázsitfüvek (*Poaceae*), bükk (*Fagus*), pillangósvirágúak (*Fabaceae*), ernyősvirágzatúak (*Apiaceae*).
↔ örvös, keresztben átellenes, szórt levélállás

kétsugarú (diarch) **gyökér** Az a fiatal gyökér, amely két egyszerű fanyalábot és két egyszerű háncsnyalábot* tartalmaz. Pl. dohány (*Nicotiana*), paradicsom (*Lycopersicum*), retek (*Raphanus*).

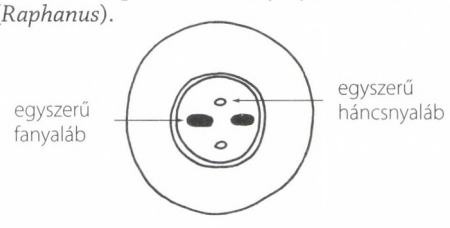

kétszakaszos fejlődés A növények egyedfejlődése két szakaszból áll: a spóratermelő, sporofiton* és az ivarsejteket létrehozó, gametofiton* szakaszból. Ezek szabályos váltakozását nevezték el az idegen nyelvű szakirodalmak fordításaként nemzedékváltakozásnak*.

kétszeresen bemetszett szélű levél Az olyan levél, melynek szélén a bemetszéseken* ugyanaz a mintázat kisebb méretben ismétlődik. Pl. kétszeresen fűrészes szélű*, kétszeresen fogazott szélű*, kétszeresen csipkés szélű levél*.

kétszeresen csipkés szélű (bicrenatus) **levél** Olyan levél, melynek szélén a csipkés* bemetszések* kisebb méretben is ismétlődnek.

kétszeresen fogazott szélű (bidentatus) **levél** Olyan levél, melynek szélén a fogazott* bemetszések* kisebb méretben is ismétlődnek.

kétszeresen fűrészes szélű (biserratus) **levél** Olyan levél, melynek szélén a fűrészes* bemetszések* kisebb méretben is ismétlődnek.

kétszeresen szárnyasan összetett (bipinnatus) **levél** Olyan szárnyasan összetett levél, amelynek levélgerince* további elágazásokat visel,

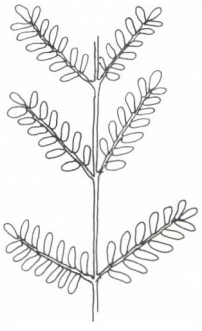

s csak ezeken a rachillákon* erednek levélkék*. Pl. Krisztustövis/lepényfa (*Gleditschia triacanthos*), mimóza (*Mimosa*).

kétszikű növény Az a növény, amelynek embriója két sziklevelet* tartalmaz.
↔ egyszikű, sokszikű növény

khi-junkció Ferdén futó erek kereszteződése által meghatározott levélérkapcsolat.

khi-négyzet próba Statisztikai eljárás, amelyben egy vizsgálat során kapott mérési eredményeket összevetik az elméletileg várható értékekkel (illesztésvizsgálat), v. összehasonlítják a gyakorisági eloszlásokat (homogenitásvizsgálat). A próba eredménye a

$$x^2 = \frac{S^2}{\text{elméleti érték}}$$

ahol S = a mért adat – elméleti érték.

kicsípett (emarginatus) **levélcsúcs** A levéllemez csúcsa többé-kevésbé V alakú. Lehet tompán kicsípett (folium obtuse emarginatum) és hegyesen kicsípett (f. acute emarginatum). Pl. pukkanó dudafürt (*Colutea arborescens*).

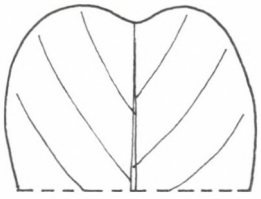

kihegyezett (acuminatus) **levélcsúcs** A levéllemez csúcsát két, homorú ívben találkozó vonal alkotja. Pl. orgona (*Syringa*), hárs (*Tilia*), bab (*Phaseolus*).

kijárati (opisthiális) **nyílás** A sztómák* légrésének* legalsó része.

kilotróf (chilotroph) **szervezet** Az a szervezet, amely tápanyagait oldott állapotban a külvilágból képes felvenni.
↔ fagotróf

kimetszés A levéllemez szélének „kiugró" része, mely lehet hegyesszögű, ill. íves, → bemetszett szélű levél.
↔ bemetszés

kinetin Osztódási hormon, kémiailag 6-furfuril-aminopurin, a citokininek* legismertebb tagja.

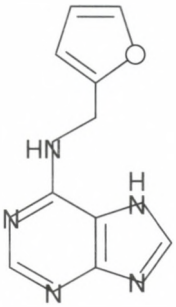

-kinézis Szóösszetételek utótagjaként valamiféle elmozdulással való kapcsolatra utal.
<gör.> kinés = mozgás

kinomézga járatok Az eukaliptusz (*Eucalyptus*) és a vérfa (*Pterocarpus*) másodlagos fájában*, ill. másodlagos háncsában* található nagyméretű (akár 3 m hosszú) intercelluláris járatok*, melyek váladéka a kaucsuktól* abban különbözik, hogy polifenolokat tartalmaz.

kísérősejt A zárvatermők rostacsőtagjait* kísérő sejtek. (A nyitvatermők és harasztok háncsrészéből hiányoznak.) A rostacsőtaggal közös anyasejtből* keletkeznek inekvális osztódással*. Plazmát és sejtmagot tartalmazó élő sejtek, számuk rendszerint egy, de utóla-

gos osztódással egy rostacsőtagnak több kísérősejtje is lehet.

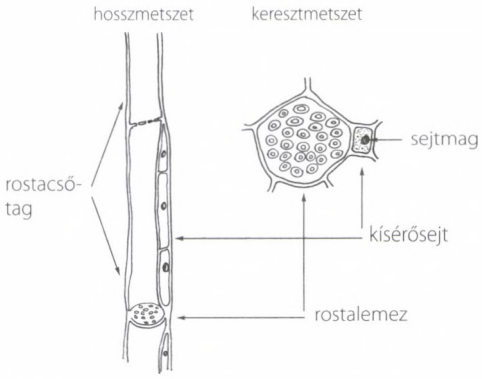

kisfaj (mikrospecies) Öntermékenyülő fajokon belül keletkező taxonómiai egység. Morfológiai állandóságukat az biztosítja, hogy az ivaros folyamatokat az ivartalan szaporodás különböző formáival egészítik ki. Az ivaros úton keletkezett fajoktól való megkülönböztetésre a nevükben található ap. (apomixis*) rövidítés szolgál. Pl. *Rubus* ap. *plicatus*.

kitartó rügy A növény számára kedvezőtlen időszakot átvészelő képlet, melyből a következő vegetációs időszakban új hajtás fejlődik. Ha ez az időszak télre esik, áttelelő rügynek* nevezzük. E rügyeknek a növényen elfoglalt helyzete képezi alapját a Raunkiaer-féle életforma*típusoknak.
↔ áttelelő rügy

kitin Szálas, rostos szerkezetű, nitrogéntartalmú poliszacharid*, amely több ezer β-1,4-glikozidos kötéssel kapcsolódó, N-acetil-glükózamin egységből áll. Kémiailag igen ellenálló vegyület. Egyes gerinctelen állatok kültakarójának és a gombák sejtfalának alapvető alkotója.

kitoszóma A gombafonalak csúcsi sejtjének citoplazmájában található testecskék, amelyek a sejtfal szintézisében részt vevő kitin*szintetáz enzim előanyagait szállítják.

kiválasztás Vegyületek, anyagok kivonása az anyagcsere-folyamatokból. Aszerint, hogy ez visszakerül-e még e folyamatokba, lehet exkréció*, szekréció*, ill. sók kiválasztása esetén rekréció*. A ~ helye szerint lehet: intracelluláris* v. extracelluláris*.

kiválasztó és váladéktartó alapszövet Olyan alapszövetek*, melyek sejtjei plazmatartalmúak, s anyagcseretermékek kiválasztását, ill. tárolását végzik, → kiválasztás.

kladisztika A filogenetikai rendszerezés új, a számítógép magas technikai lehetőségeit is felhasználni képes változata. A numerikus taxonómia* módszereinek alkalmazásával, a tulajdonságok kombinációinak összehasonlításával származási törzsfa szerkeszthető, eredménye a kladogram*.

klado- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak az ágakkal, elágazásokkal való kapcsolatát jelenti.
<gör.> klados = ág

kladódium (cladodium) Korlátlan növekedésű, elágazó, ellaposodó föld feletti hajtás. A platykládium* hosszúszártagú formája. Pl. medvetalpkaktusz (*Opuntia*), karácsonyi kaktusz (*Zygocactus truncatus*).

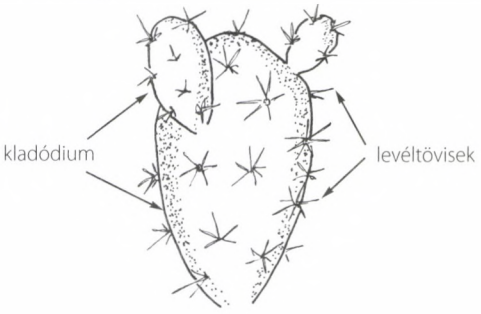

kladogenezis A törzsfejlődési vonalak szétválása az evolúció* során, mely során új szerveződési típusok alakulnak ki.
↔ ana-, stazigenezis

kladogram A kladisztika* eredményeinek gráf jellegű grafikus ábrázolása. Elágazásai többnyire villások*, ágvégei („levél") az új szerveződési formák (OTU*) megjelenését szemléltetik. A ~ függőleges tengelye a fejlődés útvonalát (clade), vízszintes tengelye az egyes taxonómiai csoportok fejlettségi szintjét (grade) mutatja úgy, hogy minden elágazódásnál az ősi jellegeket mutató csoport

a bal, a fejlettebb pedig a jobb oldalra kerül. A gráf belső szögpontjai olyan egységeket jelentenek, amelyekről feltételezzük, hogy léteztek, de képviselőik nem ismertek. A ~ nem azonos a törzsfával*, mert csupán a rokonsági kapcsolatokat ábrázolja, az időbeliségre és a taxon nagyságára nem utal. A gyökérnélküli ~okat dendrogramként* is értelmezhetjük.

● tanulmányozott taxon (OTU)
○ feltételezett, kihalt taxon

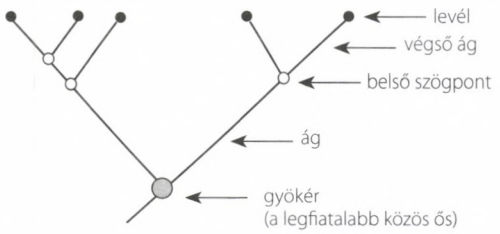

klamidospóra (chlamydospora) Egyes gombák vastag falú, ivartalan kitartó képletei. Keletkezhetnek hifákról lefűződve v. interkalárisan is. Pl. dérgombák (*Taphrinales*), ill. bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*).

klavarioid termőtest Egyes bazídiumos gombák bunkó alakú, holotécium*típusú termőteste*. Pl. *Clavaria* (mozsárütőgomba).

kleisztogámia (cleistogamia) → zárt önmegporzás

kleisztokarp (cleistocarp) **termőtest** A pöfeteggombák (*Gasteromycetes*) gaszterális* típusú termőtestének az a típusa, amely nem szabályosan kialakuló nyílás mentén nyílik fel, hanem a spórák a termőtest szétszakadása után szóródnak ki.
↔ angiokarp termőtest

kleisztokarpia Egyes lombosmohák spóratartó tokjának* szabálytalan felnyílása a tok falának feloszlása révén.

kleisztotécium (cleistothecium) A tömlősgombák (*Ascomycetes*) aszkohimeniális* termőtestének* az a típusa, amelynél a spórák csak a vastag falú, zárt termőtest* felrepedése v. szétesése után jutnak a szabadba. Pl. tölgylisztharmat (*Microsphaera quercina*).
↔ gimno-, peri-, apotécium

klíma <gör.> Éghajlat, amelyre a sugárzás, a légkörzési és tengeráramlási viszonyok során kialakuló hőmérséklet, csapadék és páratartalom meghatározott határok között való ingadozása és rendszeres, periodikus ismétlődése jellemző. A Földön 5 nagy klímaövet különböztetünk meg: trópusi, szubtrópusi, mérsékelt övi, hideg és sarki klímaövet, amelyek számos alövezetre oszlanak.

klimaktérium (climacterium) Sok gyümölcs (alma, körte, banán, paradicsom) érésének az az időszaka, amelyben a légzés hirtelenül és nagymértékben fokozódik. Ez legtöbbször egybeesik a raktározott anyagok hidrolízisének* fokozódásával.

klimax → zárótársulás

klón Egyetlen kiindulási egyedből, kizárólagosan ivartalan szaporítással leszármazott, genetikailag egységes utódok összessége.
<gör.> klónos = hajtás, ág, csemete

klorenchima (chlorenchyma) A valódi alapszövetek* egyik fajtája, asszimiláló alapszövet*.
<gör.> chlóros = sárgászöld, sárga, zöld + enchyma = töltet, szövedék

kloro- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a zöld színét jelenti.
<gör.> chlóros = sárgászöld, sárga, zöld

klorofill A növények zöld színét adó porfirinvázas* vegyület, melyben a négy pirrolgyűrű nitrogénatomját magnéziumatom kapcsolja össze. A porfirinváz hidrofil, a hozzákapcsolódó fitolalkohol hidrofób tulajdonságú. A ~ kétféle, egymáshoz igen hasonló molekula 3:1 arányú keveréke: az egyik a kékeszöld színű, mikrokristályos szerkezetű ~-a ($C_{55}H_{72}O_5N_4Mg$), a másik a sárgászöld színű ~-b ($C_{55}H_{70}O_6N_4Mg$).

kloroplasztisz Zöld színtest, a növényi sejtben a fotoszintézis* színhelye. Szerveződési szintek szerint: a baktériumok és kékmoszatok egyszerű fotoszintetikus apparátusa még nem tekinthető ~nak, a moszatoknak már lemezes színtestei (megaplasztisz*) vannak, magasabb rendűeknél a ~ gránumos* szerkezetű.

klorózis Sápadtság, amely a növény vashiányának tünete. Főként a fiatal levelekre jellemző, amelyekben, ha a klorofill szintézisét katalizáló vas hiányzik, nem tud az alsóbb levelekből pótlódni.

ko-, kon- Szóösszetételek előtagjaként egy másik fogalommal kapcsolja egységbe, köti össze az utótagot, co-*.
<lat.> con-, co- (igekötőként) = valamivel együtt

kocsány (pedunculus) Olyan hosszúszártagú* szárrészlet, amely a virágot v. a termést tartja.

koegzisztencia Adott területen, ill. térfogatban egy időben együtt élő populációk* koegzinsztensek.
<lat.> co = együtt + existentia = létezés

koenzim Enzimek felépítésében részt vevő és működésükhöz elengedhetetlenül szükséges, nem fehérje természetű szerves molekulák. Ha az enzim fehérjerészéhez való kötődés szoros, a ~et prosztetikus csoportnak nevezzük.

koherens Összefüggő, összetartozó.
<lat.> cohaerentia = összefüggés

kohézió Összetartó erő.
<lat.> cohaereo = összefügg, tapad

kohéziós elmélet A szállítópályákban zajló passzív vízszállítás elmélete. A vizet a xylem*-pályákban felfelé a levelek párologtatása következtében fellépő negatív vízpotenciál* mozgatja. A vízoszlop folytonossága negatív nyomás esetén is biztosított azáltal, hogy a vízmolekulák közt nagyon erős kohéziós erő működik.

kohéziós mozgás Elhalt v. majdnem elhalt növényi részek vízvesztés hatására bekövetkező mozgása. Pl. mohák, páfrányok spóratartó tokjának* felnyílása az annulus* sejtjei mentén.

kokkális Az egysejtű algák* egyik szerveződési szintje, melyre szilárd sejtfal a jellemző, ostora nincs, és az ostorosokra jellemző sejtszervecskék is hiányoznak.
<gör.> kokkos = bogyó

koleoptil (coleoptyl) → csírahüvely
↔ koleorhiza

koleorhiza (coleorhiza) → gyökérhüvely

kolhicin Az őszi kikerics (*Colchicum autumnale*) hagymagumójából* kivont, erősen mérgező alkaloid*. A sejtosztódás középszakaszában a mikrotubulusok* depolimerizációja által blokkolja a kromoszómák* kromatidáinak* szétválását, és ezzel megakadályozza a sejtek mitotikus osztódását. Gyakran alkalmazzák a kariotípus* meghatározására és a növénynemesítésben poliploidok* előállítására.

kolinok Azoknak az allelopátiát* kiváltó hatóanyagoknak egyik összefoglaló neve, melyeket magasabbrendű növények termelnek, és amelyek magasabbrendű növényekre hatnak gátlón. Pl. a dió (*Juglans*) leveleiből kimosódó juglon nevű vegyület gátolja az aljnövényzet fejlődését.

kollabál Összeesik. Pl. növényi sejtek vízvesztés hatására.
<lat.> collabor 3 = összeroskad, összedől

kollaterális Oldalsó; egy oldalon a szomszédot érintő, vele érintkező.

kollaterális mellékrügyek Olyan mellékrügyek*, amelyek a főrüggyel* egy magasságban, amellett helyezkednek el. Pl. fokhagyma

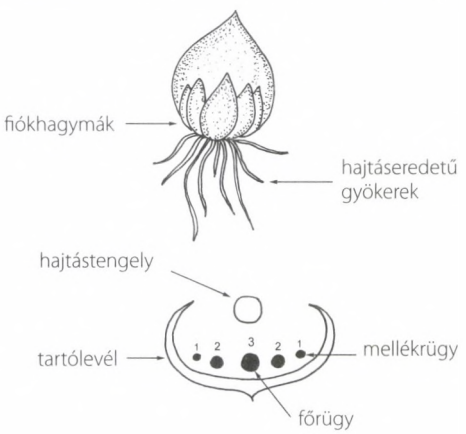

(*Allium sativum*) „gerezdjei", a tulipán (*Tulipa*) „fiókhagymái", banán (*Musa chinensis*) virágrügyei.
↔ szeriális mellékrügyek

kollaterális nyaláb Olyan összetett nyaláb*, amelyben a farész* és a háncsrész* egy oldalon érintkezik egymással. Ha a két nyalábrész között nyalábkambium* található, nyílt ~nak nevezzük, pl. kétszikűek, ha nincs kambium, a ~ zárt, pl. egyszikűek.

kollektív lencse A fénymikroszkóp* szemlencserendszerének (okulár*) alsó, tárgy felőli tagja.

kollenchima (collenchyma) Még növekvő növényi részek mechanikai alapszövete*. Sejtfalaiban a cellulóz mellett nagy mennyiségű pektin* található, ennek köszönheti gazdag víztartalmát. Annak alapján, hogy az egyenlőtlen, helyenkénti másodlagos sejtfalvastagodás* mely sejtfalakat érinti, megkülönböztetünk: sarkos*, hézagos*, lemezes*, gyűrűs kollenchimát*.
<gör.> kolla = enyv + enchymos = belekevert, beleszórt (vagyis „összeenyvezett")

kolléter → mirigygomoly

kolloid 1–500 nm (nanométer*) nagyságú részecskékből álló rendszer, amelyet térfogatához képest nagy felszín és a nagy felszínekre jellemző fizikai törvényszerűségek jellemeznek.

kolofónium A legjobb minőségű fenyőgyanták összefoglaló neve, ebből készül a hegedűgyanta.

kolónia → sejttársulás

kolpátus pollen Olyan pollenszem, amelynek apertúrája* barázdaszerű. Ennek az egyenlítői síkkal bezárt szöge alapján lehet a pollen: zono~*, ill. panto~*.

kolporátus pollen Olyan pollenszem*, amelyen kolpusz*- és pórus*apertúrák* egyaránt találhatók.

kolpusz (colpus) Barázdaszerű pollenapertúra*.

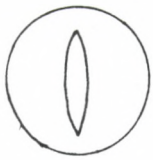

kolumella (columella) **1.** A gyökércsúcsban* az iniciális sejtekből* lefelé középen létrejövő elsődleges merisztéma*, mely a gyökérsüveg* kialakításában vesz részt. **2.** A fedett pollen* falának sexine*rétegét alkotó 1-1 oszlop. **3.** A valódi nyálkagombák és egyes járomspórás gombák (pl. *Mucorales*) sporangiumnyelének* a sporangiumba benyúló folytatása. **4.** A májmohák, lombos mohák és egyes gombák sporangiumában* középen elhelyezkedő steril, a spórák táplálásáért felelős sejtoszlop.
<lat.> columella = kis oszlop

kommenzalizmus Két szervezet v. populáció* között létrejött olyan kapcsolat, amely az egyik fél számára hasznos, a másikra nézve közömbös, vagyis nem károsodik általa. Pl. az epifita* növények csak aljzatul használják a másik növényt, hogy több fényhez jussanak, de nem károsítják.
↔ amenzalizmus, mutualizmus

kompartiment Az eukariota* sejtek biomembránok* által közrezárt belső terei. Ezek egymástól speciális funkciójukkal, az anyagcserében játszott szerepükkel különböznek.

kompartiment-szabály Kimondja, hogy minden biomembrán* plazmát és nem-plazmát választ el egymástól.

kompasz növények Azok az erős napsugárzásnak kitett élőhelyen élő növények, amelyek képesek levéllemezüket a déli órákban észak–dél irányba állítani, azaz élükkel fordulnak a nap felé. Pl. keszegsaláta (*Lactuca serriola*), *Eucalyptus*.

kompetíció → versengés

komplementer szimmetria A biológiában igen fontos különleges szimmetriatípus, amely két, egymással nem azonos, de egymásba illő elem közt áll fenn, és ezek összekapcsolódá-

suk révén együtt lesznek alkalmasak bizonyos funkciók ellátására. Pl. enzim*–szubsztrát*, antigén*–antitest* stb. Syn. antiszimmetria.

koncentrikus keményítő Az a keményítőszemcse*, amelynek kristályosodási góca középen helyezkedik el. Pl. gabonafélék, hüvelyesek magjaiban.
↔ excentrikus keményítő

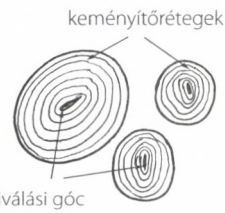

koncentrikus nyaláb Olyan összetett nyaláb*, amelyben az egyik nyalábrész körbeveszi a másikat. Ha a farész* van középen, hadrocentrikus*, ha a háncsrész*, leptocentrikus* a ~.

konceptákulum Egyes barnaalgák (*Phaeophyta*) teleptestének csúcsán található urna alakú, felülről nyitott üreg, melyben ivarszervek fejlődnek.

kondenzor A fénymikroszkóp optikai tengelyében*, a tárgyasztal* alatt elhelyezkedő, emelhető és süllyeszthető gyűjtőlencserendszer. Alján fényrekesz* található.

konduplikatív (conduplicativ) Egyszeresen összehajtott türemlésű* levél. Syn. duplikatív.

kongenitális Veleszületett.
<lat.> con- (igekötő) = -val, -vel + genitalis = nemző

kongenitális (congenitalis) **kapcsolat** Szöveti kötelékben élő sejtek között plazmodezmák* által fenntartott kapcsolat.
↔ szimplaszt

kongenitális (congenitalis) **összenövés** Az egyedfejlődés* korai szakaszában létrejött összenövés, pl. ha a termőlevelek* összenövése már a primordiumokban* megtörténik. Filogenetikai* jelentőségű tulajdonság.
↔ posztgenitális összenövés

konídium Gombák ivartalan úton (mitózissal*) keletkezett, exogén* módon lefűződő, szaporítósejtjei. Keletkezési körülményeik szerint lehetnek: artro~*, blaszto~*, fialo~*.
<gör.> konidion = apró porszem
↔ főspóra

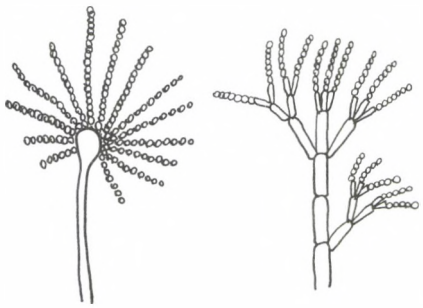

konídiumtartó Sajátos alakú és speciális működésű hifavégződések, melyről a konídiumok* lefűződnek. Lehetnek el nem ágazók, elágazók (sporokládium), állhatnak egyesével, ill. csoportosan. Ez utóbbiak pszeudokarpiumokat* képeznek.

koniferil-alkohol Harasztok és nyitvatermők lignin*molekuláinak felépítésében a kumaril-alkohol* és a szinapil-alkohol* mellett legnagyobb mennyiségben részt vevő fenolvázas alkohol.

konjugáció Az ivaros szaporodás* aplanogám* típusainak egyike, amelyben az egyedek összetapadását követően a sejttartalom amőboiddá válik, és a kopulációs csatornán keresztül egyesül. Pl. járommoszatok (*Conjugatophyceae*), ill. élesztőgombák. Syn. zigogámia.

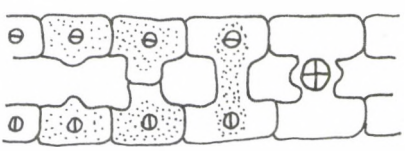

2. Az a folyamat, mely során két baktériumsejt összetapadását követően DNS* jut egyikből a másikba.
<lat.> iugum = iga, járom; coniugatio = kapcsolat

konkáv Homorú.
<lat.> concavus 3 = kivájt

kontakt mérgek Olyan, többnyire állati kártevők ellen használt kémiai szerek, amelyek azok kültakaróján keresztül jutnak be a szervezetbe, és fejtik ki hatásukat. Többségük rovarirtó szer (inszekticid).

kontakt parenchima → paratracheális parenchima

kontraktilis Összehúzódásra képes.
<lat.> contractus = összehúzás

kontraktilis gyökér → húzógyökér

konvekció Hőmérséklet-különbség hatására létrejövő folyadék- v. gázáramlás. A magasabb hőmérsékletű helyeken a folyadék, ill. a gáz sűrűsége csökken, ezért felfelé áramlik. A ~ révén jut a felszíni víz és pára a magas légkörbe, és megy végbe a víz természetes körforgása.
<lat.> convecto 1 = összehord

konvergens Összehajló, összetartó.
<lat.> convergo 3 = egymás felé közeledik

konvergens evolúció Egymástól távol álló rendszertani egységeken és azok megfelelő szervein az azonos életmód következtében létrejött alakbeli és működésbeli hasonlóság.

konvex Domború.
<lat.> convexus 3 = boltozatos

konzerváció → biológiai konzerváció

kopács A termőlevelek összenövési helye, egyes termések ennek mentén nyílnak fel, azaz ~csal kovadnak*.

kopáccsal nyíló toktermés Olyan toktermés*, melynek kopácsai* lehetnek a termőlevelek összenövése (szepticid*) v. a főér (lokulicid*), v. mindkettő mentén (szeptifrag*).

kopál Gyorsan száradó, de nem szilárduló, csak rugalmasra keményedő sárgásbarna gyanta. A *Copaifera* és *Myroxylon* őserdei fák kérgén ejtett mély sebekből nyerik.

kopra A kókuszpálma (*Cocos nucifera*) zsírban és fehérjében gazdag, jellegzetes illatú és ízű, szárított maghúsa. A „kókuszreszelék" alapanyaga, valamint olaj-, margarin- és illatszergyártáshoz használják.

kopro- → copro-

kopuláció (copulatio) Két, genetikailag különböző sejt, telep*, gaméta* egyesülése. Syn. syngamia.

korai pászta A fatest* évgyűrűinek* a tengely felé tekintő (adaxiális*), világosabb pásztái, melyekben a rügyfakadással kezdődően a – növény nagy vízigénye miatt – tág üregű szállítóelemek képződnek. Syn. tavaszi fa, tavaszi pászta.
↔ késői pászta

koralloid termőtest Egyes bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) többszörösen elágazó, holotécium*típusú termőteste*. Pl. korallgomba (*Ramaria botrytis*).

korémium A pszeudokarpium$_{(2)}$* egyik típusa, amelynél a konídiumtartók* kötegéből a végén fácskaszerűen elágazó képlet alakul ki.
↔ sporodochium, acervulusz, piknídium

korhadás Az élőlények, főként növényi részek szerves maradványainak oxigén jelenlétében, aerob* úton történő biológiai lebontása. A lebontó szervezetek főként gombák és baktériumok.
↔ rothadás

korhadéklakó növény → szaprofiton

KORIBA architektúramodellje A törzs* sympodiális*. Minden sympodiális egység diszt ális* végén egynél több, oldalra kinyúló elágazást hoz létre, ezek egyike másodlagosan függőleges helyzetbe reorientálódik, és ezáltal átveszi a törzs szerepét.

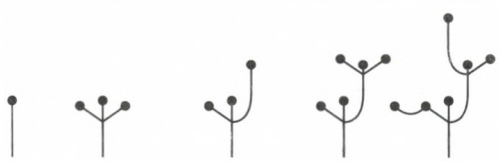

korikarp (coricarp) Az a termőtáj*típus, amelyben a termőlevelek* (carpellum) szabadok, azaz csak önmagukkal zárulva alkotnak zárt

termőt*. Pl. boglárkafélék (*Ranunculaceae*). Syn. apokarp. Régebbi neve dialykarp volt.

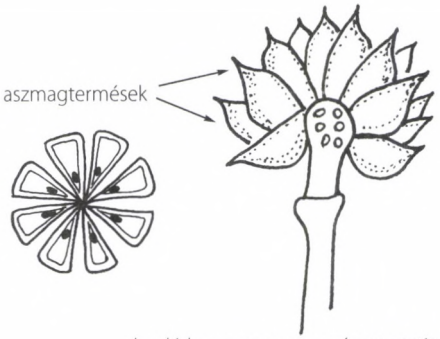

boglárka aszmagos terméscsoportja

koripetál (choripetal) → szabadszirmú virág

koriszepál (chorisepal) Olyan virág, amelyben a csészelevelek nem forrtak össze.

korlátlan növekedésű Csúcsán csúcsmeristémát* tartalmazó.

korlátlan növekedésű rizóma Olyan vízszintes növekedésű, monopodiális* rizóma*, amelynek csúcsrügye a rizómát gyarapítja tovább, és föld feletti képletei az oldalrügyekből* jönnek létre. Pl. gyöngyvirág (*Convallaria majalis*).

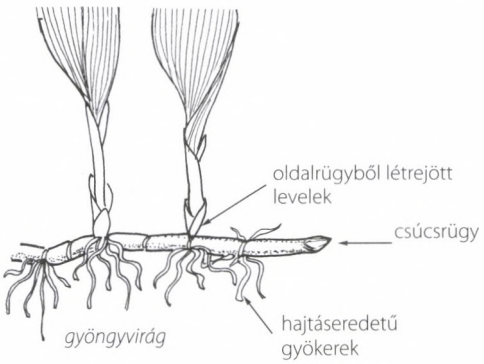

korlátolt növekedésű Csúcsán csúcsmeristémát* nem tartalmazó.

korlátolt növekedésű rizóma Olyan vízszintes növekedésű, sympodiális* elágazású rizóma*, amelynek csúcsrügyeiből a föld feletti képletek jönnek létre, míg az oldalrügyek* a rizómát gyarapítják tovább. Pl. nőszirom (*Iris*).

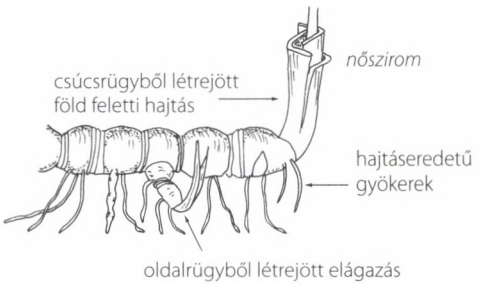

kormo- Szóösszetételek előtagjaként a vele összekapcsolt fogalomnak a hajtással való kapcsolatát jelzi.
<gör.> kormos = hasáb, tuskó, fatuskó

kormofita (Cormophyta) Hajtásos növény.
<gör.> kormos = hasáb, tuskó, fatuskó + phyton = növény, ültetvény

kóró Olyan dudvaszár*, mely idős korára többékevésbé megfásodik, majd elhalva hosszabb ideig (pl. télen át) megmarad. Pl. ökörfarkkóró (*Verbascum*), disznóparéj (*Amaranthus*), katáng (*Cichorium*), cickafark (*Achillea*), kukorica (*Zea*).

korolla (corolla) → párta

korona 1. (corona arboris) A fának a törzs* feletti, leveleket és ágakat* viselő hajtásrendszere. Típusai: sudaras* és tartóágas* ~. **2.** Egyes virágok takarólevelei és porzólevelei között található ~ alakú képlet. Pl. nárcisz- (*Narcissus*) fajok mellékleple* v. a golgotavirág (*Passiflora*) sztaminódiumainak* összenövéséből létrejövő képlet.

koronagyökér (radix coronaria) Egyes növények szárcsomóiról* nagy számban fejlődő, tőtájéki léggyökerek*, amelyek ha a talajba

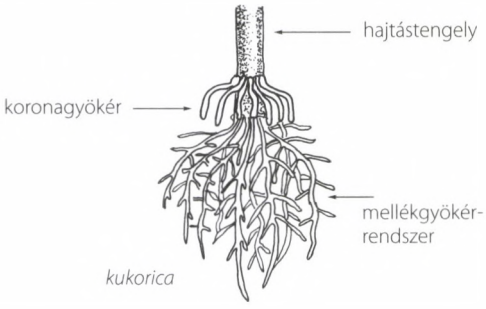

jutnak, támasztó szerepet játszanak. Pl. kukorica (*Zea mays*).

korongvirágok Rovarmegporzáshoz alkalmazkodott olyan virágok, melyek pártája lapos, sziromleveleik szabadok, sugarasan szétterülők. Pl. pipacs (*Papaver rhoeas*), boglárka (*Ranunculus*).

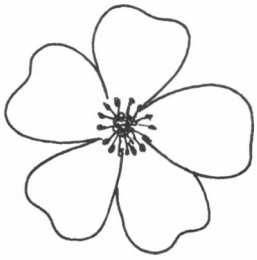

korreláció 1. Kölcsönös hatások viszonya, amelyben a növény egyes részei befolyásolni képesek más részek fejlődését és működését. Közvetlen megvalósítói a növényi hormonok*. Fajtái: gátlás v. serkentés, → apikális dominancia. **2.** Statisztikai összefüggés két változó között. Mértéke a ~s együttható (*r*), amely a kapcsolat erősségét jelzi a két paraméter között. Értéke –1 és +1 között változhat. Ha értéke 0, azt jelzi, a két vizsgált változó közt semmiféle kapcsolat nincs. Ha pozitív, azt jelenti, hogy az egyik változó növekedése együtt jár a másik változó növekedésével, ha negatív, akkor ennek az ellenkezője igaz.

kortex → elsődleges kéreg

korti-, kortiko- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak bármilyen kéreggel való kapcsolatát fejezi ki.
<lat.> cortex = fakéreg, parafa

kortikális Kérgi.

„koszorú"-bélyegek Egyes növényekben – szétszórtan a növényrendszerben – a levélben kétféle klorenchima* van. A szokásos mezofillum*parenchima* mellett a szállítónyalábot mintegy hengerként burkoló, keresztmetszetben „koszorúra" emlékeztető egysejtrétegű parenchima figyelhető meg, melyben a kloroplasztiszok* nagyméretűek, gyakran sok keményítőt tartalmaznak, és nem gránumosak*. Azokat a növényeket, amelyekre a ~ jellemzőek, anyagcseréjük alapján C_4-növényeknek* nevezzük.

koszorúsejt Ha a sztómák* melléksejtjeinek* keletkezésekor a melléksejt-anyasejt osztódása során keletkező melléksejt mellett még egy sejt keletkezik, ez a ~, amely tulajdonképpen a melléksejt melléksejtje, → syndetocheil sztóma.

kosztális (costalis) Levélerek mentén elhelyezkedő.
↔ interkosztális

kotiledon → cotyledon

kovadás (dehiscentia) A termések felnyílása (általában, típustól függetlenül).

kovahéj A kovamoszatok (*Bacillariophyceae*) SiO_2-ból álló szilárd külső váza, amely két, azonos magasságú részből áll. Az alsó a kisebb átmérőjű hypotheca*, amelyre szorosan illeszkedik a nagyobb átmérőjű epitheca*. A felső rész fedőlapja az epivalva, övrésze az epipleura, míg az alsó „dobozfél" ennek megfelelő részei a hypovalva és a hypopleura. Syn. kovapáncél.

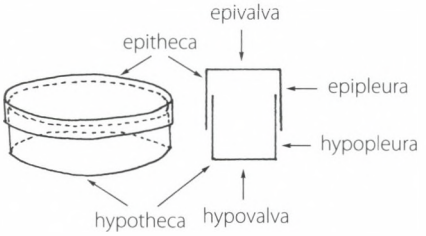

kovasejtek A pázsitfűfélék (*Poaceae*) levelének bőrszövetében inekvális osztódással* keletkezett sejtek, melyeket csaknem teljesen SiO_2 tölt ki. Alakjuk nyereg, súlyzó stb. lehet.

kozmopolita faj A Föld valamennyi övezetében előforduló, az éghajlattól kevéssé függő fajok, legnagyobb részt vizek és vizes élőhelyek növényei, pl. hínárnövények; v. az emberi tevékenység által zavart, v. átalakított termőhe-

lyek, mezőgazdasági kultúrák nagy szaporodó és migrációs képességű, igénytelen fajai (gyomok*).

kögvirágok A fészektányér* csöves virágainak* régies neve.

köldök 1. (hilum/omphalodium) A köldökzsinór* magkezdeményhez* való tapadási helyének maradványa a magon, amelynek színe többnyire eltérő a maghéj színétől, → köldökfolt. **2.** (hilum) A keményítőszemekben* az a pont, amely körül a lerakódási zónák kialakulnak. Elhelyezkedése lehet koncentrikus* és excentrikus*. **3.** A zuzmótelep felszíni oldalán az a pont, amely szemben van a fonáki oldalnak azzal a pontjával, ahol a telep az aljzathoz tapad.

köldökfolt (macula hilaris) Ha a magon a köldök* a maghéjtól eltérő színű, ~nak nevezzük. Pl. vadgesztenye (*Aesculus*), bab (*Phaseolus*).

köldökpúp A magon a köldök* közelében található kinövés. A mag leválásában, ill. elterjesztésében (elaioszóma*) játszhat szerepet. Pl. ricinus (*Ricinus*), kutyatejfélék (*Euphorbiaceae*).

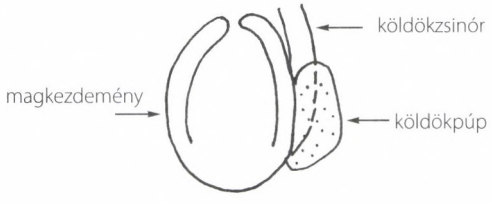

köldökszemölcs (strophiolum) A magvarraton* a köldök* közelében található taréjszerű köldökpúp*. Pl. ibolya (*Viola*).

köldökvarrat (raphe, rafe) A köldökzsinórnak* a maghéjra* ránőtt folytatása.

köldökzsinór (funiculus) A magkezdemény* része, amely azt a magház* belső falához rögzíti, és a benne futó szállítónyaláb által táplálja.

kőmag (putamen/pyrenum) A csonthéjas termés* belső termésfala (endokarpium) az általa bezárt maggal együtt. (A köznyelv ezt tévesen „magnak" nevezi, pl. cseresznye-, szilva-, barackmag.)

könnyezés → guttáció

könyöksejtek (bulliform sejtek) Egyes pázsitfüvek epidermiszében* hosszanti sorokba rendeződött nagyméretű sejtek, melyek a levelek vízállapotával összefüggő be- és kigöngyölődésben játszanak szerepet. Syn. ízületi sejtek.

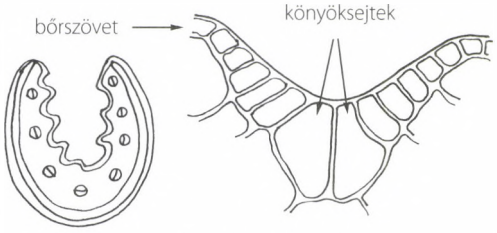

pázsitfű levélkeresztmetszete

kör alakú levél Olyan unifaciális levél*, amely keresztmetszetben kör alakú. Pl. hagyma- (*Allium*) fajok hengeres levele*.

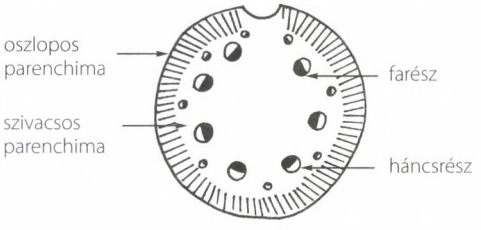

köröm (unguis petali) → sziromköröm

Körper-Kappe-elmélet A gyökércsúcs* osztódására vonatkozó elmélet. A hajtáscsúcsra alkalmazott tunica-corpus* elmélethez hasonlóan ez is a sejtosztódási síkok különbségein alapul. A gyökérsüvegben* (Kappe) az osztódás síkja először haránt irányú, majd hosszanti (⊤ alak), a belső régióban (Körper) ugyanilyen, de ott a felső utódsejt osztódik függőleges síkban (⊥ alak). Ezeket az osztódásokat a merőleges síkok alapján T-osztódásnak nevezik.

kősejt (brachysclereida, brachiszklereida) A szilárdító alapszövetekhez* tartozó sejttípus, mely megközelítően izodiametrikus*, sejtfala csatornásan vastagodott*. Előfordulása: csonthéjas termések* belső termésfalában, bélszövetben*.

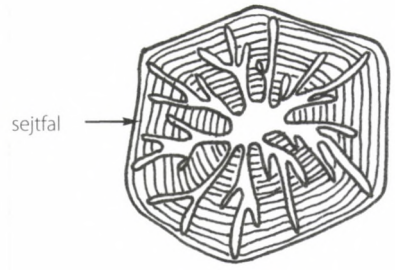

kötőhifa A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestének* felépítésében részt vevő olyan gombafonalak, melyek vastag falúak, többszörösen elágazva a termőtestben* haránt irányú összeköttetéseket biztosítanak.
↔ generatív hifa, vázhifa

közalapos (monopodialis) **elágazás** A hajtástengely elágazásának az a típusa, amikor a főtengely folyamatosan v. megszakításokkal mindig növekszik, az oldalágak a hajtáscsúcs mögött, közös alapon jönnek létre, és a főtengelyt soha nem növik túl, → fürtös elágazás.
↔ általengelyes elágazás

közbeiktatott (interkaláris) **merisztémák** Olyan merisztémák, melyek a csúcsmerisztémákkal* nem állnak összeköttetésben. Szokás maradványmerisztémáknak* is nevezni őket, ezek felelősek pl. a pázsitfüvek szártagjainak* és levélhüvelyeinek* megnyúlásáért, a rügytengelyen* a levélkezdemények* eltávolításáért, a levélrózsás növények* virágzási szakaszában a szártagok megnyúlásáért.

közbeiktatott (interkaláris) **zóna** Fák egyedfejlődésének késői szakaszában végbemenő intercalatio* során a fatörzs* és a kerületi zóna* között alakul ki, az egyre magasabb rendű elágazások alkotják. Szerepe a törzs és a kerületi zóna összekapcsolása.
↔ kerületi zóna

középér (costa media) A mellékeres erezet* közepén végighaladó, a többinél rendszerint erőteljesebb ér, amely nem azonos a főérrel*.

középlemez Szomszédos sejtek elsődleges sejtfalát* összetartó amorf réteg, mely főleg pektinanyagokból* épül fel. A gyümölcsök érésekor a ~t a pektináz enzim bontja le, és ez okozza a termésfal megpuhulását.

középrés A sztóma* zárósejtjeinek* hasi domborulata* közötti rés, mely a légrés* legszűkebb része.

középső állású magház Ha a vacok* kehelyszerűen kiszélesedik (hypanthium*) v. a magház* kissé besüllyed a vacokba, a virág takarólevelei* a magház közepe táján erednek. A virágot ekkor perigyn* virágnak nevezzük. Pl. szilva (*Prunus*). Syn. középállású.
↔ felső állású, alsó állású magház

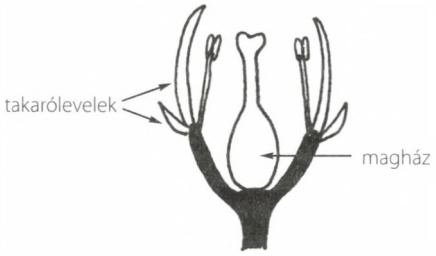

középtáji elágazás → mezotónia

közérakódás (intussusceptio) A növényi sejt sejtfalának egyik növekedési módja, amikor az új és a régi cellulózfibrillumok* egymás közé ékelődnek. Syn. beékelődés.
↔ rárakódás

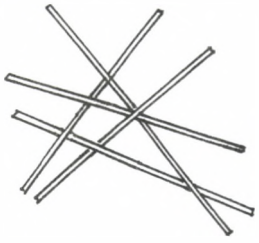

központi anyasejtek zónája Egyes nyitvatermők (*Ginkgo-**, *Cryptomeria-Abies-**) és a zárvatermők hajtáscsúcsában* közvetlenül a felszíni merisztéma* alatt középen elhelyezkedő osztódó sejtek csoportja, mely relatív nagy, poliedrikus, sok vakuolumot tartalmazó sejtekből áll.

központi fonalas típus → tengelyfonál (uniaxiális) forma

központi henger (stele, sztéle) A gyökér és a hajtás kéreghatáron* belüli, központi része, amelyben alapszövetbe ágyazott szállítónya-

lábok találhatók, közepét többnyire bélszövet* v. bélüreg* foglalja el.

köztesréteg A portok falának* vékony falú parenchimasejtekből álló rétege a rostos réteg* és a tapétum* között.

Kranz-anatómia → „koszorú"-bélyegek, → C_3-, C_4-növények

krasszinucelláris (crassinucellaris) Széles nucelluszú. Az olyan magkezdemény*, amelyben az embriózsák* viszonylag kicsi helyet foglal el a magkezdemény testében.
↔ tenuinucelláris

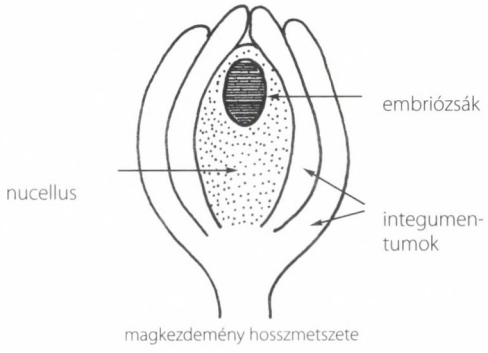

magkezdemény hosszmetszete

kremokarp termés (cremocarpium) → ikertermés

kréta A földtörténeti középkor utolsó, 140 millió évvel ezelőtt kezdődött és 66 millió éve véget ért szakasza. A növényvilágban megjelentek, és az időszak végére uralkodóvá lettek a zárvatermők.

kribrális (cribralis) **rész** A háncsrész* sejtes elemeinek összessége a háncsrostok* kivételével.
↔ vazális rész

krio-, kryo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a hideggel való kapcsolatát jelenti.
<gör.> kryeros = jéghideg

kriofiton növény Hó- és jéglakó növények. Magas hegyvidékek, ill. sarkkörökhöz közeli tájakon a Nap hatására megolvadó jég-, ill. hótakarón hosszabb-rövidebb időre megjelenő kriptogám* növények, elsősorban algák, amelyek tömeges megjelenése színes „hó-, ill. jégvirágzást" idéz elő.

kripto-, krypto- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak titkos v. rejtett voltát jelöli.
<gör.> kryptos = elrejtett, titkos

kriptofita (cryptophyta), e. sz. **kriptofiton** (cryptophyton) A Raunkiaer-féle életformák* egyike. Azok a lágyszárú növények, melyek áttelelő*/kitartó rügyei* a földfelszín alatt találhatók. Idetartoznak a talajban áttelelő, ún. geofiton* növények és a víz alatt v. iszapban áttelelő hidato-* és helofitonok*. Az áttelelő szerv: hagyma*, gumó* v. rizóma*.

kriptofiton → kriptofita

kriptogám (cryptogam) A korai rendszerek egyik kategóriája, azon növények megjelölésére, amelyek szaporodási folyamatai nem voltak nyilvánvalóak, és szaporító képleteik nem voltak jól láthatóak. Ide kerültek besorolásra az algák, gombák, mohák és a legtöbb haraszt, → virágtalan növények.
↔ fanerogám

kristálydrúza Olyan kerekded kristályaggregátum, amely „buzogányfejre" emlékeztet. Pl. medvetalpkaktusz (*Opuntia*) kladódiumában*.

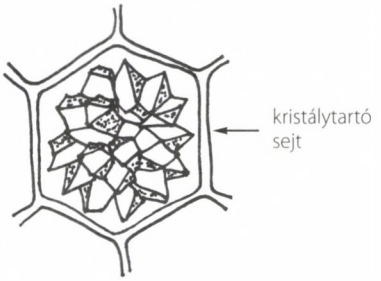

kristályzárványok A növényekben a kalcium-karbonát* és kalcium-oxalát* kristályok a leggyakoribbak. Az előbbi fürtkristály* formájában jelenik meg, az utóbbiaknak több alakja ismert: tetragonális* oszlopok, bipiramisok*, ill. ezek kombinációi, tűkristályok*, kristálydrúzák*, ill. kristályhomok formájában fordulnak elő.

kriszta (crista) A mitokondrium* belső membránjának betűrődéséből keletkezett felületnagyobbító struktúra.

kritikus ponton való szárítás A mikroszkópos vizsgálatoknál különösen fontos a víznek a biológiai objektumokból való eltávolítása. Ennek speciális módja a ~, amely deformálódás, zsugorodás nélkül vízteleníti a mintát. A művelet közege cseppfolyós CO_2 (régebben freon 13-at is használtak), hőmérséklete 31 °C. Minthogy a víz a cseppfolyós szén-dioxiddal nem elegyedik, egy közbenső folyadékot kell alkalmazni, amelyik mind a vízzel, mind a cseppfolyós CO_2-vel elegyedik. A gyakorlatban erre metil-alkoholt, etil-alkoholt, amil-acetátot v. acetont használnak.
↔ fagyasztva szárítás

krizocisztídium (chrysocystidium) Lúg hatására sárga színűre festődő steril hifavégek (cystidium*).

krizolaminarin Poliszacharid*, egyes kromobionta szervezetek* asszimilációs terméke.

kromatid A sejtmagosztódás interfázisában a kromoszómák* megkettőződnek, és az így keletkezett, egymás mellett párhuzamosan elhelyezkedő kromoszómafelek a profázisban* és a metafázisban* jól láthatóak (ezek valójában teljes értékű kromoszómák).

kromatikus aberráció → színi eltérés
↔ szférikus aberráció

kromatográfia Gáz- v. folyadékelegyek komponenseinek elkülönítésére szolgáló vizsgálati módszer, mely az anyagok eltérő adszorbciós* képességén alapul. A keveréket mint mozgó fázist valamilyen porózus anyagon, álló fázison vándoroltatják, futtatják.

kromatoplazma A kékmoszatok v. újabb nevükön cianobaktériumok plazmájának külső, fotoszintetikus pigmentekkel teli, színes része.
↔ centroplazma

kromo- Szóösszetételek előtagjaként az utótag színes voltát, színnel való kapcsolatát jelöli.
<gör.> chróma = szín

kromobionta (chromobionta) **szervezet** Azok az algák, melyek sejtjeiben a sárgásbarna színanyagok dominálnak. Pl. sárgásmoszatok, sárgászöld moszatok, kovamoszatok, barnamoszatok. Syn. kromofita.

kromofita → kromobionta szervezet

kromoplasztiszok A színtesteknek az a csoportja, mely nem fotoszintetikus pigmenteket tartalmaz. Sárga v. narancssárga színűek, színanyagaik a karotinok* és a xanthofillok*. Szerepük a virág- és terméssszín kialakításában van. Szerkezetük alapján négy típusuk ismert: globuláris, tubuláris, membránós és kristályos kromoplasztisz.
<gör.> chróma = szín

kromoszacharidok → antociánok

kromoszóma Eukariota* sejtek osztódásakor a sejtmagban fénymikroszkóppal jól látható, általában fonál v. pálcika alakú képletek, melyek az örökletes információkat hordozzák. Sejtosztódások között (interfázisban*) a kromoszómák despiralizált állapotuk miatt fénymikroszkópban nem láthatók.
<gör.> chróma = szín + sóma = testecske

kromoszómaszám-felező osztódás → meiózis

kromoszómaszám-tartó osztódás → mitózis

krono- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak az idővel való kapcsolatát jelzi.
<gör.> kronos = idő

krusztotécium (crustothecium) A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestének* az a típusa, amely többnyire tönk* nélküli, féloldalasan növekedő. Több évig él, évgyűrűszerűen gyarapodik, kemény, fás. Pl. taplógombák.

K-stratégista Önszabályozó szaporodású faj, egyedei lassan fejlődnek ivaréretté, mérsékelt mennyiségben hoznak utódot, hosszú életűek, kis mortalitásúak*, és populációik* növekedése a környezeti tényezőkhöz igazodik.
↔ r-stratégista

kultúrnövény Termesztett növény.

kumaril-alkohol Egyszikűek, főleg pázsitfüvek lignin*molekuláinak felépítésében a koniferil-alkohol* és szinapil-alkohol* mellett nagy mennyiségben részt vevő fenolvázas alkohol.

kunkor (bostryx) Olyan egyesbogas elágazású* virágzat, amelynek virágkocsányai mind egy

irányba hajolnak, de a viszonylagos virágzati tengely síkjától eltérő szögben, így a közel egyforma hosszú virágkocsányú virágok különböző magasságban helyezkednek el. Pl. lyukaslevelű orbáncfű (*Hypericum perforatum*).

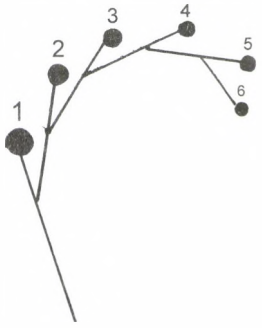

kunkoros álernyő Olyan összetett virágzat*, amelynek virágzati főtengelye álernyősen* ágazik el, és ezen a másodrendű elágazások kunkorvirágzatot* alkotnak. Pl. hárs (*Tilia*), len (*Linum*).

kupacs (cupula) Több fafaj termős virágait, majd a belőlük fejlődő makktermést* burokszerűen körülvevő – néha elfásodó – fellevelek* összessége. Pl. tölgy (*Quercus*), mogyoró (*Corylus*), bükk (*Fagus*), szelídgesztenye (*Castanea*). Ez utóbbinál a ~ a termést teljesen körbezárja.

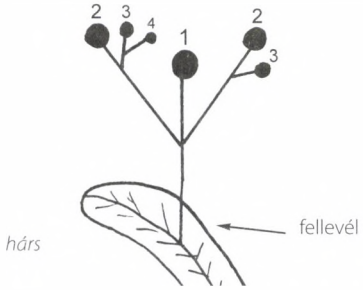

kupacslevél A kupacsot* alkotó fellevél*.

kupakkal nyíló tok (pyxidium) Csúcsán fedővel v. harántvonalában a közepe táján felnyíló tok. Pl. útifű (*Plantago*), disznóparéj (*Amaranthus*), tikszem (*Anagallis*), beléndek (*Hyosciamus*). Syn. fedővel nyíló tok, csalmatok*.

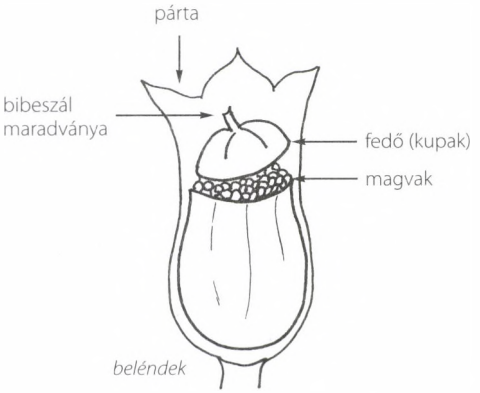

kupresszoid gödörke Ha a fatestben* a keresztesződési mezőben* 1 v. 2 gödörke* van, melyek ellipszis alakúak és ferde helyzetűek. Pl. ciprus (*Cupressus*).

kúszócserje (dumus) A föld felszínén kúszó v. kacsokkal*, léggyökerekkel*, szárakkal kapaszkodó, csavarodó stb. hajtású, fásszárú* növény. Pl. borostyán (*Hedera*), szőlő (*Vitis*), erdei iszalag (*Clematis vitalba*).

kutikula (cuticula) A légtérrel érintkező növényi sejtek felszínén található, kutinból* álló folytonos réteg, mely csökkenti a párologtatást, továbbá felületnövelő mintázata révén a növényi felszín fokozottan vízlepergető, szennyeződéseket taszító, fényvisszaverő és szárító légáramlatokat lefékező tulajdonságokkal rendelkezik. Elektronmikroszkópos vizsgálatokkal a levél mezofillumában* az intercellulárisokkal* határos sejtek felszínén ún. belső ~ is megfigyelhető.
<lat.> cutis = bőr

kutikularizáció A kutinnak* a sejtfal felszínére való ráépülése (adkrusztáció*), melynek eredménye a kutikula* létrejötte.
↔ kutinizáció

kutin (cutin) Hosszú szénláncú zsírsavak és e zsírsavak polihidroxi-származékainak keveréke, mely a sejtfalba v. annak felszínére rakódik (kutinizáció*, kutikularizáció*). Előanyagát a prokutint* a teichódák* szállítják a sejtfalba, ill. annak felszínére.

kutinizáció A kutinnak* a sejtfalba való beépülése, inkrusztálódás*.
↔ kutikularizáció

kutinléc A sztóma* bejárati nyílásánál* a zárósejtek* felső és alsó tangenciális* oldalán található egy-egy kiugró nyúlvány.

különbözőlevelűség Változatos, eltérő morfológiájú levelek egyazon növényfajon belül. Pl. barkócafa (*Sorbus torminalis*). Syn. levélpolimorfizmus.
↔ felemáslevelűség, egyenlőtlenlevelűség

különnemű virágtakaró → heterochlamideus virág

külső csésze (epicalyx) A csészelevelek* körén kívül örvös levélállású* fellevelekből (murvalevelek*) keletkező képlet, amely a csészelevelek* alatt látszólag második csészekört alkot. Pl. szamóca (*Fragaria*), pimpó (*Potentilla*), mályvafélék (*Malvaceae*), ördögszem (*Scabiosa*).

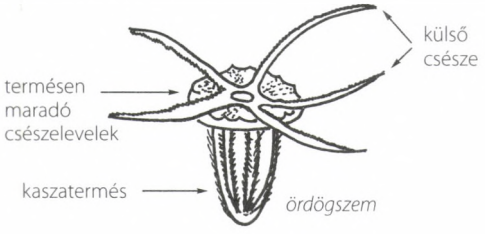

külső táplálószövet (perispermium) A magkezdemény* testéből (nucellus*) létrejövő táplálószövet, mely létrejöhet a belső táplálószöveten* kívül, pl. csibehúr (*Spergula*), bors (*Piper*); ill. lehet a mag kizárólagos táplálószövete, pl. tök (*Cucurbita*), kender (*Cannabis*).
↔ belső táplálószövet

külső toklász (palea inferior/palea exterior) A kalászka* virágaiban található páros fellevél* egyike, mely gyakran szálkában* végződik. Syn. alsó toklász.
↔ belső toklász

kvadráns (quadrans) Proembrió. A kétszikűek embriójának* fejlődése során a négysejtes állapot.
<lat.> quadrans = negyed(rész)

kvalitatív Minőségi.
<lat.> qualitas = minőség

kvantitatív Mennyiségi.
<lat.> quantitas = mennyiség

kyrtoma Trilet*spórák felszínén a lezúrákon* kívül található, többé-kevésbé íves redők, melyek egymással összeköttetésben vannak. Számuk megegyezik a lezúrák számával.
↔ torus(3)

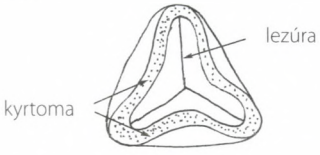

L, LY

labellum → mézajak
<lat.> labea = ajak; labellum = ajkacska

labio- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak az ajakkal való kapcsolatát jelenti.
<lat.> labea = ajak

labium Ajak, → ajakos virág.

labriform → asciform

labrum Egy lezúra* kiemelkedő és/v. vastagodott része a pollenszem* proximális* felszíne és a commissura* között.

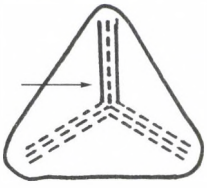

lac-, lakto- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak tejjel való kapcsolatát jelzi.
<lat.> lac = tej

laceratus Rojtos, bojtos. Pl. *Fucus laceratus* (endivialevelű barnamoszat) nevében. Syn. laciniform.
<lat.> lacero 1 = széttép

lachno- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak gyapjas tulajdonságát jelzi.

lacinia Cimpa. Csészecimpa*, pártacimpa*.
<lat.> lacinia = csücske valaminek

laciniatus levél Osztott levél*. Növénynévben pl. *Podospermum laciniatum* (sallangos szíkipozdor).

laciniform → laceratus

lacrimiformis Könnycsepp alakú. Pl. a *Hypodermella lacrimiformis* tömlősgomba nevében.
<lat.> lacrima = könnycsepp

lactarius → lacteus

lacteus Tejelő. Növénynévben pl. *Cotoneaster lacteus* (tejvirágú madárbirs). Syn. lactarius. Pl. *Lactarius* (tejelőgomba) nevében.
<lat.> lacto = tejet ad

lacuna Térköz, rés, üreg, benyomódás **1.** Kitágult, levegővel telt sejtközötti járat az átszellőztető alapszövetben*. **2.** Levélrés*. **3.** A zuzmók telepén található bemélyedés. **4.** A lophatus pollenszemek* felszínén található, taréjok által határolt lapos területek.
<lat.> lacuna = hiány, bemélyedés, gödör

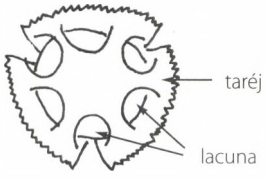

lacustris Tavi. Növénynévben pl. *Schoenoplectus lacustris* (tavikákа).
<lat.> lacus = tó

laesura → lezúra

laevigatus spóra Sima felszínű spóra. Általában fosszilis spórák* jellemzésére használják. Syn. psilatus.

laevis Sima. Növénynévben pl. *Hieracium laevicaule* (simaszárú hölgymál).
<lat.> laevis = sima

laevus Bal oldali.
<lat.> laevus = bal

lageniformis Palack alakú. Növénynévben pl. *Lagenaria siceraria* (lopótök).
<gör.> lagoena = boros kancsó, palack

lag periódus Folyadékkultúrában fenntartott gombatenyészet életének első szakasza, amelyben a sejtszám nem növekszik, mert a sejtek a beoltás után ebben a szakaszban alkalmazkodnak a környezethez.
↔ trofofázis, idiofázis, szeneszcenciafázis

lakúna → lacuna
<lat.> lacuna = hiány, bemélyedés, gödör

lakunáris kollenchima → hézagos kollenchima

lambda-junkció Két, közel párhuzamosan futó levélér* egyszerű kapcsolata.

lamella → tilakoid
<lat.> lamella = lemezke; lamina = lemez

lamelláris Lemezes.
<lat.> lamella = lemezke + -aris (melléknévképző)

lamelláris kollenchima → lemezes kollenchima

lamina Lemez. A levéllemezre* használt elnevezés.
<lat.> lamina = lemez

lamina folii → levéllemez

laminarin Vízoldékony szénhidrát, a barnamoszatok (*Phaeophyta*) raktározott tápanyaga.

lanatus Puha szőrrel sűrűn fedett. Növénynévben pl. *Digitalis lanata* (gyapjas gyűszűvirág), *Holcus lanatus* (pelyhes selyemperje).
<lat.> lanatus 3 = gyapjas

lanceolatus Lándzsa alakú. Növénynévben pl. *Epilobium lanceolatum* (lándzsás őszirózsa), *Plantago lanceolata* (lándzsás útifű).
<lat.> lancea = lándzsa

lanuginosus Pelyhes szőrű, pihés. Növénynévben pl. *Quercus lanuginosus* (molyhos tölgy), *Ranunculus lanuginosus* (gyapjas boglárka).
<lat.> lanugo = pehely, pihe

lanulosus Nagyon rövid, gyapjas szőrrel borított.

lapát alakú (spatulatus) **levél** Csúcsa felé majdnem kerekre szélesedő levéllemez. Pl. disznóparéj (*Amaranthus*), százszorszép (*Bellis*).

lapos türemlésű levél → planatus levél

laricoid gödörke Ha a fatest* kereszteződési mezőiben* 2–4, sok esetben 6 gödörke* van, melyek aprók és kör alakúak. Pl. vörösfenyő (*Larix decidua*).

lasi-, lasio- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak gyapjas tulajdonságát jelzi. Növénynévben pl. *Draba lasiocarpa* (kövér daravirág), *Carex lasiocarpa* (gyapjas magvú sás).

lasiocarp termés Szőrrel fedett termés.

lat. 1. <lat.> latinus rövidítése. Jelentése: latinul, latin nyelven, latin eredetű. **2.** <lat.> latus rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: széles.

latens Lappangó, rejtett.
<lat.> lateo 2 = rejtőzik, bújik, lappang

latens életmód (anabiózis) Kedvezőtlen körülmények hatására, az életjelenségek erőteljes csökkenésével járó reverzibilis* állapot, melyben a sejtek víztartalmuk jelentős részét elvesztik. Pl. a poikilohidrikus* növények a száraz periódust úgy vészelik át, hogy sejtjeik kiszáradnak, és ezáltal életjelenségeik szünetelnek.

laterális Oldalsó.
<lat.> latus = valamilyen tárgy oldala

laterális merisztéma → oldalmerisztéma

latericius Téglavörös.
<lat.> later = tégla

laterocitikus sztóma → amfiparacitikus sztóma

latex Tejnedv*.
<lat.> latex = folyadék, víz

lati- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak széles voltát jelzi.
<lat.> latus 3 = széles

latifolius Széles levelű. Növénynévben pl. *Campanula latifolia* (széles levelű harangvirág), *Polygonatum latifolium* (széles levelű salamonpecsét).
<lat.> latitudo = szélesség + folium = levél

latiseptatus Az a termés, amelyben a válaszfal (szeptum*) a termés legnagyobb átmérője mentén található. Pl. évelő holdviola (*Lunaria annua*).
↔ angustiseptatus, mediseptatus

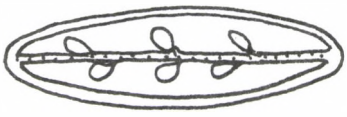

latrorz A portok* felnyílásának az a típusa, mikor az a virág tengelyéhez képest oldalirányban történik.
↔ introrz, extrorz

laxus Laza szerkezetű, melyben az alkotórészek egymástól távol állnak.
<lat.> laxo 1 = lazul, bomlik

lágyszár Puha állományú szár.
↔ fásszár

lándzsa alakú (lanceolatus) **levél** A szélességénél 4-5-ször hosszabb, hegyes vállú, keskeny csúcsú levél, amely az alsó harmadában a legszélesebb. Pl. len (*Linum*).

látómező Annak a körnek a méretét adja meg, melyet a mikroszkópba betekintve látunk. Kis nagyítások* nagyobb ~ elérését teszik lehetővé, mely a nagyítás növelésével párhuzamosan csökken. Syn. látótér.

látszólagos szár → álszár

lc., loc. cit. <lat.> loco citato rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: az idézett helyen.

lectin Növényekből kivont olyan fehérjetermészetű anyagok összefoglaló neve, melyek állatokban, emberben antitest* keletkezését váltják ki. Pl. a fák ritidómájában* való felhalmozódásuk a kártevőkkel szembeni védekezés egyik módja. A pillangósok (*Fabaceae*) családjában gyakori ~ a trifolin*, melyet a gyökérszőrök választanak ki, és a nitrogénkötő baktériumok* membránjainak felismerésében, a baktériumokkal való interakcióban, kötődésben játszik szerepet. Syn. fitohemagglutinin.
<lat.> lego 1 = keres, kiválaszt

lectotípus Egy gyűjtési példány v. leírás, illusztráció, amely abból az eredeti anyagból származik, amely alapján a taxon* leírása megtörtént. Kijelölésére akkor van szükség, ha a holotípus* elpusztul, nem fellelhető, v. az eredeti auctor* nem látta el kézjegyével a herbáriumi lapot.

LEEUWENBERG architektúramodellje Sympodiális* elágazásrendszer. Minden sympodiális egység disztális* végén egynél több hasonló egységet hoz létre.

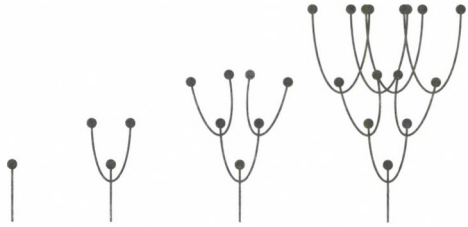

lefedés A fénymikroszkópos vizsgálatokhoz készített preparátumokat fedőlemezzel* fedjük le. Ha tartós preparátumot készítünk, ez alá kanadabalzsamot* cseppentünk, egyébként vizes glicerin v. víz a lefedő közeg.

leg. <lat.> legit rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: gyűjtötte. A herbáriumi* lapon a gyűjtő neve előtt.
<lat.> lego 3 = szed, összegyűjt

leghemoglobin A gyökérgümőkben* élő, nitrogéngyűjtő baktériumok* oxigénellátásáért felelős vegyület. A molekula fehérjerészét a gazdanövény kéregszöveti sejtjeinek citoplazmája, hemkomponensét a baktériumok hozzák létre. Az elnevezés előtagja a hüvelyesek (*Fabales*) régebbi nevéből (*Leguminosae*) származik.

legumen → hüvelytermés
<lat.> legumen = hüvelyes vetemény

legumen articulatum → cikkes hüvely

legumen circinatum → csavarodott hüvely

legumen inflatum → felfújt hüvely

legumen rostratum → csőrös hüvely

legyezővirágzat (rhipidium) Olyan egyesbog*, amelynek egymást követő elágazásai váltakozó oldalon jelennek meg és rövidülnek, így a virágok a viszonylagos virágzati tengely síkjába esnek, és kb. egy magasságban helyezkednek el. Pl. nőszirom (*Iris*), sásliliom (*Hemerocallis*).

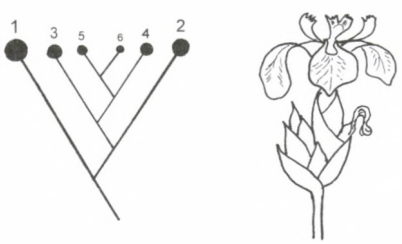

lei-, leio- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak sima voltát jelenti.

leírás A taxon* meghatározásának alapját képezi. Új növényfajok stb. ~a magában foglalja a növény életmódját, termetét, vegetatív és reproduktív szerveinek részletes, azok pontos méreteit is tartalmazó jellemzését.

lekerekített levélcsúcs Csúcsán félkör alakú levéllemez. Pl. fanyarka (*Amelanchier*), nyúlszapuka (*Anthyllis*).

lekerekített levélváll Vállán félkör alakú levéllemez. Pl. színeváltó kutyatej (*Euphorbia polychroma*), kínai orgona (*Syringa chinensis*).

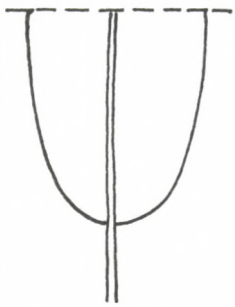

lektin → lectin

lemezes (lamelláris) **kollenchima** Olyan szilárdító alapszövet*, amelyben a sejtek falai csak a növényi szerv felszínével párhuzamos oldalaikon (tangenciális sejtfalak*) vastagodtak meg. Előfordulás: szárak és levélnyelek bőrszövet alatti rétegeiben.

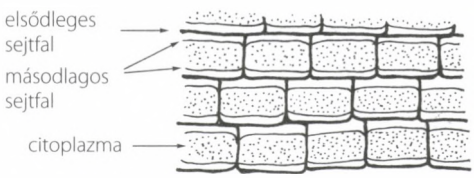

lemma A füzérke* külső toklásza*.

-lemma Szóösszetételek utótagjaként az összetett fogalom hártyajellegére utal.
<gör.> lemma = héj, hüvely, bőr

lenticella → paraszemölcs

lenticella-kambium A paraszemölcsben* található, a parakambium* folytonosságát megszakító osztódó szövet, amely az előbbitől eltérően nem szorosan záródó, parásodó falú bőrszöveti sejteket, hanem sejtközötti járatok által laza kapcsolódású töltősejteket hoz létre.

lenticularis Lencse alakú, mindkét oldalán konvex*. Pl. *Ostreopsis lenticularis* (páncélosostorosmoszat-faj) nevében. Syn. bikonvex.
<lat.> lento 1 = meggörbít

lenticularis érsziget Lencse alakú, bikonvex v. planokonvex érsziget*.
↔ hexagonalis, hydroid, deltoid, íves, triangularis, truncatus-triangularis, curvi-triangularis, prizmatikus érsziget.

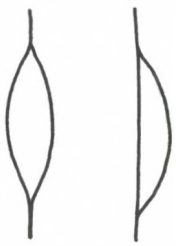

lepel (perigonium) Egynemű virágtakaró*, a lepellevelek* összessége. Jele a virágképletben*: P.

lepelcimpa (laciniae perigonii) A forrt lepel* felső, szabadon álló részei.
↔ lepelcső

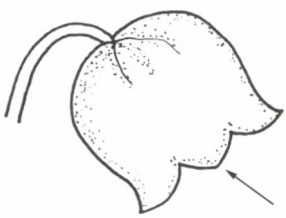

lepelcső (tubus perigonii) A forrt lepel* csőszerűen összenőtt része.
↔ lepelcimpa

lepelkör Örvös* levélállású lepellevelek* egy köre.

lepellevél (tepalum) A homochlamideus* virágok takarólevele, mely legtöbbször színes, sziromszerű (tulipán, jácint, nőszirom), ill. lehet zöld színű, csészelevélszerű (répa, spenót).

lepelpikkely → lepelserte

lepelserte (lodicula) A pázsitfűfélék virágának pikkelyszerűvé redukálódott virágtakarója, mely a belső lepelkör* maradványa. A virágok kinyílásakor ezek megduzzadnak, és a kinyílást azáltal segítik, hogy széttolják a toklászokat*, így a porzók kibújnak a virágból. Syn. lepelpikkely.

lepeltorok (faux perigonii) A forrt lepel összeszűkülő része.

lependéktermés (pterodium) Szárnyas makktermés*. Repítőkészüléke lehet szárny alakú v. övszerű, hártyás. Pl. szil (*Ulmus*), kőris (*Fraxinus*), bálványfa (*Ailanthus*), alásfa (*Ptelea*).

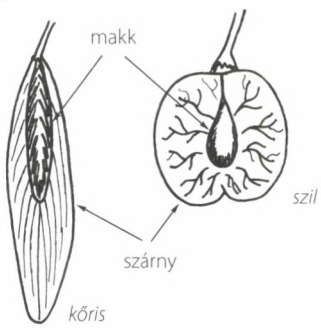

lepido- Szóösszetételek előtagjaként az utótag pikkelyes voltát jelöli. Növénynévben pl. *Carex lepidocarpa* (pikkelyes sás).
<gör.> lepidos = pikkely

lepidocarpus Pikkelyes termésű. Növénynévben pl. *Carex lepidocarpa* (pikkelyes sás).

lepidoid Pikkelyszerű.

lepidotus Pikkelyes. Pl. *Ptychococos lepidotus* pálmafaj nevében.

lepidus Kecses, kellemes. Pl. *Lupinus lepidus* csillagfürtfaj nevében.
<lat.> lepidus 3 = csinos, takaros, kellemes

lepkevirág (pszichofil virág) A megporzó rovar életmódja szerint lehet nappali és éjjeli lepkék által beporzott. A lepkék pödörnyelvéhez alkalmazkodva mindkét típus sziromlevelei pártacsővé* forrtak össze. Az előbbiek erősen tagolt körvonalúak, vízszintes helyzetűek v. csüngők. Színük fehér, halványlila, illatuk erős és édeskés. Utóbbiak kevésbé tagolt virágszerkezetűek, felállók. Színük: piros, kék, sárga, illatuk kevésbé intenzív. Éjszakai lepkék által beporzott fajok: turbánliliom (*Lilium martagon*), pálmaliliom (*Yucca filamentosa*), ligetszépe (*Oenothera biennis*). Nappali lepkék porozzák be pl. a fehér nárciszt (*Narcissus poeticus*), a piros mécsvirágot (*Melandrium rubrum*), a lángvirágot (*Phlox*) és a murvafürtöt (*Bougainvillea*).

leples (homochlamideus) **virág** Olyan virág, melynek takarólevelei* egyneműek, azaz lepellevelek*. Pl. libatopfélék (*Chenopodiaceae*), csalánfélék (*Urticaceae*).

lept-, lepto- Szóösszetételek előtagjaként az utótag finomságát, törékenységét fejezi ki.
<gör.> leptos = gyenge, törékeny, finom, sovány

leptocaul Vékony, karcsú fás hajtású.
↔ pachycaul

leptocentrikus Koncentrikus összetett szállítónyaláb*, melyben a farész körülveszi a háncsrészt. További elnevezései: perixylematikus, amfivazális. Egyszikűekben gyakori, pl. gyöngyvirág (*Convallaria*), sárkányfa (*Dracaena*), *Agave*.
↔ hadrocentrikus

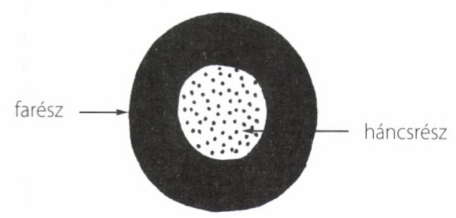

leptoid sejtek A lombosmohák asszimilátumszállítást végző, hosszanti irányban megnyúlt, plazmatartalmú sejtjei, melyek visszafejlődött sejtmagot és plasztiszokat tartalmaznak.
↔ hidroid sejtek

leptom Kribrális rész*, a háncsrész szállítóelemeinek összefoglaló neve.
<gör.> leptos = gyenge, törékeny, finom, sovány
↔ hadrom

leptoma Egyes pollenszemek disztális pólusán* található vékony falú terület, melynek feltételezhetően apertúraszerepe van. Pl. fenyőfajok (*Pinus*).

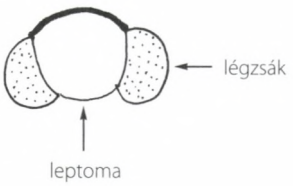

leptomorf rizóma Hosszúszártagú*, vékony, rendszerint üreges, korlátlan növekedésű rizóma*, melynek csúcsrügye nem hoz létre függőleges helyzetű hajtást. Pl. bambuszfélék.
↔ pachymorf rizóma

letális Halált okozó.
<lat.> letum = halál

leuko- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak a fehér színnel, ill. színtelenséggel való kapcsolatát jelzi.
<gör.> leukos = fehér, fénylő, tiszta

leukoplasztiszok Színtelen színtestek. Kettős határoló hártyájuk van, belső membránrendszerük alig differenciálódott. Általában fénytől elzárt sejtekben, raktározó szervekben (gyökér, föld alatti hajtások*, fásszár, gyümölcsök, magvak) fordulnak elő. Az amiloplasztiszok* keményítőt, az elaioplasztiszok* olajat, a proteinoplasztiszok* fehérjét raktároznak.

levágott (truncatus) **csúcsú levél** Csúcsán vízszintes (v. kissé hullámos) levéllemez. Pl. bükköny (*Vicia*), koronafürt (*Coronilla*).

levágott (truncatus) **vállú levél** Vállán egyenes vonallal határolt levéllemez. Pl. japánkó-

ró (*Polygonum cuspidatum*), pohánka (*Fagopyrum*).

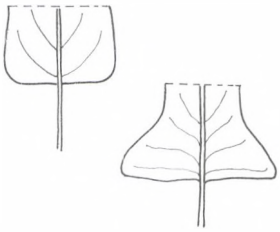

levél (phyllum, fillum) A hajtás nóduszain* eredő, rügyből fejlődő, többnyire lapos vegetatív szerv. Megkülönböztetjük a zöld, fotoszintetizáló lombleveleket*, ill. az ezek alatt eredő alleveleket* és felettük található felleveleket*.

levélalak / a levél alakja A levéllemez körvonala által meghatározott alakzat. Lehet: kerekded (mályva/*Malva*); elliptikus (fanyarka/*Amelanchier*); tojásdad (buvákfű/*Bupleurum*); visszástojásdad (mogyoró/*Corylus*); hosszúkás (ezüstfa/*Elaeagnus*); lándzsás (len/*Linum*); szálas (sáfrány/*Crocus*); pajzsos (*Ricinus*), viszszásszíves (madársóska/*Oxalis*); háromszögletű (laboda/*Atriplex*); rombos (sulyom/*Trapa*); hegedű formájú (zergevirág/*Doronicum*); hengeres (varjúháj/*Sedum*); félhengeres (kígyófű/*Triglochin*); csöves (hagyma/*Allium*); valamint kör (sarkantyúka/*Tropaeolum*), nyelv (nárcisz/*Narcissus*), sarló (sarlófű/*Falcaria*), dárda (*Rumex*/sóska), nyíl (nyílfű/*Sagittaria*), szív (napraforgó/*Helianthus*), lapát (disznóparéj/*Amaranthus*), deltoid (nyár/*Populus*), kard (nőszirom/*Iris*), ár (boróka/*Juniperus*), tű (fenyő/*Pinus*), serte (káka/*Schoenoplectus*), fonál alakú (sárma/*Ornithogalum*).

levél alakú szár (phyllocladium, fillokladium) Levélszerűen ellaposodó hajtás*, a platykládium* rövidszártagú* fajtája. Pl. szúrós csodabogyó (*Ruscus aculeatus*), nyúlárnyék (*Asparagus*). Syn. cladophyllum.

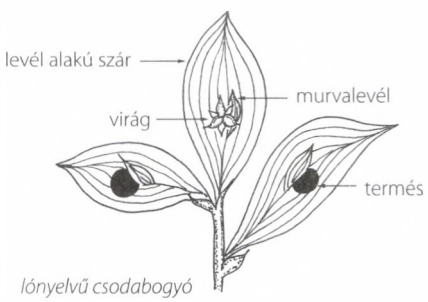

lónyelvű csodabogyó

levélalap (basis folii) A lomblevélnek a legalsó, a szárcsomó* körül többé-kevésbé kiszélesedő v. kiemelkedő része. (Nem azonos a levéllemez alapjával, azaz a levélvállal*!) Lehet: egyszerű, nem megvastagodott (paprika/*Capsicum*); duzzadt, vaskos levéltalp/levélpárna* (bab/*Phaseolus*, bálványfa/*Ailanthus*, vadgesztenye/*Aesculus*, japánakác/*Robinia*); szárat csőként körülvevő levélhüvely (pázsitfüvek/*Poaceae*, sásfélék/*Cyperaceae*, ernyősvirágzatúak/*Apiaceae*); hólyagosan felfújt (angyalgyökér/*Angelica*), ill. módosulhat pálhalevéllé*.

levélállás (phyllotaxis, fillotaxis) A leveleknek a hajtáson való szabályszerű elrendeződése. Lehet: szórt*, átellenes*, keresztben átellenes*, örvös*. Jellemzésére a divergenciaszög*, a genetikus spirál*, ill. a parasztichonok* szolgálnak.

levél állománya (consistentia folii) A levél színi bőrszövete* és mezofilluma* által meghatározott tulajdonság. Lehet: merev, pl. magyal (*Ilex*), fenyők (*Abietaceae*); puha, pl. francia mustár (*Brassica nigra*); bőrnemű, pl. borostyán (*Hedera helix*), fehér fagyöngy (*Viscum album*); áttetsző, pl. üveglevelű békaszőlő (*Potamogeton lucens*); húsos, pl. kövér porcsin (*Portulaca oleracea*), kövirózsa (*Sempervivum*); pozsgás levél, pl. *Aloë*.

levél csúcsa (apex folii) A levéllemeznek* a levélnyéllel* szembeni része. Lehet: hegyes*, kihegyezett*, tompa*, lekerekített*, kicsípett*, visszásszíves*, szúrós*, szálkás*, tövises*.

levéldudor (primordium) A hajtáscsúcson akropetális* sorrendben megjelenő exogén* dudorok, melyek a csúcs mögötti oldalmerisztéma* perifériális részéből, felületi sejtrétegéből alakulnak ki. A belőlük létrejövő levélkezdemények azt a hajtáscsúcsra ráborulva védik.

levélerezet (venatió, venáció/nervatio folii) A levéllemez edénynyalábrendszere. Lehet: szárnyas*, tenyeres* és párhuzamos* erezet.

levélél / a levél éle (acies folii) A levéllemez oldalnézetében a levél csúcsát* a levél vállával* összekötő vonal. Lehet: éles (nád/*Phragmites*, sás/*Carex*); porcos (vörös áfonya/*Vaccinium vitis-idaea*, nyúlkömény/*Selinum carvifolia*); hullámos (fodros lórom/*Rumex crispus*, sárga rezeda/*Reseda luteola*); fodros (bodros disznóparéj/*Amaranthus crispus*, bodros békaszőlő/*Potamogetum crispus*, takarmánymályva/*Malva crispa*); pillás (bükk/*Fagus sylvatica*, fali kövirózsa/*Sempervivum tectorum*), begöngyölt (csenkeszfajok/*Festuca sp.*, árvalányhajfajok/*Stipa sp.*, lápi hízóka/*Pinguicula vulgaris*); visszagöngyölt (hangafélék/*Ericaceae*).

levélér → ér

levélfonák (pagina inferior folii) A levéllemez többnyire alsó felülete. Kérdéses esetekben azonosítása a levélerek háncsrészének közelsége alapján történik. Syn. abaxiális felszín.
↔ levél színi oldala

levélgerinc (rachis) A szárnyasan összetett levél* tengelye, amelyről a levélkék* erednek.

levélhólyagocska (ampulla) Rovarfogásra módosult, hólyagszerű levél. Pl. *Utricularia* (rence).

levélhónalj A levélalapnak* a hajtás felé eső része. Ha a levél tartólevél*, a ~ban található rügyből oldalhajtás keletkezik.

levélhüvely (vagina folii) A szárat hengerszerűen körülvevő és ezáltal annak szilárdságát szolgáló levélalap*. Lehet nyitott, pl. pázsitfüvek (*Poaceae*), ernyősvirágzatúak (*Apiaceae*), valamint zárt, pl. sásfélék (*Cyperaceae*).

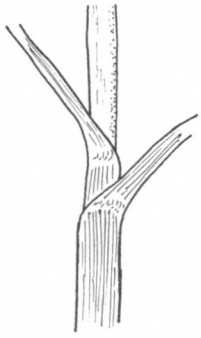

levélkacs (cirrhus folii) Kapaszkodószervvé módosult levél, pl. leveletlen lednek (*Lathyrus aphaca*).

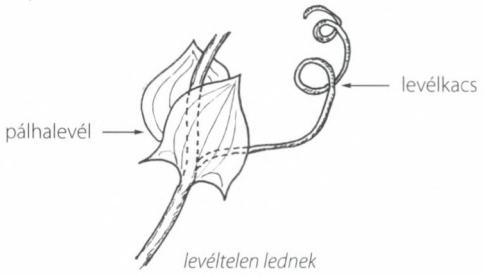

levélke (foliolum) Bármely összetett levél* egyegy levéllemezkéje.

levélkekacs (cirrhus folioli) A párosan szárnyalt levél* levélgerincének* csúcsán kapaszkodószervvé módosult levélke*. Pl. bükköny (*Vicia*), borsó (*Pisum*).

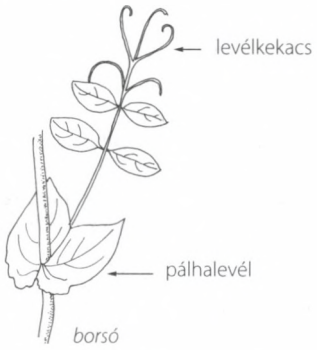

levélkenyél (petiolulus) A párosan szárnyalt levél* egyes levélkéinek* önálló nyele. Syn. levélnyelecske.

levélkoszorú A levélkoszorús fák* hajtáscsúcsán csoportosuló levelek összessége. Syn. levélüstök.

levélkoszorús fa Olyan, többnyire el nem ágazó fásszár, melynek törzse elszáradt levélcsonkokat, levélripacsokat* visel, s levelei csomóban állva a hajtás csúcsán találhatók. Pl. pálmaliliom (*Yucca*), sárkányfa (*Dracaena*), csavarpálma (*Pandanus*), fatermetű *Lobelia-* és *Senecio*-fajok. Syn. üstökösfa.

levélkürtő (ochrea) → pálhakürtő

levéllemez (lamina folii) A lomblevél lapos, többnyire lemez alakú, zöld, asszimiláló része. Jellemzése alakja*, csúcsa*, válla*, tagoltsága*, széle*, éle*, állománya* alapján történik.

levélmozaik Az optimális fénykihasználás végett mozaikszerűen egymás mellé elrendeződő levélzet. Pl. borostyán (*Hedera*), korai juhar (*Acer platanoides*), kislevelű hárs (*Tilia cordata*), vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*).

vadgesztenye

levélnyelecske → levélkenyél

levélnyelvecske → nyelvecske

levélnyél (petiolus) A levéllemezt* a levélalappal* összekötő, többnyire vékony, kör v. félkör keresztmetszetű, megnyúlt képlet. Ettől eltérő típusai: csavarodó (erdei iszalag/*Clematis vitalba*); vályús (martilapu/*Tussilago*, napraforgó/*Helianthus*); felfújt (sulyom/*Trapa*, vízijácint/*Eichhornia*); szögletes (takarmányrépa/*Beta vugaris*, komló/*Humulus lupulus*); összenyomott (rezgőnyár/*Populus tremula*); lapos (indás ínfű/*Ajuga reptans*); szárnyas (narancs/*Citrus aurantium*); csöves (tök/*Cucurbita*); valamint módosulhat asszimiláló képletté, → fillodium.

levélörv (verticillus) Az egy örvben álló levelek összessége.

levélpárna (pulvinus) Duzzadt, vaskos levélalap*. A levélnyélnek* a szárhoz való ízesülésénél található képlet, amely a levél helyzetváltoztató mozgását teszi lehetővé. Pl. bab (*Phaseolus*), bálványfa (*Ailanthus*), vadgesztenye (*Aesculus*), egyes hüvelyesek (*Fabaceae*) és madársóskafélék (*Oxalidaceae*). Syn. levélnyélpárna.

levélrés (lacuna) A szár hengerpalást formájú szállítószövet-rendszerében a levélnyomnyalábok* kiágazási helyén található rés, melyet parenchima tölt ki. A ~ a levélnyomnyalábhoz viszonyítva mindig adaxiálisan* áll. Syn. levélnyílás.

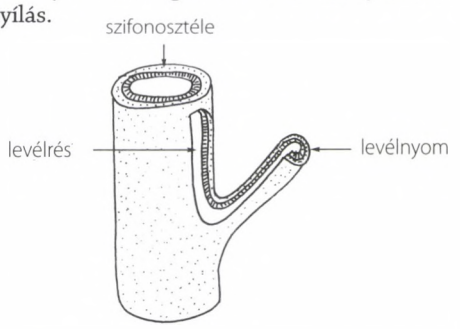

levélripacs (cicatrix) A levelek leválása (lombhullás) után az ágakon maradó sebhelyszerű folt. Az ezen látható apróbb hegek az egykori levélnyélbe belépő szállítónyalábok helyét jelzik.

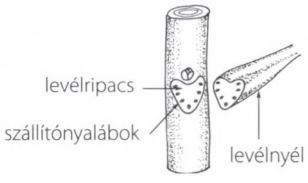

levélrozetta → tőlevélrózsa

levélrózsa → tőlevélrózsa

levélrügy (gemma foliifera) Olyan rügy, melyből csak leveles hajtásrendszer fejlődik.
↔ virág-, vegyes rügy

levélszárny (pinna) A szárnyasan összetett levél* levélgerincén* párosan elhelyezkedő levélkék*.

levélszárnyacska (pinnula) A kétszeresen szárnyasan összetett levél* másodrendű elágazásain található levélkék. Pl. a pálmalevél, ill. a páfránylevél végső tagolódásai.

levélszél (margo folii) A lapjával kiterített levéllemez* kerülete. A levél lehet ép szélű* és bemetszett szélű*.

levél színi oldala (pagina superior folii) A levéllemez* többnyire felső oldala. Kérdéses esetekben – pl. felálló levelekben – az számít a levél színi oldalának, amerre a levélerekben futó nyalábok farésze* tekint. Syn adaxiális felszín. ↔ levélfonák

levélszukkulens → pozsgás levél

levél tagoltsága → tagolt levél

levéltalp → levélpárna

levéltömlő A rovaremésztő növények* rovarok elejtésére módosult, henger, kancsó v. tölcsér alakú, emésztőnedvet tartalmazó levélmódosulata.

levéltörzs → áltörzs

levéltövis (spina folii) Tövissé* redukálódott lomblevél. Pl. sóskaborbolya (*Berberis*), medvetalpkaktusz (*Opuntia*).

levéltrágyázás A növények tápanyagokkal való ellátásának az a módja, amikor megfelelő összetételű oldatot permeteznek a lombozatra, és az a bőrszöveten* át felszívódik.

levélüstök → levélkoszorú

levélváll / a levél válla A levélnek a levélnyélhez* v. a levélalaphoz* közel álló legalsó része. Lehet: nyélbekeskenyedő*, nyélrefutó*, ékvállú*, szíves*, vesés*, dárdás*, nyilas*, füles*, lekerekített*, tompa*, levágott*, ferde*, szárölelő*, félig szárölelő*, átnőtt*, összenőtt*, hüvelyszerűen összenőtt*, szárrafutó*.

lezúra (laesura) A pollenszem*/spóra* proximális* fissurájának* egyik ága. Számuk megegyezik a tetrádjelek* számával. Ha ez egy, akkor a spóra monolet*, ha három, akkor trilet*.

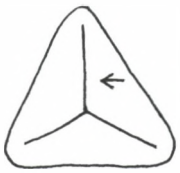

léces sejtfalvastagodás A sejtfal másodlagos vastagodásának* az a típusa, amelynél a sejtfal kisebb része vastagszik meg, egyenlőtlenül hosszú, keskeny, lécszerű mintázatot alkotva.

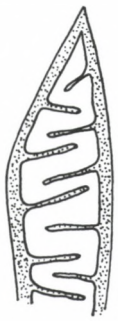

léggyökér Olyan módosult gyökér, mely a légtérben látja el feladatát. Lehet: valódi*, kapaszkodó*, támasztó*, asszimiláló ~*, ill. légzőgyökér*.

légmicélium A szubsztrát felületéről felemelkedő v. a tápanyagban szegény helyeket áthidaló, alig elágazó gombafonalak szövedéke. ↔ szubsztrátmicélium

légrés A sztóma* zárósejtjei* által közrezárt rés, melynek legszűkebb keresztmetszete a középrés*.

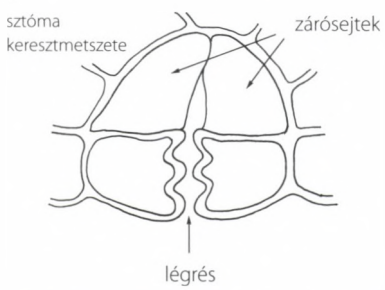

légudvar A sztómák* kijárati nyílása* alatti üreg, mely a levél mezofillumának* intercellulárisaiba* vezet.

légzés (respiráció) **1.** Mindazon folyamatok összessége, amelyek lehetővé teszik az élőlények sejtjeinek gázcseréjét, az oxigén felvételét és a szén-dioxid leadását. **2.** Az élő sejtekben lejátszódó lebontó folyamat, a sejtlégzés.

légzőgyökér (pneumatophora, pneumatofora/pneumorrhiza) Olyan léggyökér*, amely paraszemölcsei* által biztosítja a levegőtlen talajban, mocsárban élő növény gyökerének átszellőződését. Eredhet a növény föld alatti, valódi gyökérrendszeréről (radicalis* járulékos gyökér*), pl. mocsárciprus (*Taxodium*), ill. keletkezhet támasztó léggyökereken*, pl. *Euterpe oleracea* pálmafaj.

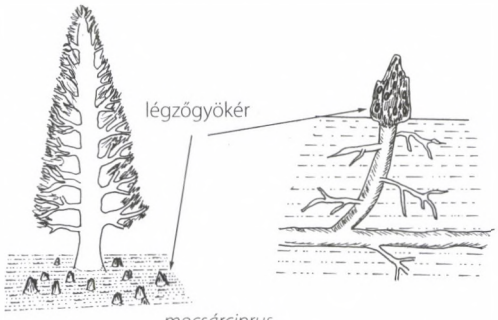

légzsákos (saccatus) **pollen** A nyitvatermők pollenjének falában az ektexine* kétrétegű. Ezen rétegek fellazulása következtében keletkező légzsákok a pollenszem szél általi terjesztésében játszanak szerepet.

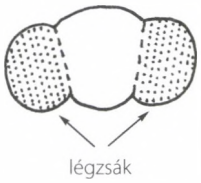

légyvirágok (myophil, miofil/szapromiofil virágok) Olyan virágok, melyek beporzását apró legyek végzik. Többnyire kisméretű, enyhén aminoid*, undort keltő illatú virágok. Pl. borostyán (*Hedera helix*), fekete bodza (*Sambucus nigra*), zselnicemeggy (*Prunus padus*), galagonya (*Crataegus*), farkas kutyatej (*Euphorbia cyparissias*), kontyvirág (*Arum maculatum*), kerti ruta (*Ruta graveolens*), ernyősvirágzatúak (*Apiaceae*).

létrás (scalariform) **sejtfalvastagodás** A sejtfal másodlagos vastagodásának* az a léces* típusa, amelynél a lécek egymással párhuzamosan futnak. Pl. páfrányok.

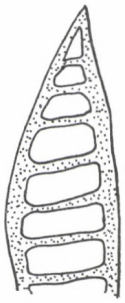

lg. <lat.> longus rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: hosszú.

liánszár Hosszan megnyúlt, levéltelen fásszár*, mely más növényekre, ill. tárgyakra csavarodik, pl. lila akác (*Wisteria chinensis*), trombitacserje (*Campsis radicans*).

lián típusú hajtásvastagodás A hajtás másodlagos vastagodásának* az a típusa, amelynél másodlagos szállítóelemeket csak a szárgyarapító kambium* nyalábkambium*-eredetű részei termelnek, a nyalábok közötti másodlagos merisztémaként* létrejött interfasciculáris kambium*részek másodlagos bélsugarakat* hoznak létre. Ez a parenchimában gazdag szerkezet lehetővé teszi a fásodó szár csavarodó kapaszkodását. Lágyszárú növényeknél is leírták, *Aristolochia-* (farkasalma) típusú vastagodásnak is nevezik.

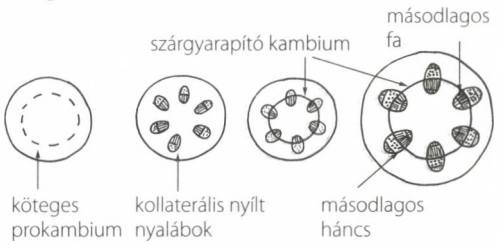

liász A földtörténeti középkor egyik szakasza, a jura* korszak legrégebbi időszaka.

libriform rost → farost
<lat.> liber = háncs (!)

lichenológia <gör.> Zuzmókkal foglakozó tudományág.

licopin → likopin

lignescens <lat.> (El)fásodó. Növénynévben pl. *Begonia lignescens, Peperomia lignescens.*

ligneus <lat.> (El)fásodott. Pl. *Fomes ligneus* (likacsosgomba-faj) nevében. Syn. lignosus.

lignin Faanyag. A természetben a cellulóz után a legnagyobb mennyiségben keletkező szerves anyag. Bonyolult összetételű, fenilpropánvázú egységekből felépülő, elágazó heterociklusos makromolekula. Leggyakoribb monomerjei a kumaril-*, a szinapil-* és a koniferil-alkohol*. A ~ a sejtfal interfibrilláris tereibe* beépülve a sejtet teherbíróvá teszi, ezáltal a nagyobb termetű növény is megtartja saját súlyát. A szárazföldi élet kialakulásában nagy szerepet játszott. A molekulaláncot lineárisan összetartó fő kötéstípus egy igen nehezen bontható éteres kötés, bontására szinte kizárólag a gombák képesek.
<lat.> lignum = fa mint anyag (nem mint élő fa!)

lignosus → ligneus

lignotuber Mediterrán területek évelő növényein* gyakran előforduló képlet, a hajtás alsó részén megjelenő elfásodó kinövés, ami az alvórügyeket* védi. A mechanikai sérülés v. tűz hatására elpusztult hajtást ezek képesek pótolni.

ligula → nyelvecske
<lat.> ligula = kanál

ligulatus Nyelv alakú. Pl. *Dilophus ligulatus* (barnaalgafaj) nevében.

liguliflorus → nyelvesvirágúak

likacsgyűrűs fa → gyűrűslikacsú fa

likopin Szekunder karotinoid*, pl. paradicsom (*Lycopersicon esculentum*) termésfalában.

limbus Karima, perem.
<lat.> limbus = szegélydísz

limen A golgotavirág (*Passiflora*) androgünoforumának* alapi részén található peremszerű képlet.
<lat.> limen = küszöb

limn- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag állóvizekkel való kapcsolatát jelöli.

limnológia Tavakkal, állóvizekkel, különösen ezek élővilágával foglalkozó tudományág.
<gör.> limne = tó + logos = tudás

limosus Iszapos. Növénynévben pl. *Carex limosa* (posványsás), *Limosella aquatica* (iszaprojt).
<lat.> lima = iszap

lineatus Fonál alakú. Növénynévben pl. *Rhamnus lineatus* (bengefaj).
<lat.> linea = fonál, vonal

lineáris pollentetrád Olyan pollentetrád*, amelyben az egyes pollenszemek egy sorban helyezkednek el.

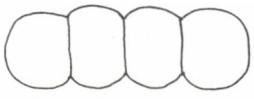

linguiformis Nyelv alakú. Rövidebb, szélesebb és vastagabb, mint a ligulatus*. Syn. lingulatus.
<lat.> lingua = nyelv mint szerv

lingulatus → linguiformis

LINNÉ (CARL VON LINNÉ; 1707–1778) Kiemelkedő műveltségű svéd orvos, a rendszerezés atyja. A binominális* elnevezéseket következetesen alkalmazva megalapozta a növények és állatok ma is használt nevezéktanát*.

lio- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak az oldódással való kapcsolatát jelzi.
<gör.> lyó = felold

liofil Folyadékkal könnyen egyesülő, nedvesedő.
<gör.> lyó*+ -fil*

liofilizálás Oldatokkal, kivonatokkal végzett fagyasztva szárítás*. A liofilizált anyag víz hozzáadásával oldható. Syn. liofilezés.

liofób Folyadékkal nem egyesülő, nem nedvesedő.
<gör.> lyó*+ -fób*

lip-, lipo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a zsírokkal való kapcsolatát jelzi.
<gör.> lipos = zsír

lipidek Változatos szerkezetű, apoláris oldószerekben oldódó szerves vegyületek. A sejtmembránok felépítésében színanyagként, ill. raktározott tápanyagként van jelentőségük. Syn. lipoidok.

lipofil Apoláris molekularészletet tartalmazó, zsírban oldódó vegyületek.

lipoidok → lipidek

lipokrómok A zsíroldékony növényi festékanyagok összefoglaló neve. Pl. karotin*.

lipoproteid Lipid molekulákból és fehérjékből felépülő összetett vegyületek, amelyek egyesítik felépítő molekuláik tulajdonságait. Jelentőségük a biológiai membránok* felépítésében van.

liratus levélerezet Olyan levélerezet, amelyben a másodrendű erek* száma sok, sűrűn, egymással párhuzamosan, a főérrel* pedig 10–30°-os szöget bezárva, ferdén futnak. Pl. sárkányfa (*Dracaena*).

lisztes magvak Azok a magvak, amelyek teljesen kifejlett állapotukban raktározott tápanyagként zömében keményítőt tartalmaznak. Pl. gabonafélék.

lith-, litho-, lito- Szóösszetételek előtagjaként az utótag sziklákkal való kapcsolatát, ill. kőkemény voltát jelöli. Növénynévben pl. *Lithospermum* (gyöngyköles) rendkívül kemény makkocskatermése alapján.
<gör.> lithos = kő, szikla

lithophyta → litofita

litofil Sziklás aljzatot kedvelő.
<gör.> lithos = kő, szikla

litofita (lithophyta), e. sz. **litofiton** (lithophyton) Sziklákon élő pionír növények, a talajképződés megindítói. Lehetnek a szikla felszínén élő, ún. bevonatnövényzet tagjai – főleg algák, zuzmók és mohák – és sziklahasadék-növényzetet alkotó fajok, főleg páfrányok és virágos növények.

litorális Tengerparti. Növénynévben pl. *Atriplex littoralis* (parti laboda). Syn. littoralis.
<lat.> litus = (tenger)part

litoszféra A Föld szilárd kérge.

littoralis → litorális

lividus Kékes színű. Növénynévben pl. *Helleborus lividus* (hunyorfaj), ill. a *Gyrodon lividus* (égertinóru) gomba nevében.
<lat.> lividus 3 = kék(es)

lízis Számos biológiai kifejezésben használatos a feloldás, felbomlás, szétesés megnevezésére.
<gör.> lysis = (fel)oldás

LO-analízis A pollenszem* sexine*rétege mintázatának vizsgálatára szolgáló fénymikroszkópos módszer, amely a fókuszálás változtatásán alapul. A felső réteg élesre állításakor a sexineelemek világosak (világosság = lux: L), a tectum* mélyedései sötétek (sötétség = obscuritas: O), míg az alsó rétegre való fókuszáláskor ennek fordítottja látszik.

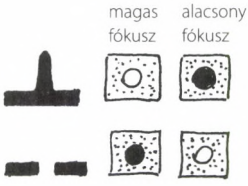

lobatus Karéjos, lebenyes. Növénynévben pl. *Cyanthus lobatus* (karéjos himalájai-harangvirág).
<lat.> lobus = karéj, lebeny

loc. cit. <lat.> loco citato rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: az idézett helyen.

loc. class. <lat.> locus classicus rövidítése. Taxonómiai munkákban: az a termőhely, ahol azt a növényt gyűjtötték, melynek alapján a taxont tudományosan leírták.

locellum → loculamentum

loculamentum → pollenzsák

loculicid → lokulicid

locus → lokusz
<lat.> locus = hely, tér, állás

lodikula (lodicula) → lepelserte

-logia, **-lógia** Szóösszetételek utótagjaként a vele összekapcsolt fogalommal foglalkozó tudományt jelenti.
<gör.> logos = szó, értelem, lényeg

lokulicid (loculicid) Több termőlevélből létrejött termések felnyílása a termőlevelek főere mentén. Pl. nőszirom (*Iris*), hagyma (*Allium*).

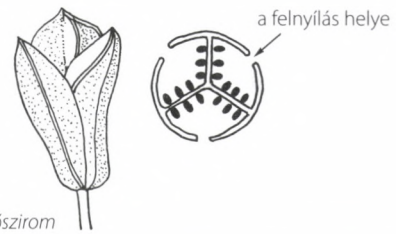

lokulusz (loculus) A magház* üregе.

lokusz (locus) Valaminek a helye.
<lat.> locus = hely

lomb, lombozat (frons) A fás növények lombleveleinek összessége.

lombhullató Olyan évelő növények*, amelyek az évszakváltakozással kapcsolatos külső tényezők hatására – a megvilágítás és a hőmérséklet csökkenése – lombjukat vesztik, majd a következő kedvező évszakban új lombozatot fejlesztenek. Többségükben zárvatermő kétszikű növények, de a fenyők közt is vannak lombhullatók, pl. a vörösfenyő (*Larix decidua*).

lombkorona A fának a törzs* feletti, leveleket és ágakat* viselő hajtásrendszere.

lombkoronaszint Az erdőket alkotó, nagyjából azonos magasságú fák egy v. több felső szintje, amelynek ágai és levelei a napsugárzás nagy részét felfogják, és csak kevés fényt engednek a lejjebb lévő ún. aljnövényzeti (cserje-, gyep-, moha-) szintekre.

lomblevél (folium/nomophyllum) A hajtásnak* általában zöld színű, lapos, lemezszerű oldalképlete.
↔ allevél, fellevél

lombrügy → levélrügy

lomentum → cikkes hüvely

longi- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom hosszú voltát fejezi ki.
<lat.> longus 3 = hosszú

longifolius Hosszúlevelű. Növénynévben pl. *Veronica longifolia* (hosszúlevelű veronika).
<lat.> longus 3 = hosszú + folium = levél

longitudinális Hosszirányban elhelyezkedő.
<lat.> longitudo = hosszúság

longus Hosszú. Növénynévben pl. *Chlorocyperus longus* (hosszú palka).
<lat.> longus = hosszú

loph-, **lopho-** <gör.> Szóösszetételek előtagjaként a vele összekapcsolt fogalom tarajos voltát jelenti. Növénynévben pl. a *Lophophora* (peyote kaktusz) nevében.

lophatus pollen Olyan pollenszem*, amelynek exinéje* taréjokat (lophae) és általuk közrezárt bemélyedéseket (lacuna) tartalmaz. Pl. hölgymál (*Hieracium*).

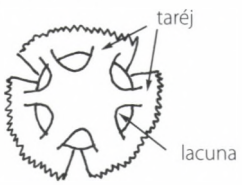

lorae Pálmák levelének szélén szembetűnő, elhalt sejtekből álló csíkok.

loratus Szíj alakú. Növénynévben pl. *Ascocilus loratus* (orchideafaj)
<lat.> loreus 3 = szíjból való

lucidus Fénylő. Növénynévben pl. *Euphorbia lucida* (fényes kutyatej), *Galium lucidum* (fényes galaj), *Thalictrum lucidum* (fényes borkóró).
<lat.> lux = fény; lucidus = világos, fénylő

lugol-oldat Kálium-jodidos jódoldat, mely 5 g I_2-t és 10 g KI-t tartalmaz 100 cm^3 vizes oldatban. Keményítő* kimutatására használják, a barna színű ~ megkékül.

lumen 1. A sejtek sejtfalon belüli belső tere. **2.** A reticulatus pollenszem* felszínének murusok* által határolt mélyedései.
<lat.> lumen = belvilág

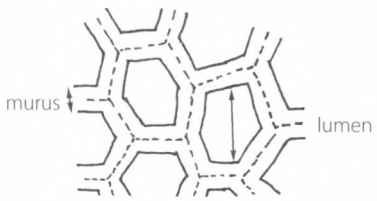

lunaris Félhold alakú. Syn. lunatus.
<lat.> luna = hold, holdvilág

lunatus → lunaris

lupulin Főleg floroglucinokból álló keserűanyag, amelyet a komló (*Humulus lupulus*) mirigypikkelye* választ ki.

luridus Fakó, sápadt. Növénynévben pl. *Carex lurida* (sásfaj), ill. a *Boletus luridus* (változékony tinóru) gomba nevében.
<lat.> luridus 3 = halványsárga, fakó

lusitanicus Portugáliából származó. Növénynévben pl. *Astragalus lusitanicus* (csűdfűfaj).
<lat.> Lusitania = Portugália és Ny-Spanyolország egy része

lutein Levélxantofill*, mely α-karotinból* vezethető le.

luteolus Sárgás. Növénynévben pl. *Reseda luteola* (sárga rezeda).
<lat.> luteolus 3 = sárgás

luteus Sárga színű. Növénynévben pl. *Gagea lutea* (sárga tyúktaréj), *Vicia lutea* (sárga bükköny).

lutoid A kaucsukfa (*Hevea brasiliensis*) fiatal tejcsöveiben* található, tejnedvrészecskéket* tartalmazó vezikulumok*.

lux A megvilágítás erősségének egysége.
<lat.> lux = világosság, nap(világ)

lyratus Lant alakú. Növénynévben pl. *Senecio lyratus* (aggófűfaj).
<gör.> lyra = lant

lysigén intercelluláris → oldásos sejtközötti járat
<gör.> lysis = (fel)oldás

lytociszta Olyan sejt, amelyben cystolith* található.

lyukakkal felnyíló (porocid) **theca** A portok* felnyílásának az a módja, amikor a sztómium* a portok csúcsánál haránt irányban jelenik meg, és ekkor mindegyik portokfél* csúcsa sapkaszerűen válik le, s ezáltal egy kör alakú nyílás keletkezik. Pl. hangafélék (*Ericaceae*), burgonyafélék (*Solanaceae*).

lyukakkal felnyíló (porocid) **toktermés** E toktermésen* az éréskor keletkező lyukakon szóródnak ki a magvak. Pl. pipacs (*Papaver rhoeas*), mák (*Papaver somniferum*), harangvirág (*Campanula*).

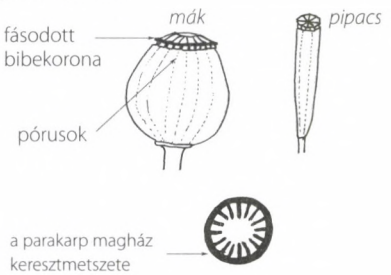

M

m. <lat.> mons, montes rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: hegy, hegyek.

macaedium Egyes zuzmókban a szétesett aszkuszokból* kiszabaduló spórák és a továbbnövekvő parafízisek* laza keveréke.

macerálás A mikroszkópi preparátumkészítésnek az a módja, melynél a vizsgálandó szövetet sejtjeire bontjuk az elsődleges sejtfalak közötti pektin*középlemez* mentén. Ez történhet mechanikai szétfoszlatással, vízben való főzéssel, ill. a vizsgálati anyag természete szerint kémiai beavatkozással. Főzéshez híg savként ecetsav-, borkősav- v. oxálsav-, ill. 50%-os kálilúg- v. 10%-os ammóniaoldatot használnak. Kemény, fásodott részek foszlatásához erősebb hatású szerek szükségesek, pl. Schulze-féle oldat*. Syn. foszlatás.
<lat.> macero = áztat, pácol

macédium (macaedium) Egyes zuzmókban a szétesett aszkuszokból* kiszabaduló spórák* és a továbbnövekvő parafízisek* laza keveréke.

macro- → makro-
↔ micro-

macula <lat.> Folt; a foltos minta egy egysége.

maculatus Foltos, pettyes. Növénynévben pl. foltos árvacsalán (*Lamium maculatum*), foltos kutyatej (*Euphorbia maculata*).
<lat.> maculosus 3 = foltos, pettyes, beszennyezett

maculosus → maculatus

madárporozta (ornitofil/ornithogam) **virág** Trópusi, szubtrópusi területeken gyakoriak. Az ilyen virágok legtöbbször ágvégiek, vaskosak, gyakran kapillárisrendszer szolgál a nagy mennyiségben termelődő nektár felemelésére és kifolyásának megakadályozására. Színük általában piros, de gyakran „papagájszínekből" álló, kontrasztos színösszetételűek. Lehetnek kolibrivirágok, pl. mikulásvirág (*Euphorbia pulcherrima*), kanna (*Canna indica*), cserjés dohány (*Nicotiana glauca*), trombitafolyondár (*Campsis radicans*); ill. nem kolibrivirágok, pl. császárkorona (*Fritillaria imperialis*), egyes eukaliptuszfajok (*Eucalyptus globulus*), papagájvirág (*Strelitzia reginae*).

mag (semen) A nyitvatermők és zárvatermők magkezdeményéből* a megtermékenyülés* után kifejlődő ivaros* szaporító képlet. Úgy keletkezik, hogy a makrospóra* (= embriózsák) nem hagyja el a makrosporangiumot* (= a magkezdemény nucelluszát), hanem rajtamarad a makrosporofillumon* (= termőlevél). A megtermékenyítéskor keletkező zigótából* embrió* fejlődik, mely tápanyaggal körülvéve nyugalmi állapotú szaporító képletté fejlődik, ez a ~. A ~ morfológiája fontos határozóbélyeg, függelékei elterjedésbiológiai szempontból jelentősek.

magányos pórusok A fatest* keresztmetszetében egyenként elhelyezkedő tracheák*.
↔ ikerpórus, póruscsoport

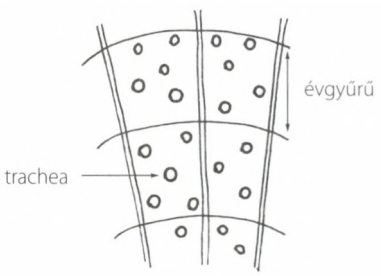

magfázis A sejtmag haploid* v. diploid* állapota.

magfáziscsere A növények egyedfejlődésének azok az állomásai, amikor a diploid* állapot redukció során haploid* állapotra változik, majd az ivarsejtek találkozása ismét a diploid* szakaszt indítja el.

magfázis-váltakozás A növények egyedfejlődésében a diploid* és a haploid* állapot szabályos váltakozása.

magfüggelék (epiphysis, epifízis) A mag felszínén létrejövő, az elterjedésben szerepet játszó képlet. Lehet: köldökpúp*, magköpeny*, magszárny*.

maghártya (kariolemma) Az eukariota sejtek sejtmagját a citoplazmától elhatároló membránpár. Két, egyenként 5-6 nm vastag membrán és az általuk közrefogott 10–40 nm perinukleáris tér alkotja, rajta makromolekulák átjutására alkalmas póruskomplexek találhatók. Syn. nukleáris kettősmembrán.

magház (ovarium) A zárvatermők termőjének* alsó, zárt része, mely egy v. több termőlevél összenövéséből jött létre, és a magkezdemény(eke)t* tartalmazza.

magház állása Megállapításánál a magház elhelyezkedését a takarólevelek* eredési helyéhez viszonyítjuk. Lehet: alsó állású*, felső állású* és középső állású*.

magházüreg (loculum ovarii) A magházon* belül egy v. több termőlevél összenövése által alkotott üreg.

maghéj (testa) A magot befedő védőburok, mely a magkezdemény* egy v. két integumentumából* fejlődik. Lehet kemény, fásodott sclerotesta*, ill. húsos állományú sarcotesta*.

magkezdemény (ovulum) Virágos/magvas növényeknél a makrospóra* keletkezésének helye. Nyitvatermőknél a termőpikkelyen* szabadon fejlődik, zárvatermőknél a magház* belsejében, a termőlevél(ek) falán lévő maglécen* található. Teste a nucellus*, ennek alapi része a kalaza*. A nyitvatermőknél egyrétegű burok fedi, a legtöbb zárvatermőnél kétrétegű burok (integumentum* externum és integumentum internum) takarja. Ezek között a szabadon maradó nyílás a csírakapu (mikropyle). A megtermékenyítés* után a ~ből mag* keletkezik.

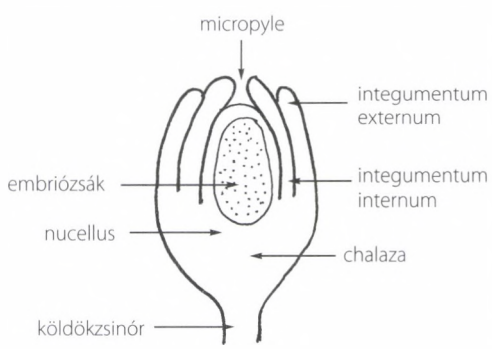

magkezdemény állása Megállapításához a magkezdemény* csúcsának (ahol többnyire a mikropyle* található) és a köldökzsinórnak* egymáshoz viszonyított helyzetét vesszük figyelembe. Lehet: egyenes állású* (ortotróp v. atróp), visszafordult* (anatróp), görbült* (kampilotróp), valamint amfitróp*.

magköpeny (arillus) Egyes magokat körülvevő húsos, többnyire élénk színű burok, mely köldökzsinór*-eredetű. Pl. tiszafa (*Taxus*), kecskerágó (*Euonymus*), tündérrózsa (*Nymphaea*), szerecsendió (*Myristica fragrans*). Ez utóbbinak a magjáról leválasztott ~ a „szerecsendió-virág" néven ismert fűszer.

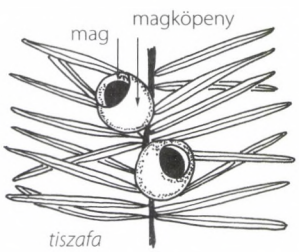

magléc (placenta) Magtanya, mely a magház* belsejében, a termőlevelek belső oldalán a magkezdemények* ízesülési helye.

magn. <lat.> magnitudo rövidítése. Taxonómiai diagnózisokban a jelentése: valódi méret.

magna pollen → pollenméretek

magnificus Pompás. Növénynévben pl. *Notocactus magnificus* (pompáskaktusz), *Senecio magnificus*.
<lat.> magnificus 3 = nagyszerű, fényes, dicső, nemes

magnus Nagy, magas. Növénynévben pl. *Echinacea purpurea* 'Magnus'.
<lat.> magnus 3 = nagy, tágas, hatalmas, nagyszámú

magonc Magcsemete, a fásszárú növényeknek magról kelt fiatal növénye, mely kezdetben dudvás szárú*, de a tenyészidő végére megfásodik.

magorsófonalak A sejtosztódások alatt a sejt két pólusát ~ kötik össze. Ezek mikrotubulusokból* állnak, melyek a tubulin nevű citoplazma-fehérje polimerizálódása révén jönnek létre. A kromoszómák centromerjüknél* tapadnak a ~hoz, és ezek mint húzófonalak juttatják őket a sejt két pólusára.

magpáros (dikaryonos/dikariotikus) **állapot** Két sejtmagvú állapot, mely annak következménye, hogy az ivaros folyamatban a szomatogámia* folyamán csak a sejtek plazmája egyesült, a sejtmagok különállók maradtak. Pl. bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*).

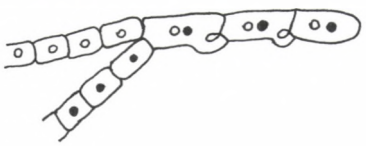

magpúp → köldökpúp

„magszár" Hosszúszártagú*, leveles, virágot v. virágzatot viselő dudvás szár*, amelyet az első évben tőszáras* növények a második évben, virágzáskor fejlesztenek. Pl. petrezselyem (*Petroselinum hortense*), répa (*Beta*).

magszárny A magon* fejlődő, annak szél általi elterjesztését szolgáló felületnagyobbító képlet, → alatus mag.

magtanya → magléc

magtapéta Az acelluláris endospermiumban* az embriózsákot* bélelő sejtmagok összessége.
↔ sejttapéta

magvacska (nucleolus) → sejtmagvacska

magvarrat (raphe, rafe) A magon egy forradásszerű képlet, amely az anatróp* v. a kampilotróp* magkezdeményre ránőtt köldökzsinór maradványa.

magvas (=**virágos**) **növények** (Spermatophyta) A legfejlettebb hajtásos növények*, melyek nyugalmi állapotú szaporító képlete a mag*. Idetartoznak a nyitvatermők és zárvatermők.

major Nagyobb. Növénynévben pl. *Vinca major* (nagy meténg).
<lat.> maior = nagyobb (a melléknév középfoka)
magnus = nagy
↔ minor

makkocska (carcerulus) A makktermés* apró alakja, általában két v. több termőlevelű magházból keletkezik, s éréskor utólagos feldarabolódással – gyakran csészelevelek által borítottan – 4 részterméskére* hullik szét. Pl. ajakosok (*Lamiaceae*), érdeslevelűek (*Boraginaceae*), verbénafélék (*Verbenaceae*). A termés lehet egymagvú is: keserűfűfélék (*Polygonaceae*), kenderfélék (*Cannab(in)aceae*), csalánfélék (*Urticaceae*), hárs (*Tilia*).

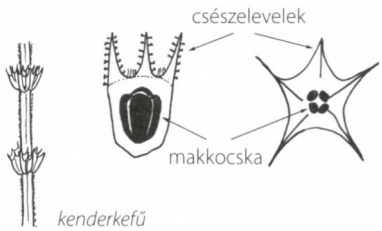

makktermés (glans/nux) Együregű, monomer* v. polimer* magházból* fejlődő száraz, zárt, egymagvú termés, melynek terméshéja vastagabb, kemény, fásodott (többnyire barna v. fekete), maghéja puha. E termést rendszerint fellevelek*, kupacslevelek* veszik körül. Pl. tölgy (*Quercus*), bükk (*Fagus*), szelídgesztenye (*Castanea*), mogyoró (*Corylus*).
<lat.> glans = makk; nux = dió(fa)

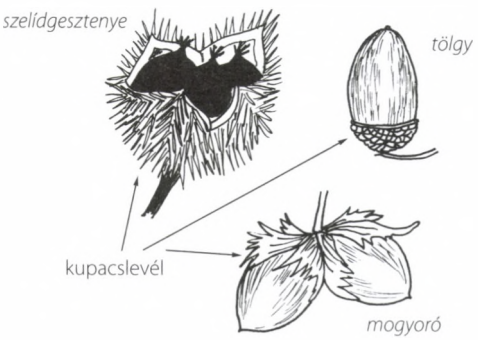

makkterméságazat Olyan termés*, mely úgy jön létre, hogy a virágzatot alkotó minden virág termőjéből makktermés* fejlődik, s ezek a virágzati tengelyen együtt maradva egy elterjedési egységet képeznek, → epertermés.

makro- (macr-, macro-) Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom nagyságát fejezi ki bármilyen vonatkozásban. Növénynevekben pl. *Quercus macrocarpa* (nagymakkú tölgy), *Hydrangea macrophylla* (hortenzia), → mega*-.
<gör.> makros = nagy, hosszú, magas
↔ mikro-

makroelemek A növényekben jelentős mennyiségben jelen lévő nélkülözhetetlen elemek: C, O, H, N, S, P, K, Ca, Mg.

makroevolúció A faj* feletti rendszertani kategóriák (nemzetségek*, családok*, rendek*, osztályok*, törzsek*) kialakulásának folyamata.

makrofibrillum Rostokban a sejtfal* vázszerkezetét adó, a mikrofibrillumok* N ≈ 50 nm átmérőjű kötegeiből álló elemek.

makrogametogenezis Az a folyamat, mely során a makrospórából* (a zárvatermők egymagvú primer embriózsáksejtjéből*) többnyire 3 mitotikus osztódás lezajlása után 4–16 sejtes női gametofiton* nemzedék jön létre.

makrogaméta Ha az ivarsejtek (gaméták) nem egyforma méretűek, a nagyobb a női ivarsejt, a ~.
<gör.> makros = nagy, hosszú, magas + gametés = férj, gameté = feleség
↔ mikrogaméta

makroklíma Nagy területeken (1000–100 000 km^2) a tágabb környezettől éghajlati sajátosságaiban jellegzetesen különböző klíma.
↔ mikroklíma, mezoklíma

makromeiospóra Olyan spóra, mely redukciós osztódással* keletkezett, és belőle női gametofiton* jön létre.
↔ mikromeiospóra

makromolekula Nagy molekulatömegű, a kolloid mérettartományba eső molekula, mely több ezer atom kapcsolódásából jön létre. Kialakulása történhet monomerek* polimerizációja révén.

makroprotallium Női előtelep.
↔ mikroprotallium

makrospecies Olyan alakgazdag faj, amelynek számos alfaja* és változata létezik.

makrospóra A heterospórás* harasztok és a magvas növények által termelt kétféle spóra közül a nagyobb méretű, melyből a női gametofiton*, magvas növényeknél az embriózsák* jön létre. Syn. megaspóra.
↔ mikrospóra

makrospóra-anyasejt → embriózsák-anyasejt

makrosporangium A heterospórás* harasztoktól kezdődően a makrospóra* keletkezési helye. A virágos növényeknél ezzel homológ* a magkezdemény* nucellusa*. Syn. megasporangium.
↔ mikrosporangium

makrosporofillum A heterospórás* harasztoknál a makrosporangiumok* keletkezési helye. A virágos növényeknél ezzel homológok* a termőlevelek*.
↔ mikrosporofillum

makrosporogenezis A makrospóra* keletkezésének folyamata, mely a makrosporofillumon* elhelyezkedő makrosporangiumokban* redukciós osztódással megy végbe.
↔ mikrosporogenezis

makrostyl virág Az a heterostyliás*, kétivarú* virág, melyben a bibeszál* hosszú, így a bibe a portokok szintje fölött van. Syn. dolichostyl virág.
↔ mikrostyl virág

makroszklereida Nagyméretű, oszlop alakú, vasag falú sejtek, pl. a hüvelyesek (*Fabaceae*) maghéját szilárdítják.

malakofília Csigák általi megporzás*.

malakofil virágok → csigaporozta virágok
<lat.> malakon = puhatestű állat

malakogámia Csigamegporzás (malakofília) által bekövetkező megtermékenyítés.

malátacukor → maltóz

malignus Rosszindulatú, ártalmas. Pl. *Aspergillus malignus* (penészgombafaj) nevében.
<lat.> malignus 3 = ártalmas, rossz, veszedelmes, rosszindulatú

malodorus <lat.> Kellemetlen illatú.

malpighianus trichómák → dolabriform trichóma

Malpighi-sejtek Egyes növények maghéjában található, radiális* irányban megnyúlt makroszklereida* sejtek rétege, melyek paliszádparenchimához* hasonlóak, de vastag falúak, és nincs köztük intercelluláris*. Pl. szentjánoskenyér (*Ceratonia siliqua*).

maltóz Keményítő lebontása során keletkező, 2 molekula α-glükózból álló diszacharid. Syn. malátacukor.

malum Alma.
<gör.> malum = alma

malvidin Anthocianidin*, mely egyes mályva- (*Malva*) és petúnia- (*Petunia*) fajok virágszirmainak bíborpiros színét okozza.

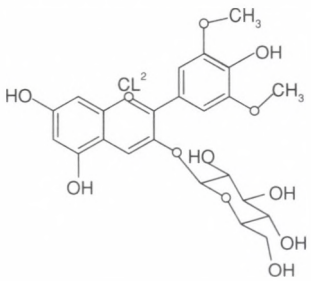

mammilla Bimbószerű felszíni kiemelkedés. Pl. a *Mamillaria* kaktusznemzetség areolái* emlőszerűen kiemelkedő kúpokon ülnek.
<lat.> mamma = emlő; mamilla = csecsbimbó

MANGENOT architektúramodellje Ortotróp*, sympodiális* törzs*. Minden sympodiális* egység disztális* része oldalvást, plagiotróp* helyzetű elágazásként fejlődik.

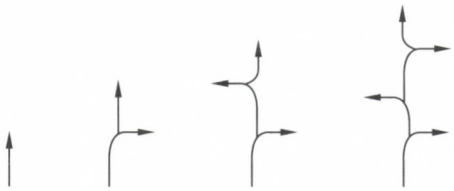

mangrovegyökér Trópusi mocsaras területek és ár-apály zónák növényeinek támasztó léggyökerei*.

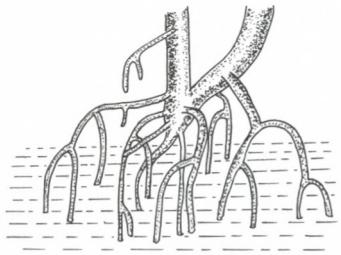

mangrovevegetáció Trópusi sekély tengerpartok, zátonyok iszapos partszakaszain kialakuló ár-apály zónák sótűrő fái által alkotott erdők v. cserjések, amelyek jellemző tulajdonságai a horgonyszerű léggyökerek*, a légzőgyökerek* és az elevenszülés*. Pl. mangrovepálma (*Nypa fruticans*), ill. a mangrovefafélék (*Rhizophoraceae*) és a csavarpálma- (*Pandanus*) fajok.

manifesztálódás Érvényre jutás, megvalósulás.
<lat.> manifesto 1 = kézzelfoghatóvá, világossá tesz, kiderít

mannán Poliszacharid, a sejtfal felépítésében részt vevő hemicellulóz* egyik alkotója.

mannit Cukoralkohol, mely raktározott tápanyag a sárgásmoszatok (*Chrysophyta*) pirenoidjaiban* és a barnamoszat- (*Phaeophyta*) fajokban. Syn. mannitol.

mannitol → mannit

mannóz A növényvilágban igen elterjedt 6 szénatomos monoszacharid*, mely glükoproteidek* és poliszacharidok* (mannánok) része.

manuális Kézi, kézzel végzett.
<lat.> manus = kéz

maradvány merisztéma Azok a csúcsmerisztémákból* levezethető osztódó szövetek, melyek a vegetációs csúcsok* eltávolodása után is megtartják osztódóképességüket. Ilyenek az interkaláris merisztémák*, perikambium*, fasciculáris kambium*.

marazminok Azoknak az allelopátiát* kiváltó hatóanyagoknak egyik összefoglaló neve, amelyeket mikroorganizmusok termelnek, és magasabb rendű növényekre hatnak gátlóan. Pl. a *Fusarium lycopersicum*, *Fusarium solani* növénypatogén gombák fuzarinsav nevű anyagcsereterméke a paradicsomnövényt, ill. a burgonyagumót fonnyasztja.
<lat.> marcesco 3 = elfonnyad

marcescens Elhervadó, elszáradó, de megmaradó. Pl. a pálmák elszáradt levelei, mert sokáig a növényen maradnak.
<lat.> marcesco = elfonnyad, elhervad

marginális Szélen lévő; határozott szélű. Növénynévben pl. *Dryopteris marginalis* (páfrányfaj), *Primula marginata* (kankalinfaj).
<lat.> margo = valaminek a széle, szegélye

marginális merisztémák A levél szélességi növekedésénél szerepet játszó osztódó szövetek.

marginális nektárium Olyan torális nektárium*, amely a csészelevelek és a sziromlevelek alapja közt helyezkedik el. Pl. kapri (*Capparis*), rezeda (*Reseda*).

marginális placentáció → szegélyi placentáció

maritimus Tengerrel kapcsolatos, tengeri. Növénynévben pl. *Juncus maritimus* (tengeri szittyó), *Rumex maritimus* (tengeri lórom).
<lat.> maritima = partvidék, tengerpart, tengermellék

marsupium Egyes májmoháknál a megtermékenyítés után az archegónium* alatti sejtek osztódása eredményeként keletkező zsákszerű üreg.

mas, masculus Hímnemű. Növénynévben pl. *Cornus mas* (som), *Paeonia mascula* (bazsarózsafaj).
<lat.> mas = férfi; masculus 3 = hím

masc. <lat.> masculus rövidítése. Taxonómiai munkákban: hímnemű.

MASSART architektúramodellje Ritmikusan növekedő* monopodiális* törzs*. Ágai plagiotróp* helyzetűek.

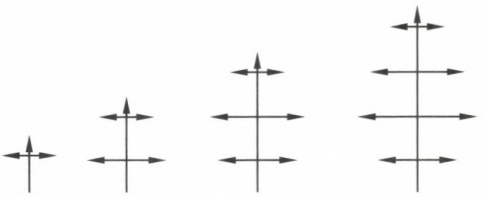

massula **1.** Pollenszemek szerkezet nélküli együttese, mely egy egységként terjed. A kosborfélék (*Orchidaceae*) egyes nemzetségeiben a pollinium* kevésbé tömör, a pollenszemek kisebb csoportjaiból áll, egy-egy ilyen csoport a ~. Az egyes egységeket elastoviscin* szálak kapcsolják össze.

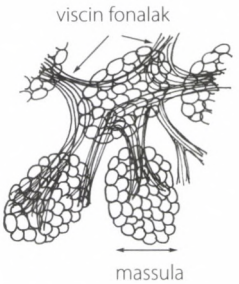

2. Egyes heterospórás* vízipáfrányok (pl. *Azolla*) 64 mikrospórája*, miután a mikrosporangiumot* elhagyja, habszerű periplazmódium által körbevett, 5–8 gömb alakú, úszó massulába tömörül.

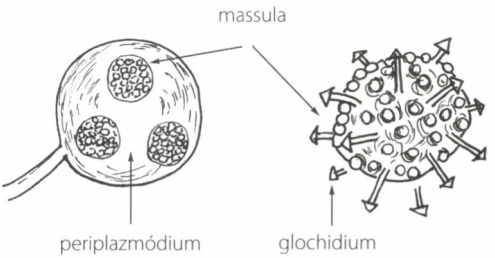

masztigonéma Az ostorok* felszínén előforduló szőrszerű függelékek.

maturáció Valamely egyedfejlődési folyamat végső, érési szakasza.
<lat.> maturo 1 = megérlel, megérik, siettet

maturus Érett.
<lat.> maturus 3 = érett, megérett valamire

maximus Legnagyobb. Növénynévben pl. *Corylus maxima* (óriás mogyoró), *Hepatica maxima* (májvirágfaj).
<lat.> magnus* felsőfoka

másodlagos (szekunder) Nem kezdettől fogva meglévő. Pl. a sejtfal, ha vastagodás során új rétegek épülnek rá; a szervek ~ merisztémák által létrehozott szövetei.

másodlagos (szekunder) **anyagcsere** Azok az anyagcsere-folyamatok*, amelyek nem feltétlenül szükségesek az élet fenntartásához, időlegesen, csak bizonyos életszakaszokban folynak. A folyamatban keletkező anyagok, a másodlagos anyagcseretermékek speciális, kémiai szempontból különböző vegyületek, gyakran egy-egy kisebb rendszertani csoportra, esetleg csak fajra jellemzőek. A napjainkban ismert, a ~ során keletkezett vegyület egyharmada alkaloid*.
↔ elsődleges anyagcsere

másodlagos (szekunder) **bélsugár** A kambium bélsugár-iniciálisaiból létrejövő parenchima*csíkok, amelyek mind a másodlagos fatestbe*, mind a másodlagos háncstestbe* ékelődve haránt irányú szállításban, ill. raktározásban vesznek részt.
↔ elsődleges bélsugár

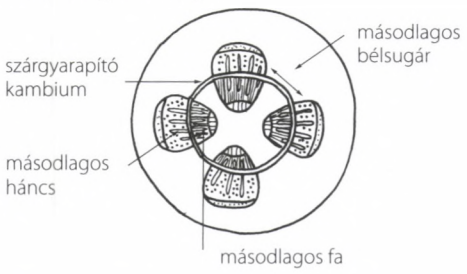

másodlagos (szekunder) **bőrszövet** (periderma) Hajtásos növények idősebb szárának és gyökerének bőrszövetrendszere. Létrehozója a parakambium*, mely kifelé paraszövetet*, befelé paraalapszövetet* termel. Ezek együttesen alkotják a ~et.
↔ elsődleges bőrszövet

másodlagos (szekunder) **endodermisz** Az endodermisz* fejlődésének második stádiuma, amikor az elsődleges endodermisz* sejtjeinek falára szuberin rétegek rakódnak, vagyis a sejtfalak egyenletesen elparásodnak, kivéve az áteresztő sejteket*.
↔ elsődleges, harmadlagos endodermisz

másodlagos (szekunder) **fa** A hajtás, ill. a gyökér másodlagos vastagodásában* részt vevő kambiumok fuziform iniciálisaiból* létrejövő faelemek* összessége.
↔ elsődleges fa

másodlagos (szekunder) **háncs** A hajtás, ill. a gyökér másodlagos vastagodásában* részt vevő kambiumok fuziform iniciálisaiból* létrejövő háncselemek* összessége.
↔ elsődleges háncs

másodlagos (szekunder) **kutikulamintázat** Egy adott kutikula*felszín nagyobb léptékű (>100 μm) mintázata, amely a kutikula érése folyamán alakul ki. Elnevezésében az első tag a finom szerkezetre (elsődleges kutikulamintázat*), a második tag a mintázat magasabb rendű struktúrájára utal. Pl. foveolatus/reticulatus*, foveolatus/striatus*, gemmatus/striatus*, reticulatus/rugulatus*, reticulatus/striatus*, scabratus/reticulatus*, scabratus/striatus*, striatus/corrugatus*, triatus/reticulatus*, striatus/rugulatus*, verrucosus/reticulatus*, verrucosus/striatus*.
↔ elsődleges kutikulamintázat

másodlagos (szekunder) **merisztéma** Olyan osztódó szövet, amely érett szövetből* jött létre, miután az visszanyerte osztódóképességét, → redifferenciálódás, → dedifferenciálódás.
↔ elsődleges merisztéma

másodlagos (szekunder) **sejtfal** Azáltal keletkezik, hogy a sejt megnyúlásos növekedését követően az elsődleges sejtfalra* újabb cellulózrétegek rakódnak (appozíció*). A ~ rétegeiben a cellulóz-mikrofibrillumok* szabályos

elrendeződésűek, egymással párhuzamosak. Három, jól elkülöníthető rétegének jelölése: S_1, S_2, S_3. Az egymást követő rétegekben a mintegy 120°-os elfordulás eredményeképpen jön létre a nagy teherbírást eredményező „kábelstruktúra". A ~ba különféle anyagok rakódhatnak be (inkrusztálódás*), pl. lignin*, szuberin* stb.

másodlagos (szekunder) **szövetek** Azok a szövetek, amelyek másodlagos merisztémák* osztódása során jönnek létre.
↔ elsődleges szövetek

másodlagos (szekunder) **vastagodás 1.** A sejtfal ~a során az elsődleges sejtfalra* újabb rétegek épülnek. Ez szöveti kötelékben élő sejteknél mindig centripetális*, spóráknál*, pollenszemeknél* centrifugális irányú. **2.** A hajtás és a gyökér ~a során a szárgyarapító*, ill. a hullámos kambium*, majd gyökérkambium* működésének eredményeként másodlagos fa- és háncselemek* jönnek létre.
↔ elsődleges vastagodás

másodrendű elágazás A főtengelyről eredő oldalképletek további elágazása.
↔ elsőrendű elágazás

másodrendű ér Az elsőrendű ér* első elágazásai. Jele: 2^0.

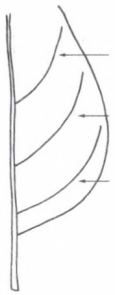

mátrix (sztróma/sztrómamátrix) Alapállomány. **1.** Interfibrilláris* ~. A sejtfal~, melybe a cellulóz*-rostszerkezet ágyazódik. **2.** A sejtorganellumok ~a, melyben belső membránrendszer található. Pl. kloroplasztiszban*, mitokondriumban.
<lat.> matrix = anyaméh, átvitt értelemben az a hely, ahol valami létrejön, keletkezik

McClure architektúramodellje Sympodiális* elágazási sorrend, amelyben minden korlátolt növekedésű* sympodiális egység proximális* része plagiotróp* helyzetű, és a disztális* rész ortotróp* törzset* hoz létre. Ez korlátolt növekedésű* ágakat fejleszt.

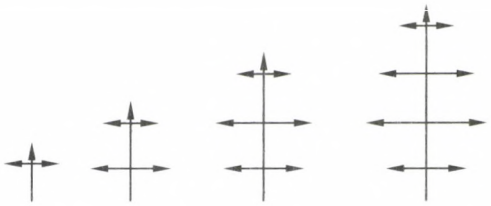

mechanikai alapszövetek → szilárdító alapszövetek

mechanikai tubushossz A fénymikroszkóp* tubusának* felső peremétől az alsó széléig mért távolsága. Ez mikroszkóponként – a gyártó cégtől függően – 160–170 mm közt változik.
↔ optikai tubushossz

meddő (steril) **hajtás** Lágyszárúaknál* az a hajtás, amelyen semmiféle szaporítóképlet (ivarsejt, spóra) nem keletkezik. Pl. mezei zsurló (*Equisetum arvense*) sterilis hajtása*. Fásszárúaknál* az a hajtás, amely a lombkoronát* gyarapítja, de nem terem.
↔ termőhajtás

meddőpikkely A nyitvatermők tobozvirágzatának* termőpikkelyeit* borító, magkezdeményeket nem viselő, gyakran fásodott fedőpikkelylevelek.

meddő rügy Egyik kertészeti szóhasználat szerint a virágkezdeményt nem tartalmazó rügy.

meddő (steril) **virág** Az a virág, amelyben v. hiányoznak, v. fejletlenek az ivarlevelek*. Pl. napraforgó (*Helianthus annuus*) fészekvirágzatának* peremén található nyelves virágok*.

media pollen → pollenméretek

mediális sík Középsík. Syn. medián.
<lat.> medius 3 = középső, középen lévő

medián (sík) → mediális sík

medicinalis Gyógyszerként használt. Pl. *Cassia medicinalis* (pillangósvirágú faj) nevében.
<lat.> medico 1 = gyógyít

mediseptatus Az a termés, amelyben a válaszfal (szeptum*) megközelítőleg a hengeres termés közepe mentén található. Pl. pázsitviola (*Aubrietia deltoidea*).
↔ angustiseptatus, latiseptatus

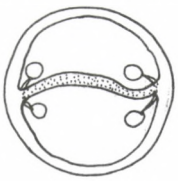

mediterrán A Földközi-tenger vidékén élő, onnan származó.
<lat.> medio = között + terra = föld, földek közt lévő tenger

medius Közepes, középen lévő. Növénynévben pl. *Plantago media* (réti útifű), *Campanula medium* (harangvirágfaj).
<lat.> medius 3 = közepes, középen lévő

medulla → bélszövet
<lat.> medulla = velő, valaminek a belseje

medulláris nyaláb A hajtás bélszövetében* található szállítónyalábok. Pl. szágópálma (*Cycas*).

medulláris réteg A heteromer zuzmótelep* belső állománya, mely csak gombafonalakból áll.
↔ kortex

medulláris sugarak → bélsugarak

medulláris vastagodás Olyan hajtásvastagodás, amely nem kambiális eredetű, hanem a bélszövet* sejtjeinek osztódása eredményeképpen jön létre. Pl. karalábé (*Brassica oleracea* subsp. *caulorapa* var. *gongyloides*) hypocotyl* eredetű szágumójának*, ill. a burgonya (*Solanum tuberosum*) föld alatti ággumóinak* vastagodása.

mega-, megalo- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom rendkívül nagy, óriási voltát jelöli. Növénynévben pl. *Sorbus megalocarpa* (berkenyefaj) → makro*-.
<gör.> megas/makros = nagyon nagy, óriási

megakonídium Sokmagvú konídium.
↔ mikrokonídium

megaplasztisz Az eukariota* moszatok sejtjeiben található egy v. néhány nagyméretű kloroplasztisz*. Alakjukat tekintve változatosak, lehetnek szalag, csillag, ill. gyűrű alakúak.

megaspóra → makrospóra

megasporangium → makrosporangium

megnyúlásos növekedés Olyan növekedés, amely a sejtek térfogatának főleg hosszanti irányban való nagyobbodása következtében megy végbe. Ezzel együtt jár a citoplazmában a vakuolumok* növekedése, melyek végül egy nagy, központi vakuolummá olvadnak össze; valamint az elsődleges sejtfalba* újabb cellulózrostok* ékelődnek a már meglévők közé (intusszuszcepció*).

megporzás (pollinatio, pollináció) Az a folyamat, amely során a pollenszem* a nyitvatermőknél a magkezdemény* csúcsára, a zárvatermőknél a bibére* kerül. Osztályozása a pollenszem származása alapján (önmegporzás*, ill. kölcsönös megporzás*), valamint a pollentranszfer* alapján történik.

megtermékenyítés (fertilisatio, fertilizáció) A megporzást* követő folyamat, mely során a virágporszem vegetatív sejtje pollentömlőt* hajt, s ebben a generatív sejt* kettéosztódva két hímivarsejtet hoz létre. Nyitvatermőknél ezek egy-egy petesejttel, zárvatermőknél a petesejttel és a vegetatív sejttel* egyesülve zigótát* hoznak létre. Syn. megtermékenyülés.

meio- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak, ill. a vele összetett fogalomnak a kicsinységét, kevésbedését fejezi ki.
<gör.> meión = kisebb, csekélyebb

meiocyta Meiózissal* létrejött sejt. Meiospóra*, ritkán meiogaméta*.

meiogaméta Meiózissal* létrejött ivarsejt. Csak a diplonta fejlődésmenetekre* jellemző, pl. kovamoszatok.
↔ mitogaméta

meiospóra Meiózissal* létrejött spóra.
↔ mitospóra

meiosporangium Olyan ivartalan szaporítóképlet, amelyben meiózissal* jönnek létre a spórák*.

meiotikus diplospória A gametofitikus agamospermiának* az a formája, amelyben az embriózsák-anyasejt* ugyan redukciósan osztódik, de az utódsejtek együttmaradása miatt az embriózsák mégis diploid lesz. A benne lévő diploid petesejt parthenogenezissel* alakul embrióvá. Bár az embrió keletkezéséhez nem szükséges hímivarsejt, a mag táplálószövetének kialakulásához egy hím gaméta kell. Ez a részfolyamat a pszeudogámia.
↔ mitotikus diplospória

meiotikus osztódás → meiózis

meiózis Számfelező, redukciós osztódás. A sejtmagosztódásnak az a típusa, mely során egy diploid* sejtből négy haploid* sejt keletkezik. Két egymást követő főszakaszból áll (meiózis I. és II.). Az elsőben feleződik a kromoszómaszám, amikor a homológ kromoszómapárok elválnak egymástól, a második szakasz lényegében mitózis*. Mindkét szakasz négy fázisra osztható: pro-, meta-, ana- és telofázisra. A növényvilágban a spórák* keletkezésére jellemző osztódási típus, ill. nagyon ritkán gaméták keletkeznek így, pl. a kovamoszatoknál.
↔ mitózis

meiozoospóra Meiózissal* keletkezett, mozgásra képes planospóra*.

mela-, melano- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom fekete, sötét voltát jelzi. Növénynevekben pl. *Sorbus melanocarpa* (berkenyefaj).
<gör.> mela-, melano- = fekete, sötét

melioráció A talaj termőképességének javítása a talajtulajdonságok gyökeres megváltoztatása, lecsapolás, öntözés stb. által.
<lat.> melior = jobb

melittofil virág A méhek által látogatott s beporzott virágok, melyek morfológiai bélyegei a beporzó rovarokkal párhuzamos törzsfejlődésben alakultak ki. Pl. ajakosvirágúak (*Lamiaceae*), tátikafélék (*Scrophulariaceae*).

melittopalinológia Virágporszemek és spórák vizsgálata méhek által gyűjtött recens* és foszszilis* mézben.

melleus Mézsárga. Pl. *Aspergillus melleus*, *Agaricus melleus* gombák nevében.
<lat.> mella = mézes víz

mellékerek Főeret* nem tartalmazó párhuzamos levélerezet* egyforma fejlettségű erei. Többnyire az egyszikűekre jellemzőek.
↔ főér, oldalér

mellékeres levél Az egyszikűek mellékér*-rendszere, mely v. párhuzamosan (pázsitfüvek/*Poaceae*), v. ívesen (gyöngyvirág/*Convallaria*), v. sugarasan (pálmák/*Palmae*) rendeződő erekből áll.
↔ főeres levél

mellékgyökér Többé-kevésbé egyforma fejlettségű, elágazó hajtáseredetű gyökerek*, melyek a harasztokra és az egyszikűekre jellemzőek.
↔ fő-, oldalgyökér

mellékgyökérrendszer (homorhizás gyökér) Hajtáseredetű*, több egyenrangú, egyforma fejlettségű mellékgyökérből álló gyökérrendszer, mely heterogén radikációval* jön létre. Általában az egyszikűekre jellemző.
↔ főgyökérrendszer

melléklepel (paraperigonium) Egyes szirom-szerű leplek torkában, korona v. cső alakban létrejött lepelfüggelék. Pl. csupros nárcisz (*Narcissus pseudonarcissus*).

csupros nárcisz

mellékpárta (paracorolla) Néhány szirom körmének* és lemezének belső határán megjelenő pártaszerű* függelék. Pl. habszegfű (*Silene*), enyvecske (*Viscaria*), leander (*Nerium*).

mellékrügy A főrügy mellett v. felett elhelyezkedő, gyengébben fejlett oldalrügyek. Lehetnek: kollaterális* és szeriális ~ek *.
↔ főrügy

melléksejt (subsidiarius sejt) A sztómák* zárósejtjei* mellett található, a környező epidermiszsejtektől különböző sejtek. Csoportosításuk számuk és elhelyezkedésük alapján történik, pl.: 1 ~ű sztómák: axillocitikus*, dezmocitikus*, pericitikus*, polocitikus*, hemiparacitikus*; 2 ~ű sztómák: diacitikus*, paracitikus*, brachyparacitikus*, coaxillocitikus*, copericitikus*; 3 ~ű sztómák: anizocitikus*; 4 ~ű sztómák: tetracitikus*, staurocitikus*, amfiparacitikus*, amfidiacitikus, coparacitikus*; több mint 4 ~ű sztómák: heliocitikus*, aktinocitikus*; 6 ~ű sztómák: hexacitikus*.

melli- Szóösszetételek előtagjaként az utótag mézzel való kapcsolatát jelenti. Növénynévben pl. *Protea mellifera* (cukorcserje).
<lat.> mellitus 3 = mézzel édesített, mézédes + -fer szóvégződés, a megnevezett dolog létrehozásával való kapcsolatra utal

membranaceus levél → oligoszklerofill levél

membrán → biomembrán
<lat.> membrana = bőr, hártya

membránvezikulum (acanthosoma) → vezikulum/vezikula

mentum Néhány orchidea virágában (pl. *Dendrobium* és *Bulbophyllum*) a columna* alapi részén az oldalsó lepellevelek által formált kúp alakú nyúlvány.
<lat.> mentum = áll, állcsont

mer. <lat.> meridionalis rövidítése. Taxonómiai munkákban a lelőhely adatai között a jelentése: déli.

meranthium A virág megporzásbiológiai szempontból egy működési egységet képező része. Pl. a nőszirom (*Iris*) virága 3 ilyen „részvirágból" áll.

merevszőrű (hispidus) Hosszú, merev szőrzetű. Pl. terjőke kígyószisz (*Echium vulgare*), orvosi atracél (*Anchusa officinalis*), közönséges oroszlánfog (*Leontodon hispidus*).

merikarpium (mericarpium) Egymagvú résztermés, mely a több termőlevelű termés érésekor válik külön. Pl. a mályva (*Malva*) papsajttermése*, az ernyősvirágzatúak (*Apiaceae*) ikerkaszat* termése, a juhar (*Acer*) ikerlependék* termése.

meristoderma A *Laminaria* barnamoszat cauloid* képletét kívülről borító sejtréteg.

merisztemoidok Érett szövetek sejtjei között osztódóképességüket megőrző sejtcsoportok, melyek pl. sztómákat*, trichómákat*, levélkezdeményeket, bélsugárkezdeményeket hozhatnak létre.

merisztéle (meristele) A diktiosztéle* amfikribrális nyalábjainak* egyike, mely „sztéle értékű" nyaláb. Pl. egyes harasztok.

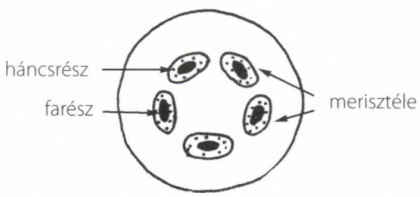

merisztéma (meristema) Osztódó szövet. Sejtjei osztódásainak következménye a növényi test növekedése. Csoportosításuk történhet a növényben elfoglalt helyük alapján: csúcs~*, oldal~*, interkaláris ~*, valamint differenciáltsági* fokuk alapján: ős~*, elsődleges ~*, másodlagos ~*.
<gör.> merizó = feloszt

mero- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom részleges mivoltát jelzi.
<gör.> meros = rész, részlet

merogámia A gametogenezisnek* az a típusa, amikor az ivarsejtek egy v. többsejtű gametangiumokban* képződnek, és azok keletkezése után az egyed nem szűnik meg lé-

tezni. Pl. *Ulothrix*, *Cladophora* fonalas zöldmoszatok.
↔ hologámia

merokrin szekréció A növényi kiválasztásnak az a módja, mely során a kiválasztott anyag sejtből való távozása után a kiválasztó sejt továbbra is megmarad.
<gör.> meros = rész, részlet + krinó = váladékot termel
↔ holokrin szekréció

mesarch xylem Az a protoxylem*, amelynek mindkét oldalán, mind centrifugális*, mind centripetális* irányban végbemegy a metaxylem* differenciálódása.
↔ endarch, exarch xylem

mesocarpium → mezokarpium

mesochil Az orchideák virágában található mézajak* középső része.
↔ hypochil, epichil

mesocotyl → mezokotil
↔ epicotyl, hypocotyl

mesophyllum → mezofillum

mestom hüvely A festucoid* füvekre jellemző két sejtsoros parenchimatikus nyalábhüvely* közül a belső. Sejtjeinek keresztmetszeti átmérője a külső réteghez képest kisebb, sejtfalai vastagabbak és parásodottak.

meta- Szóösszetételek előtagjaként a jelentése: -val, -vel, között, túl, ill. vele összetett.
<gör.> meta (határozószóként) = közben, azután, utána; (elöljárószóként) = között, közé, által, -val, -vel, felé, után; fordulópont

metabolit Az élő szervezet normális anyagcseréjében részt vevő vegyület.

metabolizmus Anyagcsere. Az élő szervezetben lejátszódó kémiai folyamatok összessége. Ezek irányuk szerint lehetnek anaboli(ti)kus* v. kataboli(ti)kus* folyamatok.
<gör.> metabolé = csere, átváltozás

metacentrikus kromoszóma Olyan kromoszóma*, amelynek centromeronja* a kromoszóma közepén van, és ezáltal a karok hossza megközelítőleg egyenlő (a sejtosztódás anafázisában* V betűhöz hasonló alakú).
↔ akrocentrikus, telocentrikus

metafázis A sejtmagosztódás középszakasza, melyben a kromoszómák* a sejt egyenlítői síkjában rendeződnek.
↔ profázis, anafázis, telofázis

metafloem (metaphloem) Az elsődleges háncs* azon elemei, amelyek a környező szövetek megnyúlásos növekedése után differenciálódnak, ezért sokáig – másodlagosan nem vastagodó egyszikűeknél mindvégig – működőképesek maradnak.
↔ protofloem

metagenezis → nemzedékváltakozás
<gör.> meta-* + genesis*

metakromatikus festés Olyan mikrotechnikai festék* alkalmazása, amely az egyes szövettájakat más színűre festi. Pl. a toluidinkék* a fásodott* sejtfalakat kékeszöldre, a parásodott sejtfalat pedig barnászöldre. Syn. heterokromatikus festés.

metakutinizáció A gyökércsúcsban* lejátszódó folyamat, zsírnemű anyagok megjelenése a sejtfalban. A gyökérsüveg* külső rétegeinek sejtjeiben és a rizodermiszben* ott figyelhető meg, ahol az exodermis* kezd kialakulni.

metameria Eltolási szimmetria. Hasonló elemek ismétlődése egy tengely mentén úgy, hogy azok egymástól egyenlő távolságra helyezkednek el, és azonos irányba tekintenek. Pl. oszlopkaktuszok areoláinak* egy sorba való rendeződése, fenyők tobozán a meddőpikkelyek* elhelyezkedése.

metamorfózis Növényi szerveknek, szervrészeknek a fejlődés során történő megváltozása, sajátos morfológiai átalakulása, mely által új működésre válnak alkalmassá.
<gör.> meta* + morphé = alak

metaphloem → metafloem

metatópia Egyes virágos növényeken megfigyelhető jelenség, amelynek következtében a hajtástengely elágazásai bizonyos összenövések következtében nem követhetők nyo-

mon. Ilyen pl. ha az oldalhajtás ránő a hajtástengelyre (concaulescencia*) v. a tartólevélre* (recaulescencia*).

metaxylem Az elsődleges fa* azon elemei, amelyek a környező szövetek megnyúlásos növekedése után differenciálódnak, ezért sokáig – nem vastagodó egyszikűeknél mindvégig – működőképesek maradnak. Aszerint, hogy a protoxylem* melyik oldalán jönnek létre, kialakulásuk lehet endarch* és exarch*.
↔ protoxylem

metramerisztéma A hajtáscsúcs tunica* és corpus* iniciálisainak* együttesére bevezetett fogalom.

metszés Szövettani és sejttani felépítés vizsgálatát megelőző eljárás, a vizsgált anyagból rendkívül vékony szeletek készítése. Gyors vizsgálathoz éles borotvával, nagy mintaszámú mikroszkópi vizsgálatoknál a beágyazott* anyagból mikrotóm* segítségével történik.

metszési síkok A vizsgált szerv hossztengelyéhez viszonyítva lehet: keresztmetszet*, radiális hosszmetszet*, tangenciális hosszmetszet*.

mezo- (meso-) Szóösszetételek előtagjaként nagyság-, tér- v. időbeli közbeeső helyzetet jelöl.
<gör.> mesos = középső, középen lévő

mezoapertúra A pollenszem* falában az ekto-* és endoapertúra* közötti terület.

mezofil 1. Közepes hő- v. vízigényű. Pl. a ~ baktériumok 32–42 °C, a ~ gombák 5–37 °C közötti tartományban aktívak. **2.** ~ termőhelyek az üde, közepesen nedves területek, pl. mocsárrétek, láprétek, ~ lomberdők.
↔ termofil, pszichrofil

mezofillum (mesophyllum) Levélközépi szövet. A levél két bőrszövete közötti parenchimatikus* szövetállomány, mely a fotoszintézis színhelye (klorenchima*), ill. raktározhat is.

mezofita (mesophyta), e. sz. **mezofiton** (mesophyton) Közepes vízellátottságú élőhelyen élő, közepes vízigényű növények, amelyek nem alkalmazkodtak a szélsőséges (extrém) száraz v. nedves talajviszonyokhoz. Pl. bükkös és gyertyános-tölgyes erdeink, kaszálórétjeink növényei: illatos galaj (*Galium odoratum*), medvehagyma (*Allium ursinum*), réti boglárka (*Ranunculus acris*), réti margitvirág (*Leucanthemum vulgare*).

mezogámia Az aporogámia* egyik típusa, amelynél a pollentömlő a magkezdemény* oldalán, vagyis az integumentumokon* keresztül hatol be. Pl. tök (*Cucurbita*), szil (*Ulmus*).
↔ akrogámia, kalazogámia

mezogén sztómafejlődés A sztómafejlődésnek az a módja, amelyben a melléksejtek* és a zárósejtek* is ugyanabból a protodermasejtből* mint anyasejtből keletkeztek.
↔ perigén, mezoperigén sztómafejlődés

mezokarpium (mesocarpium) Húsosfalú termések termésfalának* (pericarpium*) középső rétege. A legtöbb gyümölcsnél ez jelenti a termés „húsát". Pl. csonthéjas* termések.
↔ exo-, endokarpium

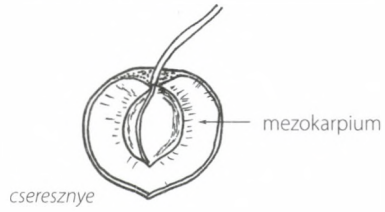

mezoklíma Tájléptékű földrajzi egységek speciális klímája, átmenetet képez a mikroklíma* és a makroklíma* között. Leginkább tavak mellett, hegyek lejtőin v. nagyobb hegységek szél- és esőárnyékában alakul ki.
↔ makroklíma, mikroklíma

mezokolpium (mesocolpium) A pollenszemek* felszínének azok a területei, melyeket a szomszédos kolpuszok* szegélyei fognak közre.
↔ apokolpium

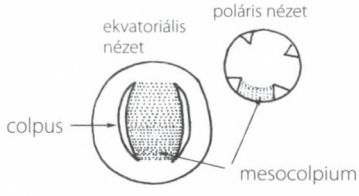

mezokotil (mesocotyl) A rügyecske* alsó, rövid szárrésze, ahol a sziklevel(ek) ered(nek). Az egyszikűek hajtáseredetű gyökerei* is innen erednek a csírázás során.
↔ epikotil, hypocotil

mezóma A telóma* elágazásmentes internódiuma*.

mezomorf jelleg A levél sztómáinak* zárósejtjei ilyenkor az epidermiszsejtek szintjében helyezkednek el. Ez többnyire mezofita* növényekre jellemző.

mezoperigén sztómafejlődés A sztómafejlődésnek az a módja, amelyben egy v. több melléksejt* a zárósejtekkel* együtt ugyanabból az anyasejtből keletkezik, míg a többi másik protodermasejt(ek)ből*.
↔ mezogén, perigén sztómafejlődés

mezophyta → mezofita

mezoporium (mesoporium) A pollenszemek* felszínén azok a területek, amelyeket a szomszédos pórusok* szegélyei fognak közre.
↔ apoporium

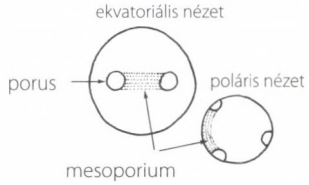

mezoszklerofill (mesosclerophyll) Az a levél, amelynek száraz súly/nedves súly hányadosa 0,320–0,409 közti érték. Syn. chartaceus.

mezotegmikus mag Az a mag, amelyben a maghéj* szilárdító szövete a belső integumentum* középső rétegéből fejlődik.
↔ exotegmikus, endotegmikus

mezotestalis mag Az a mag, amelyben a maghéj* szilárdító szövete a külső integumentum* középső rétegéből fejlődik.
↔ exotestalis, endotestalis

mezotónia A növény alkatát a főtengelyen megjelenő oldalhajtások helyzete szabja meg. Egyes cserjékre* a középtáji elágazás jellemző, vagyis oldalelágazásaik főleg a hajtás közepe táján keletkeznek.
↔ akrotónia, bazitónia

mezozoikum Földtörténeti középkor, amely mintegy 250 millió évvel ezelőtt kezdődött, és 66 millió éve ért véget. Három időszaka: triász, jura*, kréta*. A Föld növénytakarójában uralkodóvá váltak az erdők, jellemző fajaik a nyitvatermők közül kerültek ki, de a krétában már megjelentek a zárvatermők is.

mezőrekesz A fénymikroszkóp* fényforrása elé helyezett fényrekesz*.

méhvirágok → melittofil virágok

mészkedvelő növény Ilyen a virágos növények nagyobb része, a legtöbb baktérium, ill. sok gomba. Talajukban a kalcium-karbonát határozza meg a talaj kémhatását. Megkülönböztetünk obligát* ~eket (calcifil), amelyek a kalciumion nélkül életképtelenek (pl. havasi gyopár), és fakultatív* ~eket (baziklín v. bazifrekvens), amelyek semleges v. savanyú talajon is megélnek, de a meszes v. karbonátos talajokon versenyképesebbek (indikátor növények*), → bazifil.
↔ mészkerülő növény

mészkerülő növény Savas környezetet kedvelő szervezetek; lehetnek mikroorganizmusok, amelyek életműködéséhez a környezet savas kémhatása szükséges, pl. savanyú talajokban, bányavizekben élő baktériumok. Szárazföldi növényeknél megkülönböztetünk obligát* ~eket, amelyekre a kalciumion károsan hat, pl. a tőzegmoha (*Sphagnum*), csarab (*Calluna*), áfonya (*Vaccinium*), ill. sok gomba, és fakultatív* ~ v. más néven acidoklín v. acidofrekvens* növényeket, → indikátor növények*.
↔ mészkedvelő növény

mészmirigy Olyan soksejtű szőr, mely egy speciális nyíláson, a vízpóruson át mészsókat választ ki, mely száradás után a növény felszínén fehér porszerű bevonatot képez. Pl. kékgyökér (*Plumbago*), kőtörőfű (*Saxifraga*).

mézajak (labellum) A kosborfélék (*Orchidaceae*) virágában a három lepellevél* közül a legalsó, amely mind alakjában, mind mintázatában különbözik a másik kettőtől, és ezáltal a virágnak jellegzetes formát ad, ez okozza a virág zigomorf szimmetriáját*. Megporzásbiológiailag fontos szerepet játszik, mert mintázata a megporzó rovarfaj női egyedét utánozva a hím egyedeket magához vonzza. Alapi részén nektárt* választ ki.

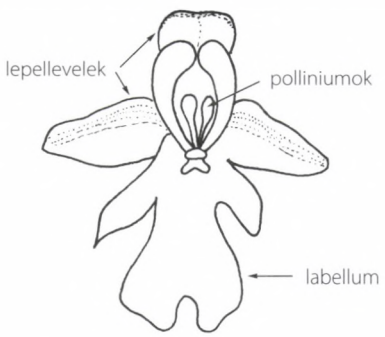

mézga Vízben duzzadó, ragacsos, levegőn többnyire megszilárduló, bonyolult összetételű, poliszacharid*-tartalmú anyag. A sejtfalban cellulózból* és hemicellulózból* jön létre, többnyire sebzés v. fertőzés hatására, szerepe a sebelzárás. Egyes növényekben sértetlen szövetekben is termelődik.

mézharmat 1. Levéltetvek és néhány más rovar által kiválasztott cukros nedv. **2.** Az anyarozs/varjúköröm (*Claviceps purpurea*) gomba által kiválasztott cukros folyadék.

M-fázis Az eukariota sejt sejtciklusának* legrövidebb szakasza, a mitózis* fázisa, melyre a kromatinállomány kromoszómákba való kondenzációja és a kromatidák szétválása jellemző. E fázis végén két leánysejt jön létre.
↔ G1-, S-, G2-fázis

micellum Egymással szigorúan párhuzamosan kristályrácsba rendeződött molekulák kettősen fénytörő halmaza gélekben. A sejtfalat felépítő elemi ~ok egymással párhuzamosan futó cellulózmolekulákból állnak, melyeket hidrogénhidak kapcsolnak össze.
<lat.> mica = szemecske

micélium (mycelium) A gombák elágazó sejtfonalainak* szövedéke. Eredetét tekintve lehet: primer* (spórából kihajtó), szekunder* (hifák anasztomózisával* kialakuló), tercier* ~ (álszövetet* képző).
<gör.> myké = gomba; mycelium = gombaszerű

micéliumgyökér A trópusi *Rafflesia-* (óriásvirág) fajok élősködő* gyökere, amely gombafonalakra emlékeztető módon járja át a gazdanövény testét. Ez az élősködés igen magas foka, az élősködő növény vegetatív szervei szinte teljesen redukálódtak.

micranthus Kisvirágú. Növénynévben pl. *Potentilla micrantha* (kisvirágú pimpó), *Rosa micrantha* (kisvirágú rózsa).
<gör.> mikros = kicsi + anthos = virág

micro → mikro-
↔ macro-

micropropagatio → szövettenyészet
<lat.> propagatio = terjesztés, szaporítás

migráció Egyedeknek v. szaporító képleteiknek (mag*, spóra*) egyik elterjedési területről a másikra jutása, és ennek révén a faj* populációinak* helyváltoztatása, vándorlása. Ha ennek iránya csak kifelé mutat: emigráció, ha befelé irányuló: immigráció, ha periodikusan kétirányú: ~ néven ismeretes.
<lat.> migro 1 = kiköltözik, elvándorol, elszállít

miko- (myco-) Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a gombákkal való kapcsolatát jelzi.
<gör.> myké = gomba

mikobionta → mycobionta

mikodomácium (mycodomacium) A szimbiózis* egyik formája, amelyben hajtásos növények, pl. ezüstfa (*Elaeagnus*), éger (*Alnus*) gyökereiben sugárgombák (*Actinomyces*) élnek, melyek megkötik a levegő szabad nitrogénjét.

mikofil gombák Gombafonalakat elpusztító gombafajok. Pl. egyes rajzóspórás gombák, *Trichoderma*-fajok. Syn. mikoparazita gomba.

mikológia (mycologia) Gombákkal foglalkozó tudományág.
<gör.> myké = gomba + logos = lényeg

mikorrhiza (mykorrhiza) Gomba-gyökér szimbiózis. Fajtái: ektotróf* és endotróf ~*.
<gör.> myko-* + -rhiza*

mikorrhizinek A gomba-gyökér szimbiózisában* a növény és a gomba által együttesen szintetizált fehérjék, melyeket külön-külön egyikük sem termel. Keletkezésük az összehangolt génszabályozás bizonyítéka.

mikotoxikózis A gombamérgezéseknek az a típusa, amelyet nem közvetlenül a gomba, hanem a kiválasztott gombatoxinokat tartalmazó élelmiszer elfogyasztása okoz.
↔ mycetizmus

mikotróf (mycotroph) Gombák segítségével táplálkozó növény.

mikovírusok A gombasejtek citoplazmájában a sejtmagon kívül található DNS*- v. RNS*-molekulák (plazmidok), amelyek a sejtmagtól függetlenül megkettőződve a sejtosztódás után az utódsejtekbe is bejuthatnak.

mikózis (mycosis) Kórokozó gombák által kiváltott betegség.

mikro- (micro-) Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom kicsiny voltát jelöli.
<gör.> mikros = kicsi

mikroelemek Az élő szervezetek számára csak kis mennyiségben szükséges, de létfontosságú elemek. A növények számára ~: Fe, B, Mn, Cu, Zn, Mo. Syn. nyomelemek.

mikroevolúció Fajon belüli evolúció. A populáció* genetikai állományában bekövetkező kismértékű változások, amelyek inkább fajon belüli változat* kialakulását eredményezik, és nem járnak új faj keletkezésével.
<gör.> mikros = kicsi + <lat.> evolvo 3 = kibontakozik

mikrofestékek → mikrotechnikai festékek

mikrofibrillum A cellulóz-~ok a sejtfal kb. 2000 (micellumonként* 100) cellulózláncot tartalmazó ultrastrukturális elemei, melyek átlagosan 10 nm* átmérőjűek.
↔ makrofibrillumok

mikrofilamentum A citoplazmában található, kb. 6 nm* vastagságú rostos struktúra, mely kémiailag aktinból* áll. A citoszkeleton* alkotójaként a citoplazma áramlásos mozgásában van szerepe.

mikrofillum (microphyllum) A lomblevelek első képviselői, melyek az első szárazföldi telómás* ősnövények fejlettebb képviselőin (*Psilophyton*, *Asteroxylon*) jelentek meg. Tulajdonképpen a hajtástengely, vagyis a telóma emergenciaszerű* kinövéseinek tekinthetők, mert soha nincsenek levélréssel* kapcsolatban. Belőlük vezethetők le a makrofillumok*.
↔ makrofillum

mikroflóra A növényvilág v. valamely terület mikroszkopikus növényfajainak összessége.

mikrogaméta Ha az ivarsejtek (gaméták) nem egyforma méretűek, a kisebb a hímivarsejt, a ~. Általában ostorral* v. csillóval* mozog.
↔ makrogaméta

mikroklíma A növénytakaró által kialakított talajmenti légterek sajátos, a növényzetmentes környezettől (makroklíma*) eltérő légköri tulajdonságai (fény, hőmérséklet, páratartalom). Vonatkozhat talajfelszínre, ökoszisztémára, ill. a növény felszínének meghatározott részére, pl. sztómakripta*.
↔ makroklíma, mezoklíma

mikrokonídium Egymagvú konídium. Syn. spermatium.
↔ megakonídium

mikromeiospóra Olyan spóra, amely redukciós osztódással* keletkezett, és belőle hím gametofiton* jön létre.
↔ makromeiospóra

mikrométer (jele: μm, μ) → mikron

mikron (jele: μm, μ) Hosszmértékegység, a méter milliomod (10^{-6}), a milliméter ezredrésze, melyet sejtek, sejtorganellumok, baktériu-

mok méretének megadására használnak. Syn. mikrométer.

mikroorganizmus Mikroszkóppal látható parányi élőlény (baktérium, gomba, növényi v. állati egysejtű).
<gör.> mikros = kicsi + organon = eszköz, szerszám, szerv

mikroprotallium Hím előtelep.
↔ makroprotallium

mikropyle → csírakapu

mikroretikulatus pollen Olyan pollenszem*, amely felszínének hálózatos mintázatát < 1µm méretű tarajok és árkok alkotják.

microspecies → kisfaj

mikrospóra A heterospórás* harasztok kétféle spórája közül a kisebb méretű, amelyből a hím gametofiton* fejlődik. A virágos növények fiatal pollenszemei* homológok* a mikrospórával.
↔ makrospóra

mikrosporangioforum A zárvatermők és a heterospórás harasztok közti homológ* képletek közül a porzószál* megnevezésére szolgál.

mikrosporangium A heterospórás* harasztokban a mikrospórák* keletkezésének helye. A virágos növények ezzel homológ* képlete a pollenzsák*.
↔ makrosporangium

mikrosporocyta → pollenanyasejt

mikrosporofillum Spóratermelésre módosult levél, amelyen a mikrosporangiumok* a mikrospórákat* hozzák létre. A virágos növényeknél a porzó(levél) felel meg a ~nak.
↔ makrosporofillum

mikrosporogenezis A mikrospórák* keletkezésének folyamata, mely a mikrosporofillumon* elhelyezkedő mikrosporangiumokban* redukciós osztódással megy végbe.
↔ makrosporogenezis

mikrostyl virág Az a heterostyliás* kétivarú* virág, melyben a bibeszál* rövid, így a bibe a portokok szintje alatt van. Syn. brachystyl virág.
↔ makrostyl virág

mikroszisztematika A növényrendszertannak* az a módszere, amely az anatómiai* kutatásokból hasznosítható eredményeket alkalmazza a rendszerezésben. Pl. rostacsőplasztiszok*, viasztípusok*, sztómatípusok* vizsgálata.

mikroszkóp Kisméretű tárgyak nagyított képét előállító lencserendszer. Fajtái: fénymikroszkóp*, elektronmikroszkóp* stb.
<gör.> mikros = kicsi + skopos = vizsgáló

mikrotechnika A mikroszkópos vizsgálatokhoz történő minta-előkészítés módszereinek összefoglaló elnevezése.

mikrotechnikai festékek A mikrotechnikában használatos festékek túlnyomó része mesterségesen előállított szerves festék, legtöbbjük a kőszénkátrányban előforduló anilin származéka. Ezek lehetnek savanyú és bázikus ~ aszerint, hogy az adott festékmolekulának a vegyület színét okozó atomcsoportja, az ún. kromoforcsoport milyen kémiai jellegű gyökkel kapcsolódik. A savanyú ~ben (anilinkék, eozin, savanyú fukszin, kongóvörös, lichtgrün, níluskék stb.) a molekula savas jellege szulfogyöktől (SO_3H) v. a karboxilgyöktől (COOH) ered, míg a bázikus ~ (bismarckbarna, bázikus fukszin, gencianaibolya, metilénkék, neutrálvörös, szafranin, toluidinkék) lúgos jellegét az aminogyök (NH_2) v. a hidroxilgyök (OH) adja.

mikrotestek A citoplazmában található, 0,5–1,5 µm átmérőjű kicsiny, megközelítően gömb alakú testek, amelyeket membrán határol, bennük a mátrix* finoman szemcsés, ebben gyakran fehérjekristályokat látunk. Enzimtartalmuk és anyagcserebeli szerepük szerint lehetnek: peroxiszómák és glioxiszómák*.

mikrotóm Mikroszkópos vizsgálatokhoz metszetek előállítására alkalmas eszköz, amelynek rögzített éles kése a beágyazott* anyagból rendkívül vékony (3–5 µm*) metszeteket vág le. Típusai a szánkamikrotóm, a rotációs mikrotóm, ill. az elektronmikroszkópos vizsgálatokhoz 20–100 nm* vastagságú metszetek készítésére alkalmas ultramikrotóm. Ez

utóbbinak kése gyémántból v. speciális üvegből készül.

mikrotubulus A citoplazma átlagosan 20–25 nm* átmérőjű, határozatlan hosszúságú, csőszerű képződményei, melyek tubulin nevű proteinalegységekből állnak. Az eukariota* sejt nagy mennyiségben jelen levő sejtalkotói, a citoplazmában v. szabadon vannak jelen, v. strukturális alkotói az ostoroknak*, csillóknak*. Szerepük a sejtfal mikrofibrillumainak orientációjában, a magorsófonalak* kialakításában, önállóan mozgó sejteknél a sejt mozgásában van.

miktoplazma A rostasejtek* és rostacsőtagok* egyedfejlődése során a sejtmembránok közül a sejtmaghártya és a vakuolum* határoló hártyája autolízis* révén feloldódik, így a maganyag és a vakuolum tartalma keveredve a citoplazmával létrehozza a miktoplazmát. Syn. mixoplazma.

militaris Katonai. Növénynévben pl. *Orchis militaris* (vitézkosbor).
<lat.> militaris = katonai

millimikron A nanométer* korábbi neve. A mikrométer (mikron)* ezredrésze. Jele: nm, mμ.

mimikri Rejtőzködés. A főleg állatokra jellemző alkalmazkodásra a növényvilágban is sok példa van: a kontyvirágfélék (*Araceae*) virágzatai mintás csigákat, ill. az *Arisaema* (csápvirág) faj kobrát utánoznak.
<gör.> mimikos = rejtőzködő

mineralizáció Ásványosodás. A talajban élő mikroorganizmusok tevékenysége során a szerves anyagok egyszerűbb szerves vegyületekre, ill. szervetlen molekulákra történő lebomlása.

miniatus <lat.> Skarlátszín, míniumvörös. Növénynévben pl. *Cotoneaster miniatus* (madárbirsfaj).

minimálarea Az a legkisebb terület, amelyben már megtalálhatók az adott társulásra* jellemző összes faj egyedei.

minimumtörvény A környezetében legkisebb mennyiségben jelen levő, valamely élőlénynek v. természetes állományának fejlődéséhez, szaporodásához feltétlenül szükséges tényező. LIEBIG német kémikus 1840-ben kimondott törvénye, mely szerint a tápanyagok felvételének mértéke a talajban legkisebb mennyiségben előforduló tápanyaghoz igazodik.

minimus Legkisebb. Növénynévben pl. *Gagea minima* (apró tyúktaréj), *Medicago minima* (apró lucerna).
<lat.> parvus* (= kicsi) melléknév felsőfoka

minor Kisebb. Növénynévben pl. *Lemna minor* (apró békalencse), *Vinca minor* (kis télizöld).
<lat.> parvus* (= kicsi) melléknév középfoka

minus Kevesebb. Növénynévben pl. *Arctium minus* (kis bojtorján).
<lat.> minus = kevesebb

minuta pollen → pollenméretek

miocén A földtörténeti jelenkor harmadidőszakának utolsó előtti, 24 millió éve kezdődött, és 5 millió éve véget ért szakasza. Élővilága már nagymértékben hasonlított a maihoz.

miophyl → myophil

mirabilis Csodálatos. Növénynévben pl. *Mirabilis jalapa* (csodatölcsér), *Viola mirabilis* (csodás ibolya).
<lat.> mirabilis = csodálatos, különös

mirha Alacsonyabb (20–40%) gyanta-, de magasabb olajtartalmú, ezért alig keményedő, sűrűn folyó, illatos növényi nedv.
↔ tömjén

mirigy Egy v. több sejtből álló, kiválasztást végző képlet. A kiválasztott anyag endogén kiválasztás esetén a növényben marad, exogén típus esetében a növény felszínére kerül.

mirigygomoly (colleter, kolléter) Többsejtű mirigy*, mely ragadós, gyantaszerű anya-

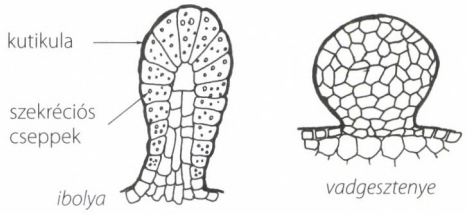

got választ ki. Pl. vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) rügypikkelylevelein* a váladék véd a kiszáradás, fagyás, fertőzés ellen.

mirigypikkely (squamula) Többsejtű, pikkely alakú mirigy*. Pl. a komló (*Humulus lupulus*) virágának takarólevelein található ~ keserű váladéka humulint és lupulint tartalmaz, melyet a sörgyártásban és a gyógyszeriparban használnak fel.

mirigyszőr (glanduláris trichóma) Egysejtű v. többsejtű kiválasztó képletek. Ha többsejtűek: nyélből és egy v. több sejtből álló fejecskéből épülnek fel.

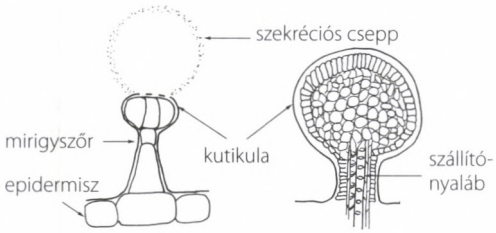

miriotécium A tömlősgombák (*Ascomycetes*) aszkolokuláris* termőtesttípusai közül az, amely párnaszerű, és benne elszórtan elhelyezkedő lokuluszokban* egy-egy aszkusz* van.
↔ hiszterotécium, pszeudotécium

mito- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a fonállal való bármilyen kapcsolatát, hasonlóságát jelzi.
<gör.> mitos = fonál, lánc

mitogaméta Minden ivarsejt*, amely mitózissal* jött létre. Kivételt csak a diplonta* fejlődésmenetben redukciós osztódással keletkező ivarsejtek képeznek.
↔ meiogaméta

mitokondrium Az eukariota* sejtek citoplazmájában nagy számban jelen levő, alakját változtatni képes, hosszúkás, ritkábban gömbölyded v. fonálszerű energiatermelő sejtszervecske, melynek átlagos hosszúsága 2 μm*. Kettős membrán* határolja, a belső felszíne sokkal bonyolultabb, rajta felületnagyobbító betüremlések találhatók, melyek lehetnek kesztyűujjszerű tubulusok v. zsákszerű kriszták. Saját DNS*- és riboszóma*tartalma miatt a sejtben félig autonóm organellumnak tekinthető. A sejt legfontosabb ATP*-termelője, mint a sejtlégzés, a biológiai oxidáció, tehát az energiafelszabadítás színhelye.
<gör.> mitos = fonál, lánc + chondronos = szemecske, darabka

mitospóra Számtartó osztódással keletkezett spóra*. Keletkezése jó tápanyag-ellátottság mellett gyakori. Pl. ostoros zöldmoszat (*Chlamydomonas*), elágazó fonalas zöldmoszat (*Ulothrix*), valamint számos gombafaj.
↔ meiospóra

mitotikus diplospória A gametofitikus agamospermiának* az a formája, amelyben az embriózsák-anyasejt* nem osztódik redukciósan, belőle 8 diploid sejtből álló embriózsák* alakul. Ezek bármelyikéből fejlődhet embrió, ez az embrióképzés az apogamétia. A mag táplálószövete* autonóm módon fejlődik, hímivarsejt nem kell hozzá.
↔ meiotikus diplospória

mitotikus osztódás → mitózis

mitózis Számtartó sejtmagosztódás. A sejtmagosztódásnak az a típusa, amely során egy anyasejtből két, a kiindulásival megegyező kromoszómaszámú leánysejt keletkezik. Szakaszai: pro-*, meta-*, ana-*, telofázis*.
<gör.> mitos = fonál, lánc
↔ meiózis

mitozoospóra Mitózissal* keletkezett, mozgásra képes planospóra*.

mix- Szóösszetételek előtagjaként a fogalom elegyedéssel, keveredéssel való kapcsolatát fejezi ki.
<gör.> meix = vegyítés, elegyítés

mixaműba A nyálkagombák amőboid* sejtjei.

mixoflagelláta Olyan nyálkaamőba (mixaműba*), amely ostorokat* fejleszt.

mixoplazma → miktoplazma

mixotrófia A heterotrófiának* az a változata, amikor a kívülről származó szerves anyagot a szervezet csak mint szénforrást használja fel, az ATP* szintéziséhez szükséges energiát

nem ebből, hanem fényenergia felhasználásából nyeri. Pl. ostorosmoszat (*Euglena*), körtike (*Pyrola*).
↔ auxotrófia

modifikatorikus differenciálódás A hajtáscsúcs differenciálódása a hely törvénye* értelmében.

modifikáció Nem öröklődő tulajdonságok megjelenése.
<lat.> modifico = kellően megmér, átalakít

moesiacus Moesiában (Bulgária, Szerbia, Montenegro) honos. Pl. *Fagus sylvatica* ssp. *moesiaca* (balkáni bükk) nevében.

moha-páfrány típusú sztóma A zárósejtek* felépítése, sejtfalvastagodása és légrésszabályozó működése alapján a legősibb sztómatípus. A zárósejtek keresztmetszete kör alakú, a tágulás mindig a felületre merőleges irányban megy végbe, mivel a hasi sejtfal vékony.

mollis Lágy, puha. Növénynévben pl. *Bromus mollis* (puha rozsnok), *Geranium molle* (puha gólyaorr).
<lat.> mollis = lágy, puha, hajlékony, rugalmas

molyhos (szőrű) (tomentosus) Igen sűrű, összekuszált, többnyire vastag réteget alkotó szőrzet. Pl. *Potentilla argentea* (ezüstpimpó), *Marrubium* (pemetefű).

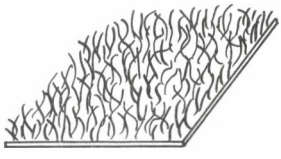

monadális Az algák egyik szerveződési szintje. Jellemzői: egysejtűek, mindig ostorosak, gyakori a piros szemfolt, az édesvízi alakoknak lüktető vakuolumuk van.

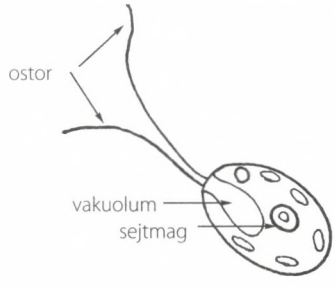

monadelfia (monadelphia) → egyfalkás porzótáj

monadoid Egysejtű, általában szabadon élő, ostoros szervezet, a zoospóra* is ennek felel meg.

monandria Egyetlen porzóból álló porzótáj. A kosborfélék (*Orchidaceae*) családjának *Monandrae* alcsaládja erről kapta nevét.

monarch gyökér → egysugarú gyökér

monád (monad) **1.** A meiózis* során keletkező pollentetrád* egy sejtje. **2.** Egysejtű élőlény.

moniliformis Gyöngysorszerű. Pl. a *Fusarium moniliforme* parazita gomba nevében a konídiumok* alakjára utal.
<lat.> monile = nyaklánc

mono- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak magában való v. egyedi voltát jelenti. Növénynevekben pl. *Crataegus monogyna* (egybibés galagonya)
<gör.> monos = egyedüli, egyetlen

monoaperturátus Olyan pollenszem*/spóra*, melyen egyetlen apertúra* található. Pl. monokolpátus*, monoporátus*, monoszulkátus*.

monocarp → monokarpia

monocarpia → monokarpia

monocaul Egy szárat fejlesztő.

monocentrikus telep A moszatgombák (*Phycomycetes*) azon telepei, amelyek csak egyetlen sporangiumot* v. kitartóspórát fejlesztenek.
↔ policentrikus telep

monochasium → egyesbog

monochlamideus Az a virág, amelyben a takarólevelek tája* egy körből áll. Pl. pázsitfűfélék (*Poaceae*). Syn. haplochlamideus.
↔ achlamideus, diplochlamideus

monociklikus sztóma Olyan sztómatípus*, amelyben a melléksejtek a zárósejtek* körül egy körben helyezkednek el.
↔ policiklikus sztóma

monoclinus → monoklin(us)

monocormon → hajtás (cormus)

monocotyl Egy sziklevéllel* csírázó. Pl. egyszikűek.

monoecia → egylakiság

monoenergidás sejt Egysejtmagvú sejt.
↔ polienergidás sejt

monofil (monophil) **megporzású virág** Olyan virágok, amelyek megporzásában csak egyetlen faj vesz részt. Pl. a vanília (*Vanilla planifolia*) ázsiai elterjedését az akadályozta meg, hogy ott hiányzik az adekvát* beporzó, a kolibri. Syn. eufil.
↔ polifil, oligofil virág

monofiletikus fejlődés Olyan fejlődéstörténeti rendszer alapja, amely szerint az egyes rendszertani csoportok egy közös ősi csoportra vezethetők vissza.
↔ polifiletikus fejlődés

monofilézis → monofiletikus fejlődés

monogenerikus Olyan monotipikus* család*, amely egyetlen nemzetséget (genusz*) tartalmaz.

monográfia Egy család* v. egy nemzetség* részletes feldolgozásával foglalkozó mű.

monogynus Egybibés. Növénynévben pl. *Crataegus monogyna* (egybibés galagonya), *Physocarpus monogynus* (egybibés hólyagvessző).
<gör.> monos = egyedüli + gyné = nő

monoházium (monochasium) → egyesbog

monoikus → egylaki növény

monokarionos sejtfonál → monokaryonos sejtfonál

monokarpia Egyszeri terméskeletkezés, → hapaxanthia.

monokarpikus növény Egyszer virágzó/termő növény, → hapaxanthia.

monokarp(ikus) termőtáj Egyetlen termőlevélből* alakult termőtáj. Pl. borsó (*Pisum*), bab (*Phaseolus*).
↔ polikarp(ikus) termőtáj

monokaryonos sejtfonál Azok a gombahifák, melyek interszeptumai* egyetlen sejtmagot tartalmaznak.
↔ dikaryonos sejtfonál

monoklin(us) virág → hímnős, kétivarú virág

monokolpátus Olyan pollenszem*/spóra*, melyen egyetlen apertúra* található (monoaperturátus*), és ez kolpusz*.

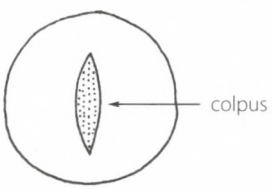

monokuláris mikroszkóp Olyan fénymikroszkóp*, amelynek egy szemlencséje (okulár*) van.
↔ binokuláris mikroszkóp

monokultúra Olyan növénytermesztési módszer, amikor egy termőterületen több éven át ugyanazt a növényt termesztik.

monolet Olyan spóra*/pollenszem*, amelyen egyetlen lezúra* van. Pl. erdei pajzsika (*Dryopteris*).

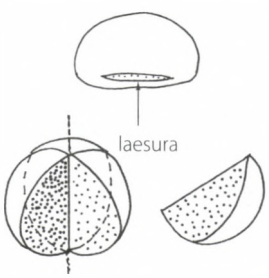

monomer Olyan kis molekulájú vegyület, amely polimerizációval v. polikondenzációval makromolekulákat* hozhat létre.

monomer magház Egy termőlevélből* álló magház, → korikarp termőtáj.
↔ polimer magház

monopodiális elágazás → közalapos elágazás
<gör.> monopodium = egylábú asztal
↔ sympodiális elágazás

monoporátus Olyan pollen, amelynek egyetlen kör alakú apertúrája* van.
Pl. pázsitfűfélék (*Poaceae*).

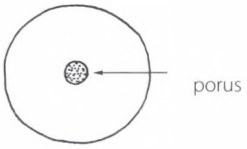

monosaccatus pollen Olyan pollenszem*, melynek egy légzsákja van. Pl. hemlokfenyő (*Tsuga*).

monospecifikus Olyan monotipikus* nemzetség*, amely egyetlen fajt tartalmaz. Pl. a *Zinnia* (rézvirág) nemzetség egyetlen faja: a *Zinnia elegans*.

monospórás 4 magvú (*Oenothera*-típusú) **embriózsák** A makrospóra*-anyasejt* meiotikus* osztódása következtében 4 makrospóra* keletkezik, ezekből egy marad meg, majd kétszeri mitózis* 4 haploid* sejtmagot eredményez. Pl. ligetszépe- (*Oenothera*) fajok.

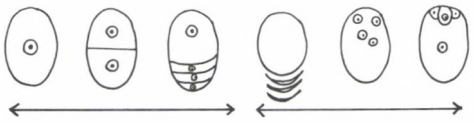

monospórás 8 magvú (*Polygonum*-típusú) **embriózsák** A makrospóra*-anyasejt* meiotikus* osztódása következtében 4 makrospóra* keletkezik, ezekből egy marad meg, majd háromszori mitózis* 8 haploid* sejtmagot eredményez. Pl. keserűfű- (*Polygonum*) fajok.

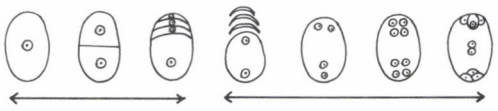

monoszacharidok Egyszerű cukrok. Hidrolitikusan további molekulákra már nem bontható szénhidrátok, melyek összegképlete: $(CH_2O)_n$, ahol n értéke 3–7 közötti (triózheptóz) lehet. A leggyakoribbak a pentózok* és a hexózok*.

monoszimmetria Olyan szimmetria, amelyben egy szimmetriatengely/szimmetriasík osztja két egyforma részre a testet, és ezek egymásnak tükörképei, → dorziventrális szimmetria, → zigomorf szimmetria.

monoszómia Az aneuploidia* egyik formája (hypoploidia), amikor a sejt v. szervezet kromoszómaszáma *2n–1*, vagyis eggyel kevesebb a fajra jellemző alapszámnál.
↔ tri-, tetraszómia

monoszulkátus Az a pollenszem*, amelynek egyetlen, barázda alakú apertúrája* van (sulcus*), s ez a disztális póluson* helyezkedik el.

monotel(ikus) virágzat Az összetett virágzatoknak* az a típusa, amelynek mind virágzati főtengelye, mind oldaltengelyei korlátolt növekedésűek*, zártak, mert terminális* virágban végződnek. A csúcsvirág a szomszédos oldalvirágok előtt virágzik. A virágzati főtengely elágazásai a parakládiumok*, melyeket egymásutániságuk alapján Pc, Pc', Pc", Pc''' stb. módon jelölünk. Pl. szőlő (*Vitis*), orgona (*Syringa*) bugavirágzata*.
↔ politel(ikus) virágzat

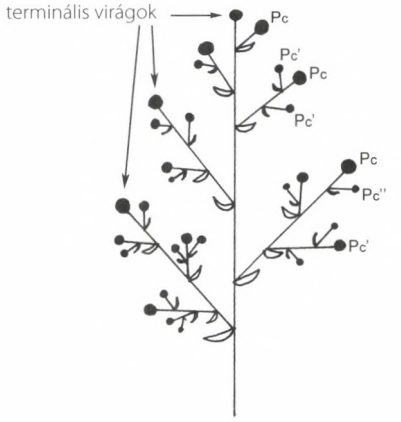

monotheca Egyes esetekben a portoknak csak egy portokfele* fejlődik ki, a másik csökevényes marad. Pl. zsálya (*Salvia*).

monotipikus Olyan rendszertani csoport, amelybe csak egyetlen alárendelt egység tartozik. Pl. a ~ rendbe egyetlen családot*, a ~ nemzetségbe egyetlen fajt* sorolnak.
↔ politipikus

monotrem A korábbi nevezéktanban olyan pollenszem*/spóra*, amelynek egy apertúrája* van.

monöcia → egylakiság

monspessulanus Montpellier-ből (Franciaország) származó. Növénynévben pl. *Dianthus monspessulanus* (Montpellier szegfű).

montanus Hegyi. Növénynévben pl. *Allium montanum* (hegyi hagyma), *Pulsatilla montana* (hegyi kökörcsin).
<lat.> montana = hegyvidék

monticola Hegyen élő. Növénynévben pl. *Alchemilla monticola* (hegyi palástfű).
<lat.> monticola = hegyi lakó

morf(o)-, -morf Szóösszetételek elő-, ill. utótagjaként a vele összetett fogalomnak az alakkal, alakisággal való kapcsolatát jelöli.

morfogenetikus zóna → determinációs zóna

morfogenezis Az egyedfejlődés során végbemenő folyamatok összessége, amely eredményeképpen a kifejlett szervezet létrejön.
<gör.> morphé = alak + genesis = eredet

morfológia (morphologia) Alaktan. Az élő szervezetek alaki sajátságainak, általános megjelenésének, külső bélyegeinek összehasonlító vizsgálatával foglakozó tudományág.
<gör.> morphé = alak + logos = lényeg

morfometria Vizsgálati módszer, amely szervek, ill. sejtek és ezek felépítésében részt vevő alkotók mennyiségéről, eloszlásáról és méretéről szolgáltat adatokat.

morfospecies Olyan faj*, amelyet kizárólag morfológiai jegyek alapján különítenek el.

morfózisok A külső környezeti tényezők hatására a növény fejlődésében megnyilvánuló alak- és felépítésbeli változások összessége.

mortalitás Az egyedek halandóságának számaránya.
<lat.> mortalitas = halandóság, mulandóság
↔ natalitás

moschata Pézsma illatú. Növénynevekben pl. *Malva moschata* (mályvafaj), *Rosa moschata* (rózsafaj).

MS., MSS. <lat.> manuscriptum, manuscripta rövidítése. Jelentése: kézirat, kéziratok.

m. s. m. <lat.> metra supra mare rövidítése. Növényfajok gyűjtési helyének adatai között a jelentése: tengerszint feletti magasság méterben, → a. s. m.*/alt. s. m.*.

mt. <lat.> mons, montes rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: hegy, hegyek.

mucronatus Hirtelen rövid, egyenes csúcsban végződő. Növénynévben pl. *Schoenoplectus mucronatus* (szúrós káka).
<lat.> mucro = hegye valaminek

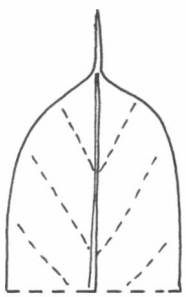

mucronulatus Hirtelen nagyon rövid, egyenes csúcsban végződő.
<lat.> mucronulus = hegyecske

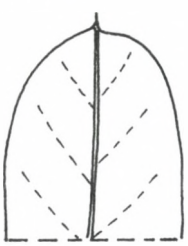

mukózus Nyálkás.
<lat.> mucus = nyálka

mult. <lat.> multa, multis rövidítése. Taxonómiai diagnózisokban* a jelentése: sok.

multi- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom sokszorosát jelöli.
<lat.> multus 3 = jelentékeny, tetemes, sok

multiaperturatus Olyan pollenszem*, amelyen sok apertúra* található.

multifaktoriális Sok tényező hatására létrejövő.
<lat.> factio = cselekvés

multifid Sok ágra oszló. Növénynévben pl. *Helleborus multifidus* (szabdaltlevelű hunyor).
<lat.> multifidus 3 = sok részre hasított, apróra hasogatott

multiflora Sokvirágú. Növénynévben pl. *Luzula multiflora* (sokvirágú perjeszittyó), *Silene multiflora* (sokvirágú habszegfű).
<lat.> multus = sok + flora = virág

multiformis Sokalakú. Pl. *Cladonia multiformis* (zuzmófaj), *Aster multiformis* (fészekvirágzatú faj).
<lat.> multiformis = sokalakú

multifurcatus trichóma Sok villaágban végződő szőr.

multilakunáris Olyan nódusz*, amelyben háromnál több levélrés* található.
↔ unilakunáris, trilakunáris

multilaterális Sugaras szimmetriájú* (poliszimmetrikus).

multiplanáris pollen Olyan pollentetrád*, melynek tagjai egynél több síkba rendeződnek, → dekusszált tetrád*, → tetraédrikus tetrád*.

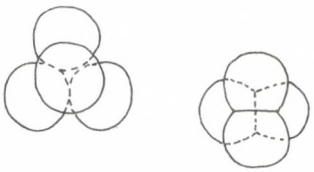

multiplex Sokféle, változatos.
<lat.> multiplex = sokrétű, sok részből álló

multiplikáció Megsokszoroz(ód)ás.
<lat.> multiplico 1 = megsokszoroz, növel

multiszeriális (multiserialis) Több sorba rendeződő. Syn. multiszeriátus.
↔ uniszeriális

multiszeriátus (multiseriatus) → multiszeriális

multivarációs analízis Többváltozós analízis. Függő változók sokaságának egyidejű feldolgozására szolgáló statisztikai eljárás.

mumifikáció A szervezet valamely részének, szövetének kiszáradásos elhalása. Pl. gyümölcsökön gombás fertőzés hatására bekövetkező folyamat.

muralis Fali. Növénynévben pl. *Chenopodium murale* (kőfali libatop), *Draba muralis* (kövi daravirág).
<lat.> muralis = fali

murus Pollenszem* felszínének díszítettségét képező kiemelkedés, rövid taraj.

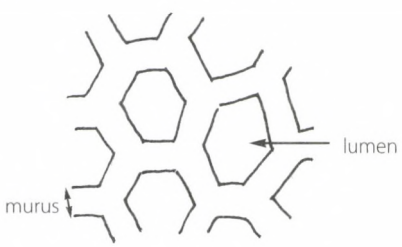

murvalevél (bractea) Azok a fellevelek*, amelyek hónaljából virág v. virágzat fejlődik. Megjelenésükben hasonlítanak a lomblevelekhez, szerepük a fejlődő virág/virágzat védelme, ill. ha színesek, lepelszerűek, akkor az egyébként jelentéktelen virágokat teszik feltűnővé. Pl. mikulásvirág (*Euphorbia pulcherrima*).

murvácskalevél (bracteola) Az összetett virágzatok* másodrendű elágazásai* alatti fellevelek*.

murváskodó levél Az a fellevél*, amelynek hónaljából virág v. virágzat fejlődik, de alakja, mérete, színe alapján nem v. alig különbözik a lomblevelektől. Pl. egyes veronika- (*Veronica*) fajok.

mus. <lat.> museum rövidítése. Taxonómiai munkákban a herbárium* helyének megjelölésére használják, a jelentése: múzeum. Pl. Herb. Mus. Brit. = Herbarium Musei Britannici (British Múzeum Herbáriuma).

mutabilis Változékony. Növénynévben pl. *Rosa* x *odorata* 'Mutabilis' (rózsafajta).
<lat.> mutabilitas = változékonyság

mutagén ágens Mindazok a fizikai és kémiai hatások (mutagének), amelyek növelik a mutációk* gyakoriságát.
<lat.> ago 3 = mozgásba hoz, megindít

mutáció Az öröklődési anyagban végbemenő olyan változás, amely egy bizonyos öröklődő tulajdonság ugrásszerű megváltozását vonja maga után.
<lat.> mutatio = (meg)változtatás, kicserélés

mutáns 1. Génmutáción* átesett sejt v. szervezet. **2.** Mutáción* átesett gén.

mut. char. <lat.> mutatis characteribus rövidítése. Taxonómiai diagnózisokban a jelentése: változó bélyegekkel.

mutualizmus Két v. több élő szervezet, populáció* közötti szoros kapcsolat, amely mindegyik fél számára előnyös, azaz kölcsönös előnyökkel járó egymásrautaltság. A zuzmók az egyik példa az algák és gombák obligát* ~ára, míg a pillangósvirágúak (*Fabaceae*) gyökérgümőiben* élő *Rhizobium* baktériumok a gazdaszervezettel fakultatív* ~ban élnek.
<lat.> mutuatio = kölcsönzés
↔ amenzalizmus, kommenzalizmus

Müller-testecskék (MÜLLER neve után) Egyes növények levélnyelének* alapi részén keletkező duzzanaton (trichilium) fejlődő képletek, melyek rovarok táplálékául szolgálnak. Pl. *Cecropia*.

myc-, myceto-, myco-, -myces <gör.> Szóösszetételek elő- v. utótagjaként a vele összetett fogalom gombákkal való kapcsolatát jelöli.

mycelium → micélium

mycetizmus Olyan gombamérgezés, amelyet a mérgező gomba elfogyasztása után a gombatoxinok váltanak ki. Súlyossága arányban van az elfogyasztott gomba mennyiségével.
↔ mikotoxikózis

mycobionta 1. A gombákra használatos általános elnevezés. **2.** A zuzmók és mikorrhizák felépítésében részt vevő gombapartner.
↔ fotobionta

mycologia → mikológia

mycotroph → mikotróf

mykorrhiza → mikorrhiza
<gör.> myké = gomba + rhiza = gyökér

myophyl virágok → légyvirágok

myri-, myrio- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag nagyon nagy számát jelöli. Pl. *Myriophyllum* (süllőhínár) nevében.

myrmecochoria Termések, magvak terjesztése hangyák által. A magvakat ilyen esetben pl. elaioszómák* teszik a rovarok számára vonzóvá.
<gör.> myrmex = hangya

myrosin sejtek Mirozin enzimet kiválasztó sejtek. Előfordulásuk taxonómiai jelentőségű, pl. káposztafélék (*Brassicaceae*), rezedafélék (*Resedaceae*), sarkantyúkafélék (*Tropaeolaceae*).

N

n. 1. → haploid **2.** <lat.> nobis rövidítése. Taxonómiai munkákban: mienk. **3.** <lat.> nomen rövidítése. Taxonómiai munkákban: név. **4.** <lat.> novus rövidítése. Taxonómiai munkákban: új.

N-acetil-glükózamin A kitint* felépítő polimer*.

nagyítás A fénymikroszkóp* ~át a tárgylencse* (objektív) és a szemlencse* (okulár) saját nagyításának szorzata adja, melyet binokuláris mikroszkóp* esetén – mivel a fény hosszabb utat tesz meg – be kell szorozni a tubuson* feltüntetett, 1,2—1,6 közötti számmal.

nanizmus Törpeség. Növénynévben pl. *Amygdalus nana* (törpemandula), *Orobanche nana* (apró vajvirág).
<lat.> nanus = törpe

nano- <gör.> Összetett mértékegységek nevében az utótagban megjelölt mértékegység ezermilliomod (10^{-9}) részét jelöli.

nanométer (jele: nm) Hosszúság mértékegysége, korábbi nevén: millimikron, a mikrométer (mikron*) 1/1000-ed része, azaz 10^{-9} méter.

napiform(is) Olyan répatest*, amelynek megközelítőleg gömb alakú felső része hirtelen kihegyesedő alsó részben folytatódik. Pl. vadréparepce (*Brassica rapa* subsp. *campestris*).

napi (cirkadián/diurnális) **ritmus** Olyan endogén ritmus*, amelyben az egyes folyamatok 24 órás gyakorisággal követik egymást. Pl. lomblevelek helyzetének megváltozása, sztómák* nyitódása/záródása, virágnyílás*/-csukódás, cellulóz-fibrillumok* beépülése az elsődleges sejtfalba* stb.

napraforgó típusú hajtásvastagodás A hajtás másodlagos vastagodásának* az a típusa, ahol a szárgyarapító kambium* nyalábkambium*-eredetű része az eredeti kollaterális nyílt nyalábok* farésze irányába, befelé másodlagos fát, háncsrésze irányába, kifelé másodlagos háncsot termel, így az eredeti nyalábok mintegy „megnőnek". A szárgyarapító kambiumnak az a része, amely a primer bélsugarakból szekunder merisztémaként* jött létre, „kis nyalábokat" és ezeket egymástól elválasztó másodlagos bélsugarakat hoz létre.

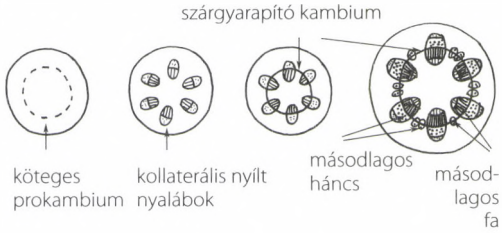

narancstermés (hesperidium) Felső állású*, polymer*, többüregű, „gerezdekre" oszló synkarp magházból* fejlődő húsos termés, melynek exokarpiuma* gazdag illóolajjáratokban, mezokarpiuma* szivacsszerű, endokarpiuma* nedvvel telt húsos szőrökből áll. Pl. citrom (*Citrus limon*), narancs (*Citrus sinensis*), grépfrút (*Citrus* x *paradisi*), mandarin (*Citrus reticulata*).

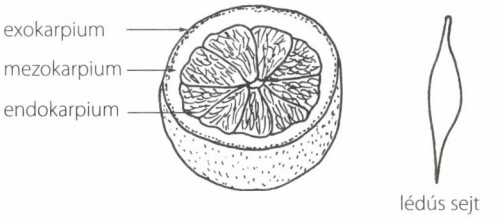

naspolyagyümölcs (pomum pyrenatum) Olyan aszmagos terméscsoport*, mely aszmagjainak endokarpiuma* csonthéjas, és e termések a vacokhúsba* ágyazottak. Pl. naspolya (*Mespilus*), galagonya (*Crataegus*), madárbirs (*Cotoneaster*), tűztövis (*Pyracantha*).

nasztia A magasabbrendű növények inger irányától független helyzetváltoztató mozgása. E mozgások csoportosítása a kiváltó ingerek alapján történik: tigmo~*, szeizmo~*, termo~*.

natalitás A születések, új egyedek keletkezésének számaránya.
<lat.> natus = születés
↔ mortalitás

natans Víz(b)en úszó. Növénynévben pl. *Salvinia natans* (rucaöröm), *Potamogeton natans* (úszó békaszőlő).
<lat.> nato = úszik

natív Veleszületett, természetes.
<lat.> nativus 3 = született, eredeti

naturális Természeti, természettel kapcsolatos.
<lat.> naturalis = születési

navicularis Csónak alakú.
<lat.> navicula = csónak, kis hajó

nádcukor → szacharóz (répacukor)

nádszár Hosszúszártagú hajtás. Olyan – több méteresre is megnövő – szalmaszár*, amelynek szilárdítószövete kemény, fásodott.

negatív festés Az a festési technika, amely azon alapszik, hogy a preparátumok egyes objektumai nem veszik fel a festéket, így a sötét háttér előtt világosnak látszanak. Pl. baktériumok fénymikroszkópos, ill. vírusok elektronmikroszkópos vizsgálatainál.

nekrózis Sejtnek v. sejtek csoportjának elhalása, miközben a növény többi része életben marad. Az elhalt részek többnyire sötét színűvé válva elütnek a környező ép területektől. A ~ kiváltója legtöbbször gombafertőzés, és a nekrotikus terület alakja jellemző az illető betegségre.

nektár Nektáriumok* által kiválasztott, glükóz*-, fruktóz*-, szacharóz*tartalmú cukros nedv, mely a megporzó rovarok csalogatására szolgál.
<gör.> néktar = istenek itala; <lat.> nectar = nedű, fenséges ital

nektárium → nektármirigy

nektármirigy Nektárt* termelő kiválasztó képlet, melyben a kiválasztást a glanduláris szövet* sejtjei végzik. Alakját tekintve lehet: automorf* és epimorf*. Elhelyezkedhet a virágon kívül (extraflorális ~), ill. a virágban (florális ~*). Ez utóbbi lehet: torális*, ovariális*, staminális*, styláris ~*.

nemato-, -nema <gör.> Szóösszetételek elő- v. utótagjaként a másik tag fonálszerűségét jelöli.

nem gladuláris növényi szőrök Olyan epidermisz*függelékek, amelyek sejtje(i) nem tartalmaz(nak) élő plazmát. Lehetnek: fedőszőrök*, csillagszőrök*, pikkelyszőrök*, serteszőrök*, kapaszkodószőrök*, repítőszőrök*.
↔ glanduláris szőrök

nemoralis Ligeti. Növénynévben pl. *Poa nemoralis* (ligeti perje), *Silene nemoralis* (ligeti habszegfű).
<lat.> nemus = berek, liget

nemorosus Ligeti. Növénynévben pl. *Salvia nemorosa* (ligeti zsálya), *Myosotis nemorosa* (ligeti nefelejcs).
<lat.> nemorosus = erdős, fás árnyékos

nem-strukturális nektárium → epimorf nektárium
↔ strukturális nektárium

nem-szeptátus Harántfalak nélküli.
↔ szeptátus

nem-vitális (in vitro) **festés** A sejt- és szövettani preparátumok készítésénél többnyire már előzetesen elölt, a beágyazáson* és metszésen* átesett vizsgálati anyagot festünk meg, mivel általában szükséges fokozni a kép kontrasztját.
↔ vitális festés

nemzedék A növények egyedfejlődésének egy-egy szakasza: a diploid sporofiton* és a haploid gametofiton* ~.

nemzedékváltakozás (metagenezis) Kétszakaszos fejlődés. A növényeknél általános sajátság, hogy egyedfejlődésük teljes ciklusa két szakaszból áll, általában szabályosan vált-

ja egymást a spórából* kialakuló, gamétákat* létrehozó haploid gametofiton* és az ivarsejtek egyesüléséből létrejött zigótából* kifejlődő diploid sporofiton* nemzedék, amely meiotikusan spórákat termel. Ezek szabályos váltakozását nevezték el az idegen nyelvű szakirodalmak fordításaként nemzedékváltakozásnak. Helyesebb lenne, ha ezt felváltaná a kétszakaszos fejlődés(menet)* elnevezés használata. A két szakasz aránya alapján a ~ lehet: haplonta*, diplonta*, haplodiplonta*, diplohaplonta*, e két utóbbi a nemzedékek morfológiai jellemzői szerint: izomorf* és heteromorf ~*.

nemzetség (genus, genusz) A taxonómiai hierarchia* egyik fontos, család* alatti, faj* feletti kategóriája. A ~ neve a kettős nevezéktan* szabályai szerint leírt fajnév első tagja, mely egyes számú, nagy kezdőbetűvel írandó. Nagy ~ek tovább oszthatók szekciókra* és szerieszekre*.

neo- <lat.> Szóösszetételek előtagjaként a másik tag újszerűségét jelöli. Taxonómiai nevezéktanban leggyakrabban a homonym* nevek kiküszöbölésére használják, pl. a *Neomazaea* elkülönítésére a *Mazaea* nemzetségtől.

neofita (neophyta), e. sz. **neofiton** (neophyton) Új jövevények. Olyan újjövevény növényfajok, amelyek Európában a nagy földrajzi felfedezések kezdetét (1492) követően jelentek meg. Pl. kanadai betyárkóró (*Conyza canadensis*), egynyári seprence (*Erigeron annuus*). Syn. kenofita.
↔ archeofita

neoténia Korai ivarérés. A normális fejlődésben bekövetkező visszamaradás, amely a kifejlett, ivarérett szervezetet is a fiatalkori tulajdonságaival ruházza fel. Pl. a békalencse (*Lemna*) őse ilyen módon a vízisaláta (*Pistia*) lehetett, mivel ez utóbbi csíranövény állapotában nagyon hasonlít az előbbihez. Hasonlóan ezen alapul az a feltételezés, hogy a lágyszárú növények a fásszárúakból neoténiával keletkeztek.
<gör.> neos = új + <lat.> teneo = megtart

nephro- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag veséhez hasonló alakját jelöli. Növénynévben pl. *Nephrolepis* (páfránynemzetség) vese alakú pikkelyei után.

neotípus Új típuspéldány. Akkor kell kijelölni, ha a holotípus* megsemmisült, és nincs mód lectotípus* kijelölésére, mert csak egyetlen példány volt begyűjtve. Lehetőleg ugyanarról a gyűjtési helyről (loc. class.*) kell hogy származzon, mint az eredeti.

nerváció A levél erezete, → venáció.

nervus Ér. Növénynévben pl. *Mahonia nervosa* (mahoniafaj), *Lathyrus nervosus* (lednekfaj) jelentős levélérhálózatuk után.
<lat.> nervus = ér, ideg

nervus medialis → főér

neso- Szóösszetételek előtagjaként a másik tag szigettel való kapcsolatát jelöli. Növénynévben pl. *Melaleuca nesophila* (mirtuszféle).

neuston Vízfelszínek életközösségei, melyek főleg egysejtű algákból állnak. Felső rétege az epi~, alsó a hypo~.

neutrális festés Savas és bázikus festékek keverékével történő festés, amely során mind a sejtmag, mind a citoplazma megfestődik. Történhet pl. ún. Leishman-féle festékkel, amely savas eozin és bázikus metilénkék alkoholos oldata.

nevezéktan (nomenclatura, nómenklatúra) Fajok*, ill. rendszertani egységek tudományos elnevezésének rendszere, melynek szabályait a Botanikai Nevezéktan Nemzetközi Kódexe* tartalmazza.

nexine A pollen* falában az exine* belső, nem tagolt, nem díszített rétege, amely a sexine* alatt található.

négyes levél Olyan tenyeresen összetett levél*, amelyben a levélkék* száma négy. Pl. mételyfű (*Marsilea*).

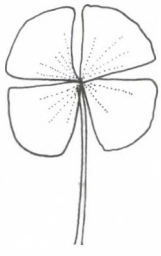

négyfőporzós (tetradynam) **virág** A főporzósság egyik típusa, amelynél négy porzó porzószála* hosszabb, kettőé rövidebb. Pl. káposztafélék (*Brassicaceae*).
↔ kétfőporzós virág

négysugarú (tetrarch) **gyökér** Az a fiatal gyökér, amely négy egyszerű fanyalábot* (és négy egyszerű háncsnyalábot*) tartalmaz. Pl. boglárka (*Ranunculus*), gyapot (*Gossypium*), bükköny (*Vicia*).

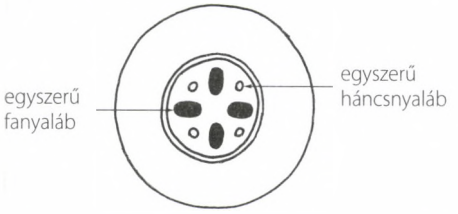

niche (ökológiai niche) Az ökológiai környezetnek az a térdarabja, amelyet egy adott populáció* funkcionálisan (!) elfoglal, vagyis amelynek ökológiai adottságai között a populáció tartósan képes fennmaradni. Ha a miliőtér valamely részét egy populáció egyedül foglalhatja el, fundamentális ~-ről beszélünk, a versengés következtében azonban többnyire ennek csak egy részét, a realizált ~-t foglalja el. Különböző fajok különböző területeken hasonló ~-t foglalhatnak el, és ugyanaz a faj különböző területeken különböző ~-t foglalhat el. Általában a ~ mérete a faj alkalmazkodóképességétől függ, azzal egyenesen arányos.
<fr.> niche (kiejtése: nis) = fülke, mélyedés

nid- Szóösszetételek előtagjaként a másik tag fészekhez való hasonlóságát jelöli. Növénynévben pl. *Neottia nidus-avis* (madárfészek), *Phyllostachys nidularia* (botnádfaj).
<lat.> nidus = fészek; nidulus = kis fészek

niger Fekete. Növénynévben pl. *Lathyrus niger* (fekete lednek), *Populus nigra* (fekete nyár).
<lat.> niger = (fénylő) fekete, sötét

nigrans → nigricans

nigrescens → nigricans

nigricans Feketéllő. Növénynévben pl. *Pulsatilla nigricans* (fekete kökörcsin), *Salix nigricans* (feketés fűz). Syn. nigrans, nigrescens.

nitens → nitidus

nitidus Csillogó. Növénynévben pl. *Corispermum nitidum* (fényes poloskamag).
<lat.> niteo 2 = fénylik, csillog

nitrátbaktériumok → nitrifikáló baktériumok

nitrifikáló baktériumok Salétromképző baktériumok, amelyek közül a nitritbaktériumok (*Nitrosomonas*) a nitrogéntartalmú szerves anyagok bomlásakor keletkező ammóniát nitritté oxidálják (salétromos sav keletkezik), majd ezt a nitrátbaktériumok (*Nitrobacter*) nitráttá alakítják salétromsav formájában. A reakciók közben felszabaduló kémiai energia felhasználásával szén-dioxidot asszimilálnak. E baktériumok zárt életközösséget alkotnak, működésük előfeltétele a molekuláris oxigén jelenléte.

nitritbaktériumok → nitrifikáló baktériumok

nitrofil növények Csírázásukhoz és növekedésükhöz nagy mennyiségű nitrogént igénylő növények. Különösen ott fordulnak elő, ahol – nagyobb produkcióra képes ökoszisztémák* helyén, pl. erdőirtások után – tápanyag-túlkínálat jelentkezik, ezek az ún. vágásnövények: nadragulya (*Atropa belladonna*), málna (*Rubus idaeus*), szeder (*Rubus caesius*), fekete bodza (*Sambucus nigra*); v. mocsarak, lápok kiszáradásakor, ill. kiszárításakor, amikor a víz által konzervált szerves anyagok (pl. tőzeg) levegőre jutva elbomlanak (kotusodás), pl. csalán (*Urtica dioica*), aranyvessző (*Solidago*) stb., v. ahol a talaj nitrogéntartalma szennyezés révén megnövekszik (szemét-, törmelék- hulladéklerakó helyek). E növények sejtnedvükben átlagosnál nagyobb mennyiségű nitrátot halmoznak fel.

nitrogéngyűjtő baktériumok Pillangósvirágúak (*Fabaceae*) és néhány egyéb növény gyökerében szimbiózisban* élő mikroszervezetek, általában *Rhizobium*-fajok. A talajban élnek, a gyökérbe a gyökérszőrökön* keresztül hatolnak be, majd infekciós fonalakban* jutnak az elsődleges kéreg* sejtközötti járataiba, a parenchimasejteket burjánzásra késztetik, ezáltal gyökérgümő* jön létre. A nitrogénkötés bakteroid* alakban történik. Syn. nitrogénkötő baktériumok.

nivalis Hófehér. Növénynévben pl. *Galanthus nivalis* (hóvirág), *Luzula nivea* (havasi perjeszittyó). Syn. niveus.
<lat.> nivalis = havas, hó borította, hófehér

niveus → nivalis

nm → nanométer

no. <lat.> numero rövidítése. Taxonómiai diagnózisokban* a jelentése: szám.

nobilis Kiváló, nemes. Növénynévben pl. *Achillea nobilis* (nemes cickafark).
<lat.> nobilis = ismert, híres, kiváló, felismerhető

nocturnus Éjszakai. Éjjel aktív. Növénynévben pl. *Silene noctiflora/Melandrium noctiflorum* (esti mécsvirág).
<lat.> nocturnus 3 = éjszakai

nodiális sejtek → csomósejtek
↔ internodiális sejtek

nodosus Csomós, dudoros bütykös. Növénynévben pl. *Sagina nodosa* (csomós zöldhúr), *Scrophularia nodosa* (göcsös görvélyfű).
<lat.> nodosus 3 = csomós, bogos

noduláció Gyökérgümők* létrejötte a gyökéren.

nódusz (nodus) Szárcsomó, ahol a levél v. levelek ered(nek). A hajtás ~ainak egymástól való távolsága alapján megkülönböztetünk hosszú-* és rövidszártagú* hajtásokat. Szövettani szerkezetét tekintve a ~ felépítése a szártagok* felépítésénél jóval bonyolultabb, mivel itt a szállítónyalábok nem a hajtástengellyel párhuzamosan, hanem vízszintesen v. ferdén haladnak, a farész* itt soha nem tartalmaz tracheákat*, valamint a háncselemek* száma nagy. A ~okban a nyalábóknak a levélbe való kilépési helyén levélrés* található.
<lat.> nodus = csomó, bog

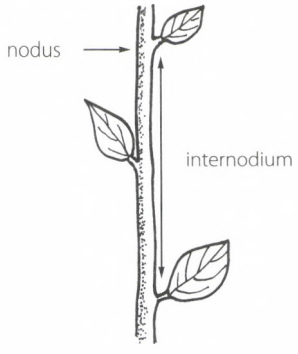

nom. <lat.> nomen rövidítése. Taxonómiai diagnózisokban* a jelentése: név.

nom. cons. <lat.> nomen conservandum rövidítése. Az I. C. B. N.* szabályaival ellentétes, de a további változtatások és bizonytalanságok elkerülésének érdekében meghagyott név.

nómenklatúra (nomenclatura) → nevezéktan
<lat.> nomen = elnevezés, név

nom. illeg. <lat.> nomen illegitimum rövidítése. Az I. C. B. N.* szabályaival ellentétes, érvénytelen név.

nom. nud. <lat.> nomen nudum rövidítése. Olyan tudományos igényű növénynév, amely mögött nincs érvényes diagnózis, így az I. C. B. N.* szabályai értelmében érvénytelen.

nomophyllum → lomblevél

non al. <lat.> non aliorum rövidítése. Taxonómiai diagnózisokban* a jelentése: nem más szerzőktől származó, csak a hivatkozott szerző által elfogadott értelmezés.

normalis Szabályos, rendszerinti, normális. Növénynévben pl. *Allium paradoxum* var. *normale* (hagymafaj változata). Syn. normis.
<lat.> normalis = szabályszerű
↔ enormis

normális eloszlási görbe (Gauss-görbe) Statisztikai vizsgálatokban, ha a mérések eredményei megfelelnek a normális eloszlásnak, szimmetrikus, harang alakú görbét kapunk. A mérési adatok az átlagérték körül csoportosulnak, attól távolodva pedig mindkét irányban arányosan csökkennek.

normis → normalis

noth-, notho- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként a másik tag hamis, helytelen voltát jelöli. Növénynévben pl. *Nothofagus* (délibükk).

nothogenus Hibrid nemzetségek* kategóriája. Jelölése a ~ neve előtti x, majd zárójelben a keresztezéshez felhasznált nemzetségek nevei. Pl. x *Cupressocyparis* (*Cupressus* x *Chamaecyparis*).

nothomorpha (rövidítése: **not. morph.**) → nothotaxon

nothospecies Nemzetségen* belüli keresztezésből létrejött hibrid* faj* kategóriája. Pl. *Magnolia* x *soulangeana* (a *M. liliiflora* és *M. denudata* keresztezéséből).

nothotaxon Hibrid növények rendszerezésére szolgáló egység, melynek neve nothóval kezdődik. Az I. C. B. N.* által engedélyezett legmagasabb kategória a nothogenus*; általános, meghatározatlan szintű változat a nothomorpha.

noto- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként a másik tag hátoldali helyzetét jelöli.

notorrhiz Az az embrió*, amelynek vastag, rövid hypocotyl* tengelye, de főképpen jól fejlett gyökócskéje* a mediális sík* mentén meggörbül, és a sziklevelek* oldalához simul. Pl. vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*), kányazsombor (*Alliaria petiolata*).
↔ pleurorrhiz, orthoplok embrió

nototrib megporzás Az a megporzás*, amelynél a virágszerkezet következményeként a virághlátogató rovar a pollent* a háti oldalon szállítja.
↔ sternotrib megporzás

nov. <lat.> novus rövidítése. Taxonómiai diagnózisokban* a jelentése: új.

Novae-Angliae Kanadában honos. Pl. *Aster novae-angliae* (őszirózsa) nevében.

Novae-Belgiae A Kongó vidékén (Afrika) honos. Pl. *Aster novae- belgiae* (őszirózsa) nevében.

Novae-Caledoniae Új-Kaledoniában (Ausztrália) honos. Pl. *Podocarpus novae-caledoniae* fenyőfaj nevében.

novalis Nem bejáratott, új.
<lat.> novalis = ugar, szántóföld

novum Új, újdonság, szokatlan.
<lat.> novus 3 = új, friss, szokatlan, különös

NOZERAN architektúramodellje A törzs* sympodiális*, minden sympodiális egység disztális* végén egynél több ágat fejleszt. Ezek egyikének megnyúlása alábbhagy, és függőleges irányban növekedve a törzs* következő egységévé válik. A többi ág plagiotróp* helyzetű, mely tulajdonságot akkor is megtartják, ha dugványként* legyökereztetik.

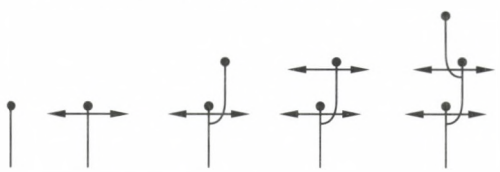

növekedés Alapvető életjelenség, a testméretek (tömeg, térfogat) gyarapodásával járó mennyiségi változások összessége. Előidézheti a sejtek osztódása*, megnyúlása*. Időben lehet folytonos ~* és ritmikus ~*, ill. egy szervezet egyes részein is eltérő sebességű, → allometria.

növényanatómia → anatómia

növények országa (Plantae) Az élőlényeknek az a csoportja, amely sejtjeinek sejtfala van, idegrendszerük, érzékszerveik nincsenek. A legtöbb növényben klorofill* található. Régebbi rendszerek testfelépítés alapján rendszerezték a növényeket, az újabb rendszerek a kromoszómák* és a nukleinsavak* szerkezetét veszik figyelembe. Ezek szerint a növények országába csak a mohák és az edényes növények tartoznak, a moszatok több külön országot alkotnak.

növényföldrajz (geobotanika/fitogeográfia) A növényfajok és növényzeti típusok térbeli előfor-

dulásának és elterjedésének részletes vizsgálatával foglalkozó botanikai tudományág.

növényhisztológia → növényszövettan

növényi hormonok A növényekben igen kis mennyiségben keletkező anyagok (szignálmolekulák), amelyek a növekedést és a fejlődést szabályozzák. Lényeges különbség az állatok hormonrendszeréhez képest, hogy a növényekben nincsenek speciális hormontermelő mirigyek, szövetek, hormonokat szállító keringési rendszer, hanem többségük a működő osztódó szövetekben* képződik, és onnan diffúzióval v. aktív transzporttal jut el a célsejtekhez. A legfontosabb ~: auxinok*, kinetinek*, gibberellinek*, abszcizinsav, poliaminok, etilén.

növényi szőrök (trichómák) Az elsődleges bőrszövet* függelékei. Lehetnek egysejtűek, többsejtűek, el nem ágazóak, elágazóak, puhák, merevek. Az élő plazmát tartalmazó ~et glanduláris*, az elhalt, plazmát már nem tartalmazó ~et nem glanduláris szőröknek* nevezzük.

növénykórtan (növénypatológia) A növénybetegségek testi jelenségeivel és azok okaival foglalkozó tudományág.

növénymorfológia A növények külső alaktani tulajdonságainak (termet, elágazás, vegetatív és reproduktív szervek) jellemzésével, ezek összehasonlításával foglalkozó tudományterület, a taxonómia* segédtudománya, → morfológia.

növénypatogén baktériumok Azok a baktériumok*, amelyek toxinjaikkal* magasabbrendű növényeket károsítanak. Mindig pálcikaalakúak, és spórát* nem termelnek. A növényekbe a sztómákon* (*Pseudomonas*, *Xanthomonas*) v. a sebfelszínen át (*Erwinia carotovora*) jutnak be. Az intercelluláris* járatokban élnek, ahol a szomszédos sejtek középlemezét* feloldják.

növénypatológia → növénykórtan

növényszövettan (phytohystologia/fitohisztológia) A növényi szervezetet felépítő szövetek vizsgálatával foglalkozó mikroszkópos tudományág. Syn. növényhisztológia.

növénytársulás (asszociáció/fitocönózis) A növénytakaró állandó megjelenésű, meghatározott faji összetételű, és környezeti igényű egysége, amelynek állományai azonos termőhelyeken szabályszerűen ismétlődnek. Törvényszerűségeivel a ~tan (fitocönológia*) foglalkozik.

nővirág → termős virág

NPC nevezéktan A pollenszemek* mintázatának leírására használt nevezéktan, mely figyelembe veszi az apertúrák* számát (**n**umerus), elhelyezkedésük helyét (**p**ositio), és morfológiai jellegüket (**c**haracter). Pl. tetrazonokolporátus pollen*.

nucamentum Éréskor fel nem nyíló egymagvú becőke*. Pl. matyó (*Calepina*), tátorján (*Crambe*).

nucelláris embrió A nucellusból* pszeudogámiával* fejlődő embrió*.

nucellus A magkezdemény* testét alkotó sejtek összessége az integumentumokon* belül. A magvas növények makrosporangiumának* szövete, amelyben a makrosporogenezis* végbemegy. A ~ és a benne létrejövő embriózsák* közti méretarányok szerint a magkezdemény* lehet: krasszinucelláris*, ill. tenuinucelláris*.

nucleoid Prokarioták* citoplazmájának DNS*-tartalmú, de membránnal nem körülhatárolt areája. A plasztiszokban* és mitokondriumokban* szintén megtalálhatók.

nucleolus → sejtmagvacska

nucleus → sejtmag

nucula → aszmagtermés

nucularium → aszmagcsoport

nudus Kopasz, csupasz. Növénynévben pl. *Avena nuda* (kopasz zab).
<lat.> nudus 3 = meztelen, csupasz, kopasz

nukleáris endospermium → acelluláris endospermium

nukleáris membrán → maghártya (kariolemma)

nukleinsavak 3'5'-foszfodiészter kötéssel kapcsolódó nukleotidok* lineáris polimere. A dezoxiribonukleinsavban (DNS) a nukleotidokat dezoxiribóz cukorrész és adenin- (A), citozin- (C), guanin- (G) és timin- (T) bázisok építik fel, a ribonukleinsavban (RNS) timin- helyett uracil- (U) bázis található.

nukleotidok A nukleinsavak* felépítésében részt vevő, egy purin*- v. pirimidin*bázisból, ribózból* v. dezoxiribózból* és foszforsavból felépülő egységek.

nukleozidok Nukleinsavak* enyhe lúgos hidrolízis hatására ~ra és foszforsavra bomlanak.

numerikus apertúra A fénymikroszkóp* felbontóképességét* kifejező tört nevezője, az $n \cdot \sin u$ szorzat, ahol n a fedőlemez* és a frontlencse* közötti közeg törésmutatója, u az objektív* nyílásszögének fele, azaz az objektívbe még éppen behatoló legszélső fénysugár és a lencse optikai tengelye* által bezárt szög. A ~ értékét az objektív foglalatán a nagyítással együtt feltüntetik.

numerikus taxonómia A vizsgálatok alapja valamely taxon*, amelynek elnevezése az Operational Taxonomic Unit rövidítéséből: OTU. Ezek tulajdonságai lehetnek kétállapotúak (van v. nincs), ill. a mennyiségi és minőségi tulajdonságok többállapotúak. A mátrixtáblázatba gyűjtött összes tulajdonságból hasonlósági index számítható, melyből egy v. több dendrogram* készíthető. Előnye a nagy mennyiségű (legalább 50) tulajdonság figyelembevétele, de ugyanakkor szubjektív lehet a tulajdonságok kiválasztásában és a dendrogramok* kiértékelésében.

nummularius Pénzérme alakú. Növénynévben pl. *Lysimachia nummularia* (pénzlevelű lizinka).
<lat.> nummus = érme, pénzdarab

nuptiális nektárium Olyan nektárium*, amely szerepet játszik a megporzás* elősegítésében.
<lat.> nuptialis = menyegzői, lakodalmi
↔ extranuptiális nektárium

nutans Lehajló. Növénynévben pl. *Euphorbia nutans* (bókoló kutyatej), *Melica nutans* (bókoló gyöngyperje), *Salvia nutans* (bókoló zsálya).
<lat.> nuto 1 = bólint, hajlik

nutatio Növekedési mozgás, amelyet az okoz, hogy az adott szerv különböző oldalai egyenlőtlenül növekednek. Ha ennek eredményeképpen spirálszerű mozgás megy végbe, circumnutatióról beszélünk. Pl. a kacsok* csavarodó mozgása.

nux → makktermés
<lat.> nux = dió (!)

n. v. <lat.> **1.** non visus rövidítése. Taxonómiai diagnózisokban* a jelentése: nem látható. **2.** non vide rövidítése. Diagnózisokban*, bibliográfiákban a jelentése: nem láttam, csak idézem.

nyct- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak az éjszakával való kapcsolatát jelöli. Növénynévben pl. *Urginea nyctiflora* (tengerihagyma) éjszaka nyíló virága után.

nyctinasztia Levelek, virágok éjszakai sötétség hatására bekövetkező helyzetváltoztató mozgása; kinyílása, becsukódása. Pl. madársóska (*Oxalis*).

NY

nyaki csatorna A mohák és a legtöbb haraszt archegóniumának* elkeskenyedő része, melyet elnyálkásodó ~-sejtek bélelnek, megkönnyítve a spermatozoidok* petesejthez való jutását.

nyalábhüvely A szállítónyalábokat körülvevő, parenchimatikus sejtekből álló hüvely, mely részben a tápanyag-közvetítésben vesz részt, ill. szklerenchimatizálódva szilárdító szerepe lehet. A pázsitfüvek leveleiben a ~ rendszerint kettős: a nyalábot közvetlenül szklerenchimatikus ~ szilárdítja, és ezt veszi körül a parenchimatikus ~. A ~ kloroplasztiszai és a bennük folyó fotoszintetikus tevékenység különbözősége alapján megkülönböztetünk ún. C_3-as* és C_4-es növényeket*.

nyalábkambium (fascicularis cambium, faszcikuláris kambium) A kollaterális nyílt szállítónyaláb* háncs-* és farésze* közötti, prokambium*eredetű osztódó szövet*.

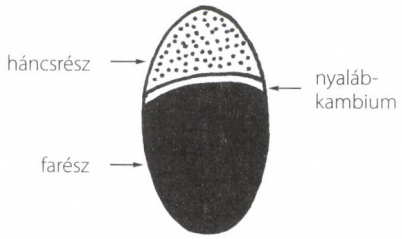

nyalábközti (interfascicularis, interfaszcikuláris) **kambium** A kétszikűek kollaterális nyílt nyalábjai* között az elsődleges bélsugarakból* létrejövő másodlagos merisztéma*, amely a nyalábkambiummal* záródva a hajtás másodlagos vastagodásában vesz részt.

nyalábsapka A szállítónyalábok szilárdítására szolgáló, szklerenchimasejtekből* álló sejtcsoport.

nyálkakiválasztó trichómák Többsejtű szőrök, melyek Golgi-vezikulumaik* segítségével poliszacharid-tartalmú nyálkát választanak ki, amely a sejtfal és a kutikula között felhalmozódik, majd a kutikulát felszakítva a felszínre jut. Pl. sóska (*Rumex*), rebarbara (*Rheum*).

nyeles tányérvirágok (hypocrateriform virág) Rovarmegporzáshoz alkalmazkodott olyan forrtszirmú v. forrtleplű virágok, melyek pártájának alsó része karcsú pártacsővé összeforrva nyélként tartja a párta erre merőleges, szétterülő részét. Pl. kankalin (*Primula*), mécsvirág (*Melandrium*).

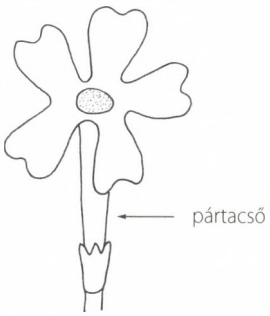

nyelvecske (ligula) A levélhüvely* és a levéllemez* találkozásánál az adaxiális* protodermából* létrejövő hártyás képződmény. Pl. pázsitfüvek (*Poaceae*). Syn. levélnyelvecske.
<lat.> ligula = kanál, nyelvecske

nyelves virág Forrt párta*, mely alul csővé nőtt össze, felül oldalra hajló, lapos, szalag alakú lemezzé szélesedő sziromlevelekből áll. Ez jellemző az *Asteraceae* (fészekvirágzatúak) családjában a nyelvesvirágúak (*Cichorioideae*) alcsaládjának képviselőire, pl. pongyola pitypang (*Taraxacum officinale*). Ha a fészektányér szélén található, akkor sugárvirág a neve.
↔ csöves virág

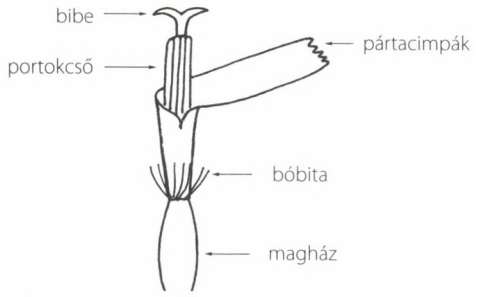

nyélbekeskenyedő levélváll Olyan levél, amelynek válla – fokozatosan v. hirtelen elvékonyodva találkozik a levélnyéllel*. Pl. sóskaborbolya (*Berberis vulgaris*).

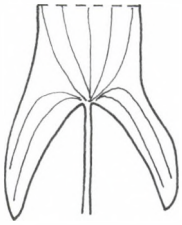

nyélrefutó levélváll Olyan levél, amelynek válla a levélnyél* két oldalán keskenyen továbbfolytatódik. Pl. kerti árvácska (*Viola wittrockiana*).

nyilas vállú levél Olyan levél, amelynek válla két, lefelé irányuló nyúlványban végződik, pl. nyílfű (*Sagittaria*), pohánka (*Fagopyrum*).

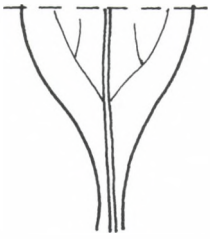

nyílt (indeterminált) **virágzat** Olyan virágzat, amelyben mind a főtengely, mind az összes elágazás csúcsmerisztémái elvileg mindig megtartják osztódóképességüket, és ha esetleg növekedésük meg is áll, virágot soha nem képeznek.
↔ zárt virágzat

nyitott önmegporzás (chasmogamia, kazmogámia*) A megporzásnak az a módja, mely a kinyílt virágban következik be. Pl. hóvirág (*Galanthus nivalis*), orgona (*Syringa vulgaris*).

nyomásfa A fatestnek* azon a részén, amelyre a hajlító igénybevétel miatt nagy nyomás hat, a kambium megnövekedett aktivitású, és az évgyűrűk* szélesebbek. A tipikus ~ 15–40%-kal nehezebb, ugyanazon faj normál fatesténél, száradáskor erősebben vetemedik, és nehezebben megmunkálható. A fenyőknél, mivel nincsenek farostok*, a ~ az ágak alsó oldalán található, és az itt létrejött több és vastagabb falú tracheida* biztosít stabil szerkezetet. Syn. nyomott fa.
↔ húzott fa

nyomelemek → mikroelemek

nyugalmi állapot → cryptobiózis

nyugalmi centrum A hajtás és a gyökér csúcsmerisztémáinak* az a régiója, ahol osztódások egyáltalán nem mennek végbe, v. csak nagyon lassan, de a sejtek képesek merisztematikus aktivitásukat visszanyerni, ha a környező sejtek megsérülnek. Így a ~ mintegy kevésbé sérülékeny, tartalék sejtállományként jelentős a hajtás és gyökér számára, valamint szerepe van az apikális* merisztémák geometriájának fenntartásában.

nyúzat Epidermisz* vizsgálatára szolgáló preparátum. A levelek elsődleges bőrszövete* legtöbb esetben könnyen leválasztható a mezofillumról*, fiatal száraké az elsődleges kéregről*.

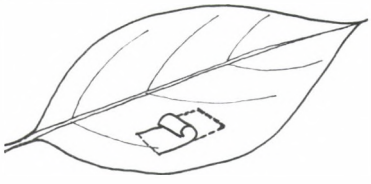

O, Ó

ob- <lat.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag fordított, visszás helyzetét jelenti.

obconicus Visszás (fordított) kúp alakú. Növénynévben pl. *Primula obconica* (kankalinfaj).

obdeltoid Háromszögű, levágott csúcsú, nyél felé keskenyedő.

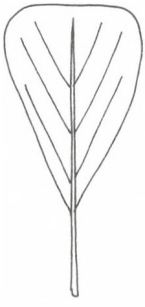

obdiplosztemonia Egyes virágok egyedfejlődésében bekövetkező jelenség, mely során a később kialakult, így a virágtengelyhez közelebb eső epipetál* porzók utólagos növekedési eltolódással kijjebb tolódnak, mint a korábban keletkezett episepal* porzók. Pl. vörös áfonya (*Vaccinium vitis-idaea*).

objektív → tárgylencse

oblanceolatus Fordított lándzsa alakú, mely a csúcsa felé a legszélesebb.

oblatus pollen/spóra Olyan pollenszem*/spóra*, melynél a poláris tengely* (P) rövidebb az ekvatoriális átmérőnél* (E). P < E, P/E = 0,50–0,75.

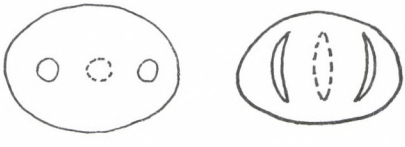

oblatus-sphaeroidikus pollen/spóra Olyan pollenszem*/spóra*, melynél a poláris tengely* (P) kisebb v. egyenlő az ekvatoriális átmérőnél* (E). P ≤ E, P/E = 0,88–1,0.

obligát Elengedhetetlen, feltétlenül szükséges.
<lat.> obligatus 3 = kötelező, szükséges

obligát parazita → parazitizmus

obliquus Ferde. Növénynévben pl. *Taraxacum obliquum* (ferde pitypang).
<lat.> obliquus 3 = oldalt v. haránt irányuló, ferde

obliteráció Eltűnés, felismerhetetlenné válás. Pl. a protofloem* elemei ~t szenvednek, mert a növekedésben lévő szervekben az újonnan keletkező metafloem* elemek összenyomják őket.
<lat.> oblittero = eltöröl, kitöröl, elfeledtet

oblongus Hosszúkás, hosszabb, mint amilyen széles. Növénynévben pl. *Cydonia oblonga* (birs), *Atriplex oblongifolia* (hosszúlevelű laboda).
<lat.> oblongus 3 = hosszúkás

obovatus Fordított tojás alakú. Pl. az a levél, amelynek alsó, levélnyél felőli része elkeskenyedő, felső része pedig kiszélesedő. Növénynévben pl. *Paeonia obovata* (bazsarózsafaj).

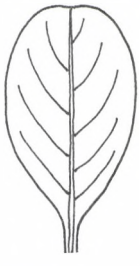

obs. <lat.> observatio rövidítése. Jelentése: megfigyelés.

obscurus <lat.> Sötét, homályos. Növénynévben pl. *Epilobium obscurum* (sötétzöld füzike).
<lat.> obscurus = titokzatos, árnyékos

obsolescens Elcsökevényesedett, v. teljesen eltűnt.
<lat.> obsolesco 3 = elhasználódik, elavul

obtrullatus Fordított serpenyő alakú, melynek két hosszabb oldala az alapnál találkozik.
<lat.> trulla = kanál, serpenyő

obturator A magkezdeményen* a köldökzsinórnak*, a maglécnek*, ill. a bibeszál csatornájának kinövései során keletkezett dudor, mely a pollentömlő* célhoz érését segíti.
<lat.> obturo = betöm, bedug

obtusus Tompa. Növénynévben pl. *Potamogeton obtusifolius* (tompalevelű békaszőlő). Syn. obtunsus.
<lat.> obtu(n)sus 3 = tompa; obtundo = ráütéssel megtompít

obvolutus A rügyben található levélkezdemények borulása*, ha egyik levél felével körülöleli a másik levél felét.
<lat.> obvolvo = beburkol, eltakar

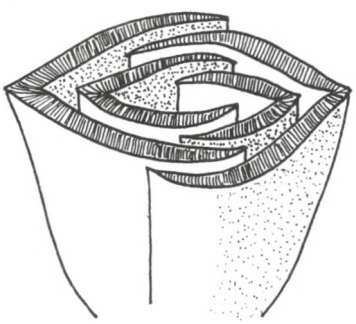

occ., occid. <lat.> occidentalis rövidítése. Jelentése: nyugati.

occidentalis Nyugati. Növénynévben pl. *Celtis occidentalis* (nyugati ostorfa), *Platanus occidentalis* (nyugati platán).
<lat.> occidens = nyugat

ocellatus Kétszínű foltokat viselő, ahol a folt belseje más színű, mint az azt körülvevő rész. Növénynévben pl. *Geranium ocellatum* (gólyaorrfaj).
<lat.> ocellatus = szemcse, szemecske

ocellum A májmohák levélszerű telepkaréjainak – többnyire gyöngysorszerűen rendeződő – átlátszatlan sejtjei.

ochrea (ocrea) → pálhakürtő

oculus → szem, szemzőrügy
<lat.> oculus = szem

odon-, odont-, odonto- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag fogazottságát jelenti.

odoratus Illatos. Növénynévben pl. *Galium odoratum* (szagos müge), *Viola odorata* (illatos ibolya).
<lat.> odoratus 3 = illatos, szagos

***Oenothera*-típusú embriózsák** → monospórás 4 magvú embriózsák

officinalis Gyógyító hatású. Növénynévben pl. *Althaea officinalis* (orvosi ziliz), *Melilotus officinalis* (orvosi somkóró).
<lat.> officinalis = gyógyerejű, gyógyító hatású; officina = műhely (ahol pl. a gyógyszerek is készültek)

-oid, -oides, -oideus Szóösszetételek utótagjaként a vele összetett fogalom valamihez való hasonlóságát jelenti.
<gör.> eidos = kinézet, küllem

okta-, okto- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom nyolcszorosát v. nyolccal való kapcsolatát jelenti. Növénynévben pl. *Dryas octopetala* (magcsákó) nyolc sziromlevele után.
<gör.> októ = nyolc

oktáns A kétszikűek embriójának* fejlődése során a kvadránsból* létrejövő 8 sejtes állapot.

okulár Szemlencse. A fénymikroszkóp* optikai tartozéka, tulajdonképpen két síkdomború lencséből álló lencserendszer, mely a tubusban* foglal helyet. A szemünkhöz közelebb eső lencse a tulajdonképpeni szemlencse, az alsó pedig a kollektív lencse.
<lat.> oculus = szem
↔ objektív

olajjárat Illóolaj-tartalmú járat, pl. az ernyősvirágzatúak (*Apiaceae*) fajainak ikerkaszat* termésében a termésbarázdákban hosszában fut végig, többnyire sötét színű.

olajok Szobahőmérsékleten folyékony halmazállapotú neutrális zsírok. Nagyobb mennyiségű telítetlen zsírsavat tartalmaznak.

olajos magvak Azok a magvak, melyekben olaj raktározódik. Pl. dió (*Juglans*), len (*Linum*), ricinus (*Ricinus*), kender (*Cannabis*).

olajtartó → oldásos intercelluláris járat

oldalerek A szárnyas erezetű* levelek főeréből* kiinduló, hosszanti v. haránt irányban futó érelágazások.

oldalgyökér A viszonylagos gyökértengely elágazása. A főgyökérből* kiinduló oldalgyökereket elsőrendű, az ebből elágazókat másodrendű ~nek, míg a legkisebb elágazásokat n-ed rendű ~nek nevezzük. Az ~ keletkezése mindig endogén*, kialakulását a periciklus*/perikambium* egyszerű fanyalábokkal* szemközti sejtjeinek antiklinális* és periklinális* osztódásai indítják el.

oldalhajtás (axilláris hajtás) A hajtás főtengelyének oldalrügyeiből* keletkező elágazás.

oldalmerisztéma (laterális merisztéma) Azok a merisztémák*, melyek a növény adott szervének felszínével párhuzamosan helyezkednek el. Pl. perikambium*, parakambium*, szárgyarapító kambium*, gyökérkambium*.

oldalrügy (axilláris rügy/gemma lateralis) Minden, a csúcsrügy* alatt elhelyezkedő rügy, amelyből oldalhajtás fejlődik. Többnyire csak akkor hajt ki, ha a csúcsrügy növekedése gátolt (pl. visszametszéskor), v. a csúcsrügyből föld feletti hajtás fejlődik, pl. a nőszirom (*Iris*) korlátolt növekedésű rizómáján*.

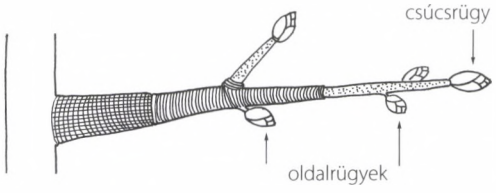

oldalvirágzat → társvirágzat

oldásos-hasadásos (schizo-lysigén) **intercelluláris** A sejtközötti járatok* keletkezésének az a módja, melynél a sejtek közötti középlemez* feloldódását még követi az érintkező sejtfalak egymástól való elhasadása is.

oldásos (lysigén) **intercelluláris** Olyan sejtközötti járatok, melyek az érintkező sejtek középlemezének* feloldódása révén keletkeznek. Pl. citrom-, narancs- (*Citrus*) fajok termésfalának olajtartói*.

oleraceus Konyhakerthez tartozó. Növénynévben pl. *Brassica oleracea* (káposzta).
<lat.> olerarium = konyhakert; olero = veteménnyel beültet

olig-, oligo- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak a kicsinységét, kevés voltát fejezi ki. Növénynévben pl. *Ornithogalum oligophyllum* (sármafaj) kevés levele után.
<gör.> oligos = kevés, csekély

oligandria Kevésporzójúság, a virág porzóinak száma < 20.
↔ poliandria

oligarch gyökér Az a kevéssugarú gyökér, amelynek központi hengerében* az egyszerű fanyalábok*, ill. egyszerű háncsnyalábok* száma: 2–6.
↔ poliarch gyökér

oligocén A földtörténeti harmadkor 38–24,6 millió évvel ezelőtti, az eocén és miocén* közötti szakasza.

oligofil Az a virág, amelynek megporzásában kevésszámú állatfaj vesz részt.
↔ mono-, polifil

oligostemon → kevésporzójúság. Syn. paucistemon.

oligosza(c)haridok Kisszámú monoszacharid* egységből álló összetett szénhidrátok.

oligosza(c)harinok Azok a sejtfalmátrixból származó specifikus oligoszacharidok*, me-

lyek a növény növekedési és fejlődési folyamataira hatnak.

oligoszklerofill (oligosclerophyll) Az a levél, amelynek száraz súly/nedves súly hányadosa <0,249. Syn. membranaceus.

oligotróf 1. Tápanyagokban szegény. Pl. víz, talaj. **2.** Kevés tápanyagot igénylő növény.
<gör.> oligos = kevés, csekély + trophé = étel, étkezés

oltás Kertészeti gyakorlatban használt olyan vegetatív* szaporítási mód, amely során az alannyal* oltóvesszőt* növesztenek össze. Két típusa van: a héj alá ~nál az alany vastag, az oltóvessző vékony, míg a párosításnál az összenövesztett felületek egyforma vastagok. Syn. oltványozás.

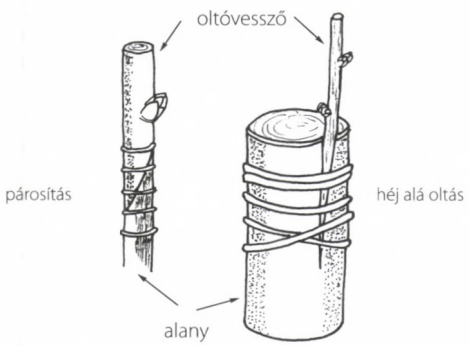

oltóág A nemes növényről leszedett szaporítóhajtás, amelyet az oltás* során a gyökeres alanyra* helyeznek át.

oltóvessző Az a – rügyet v. rügyeket tartalmazó – hajtásrész, amelyet az oltás* során az alannyal* összenövesztenek.

oltvány Vegetatív úton, oltással* létrehozott új egyed.

ombrofil Esőt kedvelő, csapadékos helyen tenyésző. Pl. ~ erdők: esőerdők, ~ lápok, tőzegmohalápok, amelyek teljes vízellátása a csapadékból származik.

ombrofita (ombrophyta), e. sz. **ombrofiton** (ombrophyton) Csapadékban bővelkedő helyen tenyésző növények.

ombrofiton → ombrofita

omega taxonómia A taxonómiai* és florisztikai* kutatások befejező fázisának elnevezésére szolgáló fogalom. Syn. enciklopédikus fázis*.
↔ alfa taxonómia

omn. <lat.> omnis rövidítése. Jelentése: mind.

omni- Szóösszetételek előtagjaként a jelentése: minden.
<lat.> omnis = mind, teljes

omphalodium → köldök

onagrad embriófejlődés A zárvatermők zigótájának* első osztódása során keletkező bazális* és apikális sejt* közül ~ esetén az előbbi egyáltalán nem vesz részt az embrió kialakításában. Az apikális sejt első osztódása hosszanti irányú, az embrió hossztengelyével párhuzamos. Pl. sásfélék (*Cyperaceae*), kosborfélék (*Orchidaceae*).
↔ asterad, caryophyllad, chenopodiad, piperad, solanad embriófejlődés

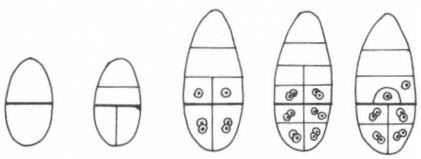

onto- Szóösszetételek előtagjaként az egyedi létezéssel való kapcsolatot jelzi.
<gör.> ón, ontos = létező lény

ontogenezis → egyedfejlődés
<gör.> ón, ontos = létező lény + genesis = származás, eredet

oo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a petesejttel való kapcsolatát jelenti.
<gör.> óon = tojás

oogámia A növények megtermékenyítésének az a módja, amelynél a mozdulatlan petesejtet a mozgékony hímivarsejt a női ivarszervben

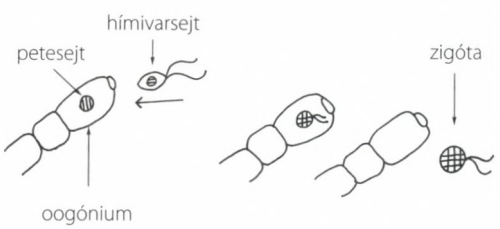

termékenyíti meg, majd az így létrejött zigóta* elhagyja keletkezésének helyét. Pl. barnamoszatok (*Cutleria*, *Dictyota*), ill. petespórás gombák (*Oomycota*).

oogenezis A petesejt kialakulása.

oogoniogámia A növények megtermékenyítésének az a módja, amikor a mozdulatlan petesejtet a mozgásra képes hímivarsejt megtermékenyíti, majd az így létrejött zigóta* keletkezésének helyén, védetten, a női ivarszervben* indul fejlődésnek. Pl. mohák, harasztok, zárvatermők.

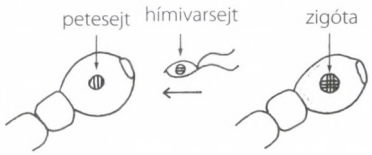

oogoniol → antheridiol

oogónium Olyan női gametangium*, amelyben mozdulatlan petesejt keletkezik. Pl. barnamoszatok (*Cutleria*, *Dictyota*, *Fucus*), petespórás gombák (*Oomycota*).

oosphera Nagyméretű, tartalék tápanyagban gazdag, női ivarsejtek*, melyek az oogóniumban* keletkeznek. Megtermékenyítésük történhet az oogóniumon kívül, ill. belül. Az ~ megfelel a szárazföldi növények archegóniumában*, ill. embriózsákjában* található petesejtnek*.

oospóra Általánosan elterjedt – helytelen – elnevezés a megtermékenyített petesejtből az oogóniumban* keletkező vastag falú, ellenálló zigótára*.

opacus Matt. Növénynévben pl. *Veronica opaca* (fénytelen veronika).
<lat.> opaco 3 = beárnyékol; opacus = árnyékos

op. cit. <lat.> opere citato rövidítése. Jelentése: az idézett műben.

operculum 1. Hártyaszerű fedél, mely a legtöbb moha spóratartó tokján* megtalálható, és az annulus* mentén válik le arról. **2.** Egyes pollenszemek apertúráit* beborító fedél, melyet a fejlődő pollentömlő* tör át.

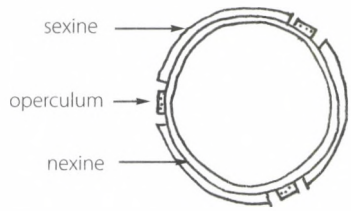

3. Egyes tömlősgombáknál az ostiolumot* borító kis fedél. **4.** A kupakkal nyíló toktermés* fedele. **5.** A golgotavirág (*Passiflora*) nektárt kiválasztó, gyűrű alakú képletének hártyás fedele.
<lat.> operculum = fedő

ophio- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag kígyóhoz való hasonlóságát jelenti. Növénynévben pl. *Ophioglossum vulgatum* (kígyónyelv).

opisth- Szóösszetételek előtagjaként a jelentése: hátul, mögötte.
<gör.> opistheu = hátul

opisthiális nyílás A sztóma* kijárati nyílása*.

opisztokont A monadális szervezeteknek* az a típusa, amelynél az ostor* a sejt hátulsó pólusán, az úszás irányával ellentétes oldalon helyezkedik el. Pl. rajzóspórás gombák (*Chytridiomycota*).
↔ akrokont

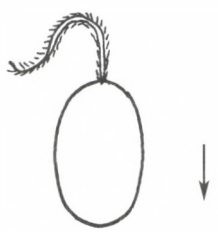

oppositus Átellenes. Növénynévben pl. *Gladiolus oppositiflorus* (kardvirágfaj) virágjainak elhelyezkedése után.
<lat.> oppositio = szembenállás

optikailag anizotróp Fénytanilag kettős törést mutató.

optikai tengely A fénymikroszkóp* képalkotásában részt vevő lencsék tengelye, mely mentén a középső fénysugár halad. A vizsgálandó tárgyat e tengelybe állítjuk be.

optikai tubushossz A fénymikroszkóp* okulárjának* alsó és objektívjének* felső fókusza közötti távolság.
↔ mechanikai tubushossz

***Opuntia*-típusú hajtáscsúcs** A zárvatermők hajtáscsúcsától* csak abban különbözik, hogy itt a központi anyasejtek zónája alatt kambiumszerű átmeneti zóna is található (mint a *Cryptomeria–Abies*-típusnál*).

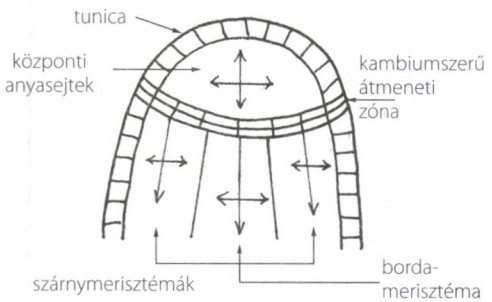

or. <lat.> orientalis rövidítése. Jelentése: keleti.
<lat.> oriens = kelet, felkelő nap

orbicula A pollentetrádok* keletkezésével egy időben a szekréciós tapétum* sejtjei megnyúlnak, és jellegzetes, gömb alakú testeket, proorbiculákat formálnak. Később ezekre is sporopollenin* rakódik, és ~ keletkezik. Syn. Ubish-testek.

orbicularis Korong alakú. Növénynévben pl. *Medicago orbicularis* (korongos lucerna), *Phyteuma orbiculare* (gombos varjúköröm). Syn. orbiculatus.
<lat.> orbis = kör

orbiculatus → orbicularis

orb. nov. <lat.> orbis novus rövidítése. Jelentése: az Újvilág, újvilági.

orb. vet. <lat.> orbis vetus rövidítése. Jelentése: az Óvilág, óvilági.

orchid típusú mikorrhiza Az orchideákra jellemző, a parazitizmus felé hajló mikorrhiza*-kapcsolat.

ordo → rend
<lat.> ordo = sor, rend, réteg

oreo-, ores- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag hegyekkel való kapcsolatát jelenti.

organo- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak szerves voltát v. valamilyen szervezettel való kapcsolatát jelenti.
<gör.> organon = szerv, szervezet

organogenezis Szervfejlesztés, a morfogenezis* egyik szakasza.

organogén elemek A szerves vegyületekben leggyakrabban jelen lévő elemek: szén (C), hidrogén (H), oxigén (O), nitrogén (N).

organogén zóna → determinációs zóna

orientalis Keleti. Növénynévben pl. *Carpinus orientalis* (keleti gyertyán), *Platanus orientalis* (keleti platán).
<lat.> orientalis = keleti, keletre vonatkozó

ornamentált → ornatus

ornatus Mintázatos, díszes. Növénynévben pl. *Musa ornata* (virágos banán). Syn. ornamentált.
<lat.> ornatus = ékes, díszes, felszerelt

ornitho- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak a madarakkal való kapcsolatát jelöli.
<gör.> ornithos = madár

ornithochoria Madarak általi termésterjesztés. Az ilyen termések legtöbbször feltűnő színűek, szagtalanok, puha héjúak, és nem hullanak le, érés után is a növényen maradnak.

ornitofil → madárporozta virág. Syn. ornithogam.

ornitogámia → madármegporzás. Syn. ornitofília.

ország A hagyományos rendszerekben a legmagasabb kategória. A legszélesebb körben ismert WHITTAKER-féle rendszer öt ~ot tartalmaz: a növények (Plantae), állatok (Animalia), gombák (Fungi), eukariota egysejtűek (Protista), prokarioták (Monera), míg a legmodernebb, CAVALIER–SMITH-féle nyolc~os rendszer tagjai: valódi baktériumok (Eubacteria), ősbaktériumok (Archebacteria), őseukarioták (Archeozoa), egysejtűek (Protozoa), növények (Plantae), növényszerűek (Chromista), gombák (Fungi), állatok (Animalia).

ortho-, orto- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak egyenes v. helyes, igaz voltát jelöli. Növénynévben pl. *Juncus orthophyllus* (szittyófaj).

orthogenezis Párhuzamos v. egyirányú törzsfejlődés.

orthoplok embrió Az embrió két sziklevele* a középér mentén hosszában úgy összehajtogatott, hogy a külső a fonákjával, a belső a színével fordul a maghéj felé. A gyököcskét* a belső sziklevél szélei fogják közre. Pl. fehér mustár (*Sinapis alba*), fekete mustár (*Brassica nigra*).
↔ notorrhiz, pleurorrhiz embrió

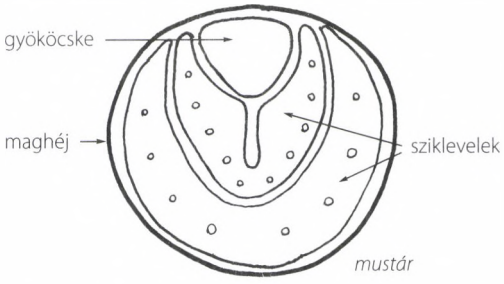

ortostichon → ortosztichon

ortosztichon (ortostichon) A hajtáson fedő helyzetben elhelyezkedő levélsor. Pl. az átellenes levélállásra* 2, a keresztben átellenesre* 4 ~ jellemző.

ortotropizmus Az a helyzetváltoztató mozgás, amely az inger irányába (pozitív ~) v. attól ellentétes irányba megy végbe (negatív ~).

ortotróp magkezdemény → egyenes állású magkezdemény. Syn. atróp.

ostiolum Egy olyan nyílás a sporangiumon* v. a gametangiumon*, amelyen keresztül spórák*, ill. gaméták* jutnak ki. **1.** A tömlősgombák (*Ascomycetes*) termőtestének szemölcs- v. csőrszerű végződésén található pórus, melyen keresztül a spórák a szabadba jutnak. **2.** Egy olyan nyílás, amelyen keresztül virághlátogató rovarok jutnak be a virágzatba. A füge (*Ficus carica*) serlegvirágzata* csúcsának betüremkedő nyílása, amely a terméséréskor összenő.

ostor (flagellum) Egysejtű moszatok vegetatív sejtjein, többsejtű algák és bizonyos gombák spóráin*, ill. gamétáin*, mohák, harasztok és ősibb nyitvatermők hímivarsejtjein található mozgásszerv. Sejtből kinyúló részét membrán veszi körül, amely a plazmalemmával* áll kapcsolatban. Szerkezetére az élővilágban általánosan a 9+2-es felépítés jellemző (9 tubuspár periferiálisan és 1 pár középen helyezkedik el), ezek szerkezete nagyon hasonló a citoplazmában található mikrotubulusokhoz*. A csillangóval* ellentétben az ~ hosszú, és számuk sejtenként többnyire csak 1–4 db. Lehetnek egyforma hosszúak (izokont), ill. különbözőek (anizokont).

ostreatus Varas, osztrigához hasonló.
<lat.> ostrea = osztriga, kagyló

ostrinus Bíborszínű.
<lat.> ostrinus 3 = bíborszínű (csigavér színű)

-osus <lat.> Szóvégi képző, mely nyomatékosítja az adott tulajdonság jelentős mértékét. Pl. maculosus = nagyon foltos; stylosus = jelentős bibeszállal rendelkező.

oszlopos (palisad, paliszád) **parenchima** Felületre merőleges irányban megnyúlt parenchimatikus* sejtekből álló szövet, mely – sejtjeinek nagyfokú kloroplasztisz*tartalma miatt – a fotoszintézis legfőbb színtere.

osztály (classis) A taxonómiai hierarchia* törzs* alatti, rend* feletti alapkategóriája.

oszteo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a csontokkal való kapcsolatát jelzi.
<gör.> osteon = csont

oszteoszklereida A szilárdító alapszövet* súlyzó, ill. lábszárcsont alakú, nagy, kemény sejt-

jei. Előfordulás: hüvelyesek maghéjában, tealevélben.

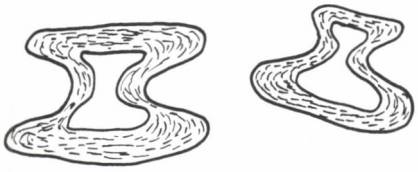

osztódó szövetek (merisztémák*) Azok a szövetek, amelyek sejtjei osztódóképességüket a növényi élet egész tartamára megőrzik, ennek következtében képes a növény arra, hogy teste egész élete során növekedjen.

osztott levél Olyan tagolt levéllemez*, melynek bemetszései a fél levéllemez közepén túl érnek, de a főeret* nem érik el. Lehet: szárnyasan* és tenyeresen ~*.

OTU <ang.> Operational Taxonomic Unit, → numerikus taxonómia, → kladogram.

ovalis → ovatus

ovariális nektárium A magház falán található nektárium. Pl. a termőlevelek szabad felszínén: kürtvirág (*Sarracenia*); a magház alapján: tárnics (*Gentiana*); a synkarp magház* válaszfalain: liliomfélék (*Liliaceae*), nősziromfélék (*Iridaceae*) szeptális nektáriumai*.

ovarium → magház

ovarium inferior → alsó állású magház

ovarium superior → felső állású magház

ovatus Tojásdad. Syn. ovalis. Növénynévben pl. *Eleocharis ovata* (tojásdad csetkáka), *Carex ovalis* (sásfaj).
<lat.> ovum = tojás

ovinus <lat.> Juhokkal kapcsolatos. Növénynévben pl. *Festuca ovina* (juhcsenkesz).
<lat.> ovis = juh, gyapjú

ovoid Tojáshoz hasonló alakú. Syn. ovoideus.

ovulum → magkezdemény

ovum → petesejt
<lat.> ovum = tojás

oxalát → kalcium-oxalát

oxálsavas mész → kalcium-oxalát

oxy- Szóösszetételek előtagjaként az utótag hegyes voltát jelenti. Növénynévben pl. a *Crataegus oxyacantha* (cseregalagonya) szúrós tövisei, az *Aquilegia oxysepala* (harangvirágfaj) hegyes csészelevelei után.

ozmofóra A virágokban található speciális illatkiválasztó képletek, melyek megporzó rovarokat vonzanak. Szekréciós* szövetük főleg terpéneket*, éterikus olajakat termel, de egyes fajoknál kiválaszthat aminokat* és ammóniát is. Ez utóbbira példa: kontyvirágfélék (*Araceae*), kosborfélék (*Orchidaceae*).

ozmoreguláció Az a szabályozott folyamat, amely által egy szervezet környezetétől függetlenül képes fenntartani belső ozmotikus nyomását.

ozmotikus potenciál A sejt, szövet vízpotenciáljának* része, mely az oldott részecskék jelenlétéből adódik. Nagysága megegyezik az ozmotikus nyomással, de ellenkező előjelű, rendszerint negatív.

ozmotoleráns gombák Azok a gombák, amelyek magas só-, ill. cukortartalmú közegben is képesek megélni, mivel plazmájuk víztartalma az átlagosnál jóval alacsonyabb.

ozmózis Két, egymástól féligáteresztő hártya* által elválasztott, különböző koncentrációjú oldat koncentrációjának kiegyenlítődésére irányuló folyamat, melyben az oldószer molekulái nagyobb mennyiségben lépnek át a töményebb oldat felé. Az ~ nagy jelentőségű a növényi sejt turgorának* fenntartásában és az anyagszállításban.

Ö, Ő

-öcia (-oecia) Szóösszetételek utótagjaként az ún. „lakiságot" fejezi ki, vagyis azt, hogy a növény egy-* v. kétlaki*-e.
<gör.> oikion = ház, lakóhely, fészek

öko- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak az élővilág és környezete között fennálló viszonnyal való kapcsolatára utal.
<gör.> oikios = ház, lakás, háztartás, gazdaság

ökológia Az élőlények és az őket körülvevő élő és élettelen környezet kölcsönhatásának vizsgálatával foglalkozó tudomány.

ökológiai amplitúdó Egy faj tűrőképességének* tartománya, amely grafikus ábrázolásban haranggörbét ír le.

ökológiai rendszer (ökoszisztéma) Az élő szervezetek és környezetük által alkotott önfenntartó ökológiai rendszer, amelyre jellemző a tápláléklánc belüli folytonos anyag- és energiaáramlás, a kémiai elemek biogeokémiai körforgása*. Az ~ lehet természetes v. mesterséges, egyszerű v. összetett, térbelileg kicsi v. nagy. Pl. a zuzmó egyetlen élő szervezetbe tömörült elemi ~. A fogalom használható pl. egy tóra, az óceánra v. akár az egész Földre. E fogalmat sokszor biogeocönózisként emlegetik.

ökomorfológia Az a tudományág, amely a növények szerveit a környezeti tényezőkhöz való alkalmazkodás szempontjából vizsgálja. Pl. hidromorf*, xeromorf* bélyegek.

ökoszisztéma → ökológiai rendszer

ökotípus Egy fajon belüli, különböző ökológiai körülményekhez örökletesen adaptálódott populációk*, amelyekre a fajra jellemző tulajdonságok egy meghatározott kombinációja jellemző. Kialakulásuk és az adott faj más ~ától való elkülönülésük a környezet szelekciós nyomására történik, és valamilyen izolációs mechanizmus révén önálló földrajzi elterjedéssel v. önálló ökológiai jelleggel, v. sajátos életritmussal rendelkezik.

ölbefogott (pedatus*) **levél** A tenyeresen összetett levél* egyik átmeneti típusa, melynek levélkéi* részben sugarasan a közös levélnyél végén, részben egyesbogasan* erednek a levélgerinc* két alsó, megnyúlt ágáról. Pl. kisvirágú hunyor (*Helleborus dumetorum*).

önidin A szőlő termésének héjában található lila színű anthocianidin*.

öninkompatibilitás A növények egyik védekező mechanizmusa az autogámia* elkerülésére, mivel megakadályozza, hogy azonos örökletes anyagot hordozó pollen* általi megporzást* követően bekövetkezzen a megtermékenyítés*. Típusai: sporofitonos ~*, gametofitonos ~*.

öninkompatibilitás-gén Az S- (sterilitás) gén, amelynek alléljei*: az S_1-, S_2-, S_3-, S_4-allélek. Azonos alléleknek a pollenszemben*, ill. a termőben való együttes jelenléte megakadályozza az önmegtermékenyítést*.
→ inkompatibilitás

önmegporzás (autogámia) Az a jelenség, amikor a hímnős virág* bibéjére saját virágpor kerül, és az tömlőt hajt, így bekövetkezhet az ugyanazon virágból származó ivarsejtek* egyesülése. Mivel ezek genetikailag hasonlóak, az utódok ellenálló képessége lecsökken, ez a populáció* stabilitását veszélyeztetheti. Fajtái: zárt ~* (kleisztogámia), nyitott ~* (kazmogámia).

önmegtermékenyítés Az önmegporzást* követő megtermékenyítés*.

önsterilitás (autosterilitás) Az a jelenség, ha önmegporzást* követően nem keletkeznek fertilis* magvak. Oka lehet: öninkompatibilitás*,

ill. sikeres megtermékenyítés* esetén a zigóta* v. embrió* elhalása.

örökzöld növény (planta sempervirens) Lombozatát nem egyszerre, hanem több év folyamán egyenletesen lehullató – többnyire fásszárú – növény. Pl. fenyők (*Pinaceae*), csodabogyó (*Ruscus*), puszpáng (*Buxus*), babérmeggy (*Prunus laurocerasus*), kövirózsa (*Sempervivum*).

örv Az egy nóduszon* eredő levelek összessége, ha ezek száma: ≥ 3.

örvös (ciklikus) **levélállás** A levélállásnak az a típusa, amelynél nóduszonként* ≥ 3 levél található. Az ~nál az ortosztichonok* száma kétszerese a nóduszonként eredő levelek számának. Jellemzői: az alternálás* és az ekvidisztancia szabálya*. E levélállás határesetének tekinthető a keresztben átellenes levélállás*.
↔ keresztben átellenes, kétsoros, szórt levélállás

őshonos faj Az északi mérsékelt övben őshonosnak tekintjük azokat a fajokat, amelyek a jégkorszakot helyben vészelték át, v. azt követően az ember – közvetlen v. közvetett – közreműködése nélkül telepedtek vissza. (A csiszoltkőkor előtt is előfordultak.) Pl. bükk (*Fagus sylvatica*).

őslénytan (paleontológia) A földtörténeti múlt élővilágát a fosszíliák* vizsgálatával feltáró tudomány. Részterületei a paleobotanika*, paleozoológia, paleoökológia.

ősmerisztéma (promerisztéma) A tengelycsúcsokon működő, még nem differenciálódott osztódó szövet. Egyes sejtcsoportjait iniciális sejteknek* nevezzük.

ősnemzés (abiogenezis) Az élet keletkezésére vonatkozó, ma már megcáfolt elmélet, mely szerint az élő szervezetek a különböző rothadó anyagok élettelen alkotóiból alakultak ki.

ősnövénytan (paleobotanika) Az üledékes kőzetekben található fosszilis* növényi maradványokkal foglalkozó tudomány, az őslénytan* egyik ága.

összehajtott (duplikatív/konduplikatív) **türemlésű levél** A rügyben az egyes levelek főerük* mentén egyszeresen összehajtogatottak.

összenőtt vállú levél Olyan két, átellenes* levélállású ülő levél*, melyek válla összenőtt egymással. Pl. jerikói lonc (*Lonicera caprifolium*), héjakútmácsonya (*Dipsacus laciniatus*).

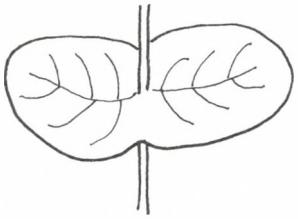

összetett apertúra Az az apertúra*, mely a pollen*/spóra* falának nem csak egy rétegét érinti.
↔ egyszerű apertúra

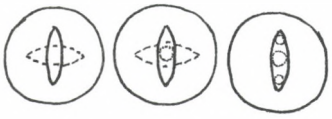

összetett ernyő Olyan összetett virágzat*, melyben az elsőrendű elágazásokról a másodrendűek is ernyőt alkotva erednek. Pl. ernyősvirágzatúak (*Apiaceae*). Jellemző fellevelei* a gallérlevelek* és a gallérkalevelek*.

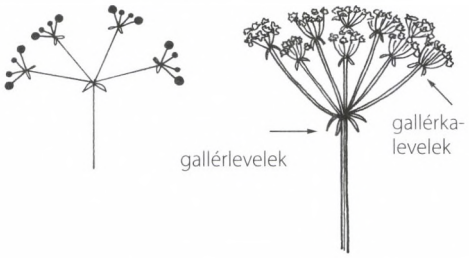

összetett fehérjék (proteidek) Azok a fehérjék, amelyek a polipeptidláncon kívül más, nemfehérje-alkotórészt is tartalmaznak. Pl. glükoproteidek*, lipoproteidek*.
↔ egyszerű fehérjék

összetett fürt (dibotryum) Olyan összetett virágzat*, melyben a főtengely fürtös* elágazása az oldaltengelyeken megismétlődik. Ha főtengelyén végálló fürtvirágzat található homotetikus ~ről beszélünk, pl. orvosi somkóró (*Melilotus officinalis*), ha ez hiányzik, az ~ heterotetikus, pl. hóbogyó (*Symphoricarpus*). Tévesen nevezik ezt a virágzatot bugavirágzatnak*.

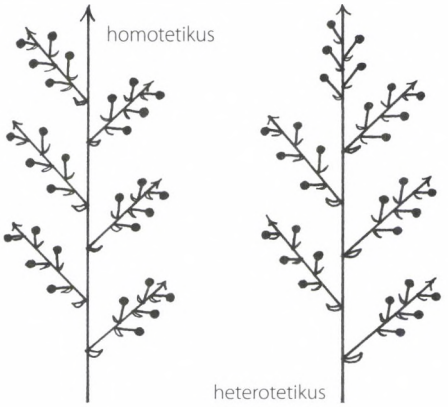

összetett füzér → kalász

összetett keményítő Olyan keményítőszemcse*, amelyben a kristályosodási gócok száma > 3 v. nagyon sok, pl. a zabban 200–300, a parajban 30 000. Ezek a szemcsék nagyon aprók, és az egymásra hatás miatt gömbölyűségüket elvesztve szögletesekké válnak.
↔ egyszerű, félig összetett keményítő

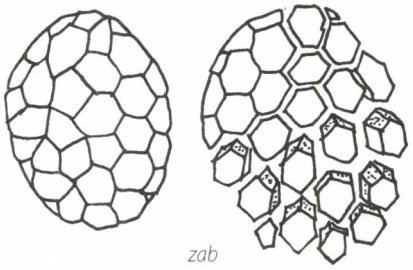

összetett kolpusz Olyan összetett apertúra*, amelyben kolpusz* pórussal* kombinálódik. Az ilyen pollen neve: kolporátus pollen.
↔ egyszerű kolpusz

összetett levél (folium compositum) Olyan levél, melynek levélnyelén* nem egyetlen levéllemez található, hanem v. több levélke*, v. a levélnyél levélgerincben* folytatódik. Két fő típusa: tenyeresen*, ill. szárnyasan összetett levél*.
↔ egyszerű levél

összetett nyaláb Olyan szállítónyaláb, melyben farész* és háncsrész* is található. Típusai: kollaterális*, bikollaterális*, koncentrikus nyalábok*.
↔ egyszerű nyaláb

összetett termés Olyan terméscsoport, mely egyetlen virág korikarp* termőtájából jön létre közös terméskocsánnyal. Lehet: tüszős*, aszmagos*, makkocska-*, bogyós*, csonthéjas terméscsoport*.

összetett virágzat (inflorescentia composita/synflorescentia) Többtengelyű elágazásrendszert tartalmazó virágzat, melyben a tengelyek rendje egynél több fokban különbözik egymástól. Az elágazások rendjétől függően a virágok csak a másod-, harmad- stb. rendű elágazásokon vannak. Felépítésük lehet monopodiális* v. sympodiális*. Az ~ főtengelyhez kapcsolódó egységei a parakládiumok*, amelyek a társvirágzatokat* viselik. Az ~ elnevezése a végálló elágazással kezdődik, és a főtengely elágazásmódjával zárul. Aszerint, hogy a főtengely növekedése befejeződik-e,

v. sem, az ~ lehet zárt (monotelikus*), ill. nyílt (politelikus*).
↔ egyszerű virágzat

ötös levél Olyan tenyeresen összetett levél*, amelyben a levélkék* száma: 5. Pl. vadszőlő (*Parthenocissus quinquefolia*).

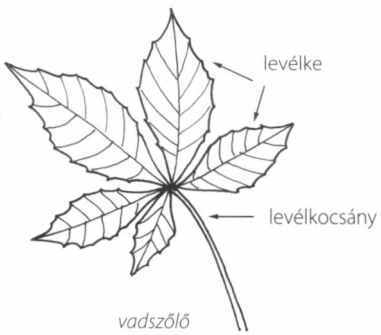

ötsugarú (pentarch) **gyökér** Olyan gyökér, melynek sztéléjében* 5 egyszerű fanyaláb* és 5 egyszerű háncsnyaláb* található.

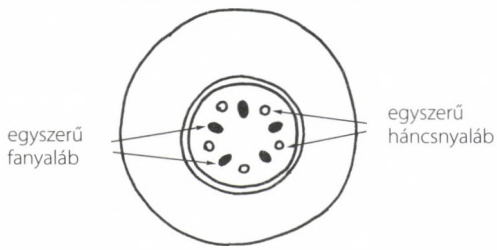

özönnövény → inváziós faj

P

P (virágképletben*) a perigonium*, a lepellevelek* tájának jele.

p., pg. <lat.> pagina rövidítése. Jelentése: oldal.

pachy- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak vastag voltát jelenti. Növénynévben pl. *Pachyanthus* (díszlevélfafélék nemzetsége).
<gör.> pachys = vastag, vaskos

pachycaul Vastag törzsű. Ilyenek a pálmák és cikászok, ill. fatermetű lágyszárúak, pl. az afrikai óriás lobéliák, melyek többnyire már növekedésük legelején elérik leendő vastagságukat.
↔ leptocaul

pachyclad Vastag ágú.

pachymorf rizóma Rövidszártagú*, nem üreges, pozsgás* állományú rizóma*, melynek csúcsrügye függőleges helyzetű hajtást hoz létre. Pl. bambuszfélék.
↔ leptomorf rizóma

padka → kalászpadka

paeonidin → peonidin

pagina inferior folii → levélfonák

pagina superior folii → levél színe

pajzs alakú levél (folium peltatum) Olyan levél, amelynek nyele nem a levéllemez vállához, hanem fonáki oldalának közepéhez ízesül. Pl. sarkantyúka (*Tropaeolum*).

sarkantyúka

pajzsocska (scutellum) A pázsitfüvek (*Poaceae*) szemtermésének* domború sziklevele, mely az embrióra* pajzsszerűen ráborul, csírázáskor pedig a szemtermésben* maradva az embrió számára tápanyagot közvetít a táplálószövet* felől.

palánkgyökér Olyan hajtáseredetű támasztógyökerek*, melyek a fatörzs* alsó részéből erednek, és azzal a talajszintig összenőnek. Pl. füge (*Ficus elastica*).

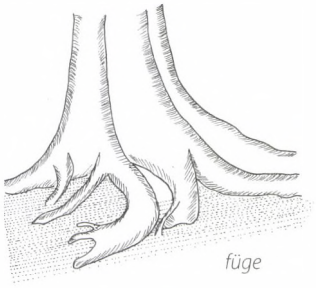
füge

palánta (planta juvenilis) Lágyszárú, zsenge korú növény (sziklevelekkel* v. fiatal lomblevelekkel), mely kiültetésre alkalmas.

palántadőlés A szilárdító szövetek pusztulása a palánta* szárában, melyet pl. a *Pythium debaryanum* talajlakó gomba okoz.

palea → toklász

palea inferior → külső toklász

palea superior → belső toklász

paleo- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak ősi voltát, a régmúlttal, a történelem előtti időkkel való kapcsolatát jelenti.
<gör.> palaios = öreg, ősi

paleobotanika → ősnövénytan

paleo-ethnobotanika → archeobotanika

paleohisztológia Ősnövények szövettanával foglalkozó tudományág. Mivel a letűnt geológiai korok rétegeinek növénymaradványai kovasavval impregnálódtak, belőlük csiszolatok készíthetők. A ~ segítségével nyomon lehet követni a különböző szövettípusok evolúcióját*, következtetni lehet az egykori vegetációra* és ennek révén a klímára* is

paleoklimatológia Őséghajlattan. A földtörténeti korok éghajlatát kutató tudomány. Jégkorszaki maradványok, fosszíliák* stb. vizsgálatára épül, egyik tudományága a dendroklimatológia*.

paleontológia → őslénytan

paleopalinológia Az a tudományág, amely különböző korú üledékekből származó fosszilis* virágporszemek* és spórák* vizsgálatával rendkívül megbízható adatokat szolgáltat az egyes földtörténeti korok vegetáció*történetéről, klímájáról*. Mivel a pollenfal* rendkívül ellenálló vegyületekből áll, szerkezete évmilliókon keresztül sem változik, így a ~ módszereivel már 78 millió éves fosszilis pollenszemeket is azonosítottak.
↔ aktuopalinológia

paleozoikum Földtörténeti ókor, amely kb. 590 millió évvel ezelőtt a kambrium* időszakkal kezdődött, és 248 millió éve a perm* időszakkal ért véget. Ezalatt történtek a növényvilág nagy evolúciós változásai, köztük a szárazföld meghódítása. A növénytakarót fatermetű harasztok, zsurlófák és cikászok által alkotott erdők alkották.

palinactinodromus levélerezet Az elsőrendű erek* villás* elágazásuk után széttartóan futnak. Pl. platán (*Platanus*).

palino- Szóösszetételekben előtagként a vele összetett fogalomnak a virágporral* való kapcsolatát jelenti.
<gör.> paliné = virágpor

palinológia → pollenanalitika

palinomorfa (palinomorpha) Általános megnevezés minden, palinológiai* preparátumban található egységre. A pollenszemeken* és spórákon* kívül idetartozik pl. a *Dinophlagellatae* is, de a kovamoszatok nem, mert azok sejtfalát a hidrofluorsav oldja.

palinotaxonómia A taxonómia* egyik területe, mely a virágporszemek (pollen*) és spórák* morfológiai tulajdonságait használja fel a rendszerezésben.

paliszád parenchima → oszlopos parenchima

palkaszár (calamus) Olyan lágyszár*, amely v. csak alsó, v. csak felső részén rövidszártagú*, és ez egy jelentékeny hosszúságúra megnyúlt szártagban folytatódik. Pl. szittyó (*Juncus*), felemás levelű palka (*Cyperus alternifolius*).

pallens Halvány. Növénynévben pl. *Orchis pallens* (sápadt kosbor), *Luzula pallescens* (halvány perjeszittyó).
<lat.> pallens = sápadt, sárgászöldes

pallidus Halvány. Növénynévben pl. *Trifolium pallidum* (halvány here), *Althaea pallida* (halvány ziliz).
<lat.> pallidus 3 = hal(o)vány, sápadt, sárga

palmactinodromus levélerezet → pedatus levélerezet

palman A legyezőpálmák levelének központi, tagolatlan része. Pl. *Chamaerops*.

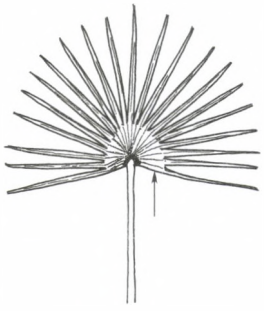

palmatifid levél → tenyeresen hasadt tagolt levél

palmatipartitus levél → tenyeresen osztott tagolt levél

palmatipinnatus levélerezet Átmeneti típus a szárnyas* és a tenyeres erezet* között, mivel a levél disztális* részére az előbbi, proximális* részére az utóbbi jellemző. Pl. kislevelű hárs (*Tilia cordata*). Syn. actinodromus*.

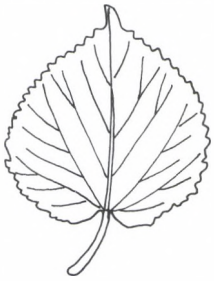

palmatisect levél → tenyeresen szeldelt tagolt levél

palmatus Tenyeres. Növénynévben pl. *Petasites palmatus* (édes csikóláb), *Cordylanthus palmatus* (tenyeres madárcsőr).
<lat.> palma = tenyér, kéz

palus A rövidebb porzók egyike a golgotavirág (*Passiflora*) virágában.

palustris Mocsárban élő. Növénynévben pl. *Caltha palustris* (mocsári gólyahír), *Equisetum palustre* (mocsári zsurló).
<lat.> paluster = mocsaras, posványos

palynogram Pollenszemek* exinéjének* szerkezetét ábrázoló elektronmikroszkópos* vizsgálatokkal (SEM, TEM) készült képek, ill. rajzok.

pan-, pán- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagban jelzett helyen való teljes előfordulást jelent. Pl. pantropikus = a trópusokon mindenütt előforduló.
<gör.> pan = összes, mind

panduratus Hegedű alakú. Növénynévben pl. *Ficus pandurata*, levelének alakja után.
<lat.> pandus 3 = nyerges (hátú, peremű), homorú

panicoid füvek Azok a pázsitfüvek, amelyeknek parenchimatikus nyalábhüvelye* egy sejtsoros. Pl. köles (*Panicum*), muhar (*Setaria*), tőtippan (*Eragrostis*).
↔ festucoid füvek

panicoid virágzat Olyan összetett virágzat*, melyben a fő-* és részvirágzatok* is fürtös elágazásúak*, → összetett fürtös virágzat.
↔ cymoid, thyrsoid virágzat

panicula → buga. Növénynévben pl. *Carex paniculata* (bugás sás), *Allium paniculatum* (bugás hagyma).
<lat.> panis = kenyér

paniculodium Füzérkés* buga*. Olyan összetett virágzat*, mely főtengelyének terminális* fővirágzata füzérke*, és az alatta ismétlődő társvirágzatok* is füzérkék. Az ezeket tartó parakládiumok* közül általában az elsőrendűek rövidebbek, a másod-, harmad-, negyedrendűek hosszabbak. A pázsitfüvek gyakori virágzati típusa, pl. zab (*Avena*), rizs (*Oryza*), rozsnok (*Bromus*), perje (*Poa*), csenkesz (*Festuca*).

pannonicus Pannóniában, a történelmi Nyugat-Magyarországon (ma részben Kelet-Ausztria, Észak-Horvátország, Kelet-Szlovénia) honos. Növénynévben pl. *Euphorbia pannonica* (magyar kutyatej), *Lathyrus pannonicus* (magyar lednek), *Poa pannonica* (magyar perje), *Trifolium pannonicum* (magyar v. pannon here).

pantoaperturátus Olyan pollenszem*, melynek felszínén az apertúrák* egyenletesen oszlanak el, időnként szabályos mintázatot alkotva. Pl. pantokolpátus*, pantoporátus*, pantokolporátus*.

pantokolpátus Olyan pollenszem*, amelyen szórtan, az egyenlítői síkra* nem merőleges elhelyezkedésben, hosszúkás apertúrák* találhatók.

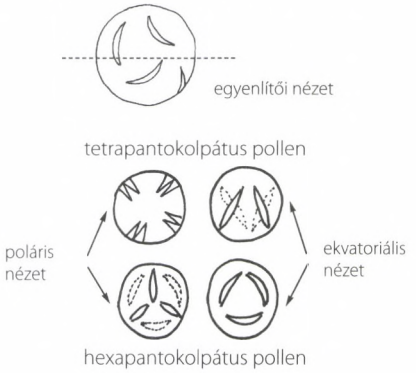

pantokolporátus Olyan pollen, amelyen mind a hosszúkás, mind a kör alakú apertúrák* szórt elhelyezkedésben találhatók.

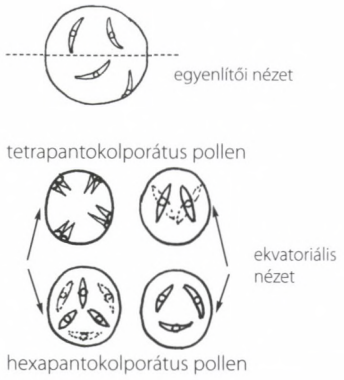

pantoporátus Olyan pollen, amelyen szórt elhelyezkedésben kör alakú apertúrák*, pórusok* találhatók.

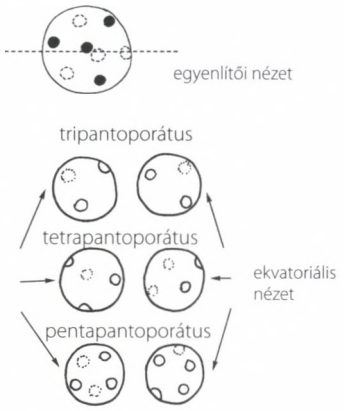

pantotrem A régi nevezéktan szerint az a pollenszem*, amelynek apertúrái* kör alakúak, és ezek szórtan helyezkednek el a pollenszem felszínén. A ma használt NPC nevezéktanban* a pantoporátus* pollennek felel meg.
↔ zonotrem

papilla 1. A bőrszöveti sejtek külső, tangenciális* sejtfalának felületnagyobbító kitüremkedései, melyek pl. a virágszirmok bársonyosságát okozzák. A bibepapilláknak* megporzásbiológiai szerepük van. **2.** Ostoros egysejtűeken a sejtfal v. sejthártya duzzanata ott, ahol az ostor(ok) ered(nek).
<lat.> papilla = csecsbimbó, emlő, átv. hólyagocska

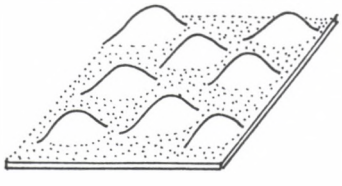

papillatus Olyan felszín, amelyen papillák* találhatók. Syn. papillosus.

papillosus → papillatus

papiraceus levél → hiposzklerofill levél

pappus → bóbita

papsajttermés Felső állású*, synkarp termőből* keletkező hasadótermés*, mely érés után egymagvú részterméseke* esik szét. Pl. mályva (*Malva*).

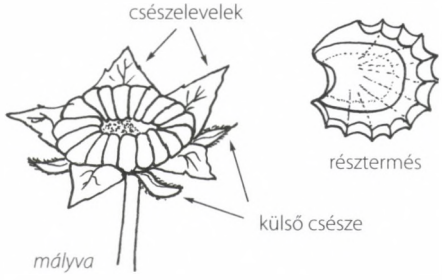

para (szuberin) Lipofil természetű, nagy szénatomszámú monomerekből* álló anyag, mely a sejtfalba épülve (inkrusztálódás*) a gázok átjutását megakadályozza, a vízpárát lecsökkenti. A parásodott sejtfalú sejtek plazmája elhal. Mivel rossz hővezető, kitűnő védelmet nyújt a hőingadozások ellen. Előfordulása: szárak, gyökerek másodlagos bőrszövetében*, héjkérgében*.

para- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak valamihez való hasonlóságát, mellérendeltségét v. valami elleni felhasználhatóságát jelöli.
<gör.> para = mellesleg, közel, ill. mellett, -tól, -től, -hoz, -hez, -höz

paraalapszövet (phelloderma, felloderma) A másodlagos bőrszövet* több sejtsoros belső rétege, melyet a parakambium* hoz létre.

parachute-képletek Magvak, termések elterjesztésére szolgáló ejtőernyő alakú szőrszerű képletek. Pl. egyes kaszattermések* bóbitája*.
<fr.> parachute = ejtőernyő

paracitikus sztóma Olyan sztóma, amelynek 2 melléksejtje* van, ezek a zárósejtekkel* párhuzamosan helyezkednek el, és azok pólusain érintkeznek egymással. Pl. buzérfélék (*Rubiaceae*), érdeslevelűek (*Boraginaceae*).

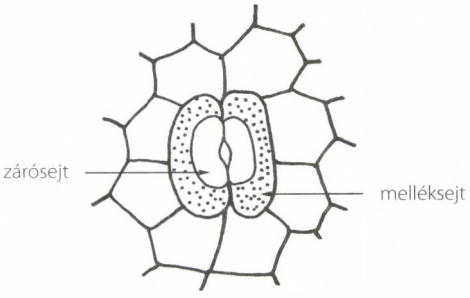

paracladium → parakládium

paracorolla → mellékpárta

parafiletikus Fejlődéstörténeti rendszerekben az a csoport, amely más csoportokkal párhuzamosan ugyanabból az ősi típusból alakult ki.

parafillium (paraphyllium) Egyes mohák szárlevelei* közt található, azoktól eltérő alakú, fonalas v. pikkelyszerű képletek.

parafízis (paraphysis) **1.** Egyes moszatok, mohák szaporítóképletei körül található meddő, szőrszerű képletek, melyeknek védelmi, ill. vízmegtartó szerepük van.

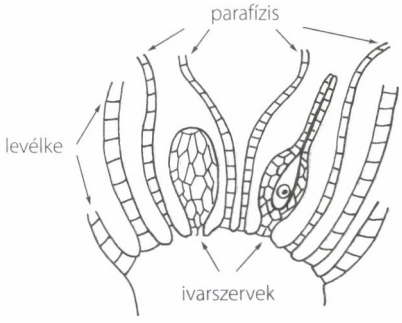

2. A tömlősgombák (*Ascomycetes*) termőrétegének* steril* hifavégződései.

parahexacitikus-dipoláris sztóma Olyan sztómatípus*, amelyben a 6 melléksejt* közül 2 megnyúlt melléksejt a zárósejtekkel* párhuzamosan, 2-2 kisebb méretű pedig polárisan, a zárósejtek két pólusán helyezkedik el.

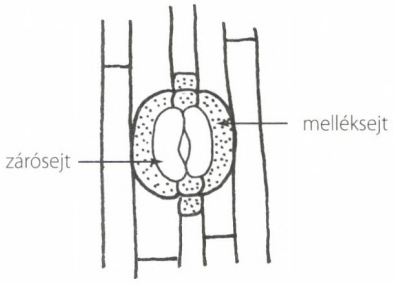

parakambium (paracambium/phellogen, fellogén) A másodlagos bőrszövetet* létrehozó szekunder merisztéma*, mely rendszerint az elsődleges kéreg* valamely külső sejtsorából jön létre traumatinok* és kinetinek* hatására. Működése dipleurikus*, befelé paraalapszövetet*, kifelé paraszövetet* termel.

parakarp (paracarp) **termés** Olyan cönokarp* termőtájból létrejött termés, amelyben a termőlevelek összenövése nem terjed a magház közepéig, így az együregű, sokrekeszű lesz. Pl. mák (*Papaver somniferum*).

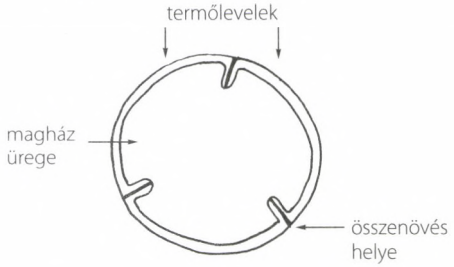

parakéreg → másodlagos bőrszövet

parakládium (paracladium) Az összetett virágzatok* főtengelyének elágazása révén keletkező hajtás, mely bizonyos értelemben megismétli a virágzati főtengely elágazását, ezért „dúsító hajtásnak", ill. „ismétlő hajtásnak" is nevezzük. Egymásutániságukat elsőrendű, másodrendű, n-ed rendű számozással jelöljük, a rajtuk lévő oldalvirágzatok a társvirágzatok*. Jelölésük: Pc, Pc', Pc'' stb., → monotel virágzat, → politel virágzat.

paralellocitikus sztóma Olyan sztómatípus*, amelyben a 3 v. több, különböző méretű melléksejt* a zárósejtekkel* párhuzamosan helyezkedik el. Pl. kövér porcsin (*Portulacca oleracea*).

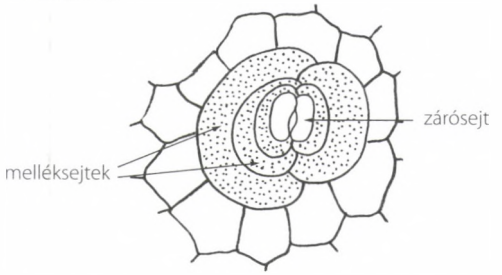

paralellodrom(us) levélerezet → párhuzamos levélerezet

paraléc Egyes fásszárú növények törzsének és ágainak hossztengelye irányában végigfutó, kiálló, paraanyagú* bordák. Pl. csíkos kecskerágó (*Euonymus europaeus*), mezei szil (*Ulmus minor*), mezei juhar (*Acer campestre*).

paramylon Az ostorosmoszatok (*Euglenophyta*) plazmájában található, gyűrű alakú raktározott poliszacharid*, mely β-1-3 és 1-6 kötéssel összekapcsolódó glükózszármazék.

parapatrikus fajok Az a két rokon faj, melynek areája* elkülönül egymástól, de ugyanakkor érintkezik, ill. kis részben átfed egymással.
↔ allopatrikus, szünpatrikus fajok

paraperigonium → melléklepel

paraphyllium → parafillium

paraszemölcs (lenticella) A másodlagos bőrszöveten* a gázcsere lebonyolítására szolgáló nyílás, mely az elsődleges bőrszövet sztómáival* analóg* képletnek tekinthető. Létrehozásában a lenticellakambium* játszik szerepet, mely a felszín felé laza kapcsolódású töltősejteket hoz létre. Ezek sejtfalain gyakori az átnedvesedést megakadályozó viasz lerakódása. A kedvezőtlen téli időszakot úgy vészelik át, hogy v. a töltősejtek parásodnak el, v. a vegetációs időszak végén egy terminális* pararéteg képződik.

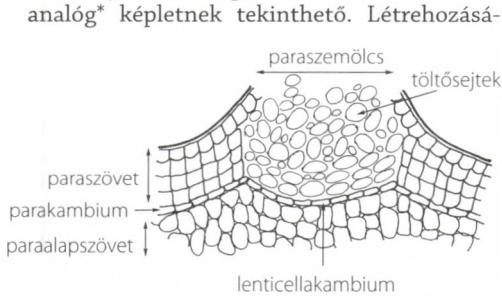

paraszimbiózis Az az együttélés, amikor egy zuzmó alga-gomba szimbiózisához* egy újabb gomba társul.

paraszövet (phellom, fellom) A másodlagos bőrszövet* radiális sorokba rendeződött elparásodott falú sejtekből álló, több sejtsoros külső rétege, melyet a parakambium* hoz létre.

parasztichon (parastichon) A szórt levélállású* hajtás ortosztichonjai* nem látszanak jól abban az esetben, ha a levélállást magas számú törtek jellemzik. Ekkor használatosak az érintkező tagok ferde sorai által alkotott ~ok. Jelölésük arra utal, hogy minden hányadik levelet vettünk figyelembe. Pl. a 3-as ~ minden 3. levelet köt össze, a 8-as minden 8. levelet, így a ~ok meredeksége is ennek megfelelően változik.

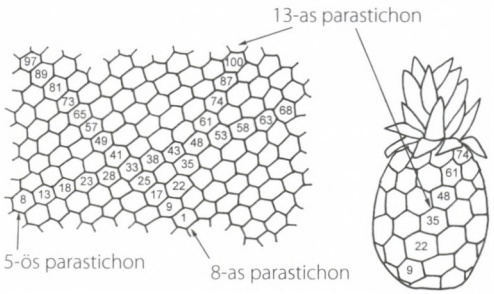

ananász

paratípus A fajok leírásánál, ha a növény kétlaki*, a másodikként leírt nemű példány a ~. Különös jelentőséggel bír, ha a fajra ivari dimorfizmus* jellemző.

paratonikus mozgás Indukált mozgások, melyeket külső hatás vált ki.
↔ autonóm mozgás

paratracheális parenchima A fa-parenchimasejtek* fatestbeli* olyan elhelyezkedése, amikor azok tracheákkal* és edényszе-

rű tracheidákkal* vannak kapcsolatban. Syn. kontakt parenchima.

parazitizmus Élősködés. A növények együttélésének ellenséges, antagonisztikus formája, amelynek során az egyik fél a másik anyagcseréjébe úgy kapcsolódik, hogy ezzel károsítja, sőt el is pusztítja a gazdanövényt*. Az obligát* paraziták csak élősködő életmódot folytatnak, míg a fakultatív* paraziták átmenetileg másfajta táplálkozásra is áttérhetnek. Az élősködő növény lehet holoparazita* v. hemiparazita*.
<lat.> para = mellett + situs = ülés; parasitus = asztaltárs, vendég, élősködő

parciális Részleges, nem az egészre kiterjedő.
<lat.> pars = rész, egy darab

parenchima (parenchyma) Eredetileg alaki megjelölés, nagyjából egyforma átmérőjű, a tér minden irányába nagyjából egyforma kiterjedésű, ill. kissé hosszabb, mint széles alapszöveti* sejteket értünk alatta. Filogenetikailag* a ~ a legősibb szövettípus, és így előfutára a többi növényi szövetnek. Mivel a sejtek kevéssé differenciálódtak*, így osztódóképességüket sokáig megőrizve a másodlagos merisztémák* létrehozói lehetnek.
<lat.> par = hasonló + <gör.> enchyma = töltet, szövedék

parenchimatikus alapszövetek → valódi alapszövetek

parenchyma → parenchima

parens bulbi → anyahagyma

parenteszóma Az endoplazmatikus retikulum* membránjaiból álló sapkaszerű képlet a dolipórus szeptumon*. Syn. parenthoszóma.

parenteszómás dolipórus → dolipórus szeptum

parietális placentáció → fali placentáció

paripinnatus → párosan szárnyalt összetett levél

paroecus → paröcius

paröcius (paroecius) **virágzat** Olyan virágzat, amelyben porzós* és termős virágok* egyaránt találhatók, de egymástól elkülönülten, mivel a porzósak az alsó murvalevelek* hónaljában helyezkednek el.

parszimónia elve A származási törzsfák összeállításánál az a követelmény, hogy a leszármazási modellek a lehető legkevesebb lépésből álljanak.
<lat.> parsimonia = takarékosság

part(h)eno- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a megtermékenyítés nélküli kialakulását, megtörténtét jelzi.
<gör.> parthenos = szűz, hajadon

part(h)enocarp Termés képződése megtermékenyítés nélkül. A ~ termések nem tartalmaznak magot. Pl. banán (*Musa sapientium*).

parthenogenezis → szűznemzés
<gör.> parthenos = szűz, hajadon + genesis = származás, eredet

parthenospóra Vastag falú kitartó spóra*, amely megtermékenyítés nélkül gamétából* fejlődik szűznemzéssel*. Kialakulhat belőle több gaméta, ill. haploid* egyeddé fejlődhet. Pl. *Protosiphon* alga, ill. *Entomophtora muscae* járomspórás gomba. Syn. azygospóra.

parviflorus Kisvirágú. Növénynévben pl. *Galinsoga parviflora* (kicsiny gombvirág), *Ranunculus parviflorus* (kisvirágú boglárka), *Epilobium parviflorum* (kisvirágú füzike).
<lat.> parvus = kicsi + flora = virág

parvus <lat.> Kicsi, apró. Növénynévben pl. *Rubus parvus* (apró szeder).

pastoralis → pastoris

pastoris Pásztorral kapcsolatos. Növénynévben pl. *Capsella bursa-pastoris* (pásztortáska). Syn. pastoralis.
<lat.> pastor = pásztor, gondviselő

passzív transzport A biológiai membránokon* keresztül lejátszódó szállítási folyamatok, amelyek nem igényelnek sejtanyagcseréből származó energiát. Az egyirányú áramlást a koncentrációgrádiens tartja fenn, a részecskék diffúzióval* jutnak át a membránon.

patens Szétterülő. Növénynévben pl. *Trifolium patens* (terpedő here).
<lat.> pateo 2 = terjeszkedik

pato-, patho- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak valamilyen betegséggel, kórral való kapcsolatát jelzi.

patogén Kórokozó, betegséget kiváltó szervezet.

patrisztikus hasonlóság Két v. több taxon* közös ősre visszavezethető hasonlósága. A ~ csak filogenetikai rendszerezésben* használható, fenetikus rendszerekben* nem.
↔ homoplasztikus hasonlóság

patulus Kitárt, terebélyes. Növénynévben pl. *Amaranthus patulus* (terpedt disznóparéj), *Atriplex patula* (terebélyes laboda).
<lat.> patulus 3 = nyitott, tárt, tátott

pauci- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak kicsiny mértékét, méretét jelzi. Növénynévben pl. *Polemonium pauciflorum* (csatavirágfaj), *Eucalyptus pauciflora* (kisvirágú eukaliptusz) kis virágaik után.
<lat.> paucus 3 = csekély, kicsi, kevés

paucistemon → kevésporzójúság. Syn. oligostemon.

paxillatus levélerezet Olyan levélerezet*, amelyben a másodrendű erek* száma sok, sűrűn, egymással párhuzamosan futnak, s a főérrel* 60–90°-ot zárnak be. Pl. *Calophyllum inophyllum*.

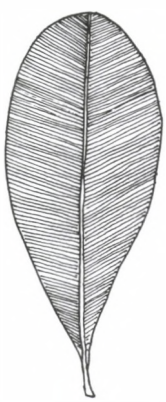

pálha (stipula) → pálhalevél

pálhakürtő (ochrea) A szárat nyitott csőszerűen körülvevő, összenőtt pálhalevelek*, ezek mellett helyezkedik el a levél. Pl. a keserűfűfélék (*Polygonaceae*) jellegzetes határozóbélyege.

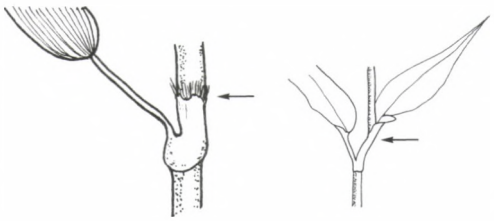

pálhalevél (stipula) A levélalap* változatos alakú, levélszerű, páros függeléke, mely többnyire a levélnyél tövének két oldalán elálló. Pl. pillangósvirágúak (*Fabaceae*), rózsafélék (*Rosaceae*), ibolya (*Viola*).

pálhatövis Tövissé* módosult pálhalevelek*. Pl. akác (*Robinia pseudacacia*).

pálhatüske Helyesen: pálhatövis*.

pálhácskák (stipellae) Egyes összetett levelek* levélkéinek alapján fejlődő apró levélképletek. Pl. bab (*Phaseolus*), akác (*Robinia*).

pálmatörzs (caudex columnaris) Az áltörzs egyik fajtája. Oszlop alakú, el nem ágazó, rövidszártagú hajtás, rajta az elszáradt levélalap-maradványokkal, csúcsán egyetlen nagy csúcsrüggyel és a belőle fejlődő levélkoszorúval*. Pl. pálmák (*Palmae*), ságópálmák/cikászok (*Cycadales*), sárkányfa (*Dracaena*), fatermetű harasztok.

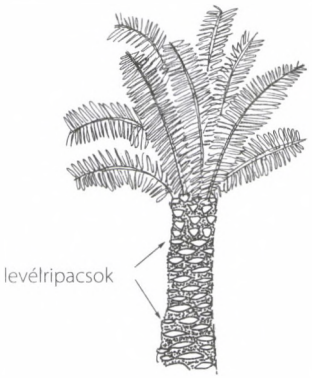

pángenezis CHARLES DARWIN által megfogalmazott korabeli elmélet, mely szerint a testi sejtekben lévő részecskék (pángének) a testfolyadékok által az ivarsejtekbe jutnak, és így örökítenek.

pányvázó gyökér → támasztó léggyökér

páratlanul szárnyalt (imparipinnatus) **összetett levél** Összetett levél, páros szárnyak mellett végálló levélkével*. Pl. japánakác (*Sophora japonica*).

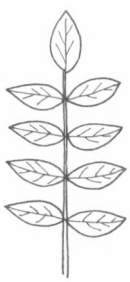

párhuzamos (paralellodromus) **levélerezet** Az a levélerezet, melynél a levéllemez alapjáról kettő v. több elsőrendű ér* ered, és fut párhuzamosan a levélcsúcsig. A legtöbb egyszikűre ez jellemző, de a kétszikűek közt is előfordul, pl. útifű (*Plantago*), bakszakáll (*Tragopogon*), sarlós buvákfű (*Bupleurum falcatum*), réti galaj (*Galium rubioides*).

párnanövények Alacsony növésű, sok és sűrűn álló, zömök hajtást fejlesztő évelő növények, melyek domború v. félgömbszerű alakot öltenek. Ilyenek a magashegységek és a tundra* ellenálló kamefita* növényei, főleg kankalin-, szegfű- és kőtörőfűfélék. Pl. a Kárpátokban a gombafűfajok (*Androsace* spp.), szártalan habszegfű (*Silene acaulis*), törpe lúdhúr (*Minuartia sedoides*), átellenes levelű kőtörőfű (*Saxifraga oppositifolia*), a Himalájában a mohaképű homokhúr (*Arenaria musciformis*), az Andokban ernyősök, mint a kopasz ernyőspárna (*Azorella glabra*).

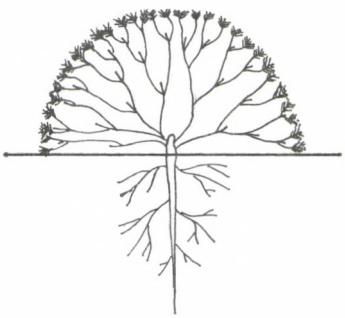

párolgás (evaporáció) Az a fizikai változás, amely során a folyékony halmazállapotú anyagok részecskéi kilépnek a folyadékfázisból, és légneművé válnak. Pl. a vízmolekulák eltávozása a talajból v. nyílt vízfelületről. A folyamat energiaigényes, a párolgó folyadék hőt von el a környezetéből.
↔ párologtatás

párologtatás (transzspiráció) Víz távozása a növényből a légkörbe vízgőz formájában. Főképpen a sztómákon* és a paraszemölcsökön* keresztül megy végbe, az előbbiek szabályozott működése révén. Zárt sztómák esetén is végbemehet a kutikulán* keresztül, mivel az a víz számára nem teljesen átjárhatatlan.
↔ párolgás

párosan szárnyalt (paripinnatus) **összetett levél** Összetett levél, páros számú végálló le-

vélkével*. Pl. szentjánoskenyérfa (*Ceratonia siliqua*).

párta (corolla) A sziromlevelek összessége, a különnemű virágtakaró belső, sziromlevelekből* álló köre(i). Lehet szabad szirmú* és forrtszirmú*. A virágképletben* jelölése: C.

pártacimpák (lobi corollae) A forrtszirmú* párta karimájának szabad, össze nem nőtt részei.

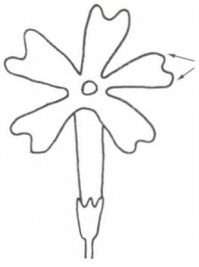

pártacső (tubus corollae) A forrt párta* alsó, csőszerűen összenőtt része.

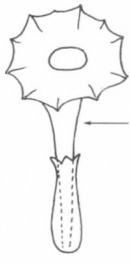

pártakarima (limbus corollae) A forrt párta* felső, szabadon álló, szétterülő része.

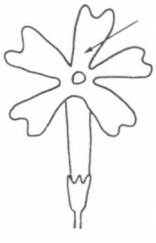

pártatorok (faux corollae) A pártacső* felső végének nyílása.

pártára nőtt (adnatus) **porzók** A párta* belső oldalához v. aljához hozzánőtt porzók. Pl. ajakosok (*Lamiaceae*), érdeslevelűek (*Boraginaceae*), kankalinfélék (*Primulaceae*), burgonyafélék (*Solanaceae*).

pászta → korai ~, késői ~

pásztázó (scanning) **elektronmikroszkóp** (SEM) Az 1960-as évek közepe óta használt eszköz a vizsgálati objektumok háromdimenziós megjelenítésére. Népszerűségét elsősorban a vele elérhető nagy mélységélességnek köszönhette. Kis nagyítások esetén a SEM mélységélessége elérheti a 3-4 mm-t is, szemben a fénymikroszkóp* 1–10 µm-es mélységélességével. Működése azon alapszik, hogy a mintából a fókuszált elektronnyalábbal való pásztázás hatására szekunder elektronok lépnek ki. A minta felszínét oly módon képezzük le, hogy a mintáról kapott jellel moduláljuk egy, a mikroszkóp elektronnyalábjával szinkronban működő katódsugárcső fényintenzitását, tehát a SEM-technikára nem jellemző a geometriai optika törvényeinek megfelelő klasszikus leképezés. Segítségével ma már 200 000-szeres nagyítás is elérhető, melynek felbontása az 5 nanométert* is elérheti.

P/E arány A pollenszem*/spóra* poláris tengelyének* és ekvatoriális átmérőjének* aránya.

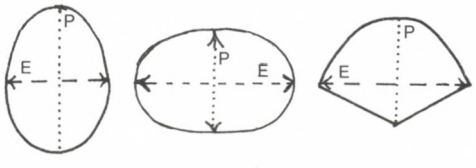

Ennek alapján megkülönböztetünk: oblatus*, prolatus*, sphaeroidikus* pollenszemeket*/spórákat*.

pectinatus Fésűs. Növénynévben pl. *Potamogeton pectinatus* (fésűs békaszőlő), *Astragalus pectinatus* (fésűs csűdfű).
<lat.> pecten = fésű

pectinatus levél Fésűs levél. Sűrű, elálló és ép élű cimpákra hasogatott (v. szeldelt) levéllemez. Pl. süllőhínár (*Myriophyllum*), mocsári békaliliom (*Hottonia palustris*).
<lat.> pecten = fésű

Hottonia

ped. <lat.> pedális rövidítése. Diagnózisokban a jelentése: 1 lábnyi (kb. 30 cm) hosszú.

pedatus A (madár)lábhoz hasonló. Növénynévben pl. *Vitis pedata* (szőlőfaj), *Adianthum pedatum* (páfrányfaj).
<lat.> pes, pedis = láb

pedatus levél → ölbefogott levél. A tenyeresen összetett levél* egyik átmeneti típusa.

hunyor

pedatus levélerezet Tenyeresen tagolt levelekre* jellemző levélerezet, ahol elsőrendű erek* csak a felsőbb karéjokban találhatók, míg az alsók érellátását csak az ezekből eredő oldalágak jelentik. Syn. palmactinodromus levélerezet.

pedatus trichóma Agancs alakú szőr. A káposztafélék (*Brassicaceae*) családjára jellemző.
<lat.> pedatus = támadás, előnyomulás

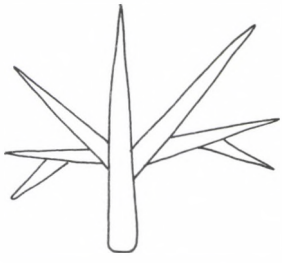

pedicellus A virágzatban* egy virág kocsánya*.

pedomorfózis Az a jelenség, amikor egy kifejlett szervezet, ill. annak egy szerve ősei fiatalkori megjelenésére hasonlít. Pl. a kopasz szarkaláb (*Delphinium nudicaule*) csőszerű virága más *Delphinium*-fajok rügyére hasonlít, és feltételezhetően ily módon jött létre.

pedunculus Virág, virágzat v. termés kocsánya*. Növénynévben pl. *Veronica peduncularis* (veronikafaj).
<lat.> pedum = nyél

pektin(anyagok) Az elsődleges sejtfal* felépítésében részt vevő poliszacharidok* egyik csoportja. Felépítésükben poliuronsavaknak metil-alkohollal észteresített láncai vesznek részt, melyeket Ca-hidak kapcsolnak össze. E lineáris polimerhez kovalensen kapcsolódnak a galaktóz*-, arabinóz*- és ramnózmolekulák*. Vízben jól oldódnak, géltermészetűek, ezért az élelmiszeriparban dzsemek sűrítésére használják.

pektinázok A pektin* bontását végző enzimek, melyek gyümölcséréskor a sejtek közti középlemez* feloldásával a gyümölcsök puhulását okozzák. Kenderáztatáskor erjesztő baktériumok által termelt ~ hatására válnak szét a rostok*. Syn. galakturonidázok.

pelagicus <lat.> Tengerrel kapcsolatos. Syn. pelagius.
<lat.> pelage = tengerek

pelagius → pelagicus

pelargonidin Hússzínű anthocianidin*, mely a muskátli (*Pelargonium zonale*), dália (*Dahlia*), pipacs (*Papaver rhoeas*) sziromleveleinek színét adja.

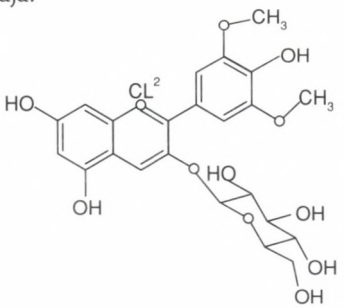

pellicula Plazmahártya. Négyzet v. sokszög alakú, fehérjetermészetű lemezekből felépülő fal, mely a sejtfal helyett szilárdító szerepet tölt be. Pl. ostoros moszat (*Euglena*), egybarázdás moszatok (*Cryptophyceae*), sárgamoszatok (*Chrysophyceae*). Syn. periplast.

pellucidus Átlátszó. Növénynévben pl. *Dipteranthus pellicidus* (orchideafaj).
<lat.> perluceo 2 = átlátszik, átragyog

pelória Atavisztikus jelenség, amikor ugyanazon növényen az ősibb szimmetriatípusú virágok is megtalálhatók. Pl. a piros gyűszűvirág (*Digitalis purpurea*) virágzatának alsó virágai zigomorfak*, míg a csúcsvirág aktinomorf* szimmetriájú.

gyűszűvirág

peltáció Teratológiás* jelenség, a levél alakjában bekövetkező elváltozás, pajzs alakú karéj(ok) megjelenése.

peltátus (peltatus) Pajzs alakú. Növénynévben pl. *Ranunculus peltatus* (pajzsos boglárka), *Batrachium peltatum* (pajzsos víziboglárka).
<gör.> pelta = könnyű pajzs

peltátus levél → pajzs alakú levél

peltátus porzó Olyan portokízesülés, amikor a porzószál a portokhoz annak háti oldalán kapcsolódik. Pl. liliom (*Lilium*). Syn. dorzifix porzó.
↔ impeltátus

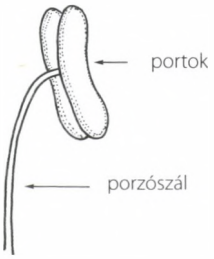

peltátus trichóma Olyan nyeles v. nyeletlen szőrök, amelyek feji része egy v. több sejtből álló lapos képlet. Pl. pikkelyszőrök*.

pelyhes szőrű (lanuginosus) Lágy, hosszú, gyapjúszerű szőrzet. Növénynévben pl. *Quercus lanuginosa* (molyhos tölgy), *Ranunculus lanuginosus* (gyapjas boglárka).

pelyva → pelyvalevél

pelyvalevél (gluma) A pázsitfűfélék (*Poaceae*) kalászkáját* borító, többnyire két fellevél*.

***Penaea*-típusú embriózsák** → tetraspórás 16 magvú embriózsák

pendulus Felfüggesztett, fentről lefelé csüngő. Növénynévben pl. *Carex pendula* (lecsüngő sás), *Betula pendula* (közönséges nyír).
<lat.> pendulus 3 = függő, lebegő

pendulus levélér Szabadon végződő levélér-elágazások.

pendulus placentáció → csúcsi placentáció

penetráció Behatolás.
<lat.> penetro 1 = vhová bejut, behatol, keresztültör

penicillaris → penicillatus

penicillatus Ceruza- v. ecsetvonáshoz hasonlóan csíkozott. Növénynévben pl. *Ranunculus penicillatus* (boglárkafaj), *Melica penicillaris* (gyöngyperjefaj). Syn. penicillaris.
<lat.> penicillus = ecset

pennatus Szárnyas. Növénynévben pl. *Convolvulus pennatus* (szulákfaj).
<lat.> penna = szárnytoll

penta- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom ötszörösét v. öttel való kapcsolatát jelenti. Növénynévben pl. *Geum pentapetalum* (gyömbérgyökérfaj).
<gör.> penta = öt

pentaciklikus Az a virág, amelynek alkotói öt körben (örvben) helyezkednek el.

pentadelfia A porzószálak összenövése következtében keletkező 5 porzócsoport. Pl. egyes orbáncfű- (*Hypericum*) fajok.

pentamer Öt tagból álló.
<gör.> penta = öt + meros = rész

pentandria Az a jelenség, amikor a virágban 5 porzó található.

pentarch gyökér → ötsugarú gyökér

pentasztichon A levélállásnak* az a típusa, amelyben az ortosztichonok* száma, azaz a szórt levélállást* leíró tört nevezője 5.

pentózok Öt szénatomos cukrok. A növényi anyagcserében leggyakoribbak: ribóz*, dezoxiribóz*, ribulóz*, xilóz*, arabinóz*.

peonidin (paeonidin) Anthocianidin*, mely a bazsarózsa (*Paeonia*) és egyes nenyúljhozzám- (*Impatiens*) fajok virágszirmainak piros színét okozza.

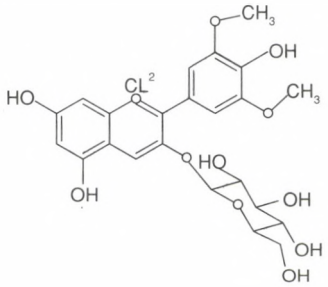

***Peperomia*-típusú embriózsák** → tetraspórás 16 magvú embriózsák(3)

peplum Burok, lepel.
<gör.>, <lat.> peplum = palást, hímzett felső ruha

peponium → kabaktermés

peptid Két v. több aminosavból* peptidkötéssel* létrejött lineáris molekula. Kevésszámú aminosav esetén oligopeptidről, sok aminosav összekapcsolódásakor polipeptidről beszélünk.

peptidkötés Az aminosavak* amino-* és karboxilcsoportja* között vízkilépéssel kialakuló kötés.

peptidoglikán → peptidoglükán

peptidoglükán Muraminsav v. glükózaminpolimerek rétegeiből álló térhálós szerkezetű komplex, mely a legtöbb baktérium és a cianobaktériumok/kékmoszatok sejtfalának szilárd alkotója. E védőréteg a Gram*-pozitív baktériumokban vastag, merev, és mureintartalma miatt jól festődik, míg a Gram*-negatívokban vékony, és mivel peptidoglükánból áll, alig festődik. Syn. peptidoglikán, murein.

per- Szóösszetételek előtagjaként a jelentése: át, keresztül.

percepció Érzékelés.
<lat.> percipio 3 = megragad, észrevesz, felfog

peregrinus Idegen. Növénynévben pl. *Vicia peregrina* (idegen bükköny), *Veronica peregrina* (vándor veronika).
<lat.> peregrinus 3 = idegen, nem honos, vándor, ismeretlen

perenn(ial)is Évelő növény, mely kettőnél több vegetációs* periódusban él, és egy kezdeti időszak után évente virágzik. Növénynévben pl. *Linum perenne* (évelő len), *Scleranthus perennis* (évelő szikárka).
<lat.> perennis = egész éven át tartó, tartós, folytonos, maradandó

perfekt alak A gombák ivarosan szaporodó alakja.
↔ imperfekt alak

perfoliatus levél → átnőtt vállú levél. Növénynévben pl. *Eupatorium perfoliatum* (átnőttlevelű sédkender).

perforáció Átfúródás, átlyukasztás. **1.** A sejtfal bizonyos területeinek felszívódása. **2.** Növénynévben pl. *Hypericum perforatum* (lyukaslevelű orbáncfű).
<lat.> perforo 1 = átlyukaszt, áttör

perforátus pollen Olyan pollenszem*, amelynek tectumában* < 1 µm átmérőjű lyukak találhatók.

peri- Szóösszetételek utótagjának „körül, mellette" értelmet ad, ill. a teljes felszínen való egyenletes eloszlására utal.
<gör.> peri = körül, körös-körül, túlságosan

perianthium → virágtakaró
<gör.> peri = körül + anthos = virág

peribakteroid membrán A gazdanövény sejtmembránja a gyökérgümőkben*, amely a bakteroidokat v. egyenként, v. azok kisebb csoportjait veszi körül.

periblema Alapmerisztéma, a fiatal gyökér elsődleges kérgét* létrehozó elsődleges merisztéma*.
<gör.> peribléma = burkolat, takaró

pericarpium → termésfal

perichaetium Lombosmohák antheridiumát* és archegóniumát* körülvevő levélszerű képletek.

periciklus (pericyclus) A fiatal gyökér központi hengerének legkülső sejtsora, mely az endodermisszel* határos. Osztódópotenciáljukat megtartó parenchima*sejtekből épül fel, így gyakran másodlagos merisztémává* alakulhat (perikambium*). Ekkor szerepe van a gyökér másodlagos vastagodásában*, az oldalgyökér* képzésében, ill. esetenként parakambiummá* alakulhat, és másodlagos bőrszövetet (periderma*) hozhat létre.

pericitikus sztóma Olyan sztóma*, amelynek 1 melléksejtje* van, és ez a zárósejteket* teljesen körülöleli. Pl. szarvasagancspáfrány (*Platycerium*). Korábbi neve: adetostomia.

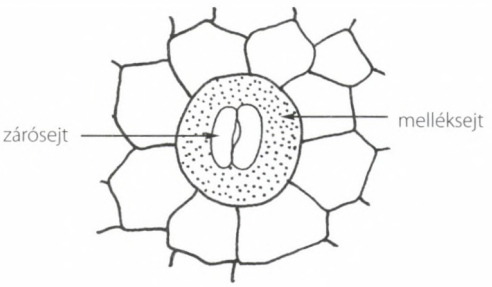

pericladium 1. Levéllemez nélküli levélhüvely*. Pl. szúrós káka (*Schoenoplectus mucronatus*). **2.** Pártacsőr. A pártából* kiágazó csőrszerű függelék. Pl. vadgesztenye (*Aesculus*), kakascímer (*Rhinanthus*).

periclinium A fészekpikkelylevelek* összessége.

periderma A gyökér és a szár másodlagos bőrszövete*.

peridinin A xanthofillok* egyik fajtája, mely a páncélos ostorosok (*Dinophyceae*) színanyagának egyik összetevője.

peridinium Sokszögletű, cellulózlapocskákból álló „páncél", mely a páncélos ostorosalgák (*Dinophyta*) testét borítja.

perídium **1.** Egyes pöfeteggombák (*Gasteromycetales*) termőtestének* többnyire kétrétegű külső burka. Rétegei: exo~, endo~. **2.** A valódi nyálkagombák (*Myxomycetes*) sporangiumát* borító, plazmaeredetű burok.

periferiális Kerületi.
<gör.> peripheria = kerület

periferiális merisztéma → szárnymerisztéma

periferiális zóna → kerületi zóna

perifiton Rögzült életmódú algákra használt fogalom.

perifloematikus → hadrocentrikus nyaláb

perigén sztómafejlődés A sztómák* melléksejt*-keletkezésének az a típusa, amikor a protodermasejtből* külön zárósejt-anyasejt és külön melléksejt-anyasejt lesz.
↔ mezogén, mezoperigén sztómafejlődés

perigonium Lepellevelek* tája. A virágképletben* jelölése: P.

perigyn Az a virág, amely középső magházállású, vagyis takarólevelei a vacoköböl* pereméről erednek. Pl. cseresznye (*Prunus avium*).

perigynium **1.** → tömlő$_{(2)}$ **2.** → pszeudoperianthium

perikambium (pericambium) A fiatal gyökér központi hengerének* legkülső sejtsora, melyet nyugalmi állapotban többnyire periciklusnak* nevezünk. A gyökér másodlagos vastagodásában* és az oldalgyökérképzésben* vesz részt, valamint erőteljesen vastagodó gyökereknél a parakambium* szerepét is átveheti.

perikarpium (pericarpium) → termésfal

periklinális Az az osztódás, amelynél az új sejtfal a növényi szerv felszínével párhuzamosan alakul ki, így a két utódsejt egymás mellé kerül. Pl. a kambium* ~an osztódva kifelé faelemeket*, befelé háncselemeket* fűz le.
↔ antiklinális

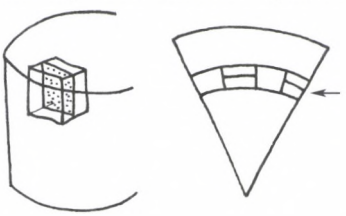

perinium Egyes spórák* fala háromrétegű, az exine-* és az intine* rétegeken kívül található egy tapétum*eredetű harmadik réteg, a ~. A spórák érése után ez két, szalagszerű hapteronra* szakadozik fel. Pl. zsurló- (*Equisetum*) fajok.

periplast → pellicula

periplazmás tapétum A pollenzsákot*/spórazsákot* bélelő sejtrétegnek az a típusa, amelynek sejtfalai a pollenképzés/spóraképzés során feloldódnak, plazmájuk egybefolyik, és a pollenszemeket*/spórákat* körülvevő, azokat tápláló periplazmává (periplazmodium) lesz. Gyakori és általános típus. Syn. amőboid tapétum.
↔ szekréciós tapétum

periplazmodium → periplazmás tapétum

perispermium A mag külső táplálószövete*.

perispórium Spórák védelmére kialakult képződmény. **1.** A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) sterigmái* spórazsákocskává alakulnak, és faluk a spóra falával összeolvadva azon rajtamarad. **2.** Egyes harasztok periplazmás tapétumának* maradványa, amely részt vesz a spóra falának kialakításában, zsurlóknál a hapteron* képzésében (perinium*). **3.** Habszerű, majd később megkeményedő képlet, amelybe a rucaöröm (*Salvinia natans*) mikrosporangiumaiban* keletkező 64 spóra beágyazódik.

perisztómium A lombosmohák spóratartó tokjának* felnyílásakor az operculum* leválása

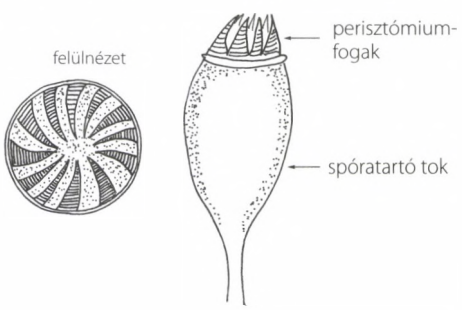

után szabaddá váló, egy- v. két körben elhelyezkedő fogak, melyek higroszkópos tulajdonságuk révén a spórák kiszórását szabályozzák.

peritécium (perithecium) A tömlősgombák (*Ascomycetes*) aszkohimeniális termőtestének* az a típusa, mely palack alakú, belsejében az aszkuszok* és a köztük elhelyezkedő parafízisek* termőréteget* alkotnak. Pl. *Sordaria fimicola.*
↔ apotécium, gimnotécium, kleisztotécium

peritracheális parenchima → vazicentrikus parenchima

perixylematikus → leptocentrikus nyaláb

perizonium A kovamoszatok zigótáját körülvevő pektin*természetű burok.

perm A paleozoikum* utolsó, kb. 286–248 millió évvel ezelőtti szakasza. E földtörténeti korszakra a fenyőkben gazdag szárazföldi növénytakaró jellemző, de a déli féltekén már megindul az eljegesedés, és az időszak végére a legnagyobb mérvű növény- és állatfajkihalás következik be.

permagna pollen → pollenméretek

permanens Állandó.
<lat.> permaneo 2 = állandóan megmarad, folyton tart

permeábilis Áteresztő képességgel bíró.
<lat.> permeo 1 = átmegy, átjár, célhoz jut

perminuta pollen → pollenméretek

peroblatus pollen/spóra Olyan lapított pollenszem*/spóra*, melynél a poláris tengely* (P) több mint kétszer rövidebb az ekvatoriális átmérőnél* (E). P/E < 0,50.

peroxiszóma → mikrotestek

perprolatus pollen/spóra Olyan hosszúkás pollenszem*/spóra*, melynél a poláris tengely* (P) több mint kétszer hosszabb az ekvatoriális átmérőnél* (E). P/E > 2.

persicifolia Baracklevelű. Növénynévben pl. *Campanula persicifolia* (baracklevelű harangvirág).

persicinus Barackvirágpiros. Növénynévben pl. *Prunus persica* (őszibarack).

persicus Perzsiából származó. Növénynévben pl. *Veronica persica* (perzsa veronika), *Prunus persica* (őszibarack).
<lat.> persicus 3 = Perzsiából származó

persistens Állandó.
<lat.> persisto 3 = megáll, megmarad valami mellett

pertusus Átfúrt, lyukas. Növénynévben pl. *Andropogon pertusus* (fenyérfűfaj).
<lat.> pertundo 3 = átfúr

peruláris pikkely A levélrügyek* alsó rügypikkelylevele*, amely a hajtás kifejlődése után is egy ideig megmarad.

peszticid A legkülönbözőbb kártevők elleni védekezésre használt anyagok összefoglaló neve. Elnevezésük többnyire aszerint történik, hogy milyen élőlénycsoportra hatnak. Pl. herbicidek (gyomirtók), fungicidek (gombaölők), inszekticidek (rovarirtók).
<lat.> pest = dögvész, ragadós betegség + caedo = megöl

petaloidea A porzók sziromlevél-szerkezetű képletekké módosulnak. Pl. nagyezerjófű (*Dictamnus albus*).
↔ antherofillia

petalum → sziromlevél

petekészülék Az embriózsák* mikropyle* felé eső három sejtje, melyek közül a legnagyobb és legmélyebben fekvő a petesejt, a másik kettő a segítősejt* (synergida).

petesejt (ovum) Mozdulatlan női ivarsejt.

petiolodum A bársonylevélfélék (*Gesneriaceae*) egyes fajaira jellemző képlet, amely tulajdonképpen speciális morfológiájú levélnyél*.

petiolulus → levélkenyél

petiolus → levélnyél. Növénynévben pl. *Primula petiolaris* (hosszúszárú kankalin).

Petit architektúramodellje Folytonosan növekvő monopodiális* törzs*, az elágazásrendszer korlátolt növekedésű* sympodiális* egységekből áll.

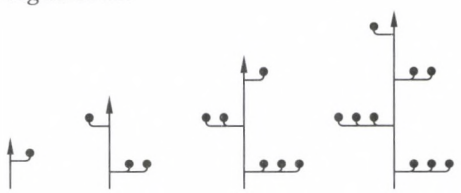

petraea Kövön élő. Növénynévben pl. *Ribes petraeum* (bérci ribiszke), *Cardaminopsis petraea* (sziklai dercevirág).
<gör.>, <lat.> petra = szikla, kő

petunidin Kék színű anthocianidin*, mely a petúnia (*Petunia*) és a kankalin (*Primula*) nemzetség egyes fajainál a virág szirmainak színét okozza.

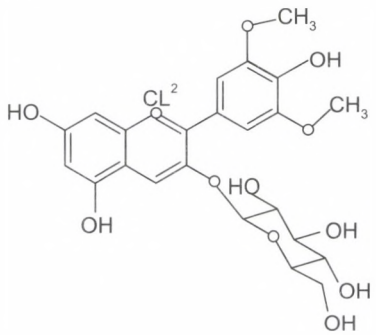

pg. <lat.> pagina rövidítése. Jelentése: oldal.

pH Hidrogénkitevő. Az oldatok mol/dm^3-ben kifejezett oxóniumion- (H_3O^+) koncentrációjának tízes alapú negatív logaritmusa. Használata azért terjedt el, mert a kis ionkoncentrációk felírása a sok tizedesjegy miatt nem áttekinthető. A ~ értéke 0–14 között változik, a semleges közeg ~-ja: 7, a savas oldatoké 0–7-ig, a lúgos közegeké 7–14-ig terjed.

phae-, phaeo- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag sötét voltát jelenti. Növénynévben pl. *Geranium phaeum* (fekete gólyaorr) sötét virágszíne után.

phaeoplast → feoplaszt

phalaenophil Molylepkék által megporzott virág.

phallanges Csoportosan összenőtt porzószálak, → adelfia.

phaner- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag könnyen látható voltát jelenti.

phanerogám → fanerogám

phanerophyta → fanerofita

phello- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag parával, parásodással kapcsolatos voltát jelenti. Növénynévben pl. *Euonymus phellomanus* (parás kecskerágó) paralécei* után.

phelloderma → paraalapszövet

phellogen → parakambium

phelloid A paraszövetben* (phellom) található olyan sejtek, amelyek fala nem parásodott el.

phellom → paraszövet

phenogram → fenogram

phi-réteg Egyes növények gyökerének differenciálódásakor az elsődleges kéreg* legbelső sejtsora periklinálisan* osztódva két sejtsort hoz létre, a belsőből endodermisz* lesz, a külső a ~. Ennek antiklinális* sejtfalaiba lignin* épül be. Pl. alma (*Malus*), körte (*Pyrus*).

phloem (floem) → háncselemek

phobotaxis Az a helyváltoztató mozgás, amelyben az élőlény a „helyes" irányt előnyben részesíti a hibással szemben, és ez utóbbihoz való közeledése gátlás alá kerül.

Phoeniceus <lat.> Gránátalmaszínű, (föníciai) bíborvörös.

-phorum <gör.> Szóösszetételek utótagjaként az előtagban megnevezett dolog tartását, viselését jelenti. Pl. günoforum*.

phragmobasidium → tagolt bazídium

phragmoplast → fragmoplaszt

phragmosoma → fragmoszóma

phyalid → fialid

phyaloconidium → fialokonídium

phyco- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak az algákkal való kapcsolatát jelzi.

phycobilisoma → fikobiliszóma

phycocyan → fikocián

phycoerithrin → fikoeritrin

phycologia → algológia

Phycophyta A moszatok egyik összefoglaló neve.

phyll-, phyllo-, -phyll <gör.> Szóösszetételek elő- v. utótagjaként a másik tag levéllel való kapcsolatát jelenti. Növénynévben pl. *Carex phyllocephala* (pálmasás).

phyllocladium → levél alakú szár

phyllodium → fillodium

phyllomkonjunkt elágazás Mivel a tartólevelek* hónaljában található rügyekből oldalhajtás fejlődik, az elágazásokból e levelek lehullása után is lehet következtetni a hajtás eredeti levélállására*.

phyllomorph A bársonylevélfélék (*Gesneriaceae*) egyes fajainak hajtásrendszerét felépítő egység, mely a levéllemezből és a petiolodum* proximális* részéből jön létre.

phyllopodium → fillopodium

phyllotaxis → levélállás

phyllum → levél

phyllum calycis → csészelevél

Phylum Törzs* mint rendszertani kategória. Syn. divízió.
<gör.> phylon = törzs (egy népességé)

phys-, physo- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag hólyaghoz való hasonlóságát jelenti. Növénynévben pl. zsidócseresznye (*Physalis*) felfújt csészelevelei miatt.

***-phytina* végződés** → subdivisio

phytoglyph → fitoglifikus analízis

phytohystologia → növényszövettan

phytomer (fitomer) **1.** (metamer) Azonos felépítésű, a növényen ismétlődő szerkezeti egységek, pl. szártagok*. **2.** A vegetatív szaporodásra alkalmas legkisebb szerkezeti egység, pl. rügyet tartalmazó rizómarészlet*.

phyton A hajtás* egy egysége, mely tartalmaz egy levelet, a nóduszt*, ahol az ízesül, valamint a szárnak a nóduszhoz képest proximális* részét, ahonnan a levél nyalábellátottsága származik.

-phyton (-fiton) <gör.> Szóösszetételek utótagjaként a jelentése: növény.

piceus Barnásfekete, szurokszínű. Növénynévben pl. *Cyperus piceus* (palkafaj).
<lat.> picea = szurokfenyő

pictus Tarka. Növénynévben pl. *Melica picta* (tarka gyöngyperje).
<lat.> pictus 3 = tarka, foltos, díszes

pigment Festékanyagok, melyek színét az határozza meg, hogy milyen hullámhosszú fénysugarakat nyelnek el. A fotoszintetikus aszszimilációban* a klorofill-a* és klorofill-b* pigmentek mellett szerepet játszanak segéd~ként a karotinoidok* és a xanthofillok*.
<lat.> pigment(um) = festék

pikkelylevél Redukálódott, barnás színű, hártyaszerű levelek. Pl. föld alatti hajtások (hagyma*, gumó*, tarack* stb.) és rügyek allevelei*, valamint klorofillmentes élősködő* növények (vajvirág/*Orobanche*) és korhadéklakó növények (*Neottia* orchideafaj, fenyőspárga/*Monotropa*) szárán található levelek.

pikkelyszőr (squamiform trichóma) Olyan, levegővel telt fedőszőr*, amelyet sok sugársejt* alkot. Szerepe a fényvisszaverés és

ezáltal a felszín felmelegedésének megakadályozása. Pl. keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*).

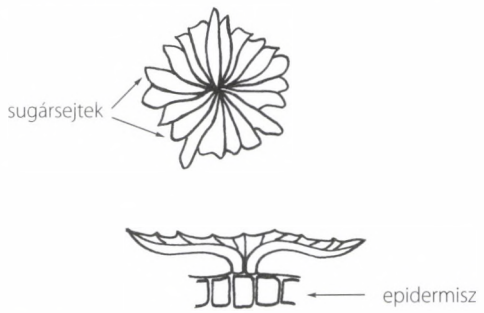

piknídium → piknium

piknium A gombák pszeudokarpiumának(2) egyik típusa, lombik alakú képlet, mely egymagvú, többsejtű micéliumból* áll, és piknospórákat* termel. Syn. piknídium, spermogónium.
↔ korémium, sporodochium, acervulusz

pikno- Szóösszetételek előtagjaként az utótag sűrű, vastag voltát jelzi.

piknospóra A rozsdagombák pikniumai* által termelt, ellipszis alakú, haploid spóra, amely hím a gaméta* szerepét tölti be.

pilatus pollen/spóra Olyan pollenszem*/spóra*, melynek sexine* rétegében – közvetlenül a nexinén* – pilum*elemek találhatók.

pileocisztídium (pileocystidium) → dermatocisztídium

pileus → kalap. Növénynévben pl. *Lonicera pileata* (loncfaj).
<lat.> pil(l)eus = sapka, kalap

pili radicis → gyökérszőrök

pilis → mézajak

pillangós virág Olyan ötszirmú, zigomorf szimmetriájú*, rovarmegporzáshoz alkalmazkodott virág, melynek pártája nyugvó pillangóra emlékeztet. Részei: 1 vitorla, 2 evező és 1 csónak, ez utóbbit 2 sziromlevél alkotja. A pillangósvirágúak (*Fabaceae*) családjára jellemző.

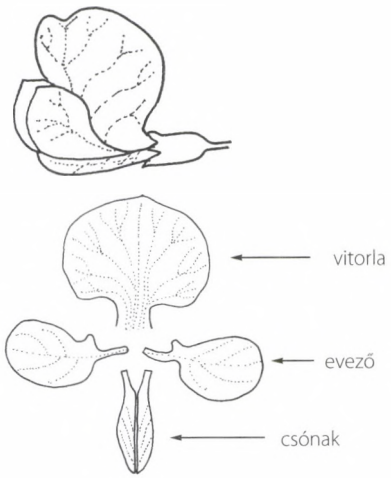

pillás szőrű (ciliatus) Egymástól távol álló, gyér szőrzet, pl. a levél szélén (bükk/*Fagus*) v. a termésen: pillás zöldhúr (*Sagina ciliata*), pillás zanót (*Chamaecytisus ciliatus*).

pilosus → gyapjasszőrű. Növénynévben pl. *Luzula pilosa* (pillás perjeszittyó), *Genista pilosa* (selymes rekettye).
<lat.> pilus = egy szál szőr

pilotécium (pilothecium) A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestének legismertebb típusa, mely kalapra* és tönkre* különül. A termőréteg* a kalap fonáki oldalán található trámát borítja, melynek szerkezete fontos határozóbélyeg, csakúgy, mint a bocskor*, ill. a gallér* előfordulása.

pilum Egyes pollenszemek*/spórák* sexine*rétegében botszerű nyélből (columella) és duzzadt feji részből (caput) álló elemek.

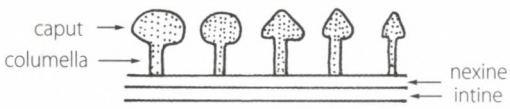

pilus 1. Szőr, → növényi szőrök. **2.** (fimbria) A baktérium felszínén található nyúlvány, amely az ostornál* vékonyabb, finomabb, és belül üreges szerkezetű. Szerepe nem a mozgásban, hanem inkább a baktérium más sejtekhez való megtapadásában van.

pinetum A fenyők, elsősorban *Pinus*ok tudományos, ill. kertészeti gyakorlatban használt neve.

pinguis Kövér. Növénynévben pl. *Pinguicula* (hízóka), *Hebe pinguifolia* (veronikacserje).
<lat.> pinguis = kövér, termékeny, szapora

pinna A szárnyasan összetett levél* egy levélkéje*.

pinnatifid levél → szárnyasan hasadt levél. Növénynévben pl. *Quercus dentata* 'Pinnatifida' (tölgyfajta).

pinnatipartitus levél → szárnyasan osztott levél

pinnatisect levél → szárnyasan szeldelt levél. Növénynévben pl. *Erigeron pinnatisectus* (küllőrojt).

pinnatus Tollas, szárnyalt. Növénynévben pl. *Brachypodium pinnatum* (tollas szálkaperje).
<lat.> pinnatus 3 = tollas, szárnyas

pinnatus levél → szárnyasan összetett levél. Növénynévben pl. *Mahonia pinnata* (szárnyaltlevelű mahónia).

pinnula → levélszárnyacska
<lat.> pinnula = tollacska, szárnyacska

pinocitózis Az endocitózisnak* az a típusa, amely során a bekebelezett anyag folyékony halmazállapotú.
<gör.> pineon = iszik + kytos = sejt
↔ fagocitózis

pinoid gödörke A fatest* kereszteződési mezőiben* mindössze 1 gödörke* van, mely rombusz alakú és az egész kereszteződési mezőt kitölti. Pl. feketefenyő (*Pinus nigra*).

pinx. <lat.> pinxit rövidítése. Taxonómiai munkákban, személynév mellett a jelentése: festette (esetleg „rajzolta" értelemben is).

pionír társulás Egy növényzettel nem borított területen elsőnek megjelenő, növények által alkotott közösség, amelynek résztvevői lehetnek pl. algák, mohák és zuzmók a sziklafelületeken, páfrányok a sziklahasadékokban, hínárnövények a vizekben, egyéves v. évelő füvek alkotta gyepek stb. a laza talajokon. A ~ok nyitottak, laza szerkezetűek, egy v. két szintből állnak, és kevés szerves anyagot termelnek.
↔ zárótársulás

piperad embriófejlődés Az embrió* első osztódása a hossztengely mentén megy végbe, így nem keletkezik a zárvatermők többi típusánál szokásos bazális* és apikális sejt*.
↔ asterad, caryophyllad, chenopodiad, onagrad, solanad embriófejlődés.

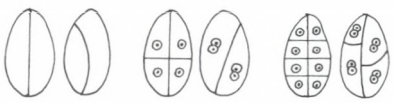

piramiskorona (corona pyramidalis) Olyan sudaras fa*, melynek lombkoronája kúp alakú. Pl. lucfenyő (*Picea abies*).

pirenoid (pyrenoid) Egyes moszatok kloroplasztiszaiban a sztrómában* erősebben fénytörő, sűrű állományú részek, ~ok figyelhetők meg. Ezek fehérjetestek, melyeket keményítőszemcsék vesznek körül. Itt a tilakoidok* száma nagyon csekély, v. egyáltalán nincsenek, a CO_2-fixáció enzimjei viszont nagy koncentrációban vannak jelen.
<gör.> pyrén = olajbogyó magja, gyümölcs magja

pirimidinbázisok Nukleinsavak* felépítésében részt vevő heterociklusos*, nitrogéntartalmú szerves molekulák, a citozin (C), a timin (T) és az uracil (U). Ez utóbbiak közül a (T) a DNS-ben, az (U) az RNS-ben fordul elő.
↔ purinbázisok

pistillatus virág → termős virág

pistillod(i)um Steril, gyakran redukált termő*.

pistillum Zárt termő*.
<lat.> pistillum = mozsárütő

pl. <lat.> Taxonómiai munkákban: planta rövidítése, a jelentése: növény.

placenta Növényszövettanban magléc*, magtanya.
<gör.> plakuntos = kerek v. lapos kalács, lepény

placentáció A magkezdemény* felfüggesztésének helye a magház* belső falán. Típusai: alapi*, csúcsi*, fali*, szegélyi*, tengelyi*, szögleti ~*.

placentoid A pollenzsákok* közötti válaszfalakon létrejövő, a pollenzsákokba benyúló, hosszanti, parenchimatikus dudorok. Pl. ördögcérna (*Lycium*).

plagio- Szóösszetételek előtagjaként az utótag ferdeséggel való kapcsolatát jelzi.
<gör.> plagios = lejtős, ferde, haránt, féloldalra dőlt

plagiogeotropizmus Az a helyzetváltoztató növekedési mozgás, mely a kiváltó inger, a nehézségi erő ingerirányával meghatározott szöget zár be. Pl. ~ miatt az oldalgyökerek* ferde növekedésűek.

plagiotrópia Egyes növényi szerveknek a függőlegestől eltérő, vízszintes v. ferde állapota.
<gör.> plagios = ferde + tropos = fordulat

planatus türemlés A rügyben a fiatal levelek laposan, színi oldalukkal egymáshoz simulva helyezkednek el. Pl. erdeifenyő (*Pinus sylvestris*) tűlevelei.

planáció (planatio) → ellaposodás

plankton Nyílt vizekben szabadon lebegő, saját helyzetváltozatást alig végző, apró, növényi (fito~) és állati szervezetek (zoo~) összessége.
<gör.> planktos = vándorló, ide-oda sodródó

plano- Szóösszetételekben előtagként az utótagnak önálló helyváltoztatásra való képességét jelenti.

planogaméta Ostorokkal* v. csillókkal* önálló helyváltozató képességgel rendelkező ivarsejt.
<gör.> plano* + gaméta*
↔ aplanogaméta

planogámia Az az ivaros folyamat, amelyben v. egyik, v. mindkét ivarsejt képes önálló mozgásra. Lehet: izo-*, hetero-*, oo-*, ill. oogoniogámia*.
↔ aplanogámia

planospóra Ostorokkal* v. csillókkal* önálló helyváltozató képességgel rendelkező spóra*. Syn. zoospóra, rajzóspóra.
<gör>. plano* + gaméta*
↔ aplanospóra

planozigóta Ostoraival* önálló helyváltoztatásra képes zigóta*. Pl. *Cladophora* zöldmoszat.
↔ aplanozigóta

planta Növény.
<lat.> planta = növény, csemete, bujtás, dugvány

planta carnivora → rovaremésztő növény

planus Lapos, sík felszínű. Növénynévben pl. *Eryngium planum* (laposlevelű iringó), *Iris planifolia* (nőszíromfaj).
<lat.> planus 3 = lapos, sík

plaszticitás Alakíthatóság.
<lat.> plastica = szobrászat, formázás

plasztisz Növényi sejtekre jellemző, kettős membránnal* határolt sejtalkotók. Kialakulásuk proplasztiszból* történik. Típusai: kloroplasztisz*, leukoplasztisz*, kromoplasztisz*, melyek belső szerkezetükben és pigmentjeikben* különböznek egymástól.

-plasztisz Szóösszetételek utótagjaként valamilyen testecskét v. saját alakkal rendelkező sejtalkotót jelent.
<gör.> plastos = alkotott, formált

plasztokron A hajtáscsúcs két egymás utáni levéldudorának* iniciálódása* között eltelt idő.

platy- <gör.> Szóösszetételekben előtagként az utótag széles voltát jelenti. Növénynévben pl. *Geranium platyanthum* (gólyaorrfaj) virágmérete, *Tilia platyphyllos* (nagylevelű hárs) levélmérete után.

platykládium (platycladium) Ellaposodó hajtás, mely lehet rövidszártagú* (levél alakú szár*/fillokladium) és hosszúszártagú* (kladódium*).

plazma A sejt belsejét kitöltő állomány. A citoplazma* és a protoplazma* megfelelőjeként használt fogalom.

plazmaáramlás → citoplazma-áramlás

plazmalemma → sejthártya

plazmamembrán → sejthártya

plazmid Olyan, rendszerint gyűrű alakú DNS* v. RNS*, amely a gazdasejt kromoszómájától* függetlenül képes megkettőződni. Mind a prokariota*, mind az eukariota* sejtekben megtalálható információhordozók.

plazmodezma (plasmodesma) Szöveti kötelékben élő szomszédos növényi sejteket összekötő, a sejtfal pórusain átívelő, plazmamembránnal* határolt, átlagosan 30–60 nm* átmérőjű citoplazmahidak, melyek a sejtek transzportfolyamataiban vesznek részt.

plazmódium Sejtfal nélküli, polienergidás* nyálkatömeg. Pl. nyálkagombák (*Myxomycetes*).

plazmogámia Két sejt citoplazmájának egyesülése. Ha ezt nem követi a sejtmagok egyesülése, dikaryonos* állapot jön létre. Pl. bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) fonalainak szomatogámiája*.

plazmolemma → sejthártya

plazmolízis Ozmózison* alapuló jelenség, mely akkor megy végbe, ha a szöveteket hipertóniás* oldatba helyezzük, és a sejt vizet veszít, a citoplazma összezsugorodik, a plazmamembrán* elválik a sejtfaltól.

plectenchyma → plektenchima

plectostele → plektosztéle

pleioházium (pleiochasium) → többesbog

pleiomorf → pleomorf

pleiotrópia Több, látszólag egymástól független mennyiségi tulajdonság egyetlen gén általi meghatározottsága. Pl. a dohány- (*Nicotiana*) fajokban ugyanaz a gén felelős a portokok, a csészelevelek, a toktermés és a levélnyél hosszúságáért.
↔ poligenia

pleioxanthia Többször virágzás. A trópusokon sok folyton virágzó növény él, pl. kakaócserje (*Theobroma cacao*), kókuszpálma (*Cocos nucifera*). Syn. polikarpia.
↔ hapaxanthia

pleisztocén A földtörténeti negyedkor első szakasza, mely kb. 2 millió évvel ezelőtt kezdődött és 10 ezer évvel ezelőtt ért véget. Az északi féltekén több jégkorszak váltotta egymást, s a klíma* is a nagyon hidegtől a mérsékelten melegig széles skálán változott. Az ekkor lejátszódó evolúciós változások eredményezték a mai élővilág kialakulását.

plektenchima (plectenchyma) A tömlős- (*Ascomycetes*) és bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestét* felépítő álszövet* egyik típusa, amelyben a sejtek megnyúltak, fonalas szerkezetűek. Syn. prozenchima.
<lat.> plecto 3 = fon

plektosztéle A protosztéle* egyik típusa, amelyben a párhuzamos lemezekké feldarabolódott fatestbe* háncslemezek nyomulnak. Pl. korpafű (*Lycopodium*).

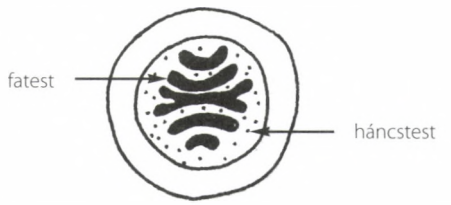

planiflorus → teltvirágúság. Növénynévben pl. *Clematis* 'Purpurea Plena Elegans' (iszalagfajta), → flore pleno.
<lat.> plenus 3 = tele, dús, vastag, dupla

pleomorf élőlény Olyan élőlények, melyek életciklusuk alatt két v. több különböző formát öltenek. Syn. pleiomorf, pliomorf.

pleomorf virág A zigomorf* virág evolúciójának harmadkorbeli állomása. A virágok még aktinomorfak*, de a takarólevelek* száma már erősen redukálódott és állandó.
↔ amorf, haplomorf, sztereomorf

pleonantikus tengely Az a hajtástengely, amelyen a virág(zat) nem a csúcson, hanem az oldalhajtásokon fejlődik, így a tengely növekedése nem korlátolt, → közalapos elágazás.
↔ hapaxantikus tengely

pleroma A szállítószövet-képző primer meriszféma* neve a gyökércsúcsban, amely a központi hengert* hozza létre. Syn. prokambium.

pleur-, pleuro- Szóösszetételek előtagjaként az utótag oldalsó helyzetét jelzi.
<gör.> pleura = oldal

pleura A kovamoszatok (*Bacillarophyta*) kovapáncéljának* övrésze.

pleurocisztídium A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőrétegében* a lemezek oldalán elhelyezkedő steril hifavégek.
↔ keilocisztídium, dermatocisztídium, kaulocisztídium, trámacisztídium

pleurokarp(ikus) mohák Olyan mohák, melyek ivarszervei a telep kis „oldalágain" fejlődnek. Pl. álommoha (*Hypnum*), emeletesmoha (*Hylocomium*). Syn. anakrogyn mohák.
↔ akrokarp(ikus) mohák

pleurokont A monadális szerveződésnek* az a típusa, amelynél az ostor(ok)* oldalsó elhelyezkedésű(ek).
↔ akrokont, opisztokont

pleurorrhiz Az a jellegzetesen görbült embrió*, amelynek rövid hypocotyl* tengelye és gyököcskéje* a sziklevelek* széléhez simul. Pl. tűzbab (*Phaseolus coccineus*), sárgaviola (*Erysimum cheiri*).
↔ notorrhiz, orthoplok embrió

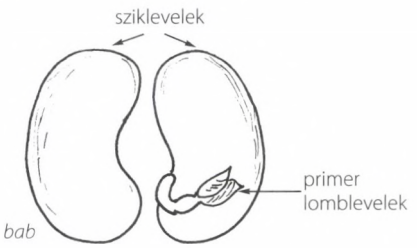

pleziomorf Evolúciós szempontból ősi, primitív tulajdonság.
<gör.> plesios = közeli, szomszédos + morphé = alak
↔ apomorf

plicatus Ráncolt. Növénynévben pl. *Glyceria plicata* (fodros harmatkása), → plikatív.
<lat.> plico 1 = összeráncol

plicatus zóna A korikarp termő* középtáji része, ahol a termőlevelek egyenkénti összenövésénél még látszanak azok marginális* nyalábjai.
↔ ascidiatus zóna

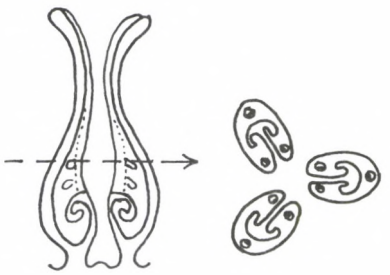

plikatív vernáció → többszörösen összehajtott türemlésű levél

pliocén A földtörténeti harmadkor utolsó szakasza, amely kb. 5 millió évvel ezelőtt kezdődött, és 2 millió éve ért véget.

pliomorf → pleomorf

-ploid Szóösszetételek utótagjaként egy adott kromoszóma-alapszámot, ill. annak az előtag által meghatározott többszörösét jelöli.
<gör.> ploidos = -szeres, -szoros, -szörös valami

ploidia A kromoszóma*-szerelvényt felépítő genomok* számával és a kromoszómaszám megváltozásával kapcsolatos jelenségek összefoglaló megnevezése.

plumarius → plumosus

***Plumbagella*-típusú embriózsák** → tetraspórás 4 magvú embriózsák

***Plumbago*-típusú embriózsák** → tetraspórás 8 magvú embriózsák(3)

plumosus Tollszerű. Növénynévben pl. *Dianthus plumarius* (tollas szegfű), *Muscari comosum* 'Plumosum' (gyöngyikefajta). Syn. plumarius.
<lat.> pluma = toll

plumosus trichóma Tollszerű szőr. Pl. sok fészekvirágzatú (*Asteraceae*) termésének bóbitáján*.

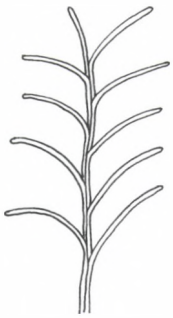

plumula Az embriónak* egyik pólusa, a rügyecske*.

pluri- Szóösszetételek előtagjaként az utótag többes voltát fejezi ki. Növénynévben pl. *Sedum pluricaule* (szibériai varjúháj) különböző szárai után.
<lat.> pluris = több

pluricarpellatus Sok termőlevelű.

plurilokuláris Válaszfalakkal több üregre tagolt.
↔ unilokuláris

pluriseriatus → multiszeriális

pluvialis Eső után növő, esős (terület). Pl. *Haematococcus pluvialis* alga nevében.
<lat.> pluvia = eső

p. m. <lat.> plus minusque rövidítése. Taxonómiai diagnózisokban a jelentése: többé-kevésbé.

p. m. p. <lat.> pro maiore parte rövidítése. Jelentése: leginkább, legnagyobb mértékben.

pneumathoda A valódi léggyökerek* velamen radicum* rétegében található speciális sejtek, melyek a gázcserében játszanak szerepet. A rizodermisztől* az endodermiszig* terjedően sugárirányban rendezettek, sejtfalaik sűrűn spirálisan* vastagodottak, bennük olajcseppek mutathatók ki. A velük szomszédos endodermisz*sejtek levegőtartalmúak.

pneumatofóra (pneumatophora) → légzőgyökér
<gör.>, <lat.> pneumaticus = levegővel, széllel kapcsolatos

pneumorrhiza → légzőgyökér

podetium → podécium

podécium (podetium) Egyes zuzmók* telepéből kiemelkedő speciális spóratermelő képletek. Lehetnek elágazók és el nem ágazók, ár alakúak v. serlegszerűek.

rénzuzmó

poëticus Költői, „emelkedett". Növénynévben pl. *Narcissus poëticus* (nárciszfaj).
<gör.> poëta = költő

poikilo- Szóösszetételek előtagjaként az utótag sokféleségét, változatosságát fejezi ki.
<gör.> poikilos = tarka, sokféle

poikilohidrikus növények Változó vízháztartású növények, amelyek nem képesek szabályozni belső vízállapotukat, ezért vízállapotuk teljesen a környezet függvénye. Elsősorban algák, gombák és mohák tartoznak ide, melyek csak vízben, ill. nedves élőhelyen v. páratelt légkörben életképesek, mint a köderdők fatörzseit borító hártyapáfrányok (*Hymenophyllaceae*), de száraz övezetek növényei is, pl. több sivatagi csipkeharasztfaj (*Selaginella lepidophylla*, *S. cuspidata*, *S. abyssinica*), a szavannák virágos növényei közül a *Vellozia*-félék. A száraz periódust latens állapotban vészelik át, megfelelő vízmennyiség hiányában képesek anyagcsere-folyamataikat leállítani, majd vízhez jutás esetén újraindítani. Virágos növények közt ritkák ezek az ún. „feltámadásnövények", pl. a namíbiai *Chamaegigas intrepidus*, a jemeni *Craterostigma*-fajok, az arab sivatagok jerikói rózsája (*Anastatica hierochuntica*).
↔ homoiohidrikus

poikilokloroffillos növények A poikilohidrikus* növények egyik csoportja, amelyek kiszáradáskor elvesztik klorofilljukat. Pl. *Xerophyta viscosa*, *Chamaegigas plantagineum*.
↔ homoiokloroffillos növények

pókhálósszőrű (arachnoideus) Igen hosszú, vékony, hajlékony szőrzetű. Pl. pókhálós bojtorján (*Arctium tomentosum*), pókhálós kövirózsa (*Sempervivum arachnoideum*).

polaritás Inhomogenitással, minőségi gradiensek létezésével magyarázható jelenség, mely lehet sejtszintű, szervek szintjén és szervezetekben megjelenő.
<gör.> polos = sarok (a Földé mint égitesté); <lat.> polus = sarok

poláris nézet A pollenszem* v. spóra* vizsgálatánál használt felülnézet neve, amelynél a megfigyelő felé a pollen v. spóra poláris tengelye* tekint.
↔ ekvatoriális nézet

poláris tengely A pollenszemek* két pólusát összekötő szakasz, mérése az ekvatoriális nézetben* történik. Jele: P. Az ekvatoriális átmérő* hosszával való összehasonlítása a pollen alakjának megállapítására szolgál (P/E arány*).
↔ ekvatoriális átmérő

poli-, poly- Szóösszetételekben mint előtag a vele összetett fogalomnak sokszoros v. többszörös voltát, ill. összetettségét jelöli. Növénynévben pl. *Euphorbia polychroma* (színeváltó kutyatej) sokszínűsége, *Jasminum polyanthum* (sokvirágú jázmin) virágainak száma után.
<gör.> polys = sok

poli(a)delfia → többfalkás porzótáj

poliadelphia → sokfalkás porzótáj

poliad pollen Terjedési egység, több pollentetrád* együtt maradása. Pl. 8, 16 v. 32 pollenszemcséből álló elterjedési egység jellemző a mimózafélék (*Mimosaceae*) családjára.

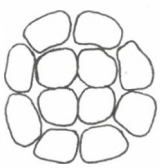

poliandria → sokporzójúság

poliarch gyökér → soksugarú gyökér
<gör.> polys = sok
↔ oligarch gyökér

polichasium → többesbog

polichor Olyan termés v. mag, amely többféle módon is elterjedhet.

policiklikus sztéle Egyes harasztokra (*Marattia*, *Pteridium*, *Matonia*) jellemző sztéletípus*,

rizóma-keresztmetszet

melyben a fatest* és háncstest* két v. több koncentrikus körben helyezkedik el.

policiklikus sztóma Olyan sztómatípus*, amelyben a melléksejtek a zárósejtek* körül több körben helyezkednek el.
↔ monociklikus sztóma

polidelphia → sokfalkás porzótáj

poliembrionia Az apomixis* egyik formájának, a pszeudogámiának* az a típusa, amikor az embriózsákban* több adventív embrió* is fejlődik. Pl. a *Citrus* nemzetségben.

polienergidás sejt Olyan sejt, amely több sejtmagot tartalmaz. Pl. *Caulerpa* egysejtű zöldmoszat.
↔ monoenergidás sejt

polifénia Az a jelenség, amikor egy populációban* számos fenotípus* létezik, amelyek azonban genotípusukban* nem különböznek.

polifil (polyphyl) Az a virág, amelynek megporzásában több állatfaj is részt vesz.
↔ monofil, oligofil

polifiletikus fejlődés Olyan fejlődéstörténeti rendszer alapja, amely szerint az egyes rendszertani csoportok több ősi csoportból, két v. több evolúciós ágon fejlődtek.
<gör.> polys = sok + phylé = törzs
↔ monofiletikus fejlődés

polifilézis → polifiletikus fejlődés

poligám diőcia Az a jelenség, amikor egy tulajdonképpen kétlaki növényen* az egyivarú* virágokon kívül néhány ellenkező nemű v. hímnős* virág is fejlődik.

poligám növény Az a növény, amelyen egyivarú* és hímnős* virágok egyaránt fejlődnek. Pl. zászpa (*Veratrum*).

poligénia Az a jelenség, amikor egy mennyiségi jelleg kialakulása több gén* együttes hatásának eredménye.
↔ pleiotrópia

poligonális Sokszögletű.
<gör.>, <lat.> polygon = sokszög

poliházium (polichasium) → többesbog

polikambialitás A répatestre* jellemző másodlagos vastagodás*, amely során a gyökér kéregszövetében* kifelé egymás után több kambiumgyűrű differenciálódik, és ezek elkülönült másodlagos kollaterális nyalábokat* és másodlagos bélsugarakat* hoznak létre, ez utóbbiak a raktározás színhelyéül szolgálnak. Pl. ernyősvirágzatúak (*Apiaceae*), libatopfélék (*Chenopodiaceae*).

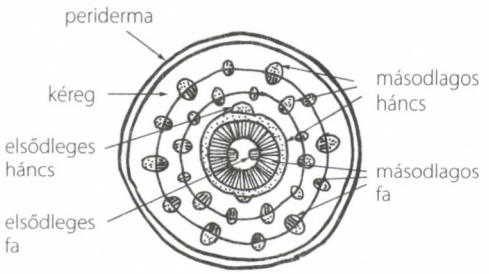

polikarpikus növény Többször termő növény. Syn. pleioxanthia*.

polikarp(ikus) termőtáj Egynél több termőlevélből* létrejött termőtáj*.
↔ monokarp(ikus) termőtáj

polikormon (polycormon) A plagiotróp rizómák* oldalrügyeiből* gazdagon elágazó, a talajt behálózó ~ jön létre. Mivel ennek idősebb részei az évek során elhalnak, ezáltal az eredetileg egy növényhez tartozó fiatalabb hajtásrészek elválnak egymástól, és azonos genetikai állományú önálló egyedekként élnek tovább. Pl. saspáfrány (*Pteridium*), nőszirom (*Iris*), erdei szélfű (*Mercurialis perennis*), farkasszőlő (*Paris quadrifolia*).

polimer magház Egynél több termőlevélből* létrejött magház*.
↔ monomer magház

polimer vegyületek Azonos molekulák (monomerek*) összekapcsolódása révén létrejött nagy molekulasúlyú összetett vegyületek.
<gör.> polys = sok

polimerizáció Polimer vegyületek* keletkezésének módja láncreakcióval, melléktermék kilépése nélkül.

poliméria Az a jelenség, amikor határozatlan, nagyszámú virágtag vesz részt a virág felépítésében. Pl. liliomfafélék (*Magnoliaceae*).

polimorfizmus Sokalakúság, többalakúság. **1.** Levél~, → heterofillia, → heteroblasztia. **2.** Genetikában: ugyanaz a tulajdonság kétféle formában fordul elő minden populációban*, csak a két forma aránya változik populációkként.
<gör.> polys = sok + morphé = alak, külső

polipeptid Lineáris polimer*, amely 10 v. több aminosav* peptidkötéssel* való összekapcsolódásából jön létre.

polipetál → koripetál

poliploidia Az a körülmény, amikor egy egyed sejtjei a diploid* szervezetre jellemző kromoszómaszerelvényen felül a homológ kromoszómák* egyszeresét v. többszörösét tartalmazzák. Oka a sejtmag teljes kromoszómaállományának megduplázódása, amelyet nem követ sejtmagosztódás v. kereszteződés. Fajtái: triploid (3n), tetraploid (4n), hexaploid (6n), oktoploid (8n).

polisepal → koriszepál

poliszacharidok Nagy molekulasúlyú vegyületek, melyek monoszacharid*-egységekből jönnek létre víz kilépése közben. A ~ az őket felépítő monoszacharid-egységekben, a molekulalánc hosszában, a láncelágazás mértékében különböznek egymástól (homopoliszacharidok*, heteropoliszacharidok*). A növényekben leggyakoribb ~ a keményítő* és a cellulóz*.

poliszimmetrikus Sugaras szimmetriájú* (aktinomorf).

poliszómia Az a jelenség, ha egy – egyébként diploid* – sejtben egy v. több kromoszóma* kettőnél több példányban fordul elő.

polisztemon (polistemon) Az a porzótáj, amely kettőnél több körből áll.
↔ haplosztemon, diplosztemon

polisztéle → policiklikus sztéle

politel(ikus) virágzat Az összetett virágzatoknak* az a típusa, amelynek mind virágzati főtengelye, mind oldaltengelyei nyíltak, azaz a csúcsmerisztémák elvileg mindvégig megtartják osztódó képességüket, de virágot nem hoznak létre. A virágzati főtengely elágazásai, a parakládiumok* megismétlik a fővirágzat* elágazásait, és ezek alkotják a társvirágzatokat*. A primitívebb monotelikus virágzatból* levezetett forma. Pl. mustár (*Sinapis*), pásztortáska (*Capsella bursa-pastoris*).
↔ monotel(ikus) virágzat

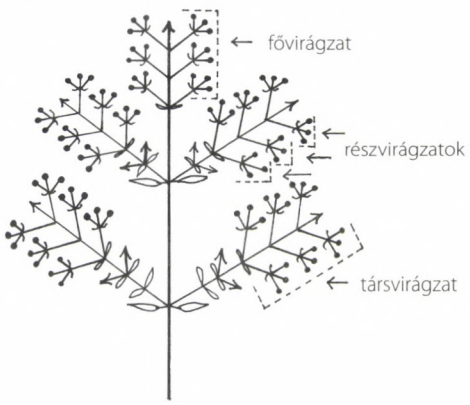

politipikus Az olyan rendszertani egység (taxon*), amelybe kettő v. több alárendelt egység tartozik. A ~ fajnak pl. számos alfaja lehet.
↔ monotipikus

politus Fényes. Növénynévben pl. *Veronica polita* (fényes veronika).
<lat.> politus = fényes

poll. <lat.> pollicaris rövidítése. Taxonómiai diagnózisokban hosszúság kifejezésére használják, a jelentése: 1 hüvelyk (2,54 cm).
<lat.> pollex = hüvelyk(ujj)

pollen Nyitvatermő és zárvatermő növények pollenzsákjában* redukciós osztódással* keletkező virágporszemek tömege. A heterospórás* harasztokkal való homológia alapján mikrospórának* is nevezhető. Ennek falán belül szerveződik meg a redukált hím gametofiton*nemzedék.
<lat.> pollen = lisztpor, általában finom por (A „pollen" szó eleve többes számú főnév, így egyes számaként csak a „pollenszem" használható!)

pollenallergia A pollenfalban* található fehérjék által kiváltott megbetegedés. E fehérjék antigénként* viselkednek, s a szervezetet antitestek* termelésére késztetik. Az antigén és antitest egymásra hatásából felszabaduló prosztaglandinok és leukotriének okozzák a ~ kellemetlen tüneteit (szénanátha), → jatropalinológia.

pollenanalitika (palinológia) A taxonómiai botanikának (paleobotanika) a pollenszemekkel* és spórákkal* foglalkozó tudományága. A pollenszemek azonosítása méretük, alakjuk, felszíni mintázatuk, felnyílásuk alapján történik, manapság többnyire az NPC nevezéktan* alapján. A ~ eredményeit egyrészt a taxonómia*, ill. a növényföldrajz használja fel (palinotaxonómia*, paleopalinológia*), mivel a pollenszerkezet jellemző lehet adott családra, nemzetségre, fajra, s segítségével leírható egy terület vegetációjának* történeti folyamata; másrészt a mindennapi gyakorlatban az aero-*, farmako-*, forenszik-, jatro-*, copro-*, melitto-*~* használja fel eredményeit. Syn. pollenanalízis.

pollenanyasejt (microsporocyta) A portokban* lévő archesporium* sejtei legömbölyödnek, és belőlük ~ek keletkeznek. Ezek redukciós osztódással* 4-4 haploid* mikrospórát*, azaz pollenszemet* hoznak létre.

pollenapertúra A pollenfalon* lévő nyílás, ahol v. a teljes exine* hiányzik, v. annak csak nexine*rétege van meg. E helyen hajt ki a pollentömlő*. A pollenapertúrák száma és elhelyezkedése taxonómiailag* fontos határozóbélyeg.

pollenatópia Öröklött természetű, pollenallergiás* megbetegedésre való hajlam.

pollenfal (sporoderma) Két rétegre különíthető: exine és intine. A sporopolleninből* álló exine külső, szkulpturált rétege a sexine, a belső, homogén réteg a nexine. Az intine poliuronsavakból, ill. e vegyületeknek poliszacharidokkal való együtteséből épül fel. E két réteg határa a talpréteg (foot layer*). A pollenszem fala kettős tulajdonságú, az intine* gametofiton*eredetű, az exine* sporofiton*származék. Ennek az öninkompatibilitásban* van jelentősége.

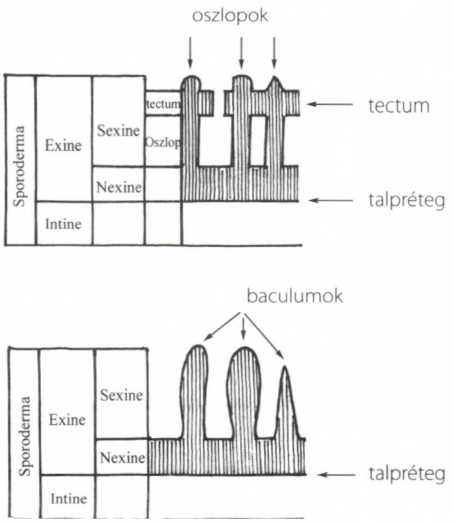

pollenformaindex A pollenszem* poláris tengelye* és ekvatoriális tengelye* hosszának hányadosa (P/E arány*). Értéke a pollen alakját határozza meg. Pl. oblatus*, prolatus* stb.

pollengitt A tapétum* által termelt, ragacsos, olajszerű, sárga v. narancssárga, lipid- és karotin*tartalmú anyag, mely a rovarok által szállított pollen* sexine*rétegének üregeiben halmozódik fel, és a pollenszemeket egymáshoz és a virágláto gató rovar testéhez ragasztja. Syn. <német> Pollenkitt.

pollenméretek A pollenszemek* átmérő szerinti osztályozása a következő: perminuta (< 10 mμ*), minuta (10–25 mμ), media (25–50 mμ), magna (50–100 mμ), permagna (100–200 mμ), giganta (>200 mμ).

pollenmorfológia A virágporszemek, ill. tágabb értelemben a spórák* alaktanával foglalkozó tudományterület. A jellemzés legfontosabb szempontjai az alak, méret, szimmetria, csíranyílás-szerkezet, a sporoderma* szerkezete és mintázata.

pollennaptár Az egyes növénytaxonok pollenkiszóródásának időtartamát – legtöbbször grafikusan – ábrázoló naptár.

pollenszem(cse) → pollen

pollentetrád 4 pollenszem* egységes csoportja mint fejlődési szakasz v. terjedési egység, melyek ugyanabból a pollenanyasejtből* keletkeztek redukciós osztódással*.

pollentömlő Amikor a pollenszem a bibére kerül, abból vizet vesz fel, s a pollenfal* intinéjét félretolva ~t hajt. Ez membránnal* és sejtfallal határolt, mitokondriumokat*, diktioszómákat*, endoplazmatikus retikulumokat*, mikrofilamentumokat* tartalmazó képlet, mely a csúcsán növekszik, növekedését a vegetatív sejt* irányítja. A bibefelszínen átjutva a bibeszál szövetein keresztül az embriózsák felé halad. A magkezdeménybe* való bejutása lehet: porogámia*, akrogámia*, kalazogámia*, mezogámia*. A pollenszemből származó generatív sejt* a ~ben két hímivarsejtre osztódik, amelyek zárvatermőknél a kettős megtermékenyítést* hajtják végre.

pollentranszfer A virágpor bibére jutásának módja. Lehet: anemofília*, hidrofília*, zoofília*.

pollenvirág Olyan virág, amely nektárt* nem termel, hanem virágporával vonzza a rovarokat. Pl. tavaszi hérics (*Adonis vernalis*), vérehulló fecskefű (*Chelidonium majus*), pipacs (*Papaver rhoeas*), fekete bodza (*Sambucus nigra*), tulipán (*Tulipa*).

pollenzsák (loculamentum/locellum) A pollenkeletkezés helye, a portokban* helyezkedik el, portokfelenként* legtöbbször 2-2 ~ található. A mikrosporangiummal* homológ* képlet.

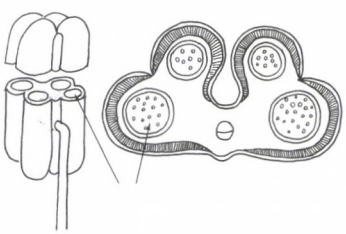

pollináció → megporzás

pollinárium (pollinarium) Több pollenzsák* pollentartalmának együttes elterjedése. Pl. kosborfélék (*Orchidaceae*).

pollinifer virág Pollent termelő virág.

pollinium Elterjedési egység, egy pollenzsák* pollentartalmának együttese. Pl. kosborfélék (*Orchidaceae*), selyemkórófélék (*Asclepiadaceae*).

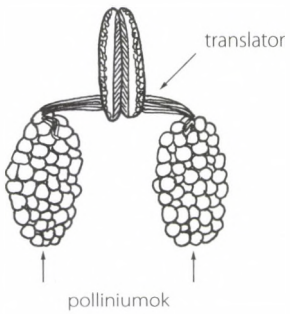

pollúció Szennyezés, beszennyezés.
<lat.> polluo = bemocskol, beszennyez

polocitikus sztóma Olyan sztómatípus*, amelynek 1 melléksejtje* van, amely majdnem körbeveszi a zárósejteket*, kivéve azok egyik pólusát. A szabad pólus egy epidermiszsejttel határos. Pl. édesgyökerű páfrány (*Polypodium*), aranyos fodorka (*Asplenium*).

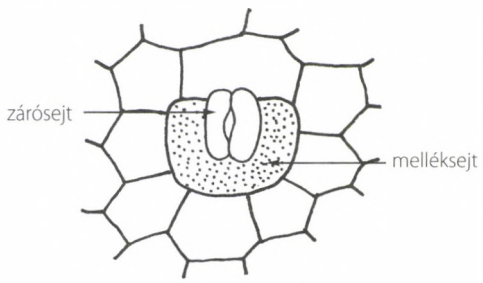

pólus Sarok, átellenes pont.
<gör.> polos = sarok (a Földé mint égitesté); <lat.> polus = sarok

polyad pollen → poliad pollen

polycarp → polikarp

polychasium → többesbog

polycormon → polikormon

polyderma A rózsafélék (*Rosaceae*), mirtuszfélék (*Myrtaceae*), ligetszépefélék (*Onagraceae*), orbáncfűfélék (*Hypericaceae*) egyes fajainak gyökerében v. föld alatti szárában a periciklusból* speciális parakambium* keletkezik, mely kifelé olyan szövetet hoz létre, amelyben vékony, nem parásodott sejtfalú és elparásodó sejtfalú sejtek váltakoznak egymással. Ez a komplex szövet a ~.

polyembrionia → poliembrionia

polygam Az a növény, amelyen egyivarú* és hímnős* virágok egyaránt előfordulnak. Pl. keskenylevelű kakukkfű (*Thymus serpyllum*), mocsári nefelejcs (*Myosotis scorpioides*).

***Polygonum*-típusú embriózsák** → monospórás 8 magvú embriózsák

pomológia A gyümölcsök fajtáinak meghatározásával, leírásával, rendszerezésével foglalkozó tudományág.
<lat.> pomum = gyümölcs

pomum → almatermés

ponticus Észak-anatóliai. Növénynévben pl. *Quercus pontica* (pontuszi tölgy), *Ruscus ponticus* (csodabogyófaj).
<lat.> pons = híd; Pontus = Fekete-tenger

pontus → ponticus

populáció Az egyed feletti szerveződési szint* alapegysége, az azonos fajhoz* tartozó egyedek összessége.
<lat.> populatio = nép, népesség, lakosság

poratus pollen Olyan pollenszem*, amelynek apertúrái* pórusok*.

porfinváz 4 pirrolgyűrűből álló váz, mely a konjugált kettős kötései miatt jellegzetes színt kölcsönöz az ezt tartalmazó vegyületeknek. A porfirin* alapvető alkotója.

porfirin Négy, egymáshoz metincsoporttal (=CH–) összekapcsolt pirrolgyűrűből és központi helyzetű fémionból álló vegyület. Biológiailag fontos molekulák fő alkotója, a klorofillmolekulában magnéziumatommal, a vér hemoglobinjában vasatommal kapcsolódik.

porfirinváz A porfinváz* fématomokkal kapcsolódó heterociklusos* származéka.

porogámia Olyan megtermékenyítésre utal, ahol a pollentömlő a magkezdeményebe a mikropylén* keresztül hatol be. Pl. tölgy (*Quercus*).

poro-kolpátus pollen Olyan pollenszem*, amelynek egyenlítői síkja* mentén kolpuszok* és pórusok* ugyanabban az apertúrában* együttesen – egymás feletti rétegben – vannak jelen. Pl. *Pardoglossum* (érdeslevelűek/*Boraginaceae*).

porphyr-, porphyro- <gör.> Szóösszetételekben előtagként az utótag bíborvörös színét jelenti.

portok (anthera) A porzó* felső, legtöbbször sárga színű része. Általában két portokfélre* oszlik, ezeket a csatló* köti össze. A ~ban rendszerint négy pollenzsák* található, melyekben a pollenszemek fejlődnek.

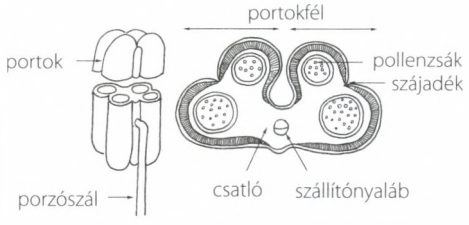

portokcső (synandrium) Akkor keletkezik, ha a porzóknak csak a portokjai* nőnek össze csővé, a porzószálak szabadon maradnak. Pl. *Asteraceae* (fészekvirágzatúak).

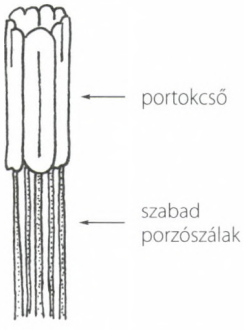

portokcsöves virág (synanthera) Olyan virág, melyben a portokok* csővé nőttek össze. Pl. *Asteraceae* (fészekvirágzatúak).

portok fala A mikrosporogenezis* során a fali sejtből jön létre. Kívülről bőrszövet (exothecium/epithecium) borítja, ezalatt hosszanti sejtfalvastagodásairól jól felismerhető rostos réteg (endothecium) található. A köztes réteg vékony falú parenchimasejtekből áll, a tapétum* a pollenzsákokat* béleli, és a fejlődő pollenszemeket táplálja.

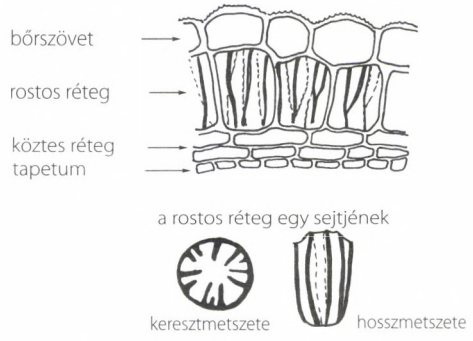

portokfelnyílás helye Fajokra, családokra jellemző és rendszertani bélyegként alkalmazható. A felnyílás történhet hosszanti, haránt irányú repedés mentén: palástfű (*Alchemilla*), a portok csúcsán keletkező kerek nyílással: fekete csucsor (*Solanum nigrum*), kukorica (*Zea mays*), valamint kopácsokkal*: sóskaborbolya (*Berberis*).

portokfelnyílás iránya A virágtengelyhez viszonyítva lehet kifelé irányuló (extrorz), befelé mutató (introrz) és oldalirányú (latrorz). Előfordul, hogy ugyanabban a porzótájban extrorz és introrz portokfelnyílás is jellemző, pl. *Lauraceae* (babérfélék).

portokfél (téka/theca) A portok* két ~ből áll, melyeket egymással a csatló* köt össze.

portokízesülés A portok* kapcsolódási módja a porzószálhoz. Lehet: peltátus* és impeltátus*.

portoricensis Puerto Ricóból (Dél-Amerika) származó. Növénynévben pl. *Rondeletia portoricensis* (Buzérfélék/*Rubiaceae*).

pórus (porus) Kör alakú nyílás, lyuk. **1.** A tracheák* falának udvaros gödörkéin* a másodlagos sejtfalon* található nyílás. **2.** Tracheák* keresztmetszeti képe a fatestben*. **3.** A pollenszem* kör alakú v. elliptikus apertúrája*, melynek hosszúság/szélesség aránya < 2.
<gör.> poros = átjáró, nyílás; <lat.> porus = lyuk

póruscsoportok A fatestben* egymás mellé rendeződött tracheák*.

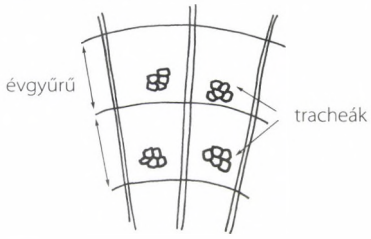

pórussugarak A fatestben* radiális* irányban rendeződött tracheák*.

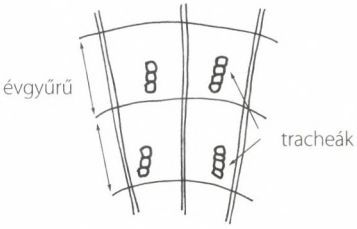

porzó (stamen) A zárvatermők hím ivarlevele, amely portokból* és az őt tartó porzószálból* áll.

porzós rügy Olyan rügy*, amelyből egyivarú, porzós virág(ok)* jön(nek) létre.

porzós (staminatus) **virág** Olyan egyivarú virág*, melyben csak porzók találhatók. Jele: ♂.

porzószál (filamentum) A porzó része, mely fonálszerű, felépítésében vakuolizálódott parenchima vesz részt, szállítószövete többnyire egyetlen, központi helyzetű edénynyaláb.

porzótáj (androeceum, andröceum) A virág hím ivarleveleinek összessége. A virágképletben* jele: A.

post-, poszt- Szókapcsolatokban és szóösszetételekben a jelentése: után.
<lat.> post- = valami mögött, után, óta

posterior Hátsó, későbbi.
<lat.> posterior = hátul fekvő, hátulsó, későbbi

postglaciális Jégkorszak utáni, → holocén.

posztgenitális (postgenitalis) **összenövés** Az egyedfejlődés* késői szakaszában létrejött utólagos összenövés. **1.** Sejtfonalas szerveződésű* moszatok fonalainak összenövése. Bár a különböző fonalak sejtjei egymással nincsenek plazmatikus összeköttetésben, morfológiai* tulajdonságait tekintve az így létrejött képlet levélre emlékeztet (filloid*). Pl. vörösmoszatok (*Rodophyta*). **2.** Cönokarp* termő kialakulása az egyedfejlődés kezdetén szabad termőlevelekből.
↔ kongenitális összenövés

potamo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a folyóvizekkel való kapcsolatát jelzi. Növénynévben pl. *Potamogeton* (békaszőlő).
<gör.> potamos = folyó, folyam

-potens Szóösszetételek utótagjaként az előtagban megnevezett fogalommal kapcsolatos képességet fejezi ki.
<lat.> possum, posse, potui = képes valamire

pótlórost A xylem* átmeneti sejtes elemei, vékony falú, nem tagolt, rost alakú, élő parenchimasejtek*.

potométer A növények vízfelvételének és vízleadásának mérésére szolgáló berendezés v. műszer.

pozíció Elhelyezkedés.
<lat.> positio = állás, helyzet

pozsgás levél (folium succulentum) Szárazságtűrő növények* nagy víztartalmú, de meglehetősen puha, összenyomható levele. Pl. *Aloë*.

pozsgás szár (caulis succulentus) Szárazságtűrő növények* nagy víztartalmú, de meglehetősen puha, összenyomható szára. Pl. varjúháj (*Sedum*), begónia (*Begonia*).

pp. <lat.> paginae rövidítése. Jelentése: oldalak (forrásmegjelölésben).

p. p. <lat.> pro parte rövidítése. Taxonómiai munkákban a növény neve mellett annak jelzésére szolgál, hogy a név most csak részben fedi a taxonra vonatkozó korábbi fogalmat. Diagnózisokban* tulajdonság mellett annak részleges érvényére utal, → e. p.

P-plasztisz (protein = fehérje kezdőbetűjéből) Fehérjetartalmú leukoplasztisz*, rostacsőplasztisz.
↔ S-plasztisz

ppm <lat.> pars per million (10^{-6}) rövidítése, mely = 1 mikroliter/liter (ml/l) térfogattal.

prae- → pre-

praec. 1. <lat.> praecipue rövidítése. Taxonómiai diagnózisokban a jelentése: különösképpen. **2.** <lat.> praecedens rövidítése, a jelentése: megelőző, előbbi.

praecox Korai, korán érő. Növénynévben pl. *Carex praecox* (korai sás), *Thymus praecox* (korai kakukkfű).
<lat.> praecox/praecoquis = korán érő

praecursor 1. Alapmű. Tudományos cikkek irodalmi áttekintésben a témában megjelent legjelentősebb publikáció. **2.** (prekurzor) Kiindulási vegyület, amelyből egy másik vegyület keletkezik.
<lat.> praecursor = előfutár

praefoliatio A levélkezdemények elhelyezkedési módjai a rügyben*. Leírása a türemlés* és a borulás* típusaival történik.

praemorsus levél Szabálytalanul levágott csúcsú levél.

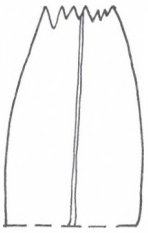

pratensis Réti. Növénynévben pl. *Poa pratensis* (réti perje), *Alopecurus pratensis* (réti ecsetpázsit).
<lat.> pratensis = réti, réten termő

pre- (prae-) Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett szónak, fogalomnak előzetes, valamit megelőző voltát jelenti.
<lat.> prae- = elöl, előtt

precociflorus Lombfakadás előtt virágzó.
<lat.> praecoquis = korai

preferencia A megfelelőbb életfeltételek, ill. termőhely előnyben részesítése.
<lat.> praefero = előnyben részesít

preglaciális Jégkorszak előtti.

prekurzor → praecursor(2)

preparátum Vizsgálatra előkészített anyag. Szövettani vizsgálatra metszet* és nyúzat*, morfológiai megfigyeléshez speciális szárítási eljárással exsiccatum* készül.
<lat.> praeparo 1 = előkészít, felszerel

preprofázisos köteg A sejtmagosztódás profázisában* a citoplazma sejtfalmenti állományában, a leendő magorsó* egyenlítői síkjában megjelenő mikrotubulusok* gyűrűszerű kötege, amely kijelöli a sejtosztódás irányát és az új sejtfal helyét.

PRÉVOST architektúramodellje A törzs* sympodiális*, minden sympodiális egység disztális* részén egynél több ágat hoz létre. Ezek egyikének megnyúlása alábbhagy, és függőleges irányba növekedve a törzs következő egységévé válik. A többi ág kezdetben ortotróp* helyzetű, de appozíció (2)* és szubsztitúció* által plagiotróppá* válnak.

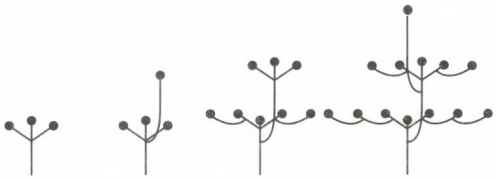

primer Elsődleges*, elsőrendű, kezdeményező.
<lat.> primarius 3 = elsődleges

primer anyagcsere Elsődleges anyagcsere*.
↔ szekunder anyagcsere

primer bélsugár → elsődleges bélsugár

primer bőrszövet → elsődleges bőrszövet

primer cortex → elsődleges kéreg

primer embriózsáksejt A zárvatermők makrosporogenezise* során keletkező 4 makrospórából* 3 felszívódik, a megmaradó makrospóra a ~, melyből a mitózisok* lejátszódása után szekunder embriózsák* lesz.

primer endodermisz → elsődleges endodermisz

primer (haploid) **endospermium** A nyitvatermők magjában a fejlődő embriót* körülvevő táplálószövet, mely a megtermékenyítés előtti női előtelep* szövetéből áll.

primer fa(elemek) → elsődleges fa(elemek)

primer floem → elsődleges háncs

primer gyökér A magvas növények bipoláris embriójának* gyököcskéjéből* jön létre, mindig főgyökér*.

primer háncs(elemek) → elsődleges háncs (elemek)

primer heterotróf szervezetek Olyan kezdetleges szerveződésű, anoxibiontikus* prokariota szervezetek*, amelyek a Föld oxigénmentes, redukáló ősatmoszférájában primitív organikus kötések erjesztési folyamatokkal való lebontásából jutottak energiához.

primer homorrhizás gyökérzet Elsődlegesen kialakult mellékgyökérrendszer*. Olyan gyökér, melyet megelőzően nem volt a növénynek másik gyökere. Mivel a harasztok embriója* unipoláris*, belőle csak hajtás fejlődik. A kifejlett földalatti hajtásból* erednek a hajtáseredetű gyökerek, ezek alkotják a ~et.
↔ szekunder homorrhizás

primer keményítő → asszimilációs keményítő

primer merisztéma → elsődleges merisztéma

primer metabolit Az elsődleges (primer) anyagcsere* során keletkezett anyag.
↔ szekunder metabolit

primer poliandria Spirálisan* elhelyezkedő nagyszámú porzó* mint a zárvatermő virág ősi bélyege.
↔ szekunder poliandria

primer struktúra → elsődleges szerkezet

primer szállítónyaláb Elsődleges fa*- és/v. elsődleges háncselemekből* felépülő nyalábok.

primer szerkezet → elsődleges szerkezet

primer szövetek → elsődleges szövetek

primer xylem → elsődleges fa

primexine A pollenszemek* primer sejtfala*, amely a tetrádok* keletkezése idején jön létre, főleg poliszacharidokból* áll, és ezért nem ellenálló az acetolízissel* szemben.

primitív Ősi, elsődleges.
<lat.> primitus = legelőször

primordiális **1.** Ősi, eredeti, kezdetleges **2.** Primordium*eredetű.
<lat.> primordialis = kezdeti

primordium **1.** Levélkezdemény, → levéldudor. **2.** Gombák termőtest*-kezdeménye.
<lat.> primordium = kezdet, eredet

prion- <gör.> Szóösszetételekben mint előtag a vele összetett fogalomnak a fűrészhez való hasonlóságát jelenti.

prior Elülső, elöl elhelyezkedő, korábbi.
<lat.> prior = mellső, első, elülső, előbbi

prioritásszabály E szabály kimondja, hogy ugyanannak a rendszertani csoportnak a nevei közül a legkorábban érvényesen publikáltat kell használni.

prizmatikus érsziget Olyan, egymással párhuzamos, rendszerint ferde érszigetek*, amelyek csúcsukon lambda-junkcióval* kapcsolódnak a szomszédos érszigetekhez.
↔ lenticularis, hexagonalis, hydroid, deltoid, íves, triangularis, truncatus-triangularis, curvi-triangularis érsziget.

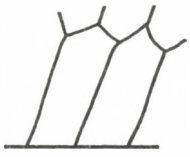

pro- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett szónak, fogalomnak előzetes, valamit megelőző voltát jelöli.
<lat.> pro- = valami előtt

probabilitas → valószínűség
<lat.> probabilis = hihető, elfogadható

procambium → prokambium

procaryota → prokariota

procerus Szálas. Növénynévben pl. *Arenaria procera* (hegyi homokhúr), *Ulmus procera* (angol szil).
<lat.> procerus = karcsú, nyúlánk, szálas

procumbens Olyan növény v. növényi rész, amely lazán kúszik a talajon. Növénynévben pl. *Sagina procumbens* (heverő zöldhúr), *Juniperus procumbens* (borókafaj).

procumbens szár Olyan szár, amely lazán kúszik a talajon.
↔ decumbens szár

proembrió A magvas növények zigótája* a megtermékenyítés* után gyors ütemű mitotikus* osztódásba kezd. Így alakul ki a kétsejtes ~. A mikropyle* felé eső sejt csírafüggesztő iniciálissá*, a másik embrióiniciálissá lesz.

profázis A sejtmagosztódás előszakasza. Ekkor először vékony kromatinfonalak figyelhetők meg, amelyek a szakasz végére kondenzálódnak, s láthatóvá válnak a kromoszómák*. Egyidejűleg feldarabolódik a sejtmaghártya, és eltűnik a sejtmagvacska.
↔ metafázis, anafázis, telofázis

profilaxis Megelőző védekezés, óvintézkedés, betegség elkerülésére irányuló tevékenység.
<lat.> proficio = előrehalad, megelőz

progametofiton A mohák (*Bryophyta*) fonalas, ritkábban lemezes szerveződésű előtelepe*.
↔ eugametofiton

progresszió Előremutató fejlődés, mely révén egy szerv bonyolultabb felépítésű lesz, tökéletesedik.
<lat.> progressio = haladás, előmenetel, fokozás

prokambium (procambium) Hosszú, megnyúlt sejtekből álló primer merisztéma*, mely a hajtásban a primer fa*- és háncselemek* kialakulásáért felelős. Lehet folytonos, ilyenkor az elsődleges szállítóelemek fatest* és háncstest* formájában keletkeznek, ill. lehet köteges, ekkor a primer szállítószövet nyalábos felépítésű lesz.

prokarionta → prokariota

prokariota (procaryota) Valódi sejtmaggal nem rendelkező, többnyire egysejtű szervezetek (baktériumok, kékalgák). DNS*-molekulájuk gyűrű alakú, nincs sejtmaghártyájuk, sejtmagvacskájuk, plasztiszuk, mitokondriumuk, vakuolumuk, Golgi-apparátusuk*, endoplazmatikus retikulumuk*. Sejtszervecskéiket membránrendszerek helyettesítik. Riboszómáik* vannak, de ezek kisebbek (70 S), mint az eukariotáké* (80 S). Sejtjeik sokkal kisebbek (átmérőjük kb. 1 μm*), mint az eukariota sejtek (átlagosan 20 μm). Hasadással* szaporodnak.
↔ eukariota

prokutin A kutin* előanyaga.

prolamelláris test Az etioplasztiszokban* található, tubulusokból álló, háromdimenziós rácsszerkezet, mely fény hatására szabályos elrendeződését gyorsan elveszíti, és kétdimenziós rácsok jönnek létre. Ezek perforált membránlemezeket hoznak létre, amelyek megnövekednek, kiterjednek, elmozdulnak, és az érett kloroplasztiszra* jellemző granumos* szerkezetet alakítják ki.

prolatus pollen/spóra Olyan, kissé hosszúkás pollenszem*/spóra*, melynél a poláris tengely* (P) kevesebb, mint kétszer hosszabb az ekvatoriális átmérőnél* (E). P/E = 1,33–2.

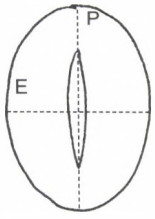

prolatus-sphareodikus pollen/spóra Olyan izodiametrikus* pollenszem*/spóra*, melynél a poláris tengely* (P) és az ekvatoriális átmérő* (E) közel azonos hosszúságú. P/E = 1,0–1,14.

prolepsis Az oldalágak fejlődésének az a módja, amikor az oldalrügyek* kifejlődése és belőlük az elágazások létrejötte között bizonyos idő, nyugalmi periódus telik el.
↔ syllepsis

proleptikus ág A prolepsis* útján létrejött ágak.
↔ sylleptikus ág

proliferáció 1. Sejtburjánzás. Valamely külső hatásra bekövetkező rendellenes sejtszaporodás. **2.** Egyes zárvatermőknél a virág takaróleveleinek* hónaljában való rügykeletkezés, → sarjhagymák. **3.** Néhány nyitvatermőnél előforduló jelenség, hogy a termős virágzatból leveles hajtás fejlődik.

prolifikáció 1. → átnövés **2.** Vegetatív* rügyek keletkezése virágrügyek* helyett. Pl. sarjhagymák* keletkezése a gumós perje (*Poa bulbosa*) virágzatában (pseudoviviparizmus*).

promerisztéma → ősmerisztéma

prometafázis A sejtmagosztódás profázist* követő, a metafázist* megelőző szakasza. Ekkor a kromoszómák* a magorsó húzófonalaihoz kapcsolódnak, és azok mentén az egyenlítői sík felé mozognak.

promicélium Az üszöggombák (*Ustilaginales*) ustilospóráiból* kihajtó, harántfalakkal tagolt, diploid* fonalak, melyekben a meiózis* végbemegy.

prop. <lat.> propositus rövidítése. Taxonómiai munkákban először leírt növény neve mellett a jelentése: javasolt, ajánlott.

propagáció Természetes v. mesterséges úton történő szaporodás, szaporítás.
<lat.> propago 1 = szaporít, növeszt

propagulum Egy szervezetnek az a része, amelyből új egyed fejlődhet ki, azaz a faj elterjedését szolgálja. Ez lehet mag* v. spóra*, ill. hajtásrészlet, rizómadarab*, inda* stb.

prophyllum 1. → előlevél **2.** A sáfrány (*Crocus*) leveleit és virágrügyét körülölelő hártyaszerű képletek legkülső tagja.

proplasztisz Színtelen, differenciálatlan belső szerkezetű, kettős membránnal határolt sejtorganellum, minden színtest ebből jön létre.

prostratus Elterülő, heverő, henye, lecsepült, talajon kúszó. Növénynévben pl. *Kochia prostrata* (heverő seprűfű), *Veronica prostrata* (lecsepült veronika).

pro syn. <lat.> pro synonymo rövidítése. Egy növény neve után írva annak jelzésére szolgál, hogy először szinonim névként közölték.

prosztetikus csoport Az enzimekhez erősen kötődő és működésükhöz elengedhetetlenül fontos nemfehérje-természetű szerkezeti alkotó.

protallium → előtelep

proteidek Összetett fehérjék, amelyek a polipeptidláncon kívül más, nemfehérje-természetű alkotórészt is tartalmaznak, pl. kromoproteidek, lipoproteidek, nukleoproteidek stb.

proteinek Egyszerű fehérjék. Csak aminosavakból* álló biológiai makromolekulák*. Szerkezetük szerint két csoportra oszthatók: a globuláris fehérjék legtöbbje enzimként, a fibrilláris fehérjék pedig szerkezeti építőanyagként vannak jelen a növényi sejtben.
<gör.> protos = első (lévén a fehérje a legfontosabb alkotórésze az élő anyagnak)

proteinoplasztisz Fehérjetartalmú leukoplasztisz*. Előfordulása: szemtermések* aleuronrétegében*, pillangósvirágúak szikleveleiben*, a szállítószövet háncsrészében* mint rostacsőplasztiszok*. Jelölésük: P-plasztisz.

proteoid gyökér A talaj tápanyagainak, főleg a nitrogénnek helyenkénti koncentrált jelenléte miatt egyes gyökerek bizonyos részein nagyon sűrű gyökérelágazások keletkeznek. Nevét a *Proteaceae* családban való gyakori előfordulásáról kapta.

proteoplasztisz → proteinoplasztisz

proter-, protero- → proto-

proterandria Az autogámia* elkerülésének az a módja, amikor a virág porzótája* korábban aktív, és amikorra a termőtáj* pollen* fogadására éretté válik, már megtörtént a pollenkiszóródás. Pl. fészekvirágzatúak (*Asteraceae*). Syn. metagynia.
↔ prot(er)ogynia

prot(er)ogynia Az autogámia* elkerülésének az a módja, amikor a virág termőtája* korábban aktív, mint a saját porzótáj*, s képes idegen pollen* fogadására. Mire a portokok felnyílnak, a bibe már legtöbbször elszáradt. A növényvilágban kevésbé gyakori típus, pl. burgonyafélék (*Solanaceae*).
↔ proterandria

prot(er)ogynia brachybiostigmata Az a jelenség, amikor a bibe rövid életű, és a portokok* felnyílását nem éri meg.
↔ prot(er)ogynia macrobiostigmata

prot(er)ogynia macrobiostigmata Az a jelenség, amikor a bibe megőrzi aktivitását, és a

portokok* felnyílása után is még képes a virágpor fogadására.
↔ prot(er)ogynia brachybiostigmata

prothallium → előtelep

prothalliumsejt A nyitvatermők redukált hím gametofitonját* alkotó sejt(ek), melyből a generatív sejt* jön létre.

proto-, proter-, protero- Szóösszetételekben mint előtag a vele összetett fogalomnak időrendi, fontossági elsőbbséget ad.
<gör.> protos = első; proteros = előbbi

protocyta Minden baktériumsejt.
↔ eucyta

protodermasejt A hajtás bőrszövetképző elsődleges merisztémája*.

protofita → protophyta

protofloem (protophloem) Az elsődleges háncs* legkorábban kialakult elemeinek összessége, többnyire keskeny, megnyúlt rostaelemek*, melyek rövid ideig működnek. Mivel aktív növekedésben lévő növényi részek szállítóelemei, a keletkező új sejtek összenyomják őket, és mint szállítóelemek eltűnnek (obliterálódnak*), felváltja őket a metafloem*.
↔ metafloem

protohemicryptophyta → hemikriptofita

protonema Lombosmohákra jellemző, zöld színű, elágazó fonalas előtelep*, mely a spórából jön létre. A rajta lévő rügyekből fejlődik a mohanövényke száracskája*.

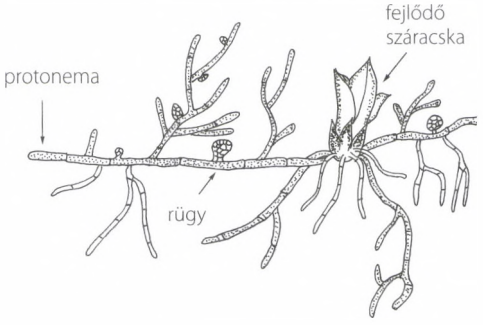

protophloem → protofloem

protophyta Szerveződési szint, az egysejtű növények összefoglaló neve. Lehetnek prokarioták* és eukarioták*.

protoplaszt Csupasz protoplazmatest, sejtfalától megfosztott növényi, gomba- v. baktériumsejt.

protoplazma A sejt komplex, áttetsző, színtelen, kolloidális állománya, mely magában foglalja a citoplazmát*, a citoplazma*-organellumokat, a sejtmagot, a plasztiszokat*. De nem tartoznak ide a plazma anyagcseretermékei, a zárványok*, a vakuolum*tartalom.

protosztéle Ősi, harasztokra jellemző sztéletípus*, melyben a központi helyzetű fatestet* háncstest* veszi körül. Fajtái: haplosztéle*, aktinosztéle*, plektosztéle*.

protoxylem Az elsődleges fa* legkorábban kialakult elemeinek összessége, ezek többnyire keskeny, megnyúlt faelemek*, melyek a szárakban a bélszövet* felé tekintenek (endarch* elhelyezkedés). Mivel aktív növekedésben lévő növényi részek szállítóelemei, rövid ideig működnek, differenciálódott vastag sejtfalaik nem tudnak lépést tartani a környező szövetek megnyúlásos növekedésével, így legtöbbször elszakadnak, gyűrűs, spirális vastagodásaik kinyúlnak, felváltja őket a metaxylem*.
↔ metaxylem

protuberantia <lat.> Duzzanat, kidudorodás, felszíni kiemelkedés.

prov. 1. <lat.> provintia rövidítése. Taxonómiai munkákban a gyűjtési hely adatai között a jelentése: vidék. **2.** < lat.> provisorius rövidítése. Növények első leírásakor az adott név mellett a jelentése: ideiglenes, átmeneti.

provaszkuláris kötegek A szállítószövet-rendszer differenciálódásának kezdeti szakaszában megjelenő sejtcsoportok.

provitamin Elővitamin, amely a növényekben termelődik, és az állati v. emberi szervezet alakítja át vitaminná*. Pl. a sárgarépa karotinja* az A-vitamin ~ja.

proximális Egy szerv azon régiójának megjelölésére szolgál, amely a legközelebb helyezkedik el annak (tengelyhez való) ízesülésétől v. a test középpontjától.
<lat.> proximitas = közelség, szomszédság, nagy hasonlatosság
↔ disztális

proximális felszín A pollentetrádból* származó egy-egy pollenszemnek az a felszíne, amely a tetrádstádiumban a tetrád* közepe felé tekintett.
↔ disztális felszín

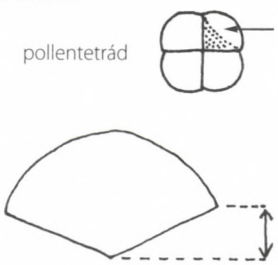

proximális pólus A pollenszem* proximális felszínének* középpontja.
↔ disztális pólus

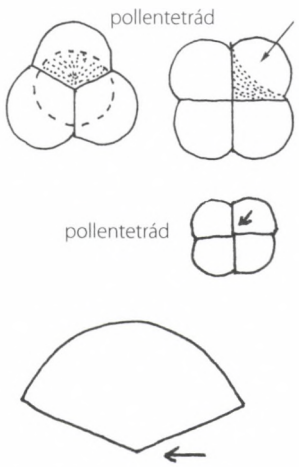

prozenchima Fonalas* szerkezetű álszövet*. Syn. plektenchima.

prozenchimatikus (prosenchymaticus) Sejtalak megjelölésére szolgáló fogalom. A ~ sejtek hosszú, megnyúlt, kihegyezett végfalú sejtek. Pl. szállítószöveti elemek és szilárdító rostok.

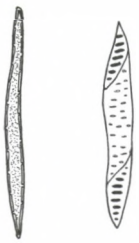

psammo- <lat.>, <gör.> Szóösszetételekben előtagként az utótag homokkal való kapcsolatát jelenti.
<gör.> psammos = homok

psammofil Csak homoktalajban élő növény.

pseud- (pszeud-), **pseudo-** (pszeudo-) Szóösszetételekben előtagként az utótag nem igazi, ál, látszólagos voltát jelenti. Növénynévben pl. *Robinia pseudacacia* (japánakác), *Carex pseudocyperus* (villás sás), *Acer pseudoplatanus* (platánlevelű juhar).
<gör.> pseudos = hazugság, csalás

pseudanthium Kis virágok csoportja, melyet nagy, sziromszerű murvalevelek* vesznek körül, és ezáltal egy magányos virág benyomását keltik. Pl. egy somfaj (*Cornus florida*).

pseudanthium-elmélet Álvirágelmélet, mely WETTSTEIN nevéhez fűződik. Eszerint a zárvatermők kétivarú* virága a nyitvatermők virágzatából származtatható. Ezek porzós virágai alakultak át porzókká, és a porzós virágok murvalevelei* hozták létre a virágtakarót*. A termőlevelek* sem a makrosopofillumokból* származnak, hanem a nyitvatermők termős virágainak murvalevelei* nőnek össze magházzá*, és ennek alapi részén ülnek a magkezdemények*.

pseudobulbus → álhagyma

pseudocephalium Egyes kaktuszok hajtáscsúcsán látható, sűrű szőrökből álló, cephaliumra* emlékeztető képlet.

pseudodichotomia → álvillás elágazás

pseudogamia → pszeudogámia

pseudoindusium → álindúzium

pseudomonád Olyan pollenszemek*, amelyek pollentetrádként* keletkeznek, de a 4 sejtből 3 degenerálódik, és csak 1 marad életképes. Pl. szittyófélék (*Juncaceae*), sásfélék/palkafélék (*Cyperaceae*).

pseudomycelium Élesztőgombák sarjadzással* keletkezett utódsejtjeinek elágazó láncolata.

pseudoperigonium → állepel

pseudoraphe → pszeudorafe

pseudostipula → álpálha

pseudoterminális Az a rügy v. virág, amely a csúcshoz olyan közel található, hogy csúcsi elhelyezkedésűnek látszik, pedig axilláris*.

pseudoverticillus → álörv

pseudoviviparizmus → álelevenszülés

psi-junkció Három, egy pontból széttartó ér által meghatározott levélérkapcsolat.

psi-lambda-junkció Egy további levélérkapcsolattal kombinált psi-junkció*.

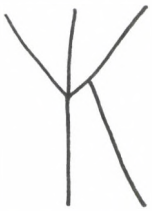

psilatus pollen Olyan pollenszem*/spóra*, amelynek sima a felszíne. Syn. laevigatus.

psychofil → pszichofil

pszeudoangiokarp A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) olyan termőteste*, amelynek kalapja befelé görbül, ezáltal a kalap és a tönk* összenövése megmarad.

pszeudobilaterális tráma A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) alaprétegének* az a típusa, amelynek belsejében vékony gombafonalak párhuzamosan húzódnak, és kifelé mindkét oldalon megduzzadt sejtek találhatók.
↔ bilaterális, inverz tráma

pszeudogámia (pseudogamia) A megtermékenyítés* nélküli embrióképzés egyik fajtájának, a meiotikus diplospóriának* részfolyamata, amelyben az embrióképződéshez nem, de a mag táplálószövetének kialakulásához 1 hímivarsejt szükséges.

pszeudokarpium 1. Áltermés*. **2.** A konídiumos gombák (*Deuteromycetes*) konídiumtartóinak* csoportjai, amelyek termőtestre* emlékeztető képződmények. Alakjuk, felépítésük szerint lehetnek: korémium*, sporodochium*, acervulusz*, piknídium*.

pszeudomicélium → pseudomycelium

pszeudoparenchima → álparenchima

pszeudoperianthium Májmohák archegóniumai* körül található, a megtermékenyítés után azokat teljesen körbeölelő serleg alakú képletek. Syn. perigynium.

pszeudoperídium A rozsdagombák felszíni fonalainak spórái* spórajellegüket elvesztve egy szilárd fedéllé ragadnak össze, ez a ~.

pszeudoplazmódium → álplazmódium

pszeudopodium Egyes mohák spóratartó tokjának* látszólagos nyele, mely haploid*, eugametofiton*eredetű. Pl. tőzegmohák (*Sphagnidae*).
↔ seta

pszeudorafe (pseudoraphe) A kovamoszatok *Pennales* rendjében egyes fajoknál nem alakul ki rafe$_{(2)}$*, hanem a helyén egy sima mező, ~ található.

pszeudotécium A tömlősgombák (*Ascomycetes*) aszkolokuláris termőtest*típusai közül az, amelyben egyetlen lokulusz* alakul ki, és benne az aszkuszok* rétegben helyezkednek el.
↔ hiszterotécium, miriotécium

pszeudotranszverzális (pseudotransversalis) **osztódás** A fuziform iniciálisokra* jellemző, hogy az utódsejtek között ferde harántfal jön létre. Ennek iránya időről időre változik a jobbos Z irányról a balos S irányúra.

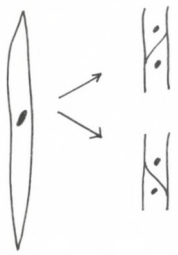

pszichofil virág → lepkevirág

pszichrofil Szélsőségesen hidegkedvelő. Gombáknál a csak 5 °C alatti hőmérsékleten növekedők. Pl. a *Sclerotinia borealis* még –7 °C-on is aktívan növekszik.
↔ mezofil, termofil

pszichrofiton növények Magas hegyvidékek, ill. sarkkörökhöz közeli tájak hideg, nedves termőhelyeihez alkalmazkodott növényei, melyek hőmérsékleti optimuma 0–20 °C között van. Pl. lucfenyő (*Picea*), jegenyefenyő (*Abies*).

pter-, ptero-, pterygo- <gör.> Szóösszetételekben mint előtag a vele összetett fogalomnak szárnnyal való ellátottságát jelöli.

Pteridophyta Harasztok.

***Pteridophyta*-típusú hajtáscsúcs** → harasztok hajtáscsúcsa

pterocaul szár Olyan szár, melyen a levelek levélalapjai* jelentős mértékben megnyúltak a szár mentén. E szárnyszerű képletek átveszik a fotoszintézis szerepét, mivel a levelek lehullanak, v. pikkelyszerű képletekké redukálódnak. Pl. *Genista sagittalis* (szárnyas rekettye).

pterodium → lependéktermés

pterophyllum Azok a csészecimpák*, amelyek megnyúlása a virágzás után megy végbe, és ezáltal a termések szél általi terjesztésében játszanak szerepet. Pl. a buzérfélék (*Rubiaceae*) egyes fajai.

ptyxis → türemlés (vernáció)

pubens → pubescens

pubescens Szőrösödő*, pihés, puha szőrzetű. Növénynévben pl. *Quercus pubescens* (molyhos tölgy), *Betula pubescens* (molyhos nyír). Syn. pubens.
<lat.> pubesco 3 = pelyhesedik

puberulent Enyhén szőrösödő*.

pudicus Félénk. Növénynévben pl. *Mimosa pudica* (mimóza) tigmonasztiás* tulajdonsága után.
<lat.> pudicus 3 = szégyenlős, szemérmes

puffer(oldat) Híg sav és bázis vizes oldata, amely képes megakadályozni a pH*-változást, amely sav v. bázis hozzáadásának hatására bekövetkezne. E gyenge elektrolitok fontos szerepet játszanak az élő sejtekben, szövetekben, mivel az anyagcsere-folyamatok nagyon pH-érzékenyek. A legfontosabb ~ok: foszfát-, borát-, bikarbonát-~.

puhafa A fák ipari felhasználhatóság szerinti egyik típusa, melyben alig v. egyáltalán nincs farost*, és a sejtfalakban nagyobb a cellulóz*-tartalom a ligninhez* képest (mintegy 60%). Ilyen fák szolgálnak a bútorgyártás, papír- és cellulózgyártás alapanyagául. Pl. lucfenyő (*Picea abies*), jegenyefenyő (*Picea alba*), nyár (*Populus*), éger (*Alnus*), hárs (*Tilia*).
↔ keményfa

pulchellus Csinos. Növénynévben pl. *Centaurium pulchellum* (csinos ezerjófű).
<lat.> pulchellus 3 = csinos

pulcher Pompás, csinos, gyönyörű. Növénynévben pl. *Rumex pulcher* (csinos lórom), *Stipa pulcherrima* (csinos árvalányhaj).
<lat.> pulcher = gyönyörű, pompás

pullatus Sötét színű.
<lat.> pullatus 3 = feketésbarna (gyászos)

pullus 1. Kicsiny, fiatal. **2.** Sarj, friss hajtás.
<lat.> pullulo = kicsírázik, sarjad
3. Sötétbarna, feketés. Növénynévben pl. *Campanula pulla* (sötét harangvirág).
<lat.> pullus 3 = feketésbarna (gyászos)

pulpa Puha, többnyire lédús terméshús, melybe a termésüregben levő magvak beágyazottak.
<lat.> pulpamen = húsétel

pulviformis → pulvinatus

pulvinaris → pulvinatus

pulvinatus Párnaszerű. Növénynévben pl. *Notocactus pulvinatus*. Syn. pulviformis, pulvinaris, pulvinifer.
<lat.> pulvinus = vánkos, párna; pulvinaris = párnához való

pulvinifer → pulvinatus

pulvinus → levél(nyél)párna
<lat.> pulvinus = vánkos, párna

pumilus Törpe. Növénynévben pl. *Galium pumilum* (törpe galaj), *Iris pumila* (apró nőszirom).
<lat.> pumilio = törpe

punctatus Pontozott. Növénynévben pl. *Lysimachia punctata* (pettyegetett lizinka).
<lat.> punctum = pont, pillanat

punctatus pollen/spóra Olyan pollenszem*/spóra*, amelynek tectumán* található lekerekített v. hosszúkás perforációk átmérője és hossza < 1 μm*.

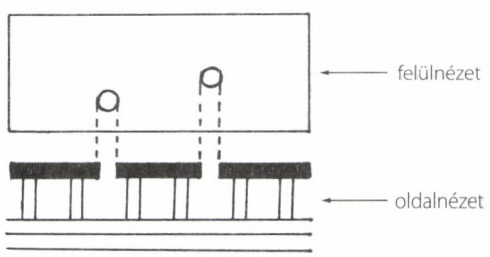

punctulatus Finoman pontozott.

pungens Merev, hegyes csúcsban végződő. Növénynévben pl. *Picea pungens* (ezüstfenyő) szúrósan kihegyezett tűlevelei után.
<lat.> pungo = szúr, megsért

purinbázis Heterociklusos*, nitrogéntartalmú szerves vegyületek, az adenin (A) és guanin (G), melyek a nukleinsavak* felépítésében játszanak szerepet.
↔ pirimidinbázis

purpurascens Bíborló, pirosló. Növénynévben pl. *Helleborus purpurascens* (pirosló hunyor).
<lat.> purpurescens = bíborló

purpureo-coeruleus Pirosaskék. Növénynévben pl. *Lathyrus purpureo-coeruleus* (lednekfaj)
<lat.> purpureus = bíborvörös + coeruleus = kék(es)

purpureus Bíborszínű. Növénynévben pl. *Ipomoea purpurea* (bíboros hajnalka), *Epipactis purpurata* (bíboribolya nőszőfű).
<lat.> purpura = bíborszín, bíbor

pusillus Apró, nagyon kicsi. Növénynévben pl. *Malva pusilla* (apró mályva), *Gagea pusilla* (kis tyúktaréj).
<lat.> pusillus = kicsi, parányi, jelentéktelen

pusticulatus → pustulatus

pustulatus Olyan felszín, melyen apró, tompa, hólyagszerű kiemelkedések vannak. Növénynévben pl. *Begonia pustulata* (bibircses begónia). Syn. pusticulatus.
<lat.> pus(s)ula, pustula = pattanás, hólyagocska, pörsenés

putamen → kőmag
<lat.> putamen = héj

pycn-, pycno- <gör.> Szóösszetételekben mint előtag a vele összetett fogalomnak tömör szerkezetét, szoros elrendeződését jelöli.

pycnidium → piknídium, piknium

pygmaeus Törpe, nagyon alacsony. Növénynévben pl. *Borago pygmaea* (törpe borágó).
<lat.> pygmaeus = törpe

-pyle <gör.> Szóösszetételekben mint utótag nyílást jelent. Pl. mikropyle*.

pyr-, pyro- Szóösszetételekben előtagként az utótag tüzes, azaz tűzpiros, lángszínű voltát jelenti. Növénynévben pl. *Pyracantha* (tűztövis).
<gör.> pyrois = tüzes

pyrenarium → bengegyümölcs, → csonthéjas termés

pyrenum → kőmag

pyridium → bengegyümölcs

pyxidium → kupakkal nyíló toktermés

Q

quadr-, quadri- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom négytagúságát, négyszeresét jelöli. Növénynévben pl. *Paris quadrifolia* (farkasbogyó) négy levele után.

quadrans → kvadráns
<lat.> quadrans = negyed(rész)

quadricelluláris 4 sejtből álló.

quadriciklikus sztóma A tetraciklikus sztómatípus* korábbi elnevezése.

quadriciliatus Négyostoros.

quinqu-, quinque-, quinqui- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom ötagúságát, ötszörösét jelöli. Növénynévben pl. *Parthenocissus quinquefolia* (vadszőlő) öt levélkéből álló összetett levele miatt.

quor., quorumd. <lat.> quorumdam rövidítése. Jelentése: néhány szerző szerint.

R

r. <lat.> rarus rövidítése. Diagnózisokban* a jelentése: ritka.

racemizáció A virágnyílási sorrend megváltozása. Pl. a buga*virágzatban a virágnyílást a terminális* virág kezdi.

racemosus → fürtös elágazás. Növénynévben pl. *Muscari racemosum* (fürtös gyöngyike), *Sambucus racemosa* (fürtös bodza).

racemus → fürt
<lat.> racemus = szőlőfürt, csutka

rach-, rhach- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak tengelyhez való tartozását jelöli.
<gör.> rhachis = gerinc, gerinchez tartozó

rachilla Másodrendű főtengely. **1.** A füzérke* másodrendű főtengelye a pázsitfüvek virágzatának virágaiban. **2.** A kétszeresen szárnyasan összetett levél* másodrendű tengelyei.

rachis Főtengely. **1.** Levélgerinc* a szárnyasan összetett leveleknél*. **2.** A füzérke* főtengelye a pázsitfüvek virágzatában.

radians Sugárzó. Növénynévben pl. *Batrachium radians* (sugaras víziboglárka), *Serratula radiata* (sugaras zsoltina).
<lat.> radio 1 = sugárzik

radiális Sugár irányú, sugár irányban rendezett.
<lat.> radius = pálcika, kerékküllő, a kör sugara

radiális hosszmetszet A vizsgált szerv hossztengelyével olyan párhuzamos síkban készült metszet, amely sík átmegy a középponton.
↔ keresztmetszet, tangenciális hosszmetszet

radiális nyaláb Látszólag összetett nyaláb, mely azokban a fiatal gyökerekben keletkezik, ahol hiányzik a bélszövet*, így az egyszerű fanyalábok* a sztéle* közepén egymással összeérnek.

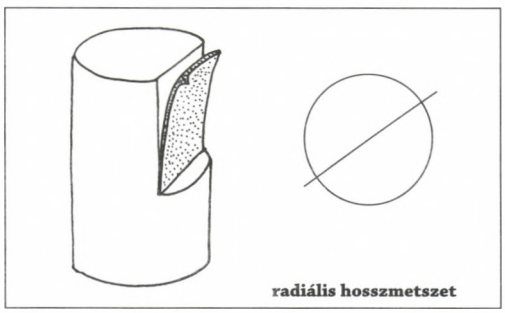

E fanyalábok által alkotott sugarak között találhatók az egyszerű háncsnyalábok*.

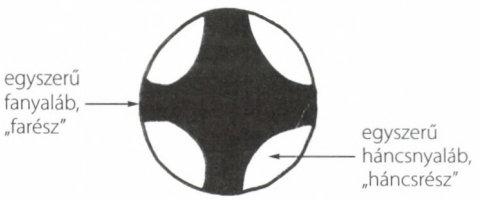

radiális osztódás → antiklinális radiális osztódás

radiális szimmetria → sugaras szimmetria*. Jele: *.

radicalis Gyökéreredetű, gyökérről eredő.
<lat.> radix = gyökér

radicalis gyökér Olyan járulékos gyökér*, amely gyökérről ered. Tulajdonképpen önálló morfológiai és szövettani bélyegekkel rendelkező gyökérelágazás. Pl. pneumatofóra*.

radicalis rügyek Azok a járulékos rügyek*, amelyek a gyökérről erednek. Pl. batáta (*Ipomoea batatas*).

radicula → gyököcske
<lat.> radicula = gyökerecske

radikáció A magvas növények gyökérképződése. Aszerint, hogy a kifejlett gyökér radicula*eredetű-e, lehet homogén* v. heterogén ~*.

radiokarbon kormeghatározás A szerves maradványok korának meghatározására alkalmas eljárás, amely a szén 14-es izotópjának (^{14}C) mérésén alapul. A levegő szén-dioxidjában kétféle C-izotóp található: a stabil ^{12}C és a radioaktív ^{14}C. A radioaktív bomlás ellenére a két atom aránya többé-kevésbé állandó, ugyanis a légkörben kozmikus sugárzás hatására a ^{14}N-atomok egy része ^{14}C-izotóppá alakul. Az anyagcserét folytató élőlények testében a légkörihez hasonló arány alakul ki. Amikor egy élőlény elpusztul, a $^{14}C/^{12}C$ arány a ^{14}C lassú bomlása miatt (felezési idő: 5730 ± 40 év) csökken. A két izotóp mennyiségének mérése tehát lehetőséget nyújt a szerves maradványok korának meghatározására. Ennek pontosságát rontja, hogy a légkör ^{14}C-koncentrációja nem teljesen állandó, 5000 éves kor esetén pl. az eltérés 900 év.

radiomicelláris szerkezet A sztómák* zárósejtjeiben* legyező alakban rendeződött mikrofibrillumok* alkotják. Szerepük a turgor* emelkedésekor a zárósejtek görbületének létrehozásában van.

radius A hosszabb porzószálak egyike a golgotavirág (*Passiflora*) virágában.

radius medullaris → bélsugár

radix → gyökér
<lat.> radix = gyökér, retek

radix adventiva → járulékos gyökér

radix coronaria → koronagyökér

radix palaris → karógyökér

radix superficialis → harmatgyökér

radix tuberiformis → gyökérgumó

rafe (raphe) **1.** → magvarrat **2.** A kovamoszatok *Pennales* rendjébe tartozó fajai páncéljának hossztengelyében sorakozó pórusokból álló nyílás a ~. A pórusokon keresztül a sejt plazmája ki-, majd a következő póruson beáramlik, és ezáltal a moszat hernyótalpszerű mozgással halad előre az aljzaton.
<gör.> raphe = varrat, vonal

rafidok Tű alakú kristályok, melyek kötegekbe rendeződnek. Pl. *Agave* levelének idioblasztjában*.

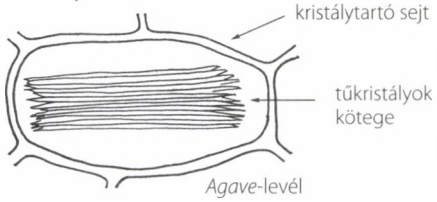

rajzóspóra → planospóra, zoospóra

raktározó alapszövet Az a valódi alapszövet*, amelynek sejtjei a bennük található leukoplasztiszok* révén különböző tápanyagokat: keményítőt, cukrokat, olajokat, fehérjéket halmoznak fel. Főleg fénytől elzárt növényrészekben (magvak, földalatti hajtások*, gyökerek) fordul elő.

ramentum, t. sz. **ramenta** Harasztok szárán v. levelein található apró, vékony, többnyire barna színű, pikkelyszerű képletek.
<lat.> ramenta = forgács, hulladék

rami-, ramo- <gör.>, <lat.> Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom elágazó voltát jelöli.
<lat.> ramus = ág, gally (élő fán)

ramifikáció Elágazás.

ramifloria → kaulifloria

ramnogalakturonán (rhamnogalacturonan) A sejtfalmátrix* felépítésében részt vevő, ramnózból* és galakturonsavból* álló poliszacharid*, melynek láncai a cellulózfibrillumokkal párhuzamosan futnak.

ramnóz (rhamnoz) Hat szénatomos monoszacharid*, a sejtfalmátrix felépítésében részt vevő ramnogalakturonán* egyik alkotója.

ramosus Sok elágazással rendelkező. Növénynévben pl. *Bromus ramosus* (ágas rozsnok), *Hieracium ramosum* (ágas hölgymál).

random Véletlenszerű.

raphe, rhaphe → rafe

rapodium → répatest

rassz (convarietas) → változatcsoport

RAUH architektúramodellje A törzs* monopodiális*, ritmikusan növekvő*. Az elágazások monopodiálisak, ortotróp* helyzetűek.

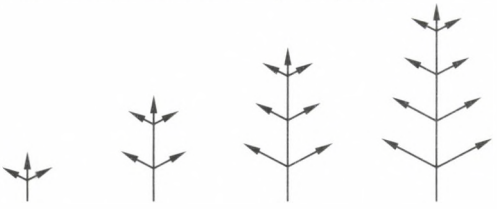

RAUNKIAER, CHRISTEN Dán ökológus (1860–1938), a róla elnevezett Raunkiaer-féle életformák* leírója.

Raunkiaer-féle életformák A növények csoportosítása az áttelelő*/kitartó rügyeik* földfelszínhez viszonyított magassága alapján: fanerofita* (Phanerophyta), kamefita* (Chamaephyta), hemikriptofita* (Hemicryptophyta), kriptofita* (Cryptophyta), terofita* (Therophyta), epifita* (Epiphyta).

rárakódás (appozíció) A mikrofibrillumok* sejtfalba való beépülésének az a módja, amelynél azok egymásra rakódnak.
↔ közérakódás (beékelődés)

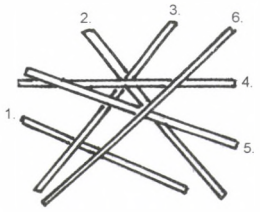

re- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom ismétlődését v. ellentétes voltát jelöli.

recaulescencia A metatópia* egyik formája, amelynél az oldalhajtás ránő a tartólevélre*. Pl. hárs (*Tilia*).

<gör.> kaulos = szár
↔ concaulescencia

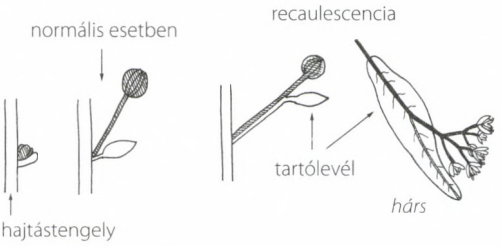

recens Ma élő, jelenkori.
<lat.> recens = új, fiatal, zsenge, friss
↔ vetus

recens palinológia → aktuopalinológia

recent. <lat.> recentiorum rövidítése. Jelentése: újabb szerzők szerint.

recenzió Új könyvek, cikkek, tudományos munkák hivatalos fórumon való kritikai ismertetése.
<lat.> recenseo = újraszámol, megfontol

receptaculum Valamit tartó, hordozó növényi rész. **1.** → vacok (thalamus/torus) **2.** A fészekvirágzat* virágzati tengelyének tányér- v. kúpszerűen kiszélesedő része, amelyen a virágzatot alkotó virágok és a fészekpikkelylevelek* helyezkednek el. **3.** A májmohák esernyő v. csésze alakú ivarszervtartói. **4.** Egyes moszatoknál a telep ivarszervet hordozó, vastagabb elágazásvége.
<lat.> receptaculum = tartály, lerakat, az a hely, ami valamit felvesz

receptákuláris elmélet A virág magházának* kialakulásáról szóló egyik elmélet, mely szerint a magházat körülvevő rész tengelytermészetű, belsejét a vacokkal* összeforrt termőlevelek képezik. Syn. tengelyszerv- v. axiális elmélet.
↔ appendikuláris elmélet

recesszív Rejtett, lappangó.
<lat.> recessus = visszalépett, visszahúzódott

reclinatus Nyele fölött hátra görbülő. Növénynévben pl. *Phoenix reclinata* (íveslevelű datolyapálma).
<lat.> reclino 1 = hátratámaszt

recti- <lat.> Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalom egyenes, el nem elágazó voltát jelöli.

rectipalmatus levélerezet → actinodromus levélerezet

rectipinnatus levélerezet → craspedodromus levélerezet

rectus Egyenes. Növénynévben pl. *Clematis recta* (egyenes iszalag), *Potentilla recta* (egyenes pimpó).
<lat.> rectus 3 = egyenes, függőleges

recurrens Ismét megjelenő. Növénynévben pl. *Erythroxylum recurrens* (kokacserjefaj).
<lat.> recurro 3 = visszatér

recurvifolia Kifelé görbült levélszélű. Növénynévben pl. *Yucca recurvifolia* (kampóslevelű pálmaliliom).
<lat.> recurvus = hátrafelé görbült

redifferenciálódás Az osztódóképességét visszanyert szövet az eredetihez képest új típusú szövetet hoz létre. Pl. az elsődleges kéregből* létrejött parakambium* másodlagos bőrszövetet.
↔ dedifferenciálódás

redivivus Újjáéledt. Növénynévben pl. *Lunaria rediviva* (évelő holdviola).
<lat.> redivivus = felújított, feltámadott, újra használt

reductus Visszafejlődött, redukált. Növénynévben pl. *Sorbus reducta* (hegyesszárú berkenye).
<lat.> reduco 3 = visszahúz, visszavonul

redukció 1. Leegyszerűsödés. A fejlődésnek az az iránya, amely egy szerv visszafejlődéséhez, elcsökevényesedéséhez, eltűnéséhez vezet. **2.** Oxigén leadása v. hidrogén felvétele valamely kémiai átalakulás során. **3.** Elektronfelvétel az elektronátmenettel járó redoxireakciókban.
<lat.> reductio = visszavezetés, visszahelyezés

redundancia Felesleg.
<lat.> redundantia = áradás, áradó bőség

reduplikatív (reduplicatus) **1.** A türemlésnek* az a típusa, amikor a levélkezdemények a rügyben kétszeresen, kifelé v. lefelé összehajtogatottak.

2. Az a levél, mely levélerei mentén kifelé v. lefelé hajtogatott.

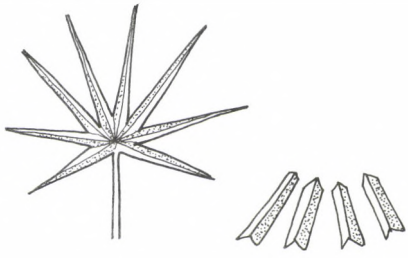

reflexus Visszahajló, hirtelen, > 90°-kal hátrahajló. Növénynévben pl. *Sedum reflexum* (kövi varjúháj). Syn. refractus, retrocurvus.
<lat.> reflecto = hátrahajlít, visszafordít.

refractus → reflexus

refugium Olyan izolált kis terület, ahol a nagy éghajlati változások (pl. eljegesedések) ellenére fennmaradtak elszigetelt populációk, a korábbi életközösségek tagjai, amelyek napjainkban mint maradvány/reliktum faj* v. társulás* jelennek meg. Ilyen ~ok pl. a „nunatakok", a jégkorszaki gleccserekből kiemelkedő meredek sziklacsúcsok, amelyen melegkori sziklai növények maradtak fenn.
<lat.> refugium = menedékhely

reg. <lat.> regio rövidítése. Taxonómiai munkákban gyűjtési hely adatai közt a jelentése: terület, körzet, vidék.

regalis Királyi. Növénynévben pl. *Osmunda regalis* (királypáfrány).
<lat.> rex, regis = király, uralkodó

regeneráció Elveszett, megsérült sejtek, szövetek, szervek pótlása, újraképzése. Izolált növényi sejtekből szövettenyészetben* teljes növény fejlődhet.
<lat.> regenero = újjáéleszt, újra kinöveszt, pótol

regius Nagyszerű. Növénynévben pl. *Juglans regia* (dió).
<lat.> regius 3 = királyi, pompás

regma → katapultáló toktermés

regmata → katapultáló toktermés

regresszív Hanyatló, visszafelé mutató.
<lat.> regressus = felhagyás, menekülés

regularis Szabályos. Növénynévben pl. *Galactea regularis* (pillangósvirágú faj).
<lat.> regula = vonalzó, zsinórmérték

rehidráció A víztartalom visszaszerzése.

reiteráció A hajtás elágazásrendszerének a szülői formával azonos alakulása.

rejtett rügy (gemma immersa) Ha a rügy részben v. teljesen a levélripacsba* v. az afeletti héjkéregbe* süllyed, ill. a levélalapból* létrejött levélpárna* takarja. Pl. platán (*Platanus*).

rejuvenáció „Megfiatalodás", mely idős növényeken az alvórügyekből* való új hajtások keletkezése által megy végbe.
<lat.> re-* + juvenilis*

rekeszes farost A xylem* átmeneti sejtes elemei, harántfalakkal rekeszekre osztott vastag falú farost*sejtek.

rekeszes háncsrost A phloem* átmeneti sejtes elemei, élő, harántfalakkal tagolt, nevükkel ellentétben nem szilárdításra, hanem raktározásra szolgáló elemek.

rekeszes kovadás (dehiscentia loculicida) Olyan termésfelnyílási mód, ahol a felnyílás a termőlevelek főere mentén megy végbe, s a kopácsok* közepükön kettéhasadnak, de a válaszfalak egészben együtt maradnak. Pl. nőszirom (*Iris*), tűzliliom (*Hemerocallis*), orgona (*Syringa*), ibolya (*Viola*), → dorzicid, loculicid.

rekeszfal A magház üregébe benyúló, de ott teljesen össze nem növő válaszfalak, → parakarp termő, pl. mák (*Papaver*), len (*Linum*).

reklinatus (reclinatus) **türemlés** A rügyben lévő levélkezdemények türemlésének* egyik típusa: a levéllemez felső fele ráhajlik az alsóra. Pl. *Eriobotrya japonica* (japánnaspolya).

rekréció A növényi sókiválasztás folyamata.

rekultiváció Az emberi beavatkozás miatt elpusztult természeti környezet, különösen a növényzet tudatos helyreállítása talajjavítással, ültetéssel.
<lat.> re- = vissza, újra + cultus = megművelés, megmunkálás

reliktumfaj Maradványfaj. Olyan faj, amely egykor gyakori v. elterjedt volt, de a megváltozott környezeti feltételek miatt mára erősen visszaszorult, és már csak ritkán és elszigetelten fordul elő. Magyarországi példák: molyhos nyír (*Betula pubescens*), pilisi len (*Linum dolomiticum*), husáng (*Ferula sadleriana*), bánsági bazsarózsa (*Paeonia officinalis* subsp. *banatica*), medvefülkankalin (*Primula auricula*).
<lat.> relictio = elhagyás

remotus Távol eső. Növénynévben pl. *Carex remota* (ritkás sás).
<lat.> remotus 3 = messze fekvő, távol eső, (egymástól) távoli

rend (ordo) A taxonómiai hierarchia* osztály* alatti, család* feletti kategóriája. A ~ neve rendszerint *-ales* végződésű.

rendes rügy (gemma regularis) A szokásos módon és helyen keletkezett rügyek (csúcsrügy*, oldalrügy*).
↔ járulékos rügy

rendszertani egység (taxon) Az élőlények rendszerezése során, bizonyos közös tulajdonságok alapján kialakított, egymással hierarchi-

kus kapcsolatban lévő alapkategóriák: világ*, törzs*, osztály*, rend*, család*, tribusz*, nemzetség*, szekció*, szeriesz*, faj*, változat*, forma*. A kategóriáknak sem a nevei, sem a rangsorrendje nem cserélhető fel.

rendszertani kategória → rendszertani egység

reniformis Vese alakú. Növénynévben pl. *Carex reniformis* (vesealakú sás).
<lat.> ren = vese

reo- (rheo-) Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak a folyással, áramlással való kapcsolatát jelöli.
<gör.> reó = folyik, áramlik

reobiológia A hidrobiológiának a folyóvizekben élő, főleg a sebes folyású vizekhez alkalmazkodott szervezetekkel foglalkozó ága.

reofita (rheophyta), e. sz. **reofiton** (reophyton) Folyóvizek erős sodrású helyeit előnyben részesítő vízinövények.

reofiton → reofita

reorientáció Egy szerv növekedési irányának megváltozása. Okozhatja kambiális aktivitás áthelyeződése v. környezeti tényezők megváltozása.

reotropizmus Olyan tropizmus*, amelynek irányát a víz v. a levegő áramlása befolyásolja.

repandus Egyenetlen, enyhén hullámos. Növénynévben pl. *Cereus repandus* (kaktuszfaj).
<lat.> repandus 3 = hátragörbülő, felgörbülő

repellens Taszító. Növénynévben pl. *Rosa repellens* (rózsafaj).
<lat.> repello 3 = visszataszít, elkerget, távoltart

repens Kúszó. Növénynévben pl. *Ranunculus repens* (kúszó boglárka), *Apium repens* (kúszó zeller).
<lat.> repo 3 = csúszik, mászik, kúszik, lassan mozog

repítőkészülék Termések v. magvak szél által történő elterjesztését megkönnyítő felületnagyobbító berendezés. Pl. alatus mag*, bóbita*.

repítőszőr Magvak és termések elterjesztésének szolgálatában álló szőr. Pl. gyapot (*Gossypium*), melynek magján a ~ egysejtű, s hossza elérheti a 6 cm-t is. Pl. nyár (*Populus*), fűz (*Salix*), gyékény (*Typha*), füzike (*Epilobium*).

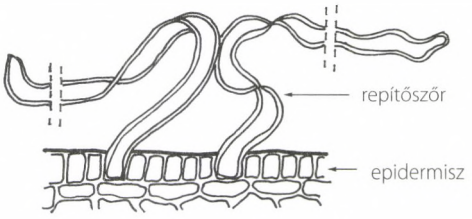

replikatív A türemlésnek* az a típusa, amelynél a levelek szélei a rügyben hátrahajolnak. Pl. gyöngyvirág (*Galanthus nivalis*). Syn. explikatív.

replikáció Az örökítőanyag szintézise az eredeti DNS* mindkét szálának mintáján.
<lat.> replico = kigöngyölít, kibont; önmagába visszatérő körforgás

replum A becő és becőke termésében* a termőlevelek szélei közötti varrat, mely a termésen körös-körül vastag bordává szélesedik. Ennek belső felszínén erednek a maglécek* és a termést két üregre osztó álválaszfal*.

represszor Egy adott enzim szintézisét gátló specifikus anyag.
<lat.> repressor = elnyomó, korlátozó

reprodukció Szaporodás.
<lat.> re- = ismét + productio = meghosszabbítás

reprodukcióbiológia A növények szaporodása és a környezet kölcsönhatásával foglalkozó tudományág. Vizsgálja a növényi szaporítóképleteket és azok elterjedését, valamint az új egyedek letelepedését és fejlődését.

reproduktív A szaporodást szolgáló.
<lat.> reproduco = létrehozni

reptans Kúszó, indás. Növénynévben pl. *Ajuga reptans* (indás ínfű), *Potentilla reptans* (indás pimpó). Syn. reptilis.
<lat.> reptilis = kapaszkodó, csúszó-mászó

reptilis → reptans

resinus Gyantás. Növénynévben pl. *Helianthus resinosus* (napraforgófaj).
<lat.> resina = gyanta, mézga

respiráció Légzés, gázcsere.
<lat.> spiro = lélegzik, fúj; respiratio = lélegzés

restitúció Helyreállítás. Elveszett testrészek, szervek, molekularészletek pótlása.
<lat.> restitutio = helyreállítás, visszahelyezés

restrikció Megszorítás, korlátozás.
<lat.> restrictus = feszes, pontos, szigorú

resupinus Hátrahajlított. Növénynévben pl. *Trifolium resupinatum* (fonák here).
<lat.> resupino = hátrahajlít

reszorpció Visszaszívás, felszívódás, felszívás.
<lat.> resorbeo = felszív, elnyel, visszasodor

reszupináció Csavarodás, inverzió. Az orchideák virágára jellemző, hogy egyedfejlődésük során a virágalkotók a tengely körül 180°-kal elfordulnak, így az eredetileg felső ajak (labellum*) a kinyílt virágban már mint alsó ajak jelenik meg.
<lat.> resupino 1 = hátrahajlít, hátralök

retardált Valamely, fejlődésében késleltetett szerv, szervezet.
<lat.> retardatio = késleltetés, feltartóztatás

retardánsok (antigibberellinek) Olyan, szintetikusan előállított vegyületek összefoglaló neve, amelyek leginkább a gibberellinek* működését gátolják. Kertészeti és mezőgazdasági alkalmazásuk megnyúlásukban gátolt, tömött alkatú növényeket eredményez.

retenciós faktor Kromatográfiában használt fogalom, azt mutatja meg, hogy az oldószer mozgásához képest a vizsgált anyag az út hányadát teszi meg. Mivel értéke vegyületenként különbözik, ezért felhasználható különböző anyagok azonosítására is.
<lat.> retentio = visszatartás, levonás, visszafojtás, tartózkodás

reticularis → reticulatus

reticulatus Hálózatos. Növénynévben pl. *Syringa reticulata* (japán orgona). Syn. reticularis.
<lat.> retineo = visszatart (pl. halat); reticulum = kis háló

reticulatus pollen/spóra Olyan pollenszem*/spóra*, amelynek felszínén a hálózatos mintázatot < 1 µm* széles kiemelkedések és az ezek által közrezárt > 1µm széles terek alkotják.

reticulatus-rugulatus kutikula Olyan másodlagos kutikulamintázat*, amely szélesen redőzött, és finomszerkezete hálózatos mintájú.

reticulodromus levélerezet A camptodromus* szárnyas levélerezetnek* az a típusa, amelyben a másodrendű erek* a levéllemez széle felé többszörösen elágazva hálózatot hoznak létre.
↔ eucamptodromus, brochidodromus, cladodromus levélerezet

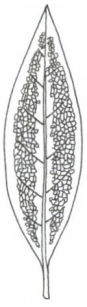

retinaculum A selyemkóró (*Asclepias*) virágában a translator* része, mely a polliniumok* összekapcsolódásában vesz részt.

retipilatus pollen/spóra Olyan pollen*/spóra*, amelynek hálózatos mintázatát murusok* helyett pilumok* sora alkotja.

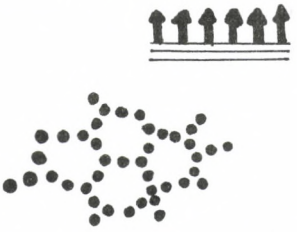

retro- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak ellentétes irányba, hátrafelé való mozgását jelöli.
<lat.> retro- = vissza, hátrafelé

retrocurvus → reflexus

retroflexus Hátrahajló, majd előrehajló, cikcakkos. Növénynévben pl. *Amaranthus retroflexus* (szőrös disznóparéj).

retrográd Hanyatló.

retrorz A csúcshoz képest lefelé v. visszafelé görbülő, hajló.
<lat.> retrorsus = lefelé irányuló

retu(n)sus Tompa. Növénynévben pl. *Ficus retunsa* (fikuszfaj).
<lat.> retu(n)sus 3 = tompa

reutilizáció A szervezetbe még be nem épült tápanyag felhasználása a szervezet más helyén, szervében.

reverz evolúció Olyan evolúciós változás, amely látszólag egy korábbi fejlődési állapot visszaállását eredményezi.

reverzibilis Megfordítható.
<lat.> reversio = visszafordulás, visszatérés

reverzibilis differenciálódás Az egyedi sajátságok kialakulásának visszafordítható módja. Az ilyen módon keletkezett sejtek vékony sejtfalúak, plazmatartalmúak, így megfelelő körülmények hatására újraosztódásra képesek.
↔ irreverzibilis differenciálódás

revitalizáció Új életre keltés.
<lat.> re- = újra + vita = élet

revízió A rendszertanban a korábbi ismeretek összegzése és újraértékelése korszerű módszerek, ismeretek és új szempontok figyelembevételével.

revolutív → hátragöngyölt türemlésű levél

revolverfoglalat A fénymikroszkóp* mechanikai alkotórésze, közös, elfordítható tengely, amelyre a különböző nagyítású tárgylencsét szerelik. Elfordításával az éppen használni kívánt nagyítású objektív állítható a fény útjába.

revolvervirágok Olyan virágok, melyekben a porzószálak kiszélesedett alapjukkal úgy nőttek rá a sziromlevelekre, hogy ezáltal válaszfalakkal határolt, kis kamrácskák jönnek létre. A virág alapján található nektáriumok* csak ezeken keresztül közelíthetők meg. Az idegenmegporzást* szolgálja, hogy az ide bejutó virálátogató rovar befelé csak a bibe fertilis*, kifelé a sterilis* oldalát érinti. Pl. tárnicsfaj (*Gentiana acaulis*), apró szulák (*Convolvulus arvensis*), csattanó maszlag (*Datura stramonium*).

rexigén intercelluláris → szakadásos sejtközötti járat

rezervátum Természetvédelmi terület. Ritka v. kipusztulással veszélyeztetett növény-, ill. állatfajok természetes környezetben való megóvására létesített zárt terület.
<lat.> reservo 1 = eltesz, megőriz, megment

rezisztencia Ellenálló képesség. **1.** Az élőlények genetikailag meghatározott ellenálló képessége különböző környezeti hatásokkal, élősködőkkel, kórokozókkal, kémiai szerekkel szemben, amely lehet szerzett v. örökletes. **2.** A baktériumok ellenálló képessége szélsőséges környezeti hatásokkal, antibakteriális szerekkel szemben.

répacukor → szacharóz (nádcukor)

répatest (rapodium) Raktározásra módosult képlet, melynek kialakításában a főgyökér* és

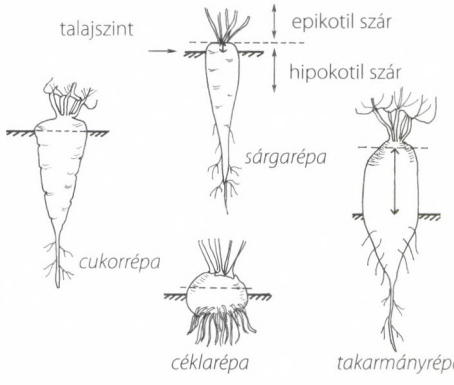

a sziklevél alatti szár*, egyes esetekben a sziklevél feletti szár* vesz részt. Pl. cukorrépa, takarmányrépa, zeller. A másodlagos vastagodás* polikambialitással* történik.

résztermés (merikarpium) Egyetlen termőből fejlődő, többmagvú termésnek egy-egy magot tartalmazó, széthasadó része. Pl. ernyősvirágzatúak (*Apiaceae*), juhar (*Acer*), ajakosok (*Lamiaceae*), mályvafélék (*Malvaceae*).

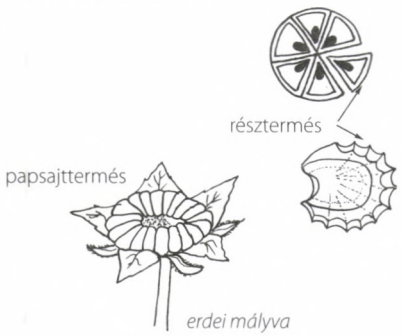

részvirágzat (parciális virágzat) A politelikus* összetett virágzatok fő*- és társvirágzatait* alkotó bogas elágazású* elemek.

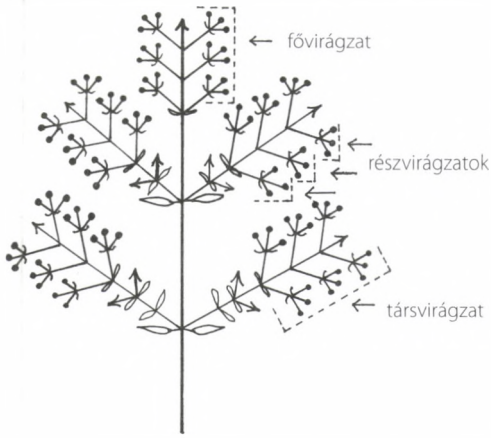

rhachis → rachis

rheo- → reo-

rhipidium → legyezővirágzat

rhisodermis → rizodermisz

rhizina A zuzmók* telepének rögzítésében részt vevő gombafonalak kötegei.

rhizo-, rizo-, -rhiza, -riza Szóösszetételek elő- v. utótagjaként a vele kapcsolt fogalomnak a gyökérrel való kapcsolatára utal.
<gör.> rhiza = gyökér

rhizofillum → rizofillum

rhizoid → rizoid

rhizoidmicélium A gombák egyik szerveződési szintje, amelyben egy sejtmagokat tartalmazó hólyagszerű képlet a szubsztrátban* fonalas, magokat nem tartalmazó nyúlványokra oszlik. Pl. *Rhizophydium halophilum*.

rhizóma → rizóma

rhizomorpha → rizomorfa

rhizophorum A csipkeharaszt (*Selaginella*) levéltelen, színtelen „ága", mely lefelé hajol, és a talajt érintve legyökerezik.

rhizoplan A növény tényleges gyökérfelszíne.

rhizopodiális szerveződési szint → amőboid szerveződési szint

rhizotaxis Az oldalgyökerek* keletkezésében, elhelyezkedésében, felismerhető törvényszerűség.
↔ fillotaxis

rhodo-, rodo- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak vöröses, rózsaszínű voltát jelöli. Növénynévben pl. *Rhodophyta* (vörösmoszatok).

rhyti- (riti-), **rhytido-** (ritido-) <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak gyűrt,ráncolt voltát jelöli.

rhytidoma → héjkéreg

rhytidophyllum Ráncos levelű. Növénynévben pl. *Viburnum rhytidophyllum* (ráncoslevelű bangita) faj nevében szerepel, leveleinek ráncos felszíne miatt.

ribonukleinsav (RNS) Egyláncú, ribonukleotidokból* álló óriásmolekula. A fehérjeszintézis nélkülözhetetlen komponense, három fő típusa van: a) messenger RNS (mRNS), amely a polipeptidláncok aminosavsorrendjére vonatkozó információkat szállítja a DNS*-től a riboszómákhoz*; b) riboszomális RNS (rRNS), amely a riboszómák egyik fő összetevője; c) transzfer RNS (tRNS), amely az aminosavakat szállítja a riboszómákhoz, és a megfelelő kodon által kijelölt helyre illeszti őket.

ribonukleotid Az RNS*-t felépítő egységek, nukleozidokból* és foszforsavból állnak. Cukorkomponensük a ribóz*; purinbázisai*: adenin, guanin; pirimidinbázisai*: citozin, uracil.

riboszóma Prokariota* és eukariota* sejtekben, ill. mitokondriumokban* és plasztiszokban* is megtalálható testecskék, melyek méretükben és összetételükben különböznek, az eukariota sejtekben 20 nm* átmérőjűek. A fehérjeszintézis színhelyei, két alegységből állnak, RNS* és bázikus proteinek komplexei. Eukariota sejtekben RNS-eik a sejtmagvacskában szintetizálódnak, de többnyire a citoplazmában találhatók magányosan v. poliriboszómákká összekapcsolódva, ill. hozzátapadhatnak az endoplazmatikus retikulum* membránjainak* külső felszínéhez, amelyet emiatt durva felszínű ER-nak nevezünk.

ribóz Öt szénatomos monoszacharid*, aldopentóz.

ribulóz Öt szénatomos monoszacharid*, ketopentóz. Összegképlete: $C_5H_{10}O_5$. A sejtek szénhidrát-anyagcseréjének köztes terméke.

***Ricinus*-típusú hajtásvastagodás** A hajtás másodlagos vastagodásának* az a típusa, ahol a szárgyarapító kambium* fuziform iniciálisai* a tengely felé összefüggő szekunder fát (fatestet*), kifelé összefüggő szekunder háncsot (háncstestet*) hoznak létre. A fiatal hajtás szállítószövet-rendszerét alkotó kollaterális nyílt nyalábok* farésze a másodlagos fatesten belül helyezkedik el, és bélkoronának nevezzük, míg a nyalábok háncsrésze egyre kijjebb kerülve a háncskoronát alkotja. Ez a vastagodási típus jellemző – a névadó növényen túl – pl. a szőlő- (*Vitis*) fajokra.

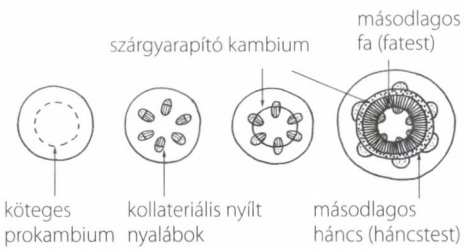

rigidus Kemény, durva. Növénynévben pl. *Helianthus rigidus* (érdes napraforgó), *Medicago rigidula* (keménytövisű lucerna).
<lat.> rigidus 3 = merev, kemény, durva, felálló

rimosus Repedezett. Pl. *Actinomyces rimosus*, *Streptomyces rimosus* (sugárgombafajok) nevében.
<lat.> rimosus 3 = hasadékos, repedéses, kilyukadt

riparius Parti. Növénynévben pl. *Carex riparia* (parti sás).
<lat.> ripa = (folyó-, tenger)part

ritidóma (rhytidoma) → héjkéreg

ritmikus növekedés A növekedésnek az a típusa, amikor a hajtás megnyúlása időben nem folytonos. Általában olyan klímában* jellemző, ahol a növekedésre kedvező és kedvezőtlen évszakok váltják egymást. Állandó, kedvező klíma egyes növényeire is jellemző, pl. *Camellia sinensis* (kínai teacserje).
↔ folytonos növekedés

ritmus Egyes életjelenségekben megfigyelhető szabályszerű ismétlődés. Fajtái: endogén*, exogén*, napi ~*.

rivularis Kis patakkal kapcsolatos. Növénynévben pl. *Senecio rivularis* (csermelyaggófű), *Cirsium rivulare* (csermelyaszat).
<lat.> rivulus = patakocska, csermely, ér

rizodermisz (rhisodermis) A fiatal gyökér elsődleges bőrszövete*. Létrejöttében a gyökércsúcs bőrszövetképző elsődleges merisztémája*, a dermatogén* vesz részt. Sejtfalai vékonyak, kutikulaborítás nincs rajtuk, sztómái nincsenek. Jellegzetes trichómái* a gyökérszőrök*. Syn. epiblema.

rizofillum (rhizophyllum) Gyökérszerű levél. A víz alá merült levelekre jellemző (→ heterofillia). Az ilyen szeldelten tagolt* levelek nagy felületen érintkeznek a vízzel.

rizoid, rizoid rész Nem szövetes szerveződésű növények gyökérszerű rögzítő képlete. Szerepe lehet az anyagfelvételben, de feladata többnyire csak a rögzítés. Lehet sejtnyúlvány, pl. a *Caulerpa* egysejtű tömlős zöldmoszat sejtnyúlványa, lehet a fonal többi zöld színű sejtjétől különböző, egyetlen barna színű sejt, pl. *Ulothrix* fonalas zöldmoszat, állhat több sejtből, pl. *Macrocystis* barnamoszat, mohák. Syn. rhizidium.

<gör.> rhizo* + -id*

↔ cauloid, filloid

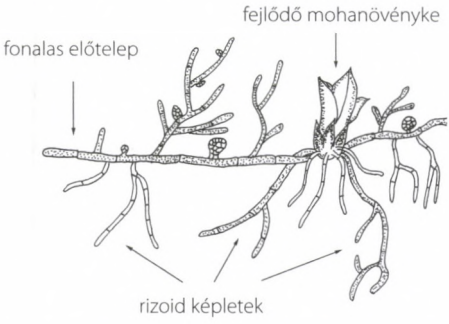

rizóma (rhizóma) Raktározásra módosult föld alatti, többnyire rövidszártagú* hajtás. A földfelszínhez viszonyítva vízszintes helyzetű, rajta pikkelyszerű alleveleket* és hajtáseredetű gyökereket* találunk, főgyökere* soha nincs. Pl. nőszirom (*Iris*), gyöngyvirág (*Convallaria*), salamonpecsét (*Polygonatum*), szellőrózsa (*Anemone*). A magyar nyelvű tankönyvekben és határozókönyvekben sokszor – helytelenül – tágabb értelemben használják a ~ fogalmát, idesorolva a függőleges (pl. pongyola pitypang/*Taraxacum*), ill. ferde föld alatti hajtásmódosulatokat (pl. útifű/*Plantago*). Ezek azért nem tekinthetők rizómának, mert valójában a répatesttel* hasonlóságot mutató, főgyökérben* folytatódó föld alatti hipokotil* szárak.

rizómageofita Azok a geofiton növények*, melyek áttelelő*/kitartó rügye* a földfelszín alatt, rizómán*, tarackon* találhatók. Pl. nőszirom (*Iris*), tarackbúza (*Agropyron*).

rizomorfa (rhizomorpha) Párhuzamosan egymás mellé rendeződött, anyagszállításra módosult hifákból* létrejött, vaskos, gyökerekhez hasonló megjelenésű gombafonalköteg, amelynek segítségével hatékony anyagszállítás történik a talaj és a termőtest*, valamint a mikorrhizaköpeny között. Kitartó szerepe is lehet.

rizoszféra A magasabbrendű növények gyökérzete által elfoglalt többszintes talajövezet, amelynek mikroorganizmus-tartalma lényegesen (akár ötvenszer) nagyobb, mint a talajban távolabb.

rizosztichon (rizostichon) A gyökéren fedőhelyzetben elhelyezkedő elágazások sora. Számuk annyi, ahány sugarú a gyökér, azaz megegyezik az egyszerű fanyalábok* számával.

RNS → ribonukleinsav

robustus Növénynévben pl. *Eremurus robustus* (óriás korbácsliliom), *Ferocactus robustus* (kaktuszfaj).

<lat.> robustus 3 = erős, kemény

rodoplasztisz (rhodoplastis) A vörösmoszatok (*Rhodophyta*) színtestjei, melyben a thylakoidok* felszínén található fikobiliszómák* pirosas színükkel elfedik a klorofill* zöld színét.

romboid tetrád Olyan pollentetrád*, amelynek tagjai egy síkba rendeződve rombuszformát alkotnak. Pl. nőszőfű (*Epipactis palustris*).

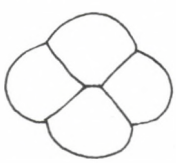

roridus A parenchimasejtek* apró, átlátszó nyúlványai miatt harmatosnak látszó felszín. Növénynévben pl. *Rubus roridus* (szederfaj).

<lat.> roridus 3 = harmatos

roseus Rózsához hasonló, rózsaszínű. Növénynévben pl. *Primula rosea* (rózsakankalin).

<lat.> roseus 3 = rózsaszínű, rózsás

rostacsó A nyitvatermők és zárvatermők háncsrészének* szállítóeleme, mely hosszirányban egymáshoz illeszkedő rostacsőtagokból* épül fel. A rostacsőtagokat rostalemez* választja el egymástól. A bennük található rostacsőplasztiszok* fontos taxonómiai bélyegek.

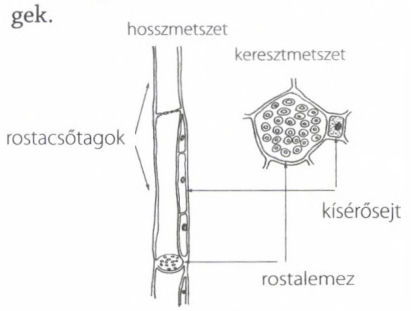

rostacsőplasztisz A rostacsövekben* található, taxonómiai jelentőségű leukoplasztiszok*. A bennük raktározott tápanyag alapján a fehérjetartalmúakat P-plasztisznak*, a keményítőtartalmúakat S-plasztisznak* nevezzük. Ezen kívül a fehérje fibrilláris* v. kristályos megjelenése is fontos rendszertani bélyeg.

rostacsőtag A rostacsövek* alkotói. A zárvatermőkben a kambium inekvális osztódásakor* keletkező nagyobb, de plazmában szegényebb sejtből jön létre, s mellette a közös anyasejtből keletkező kísérősejt* mindig megtalálható. Egyedfejlődésük során bennük miktoplazma* keletkezik.

rostaelemek A rostasejtek* és rostacsövek* összefoglaló neve.

rostalemez (cribrum) A rostacsöveket* felépítő rostacsőtagokat* egymástól elválasztó lyukacsos harántfal, melyen keresztül plazmafonalak* biztosítják a sejtek kapcsolatát. Lehet egyszerű és összetett. Az előbbinél a lyukacsok egyenletes eloszlással egyetlen rostamezőt* alkotnak, míg az utóbbinál több csoportot képeznek.

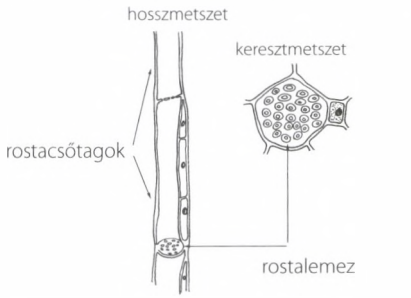

rostamező A rostalemez* pórusainak csoportja. Kialakulhatnak a rostacsövek* haránt, ill. oldalfalain.

rostasejt A harasztok és nyitvatermők háncsrészének* szállítóelemei. Alakjuk hosszúra nyúlt, legtöbbször hengeres, végfaluk meredeken ferde, rajta gödörkés* v. hálózatos sejtfalvastagodással*. A gödörkéken plazmafonalak* hatolnak át a szomszédos sejtekbe.

rostellatus Csőrös. Növénynévben pl. *Fumaria rostellata* (csőrös füstike).
<lat.> rostrum = csőr

rostellum Módosult, steril bibeszövet, mely az orchideák virágában a gynostemium* révén összenőtt ivarlevelek elválasztására szolgál.

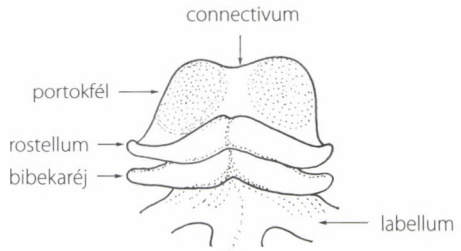

rostnövények Azok a növények, amelyeket háncsrostjaik* miatt a textilipar ipari rostként* használ fel. Pl. len (*Linum*), kender (*Cannabis*), rami (*Boehmeria*), juta (*Corchorus*), szizál (*Agave sisalana*), textilbanán (*Musa textilis*).

rostos réteg (endothecium) A portok falának* epidermiszréteg alatti sejtsora. A ~ sejtjeinek antiklinális* és belső tangenciális falai* a portok érése során gyakran megvastagodnak, s részt vesznek a portok felnyílásában.

rostratus Hegyes nyúlványt viselő. Növénynévben pl. *Carex rostratus* (csőrös sás).
<lat.> rostrum = csőr, ormány

rostrum 1. Hegyes, csőrszerű nyúlvány, mely a bibeszál megvastagodott alapi részéből jön

létre. Pl. gólyaorr (*Geranium*). **2.** Néhány fészekvirágzatú (*Asteraceae*) faj termésén a bóbita* a ~ segítségével kapcsolódik a kaszatterméshez*.

rosttracheida A xylem* egyik átmeneti sejtes eleme, amely átmenet a tracheidák* és a farostok* között. Tulajdonképpen vastag falú, megnyúlt, udvaros-gödörkés vastagodású* tracheida.

rotáció A citoplazma* áramlásának az a típusa, amely az egyetlen, nagy központi vakuolumot* tartalmazó sejtekre jellemző, és a plazma ekörül egy irányban kering. A szomszédos sejtek érintkező sejtfala mentén ez az áramlás látszólag ellentétes irányú.
<lat.> rota = kerék
↔ cirkuláció

rothadás Szerves anyagok oxigén hiányában, anaerob* úton történő biológiai lebontása. A nem v. csak kevéssé fásodott növényi részek (pl. gyümölcsök, zöldségek) nedves, szétfolyó tömeggé válnak, amikor a mikroorganizmusok lebontják bennük a pektint*.
↔ korhadás

rotundatus → rotundus

rotundifolia Kerek levelű. Növénynévben pl. *Campanula rotundifolia* (kereklevelű harangvirág), *Bupleurum rotundifolium* (kereklevelű buvákfű).
<lat.> rotundus 3 = korong alakú, kerek

rotundus Kör alakú. Növénynévben pl. *Cyperus rutundus* (szíriai palka).
<lat.> rotundus 3 = kerek

Roux architektúramodellje A törzs* monopodiális*, folytonosan növekvő. Az elágazások monopodiálisak* plagiotróp* helyzetűek.

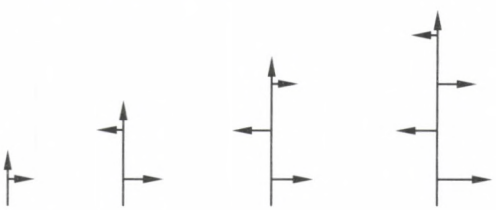

rovarcsapda Rovarmegporzáshoz alkalmazkodott virágok v. virágzatok, melyek a biztos megporzás érdekében a megporzó rovarokat a megporzás bekövetkeztéig fogva tartják. Pl. a forrtleplű *Aristolochia-* (farkasalma) fajok, ill. a forrt buroklevelű* virágzattal rendelkező kontyvirág (*Arum maculatum*).

rovaremésztő növény (planta carnivora) Tápanyagszegény, elsősorban nitrogénhiányos talajokon élő növények, melyek rovarok elfogására alkalmas csapdakészülékekkel és fehérjeemésztő nedveket termelő sejtekkel rendelkeznek. Nitrátszükségletüket a rovarok fehérjéinek lebontásából elégítik ki. Ezek elejtésére szolgáló képleteik elsősorban levélmódosulatok, melyben fehérjebontó enzimek termelődnek. Ilyenek pl. harmatfű (*Drosera*), Vénusz légycsapója (*Dionaea muscipula*), kancsóka (*Nepenthes*), rence (*Utricularia*). Syn. inszektivor növény.

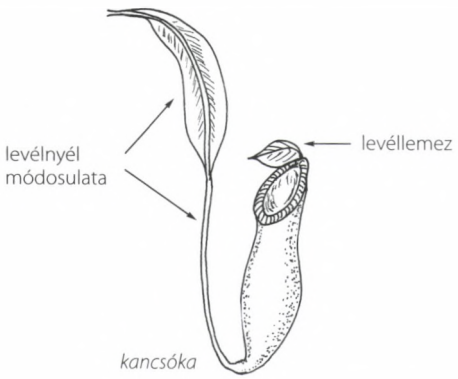

rovarevő növény → rovaremésztő növény

rovarporozta (entomophil, entomofil) **virág** Olyan virágok, melyek virágszerkezete a megporzó rovarral párhuzamos törzsfejlődés során alakult ki. E bélyegek a virágokon jól felismerhetők: a rovar testméreteihez alkalmazkodó leszálló felület, a pártacső* mérete, a női egyedet utánozó alak és mintázat, illatanyagok, proteinben* gazdag pollen*, szénhidráttartalmú nektár*. A beporzó rovarfajok száma szerint a virág lehet eufil*, ill. allofil beporzású*.

rozetta → tőlevélrózsa

rövidnappalos növények Azok a növények, amelyek virágzóképessé válásukhoz naponta 12 óránál rövidebb összefüggő megvilágítást igényelnek. Az állandó fény gátolja a virágképződést. Pl. kukorica (*Zea mays*), paprika (*Capsicum annuum*), gyapot (*Gossypium hirsutum*), dohány (*Nicotiana tabacum*).
↔ hosszúnappalos növények

rövidsejtek A pázsitfüvek epidermiszében* szabályszerű mintázatban előforduló, sokszor szőrt viselő sejtek.
↔ hosszúsejtek

rövidszártagú hajtás (rami microblasti) Korlátlan növekedésű hajtás, melynek szárcsomói* sűrűn egymás felett helyezkednek el, így a szártagok* nem v. alig láthatók. Pl. kövirózsa (*Sempervivum*).
↔ hosszúszártagú hajtás

rr. <lat.> rarissimus rövidítése. Diagnózisokban* a jelentése: igen ritka.

r-stratégista Az a faj, amely nem képes populációszabályozásra. Az utódok száma exponenciálisan növekszik mindaddig, amíg a források ki nem merülnek, és a populáció* össze nem esik. Rövid életű, nagy natalitással* és mortalitással* rendelkező fajok, amelyek gyakran természeti csapásként (pl. gyomok*) jelentkeznek.
↔ K-stratégista

rubens Pirosló, vöröslő. Növénynévben pl. *Trifolium rubens* (pirosló here).
<lat.> rubens = pirosló

ruber Piros, vörös. Növénynévben pl. *Acer rubrum* (vörös juhar), *Festuca rubra* (vörös csenkesz), *Centranthus ruber* (piros sarkantyúvirág). Syn. rubra.
<lat.> ruber = piros

rubra → ruber

ruderális Az ember spontán, nem céltudatos termőhely-átalakító tevékenységének eredményeképpen létrejött élőhely, ahol a forrásfelhasználás megzavarása miatt nitrogénfeldúsulás és tápanyag-túlkínálat lép fel. Ezt a lehetőséget zavarástűrő, gyorsan szaporodó, N-igényes gyomok, ún. ~ növények használják ki. Az általuk elfoglalt élőhely a ~ termőhely, a kialakult növényi közösség a ~ növényzet. Pl. vasúti töltéseken, szemétlerakók környékén, parlagokon, építési, ill. bontási területeken stb. Növénynévben pl. gyomköles (*Panicum ruderale*), büdös zászsa (*Lepidium ruderale*).
<lat.> rudus = törmelék, omladék, rom; rudis = nyers, műveletlen (talaj)

rudimentális Csökevényes.
<lat.> rudimentum= első kísérlet, próba, kezdet

rufus Vöröses. Növénynévben pl. *Fargesia rufa* (bambuszfaj).
<lat.> rufus = vörös

ruga A pollenapertúrák* régebbi nevezéktanában a ferde irányú, hosszú barázdára használt elnevezés (NPC nevezéktan* szerint pantokolpátus* pollen).
<lat.> ruga = ránc, redő

rugosus Redőzött,ráncolt. Növénynévben pl. *Rumex rugosus* (sóskafaj) hullámos élű levele miatt.
<lat.> rugosus = redős, ráncos

rugulatus Finoman redőzött. Syn. rugulosus.

rugulatus pollen/spóra Olyan pollenszem*/spóra*, melynek szabálytalan felszíni mintázata > 1 μm* megnyúlt elemekből áll. Syn. corrugatus.

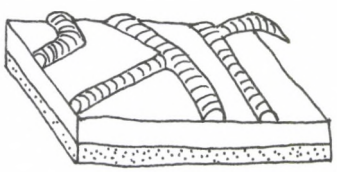

rugulosus → rugulatus

ruminált endospermiumRáncos endospermium*. Egyes növények magjaiban a nucellusból* (szerecsendió, bételdió) v. az integumentumból* (*Annonaceae*) kiindulóráncos, feltűnő színű szövetburjánzások hálózzák be az endospermiumot*.
<lat.> rumino 1 = újra megrág

rupestris Sziklai. Növénynévben pl. *Senecio rupestris* (szirti aggófű), *Sedum rupestre* (kövi varjúháj).
<lat.> rupes = szikla, szirt

rupicolus Kövön élő. Növénynévben pl. *Dianthus rupicola* (sziklalakó szegfű).

ruptilis Szabálytalanul felnyíló. Növénynévben pl. *Phlomis ruptilis* (macskaherefaj).
<lat.> ruptura = törés, repedés

ruta Kellemetlen. Növénynévben pl. *Ruta graveolens* (ruta) bőrbántalmakat okozó szövetnedve után.
<lat.> ruta = kellemetlenség, keserűség

rügy A növények rövidszártagú* hajtáskezdeménye. Csúcsán osztódó szövet található, amelyet levélkezdemények* vesznek körül, és általában rügypikkelylevelek* védenek. Elhelyezkedésük szerint lehetnek: csúcsrügyek*, oldalrügyek*; tartalmuk szerint: levél-*, virág-* és vegyes rügyek*.

rügyecske (plumula) Az embrió* egyik pólusa, melyből a primer hajtás jön létre.

rügypikkelylevél (tegmentum) A rügytengely* alsó nóduszairól* eredő, vastag, kemény, többnyire barna színű allevelek*, amelyek a rügyben lévő levélkezdeményeket védik.

rügytakaró A rügytengely* alsó nóduszairól* eredő, vékony, hártyás allevelek*, amelyek a rügyben lévő levélkezdeményeket védik.

rügytengely Az a rövidszártagú* hajtástengely, amelyről a rügyben a fiatal levelek erednek.

S

s. <lat.> seu, sive rövidítése = v. (vagy)

saccatus Zsákszerű, zsák alakú. Növénynévben pl. *Alopecurus saccatus* (ecsetpázsitfaj), *Lonicera saccata* (loncfaj).
<lat.> saccus = zsák

saccatus pollen → légzsákos pollen

sagittarius Nyíl alakú. Növénynévben pl. *Sagittaria* (nyílfű).
<lat.> sagitta = nyíl

sagittatus → sagittarius

saját nyaláb Azok a szállítónyalábok, amelyek miután a hajtáscsúcsban differenciálódtak, a hajtástengelyben haladnak anélkül, hogy a levelekbe kihajolnának. Pl. páfrányok.

salicifolia Fűzlevelű. Növénynévben pl. *Euphorbia salicifolia* (fűzlevelű kutyatej), *Spiraea salicifolia* (fűzlevelű gyöngyvessző).
<lat.> Salix = fűz

sallangos levél → szeldelt levél

salvia Gyógyító. Növénynévben pl. *Salvia* (zsálya) gyógynövényekben gazdag nemzetség.
<lat.> salvo = meggyógyít

samara → lependéktermés

samaroid termés A lependéktermésheż* hasonló termés, de repítőkészüléke nem termésfal, hanem csészelevél*-eredetű. Pl. *Dipterocarpus*, *Shorea* (dipterokarpuszfélék).

s. ampl. <lat.> sensu amplificato rövidítése. Jelentése: tágabb értelemben.

sanguineus Vérvörös. Növénynévben pl. *Geranium sanguineum* (piros gólyaorr), *Cornus sanguinea* (veresgyűrű som).
<lat.> sangius = vér

sarc-, sarco- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak húsos voltát jelzi.
<gör.> sarkos = hús

sarcocarpium → terméshús

sarcotesta A maghéj külső rétegének (testa) neve, ha az kocsonyás, ehető.

sarj Az anyanövény tövénél megjelenő fiatal hajtás, amely eredete szerint lehet: **1.** gyökérsarj*. **2.** tőhajtás*.

sarjadzás 1. Mitotikus* osztódási forma, mely során az egyik utódsejt lényegesen kisebb méretű, mint a másik. **2.** Élesztőgombák vegetatív szaporodási módja. Syn. bimbózás.

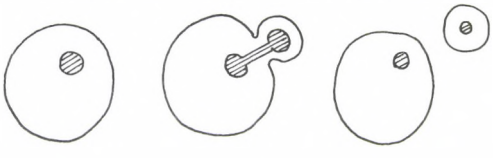

sarjgumó (tuberculum) Föld feletti szárak levélhónaljában* fejlődő, gumószerűen módosult rügyek*, amelyekben tápanyag raktározása történik, a növényről leválva a vegetatív szaporodást* szolgálják. Pl. salátaboglárka (*Ranunculus ficaria*).

sarjhagyma (bulbillus) Föld feletti szárak levélhónaljában* v. virágzatában fejlődő módosult rügyek*, melyek vegetatív szaporodásra* szolgáló képletek. Pl. hagymás fogasír (*Dentaria bulbifera*), gumós kőtörőfű (*Saxifraga bulbifera*), tüzes liliom (*Lilium bulbiferum*).

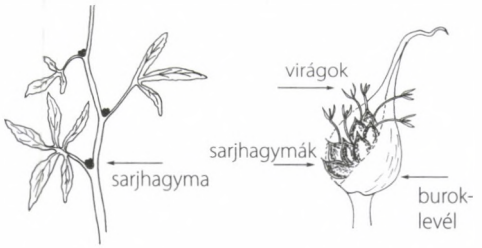

hagymás fogasír *fokhagyma*

sarjhajtás → gyökérsarj

sarjmorzsácskák → isidium

sarkos (anguláris) **kollenchima** A szilárdító alapszöveteknek* az a típusa, amelynek sejtfalaira az egyenlőtlen helyenkénti falvastagodás jellemző, s ez az érintkező sarkokon következik be.

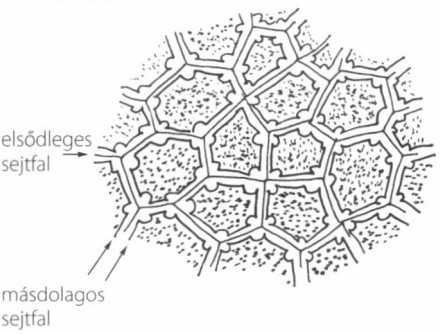

sarlóvirágzat/sarló (drepanium) Olyan kunkor*, melynek fokozatosan rövidülő kocsányú virágai a viszonylagos virágzati tengely síkjába, kb. egy magasságba esnek. Pl. szityó (*Juncus*).

sarmentosus Hosszú kúszó hajtásokat fejlesztő.

sarmentum 1. Inda. Növénynévben pl. *Saxifraga sarmentosa* (indás kőtörőfű). **2.** Levágott hajtás.

<lat.> sarmentum = száraz gally, rőzse

sativus Vetett, ültetett, termesztett. Pl. *Oryza sativa* (rizs), *Medicago sativa* (takarmánylucerna) nevében.

<lat.> satio = vetés, ültetés; jóllakat

saurochoria (Ős)hüllők általi mag- és terméster jesztés. Fosszilis* leletek bizonyítják egykori jelentőségét.

saxatilis Sziklán élő. Növénynévben pl. *Alyssum saxatile* (sziklai ternye), *Leontodon saxatilis* (sziklai oroszlánfog), *Rubus saxatilis* (kövi szeder).

<lat.> saxatilis = sziklák közt tartózkodó

saxi- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak a sziklával való kapcsolatát jelzi.

<lat.> saxum = szikla

saxifragus Növénynévben pl. *Saxifragaceae* (kőtörőfűfélék).

<lat.> saxifragus = sziklazúzó (hullám)

SÁRKÁNY SÁNDOR (1906–1996) Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Növénytani Tanszékének egykori professzora, fő kutatásai területei a szövetdifferenciálódás, a xylotómia, ill. a mák-alkaloidok vizsgálata voltak. Iskolateremtő életművével a magyar növényanatómia klasszikus korszakának kiemelkedő egyénisége.

sátorozó fürt virágzat (racemus corymbus) Olyan idősebb korú sátorvirágzat*, melynek

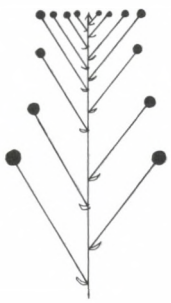

felső virágai is megnyúltabb kocsányúak és ezáltal a virágzat a fürthöz* válik hasonlóvá. Pl. pásztortáska (*Capsella bursa-pastoris*) és egyéb káposztafélék (*Brassicaceae*) fajai.

sátorvirágzat/sátor (corymbus) Az egyszerű, nyílt fürtös virágzatoknak* az a típusa, melynél a főtengelyről eredő alsó virágkocsányok annyira megnyúltak, hogy a virágok nyílásuk idején szinte egy magasságban vannak.

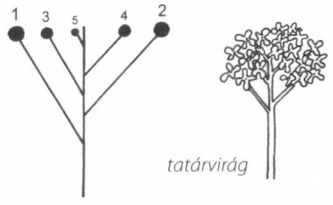

scabratus Durva felszínű. Okozhatják rövid, merev szőrök, pikkelyek, ill. kutikulamintázat*. Növénynévben pl. *Rubus scaber* (érdes szeder). Syn. scabrosus.
<lat.> scaber = nyers, durva

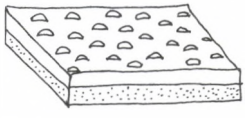

scabratus-reticulatus kutikula Olyan másodlagos kutikulamintázat*, mely hálózatos, és finomszerkezetét szabálytalan alakú képletek teszik durva felszínűvé.

scabratus-striatus kutikula Olyan másodlagos kutikulamintázat*, mely bordázott, és finomszerkezetét szabálytalan alakú képletek teszik durva felszínűvé.

scabrosus → scabratus

scalariform sejtfalvastagodás → létrás sejtfalvastagodás

scandens Felkapaszkodó. Növénynévben pl. *Senecio scandens* (aggófűfaj).
<lat.> scando = felhág

scanning elektronmikroszkóp (SEM) → pásztázó elektronmikroszkóp

scapus → tőkocsány

Scarrone architektúramodellje A törzs* monopodiális*, ritmikusan növekvő*. Az elágazások ortotróp* helyzetűek és sympodiálisak*.

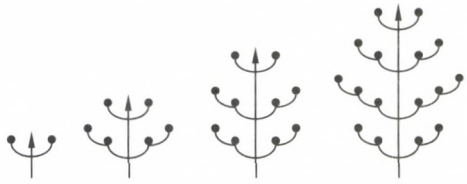

sched. <lat.> scheda; in sched. rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: a herbáriumi címkén.

schiz-, schizo- Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak az elválással, szét-hasadással való kapcsolatát jelzi.
<gör.> schizó = hasít, repeszt

schizocarpium → hasadótermések

schizogén intercelluláris → hasadásos sejtközötti járat

schizogónia Az egysejtű algáknak az a vegetatív szaporodási* módja, mely során több utódsejt keletkezik.

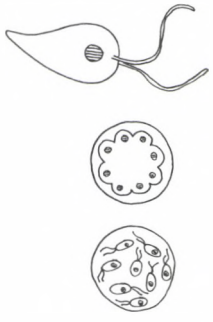

schizo-lysigén intercelluláris → oldásos-hasadásos sejtközötti járat

schizotómia Hosszanti osztódás. Az egysejtű ostoros algáknak az a vegetatív szaporodási* módja, mely során két utódsejt keletkezik.

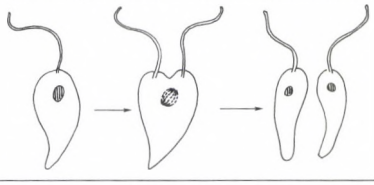

Schoute architektúramodellje A hajtáscsúcs valódi dichotomikus* elágazású. A virágok laterális* helyzetűek.

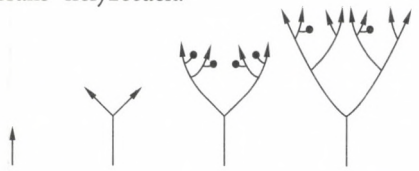

Schulze-féle oldat Levélepidermisz* és érhálózat vizsgálatához használt oldat. Ebben a HNO_3 és $KClO_3$ vizes oldatában elszíntelenedésig kell főzni a vizsgálati anyagot.

sciofil → árnyéknövény
<gör.> skia = árnyék

scler- (szkler-), **sclero-** (szklero-) <gör.> Szóösszetételek előtagjaként a vele összetett fogalomnak száraz, kemény voltát jelzi. Növénynévben pl. *Salix sclerophylla* (fűzfaj).

sclerenchyma → szklerenchima

sclerine A pollen*/spóra* fala* (sporoderma*) intine* nélkül. Magában foglalja az exinét* és a periniumot*, akár jelen van ez utóbbi, akár nincs.

sclerocarpium A termésfalnak az a rétege, amely szklerenchima*sejtekből* áll. Pl. a csonthéjas termés* endokarpiuma*.

sclerofill (sclerophyll) **levél** Kissé bőrnemű levél, melynek száraz súly/nedves súly hányadosa ≥ 0,41–0,489. Syn. subcoriaceus levél.

sclerotesta A maghéj külső rétegének (testa) neve, ha az kemény, szklerenchimatikus.

sclerotium Egyes gombák micéliumdarabokból* álló, gumószerű v. csomós, tömör, kemény kéreggel körülvett kitartóteste.

scoparius Seprűszerű. Növénynévben pl. *Sarothamnus scoparius* (seprőzanót), *Kochia scoparia* (vesszős seprűfű).
<lat.> scopa = vesszőseprű

scopulus Szikla. Növénynévben pl. *Erigeron scopulinus* (küllőrojt).
<gör.>, <lat.> scopulus = szikla

scorpioid Az egyesbogas elágazású* virágzatoknak az a típusa, amelynél az új elágazások az előző rendű elágazáshoz képest mindig az ellentétes oldalon jelennek meg. Fajtái: forgó*, legyező*.
↔ helicoid

scrips. <lat.> scripsit rövidítése. Taxonómiai munkákban, személynév mellett a jelentése: írta.

scrobiculatus Kis kerek mélyedések által gödörkézett felszín. Pl. *Lactarius scrobiculatus* (tejelőgomba) nevében.
<lat.> scrobis = verem, gödör

sculptura Felszíni „díszítmény". Jellemzése a pollenszemek*, spórák*, magvak, kutikula* azonosítására szolgál.
<lat.> sculpo 3 = metsz, vés

scutatus Pajzs alakú. Növénynévben pl. *Veronica scutellata* (pajzsos veronika), *Rumex scutatus* (római sóska). Syn. scutiformis.
<lat.> scutum = pajzs

scutellum → pajzsocska
<lat.> scutulum = kis pajzs

scutiformis → scutatus

sebpara (callus, kallusz) Hegszövet. A növényi testet ért sebek, sérülések befedésére szolgáló zárószövet, mely a sebeket körülvevő sejtek hyperpláziájának* következménye. Sejtjei növényi hormonok hatására differenciálódnak, amelynek pl. oltáskor* van jelentősége. Néhány orchidea labellumán* természetesen megjelenő képletként van jelen.

sec. auct. plur. <lat.> secundum auctores plures rövidítése. Tudományos munkákban, irodalmi összefoglalásban a jelentése: több szerző szerint.

sect. <lat.> sectio rövidítése, → szekció.
<lat.> sectio = vágás, elvágás, felosztás, rész, tagolás

secundarius <lat.> Másodrendű, → szekunder.

segítősejt (synergida) A zárvatermők szekunder embriózsákjának* az a két sejtje, amelyek a petesejt mellett helyezkednek el. Szerepük a

pollentömlő* falának enzimatikus felbontása, ill. a petesejt sérülése, elpusztulása esetén annak helyettesítése.

sejtciklus Az osztódóképes eukariota* sejtekben a sejtosztódás ciklusosan történik. A ~ körfolyamat, mitotikus osztódásból* és az osztódások közti események egymásutánjából áll. Négy fázisa: az M-*, G_1-*, S-,* G_2*-fázisok.

sejtfal A növényi sejt legsajátosabb alkotórésze, csak az ostorosoknak, nyálkagombáknak és az ivarsejteknek nincs ~uk. Kémiai összetételét tekintve sokféle és különböző poliszacharidok* és proteinek* asszociátuma, szerkezeti felépítését illetően amorf alapállományba ágyazott rostszerkezet. Az alapállományt kémiailag heterogén pektinanyagok* (arabinán, galaktán, arabinogalaktán, galakturonán, ramnogalakturonán) és glikoproteinek (extensin*) alkotják. A rostszerkezet cellulózból* és hemicellulózból* áll. A ~ ultrastrukturális egységei: cellulózmolekula, cellulózmicellumok*, mikrofibrillumok*, makrofibrillumok*. A ~ kora és felépítése szerint lehet: elsődleges* és másodlagos ~*.

sejtfalmátrix → mátrix

sejtfalvastagodás → másodlagos sejtfal

sejtfonalas szerveződés Azokra a telepes szerveződésű* növényekre jellemző, amelyek vezérsejtje egymetszésű, azaz a tér egy irányába fűz le utódsejteket. A fonalak lehetnek el nem ágazók (*Ulothrix zonata*) és elágazók (*Cladophora*).

sejthártya (plazmalemma) 8–12 nm* vastag biomembrán*, mely a protoplasztot* határolja a sejtfal felé.

sejtközötti járatok (intercellulárisok) Keletkezésük szerint lehetnek: hasadásos*, oldásos*, oldásos-hasadásos*, szakadásos ~.

sejtlemezes szerveződés Azokra a telepes szerveződésű* növényekre jellemző, amelyek vezérsejtje kétmetszésű, azaz a tér két irányába fűz le utódsejteket. Pl. *Dictyota dichotoma*.

sejtlumen → sejtüreg

sejtmag (<lat.> nucleus, <gör.> karyon) Az élő eukariota* sejt állandó alkotó része. Többnyire gömb alakú, de lehet kissé megnyúlt ellipszoid v. lencse alakú is. A citoplazmától kettős membrán*, maghártya* határolja. A ~ban található kromoszómák* hordozzák az örökítés tényezőit, a géneket.

sejtmagekvivalens A prokarioták* nem rendelkeznek valódi, maghártyával körülvett sejtmaggal, örökítő anyaguk a gyűrű alakú DNS*, ami ~nek tekinthető.

sejtmagosztódás (kariokinézis) A sejtosztódásnak az a szakasza, amely során a sejtmag örökítő anyaga az utódsejtek számára megosztódik. Típusai: a számtartó osztódás (mitózis*) és a számfelező osztódás (meiózis*).

sejtmagvacska (nucleolus) Az eukarioták* sejtmagjában lévő egy v. több erősen festődő testecske, mely a riboszómális RNS* szintézisének színtere.

sejtmembránok → biomembrán

sejtnedv A vakuolumokban* található vizes oldatok. Oldott szervetlen sókat, szerves savakat, cukrokat, színanyagokat (antociánok*) tartalmaz.

sejtorganellumok → sejtszervecskék

sejtszervecskék (sejtorganellumok) Önálló funkcióval rendelkező, biomembránok* által határolt sejtalkotók.

sejttan (cytologia, citológia) A sejt felépítését, működését feltáró tudományág.

sejttapéta Az acelluláris endospermiumban* az embriózsákot* bélelő sejtmagok által alkotott magtapéta sejtjeiből jön létre a sejtfalak kialakulásával.
↔ magtapéta

sejttársulás Egysejtű szervezetek összekapcsolódása. Fajtái a kolónia, amelyben a sejtek száma nem meghatározott, és a növény élete során változik/változhat, ill. a cönóbium, amelyet meghatározott számú egysejtű alkot, és ez a növény élete során nem változik, de ha igen, azáltal a cönobium elpusztul.

A kolóniában a kapcsolódás fajtái: mechanikai, pl. *Chaetoceros* kovamoszat, nyálkaburok általi, pl. *Gloeocapsa* kékmoszat, míg a *Volvox globator* zöldmoszat cönóbiumában* plazmafonalak* segítségével történik.

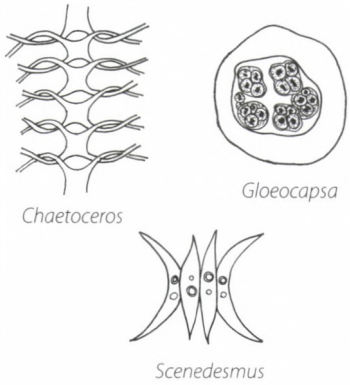

sejttenyészet Egyetlen sejtből v. sejtcsoportból in vitro* steril körülmények között szervek v. teljesen kifejlett növények hozhatók létre, ami az izolált sejtek totipotenciáját* bizonyítja.

sejttest Azokra a telepes szerveződésű* növényekre jellemző, amelyek vezérsejtje hárommetszésű, azaz a tér három irányába fűz le utódsejteket. Pl. csillárkamoszat (*Chara fragilis*).

sejtüreg (sejtlumen) A sejt belső tere, amelyet fiatal sejteknél a citoplazma* teljesen kitölt.

„sejtváz" → citoszkeleton

***Selaginella*-típusú hajtáscsúcs** Az apikális* iniciális sejtek* száma kettő, melyek triédrikusak*. A heterospórás* harasztokra jellemző.

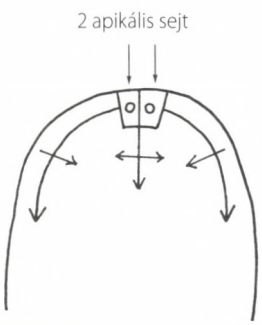

selymes szőrű (sericeus) Egyenes, rányomott, apró, fénylő szőrzetű. Pl. fehér fűz (*Salix alba*), fehér nyár (*Populus alba*) levele.

SEM (scanning elektronmikroszkóp) → pásztázó elektronmikroszkóp

semaphyllum Megnyúlt csészecimpák*, melyek sziromszerűek. Pl. egyes fásszárú buzérfélék (*Rubiaceae*) fajainál. Syn. calycophyllum.

semen Mag.
<lat.> semen = mag, csíra, csemete

semi- (szemi-) Szóösszetételek előtagjaként az utótag félszeresét, általánosságban csökkent voltát jelenti.
<lat.> semi = félig

semicraspedodrom(us) Olyan szárnyas levélerezet*, amelyben a másodrendű erek* a levél széle közelében elágaznak, az elágazások egyike eléri a levél szélét, míg a másik a szomszédos másodrendű* érrel egyesül.

seminalis A maggal kapcsolatos.
<lat.> semen = mag, csíra, csemete

seminarium <lat.> Magvetésből való növénynevelés; faiskola.

semitectum A fedett pollenszem* olyan tectuma*, mely helyenként nem folytonos, perforációi egyenlő hosszúak v. szélesebbek a murusoknál*, átmérőjük rendszerint > 1µm*.
↔ eutectum

semper- Szóösszetételek előtagjaként az utótag tartós meglétét fejezi ki.
<lat.> semper = mindig, örökké

sempervirens Mostoha körülményeket is elviselni képes. Növénynévben pl. *Buxus sempervirens* (örökzöld puszpáng).
<lat.> semper = mindig + vivo 3 = él

senescens Öregedő. Növénynévben pl. *Allium senescens* (hagymafaj).
<lat.> senesco 3 = öregszik

sens. <lat.> sensu rövidítése = szerint, értelmében.
<lat.> sensus = érzés, értelem

sens. lat. <lat.> sensu lato rövidítése = tágabb értelemben véve.
<lat.> sensus = érzés, értelem + latus = tágas, meszszire kiterjedő

sens. strict. <lat.> sensu stricto rövidítése = szűkebb értelemben véve.
<lat.> sensus = érzés, értelem + strictus = szoros, feszes

sepalum → csészelevél

sepium Sövény. Növénynévben pl. *Calystegia sepium* (sövényszulák).
<lat.> sepio = bekerít

septatus Harántfalakkal, elválasztó képletekkel részekre osztott.

septicid → szepticid toktermés

septifrag → szeptifrag toktermés

septum → szeptum
<lat.> saeptum = kerítés, karám, bekerített hely

ser. <lat.> series rövidítése, → szeriesz.

seriaceus → sericeus

sericeus Selymes szőrű. Növénynévben pl. *Lupinus sericeus* (ezüst csillagfürt). Syn. seriaceus.
<lat.> Sericus = kínai; serica = selyemszövet

series (ser.) → szeriesz
<lat.> series = láncolat, sor, ősök sorozata

serlegvirágzat (hypanthidium/hypanthodium) Olyan kehely alakú virágzat, melynek csúcsa a megtermékenyítésig nyitott. Belső felszínén helyezkednek el az egyivarú virágok*, alul a termős, felül, a nyílás közelében a porzós virágok. Megporzása speciális, csak a fügedarázs (*Blastophaga*) végzi.

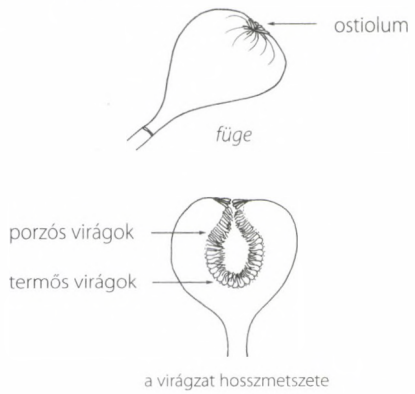

serotinus Kései. Növénynévben pl. *Dianthus serotinus* (kései szegfű), *Taraxacum serotinum* (kései pitypang).
<lat.> sero = később

serratus Fűrészes. Növénynévben pl. *Fucus serratus* (barnamoszatfaj), → fűrészes levélszél.
<lat.> serra = fűrész

serrulatus Aprón fűrészes levélszél*. Növénynévben pl. *Penstemon serrulatus* (fogazott bugatölcsér), *Prunus serrulata* (japán cseresznye), *Rhododendron serrulatum* (havasszépefaj).

serteszőr Merev, hegyes végű szőr. Pl. érdeslevelűek (*Boraginaceae*).

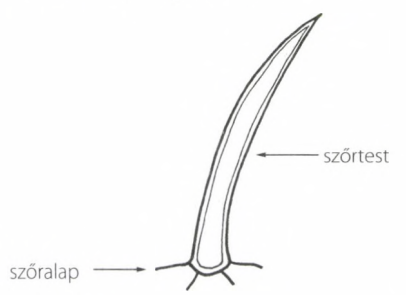

sesqui- <lat.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a másfélszeresét, másfélszeres méretét fejezi ki.

sessilis Nyél nélküli, ülő; helyhez kötött. Növénynévben pl. *Disporum sessile* (ülő tündércsengő).
<lat.> sessilis = ülésre alkalmas

seta 1. A mohák spóratartó tokjának diploid* nyele, mely a megtermékenyítés után a száracska csúcsán az archegónium* helyén keletkezik.
↔ pszeudopodium
2. Kemény, szőrszerű v. serteszerű képlet.

setaceus <lat.> Serteszerű. Növénynévben pl. *Scirpus setaceus* (erdeikákafaj), *Phlox setacea* (lángvirágfaj), *Polygonum setaceum* (keserűfűfaj).

setosus Sörtés, serteszőrös. Növénynévben pl. *Rubus setosus* (szederfaj).
<lat.> saeta = sörte

sexangulus Növénynévben pl. *Sedum sexangulare* (hatsoros varjúháj).
<lat.> sex = hat + angulus = szöglet

sexine A zárvatermők pollenfalának* exine*rétegében a külső, strukturált rész, amely a nexine* fölött húzódik. Díszítőelemei jellegzetes nyúlványok (columella*, baculum*).

S-fázis Az eukariota* sejtciklus*G_1-* és G_2*-fázis közti szakasza. E fázisban megy végbe a DNS* szintézise (replikáció).
↔ M-, G1-, G2-fázis

sikér (glutenin) A búza szemtermésében található aleuronszemek* glutenin*-fehérjéi. A lisztből készült tészták kötőanyaga.

silicula → becőketermés

siliqua → becőtermés

siliqua rostrata → csőrös becő

silvaticus (sylvaticus) Erdei. Növénynévben pl. *Fagus sylvatica* (bükk).
<lat.> silva = vadon, erdőség

silvestris (sylvestris) Erdős, erdei. Növénynévben pl. *Angelica sylvestris* (erdei angyalgyökér), *Viola sylvestris* (erdei ibolya), *Pinus sylvestris* (erdeifenyő).
<lat.> silvestris = erdős, erdőn élő

simplicolumellatus pollen Olyan pollenszem*, melynek felszíni mintázatát adó minden egyes murus* alatt egyetlen columella*sor található. Pl. *Viburnum opulus* (kányabangita).

sinensis Kínából származó. Növénynévben pl. *Camellia sinensis* (kínai teacserje).

Singer–Nicholson-modell → folyékony mozaik modell

sinuatus Hullámos, kanyargós. Növénynévben pl. *Echinocactus sinuatus* (kaktuszfaj).
<lat.> sinus = görbület, kanyarulat

sipho- (szifo-), **siphono** (szifono-) Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak csőhöz való hasonlóságát jelenti.
<gör.> siphon = cső

siphonális → szifonális szerveződés

siphono-cladiális → szifonokladiális szerveződés

siphonogámia A magvas növények megtermékenyítése, amelynél az önálló mozgásra nem képes hímivarsejtek a pollentömlőben* jutnak az embriózsákig.

sisak (galea) Egyes virágok takaróleveleinek* boltozatosan v. kúposan megnyúlt része. Pl. sisakvirág (*Aconitum*).

skizo- → schizo-

s. l., s. lat. → sens. lat.

s. n. <lat.> sine numero rövidítése = számtalan.

sokfalkás porzótáj (polyadelphia, poliadelfia/polydelphia, polidelfia) Az a porzótáj*, amelyben a porzók porzószálaikkal összenőve kettőnél több csoportot alkotnak. Pl. citrom (*Citrus lemon*).
↔ egyfalkás, kétfalkás porzótáj

sokporzójúság (poliandria) Az ilyen virágban a porzók száma >20. Lehet: primer ~, amely az ősi, spirális* elhelyezkedésű porzólevelekből álló porzótájra jellemző, pl. boglárkafélék (*Ranunculaceae*); és szekunder ~, amely egyes fejlett zárvatermő családok megsokszorozó-

dott tagú porzótájára jellemző, pl. rózsafélék (*Rosaceae*). Ez utóbbi a porzósokszorozódás iránya szerint lehet: centrifugális poliandria*, centipetális poliandria*, ill. szeriális poliandria*.
↔ kevésporzójúság

soksugarú (poliarch) **gyökér** Olyan gyökér, melynek központi hengerében* az egyszerű fanyalábok* (és háncsnyalábok*) száma sok, azaz >7-nél. Ilyen az egyszikűek gyökere.

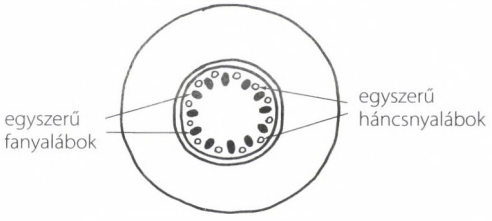

sokszikű növény Az a növény, amelynek embriója* kettőnél több sziklevéllel* csírázik. Pl. fenyők.
↔ egyszikű, kétszikű növény

solanad embriófejlődés A zárvatermők zigótájának* első osztódása során keletkező apikális sejt* ~ esetén nem vesz részt az embrió* kialakításában, hanem két v. több sejtből álló szuszpenzorrá* fejlődik. Pl. dohány (*Nicotiana*).
↔ asterad, caryophyllad, chenopodiad, onagrad, piperad embriófejlődés

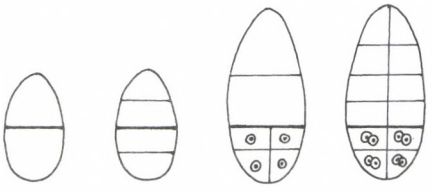

solaris Növénynévben pl. *Copiapoa solaris* (kaktuszfaj).
<lat.> solaris = Nap, Naphoz tartozó

solenosztéle → amfifloikus szifonosztéle

solubilis Oldható.
<lat.> solvo 3 = old, felold

sómirigy Olyan többsejtű szőr, amely sót választ ki. A halofita* növényekre jellemző, pl. sóvirág (*Limonium*), tamariska (*Tamarix*). Mivel e sók higroszkóposak, halmazállapotuk a levegő páratartalmának függvénye.

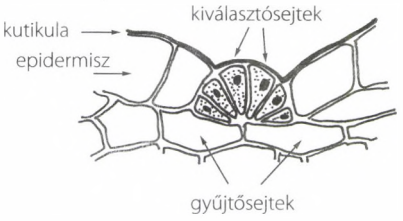

somnifer Altató. Növénynévben pl. *Papaver somniferum* (mák) ópiumtartalma miatt.
<lat.> somnifer = álmot hozó, altató, elkábító (méreg)

soralium → soredium

sordidus <lat.> Piszkos, elhanyagolt. Pl. *Hygrophorus sordidus* (gombafaj) nevében.

soredium Zuzmótelep teleptöredékei, amellyel a vegetatív szaporodás történik. A telep meghatározott helyén keletkező speciális, szél által terjesztett képleteket soraliumnak nevezzük.

sorophorum A mételyfű (*Marsilea*) sporokarpiumának* belső falából keletkező, elkocsonyásodott, hosszú, gyűrű alakú képlet, amelyen a mikrosporangiumok* és makrosporangiumok* csomói sorakoznak.

sorosis → epertermés

sorus Sporangiumcsomó, sporangiumok* csoportja. A harasztok spóratermő levelein fejlődő – különböző alakban megjelenő – ~okat legtöbbször induzium* borítja.

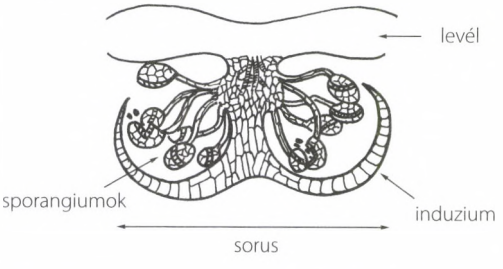

sóskasavas mész → kalcium-oxalát

sószukkulens Azok a növények, amelyek úgy védekeznek a sejtnedv magas sókoncentrációja ellen, hogy nagyobb mennyiségű vizet raktároznak. Pl. sziksófű (*Salicornia*).

sötétszakasz A fotoszintézis* azon folyamatai, amelyek végbemeneteléhez nincs szükség közvetlen megvilágításra. A kloroplasztisz* sztrómájában* végbemenő sötétreakciók magukban foglalják a széndioxid megkötését, redukcióját* és szénhidráttá alakítását (Calvin-ciklus).
↔ fényszakasz

sp. (species) → faj

spadix → torzsavirágzat

spatha → buroklevél
<lat.> spatha = kétélű kard, pallos

spatulatus → lapát alakú levél

spec. <lat.> → specimen rövidítése = mintapéldány.

species → faj
<lat.> species = tekintés, látás, fogalom, alak, kinézet, önálló darab

specimen Mintapéldány. A bemutatásra mintaként szolgáló élőlény, ill. annak egy része.
<lat.> specimen = próba, bizonyíték, minta

spectabilis Pompás. Növénynévben pl. *Rubus spectabilis* (pompás szeder), *Dicentra spectabilis* (szívvirág), *Sedum spectabile* (pompás varjúháj).
<lat.> spectabilis = látható, tekintélyes, megtekintésre érdemes, pompás, csillogó

speirochoria Az ember általi nem szándékos mag- és termésterjesztés egyik fajtája, a gyommagvaknak a kultúrnövényekkel való akaratlan újravetése.
↔ ethelocoria

sperma-, spermio-, -spermus Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a hímivarsejttel, ill. a maggal való kapcsolatát fejezi ki. Pl. oligospermus = kevésmagvú. Növénynévben pl. *Carex oligosperma* (kevésmagvú sás).
<gör.> sperma = mag, szem, csíra

spermatangium A vörösmoszatok (*Rhodophyta*) hím gametangiuma*.

spermatida A heterospórás* harasztok mikrospóráiban* a spermatogén sejtek osztódnak, az utódsejtek lekerekedve spermatidává válnak, és ezekből fejlődnek ki a hímivarsejtek (spermatozoidok*).

spermatium, t. sz. **spermatia** Mikroszkopikus méretű, mozdulatlan, egysejtű, hímivarú szaporító sejt. Pl. rozsdagombák (*Uredinales*), vörösmoszatok (*Rhodophyta*), → mikrokonídium.

spermatogenezis A hímivarsejtek keletkezésének folyamata.

spermatogén sejt Azok a haploid* sejtek, amelyek mitotikus* osztódása során hímivarsejtek (spermatozoidok) keletkeznek.

spermatogonium Hím gametangium*.

Spermatophyta Egyes rendszerekben a magvas növények* összefoglaló neve, mely magában foglalja a nyitvatermőket és zárvatermőket.

spermatozoid Olyan hímivarsejt, amely mozgásszervvel (ostor*, csillangó*) rendelkezik. Syn. antherozoid.

spermogónium → piknium

sphaero- (szfero-) Szóösszetételekben előtagként az utótag gömb alakját jelenti. Növénynévben pl. *Allium sphaerocephalon* (bunkós hagyma) gömb alakú virágzata után.
<gör.> sphaera = gömb

sphaeroidikus pollen/spóra Olyan – megközelítően gömb alakú – pollenszem*/spóra*, melynél a poláris tengely* (P) és az ekvatoriális átmérő* (E) közel egyforma hosszúak. P/E = 0,88–1,14.

sphalm. <lat.> sphalmate rövidítése = tévedésből.

sphen-, spheno- <gör.> Szóösszetételekben előtagként az utótag ékalakúságát jelenti.

sphingophil virágok → szfingofil

spica → füzér, → füzérvirágzat, → füzérkés fürt. Növénynévben pl. *Myriophyllum spicatum* (füzéres süllőhínár).
<lat.> spica = kalász, gabona

spica composita → összetett füzér, → kalász

spicula/spiculum → kalászka, → füzérke

spina Tövis.
<lat.> spina = tövis, fullánk

spinosissima Nagyon szúrós. Növénynévben pl. *Rosa spinosissima* (jajrózsa).
<lat.> spinosus 3 = tövises, szúrós, tüskés

spinosus Szúrós, tövises. Növénynévben pl. *Xanthium spinosum* (szúrós szerbtövis), *Ononis spinosa* (tövises iglice).
<lat.> spinosus 3 = tövises, szúrós, tüskés

spinula Olyan vastag falú steril hifavég (cisztídium*), mely a tráma* nyúlványa.

spirapertutátus pollen Olyan pollenszem*, amelynek felszínén egy v. több spirális apertúra* található. Pl. gombosvirág (*Eriocaulon aquaticum*).

spirális dekusszált levélállás → bijugatus levélállás

spirális levélállás → szórt levélállás

spirális sejtfalvastagodás A centripetális sejtfalvastagodásnak* az a típusa, amelyben a másodlagos sejtfal* egy v. több csavarvonal mentén épül rá az elsődleges sejtfalra*. Pl. tracheák*, tracheidák*.

spirociklikus virághlevélállás Az a virághlevélállás, amelyben a takarólevelek* örvös levélállásúak*, az ivarlevelek* pedig spirális levélállás* szerint rendeződnek a virágtengelyen*. Pl. boglárkafélék (*Ranunculaceae*). Syn. hemiciklikus.

spirodisztichon (spirodistichon) **1.** Olyan átellenes levélállás*, ahol az egymás utáni nóduszokon* eredő levélpárok kismértékű szögelfordulás miatt nem teljesen fedő helyzetűek.

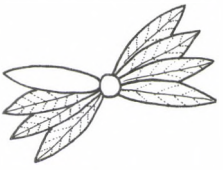

2. Szórt* és átellenes levélállás* együttes előfordulása ugyanazon a növényen. Pl. a borostyán (*Hedera helix*) hajtásának azon a részén, ahol a kapaszkodó léggyökerek* eredenek a levélállás átellenes, a nem rögzült, légtéri hajtásvégeken pedig szórt.

spirosztichon (spirostichon) A szórt levélállás* fedő helyzetű levelei sokszor a kisebb-nagyobb torziók miatt nem függőleges egyenesek mentén rendeződnek, azaz nem alkotnak valódi ortosztichonokat*, ezért ezt a fogalmat itt a ~ helyettesíti.

spirotrisztichon (spirotristichon) Olyan trisztichon*, ahol a kismértékű szögelfordulás miatt a 3 levélsor tagjai nem teljesen fedő helyzetűek.

S-plasztisz (<ang.> starch, ill. <német> die Stärke kezdőbetűiből) Keményítőtartalmú leukoplasztisz*, rostacsőplasztisz.
↔ P-plasztisz

splendens Fénylő. Növénynévben pl. *Gazania splendens* (pompás záporvirág).
<lat.> splendeo 2 = csillog, ragyog, fénylik

spongiosus Szivacsos.
<lat.> spongia = szivacs

spongiosus parenchima → szivacsos parenchima

spora-, sporo- Szóösszetételekben előtagként a spórával való kapcsolatra utal.

spóra A sporofiton nemzedék* által létrehozott szaporítóképlet. Kialakulása szerint lehet meiospóra* és mitospóra*, ill. alakja és a belőle fejlődő előtelep* ivarjellege szerint pedig izo-*, homoio-* és heterospóra*.
<gör.> spora = vetés, mag

spóraanyasejt (sporocyta) Olyan diploid sejt, amelyből meiózissal* haploid* spórák keletkeznek.

sporangiofor(um) **1.** A zsurlók sporangiumtartója*, fonáki oldalán a sporangiumokkal*.
2. Sporangiumot* létrehozó gombafonal.

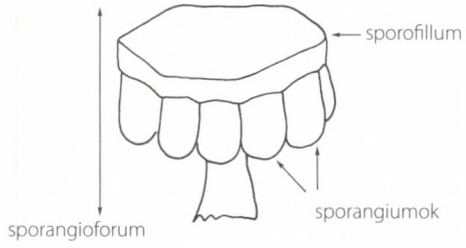

3. Gombák sporangiumának* nyele. **4.** Tartó hifák, melyeken exogén* módon spórák keletkeznek.

sporangioforum-füzér (strobilus) A zsurlók termőhajtásának csúcsán tömötten, örvös elrendeződésben található sporangioforumok* összessége, melyek egyenként sporofillumból*, ennek a tengelyre merőleges nyeléből és sporangiumokból* állnak.

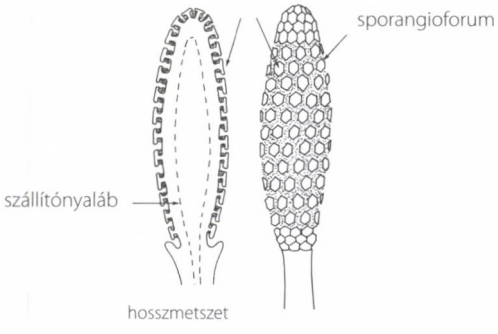

sporangiolum A járomspórás gombák kevés v. egyetlen spórát tartalmazó, csökkent méretű sporangiuma*, amely egészben válik le.

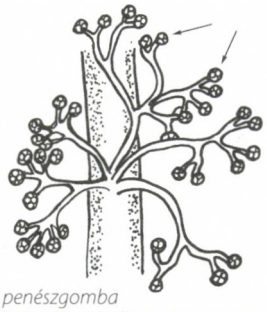
Thamnidium penészgomba

sporangium Olyan képlet, amelyben spórák keletkeznek. Lehet egysejtű, unilokuláris*, mint az algáknál és a gombáknál, ill. többsejtű, mint a moháknál és az edényes növényeknél (spóratartó tok*).
<gör.> spora = vetés, mag + angeion = edény

sporangiumcsomó → sorus

sporangiumcsoport → sorus

spóratartó tok (capsula) A mohák spórakeletkezésének helye. Nyele a seta*. Kialaku-

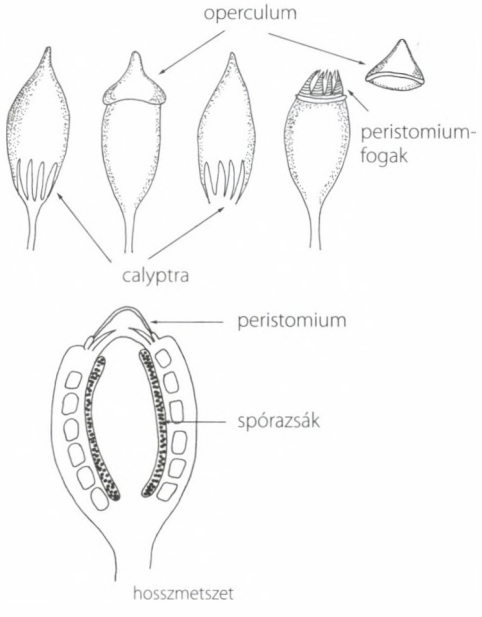

láskor calyptra* fedi. Fedele az operculum*, mely az annulus* mentén nyílik fel. A ~ban található spórazsákban keletkeznek redukciós osztódással a spórák. Érés után kiszabadulásuk a perisztómium*fogakon keresztül történik.

sporo- Szóösszetételek előtagjaként a spórával való kapcsolatot fejezi ki.
<gör.> spora = vetés, mag

sporobiont A gombák életciklusának diploid* szakasza.
↔ gametobiont

sporocarpium → sporokarpium

sporocyta → spóraanyasejt

sporoderma A pollen(szem) fala*.

sporodermis A mohák spórafala.

sporodochium 1. Egyes gombák kocsonyás állományba ágyazott konídiumai* a steril hifákkal együtt. **2.** A pszeudokarpium$_{(2)}$* egyik típusa, amelynél a sűrűn egymás mellett álló konídiumtartók* a felszínen párnaszerű képletet alkotnak.
↔ korémium, acervulusz, piknídium

sporofillum Sporangiumokat* hordozó levél. Egyes növényekben nem különül el a többi leveltől, más esetekben viszont jelentősen módosul.

sporofillumfüzér Az edényes virágtalanok rövidszártagú hajtása*, mely csúcsán füzér* alakban elhelyezkedő spóratermő leveleket visel. Pl. korpafű (*Lycopodium*), csipkeharaszt (*Selaginella*).

sporofitikus agamospermia Mivel ilyen esetben a magkezdeményben* nincs embriózsák*, az embrió a nucellus* sejtjéből jön létre. Syn. adventív embrióképzés, direkt embrióképzés.

sporofiton nemzedék A növények kétszakaszos fejlődésmenetében* a zigótából* létrejövő diploid* generáció (növény v. életszakasz), amely meiózissal* spórákat termel.
↔ gametofiton nemzedék

sporofitonos inkompatibilitás Az összeférhetetlenség e típusánál a pollentömlő* fejlődése már a bibén* gátlás alá kerül. Oka, hogy a pollen* exinéjében* és a bibeszövetben* ugyanazoknak az allél*kombinációknak megfelelő fehérjemolekulák találhatók.
↔ gametofitonos (ön)inkompatibilitás

sporogenezis Az a folyamat, mely során a spóraanyasejtekből* redukciós* osztódással haploid* spórák keletkeznek. Moháknál és májmoháknál a sporogoniumban*, gombáknál a sporophorumon*, egyéb spóratermelő növényeknél a sporangiumban* megy végbe.

sporogén szövet A portok* keletkezése során az archespóraseitből* keletkező szövet, melynek sejtjei egy ideig mitotikusan* osztódnak, majd átváltanak meiotikus* osztódásba, és ekkor mikrospóra-anyasejtekké* lesznek, és spórákat termelnek. Syn. archespóraszövet.

sporogonium A mohák és májmohák sporofiton nemzedéke*, mely funkciójában igen, ám szerkezetében nem egyezik meg a spóratartó tokkal*.

sporokarpium 1. Egyes heterospórás* vízi harasztok levélalapjánál látható kemény, gömb alakú képletek, melyekben a sporangiumok* találhatók. Pl. rucaöröm (*Salvinia natans*). Megkülönböztetünk mikro~ot* és makro~ot*. **2.** Gombák termőteste*.

sporomorfa (sporomorpha) A virágporszemek* és spórák* együttes elnevezésére használt fogalom.

sporophorum Olyan képlet, amely spórákat fűz le. A tömlősgombák (*Ascomycetes*) és a bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőteste* (aszkokarpium*, bazidiocarpium*).

sporophyton → sporofiton

sporopollenin A pollenfal* exine*rétegét alkotó, terpénekből* felépülő, az acetolízisnek* ellenálló bipolimer anyag, mely oxidatív polimerizációval* karotinoidokból* és karotinoidészterekből keletkezik.

sporotrofofillum (sporotrophophyllum) Egyes páfrányok levelei, amelyek tápláló (trofo-)

és spóratermelő (sporo-) levelek egyszerre. Pl. erdei pajzsika (*Dryopteris filix-mas*). Syn. trofosporofillum.

spp. Fajok (a species* többes száma).

spurius Hamis, nem valódi. Növénynévben pl. *Iris spuria* (korcs nőszirom).
<lat.> spurius = hamis

squamatus Pikkelyes. Pl. *Polyporus squamosus* gomba nevében a termőtest pikkelyes felszíne miatt. Növénynévben pl. *Oxalis squamata* (madársóskafaj). Syn. squamosus.
<lat.> squama = pikkely

squamiform trichóma → pikkelyszőr

squamosus → squamatus

squamula → mirigypikkely

ssp. <lat.> subspecies (alfaj*) rövidítése.

sspp. <lat.> ssp.* rövidítés többes száma = alfajok.

s. strict. → sens. strict.

st., stat. <lat.> status rövidítése. Taxonómiai munkákban jelentése: rang.

stachy- (sztachi-), **stachyo-** (sztachio-), **-stachys** (-sztachis), **-stachyus** (-sztachius) Szóösszetételek elő- v. utótagjaként a másik tagnak a kalásszal való kapcsolatát fejezi ki.

stamen → porzó
<lat.> stamen = függőleges felvető fonál a szövőszéken

staminatus virág → porzós virág

staminális nektárium Olyan nektárium*, amely a porzókhoz kapcsolódik. Pl. a porzószálakon: kikerics (*Colchicum*), szegfű (*Dianthus*); a csatlón*: ibolya (*Viola*).

staminodium → álporzó

stat. <lat.> status rövidítése. Taxonómiai munkákban jelentése: rang.

stat. nov. <lat.> status novus rövidítése. Taxonómiai munkákban a jelentése: új rendszertani besorolás.

stato- (sztato-) Szóösszetételek előtagjaként a testhelyzettel való kapcsolatot fejezi ki.
<gör.> statos = állított, beállított

statocyta Azok a sejtek, amelyek statolith* tartalmuk miatt a gyökércsúcsban és a szárak keményítős hüvelyében* a nehézségi erő érzékeléséért felelősek.

statolith A statocytákban* található speciális amiloplasztiszok*, amelyek a nehézségi erő hatására a gyökércsúcs egyes sejtjeiben mindig a sejt alsó oldalán halmozódnak fel, és a geotrópos* növekedési mozgás elindításáért felelősek.

staurocitikus sztóma Olyan sztómatípus*, amely 3–5 melléksejtjének* antiklinális sejtfalai* merőlegesek a zárósejtek* hossztengelyére. Pl. kígyószisz (*Echium*), pázsitviola (*Aubrietia*).

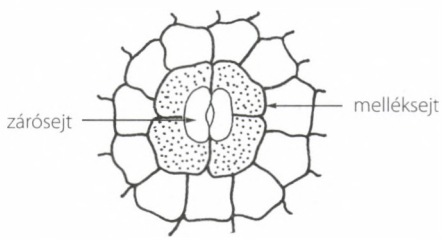

stazigenezis A törzsfejlődési folyamat megrekedése az evolúció* során, amely stabilizálódást, konzerválódást eredményez.
↔ anagenezis, kladogenezis

stele → központi henger

stellatus Csillag alakú. Növénynévben pl. *Rubus stellatus* (szederfaj), *Magnolia stellata* (csillagos liliomfa), *Allium stellatum* (hagymafaj).
<lat.> stella = csillag(zat)

steno- (szteno-) Szóösszetételek előtagjában az utótag keskeny voltát, ill. szűk határok közti tűrőképességét* jelöli.
<gör.> stenos = szűk, szoros

stenohidrikus Azok a növények, amelyek csak kismértékű ozmotikus potenciál*ingadozást, ill. a termőhely vízháztartásának csak kis ingadozását képesek elviselni.
↔ eurihidrikus

stenophyllos Keskenylevelű. Növénynévben pl. *Carex stenophylla* (keskenylevelű sás), *Rumex stenophyllos* (keskenylevelű lórom).

stenök fajok → szűktűrésű fajok

stephano- Pollenmintázat nevezéktanában korábban használt előtag, amely az ekvatoriális síkban* található apertúrákat* jelöli. NPC nevezéktanban* megfelel a zono*típusnak.

stephanocitikus sztóma Olyan – az anomocitikus* és az aktinocitikus* – sztómatípusok közötti átmenet, amelynél a zárósejtek* körül sugárirányban rendezett, kevésbé differenciálódott mellléksejtek alig különböznek a többi epidermiszsejttől.

stephanokont ostor Egyenlő hosszúságú, a sejt felső részén gyűrű alakban, mintegy ostorkoronaként elhelyezkedő nagyszámú ostor*.

sterigma A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) bazídiumának* csúcsán található nyúlványok, amelyeken a spórák* lefűződnek. E nyelecskék száma legtöbbször négy, néha kettő, pl. *Agaricus bisporus* (csiperke).

steril(is) Meddő. Növénynévben pl. *Carex sterilis* (sásfaj), *Potentilla sterilis* (meddő pimpó).
<lat.> sterilis = terméketlen, meddő

steril(is) hajtás A mezei zsurló (*Equisetum arvense*) zigótából* kifejlődő, zöld levélörvöket viselő, nyári, meddő hajtása, mely szaporítóképleteket nem visel.
↔ fertilis hajtás

sternotrib megporzás Az a megporzás*, amelynél a virágszerkezet következményeként a virráglátogató rovar a pollent* a hasi oldalán szállítja.
↔ nototrib megporzás

-stichus (-sztichusz), **-stichon** (-sztichon) Szóösszetételek utótagjaként az előtagban meghatározott számú sor(ok)ba való rendeződést fejezi ki. Pl. disztichon*.

stigma 1. Bibe*. **2.** Az ostorosmoszatok (*Euglenophyta*) vörös színű szemfoltja.
<gör.> stigma = bélyeg, megbélyegzés

stigma peltatum → bibekorona

stigmatoid szövet → bibecsatorna

stilopodium → bibepárna

stimulus Inger.
<lat.> stimulo 1 = ösztökél, kínoz, késztet

stipellae → pálhácskák

stipes 1. Tönk*. **2.** Az androcliniumos* virágokban a pollináriumok* nyelecskéje a rostellumnak* egy leváló szövetrészéből alakul ki, s ezt ~nek nevezzük.
<lat.> stipes = cölöp, karó, bot

stipiatus Nyélen kiemelkedő, amely nyél nem levélnyél* v. kocsány*.

stipula → pálha(levél)
<lat.> stipula = szár, szalmaszár (!)

stipulatus levél Olyan levél, amelynek van pálhalevele*.
↔ exstipulatus levél

stolo → tarack

stolon Járomspórás gombák sporangiumcsokrait összekötő indák. Pl. indás penész (*Rhizopus stolonifer*).

stomium → szájadék

STONE architektúramodellje A törzs* monopodiális*, folyamatosan növekvő. Az elágazások ortotróp* helyzetűek és sympodiálisak*.

Strasburger, Eduard (1844–1912) Német botanikus, kutatási területe fejlődésbiológia, citológia. Az általa alapított *Lehrbuch der Botanik* (2008-ig 36 kiadást megért) egyetemi tankönyv több nemzedék növényanatómiai ismeretét alapozta meg.

Strasburger-sejt → fehérjesejt

stratégia Az a növekedési, szaporodási anyagcsere- és életritmusterv, amelyen keresztül egy faj genotípusának* megőrzését és fennmaradását biztosítja. K-stratégisták*, r-stratégisták*.

***Strelitzia*-típusú viasz** Az epidermiszsejtek felszínén a viasz nagy, görbült pálcikák formájában van jelen. A pázsitfűfélék (*Poaceae*) családjára jellemző.

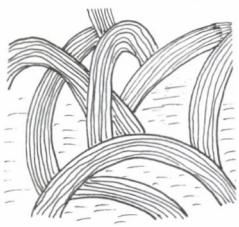

strepto- (sztrepto-) Szóösszetételek előtagjaként az utótag csavart voltát fejezi ki. Növénynévben pl. *Streptocarpus* (sziklevélvirág).

striatus Finom, hosszanti bordák és árkok által alkotott felszín. Növénynévben pl. *Trifolium striatum* (sávos here).
<lat.> stria = csík; striatus = hornyolt, rovátkált

striatus/corrugatus kutikula Olyan másodlagos kutikulamintázat*, amely széles ráncokból áll, s finomszerkezetét további apró bordázottság teszi egyenetlenné.

striatus pollen/spóra Olyan pollenszem*/spóra*, amelynek felszínén hosszúkás, párhuzamos elemek, árkok (striae) és kiemelkedések (murus*) váltakoznak.

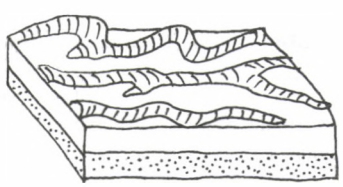

striatus/reticulatus kutikula Olyan másodlagos kutikulamintázat*, amely hálózatos szerkezetű, s finomszerkezetét további apró bordázottság teszi egyenetlenné.

striatus/reticulatus pollen Olyan pollenszem*/spóra*, melynek felszíni mintázatában a csaknem párhuzamos kiemelkedések (murus*) egy szintben, v. különböző szinteken keresztirányú összeköttetésben állnak, így hálózatot alkotnak az árkokban. Pl. a *Gentiana pneumonanthe* (tüdőtárnics) fajnál.

striatus/rugulatus kutikula Olyan másodlagos kutikulamintázat*, amely finoman redőzött, s finomszerkezetét további apró bordázottság teszi egyenetlenné.

strictus Merev, feszes. Növénynévben pl. *Euphorbia stricta* (merev kutyatej), *Trifolium strictum* (sudár here).
<lat.> strictus 3 = szoros, feszes, jól záródó

strigosus Érdes. Növénynévben pl. *Avena strigosa* (érdes zab), *Carex strigosa* (érdes sás), *Stenactis strigosus* (ligeti seprence).
<lat.> strigosus = sovány, száraz, szikár

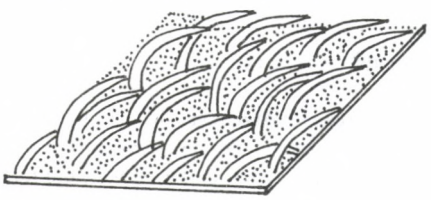

stirps Az élő fa alsó része a gyökerekkel együtt (törzsök). Átvitt értelemben: származás, eredet. Pl. Clusius–Beithe *Stirpium nomenclator pannonicus* (1583) c. művére való hivatkozás, az ebben először megjelent magyar növénynevekkel kapcsolatban.

strobiláris elmélet → euanthiumelmélet

strobilus 1. A zsurló- (*Equisetum*) fajok sporangioforumfüzére*. **2.** A nyitvatermők toboza*. **3.** Néha használják a komló (*Humulus lupulus*) tobozkájára* is.
<lat.> strobilos = pörgettyű

strophiola → köldökpúp

struktúra Szerkezet, felépítés.
<lat.> struo 3 = összeilleszteni

strukturális nektárium → automorf nektárium
↔ nem-strukturális nektárium

styláris nektárium A bibeszál (stylus) alapján elhelyezkedő nektárium. Pl. ernyősvirágzatúak (*Apiaceae*), napraforgó (*Helianthus*), körömvirág (*Calendula*).

styloid kristály Olyan oszlopkristály, melynek végei síklapokkal határoltan hegyesek.
<gör.> stylos = oszlop

stylopodium → bibepárna

sub- (szub-) <lat.> **1.** Jelentése: alatt, alá, oda, el. **2.** Szóösszetételek előtagjaként az utótagban megnevezett tulajdonság kisebb mértékét, nem teljes voltát, alárendeltségét fejezi ki.
<lat.> sub- = alatt, alá, oda, el

subclassis → alosztály

subcollimatus levélerezet A lándzsa alakú v. elliptikus levelekre jellemző olyan collimatus levélerezet*, amelyben a sok, sűrűn, egymással párhuzamosan futó elsőrendű ér* kissé hajlottá válik a levél egyes részeinek eltérő növekedése következtében. Pl. *Olyra latifolia*, *Zeugites mexicana*.

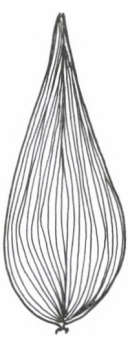

subcoriaceus levél → szklerofill levél

subdivisio A növényrendszertanban közvetlenül a törzs* alatti kategória. Jelölése: szóvégi „-phytina".
<lat.> divisio = felosztás, beosztás

suberin → para

subfamilia (subfam.) → alcsalád

subforma (subform.) → alforma

subgenus (subgen.) → alnemzetség

subglobosus Majdnem gömb alakú, de tengelyének két végén lapított.

subhymenium A tömlős- (*Ascomycetes*) és bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőrétegének* spóratermő hifavégei alatt elhelyezkedő zömök hifasejtek rétege.

suboblatus pollen/spóra Olyan, enyhén lapított pollenszem*/spóra*, melynél a poláris tengely* (P) kissé rövidebb, mint az ekvatoriális átmérő* (E). P/E = 0,75–0,88.

suborbicularis Majdnem kör alakú. Növénynévben pl. *Euphrasia suborbicularis* (kereklevelű szemvidító).

subordo → alrend

subprolatus pollen/spóra Olyan, enyhén hosszúkás pollenszem*/spóra*, melynél a poláris tengely* (P) kissé hosszabb, mint az ekvatoriális átmérő* (E). P/E = 1,14–1,33.

subsidiarius sejt → melléksejt
<lat.> subsidiarius 3 = tartalékos, tartalék

subspecies (subsp.) → alfaj

subspheroidikus pollen/spóra Pollenszemek*/spórák* egyik széles alakkategóriája. Idetartoznak mindazok, melyek poláris tengelyének* (P) és az ekvatoriális átmérőjének* (E) hányadosa, P/E = 0,75–1,33. Pl. suboblatus*,

oblatus-sphaeroidikus*, prolatus-sphaeroidikus*, subprolatus* pollenek/spórák.

subtilis Finom, törékeny. Pl. *Bacillus subtilis.*
<lat.> subtilis = finom, pontos, alapos, egyszerű, egyenes

subtribus → altribusz

subulatus Ár alakú. Növénynévben pl. *Penstemon subulatus* (bugatölcsérfaj), *Sagittaria subulata* (úszó nyílfű), *Rhododendron subulatum* (havasszépefaj).
<lat.> subula = ár

subulatus trichóma Széles alapú, csúcsa felé kihegyesedő szőr.

succulens → szukkulens

sudaras fa Olyan lombkoronás fa*, amelynek törzse* erőteljes főtengelyként a lombkoronában is folytatódik, és fürtösen* ágazik el. Pl. jegenyekorona*.
↔ tartóágas fa

sudár A (fa)törzs* egyenes folytatása a lombkoronában*.

sudárpáras korona Átmenet a sudaras* és a tartóágas* koronák között, mivel a koronának két, majdnem egyformán fejlett sudara van. Pl. vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*). Előfordul rendellenes fejlődésű, sérült koronákban is.

suffrutescens <lat.> Enyhén fásodó. Pl. a *Primula suffrutescens* kankalinfaj nevében, mely fásszárú törpecserje.

suffrutex → félcserje

suffrutisocosus Növénynévben pl. *Paeonia suffruticosa* (fás bazsarózsa)

sugaras (radiális) **szimmetria** Poliszimmetria. Egy szerv részeinek egymáshoz viszonyított olyan elhelyezkedése, hogy azok a középponton keresztül fektetett bármely szimmetriatengely mentén egymásnak tükörképi megfelelői. A legtöbb szárra és gyökérre ~ jellemző. Virágoknál e szimmetriát aktinomorfnak* nevezzük.

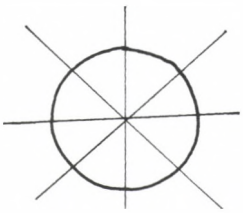

sugársejt A pikkelyszőrök* és csillagszőrök* egy pontból kiinduló, sugárirányba rendeződött sejtjei.

sugárvirágok → nyelves virágok

sulcatus Barázdás. Növénynévben pl. *Rubus sulcatus* (barázdás szeder), *Astragalus sulcatus* (barázdás csűdfű).

sulculus A pollenszem*/spóra* megnyúlt horizontális ektoapertúrája*, mely nem a póluson helyezkedik el.

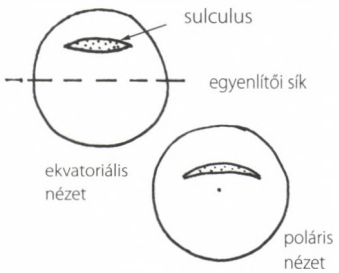

sulcus Barázda, hasíték. Pollenszemek*/spórák* ektoapertúrája*, mely nem merőleges az egyenlítői síkra*, → szulkátus pollen*. Az NPC nevezéktanban*: pantokolpátus*.
<lat.> sulcus = barázda

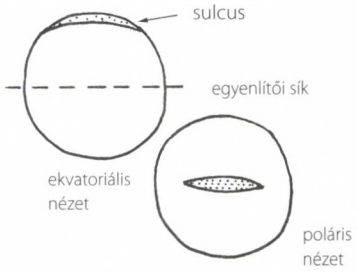

superbus Pompás. *Lilium superbum* (turbánliliom), *Gloriosa superba* (pompás liliom).
<lat.> superbus 3 = kimagasló, kiemelkedő, fenséges, pompás

superficialis Felületi, a felső felszínen megjelenő, ott található.
<lat.> superficialis = felszíni

superior Felső; pl. palea ~*, ovarium ~*.
<lat.> superior = feljebb lévő, felső, magasabban fekvő

supinus Heverő. Növénynévben pl. *Schoenoplectus supinus* (henye káka), *Potentilla supina* (henye pimpó), *Heliotropium supinum* (henye kunkor).
<lat.> supinus 3 = hanyatt fekvő, lusta; supino = hátrahajt, fektet

supra- (szupra-) Szóösszetételek előtagjaként valami feletti helyzetet jelent. Pl. szupraindividuális szerveződési szint*.
<lat.> supra = fölül, fent, előbb, azelőtt, azonfelül, rajta túl

supratectatus pollen Az a pollen*, amelynek tectuma* többrétegű és felszínén mintázott.

surculatus trichóma Cumi/szopóka alakú egysejtű szőr.

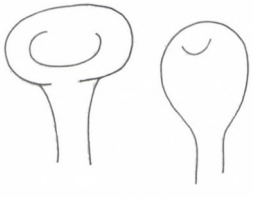

surculus → fattyúhajtás, vízhajtás
<lat.> surculus = oltóág, fiatal vessző

surcurrens Az a levél v. levélke, amely a tengelyhez való ízesülés után szárnyként felfelé hajlik. Pl. egyes páfrányok levélkéi.
↔ decurrens

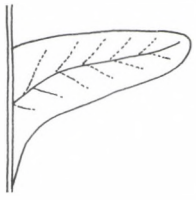

suspensor → csírafüggesztő

suspensor iniciális → csírafüggesztő iniciális

sutura → varrat
<lat.> sutura = varrat

sutura dorsalis → háti varrat

sutura ventralis → hasi varrat

syconium → fügetermés

syllepsis Az oldalágak fejlődésének az a módja, amikor az oldalrügyek* kifejlődése és belőlük az elágazások létrejötte között nincs nyugalmi periódus.
↔ prolepsis

sylleptikus ág Syllepsis* útján létrejött ágak.
↔ proleptikus ág

sylvigenesis Az erdő kialakulásának folyamata.
<lat.> silva = vadon, erdő(ség)

sympatria → szünpatria

sympetal → synpetal

symplast → szimplaszt

symplechosoma Különleges diktioszómák*, melyek több ciszternasorból állnak. Pl. egyes tagolt bazídiumú gombákban (*Phragmobasidiomycetes*) és egyes vörösmoszat- (*Rhodophyta*) fajokban.

sympleziomorf Olyan, egymással közeli rokonságban álló fajok, amelyek magukon hordozzák a közös őstől való származást bizonyító ősi, primitív bélyegeket.

symplicatus zóna A cönokarp* termőtáj magházának synascidiatus zóna* feletti része, ahol a termőlevelek összenövése majdnem teljes.
↔ asymplicatus, hemisymplicatus

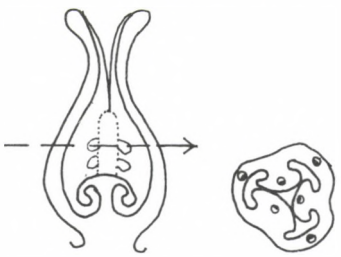

sympodialis elágazás → áltengelyes elágazás
↔ monopodiális elágazás

sympodialis monochasium → áltengelyes egyesbog

sympodium → áltengely

syn. <lat.> synonymon; synonymia rövidítése. Taxonómiai munkákban, egymással helyettesíthető nevek, fogalmak mellett a jelentése: azonosság, hasonlóság.

syn- (szün-), **sym-** (szüm-) <gör.> Szóösszetételek előtagjaként jelentése: együtt, egyszerre.

synandria, e. sz. **synandrium** → portokcső

synangium Egyes trópusi páfrányok (*Platycerium*, *Psilotum*) két v. több sporangiumának*, ill. egyes cikászok pollenzsákjainak* összenövése által keletkezett képlet.

synanthera Azoknak a növényeknek az összefoglaló neve, melyek virágában a portokok portokcsővé* nőttek össze. Pl. fészekvirágzatúak (*Asteraceae*).

synanthus levelek Azok a levelek, amelyek a virágokkal egy időben fejlődnek a növényen.
↔ hysteranthus levelek

synascidiatus zóna A cönokarp* termőtájnak alsó, magházi része, ahol a termőlevelek összenövése teljes.
↔ asymplicatus, symplicatus

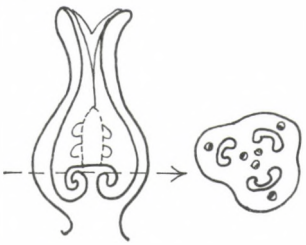

syncarp → synkarp

syncotylia Összenőtt sziklevelek*.

syncytium Több egymagvú sejt összeolvadásából keletkezett többmagvú polienergidás* sejttömeg.

syndetocheil sztóma Az a sztómatípus, amely keletkezésekor a protodermasejt* a levélér hossztengelyével párhuzamosan osztódik, és létrejön egy melléksejt-anyasejt és egy szeletsejt-anyasejt. Ez utóbbi újabb osztódása során létrehoz egy centrális helyzetű zárósejt-anyasejtet* és egy laterális melléksejt-anyasejtet*. Ez utóbbiból közvetlenül laterális mezogén* melléksejt* v. további osztódással mellék-* és koszorúsejt* keletkezik.
↔ haplocheil sztóma

synergida → segítősejt

synflorescencia → összetett virágzat

syngámia Ivarsejtek egyesülése.

syngenezis A portokok* összenövése portokcsővé*, miközben a porzószálak* szabadok.

synkarp termőtáj Olyan cönokarp* termőtáj, amelyben a termőlevelek* egymással összenőttek.

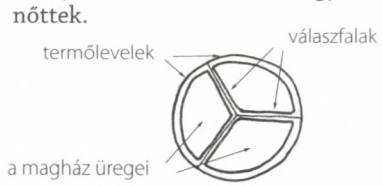

synkolp(or)átus pollen Olyan pollenszem*, amelynek kettő v. több egyszerű v. összetett kolpusza* van, és ezek végei a pólusokon anasztomizálnak*. Pl. lisztes kankalin (*Primula farinosa*).

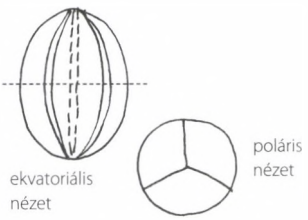

synoecius → synoicus

synoicus virágzat Olyan virágzat, amelyben porzós és termős virágok vegyesen fordulnak elő. Syn. synoecius.

synpatria → szünpatria

synpetal → forrtszirmú virág

synplast → szimplaszt

synpodiális elágazás Sympodiális elágazás*, általengelyes* elágazás.

synsepal → forrt csészéjű virág

syntípus Egy auctor* által a taxon* nevének eredeti leírásában elnevezett példányok (v. más anyagok: leírások, illusztrációk) egyike.

synzoospóra Egy sejtben képződő zoospórák* összessége.

SZ

szabadsejtképződés Sejten belüli sejtképződés. Az anyasejten* belül többszörös magosztódás történik (pl. előbb meiotikus*, ezt követően mitotikus*), majd minden sejtmagot a körülötte lévő citoplazmával együtt új sejtfal vesz körül, így az anyasejt falán belül több különálló sejt keletkezik.

szabadszirmú párta (corolla choripetala) Olyan virág, amelynek sziromlevelei* nem forrtak össze.
↔ forrtszirmú párta

szabálytalanul felnyíló toktermés Szabálytalan módon (nem egyenes vonalak v. lyukak mentén) felnyíló toktermés*. Pl. dohány (*Nicotiana*).

szacharóz (szaharóz) Nádcukor/répacukor. Glükóz* és fruktóz* összekapcsolódásával, víz kilépése közben keletkező diszacharid*. Összegképlete $C_{12}H_{22}O_{11}$. Nem redukáló hatású, vízben jól oldódik. A növényekben rendkívül gyakori, a fotoszintézis* egyik terméke.

szakadásos sejtközötti járat (rexigén intercelluláris) Úgy keletkezik, hogy a szomszédos sejtek egyenlőtlen növekedése miatt ébredő húzófeszültség szinte eltépi az érintkező sejteket, és az így létrejött szabálytalan üreg határán látszanak az elszakadt sejtfalmaradványok. Így keletkezik pl. a bélüreg*, ill. ez a folyamat játszódik le a protoxylem* és a metaxylem határán.
<gör.> réxis = szakítás

szalagosodás (fastiatio) A szár v. gyökér teratológiás* elváltozása, melyet okozhat a merisztémák* károsodása, bakteriális fertőzés v. mutáció*. Mivel a csúcsmerisztémák* nem a normális, kúp alakúak, hanem szélessé, lapossá válnak, a szár ilyenkor rendellenesen kiszélesedik és ellaposodik, „elszalagosodik" úgy, mintha sok szár lenne egymás mellett. Pl. gyermekláncfű (*Taraxacum*), kakastaréj (*Celosia*).

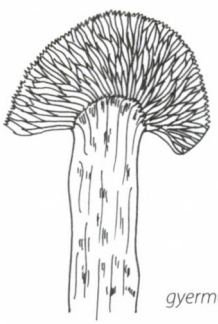
gyermekláncfű

szalicin Szalicilsavvá alakuló fenolglikozid, amely a fűz- (*Salix*) fajok héjkérgében* termelődik. Származékait a gyógyszer- és élelmiszeripar használja fel.

szalinitás Sótartalom. A természetes vizekben oldott ásványi sók százalékos aránya (gramm/100 gramm víz). A tengervizek sótartalma átlagosan 3,5%. A zárt tengeröblökben mért érték ennél valamivel magasabb, míg a folyótorkolatokban alacsonyabb.

szalmaszár (culmus) A pázsitfűfélékre (*Poaceae*) jellemző, hosszúszártagú*, el nem ágazó, egy évig élő lágyszártípus*, melynek szárcsomói* „bütykökként" jól láthatók, szártagjai* általában üregesek, kivétel: kukorica (*Zea mays*), cirok (*Sorgum*). A nóduszokon* egy-egy levél ered, s ezek két átellenes sorban, váltakozva helyezkednek el (disztichon*).

szamócatermés (fragum) Aszmagos termés-csoport*, mely felső állású magházból* ke-

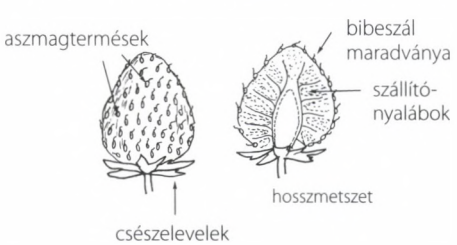

letkezik, aszmagjai a vacok*kúp felszínén v. abba kissé besüllyedve láthatók. Pl. földieper (*Fragaria*).

szapro- Az összetett szavak előtagjaként az utótagnak a korhadással, rothadással való kapcsolatát jelöli.
<gör.> sapros = rothadt, szétmállott

szaprobionta A szerves szennyeződéseket jól tűrő élőlény. Főleg a vizek minősítésében használatos szakkifejezés, amely olyan élőlényt jelöl, amely bomló szerves anyagokat tartalmazó, sokszor erősen szennyezett vizekben is képes tartósan fennmaradni.

szaprofita (saprophyta), e. sz. **szaprofiton** (saprophyton) Korhadéklakó heterotróf* élőlények. Holt növényi v. állati maradványok lebontásából élnek. Idetartoznak a nem élősködő baktériumok és gombák, valamint a nyálkagombák. A valódi szaprofiták klorofill* nélküliek, csakis bomló szerves anyagokkal táplálkoznak. Oxigén jelenlétében korhadást, hiányában rothadást okoznak. Egyes paraziták* átmenetileg ~ életmódot folytathatnak. Pl. a taplógombák először elhalt szöveteken telepszenek meg, később azonban a fa élő szöveteibe behatolva élősködnek. A virágos növények közt egyes családokban gyakori a ~ életmód, (pl. *Burmanniaceae*, *Triuridaceae*), ~ több hazai orchideánk, a madárfészek (*Neottia nidus-avis*), a bajuszvirág (*Epipogium aphyllum*), a korallgyökér (*Corallorhiza trifida*). Összefoglaló nevük: televénynövények.

szapromiofil virágok → légyvirágok

szarvacskaképzés Élesztőgombák és üszöggombák ivaros folyamatában lejátszódó jelenség: a gaméták*, ill. sarjsejtek egymás felé nyúlványt fejlesztenek, egyesülésük után jellegzetes H alakú v. súlyzó alakú zigóta* jön létre.

szaturáció Telítés.
<lat.> satur = jóllakott, telt

szájadék (stomium) A portok* felnyílásának helye.

szálka (arista) A kalász*virágzat külső toklászának* csúcsához (néha annak hátához v. aljához) hozzánőtt, gyakran térdesen hajlott és csavarodott képződmény. (A köznyelvben ezt nevezik „toklász"-nak.) Néha a pelyvák* csúcsán is előfordul ~. Pl. kakaslábfű (*Echinochloa crus-galli*).

szálkás levélcsúcs Olyan levéllemez, amelynek főere* a csúcson apró szálkában végződik. Pl. fehér disznóparéj (*Amaranthus albus*), takarmánybükköny (*Vicia sativa*).

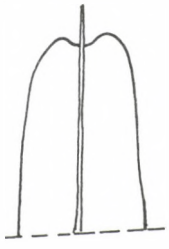

szállítónyaláb → edénynyaláb

szállítószövetek A tápanyagok szállítására differenciálódott sejtek. Sejtjei a legkisebb ellenállást nyújtva, a szállítás irányában megnyúltak, végfalaik rendszerint ferdén állnak, gödörkés sejtfalvastagodásuk* v. perforáltságuk lehetővé teszi a gyors diffúziós anyagáramlást, ill. e harántfalak teljesen felszívódtak.

szár A magasabbrendű növények leveleket és szaporító szerveket hordozó vegetatív szerve*. Elhelyezkedése szerint földfeletti* és földalatti ~akat* különböztetünk meg. Felépítése alapján lehet lágyszár* és fásszár*. Keresztmetszete rendszerint hengeres, de lehet szögletes, ill. bordázott.

száracska A lombosmohák hajtástengelyét nevezzük így, mivel morfológiai felépítése a szárhoz hasonló, de szövettani szerkezete kezdetleges. Az anyagszállítást hidroid* és leptoid* sejtek végzik.

szárazságtűrő (xerofiton, t. sz. xerofita) **növény** Azok a növények, amelyek alkalmazkodtak az olyan élőhelyhez, ahol vízhiány van, v. a víz felvétele valamilyen okból nehézségekbe ütközik. Az alkalmazkodás történhet bizonyos morfológiai bélyegek által (xeromorf növények*), ill. speciális biokémiai, élettani úton, pl. a gázcserenyílások működési ritmusa fordított lehet, azaz éjjel nyílnak.

száraz termések Azok a termések, amelyek termésfala érett állapotban vízvesztés következtében kiszárad. Lehetnek felnyílóak és zártak.

szárcsomó (nodus, nódusz) A szárnak* az a része, ahol a levelek erednek.
↔ szártag

szárgumó (tuber orthotropicum) A hajtástengelyen, annak alsó részén, a sziklevelek alatti (hipocotyl), esetleg feletti (epicotyl) szárrészen keletkező, raktározásra szolgáló megvastagodás. Mivel főtengely-eredetű, növényenként mindig csak egy fejlődik. Hypocotylgumóra példa a téltemető (*Eranthis hiemalis*), a ciklámen (*Cyclamen*), a karalábé (*Brassica oleracea* subsp. *caulocarpa* var. *gongyloides*).
↔ ággumó

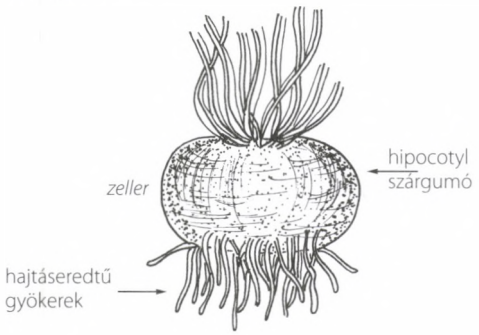

szárgyarapító kambium A másodlagos vastagodásra* képes szárak oldalmerisztémája*, amely eredetét tekintve lehet prokambium* maradvány, ill. létrejöhet ebből és a bélsugársejtek* redifferenciálódásával* keletkezett másodlagos merisztémával* való körré zárulásával. Felépítésében fuziform iniciálisok* és bélsugár-iniciálisok* vesznek részt.

szárkacs (cirrhus caulinus) Kapaszkodásra módosult csavarodó hajtásrész. Pl. komló (*Humulus lupulus*), lilaakác (*Wisteria*).
↔ ágkacs

szárlevél (folia caulina) A föld feletti hajtás nem talajközeli levelei.
↔ tőlevél

szárnyalt levél → szárnyasan összetett levél

szárnyalt szár (caulis alatus) Élein lefutó, kiálló lemezt viselő szár. Pl. rekettye (*Genista alata*), görvélyfű (*Scrophularia alata*). Syn. élelt szár.

szárnyasan hasadt (pinnatifid) **levél** Olyan tagolt levél*, amelynek hosszúsága legalább kétszerese a szélességének, és amelynek tagoló vonala* a fél levéllemez képzeletbeli felezővonaláig ér. Pl. mák (*Papaver*), tatárlaboda (*Atriplex tatarica*), réti margitvirág (*Chrysanthemum leucanthemum*).

szárnyasan karéjos (pinnatilobatus) **levél** Olyan tagolt levél*, amelynek hosszúsága legalább kétszerese a szélességének, s amelynek tagoló vonala* a fél levéllemez képzeletbeli felezővonalát nem éri el. Pl. kocsányos tölgy (*Quercus robur*).

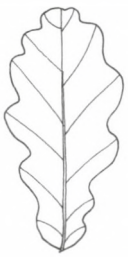

szárnyasan osztott (pinnatipartitus) **levél** Olyan tagolt levél*, amelynek hosszúsága legalább kétszerese a szélességének, és amelynek

tagoló vonala* átlépi a fél levéllemez képzeletbeli felezővonalát. Pl. szártalan aszat (*Cirsium acaule*), vastövű imola (*Centaurea scabiosa*).

szárnyasan összetett levél (folium pinnatum) Olyan összetett levél, amelynek levélkéi* a levélgerinc* két oldaláról erednek. Fajtái: páratlanul szárnyalt*, párosan szárnyalt*, félbeszárnyalt*, váltakozóan szárnyalt levél*. Syn. szárnyalt levél.

szárnyasan szeldelt (pinnatisect) **levél** Olyan tagolt levél*, amelynek hosszúsága legalább kétszerese a szélességének, és tagoló vonala* eléri a levél főerét*. Pl. varfű (*Knautia*).

szárnyasan tagolt levél Olyan tagolt levél*, amely levéllemezének hosszúság/szélesség aránya >2.
↔ tenyeresen tagolt levél

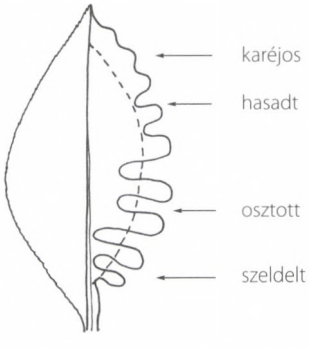

szárnyas erezet (nervatio pinnata) Olyan levél, amelynek erezete főérből* és oldalerekből* áll. Típusai: craspedodromus*, camptodromus*.
↔ tenyeres erezet

szárnyas levélnyél (petiolus alatus) Kétoldalt egy-egy lefutó, széles lemezt viselő levélnyél. Pl. citrom (*Citrus*).

szárnyas (alatus) **mag** Olyan mag, amelyen szárnyszerű függelék segíti a szél általi elterjedést. Pl. fenyők magja, ternye (*Alyssum*).

szárnyas makk → lependék

szárnymerisztéma (periferiális merisztéma) A nyitvatermők és a zárvatermők hajtáscsúcsában a bordamerisztémát* hengerpalástszerűen körbevevő promerisztéma*.

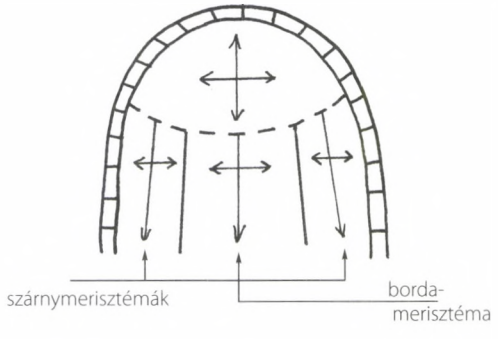

szárölelő levélváll Olyan ülő*, szíves vállú levél*, melynek válla a szárat egészen körülveszi, de egymással nem nő össze. Pl. bársonyos árvacsalán (*Lamium amplexicaule*), hosszúlevelű buvákfű (*Bupleurum longifolium*).

szárrafutó (decurrens) **levélváll** A száron a következő levélig lefutó vállú* levéllemez. Pl. nadálytő (*Symphytum officinale*), ill. egyes páfrányok levélkéinek* válla.

szárszukkulens növény Jellemzői: különböző alakú (lapos, hengeres, gömbös stb.) pozsgás* állományú, gyakran bordázott, módosult szár, amely rendszerint zöld színű, asszimilál, legfeljebb alsó részén fásodik el. Levelei csökevényesek, sokszor tövissé* redukálódtak. Pl. kaktuszfélék (*Cactaceae*), egyes kutyatej- (*Euphorbia*) fajok, selyemkórófélék (*Asclepiadaceae*), fészekvirágzatúak (*Asteraceae*) egyes fajai.

szártag (internodium) A hajtástengelynek két szomszédos szárcsomó* közti levéltelen része.
↔ szárcsomó

szártalan növény (planta acaulis) Látszólag szártalan, valójában zömök, rövidszártagú* növény, melyen a sűrűn álló tőlevelek* alkotta tőlevélrózsa* eltakarja a szárképletet. Pl. szártalan bábakalács (*Carlina acaulis*), szártalan kankalin (*Primula acaulis*).

szártövis (spina caulina) Csúcsrügyből* keletkező, rövidszártagú*, hegyes, merev szármódosulat. Pl. varjútövis (*Rhamnus catharticus*), vadkörte (*Pyrus communis*) termőnyársán*.
↔ ágtövis

szecernál Kiválaszt, váladékot termel.
<lat.> secerno 3 = elkülönít, elválaszt, kiküszöböl

szedertermés (baccarium) Csonthéjas* termés-csoport*, melynél a felső állású*, korikarp termőtájból* fejlődő termések a húsos vacok*kúpon helyezkednek el. Pl. szeder, málna (*Rubus*).

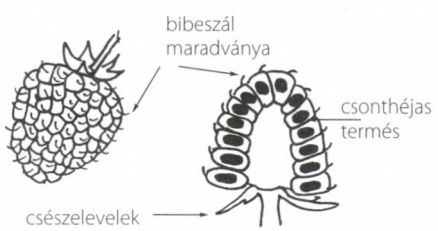

szegélyi (marginális) **placentáció** A magkezdemény* felfüggesztésének az a típusa, amikor a magléc* (placenta) a termőlevelek* szélén tapad. Pl. liliom (*Lilium*).
↔ csúcsi, fali, alapi, szögleti, tengelyi placentáció

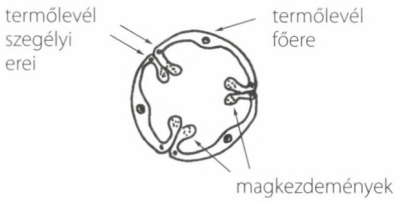

szegmentum **1.** Keletkezését, felépítését tekintve összetartozó rész. **2.** → interszeptum
<lat.> segmentum = szelet, zóna

szeizmonasztia Növényi helyzetváltoztató mozgás, melyet többféle környezeti hatás válthat ki: mechanikai behatások, sebzés, égetés, áramütés stb. A válasz turgoros* mechanizmuson alapul, és igen gyors. Pl. mimóza (*Mimosa pudica*) levélkepárjainak összecsukódása, Vénusz légycsapója (*Dionaea*) rovarfogó leveleinek mozgása.

szekció (sectio) Nemzetségen* belüli, faj* feletti rendszertani kategória. Írása nagy kezdőbetűvel és dőlt betűvel történik. Rövidítése: *sect.*, mely mindig megelőzi a ~ nevét.

szekréció (secretio) Az a kiválasztás, amelynek terméke még visszakerülhet a növény anyagcsere-folyamataiba.
<lat.> secretio = elkülönítés, elválasztás
↔ exkréció

szekréciós (glanduláris) **tapétum** A pollenzsákot* bélelő sejtrétegnek az a típusa, amely a pollenképzés során is megmarad, és mirigyváladékával táplálja a virágporszemeket. Pl. burgonyafélék (*Solanaceae*), harangvirágfélék (*Campanulaceae*).
↔ periplazmás tapétum

szekrétum (secretum) A kiválasztás során keletkezett olyan termék, amely még felhasználásra kerülhet az anyagcsere-folyamatokban.
↔ exkrétum

szekunder Keletkezési sorrendjét tekintve második.
<lat.> secundarius = másodlagos

szekunder anyagcsere → másodlagos anyagcsere
↔ primer anyagcsere

szekunder embriózsák A zárvatermők egymagvú primer embriózsáksejtjéből* jön létre a makrogametogenezis* során úgy, hogy annak haploid* magja 1–3 mitotikus osztódáson megy keresztül. Az így keletkező – többnyire 8 maggal rendelkező – megtermékenyítésre érett női gametofitont* nevezzük ~nak.
Típusai: monospórás*, bispórás*, tetraspórás embriózsák*.

szekunder endodermisz → másodlagos endodermisz

szekunder endospermium → belső táplálószövet

szekunder homorrhizás gyökér Az a mellékgyökérzet*, amely a hajtás alsó nóduszaiból* jön létre, és felváltja a gyökörcske*eredetű főgyökeret, amely megáll a fejlődésben. Pl. pázsitfüvek (*Poaceae*).
↔ primer homorrhizás gyökér

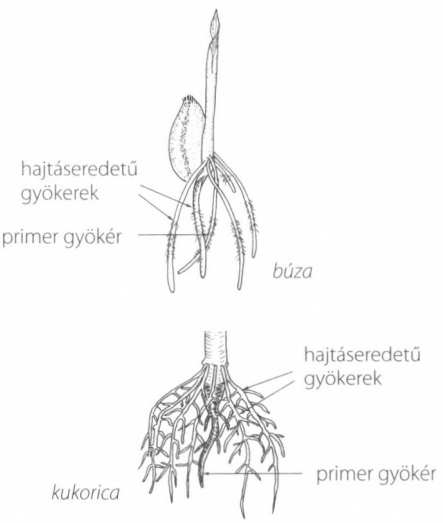

szekunder keményítő → keményítő

szekunder merisztéma → másodlagos merisztéma

szekunder metabolit A másodlagos (szekunder) anyagcsere* terméke.
↔ primer metabolit

szekunder poliandria A zárvatermők evolúciójára jellemző jelenség, a porzók számának megsokszorozódása. Aszerint, hogy az eredeti porzók helyzetéhez viszonyítva hol jelennek meg az új porzók, lehet: centifugális*, centripetális*, szeriális ~*.
↔ primer poliandria

szekunder szövetek Másodlagos merisztémák* osztódásának eredményeképpen létrejött szövetek.

szekvencia (sequentia) Sorrend.
<lat.> sequor = követ, sorrendben következik

szeldelt levél Az ilyen levéllemezre nagyfokú tagoltság* jellemző, mely a fél levéllemez képzeletbeli felezővonalánál is beljebb hatol, sőt elérheti a főeret*. Lehet: szárnyasan* és tenyeresen ~*.

szelekció Kiválogatódás. Olyan természetes v. mesterségesen előidézett folyamatok összessége, amelyek gátolják a populáció* bizonyos geno-* és fenotípusú* egyedeinek életben maradását v. szaporodását. Eredményeként a következő nemzedékben megváltozik a különböző genotípusok relatív gyakorisága. A kiváltó ok szerint lehet: természetes* és mesterséges ~*.
<lat.> selectio = kiválasztás, kiszemelés, válogatás

szelektív gyomirtó szer Olyan anyagok, amelyek csak bizonyos növénycsoportra fejtik ki hatásukat. Pl. csak egyszikűekre v. kétszikűekre hatnak.

szem 1. (oculus) A rügyre* használt kertészeti elnevezés. **2.** A kókuszdió (*Cocos nucifera*) termésének alapján található három kerek folt, melyek közül kettő a termőlevelek redukciója során jött létre, a harmadik, a legnagyobb és legpuhább a csírázás során a hajtás kibújására szolgál.

szemi- → semi-

szemlencse → okulár

szempajzs A szemzéskor* levett, a rügyet körülvevő, bőrszövettel fedett, pajzs alakú kéregdarab.

szemtermés (caryopsis) Felső állású*, monomer* v. polimer magházból* keletkezett száraz, zárt, egymagvú termés, melynek terméfala a maghéjjal összenőtt. Pl. pázsitfűfélék (*Poaceae*), sásfélék (*Cyperaceae*).

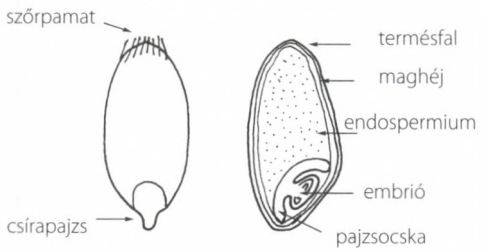

szemzés Növényi transzplantáció*, melynek során az egyéves vessző* egyetlen hónaljrügyét* egy kis pajzs alakú résszel (szempajzs*) együtt leválasztjuk, és ezt az alany* kérgén előkészített „T" alakú bemetszés héja alá illesztjük. Fajtái: hajtószemzés*, alvószemzés*.

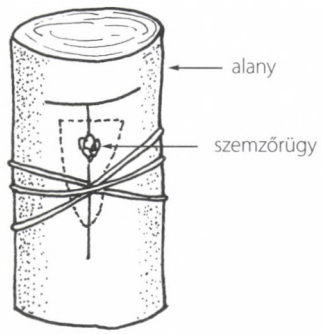

szeneszcencia Természetes öregedési folyamat, amely egy szerv v. szervezet működésének lelassulásával jár, majd megszűnéséhez vezet. Hormonok által szabályozott jelenség, többnyire a virágzás után veszi kezdetét. Legszembetűnőbb velejárója a klorofilltartalom csökkenése, így a növény fotoszintetikus képességének hanyatlása. A folyamatra jellemző a gerontoplasztiszok* megjelenése.
<lat.> senesco 3 = öregszik

szeneszcenciafázis Folyadékkultúrában fenntartott gombatenyészet életének utolsó, elöregedési szakasza, amelyre a sejtszám csökkenése és a sejtek pusztulása jellemző.
↔ lag periódus, idiofázis, trofofázis

szenzibilis Érzékeny.
<lat.> sensibilis = érző, érezhető

szepalum → csészelevél

szeparációs zóna → abszcissziós réteg

szeptális nektárium Olyan ovariális nektárium*, amely a synkarp* magház válaszfalain található. Pl. liliomfélék (*Liliaceae*), nősziromfélék (*Iridaceae*), banánfélék (*Musaceae*), amarilliszfélék (*Amaryllidaceae*).

szeptátus Válaszfalakkal (szeptum*) tagolt.

szepticid toktermés (capsula septicida) A termőlevelek* összenövése mentén, a válaszfalaknál felnyíló szárazfalú termés. Pl. orbáncfű (*Hypericum*), őszi kikerics (*Colchicum*).

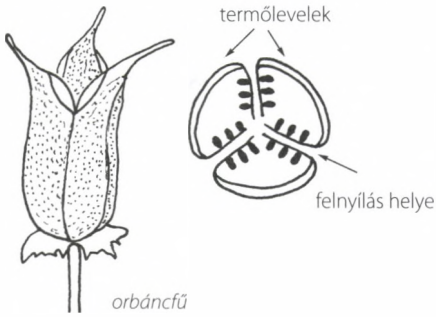

szeptifrag(ilis) toktermés (capsula septifraga) A termőlevelek* összenövése és a főerek mentén felnyíló szárazfalú termés. Pl. ricinus (*Ricinus*), maszlag (*Datura*).

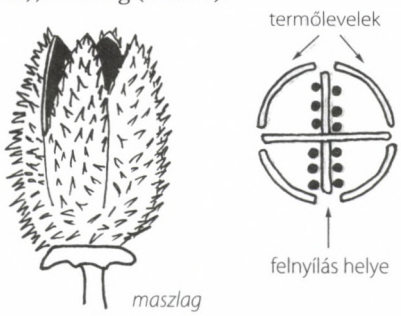

szeptum (septum) Válaszfal.

szeriális mellékrügyek Olyan mellékrügyek*, amelyek a főrügy* felett egy sorban helyezkednek el. Pl. lonc (*Lonicera*).
↔ kollaterális mellékrügyek

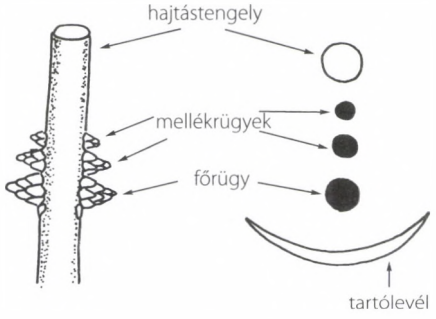

szeriális poliandria (serialis dédoublement) A porzósokszorozódás (poliandria*) egyik típusa, amelynél az új porzók a régi porzók között oldalirányban keletkeznek, és az eredeti porzók közötti tereket töltik ki. Pl. rózsafélék (*Rosaceae*).
↔ centrifugális, szeriális ~

szeriesz (series) A taxonómiai hierarchiában* faj* feletti és szekció* alatti kategória. Rövidítése: *ser.*

szerpentin Bázikus jellegű mélységi magmás (intrúziós) kőzet, amely vulkáni folyamat során keletkezik, de nem ömlik ki a felszínre, hanem a kéreg nyomása alatt átkristályosodik, és csak később, a felszíni kőzetek erózió-ja következtében jut felszínre. Igen ellenálló, lassan bomló kőzet, amelyen a talaj csak igen lassan alakul ki, és ezért a pionír növényzetet* igen hosszú ideig képes megőrizni. Igen nagy Fe-, Mg-, Ni-, Cr-, Co-, ill. kevés Ca-, N-, K- és Al-tartalom jellemzi. Ez a nehézfémekben való szélsőséges gazdagság erősen szelektálja a növényzet összetételét, igen nagy az endemizmusok* száma.

szerv Az élőlények olyan többsejtű, körülhatárolható része, amely meghatározott alaki és szöveti felépítéssel, valamint sajátos működéssel bír. A növény életében betöltött szerepük alapján vegetatív* és reproduktív ~eket* különböztetünk meg.

szervátültetés (transzplantáció) A kertészek, növénynemesítők által használt vegetatív szaporítási* módszer. Fajtái: oltás*, szemzés*.

szervezet (organizmus) Egy élőlény, pl. növény, állat, mikroorganizmus stb.

szesszilis Helyhez kötött, helyét nem változtató.
<lat.> sessio = ülés, üldögélés

szexuális dimorfizmus → ivari dimorfizmus

szélmegporzás (anemofília) Szél általi virágporszállítás. Az ilyen megporzáshoz alkalmazkodott növények virágai többnyire lombfakadás előtt nyílnak, virágtakaró nélküliek, virágporuk szélpollen*. Pl. pázsitfüvek (*Poaceae*).

szélpollen Szélmegporzás* által szállított virágpor.

szélporozta → szélmegporzás

szénanátha → pollenallergia

szénhidrátok Az élő szervezeteket felépítő szerves vegyületek egyik csoportja, melyek szénből, hidrogénből és oxigénből állnak. Az idetartozó egyszerű cukrok (monoszacharidok*) egyetlen cukormolekulából állnak, míg az összetett cukrok (poliszacharidok*) több cukormolekula összekapcsolódásából jönnek létre.

szferikus aberráció → gömbi eltérés
↔ kromatikus aberráció

szfero- Szóösszetételek előtagjaként az utótag gömb alakját, gömbbel való bármiféle kapcsolatát jelenti.
<gör.> sphaira = labda

szferokristály Gömb alakú kristály. Pl. inulin*kristály, keményítőkristály*.

szferoszóma (sphaerosoma) A növényi sejt fénymikroszkóppal is felismerhető, erősen fénytörő, 1–1,5 μm átmérőjű, gömb alakú sejtszervecskéje. Szerepe a sejt zsíranyagcseréjében van.

szfingofil virágok Szendervirágok, melyek este nyílnak, és szenderek, éjjeli lepkék végzik beporzásukat. Pl. fehér mécsvirág (*Melandrium album*), habszegfű- (*Silene*) fajok.

szifonális (tömlős) **szerveződési szint** Algák egyik szerveződési szintje. Egysejtű, de soksejtmagvú (polienergidás) sejt. Pl. *Caulerpa*.

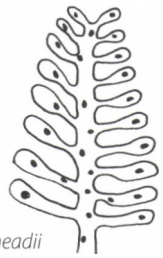

Caulerpa asmeadii

szifonokladiális szerveződési szint Az algák egyik szerveződési szintje. Többsejtűek, sejtjeikben több sejtmaggal (polienergidás sejtek). Pl. *Cladophora* elágazó fonalas zöldmoszat.

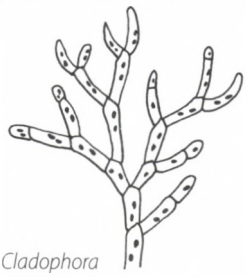

Cladophora

szifonosztéle A sztéle* evolúciójának* korai állomása, amikor a protosztéle* fatestében megjelent a bélszövet*. Syn. ektofloikus szifonosztéle.

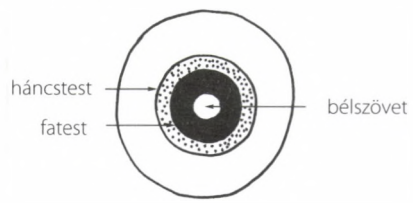

szignifikanciavizsgálat Statisztikai próba annak eldöntésére, hogy valamilyen kísérlet, kezelés, felmérés eredményeként kapott adatok megfelelnek-e az elméletileg várt értékeknek, v. jelentős eltérést mutatnak tőle. Akkor tekintik szignifikánsnak a különbséget, ha a valószínűségi érték (P) kisebb, mint 5%, → khinégyzet próba*.

szignifikáns Jelentéssel bíró, eldöntő, fontos. <lat.> significo 1 = jelent, értésére ad, megjelöl

szíjács (alburnum) A többéves, másodlagosan vastagodott* fák fatestében* a működő, vízszállításban még részt vevő évgyűrűk* összessége. A geszt* és a kambium* között helyezkedik el. Az előbbitől világosabb színe miatt jól elkülöníthető.

szikközépi (mezocotyl) **szár** Az egyszikű embrió* tengelye, melynek oldalához simul az egyetlen sziklevél*, a scutellum*.

sziklevél (cotyledon) A virágos növények magjában található első levél(ek), mely(ek)nek a csíranövény táplálásában van szerepe. Egyes magvak csírázásakor* a magban marad (hipogeikus csírázás*), más magvakban kibújik a magból, és a talaj fölé emelkedik (epigeikus csírázás*). Ilyenkor fotoszintetizáló levéllé alakul, amely egyes növényeknél később lehull (pl. bab), másoknál végleges levélként megmarad (pl. ricinus). A sziklevelek száma a rendszerezés egyik alapja, a nyitvatermők magja sok (5–18) sziklevelet tartalmaz, a zárvatermők egyik osztályában (egyszikűek) magonként egy, a másik osztályban (kétszikűek) pedig kettő található belőle.

szik(levél) alatti (hypocotyl) **szár** A csíranövény hajtásának sziklevél* alatti része. A föld

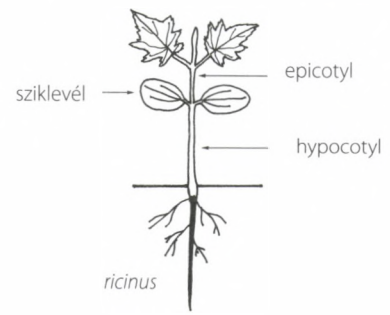

feletti csírázásnál* különösen fontos szerepe van, mert megnyúlása révén a sziklevele(ke)t kitolja a magból.

szik(levél) feletti (epicotyl) **szár** A csíranövény hajtásának sziklevél* feletti része.

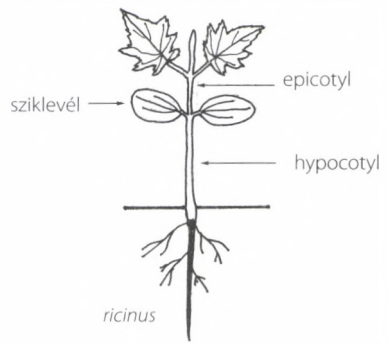

szilárdító alapszövetek (sztereoma) A növényi test szilárdságát, teherbíró képességét biztosító szövetek, melyek sejtjeinek falai v. helyenként (kollenchima*), v. egyenletesen vastagodottak (szklerenchima*).

szim-, szin- Szóösszetételekben igekötőként szoros kapcsolatot fejez ki.
<gör.> syn- = -val, -vel, együtt

szimbionta Az olyan élőlény, amely szimbiózisban* él egy másik szervezettel.

szimbiózis (symbiosis) Két v. több különböző fajú szervezet (növény-növény, növény-állat) szoros együttélése, melyben mindkét fél kölcsöns előnyökhöz jut.
<gör.> symbiósis = együttélés

szimmetria Speciális geometriai transzformáció, mely lehet pontra, tengelyre v. síkra való tükrözés. Ha egy alakzatot egy ~ önmagába visz át, akkor az alakzatot szimmetrikusnak mondjuk. Morfológiában a testrész szimmetriáját a radiális* síkok segítségével határozzuk meg, azt állapítjuk meg, hogy az hány radiális síkkal osztható két egyenlő, szimmetrikus félre. Fajtái: sugaras*, kétoldali* ~, egyszimmetriájú (zigomorf*) és részaránytalan (aszimmetrikus*).
<gör.> symmetria = (rész)arányosság

szimpatria (sympatria) → szünpatria

szimplaszt A növény testét felépítő sejtek protoplasztjai* és az őket összekötő plazmodezmák* által kialakított egységes plazmatikus hálózat. A növényi testben az oldott anyagok a ~on át szállítódnak nagyszámú sejten keresztül anélkül, hogy határhártyát kellene keresztezniük, és ez energetikai szempontból előnyös, → szimplasztikus transzport.
↔ apoplaszt

szimplasztikus növekedés Kiegyenlített sejtfalnövekedés. Az a növekedés, amely során a sejtek egy csoportja együtt növekszik, és – bár a sejtek különböző alakúak és helyzetűek lesznek – mivel a sejtfal növekedése egyenletes, a sejtek szomszédos sejtekkel határos sejtfalaiban nem következik be változás, azaz új sejtfalkapcsolatok nem keletkeznek.
↔ intruzív növekedés

szimplasztikus transzport A protoplasztok* és az őket összekötő plazmodezmák* által kialakított egységes plazmatikus hálózaton belüli, a koncentrációgrádiens által meghatározott, sejtről sejtre való szállítás. Ennek sebessége legtöbbször kisebb, mint az apoplasztban*.

szimptóma <gör.>, <lat.> Kórtünet.

szimultán festés → kettős (v. többes) festés

szimultán osztódás Egyidejű osztódás. A meiotikus* sejtosztódásnak az a típusa, amikor a keletkező 4 haploid* sejtmag kialakulását követően egyszerre jönnek létre a sejtfalak, és egy időben keletkezik a 4 új sejt. Pl. sok kétszikű növény pollenszemeinek* és a mohák spóráinak* keletkezése.
↔ szukcedán osztódás

szinapil-alkohol Kétszikűek lignin*molekuláinak felépítésében a koniferil-alkohol* mellett legnagyobb mennyiségben részt vevő fenolvázas alkohol. (A kumaril-alkohol* ezek mellett csak nyomokban található ezekben a növényekben.)

szindróma (syndroma) Tünetcsoport, amelyek együttesen jellemzőek valamely betegségre.

szinerézis A növényi sejt öregedése következtében a citoplazma zsugorodása.

szinergida → segítősejt (synergida)

szinergizmus Az a jelenség, amikor két hatóanyag együttesen alkalmazva kölcsönösen felerősíti egymás hatását. Pl. növényvédő szerek kombinatív alkalmazása.

színi eltérés (kromatikus aberráció) Színszórás. A fénymikroszkóp* tárgylencséjének* az a tulajdonsága, hogy a megvilágításhoz használt fehér fény különböző komponenseit nem egyforma mértékben téríti el, a rövidebb hullámhosszú sugarak közelebb egyesülnek, a hosszabb hullámhosszúak pedig távolabb, így a tárgy képe színes gyűrűkből álló elmosódott folt lesz. Kiküszöbölésére akromatikus* lencserendszert használnak.
↔ gömbi eltérés

szinonim 1. Ugyanazon rendszertani csoport több neve közül az egyik. **2.** Szakkifejezést egyenértékűen helyettesítő másik elnevezés. Rövidítése: syn.
<gör.>, <lat.> synonym = rokon értelmű

színtest → plasztisz

szirenin Egyes (rajzóspórás) gombák női gamétái által kiválasztott vegyület, mely a hím gamétákat kemotaxisra* készteti.

sziromkörröm (unguis petali) A szabad sziromlevél alsó, keskeny része.

sziromlevél (petalum) A virág takaróleveleinek* egyik fajtája. Általában színes, ami a rovarmegporzás szempontjából lényeges. Egy virágban a sziromlevelek összessége a párta*.

szisztematika A taxonómiai* kutatás része, a taxonok* alaktani variációit tárja fel.

szisztemikus növényvédő szerek Olyan rovarirtó v. gombaölő szerek, amelyek a gyökéren v. a leveleken keresztül bejutnak a növénybe, és növényi nedvek útján, nem pedig közvetlen érintkezéssel (kontakt mérgek*) fejtik ki hatásukat.

szivacsos becő (siliqua spongiosa) Belül szivacsos állományú, felfújt becőtermés*. Pl. retek (*Raphanus sativus*).

szivacsos (spongiosus) **parenchima** A levélben található egyik valódi alapszövet*, mely különböző alakú, gyakran lebenyeket viselő sejtekből áll, közöttük sok sejtközötti járattal*.

szíves vállú levél A vállán szív alakú levél. Pl. méreggyilok (*Cynanchum vincetoxicum*), macskahere (*Phlomis*), farkasalma (*Aristolochia*).

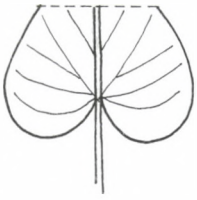

szívógumó (tuber hauriens) Egyes talajlakó holoparaziták* megvastagodott élősködő gyökere, mely közvetlenül a gazdanövény gyökerére telepszik rá. Pl. vajfű/szádor(gó) (*Orobanche*).

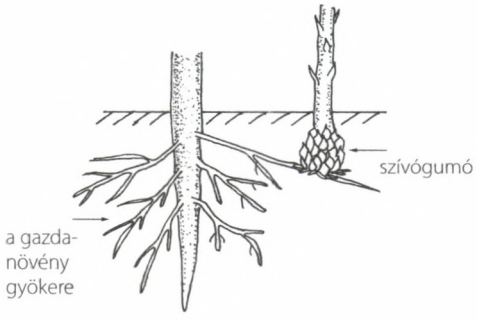

szívógyökér (haustorium, hausztórium) Olyan élősködő növényeken fordul elő, amelyeknek kifejlett állapotukban rendes működésű gyökereik nincsenek. A holoparazita* *Cuscuta* (aranka) a gazdanövény háncsrészébe*, a hemiparazita* fagyöngy (*Viscum*) a farészbe* bocsátja szívógyökereit.

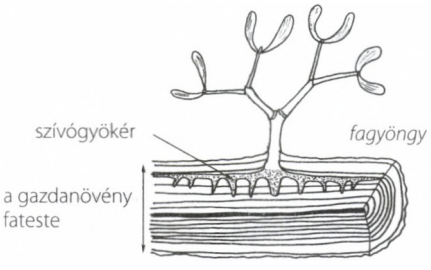

szívószemölcs (verruca hauriens) A talajlakó félélősködőkön* fordul elő, amelyek a talajban csíráznak, itt élnek, de rendes működésű gyökereiken még ~ök is vannak, amelyekkel a gazdanövény gyökerére rátapadnak, és táplálékot szívnak el tőle. Pl. zsellérke (*Thesium*), kakascímer (*Rhinanthus*), csormolya (*Melampyrum*).

szívstádium Az embrió* fejlődésének az a – kétszikűekre jellemző – fázisa, amikor a kétpólusú embrión megjelenik a két sziklevéldudor.
↔ gömb-, torpedóstádium

szklereida A szklerenchima*sejtek parenchima* alakú típusa. Sejtfala egyenletesen, erősen vastagodott, ligninnel* erősen átitatott. Alak szerinti típusai: kősejt-*, brachi-*, makro-*, oszteo-*, asztero-*, tricho~*.

szklerenchima (sclerenchyma) Teljesen kifejlődött növényi szervekben található, egyenletesen és erősen vastagodott sejtfalú, elhalt sejtekből álló szilárdító alapszövet*. Kétféle sejttípusa a szklereida* és a szklerenchimarost*.

szklerenchimarost Hosszú, orsó alakú, vastag falú elhalt sejt. Kötegekbe rendeződve, sejtfalai magas lignintartalma* miatt a növény nagy teherbírású sejttípusa.

szklerócium → sclerotium

szklerofillia (sclerophyllia) **1.** Ökomorfológiai* fogalom, meghatározása a levél száraz súlyának és nedves súlyának hányadosából történik. Fokozatai: oligoszklerofill*, hiposzklerofill*, mezoszklerofill*, szklerofill*. **2.** Évszakosan száraz-meleg (pl. mediterrán) éghajlat örökzöld növényzetének, az ún. keménylombú erdőknek jellemzője a fák és cserjék bőrnemű levélzete, a ~.

szklerofill levél (sclerophyll) Más néven subcoriaceus, az a levél, amely szilárdító elemekben gazdag, kemény tapintatú, bőrnemű, száraz súly/nedves súly hányadosa ≥ 0,41–0,489.

szkoto- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a sötétséggel való kapcsolatát jelenti.
<gör.> skotos = sötétség, homály

szkotofil fázis A növény egyedfejlődésének az a szakasza, amelyet a fény kifejezetten gátol.
<gör.> skotos = sötétség + phil

szkototropizmus Árnyék által kiváltott helyzetváltoztató mozgás. Trópusi liánok* csíranövénykéje a horizont legsötétebb pontja felé növekszik, mivel ez az árnyék általában egy nagytermetű fától származik, amelyre azután majd felkapaszkodik.

szol Kolloid*, azaz 1–500 nm (nanométer*) méretű részecskéket tartalmazó diszperz rendszer.

szolenosztéle → amfifloikus szifonosztéle

szoliter növény Kertészeti gyakorlatban az olyan növény, amelyet nagy térigénye és alakjának érvényesítése miatt magányosan ültetnek.
<lat.> solitarius 3 = magányos

szolvens Oldószer.
<lat.> solvo = old

szomatikus Testi, testhez tartozó.
<gör.> sóma = test

szomatogámia Az ivaros szaporodásnak az a speciális formája, amelynél egyáltalán nincsenek ivarsejtek, így normális testi sejtek egyesülnek. Pl. *Basidiomycetes* (bazídiumos gombák).

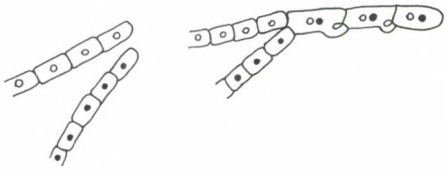

szomszéd megporzás (geitonogámia) Az allogámia* egyik formája, az a megporzási* mód, amikor egy növény egyik virágának pollenje* ugyanazon egyed másik virágában okoz megporzást. Pl. a fészekvirágzat* egyes virágai között.

szórás (standard deviáció) Az a mérőszám, amely megmutatja, hogy a mérési adatok mennyire térnek el az adatsorozat egészét jel-

lemző középértéktől. A variancia* négyzetgyöke. Jele: S.

szórásnégyzet (variancia) A valószínűségi változó várható értéke körüli ingadozások átlaga. Azt fejezi ki, hogy a mért adatok mennyire térnek el az adatsorozat középértékétől. Egy „n" elemű adatsor ~ét úgy kapjuk meg, hogy az átlagtól való eltérések négyzetének összegét elosztjuk (n–1)-gyel.

szorédium → soredium

szóróotermések A termések elterjedésbiológiai szempontból való osztályozásának az a csoportja, ahol a termések önmaguktól nyílnak fel és bocsátják szabadon magjaikat. Pl. száraz toktermések*.

szórt elágazás Fák lombkoronájának* alakját meghatározó tulajdonság. Pl. bükk (*Fagus*), tölgy (*Quercus*), fűz (*Salix*), nyár (*Populus*).

szórt (spirális/diszperz) **levélállás** Az a levélállás, amikor szárcsomónként* egy levél ered, s a levelek eredési helyét képzeletben összekötve egy csavarvonalat kapunk (spirosztichon*). Jellemzésére az a tört szolgál (pl. 1/2, 1/3, 2/5, 3/8 stb.), amelynek számlálója megadja, hogy két, fedőhelyzetű levél közt hány teljes fordulatot ír le a spirál, a nevező pedig az eközben érintett levelek számát mutatja. E törtek ún. Fibonacci*-féle számsort képeznek.
↔ örvös, keresztben átellenes, kétsoros levélállás

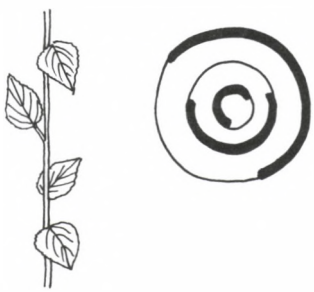

szórtlikacsú fa Fatestének* évgyűrűiben* a tracheák* nagyjából egyenletesen oszlanak el. Pl. bükk (*Fagus*), nyír (*Betula*), juhar (*Acer*).
↔ gyűrűslikacsú fa

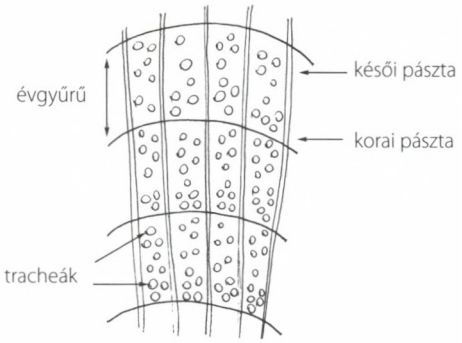

szórusz → sorus

szögleti (anguláris) **placentáció** A magkezdemény* felfüggesztésének az a típusa, ahol placenta* az üregekre tagolt magház válaszfalainak szögletében fejlődik. Pl. tulipán (*Tulipa*).
↔ csúcsi, fali, szegélyi, alapi, tengelyi placentáció

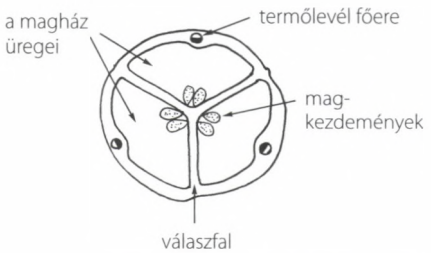

szögletsejtek A bélsugarak* alsó és felső terminális* sorait alkotó sejtek.

szökőkút forma Egyes fonalas szerveződésű* teleptestű növényekre jellemző, hogy fonalaik posztgenitális* összerendeződése szökőkút formában történik, ennek eredményeképpen egy filloid* képlet jön létre. Pl. *Melobesia* vörösmoszat.
↔ tengelyfonál forma

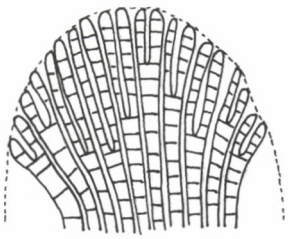

Melobesia

szőlőcukor → glükóz, dextróz

szőr → trichóma

szőralap A növényi szőrnek az a része, amely az epidermiszsejtek szintjében van.
↔ szőrtest

szőriniciális (trichoblast) Plazmában gazdag szőrképző sejt, mely a protoderma* sejtjeinek többnyire inekvális osztódásakor* keletkező két sejt közül a kisebb méretű, plazmában gazdagabb sejt. Az epidermisz* trichómáit* és a rizodermisz* gyökérszőreit* hozzák létre.

szőrösödő (pubescens) Rövid, finom, rányomott, alig látható szőrzettel borított. Pl. molyhos tölgy (*Quercus pubescens*).

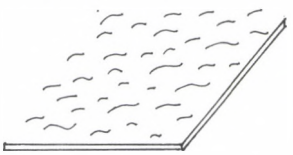

szőrtest A növényi szőrnek az a része, amely az epidermiszsejtek szintje fölé emelkedik.
↔ szőralap

szőrzet (indumentum*) Egy növényen lévő szőrök összessége.

szöszös (villosus) Sűrű, többé-kevésbé elálló, lágy szőrzettel borított. Pl. *Vicia villosa* (szöszös bükköny).

szövet Közös eredetű, hasonló felépítésű és működésű sejtek csoportja. Sejtjei között plazmafonalak* tartanak kapcsolatot.

szövetes-telepes szerveződési szint A telepes növények (*Thallophyta**) legmagasabb szerveződési szintje, melyre valódi, többnyire csúcssejtből képződő szövetek jellemzőek. Pl. barnamoszatok (*Phaeophyta*), májmohák.

szövetkultúra → szövettenyészet

szövetrendszerek (összetett szövetek) Az egyszerű szövetek* származásilag összetartozó, különböző működésű, de helyben és időben rendezett csoportjai. Bőrszövetrendszer*, szállítószövet-rendszer*, alapszövetrendszer*.

szövettenyészet (micropropagatio) Izolált szöveti sejtek fenntartása és tenyésztése steril körülmények között, megfelelő összetételű szilárd v. folyékony tápközegben. Pl. karalábé (*Brassica oleracea* subsp. *caulocarpa* var. *gongyloides*) bélparenchimasejtjéből*, ill. sárgarépa (*Daucus carota*) háncs-parenchima*sejtjéből teljes növény regenerálódhat*.

sztachiospória Az az elmélet, amely a virág termőleveleit* tengelyeredetűnek tartja.

sztato- → stato-

sztatolit → statolith

sztenök fajok → szűktűrésű fajok

sztereo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a térrel, térbeli helyzettel való kapcsolatát, ill. állandó voltát jelenti.
<gör.> stereos = merev, kemény, szilárd

sztereoizoméria Térizoméria. Az a jelenség, amikor az azonos összegképletű vegyületek az atomok és atomcsoportok kapcsolódásában, térbeli elrendeződésében különböznek egymástól. A cisz-izomerben az azonos atomok, atomcsoportok azonos, a transz-izomerben ellenkező oldalon állnak.

sztereoma → szilárdító alapszövetek

sztereomorf virág A zigomorf* virág evolúciójának alsó negyedkori állomása. A virágok aktinomorfok*, a takarólevelek száma lecsökkent és állandó.
↔ amorf, haplomorf, pleomorf

sztereotropizmus → tigmotropizmus

sztéle → központi henger
<gör.> stélé = feliratos kőlap

sztochasztikus modell Matematikai modell olyan rendszerek jellemzésére, amelyek működését véletlen események ingadozásai zavarják. (Pl. számítógépes modell a populációk* növekedésének leírására.)

sztóló → tarack

sztóma Gázcserenyílás*. A primer bőrszövet* speciális képződménye, amely két zárósejtből* és melléksejt(ek)ből* áll. A zárósejtek által közrefogott légrés* szerkezete keresztmetszetben tanulmányozható legjobban.

sztómaindex (S_i) Az a szám, amely egységnyi területen megmutatja a gázcserenyílások számának arányát az összes bőrszöveti sejthez képest. Meghatározása egy tört segítségével történik:

$$S_i = \frac{S}{S+E}$$

Ahol
S = sztómaszám,
E = epidermiszsejtszám.

sztómakeresztmetszet A zárósejtek* felső és alsó tangenciális* oldalukon egy-egy kutinlécet* viselnek, a felsők között található a bejárati nyílás, amely az előudvarba vezet. A két zárósejt hasi domborulata zárja közre a középrést, mint a légrés* legszűkebb terét, ez az utóudvarba torkollik, amelyből a kijárati nyílás vezet a levél mezofillumának* intercellulárisaiba*.

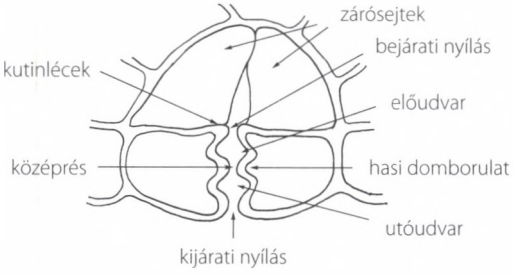

sztómakripta A levelek fonáki oldalán található, sokszor szőrökkel borított bemélyedések, amelyek mélyén ülnek a gázcserenyílások. A szárazságtűrés egyik fontos xeromorf bélyege*.

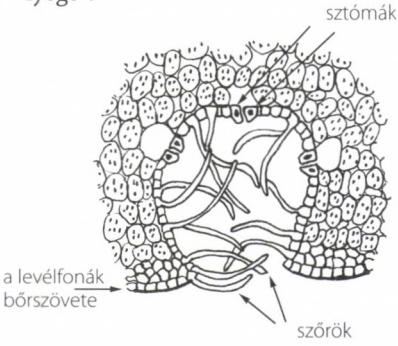

sztómamelléksejtek → melléksejtek

sztómatípusok A gázcserenyílások osztályozása egyedfejlődésük, melléksejtjeik* száma és elhelyezkedése, zárósejtjeik* nyílása alapján történik.

sztómium (stomium) A portok szájadéka*.

sztróma **1.** (mátrix/sztrómamátrix) A sejtorganellumok* plazmatikus alapállománya. **2.** Termőtestpárna. Az tömlősgombák (*Ascomycetes*) meddő hifákból* álló, tömör képződménybe ágyazott csoportos termőtestjei*.
<gör.> stróma = ágy, szalmazsák

sztrómatilakoid A kloroplasztisz* belső membránrendszerének* azok a részei, amelyek a sztrómán* átívelve összekötik a gránumokat*.

sztromatolit Finoman rétegzett, szabálytalan csöves szerkezetű mészkő, amelynek létrehozásában kékalgák játszanak/játszottak szerepet.

szub- → sub-

szubalpin Alpokaljáról való.
<lat.> subalpinus 3 = az Alpok lábánál fekvő

szuberin (suberin) → para

szuberinizáció Parásodás.

szubhimémium → subhymenium

szublimáció Szilárd anyag közvetlen, megolvadás nélküli átmenete légnemű halmazállapotba.
<lat.> sublimo 1 = levegőbe emel, felemel

szubmerz (submersus) Alámerült, víz felszín alatt lévő. Syn. immerz.
<lat.> submergo 3 = alámerül, elsüllyed

szubszidiáris sejtek → (sztóma)melléksejtek
<lat.> subsidiarius = tartalékos, tartalék

szubsztitúció (substitutio) A plagiotróp* sympodiális* elágazásrendszer kialakulásának egyik módja. Minden sympodiális egység morfológiailag nagyon hasonló az azt megelőzőhöz.
↔ appozíció(2)

szubtrakció Kivonás.
<lat.> subtraho 3 = alóla elvon, eltávolít

szubsztrátmicélium A tápanyagban gazdag helyeken, ill. a szubsztrátba* süllyedt, gazdagon elágazó gombafonalak szövedéke.
↔ légmicélium

szubsztrát(um) **1.** Az az anyag, amelynek átalakulását az enzim katalizálja. **2.** A gombák életműködéséhez szükséges tápanyagdús közeg. **3.** Aljzat.
<lat.> substruo 3 = alapot rak, az alapját megveti

szubtrópusi klímaöv A mérsékelt égöv és a trópusok közt, a térítők mentén (20–35 szélességi fokok által határoltan), a leszálló antipasszát szelek hatása alatt lévő száraz övezet.

szukcedán festés → kettős (v. többes) festés

szukcedán osztódás Egymás utáni osztódás. A meiózisos* sejtosztódásnak az a típusa, amikor az osztódás első szakasza után mindjárt sejtfal képződik. A spóraanyasejt falán belül először 2 sejt keletkezik, majd ezek magjainak további osztódása után (második főszakasz) jön létre a 4 sejt. Pl. egyszikűek pollenszemeinek* keletkezése.
↔ szimultán osztódás

szukcedán pollenképződés → szukcedán osztódás

szukcesszió A növénytársulások* egy területen végbemenő egyirányú változása, időbeli egymásra következése. Lehet előremutató, progresszív folyamat, amely a kezdeti (pionír*) társulástól a zárótársulás* kialakulásáig tart. Pl. egy sziklás terület benépesülése v. egy tó feltöltődése. A regresszív ~ (degradáció*) ellenkező irányú változást eredményez.
<lat.> successio = (be)következés, utódlás, más helyére való lépés

szukkulencia → pozsgás

szukkulens → pozsgás
<lat.> succus = nedv, lé

szulkátus A pollenszemek* régebbi nevezéktana szerint az a virágporszem, amelynek disztális pólusán* barázda (sulcus) található.

szulkusz (sulcus) **1.** Hosszúkás, barázda alakú pollenapertúra*. **2.** Páncélos ostoros moszatok sejtjének hasi oldalán található csatorna, amelyben a „hosszú" ostor* foglal helyet.
<lat.> sulcus = barázda

szuper- (super-) Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak valami feletti, valamin felüli voltát jelenti. Syn. <gör.> hyper-.
<lat.> super = fent, még inkább, túlságosan.

szuperponált Fedő, takaró helyzetű.
<lat.> superpono 3 = rátesz, rárak

szuperpozíció Az örvös levélállás* egyik szabályszerűsége, miszerint minden második nóduszon* eredő levelek egymással fedő helyzetben vannak.

szupraindividuális szerveződési szint Egyed feletti szerveződési szint*. A szünbiológiai* tudományok, elsősorban az ökológia* és a társulástan* területei.
<lat.> supremus = legfelső, legmagasabb, legutolsó, végső + individuum = atom, parányi rész

szupresszió Gátlás.
<lat.> suppressio = elnyomás, gátlás

szúrós (apiculatus) **levélcsúcs** Olyan levél, amelynek csúcsa* rövid, éles pontban végződik, tövistől*, szálkától* stb. hegyes végű. Pl. közönséges boróka (*Juniperus communis*), agáve (*Agave*).

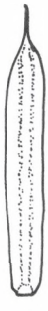

szuszpenzió Durva diszperz rendszer, a szilárd anyag részecskéi lebegnek a folyékony közegben, majd hosszabb-rövidebb idő után leülepednek.
<lat.> suspensus = függő, lebegő

szuszpenzor → csírafüggesztő

szűktűrésű (stenök, sztenök) **fajok** Azok a fajok, amelyek az egyes környezeti tényezőket csak szűk értékhatáron belül képesek elviselni. Ezek gyakran jó indikátor növények*.
↔ tágtűrésű fajok

szünbiológia Egyed feletti szinten vizsgálja az élőlények együttélésének törvényszerűségeit.

szünökológia (synoecologia) Társulásökológia. Az egyed feletti szerveződési szintű egységek, az életközösségek kölcsönhatásainak törvényszerűségeivel foglalkozó tudományterület.
↔ autökológia

szünpatria (synpatria/sympatria) Együttes előfordulás. Ha egy faj* v. egymással közeli rokonságban álló fajok közös elterjedési területtel rendelkeznek, de populációik* különböző élőhelyen élnek.

szünpatrikus fajok Különböző élőhelyen egymás mellett élő két rokon faj, amelyek areája* egymással átfedésben van.
↔ allopatrikus, parapatrikus

szütyőtermés (utriculus) → tömlőtermés

szűznemzés (parthenogenezis) Az apomixis* minden olyan formája, amely során az új egyed megtermékenyítetlen petesejtből, diploid* szűzpetéből jön létre. Pl. gyermekláncfű (*Taraxacum*), hölgymál (*Hieracium*), havasi gyopár (*Leontopodium alpinum*).
<gör.> parthenos = szűz, hajadon + genesis = származás, eredet

T

t. 1. <lat.> tabula rövidítése = tábla, azaz teljes oldalú illusztráció. **2.** <lat.> tomus rövidítése = kötet.

T alakú pollentetrád Olyan pollentetrád*, amelyben a pollenszemek közül kettő egymás mellett, a másik kettő ezek, ill. egymás alatt helyezkedik el. Pl. gyékény (*Typha*).

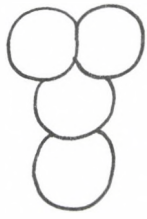

T osztódás → Körper–Kappe-elmélet

tab. <lat.> tabula rövidítése = tábla, azaz teljes oldalú illusztráció.

tachi- <gör.> Szóösszetételekben előtagként az utótag gyors, szapora voltát jelenti.

taeni-, taenio- <gör.>, <lat.> Szóösszetételekben előtagként az utótag köteges voltát, szíjszerű tulajdonságát jelenti. Növénynévben pl. *Taeniophyllum* (orchideafaj), leveleinek alakja után.

taenia Egyes kihalt nyitvatermők (*Striatites*, *Vittania*) pollenszemeinek* exinéjén*, a proximális* és/v. disztális felszínen* található egy v. több – ez utóbbi esetben egymással párhuzamos – csík.

tagolatlan bazídium (holobazídium) A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) egyik bazídium*típusa, amely egyetlen sejtből áll, és mindig termőtesthez* kötött formában jelenik meg.
↔ tagolt bazídium

tagolatlan levél Olyan levél, amely v. épszélű*, v. a bemetszések* nem hatolnak a fél levéllemez 1/3-ánál mélyebbre.
↔ tagolt levél

tagolatlan tejcső Olyan kiválasztó képlet, mely egyetlen sejtből jön létre, csúcsi növekedéssel cső alakúvá lesz, és gyakran el is ágazik. Lehet el nem ágazó ~, pl. kender (*Cannabis*), csalán (*Urtica*), ill. elágazó ~, pl. kutyatej (*Euphorbia*), kaucsukfüge (*Ficus elastica*), leánder (*Nerium*).
↔ tagolt tejcső

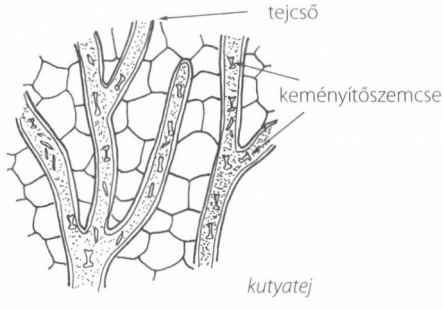

tagolóvonal A levélmorfológiában használt fogalom a tagoltság* egyes típusainak elkülönítésére. Megegyezés szerint a fél levéllemez képzeletbeli felezővonalához viszonyítjuk.

tagolt bazídium (phragmobasidium, fragmobazídium) A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) bazídiumának* egyik típusa, amely válaszfalakkal 4 sejtre tagolódik.
↔ tagolatlan bazídium

tagolt levél Olyan levél, amelynek tagolóvonala* a fél levéllemez 1/3-ánál mélyebbre hatol. A le-

vél hossz/szélesség aránya szerint lehet: szárnyasan* és tenyeresen ~*. Típusai: karéjosan*, hasadtan*, osztottan*, szeldelten ~*.
↔ tagolatlan levél

tagoltság → tagolt levél

tagolt tejcső Olyan kiválasztó képlet, mely sok sejt láncszerű egyesülésével jön létre azáltal, hogy ezek harántfalai perforálódnak, v. teljesen felszívódnak. Lehetnek el nem ágazók, pl. banán (*Musa*), szulák (*Convolvulus*), ill. elágazók, pl. pongyola pitypang (*Taraxacum*), saláta (*Lactuca*), mák (*Papaver*), pozdor (*Scorzonera*).
↔ tagolatlan tejcső

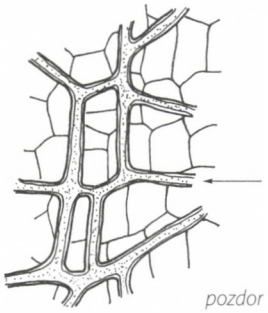
pozdor

takarólevél (chlamys) A virág ivarleveleit* védő levelek. Lehetnek: csésze-*, szirom-* és lepellevelek*.

talaj A földfelszín legfelső, termékeny rétege, amely az alapkőzet fizikai és kémiai mállásából származó anyagok mellett az élőlények szerves maradványait, ill. a belőlük lebomló humusz*vegyületeket* és lebontó élő szervezeteket is tartalmazza. Szerkezetét elsősorban a ~szemcsék mérete és alakja határozza meg.

talajvíz A talaj szilárd alkotóinak hézagaiban, az első vízzáró réteg felett összegyűlő víztömeg. A növények számára könnyen felvehető víztípus.

tallikus → telepes szerveződés

tallikus konídiumképzés A konídiumok* kialakulásának az a módja, amikor a konídium-anyasejt a hifától* való leválasztódása után már nem növekszik, hanem utólagos feldarabolódással képez konídiumokat (artrospóra*képzés).
↔ blasztikus konídiumképzés

tallusz → thallus

tangenciális Érintő mentén elhelyezkedő.
<lat.> tango 3 = érint, megérint

tangenciális hosszmetszet A vizsgált szerv hossztengelyével olyan párhuzamos síkban készült metszet, amely sík párhuzamos az érintővel, és soha nem megy át a középponton.
↔ keresztmetszet, radiális hosszmetszet

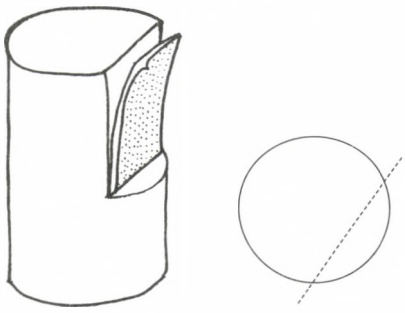

tangenciális osztódás Egy adott szerv felszínével párhuzamos sejtosztódás, melynek eredményeképpen a két utódsejt egymás mellé kerül, így a szerv szélességbeli növekedését eredményezi. Pl. szárgyarapító kambium* osztódása, parakambium* működése.

tannin → csersav

tapadókorongos ágkacs Olyan elágazó ágkacs*, melynek csúcsain tapadókorongok fejlődnek, s ezek segítségével a növény függőleges felületeken is képes kapaszkodni. Pl. vadszőlő- (*Parthenocissus*) fajok.

tapétum (tapetum) Az edényes növények* spóraanyasejtjeit* tápláló sejtréteg, mely a virágos növények pollenzsákjait*, ill. a harasztok sporangiumát* béleli. Két típusa van: szekréciós* és periplazmás ~*.
<gör.> tapete = kárpit, takaró

tarack (stolo, sztóló) A módosult földbeni hajtások közül a rizómának* az a típusa, mely hosszúszártagú*, vékony, gazdagon elágazó, nóduszai* duzzadtak, alleveleket* viselnek, ill. hajtáseredetű gyökereket* fejlesztenek. Pl. tarackbúza (*Agropyron repens*), cickafark (*Achillea*), zsurló (*Equisetum*).

tardivus → tardus

tardus Késői. Növénynévben pl. *Tulipa tarda* (tulipánfaj). Syn. tardivus.
<lat.> tardus 3 = lassú, késlekedő

tartóágas fa A lombkoronás* fák egyik típusa, melynél a fatörzs* sok erőteljes, egyenrangú tartóágra oszlik.
↔ sudaras fa

tartólevél Az a levél, amelynek hónaljában rügy* v. ebből kifejlődött hajtás található. Syn. támasztólevél.

tavaszi fa → korai pászta

taxin A tiszafa (*Taxus baccata*) mérgező alkaloidja*. A növény minden részében megtalálható, kivéve a magköpenyt*.

taxis Inger hatására bekövetkező helyváltoztató mozgás. Az elmozdulás történhet az inger irányába (pozitív ~), de lehet attól távolodó is (negatív ~). Pl. foto~*, kemo~*.

taxon <gör.> Bármely rendszertani egység*.

taxonómia Valamely leíró tudomány ismeretanyagának saját rendszerező elvek alapján való rendszerbe foglalása. A növény~ a botanikának a növények azonosításával, rendszerezésével és nevezéktanával foglakozó tudományterülete.

taxonómiai hierarchia A Botanikai Nevezéktan Nemzetközi Kódexe* által leírt rendszertani kategóriák sora, melyben a rangsorrend nem cserélhető fel. A 12 alapkategória: világ*, törzs*, osztály*, rend*, család*, tribusz*, nemzetség*, szekció*, szeriesz*, faj*, változat*, forma*.

tágtűrésű (euriök) **fajok** Tág ökológiai tűrőképességgel* rendelkező fajok, amelyek sokféle élettérben (biotóp*) képesek megélni.
↔ szűktűrésű fajok

támasztólevél → tartólevél

támasztó léggyökér (radix fulcrans) Olyan hajtáseredetű gyökér*, amely a hajtás föld feletti részéből ered, a talajba hatol, legyökerezik, s támasztékul szolgál. Pl. csavarpálma (*Pandanus*). Koronagyökér*, palánkgyökér*, mangrovegyökér*.

tápanyagok Azok a környezetből felvett anyagok, amelyek szükségesek egy élőlény testének felépítéséhez és az életműködésekhez szükséges energia előállításához. Az autotróf szervezetek* szervetlen ~at, a heterotróf* élőlények emellett szerves vegyületeket is felvesznek környezetükből.

táplálékkészítő alapszövet → asszimiláló alapszövet

táplálószövet A legtöbb magban megtalálható, a tartalék tápanyag raktározására szolgáló szövet, mely csírázáskor a csíranövény táplálását végzi. Kialakulását tekintve lehet belső ~* és külső ~*.

tárgyasztal A fénymikroszkóp* mechanikai tartozéka, amelyre a tárgylemezen* lévő preparátumot*/metszetet* helyezzük, rögzítjük, majd áteső fényben vizsgáljuk.

tárgylemez Fénymikroszkópos vizsgálatokhoz használt, általában 22×76 mm méretű üveglap, amelyre a preparátumot*/metszetet* helyezzük.

tárgylencse (objektív) A fénymikroszkóp* több lencséből összeállított és közös foglalatba összeépített lencserendszere, mely a revolverfoglalatban* található. Ennek elforgatásával a vizsgálathoz legmegfelelőbb nagyítású ~ állítható a fény útjába. A mikroszkóp felbontóképességét* alapvetően a ~ numerikus apertúrája* határozza meg.

társulás (asszociáció) Egyed feletti szerveződési szint. **1.** Sejttársulás, mely létrejöhet egysejtű növények mechanikai kapcsolódásával, pl. *Chaetoceros* sp. (kovamoszatfaj), nyálkakolóniák formájában, pl. *Gloeocapsa* (kékalgafaj), ill. cönóbiummal*, pl. gombostűfejmoszat (*Volvox globator*). **2.** (cönózis) Több és többféle, egymással kölcsönhatásban álló populáció* által alkotott életközösség, → növénytársulás.

társvirágzat (coflorescentia) A politelikus* összetett virágzatok oldalvirágzatai.
↔ fővirágzat

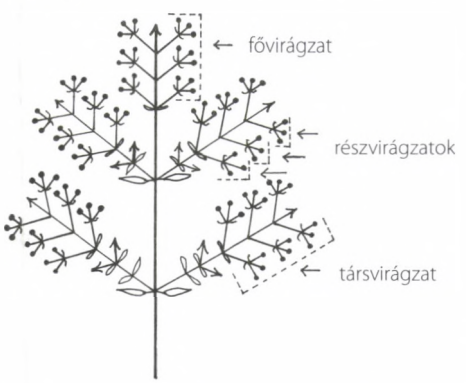

t. c. <lat.> tomus citatus rövidítése = az idézett kötet.

tectum Fedél, fedőréteg. **1.** A fedett pollenszemek* falában az oszlopokat (columella) összekötő folytonos réteg. Syn. tegillum. **2.** Növénynévben pl. *Bromus tectorum* (fedélrozsnok), *Sempervivum tectorum* (fali kövirózsa).
<lat.> tectum = tető, fedő

tectum imperforatum Folytonos, perforációk nélküli fedőréteg a pollenszem* exinéjében*.

tectum perforatum A pollenszem* exinéjében* a fedőréteg perforációi <1 μm* átmérőjűek.

tegillum → tectum

tegmen A maghéj belső rétege, amely a belső integumentumból* fejlődik.
<lat.> teg(i)men = burkolat, borítás, takaró

tegmentum → rügypikkelylevél

tegmikus magvak Azok a magvak, amelyek jellegzetes tegmen*réteggel rendelkeznek.

teichoda Olyan nem plazmatikus struktúrák, melyek az oldatoknak a plazmalemmán* való átjutását segítik, pl. a prokutint* a felszínre juttatják.
<gör.> teichos = fal + hodos = ösvény

tejcsövek A növényi kiválasztás egyes növénycsoportokra jellegzetes extracelluláris* endogén* képletei, melyek tejnedvet* választanak ki. Keletkezésük alapján lehetnek: tagolatlan* és tagolt ~*.

tejnedv (latex) Egyes növényekben a másodlagos anyagcsere* termékeként keletkezett váladékanyag, amely az alapszövetbe ágyazott tejcsövekben* halmozódik fel. A ~ anyaga lehet: szerves sav, szénhidrát, fehérje, alkaloid*, zsír, kristályszemcse, ill. kaucsuk. Ez utóbbi vizes oldatban, vízben nem oldódó cseppecskék (emúlzió) formájában van jelen.

tektátus pollen → fedett pollen
<lat.> tectum = tető, fedél, mennyezet

tele- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a nagy távolsággal való kapcsolatára vonatkozik.

teleomorfa (teleomorph) A gombák ivarosan szaporodó formái, perfekt* alakjai.
↔ anamorfa

telepes növények → telepes szerveződés

telepes szerveződés A növényvilág második szerveződési szintje. A ~ű növények (*Thallophyta**) sejtjei különböznek egymástól, de valódi szöveteket még nem alkotnak. Aszerint, hogy vezérsejtjük* hány metszésű, megkülönböztetünk sejtfonalas*, sejtlemezes* és sejttestes* telepes növényeket.

teleutosorus Olyan sorus*, amelyben teleutospórák* keletkeznek. Syn. telium.

teleutospóra A rozsdagombák vastag falú, kitartó állapotú áttelelő (téli) spórái. A fiatal spórák magpáros* sejtek, tulajdonképpen zigótának v. probazídiumnak* tekinthetők, mert bennük megy végbe a kariogámia*, és tavasszal belőlük valódi osztott (fragmo)bazídium* jön létre. Syn. teliospóra.

televénynövények → szaprofita növények

teliospóra → teleutospóra

telium → teleutosorus

teljes parazita (holoparazita) Az a klorofill* nélküli növény, amely fotoszintézisre* még részlegesen sem képes. A gazdanövény háncsrészéből* a szerves tápanyagokat (asszimilátumokat) vonja el, nélküle életképtelen. Pl. a szárélősködő aranka (*Cuscuta*), a gyökérélősködő szádorgó (*Orobanche*) és vicsorgó (*Lathrea*).
↔ félparazita

teljes virág (flos completus) Olyan virág, amely takarólevelekből*, porzótájból* és termőtájból* áll.

telmat- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a nedves rétekkel való kapcsolatára vonatkozik. Növénynévben pl. *Equisetum telmateia* (óriás zsurló).

telocentrikus kromoszóma Olyan kromoszóma*, amelynek centromeronja* végállású, ezáltal gyakorlatilag egykarú kromoszóma.
↔ akrocentrikus, metacentrikus

telofázis A sejtmagosztódás végső szakasza, melyben a sejt két pólusára vándorolt kromatidok* despiralizálódnak, kialakul a sejtmaghártya és az új sejtmagvacska. A sejt egyenlítői síkjába összegyűlt fragmoszómák* membránjai* összeolvadnak, üregeik egyesülnek, létrejön a két új sejtet egymástól elválasztó elsődleges sejtfal*.
↔ profázis, metafázis, anafázis

telóma Villás elágazású* protosztélés* ősszár, mely a *Rhynia*-típusú őscserjékre volt jellemző.

telómaelmélet A ZIMMERMANN nevéhez fűződő ~ szerint a fejlettebb hajtásos növények szervei a telómákból* jöttek létre öt elemi folyamat révén: túlnövés, ellaposodás, összenövés, redukció, begörbülés.

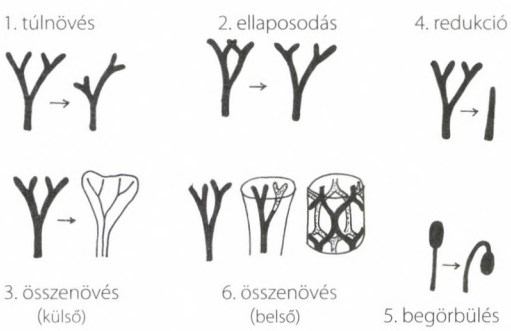

teltvirágúság Az a – többnyire nemesítés folytán – kialakított virágszerkezet, melyet a porzók sziromszerűvé válása (petaloidea*) jellemez. Pl. rózsa (*Rosa*), boglárkacserje (*Kerria*).

TEM → transzmissziós elektronmikroszkóp

temulentus Bódító. Növénynévben pl. *Chaerophyllum temulum* (bódító baraboly), *Lolium temulentum* (szédítő vadóc).
<lat.> temulentus 3 = ittas, mámoros

tengelyfonál (uniaxiális) **forma** Egyes fonalas szerveződésű* teleptestű növényekre jellemző, hogy fonalaik posztgenitális* összerende-

ződése tengelyfonál formában történik, ennek eredményeképpen egy filloid* képlet jön létre. Pl. *Chondria tenuissima* (vörösmoszatfaj).
↔ szökőkút forma

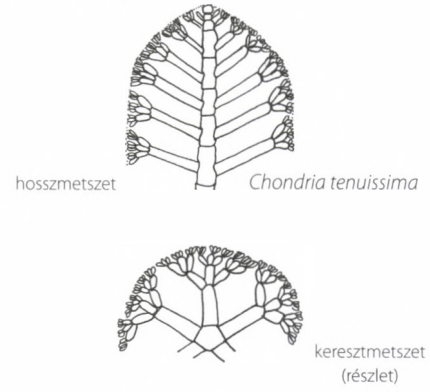

tengelyi (axiális) **placentáció** A magkezdemény* felfüggesztésének az a típusa, ahol a magléc* (placenta) magház* üregében egy központi helyzetű tengelyen ered. Pl. jácint (*Hyacinthus*).
↔ csúcsi, fali, szegélyi, szögleti, alapi placentáció

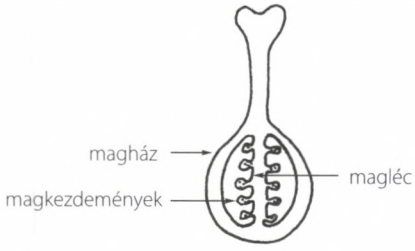

tengelysejt (internodiális sejt) A csillárkamoszatok (*Charophyceae*) csomósejtjei* közötti hosszú, polienergidás* sejtek.
↔ csomósejtek

tengelyszervek A gyökér, a szár, a virág v. virágzat egy tengelyt határoznak meg, e szerveket nevezzük ~nek a függelékek nélkül.

tengelyszervelmélet → receptákuláris (axiális) elmélet
↔ appendikuláris elmélet

tentakulum Olyan emergencia*képlet, amely rovaremésztésre alkalmas enzimeket termel. Ilyenek találhatók a harmatfű (*Drosera*) levelein.

tenui- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak keskeny, karcsú voltára vonatkozik. Növénynévben pl. *Juncus tenuis* (vékony szittyó), *Galium tenuissimum* (vékony galaj).
<lat.> tenuis = vékony, finom

tenuifolia Keskenylevelű. Növénynévben pl. *Festuca tenuifolia* (fonalas csenkesz), *Vicia tenuifolia* (keskenylevelű bükköny).

tenuinucelláris Az a keskeny nucellust* tartalmazó magkezdemény*, amelyet szinte teljesen kitölt az embriózsák*.
↔ krasszinucelláris

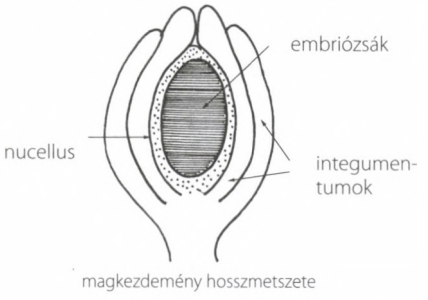

tenzió Nyomás, feszültség.
<lat.> tendo 3 = feszít, megfeszít

tenyeresen erezett levél (folium palmatinervium) Olyan levél, melynek vállától v. annak közelében több egyenrangú ér indul ki sugárirányban, és halad a levél csúcsa (karéjok csúcsa) felé. Syn. ujjasan erezett/actinodrom(us)*/rectipalmatus levél. Pl. juhar (*Acer*), ribiszke (*Ribes*).
↔ szárnyasan erezett levél

tenyeresen hasadt (palmatifid) **levél** Olyan tagolt levél*, amelynek hosszúsága és szélessége megközelítően egyforma, és tagoló vonala* eléri a fél levéllemez képzeletbeli felezővonalát. Pl. ricinus (*Ricinus*), gólyaorr (*Geranium*).

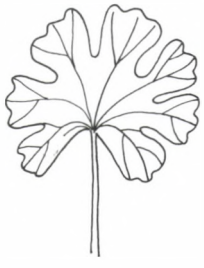

tenyeresen karéjos (palmatilobatus) **levél** Olyan tagolt levél*, amelynek hosszúsága és szélessége megközelítően egyforma, s tagoló vonala* nem éri el a fél levéllemez képzeletbeli felezővonalát. Pl. szőlő (*Vitis*), ribizli (*Ribes*), mályva (*Malva*).

tenyeresen osztott (palmatipartitus) **levél** Olyan tagolt levél*, amelynek hosszúsága és szélessége megközelítően egyforma, és tagoló vonala* átlépi a fél levéllemez képzeletbeli felezővonalát. Pl. ujjas juhar (*Acer palmatum*).

tenyeresen összetett levél Olyan összetett levél*, amelynek levélkéi a levélnyél* ugyanazon pontjából erednek. A levélkék száma szerint lehet hármas*, négyes*, ötös*, hetes levél*.

tenyeresen szeldelt (palmatisect) **levél** Olyan tagolt levél*, amelynek hosszúsága és szélessége megközelítően egyforma, s tagoló vonala eléri v. megközelíti a levél főtengelyét. Pl. vetési boglárka (*Ranunculus arvensis*), pimpó (*Potentilla*), vörösvirágú juhar (*Acer japonicum*).

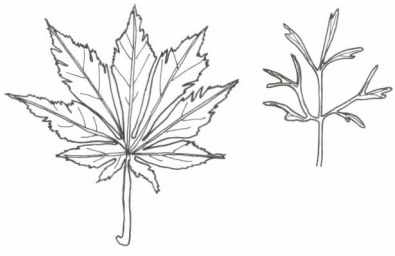

tenyeresen tagolt levél Az olyan tagolt levél*, amely hosszúságának és szélességének hányadosa megközelítően: 1.
↔ szárnyasan tagolt levél

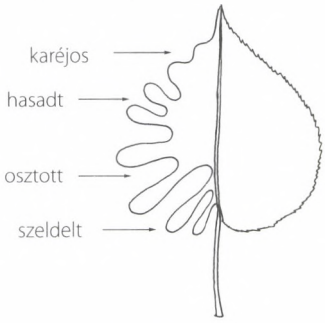

tenyészőcsúcs → tenyészőkúp

tenyészőkúp A gyökérnek, ill. a hajtásnak osztódó szöveteket tartalmazó csúcsi része.

tepala → lepellevél

tepalum → lepellevél

terato- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag rendellenes, torzszülött voltára vonatkozik.

teratológia A morfológia* résztudománya, mely azokkal a jelenségekkel foglalkozik, amikor az egész növény v. annak egyes szervei rendellenes fejlődésűek, a normálistól eltérő alakúak. Az elváltozást okozhatja a merisztémák* károsodása, bakteriális fertőzés v. mutáció*. Pl. fasciatio*.

tercier <lat.> **1.** Harmadlagos, hármas, három elemű. **2.** Harmadidőszak, a földtörténeti újkornak kb. 60 millió évvel ezelőtti idősebb szakasza.

tercier endodermisz → harmadlagos endodermisz

termelő (producens) **szervezet** Autotróf* anyagcseréjű élőlények, amelyek előállítják az ökológiai rendszerek szerves anyagait, és ezzel megteremtik a táplálékláncok alapját. A szárazföldi ökoszisztémák* legjelentősebb ~ei a zárvatermők, míg a vízi társulásokéi a fitoplankton* tagjai.

termés (fructus) Zárvatermő növényekben a termőből* a megtermékenyítés* után kialakuló képződmény, amely a mago(ka)t* tartalmazza, ezek védelmében és elterjesztésében van szerepe.

terméságazat (infrutescentia) Azok a termések, melyek egy egész virágzatból, ill. részvirágzatból jönnek létre. Lehet: tok-*, makk-*, aszmagos*, kaszat-*, bogyós ~*.

terméscsoport (csoportos korikarp termések) Azok az összetett termések*, melyek egyetlen virágból jöttek létre, közös terméskocsánnyal. Lehet: aszmagos*, tüszős*, bogyós ~*.

terméscsőr Megnyúlt, csőszerű bibeszálmaradvány egyes káposztafélék (*Brassicaceae*) és a fészekvirágzatúak (*Asteraceae*) fajainak terméscsúcsán.

termésfal (pericarpium, perikarpium) A termésnek* az a része, amely valódi terméseknél* a magház* falából fejlődik. Állománya szerint megkülönböztetünk húsos-* és szárazfalú terméseket*. Az előbbiekben rendszerint három réteg különíthető el: exo-*, mezo-* és endokarpium*.

terméshús (sarcocarpium) A húsos falú termések* mezokarpiuma*, ill. mezokarpium + endokarpium* rétege. Pl. bogyótermés*.

terméskocsány (axis fructus) A virág kocsányából* fejlődik, a megtermékenyítés után gyakran megnyúlik, ill. elfásodik.

természetes szelekció Kiválogatódás. Olyan biológiai folyamat, amely gátolja v. megakadályozza a populáció* kevésbé rátermett, a környezethez gyengébben alkalmazkodni képes egyedeinek szaporodását, ugyanakkor elősegíti, hogy az előnyösebb tulajdonságokkal rendelkező egyedek örökítsék génjeiket* a következő nemzedékre. A folyamat jelentőségére DARWIN mutatott rá először.

természetvédelem Természeti tájak, tájrészek megőrzésére, védelmére és kezelésére hozott intézkedések. Célja az élővilág fajgazdagságának megőrzése, a természetes környezet további romlásának megakadályozása.

természetvédelmi terület Természeti értékeket képviselő, emberi beavatkozás által még át nem alakított ősi tájegységek, melyek geológiai szempontból és/v. az ott található növény- és állatvilág miatt értékesek, és törvényi védelem alatt állnak.

terminális Valaminek a végén lévő; a láncolat utolsó tagját alkotó. Növénynévben pl. *Cordyline terminalis* (bunkóliliom).
<lat.> termino 1 = korlátoz, befejez

terminális rügy → csúcsrügy

terminális sejt → csúcsi sejt

terminális szklereida Levelek érvégződéseit szilárdító sejtek.

terminológia Szakszókincs. Valamely szakterület gyakran használt, a szakma művelői által általánosan ismert szavainak összessége.
<lat.> termino = meghatároz; terminus = határ + <gör.> logos = tudomány

termo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a hővel, hőmérséklettel való kapcsolatára vonatkozik.
<gör.> thermos = meleg

termodinézis Hő hatására indukált citoplazmaáramlás*, pl. a csavarhínár (*Vallisneria*) sejtjeiben.
↔ fotodinézis, kemodinézis, traumatodinézis

termofil Melegkedvelő. Növekedéséhez, életműködéseihez 20–60 °C hőmérsékletet igénylő, ill. eltűrő szervezet. Pl. a ~ baktériumok 50–57 °C közötti tartományban aktívak.
↔ mezofil, pszichrofil

termonasztia Hőmérsékletváltozás hatására bekövetkező helyzetváltoztató mozgás, amely pl. egyes virágok nyitódásában és csukódásában nyilvánul meg. Tulajdonképpen növekedési mozgás, amelynek az az oka, hogy hőmérséklet-emelkedés hatására a dorziventrális* takarólevelek* felső oldalának, hőfokcsökkenés hatására az alsó oldalnak erősebb növekedése megy végbe.
↔ tigmo-, szeizmonasztia

termoperiodizmus A növényi fejlődés során tapasztalt hőigényváltozás.

termotaxis Fény által kiváltott helyváltoztató mozgás, közeledés v. távolodás a fényforrástól. Pl. ostorosmoszatok (*Euglenophyta*).
↔ foto-, kemotaxis

termotropizmus A magasabb hőmérsékletű helyek irányába történő növényi helyzetváltoztató mozgás.
↔ foto-, geo-, kemo-, hidro-, tigmotropizmus

termő (pistillum) A virág egy v. több termőlevél* összenövéséből létrejött része. Részei a magház*, a bibeszál* és a bibe*. A zárvatermők (*Angiospermae*) törzsére jellemző.

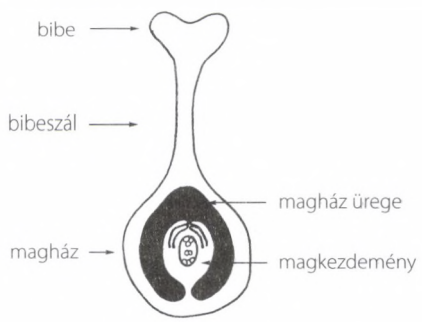

termőbog Gyümölcskertészetben használt szakkifejezés arra a jelenségre, ha a termőnyárs* idővel többszörösen elágazik.

termőbokréta Olyan rövid oldalvesszők v. galyak*, melyek végén egy hegyesebb meddőrügyet 3-4 v. több gömbölyded virágrügy vesz körül. A virágrügyekből virág, majd termés fejlődik, míg a meddőrügyből a ~ rövid folytatása, rajta halmozottan álló levelekkel és újabb rügykoszorúval. Syn. bokrétás termőnyárs.

termődárda Gyümölcskertészetben használt szakkifejezés az igen rövid (3–5 cm) termőhajtásra, amelyen az oldalrügyek fejletlenek, de a csúcsrügy fejlett. Pl. almafélék.

termőhajtás 1. A virágot/virágzatot, majd termést fejlesztő hajtás. **2.** → fertilis hajtás

termőhely (habitat) Valamely faj egyedeinek, populációinak* jellemző előfordulási helye, élettere, amelyet sajátos fizikai és biotikus tényezők* jellemeznek. Pl. erdő, árokszél, folyó-, ill. tópart stb.

termőkalács Gyümölcskertészetben használt szakkifejezés arra a jelenségre, ha a termőnyárs* idővel elágazik.

termőlevél (carpellum, karpellum) A virágos növények (nyitvatermők*, zárvatermők*) virágának női ivarlevele. Ez utóbbiaknál részei: magház*, bibeszál*, bibe*.

termőnyárs Gyümölcskertészetben használt szakkifejezés a merev, rövid (8–10 cm) oldalvesszőre, amelynek végén v. tövis*, v. nagy, hegyes csúcsrügy* található, oldalán pedig egymáshoz képest viszonylag eltávolodva álló kisebb rügyek. Pl. körte (*Pyrus*), alma (*Malus*).

termőpikkely A nyitvatermők tobozvirágzatának* fásodott, pikkelyszerű termőlevelei (makrosporofillumai*), amelyeknek tengely felőli, belső oldalán 2 szabadon álló magkezdemény* fejlődik.

termőre nőtt porzók → gynandria, → gynostegium, → gynostemium

termőréteg (hymenium) Tömlős- és bazídiumos gombák termőtestének* spóratermő és steril hifavégei által alkotott réteg.

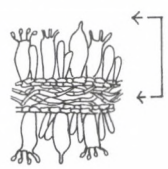

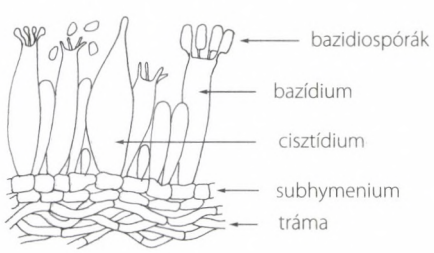

termőrügy 1. Szűkebb értelemben az a virágrügy, melyből egyivarú termős virág fejlődik. A kertészeti gyakorlat szerint idetartozik a

kétivarú virágot* létrehozó rügy, ill. tágabb értelemben minden virágrügy* ~.

termős (pistillatus) **virág** Olyan egyivarú virág, amelyben az ivarlevelek* csak termőlevelek*. Jele: ♀.

termőtáj (gynoeceum, günöceum) A virág termőleveleinek* összessége. Ezek száma és összenövésük mértéke szerint megkülönböztetünk mono-*, poli-*, kori-* és cönokarp* ~at.

termőtest (sporokarpium) A gombák testének gombafonalakból felépülő, jellemző alakú része, olyan szaporítóképlet, amelyben a meiosporangiumok* csoportosan és valamilyen védőburokkal körülvéve helyezkednek el. Csak a tömlős- és bazídiumos gombákra jellemző a valódi ~. A tömlősgombákét aszkokarpiumnak*, a bazídiumos gombákét bazidiokarpiumnak* nevezzük. A spórákat létrehozó termőréteg* kialakulása alapján megkülönböztetünk gaszterális* és himeniális ~et*.

termőtestpárna → sztróma

terni- Szóösszetételek előtagjaként az utótag háromtagúságára vonatkozik. Növénynévben pl. *Clematis ternifolius* (iszalagfaj).

terofita (therophyta), e. sz. **terofiton** (therophyton) A Raunkiaer-féle életformák* egyike. Olyan egyéves*, lágyszárú* növények, amelyeknek nincsenek áttelelő* rügyei, a kedvezőtlen évszakot mag alakjában vészelik át.
<gör.> theros = nyár + phyton = növény

terofiton növény → terofita

terpének Izoprén* egységekből felépülő szénhidrogének. Lehetnek lineáris, ill. ciklikus molekulák v. a kettő kombinációja. Fontos biológiai szerepet töltenek be a karotinoidok*, a gibberellinsav, az abszcizinsav, valamint a természetes gumi, ill. egyes lipidek és illóolajok felépítésében.

terrestris Földdel kapcsolatos. Növénynévben pl. *Tribulus terrestris* (királydinnye).
<lat.> terrestris = (száraz)földi

testa Maghéj*. (Egyes értelmezések szerint a maghéjnak csak az a rétege, amely a külső integumentumból* fejlődik.) Lehet: kemény, fásodott sclerotesta* v. húsos sarcotesta*.
<lat.> testa = cserép, páncél, héj
↔ tegmen

testális magvak Azok a magvak, amelyeknek jellegzetes testa*rétegük van.

tetra- Szóösszetételek előtagjaként az utótag négyszeresét jelöli. Növénynévben pl. *Tamarix tetrandra* (tamariskafaj) négy porzója után.
<gör.> tetra- = négy

tetraciklikus sztóma Olyan sztómatípus*, amelynek melléksejtjei* 4 körben helyezkednek el. A policiklikus sztómák* egyik típusa.

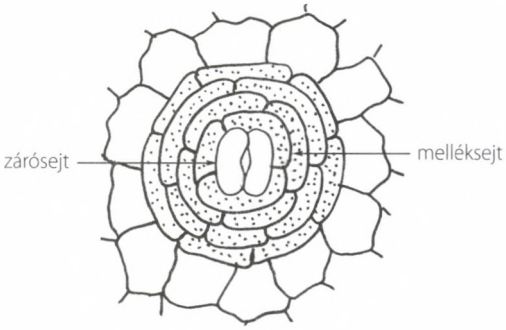

tetracitikus sztóma Olyan sztómatípus*, amelynek 4 melléksejtje* közül kettő poláris, kettő laterális elhelyezkedésű. Pl. kétszínű pletyka (*Tradescantia discolor*), papagájvirág (*Strelitzia*), csavarpálma (*Pandanus*).

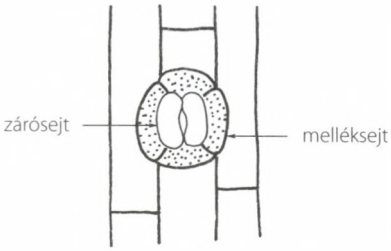

tetradynam → négyfőporzós virág
<gör.> tetra- = négy + dynamis = hosszúság
↔ didynam

tetraédrikus pollentetrád Több síkba rendeződő pollentetrád*, amelyben minden egyes pollenszem kapcsolatban áll a másik hárommal, mivel mindegyikük egy képzeletbeli tetraéder* csúcsain helyezkedik el. Pl. hanga (*Erica*).

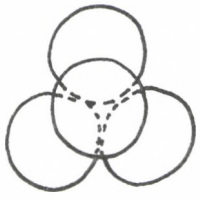

tetragonális (tetragonalis) Négyszögű, négyszögletes, négyélű. Növénynévben pl. *Epilobium tetragonum* (négyélű füzike).
<gör.>, <lat.> tetragonum = négyszög

tetragonális bipiramis kristály Olyan kalcium-oxalát*-kristály, amelyben a négyélű oszlop végei piramis alakúak.

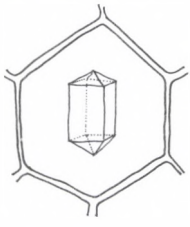

tetragonális kristály Az egy v. két molekula kristályvizet tartalmazó kalcium-oxalát*-kristályokra jellemző négyzetes kristályrendszer.

tetragonális tetrád Egy síkba rendeződő pollentetrád*, amelynek mind a négy tagja kapcsolódik egymáshoz a középpontban, így felülnézetben a szomszédos falak keresztet alkotnak. Pl. *Uvariastrum hexaloboides* (*Annonaceae*).

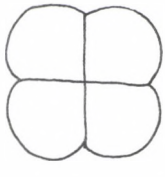

tetramer <gör.> Négy tagból álló. Növénynévben pl. *Phacelia tetramera* (mézontófűfaj) négykaréjú csészetája után.

tetrarch gyökér → négysugarú gyökér

tetraspóra **1.** A vörösmoszatok (*Rhodophyta*) tetrasporofiton* nemzedékében keletkező 4 spóra*.
↔ karpospóra
2. Minden olyan spóra, amely meiózissal*, négyesével a tetrasporangiumban* keletkezik.

tetrasporangium Négy meiospórát* tartalmazó sporangium*.

tetraspórás 4 magvú (*Plumbagella*-típusú) **embriózsák** A makrospóra*-anyasejt* meiotikus* osztódása következtében 4 sejt keletkezik, majd egy mitózis* alatt 8 sejtmagot eredményez. Pl. kékgyökér (*Plumbagella*).

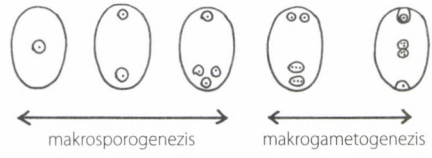

tetraspórás 8 magvú$_{(1)}$ (*Adoxa*-típusú) **embriózsák** A makrospóra*-anyasejt* meiotikus* osztódása következtében 4 makrospóra keletkezik, majd egy mitózis* 8 haploid sejtmagot eredményez. Pl. bodza (*Sambucus*), szil (*Ulmus*), tulipán (*Tulipa*).

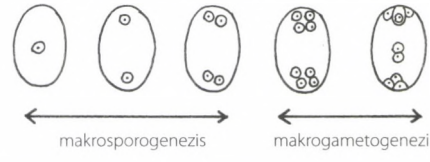

tetraspórás 8 magvú$_{(2)}$ (*Fritillaria*-típusú) **embriózsák** A makrospóra*-anyasejt* meiotikus* osztódása során 4 sejt keletkezik, majd a mitózisokkal* létrejött 8 sejt közül négy 3n kromoszómaszerelvényű. Pl. császárkorona (*Fritillaria imperialis*).

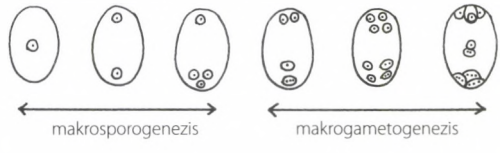

tetraspórás 8 magvú$_{(3)}$ (*Plumbago*-típusú) **embriózsák** A makrospóra*-anyasejt* meiotikus* osztódása során 4 sejt keletkezik, majd egy

mitózissal* 8 sejt jön létre. Pl. kékgyökér-(*Plumbago*) fajok.

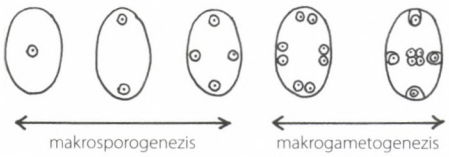

tetraspórás 16 magvú$_{(1)}$ (*Drusa*-típusú) **embriózsák** A makrospóra*anyasejt* meiotikus* osztódása következtében 4 makrospóra keletkezik, majd a mitózisok* 16 haploid sejtmagot eredményeznek, melyek közül 11 a petesejttel ellentétes póluson csoportosul.

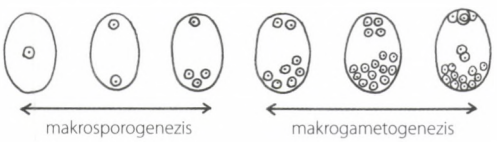

tetraspórás 16 magvú$_{(2)}$ (*Penaea*-típusú) **embriózsák** A makrospóra*-anyasejt* meiotikus* osztódása következtében 4 makrospóra keletkezik, majd a mitózisok* 16 haploid sejtmagot eredményeznek.

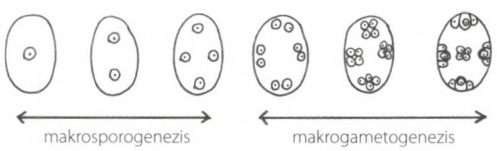

tetraspórás 16 magvú$_{(3)}$ (*Peperomia*-típusú) **embriózsák** A makrospóra*-anyasejt* meiotikus* osztódása következtében 4 makrospóra keletkezik, majd a mitózisok* 16 haploid sejtmagot eredményeznek.

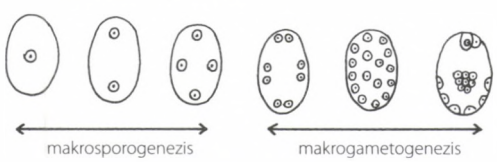

tetrasporofiton A vörösmoszatok (*Rhodophyta*) sporofiton*nemzedékeinek egyike, mely diploid* karpospórából* keletkezik, majd meiózissal* tetraspórákat* hoz létre.
↔ karposporofiton

tetraszómia Az aneuploidia* egyik formája (hyperploidia), amikor a sejt v. szervezet kromoszóma*száma *2n+2*, vagyis kettővel több a fajra jellemző alapszámnál.
↔ monoszómia, triszómia

tetrazonokolpátus Az NPC nevezéktan* szerint az a pollenszem*, amelynek 4 kolpusza* az egyenlítői síkra merőlegesen helyezkedik el.

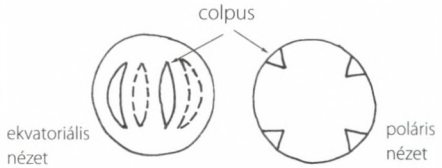

tetrazonokolporátus Az NPC nevezéktan* szerint az a pollenszem*, amelynek 4 pórusa* az egyenlítői síkban*, 4 kolpusza* az egyenlítői síkra merőlegesen helyezkedik el.

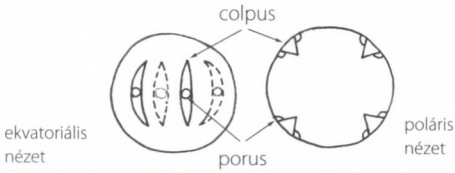

tetrazonoporátus Az NPC nevezéktan* szerint az a pollenszem*, amelynek 4 pórusa* az egyenlítői síkban* helyezkedik el.

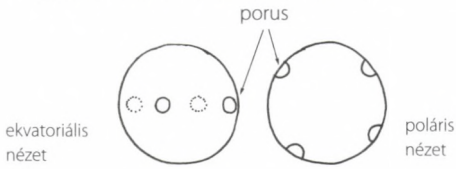

tetrád 1. A meiózis* első elő- és középszakaszában összekapcsolódó homológ kromoszóma*-párok négy kromatidája*. **2.** A meiotikus osztódás során keletkező négy haploid* sejt, → pollentetrád.

tetrádjel A monolet* v. trilet* jel egy spóra (ritkábban pollenszem) proximális felszínén*.

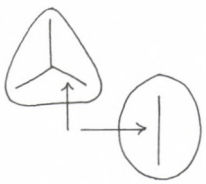

tetrádképzés Meiotikus* osztódás, melynek eredménye négy haploid* sejt.

tetrádstádium A posztmeiotikus fejlődés első szakasza, amikor a négy mikrospórát* egy speciális fal tartja együtt.

textúra Szerkezet, összetétel.
<lat.> textura = szövet, fonat, összetétel

téka 1. Metszetek vízszintes helyzetű tárolására szolgáló mappa. **2.** → portokfél (theca)
<gör.> theca = tok, tartó

thalamus → vacok
<lat.> thalamus = lakószoba, hálószoba

thalasszo- <lat.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a tengerrel való kapcsolatára vonatkozik.

Thallophyta Telepes szerveződésű* növények, melyek teste nem tagolódik gyökérre, szárra és levélre, bár az ezekkel analóg* képletek már megjelenhetnek rajta. Idetartoznak az algák, zuzmók, májmohák. Valódi szöveteik* nincsenek, sejtjeikre posztgenitális kapcsolat jellemző.

thallusz (thallus) Valódi soksejtű telep. A növény vegetatív testének primitív formája. A telepes szerveződésű* *Thallophyta**-növényekre jellemző.
<gör.> thallos = hajtás, ág

theca → portokfél

-theca Szóösszetételek utótagjaként dobozhoz való hasonlóságra, valami tartására, „becsomagolására" való alkalmasságra vonatkozik.
<gör.> theca = tok, tartó

therophyta → terofita
<gör.> theros = nyár + phyton = növény

therophyton → terofita

thylakoid → tilakoid

thyllis → tömősejt

thyrsodium Füzérkés* thyrsus*. Olyan politel(ikus) virágzat*, amely hosszú parakládiumain* kettősbogas* elágazású, rövid parakládiumok*, társvirágzatok*, füzérkék* találhatók.

thyrsoid virágzat Olyan összetett virágzat*, amely a thyrsushoz* hasonló, de főtengelye zárt, mert virágban végződik.

thyrsus Összetett virágzat*, olyan nyílt tengelyű fürt*, amelynek elágazásai zártak, mivel részvirágzatai* bogas* elágazásúak. Pl. vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) forgós fürt virágzata. Gyakran zavaróan összetévesztik a bugával*.
<gör.>, <lat.> thyrsus = fenyőtobozban végződő, szőlőlevelekkel és repkénnyel körülfont bot, Dionüszosz jelvénye

tigmo- Szóösszetételek előtagjaként a szilárd testtel való érintkezés következményeire utal.
<gör.> thigma = érintés, tapintás

tigmonasztia Érdes, szilárd tárgyak érintésének hatására kiváltódott helyzetváltoztató mozgás, melynél a válasz nem függ az inger irányától; többnyire a kacsok autonóm mozgására jellemző.
↔ termo-, szeizmonasztia

tigmotropizmus Érintés hatására kiváltódott helyzetváltoztató mozgás, melynél a válasz függ az inger irányától. Pl. kacsok mozgására jellemző. Syn. haptotropizmus, sztereotropizmus.
↔ foto-, geo-, kemo-, hidro-, termotropizmus

tilakoid (thylakoid) A kloroplasztiszok* belső membránrendszerének lamellái, amelyek strukturális és funkcionális egységeknek tekinthetők. Lehetnek: granumtilakoidok* és sztrómatilakoidok*.

***Tilia*-típusú hajtásvastagodás** A hajtás másodlagos vastagodásának* az a típusa, ahol a szárgyarapító kambium* fuziform iniciálisai* a tengely felé összefüggő szekunder fát*, fatestet*, kifelé összefüggő szekunder háncsot*, háncstestet* hoznak létre. Az évről évre keletkezett új évgyűrűk* a primer fatest* és primer háncstest* közé ékelődnek. Ez a vastagodási típus a fásszárú* növényekre jellemző.

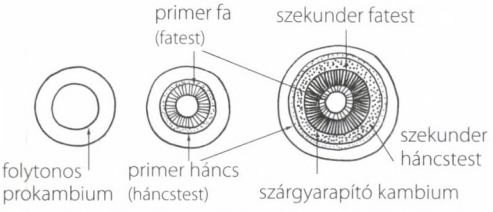

tillisz (thyllis) → tömősejt

tilosoma Egyes fánlakó* orchideák gyökérburkának* legbelső sejtsorában a sejtek radiális* és belső tangenciális falán* változatos alakú kinövések, tilosomák keletkeznek.

tinctorius Festéssel kapcsolatos. Növénynévben pl. *Anthemis tinctoria* (festő pipitér), *Rubia tinctorum* (festő buzér).
<lat.> tincta = befestett, tarka

tipológia (typologia) <gör.> **1.** A jellemző alaki jegyek alapján a vizsgált jelenséget típusokba csoportosító rendszer. Pl. a virágzatok tipológiája. **2.** Rendszertani ~, → típus.

típus → holotípus

típusfaj Az a faj*, amelyről a nemzetséget* elnevezték.

típuslelőhely Az a hely, ahol a holotípust*, a lectotípust* v. a neotípust* gyűjtötték.

típusnemzetség Az a nemzetség*, amelyről a családot* v. az alcsaládot* elnevezték.

tirzoid → thyrsoid

tirzusz → thyrsus

toboz (conus) A nyitvatermők* füzérszerű termős virágzata, amelyben a fásodott tengelyen eredő termőpikkelyek tövi részén, annak belső oldalán két szabadon álló magkezdemény* fejlődik.

tobozbogyó (arcesthida/galbulus) A boróka- (*Juniperus*) fajok termős tobozainak pikkelylevelei elhúsosodásával jön létre. Hasonló megjelenésük ellenére nem tévesztendő össze a bogyó-* és álbogyótermésekkel!

tobozka → áltoboz

tobozvirágzat → toboz

tok 1. → toktermés **2.** → spóratartó tok

toklász (palea) A pázsitfüvek kalászvirágzatában* található fellevéltípus*. A füzérke* tengelyéről adaxiálisan ered a belső ~: palea superior*; abaxiálisan a külső ~: palea inferior*. Ez utóbbi gyakran szálkában (arista) végződik.
<lat.> palea = pelyva

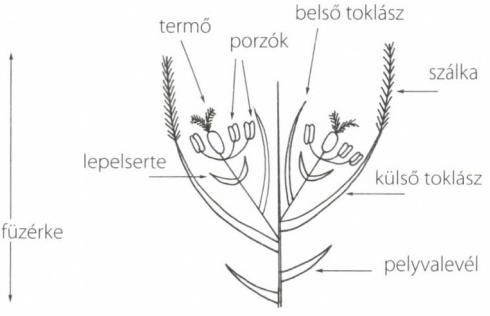

toktermés (capsula, kapszula) Száraz, felnyíló, többüregű magházból fejlődő, sokmagvú szórótermés*. Csoportosítása a felnyílás mód-

ja alapján történik: kopáccsal*, lyukakkal*, fogakkal*, kupakkal*, szabálytalanul nyíló ~*.

tokterméságazat Olyan termés*, mely úgy jön létre, hogy a virágzatot alkotó minden virág termőjéből toktermés* fejlődik, és ezek a virágzati tengelyen együtt maradva egy elterjedési egységet képeznek. Pl. répa (*Beta vulgaris*) gomolyvirágzatból* létrejött ~a.

tolerancia → tűrőképesség

tollas bibe (stigma plumosum) Hasogatott, nagy felszínű, szélmegporzáshoz alkalmazkodott bibe. Pl. pázsitfűfélék (*Poaceae*).

toluidin(kék) A toluolnak* a gyűrűben aminocsoporttal helyettesített származéka, mely mikrotechnikai festékként* használatos.

toluol Metil-benzol. Színtelen, kellemes illatú, gyúlékony folyadék, melyet apoláros oldószerként egyes beágyazási* módszerekben használnak a víztelenítés* után, hogy a vízben nem oldódó beágyazó szerek (paraffin, celloidin) a vizsgálati anyagot tökéletesen átjárhassák.

tom. <lat.> tomus rövidítése = kötet.

tomentosus → molyhos (szőrű). Növénynévben pl. *Arctium tomentosum* (pókhálós bojtorján), *Rosa tomentosa* (molyhos rózsa).

TOMLINSON architektúramodellje Sympodiális* elágazás, amelyben minden ortotróp* helyzetű sympodiális egység az előző egység proximális* részén jön létre. A sympodiális* egységek korlátolt* v. korlátlan növekedésűek*.

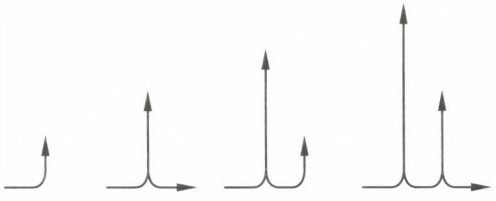

tompa levélcsúcs Olyan levéllemez, amelynek csúcsát két, domború ívben találkozó vonal határolja. Pl. sóskafa (*Berberis*), keresztes galaj (*Galium cruciata*), káposzta (*Brassica oleracea*).

tompa levélváll Vállán két domború vonal által keskenyedő levéllemez. Pl. kajszibarack (*Prunus armeniaca*).

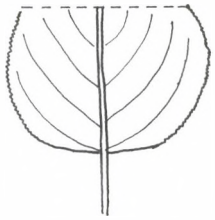

tomus <gör.>, <lat.> Könyv, nagyobb mű része, kötet.

tonoplaszt A vakuolumot* a citopazmától* elválasztó membrán*.

topotaxis A helyváltoztató mozgásnak az a típusa, amikor az élőlény először az inger irányába úszik, majd mozgásának iránya ellenkezőre változik.

torális nektárium A receptaculumon* (= torus) elhelyezkedő nektárium. Lehet annuláris* és marginális*.

torokpikkely(ek) (fornix, t. sz. fornices) Egyes virágok pártatorkában* található függelékek. Pl. nefelejcs (*Myosotis*), atracél (*Anchusa*).

torosus Húsos állományú.
<lat.> torosus = izmos, húsos

torpedóstádium A magvas növényekben a bipoláris* embrió* fejlődésének az a stádiuma, amikor a gyökércsúcs és hajtáscsúcs elkülönülése után egy további hosszanti növekedés megy végbe, a kétszikű embrió kétlebenyes, az egyszikű többnyire hengeres alakot vesz fel.
↔ gömb-, szívstádium

tortuosus Összekuszált. Növénynévben pl. *Narcissus tortuosus*.
<lat.> tortuosus 3 = tekervényes, kanyargós, összekuszált

torulosus Henger alakú, egyenetlen felszínű. Pl. *Streptomyces torulosus* (sugárgombafaj).

torus 1. → vacok **2.** Az udvaros gödörkés sejtfalvastagodásnál* az elsődleges sejtfalra ráépült másodlagos sejtfaldarab, melynek mérete a pórus* méretével egyezik meg. **3.** Trilet spórák felszínén, többé-kevésbé a lezúrákkal* párhuzamosan található íves bemélyedések v. kiemelkedések, amelyek egymással kapcsolatban is állhatnak; számuk megegyezik a lezúrák számával.
<lat.> torus = duzzanat, csomó, párna

torzsavirágzat (spadix) Olyan füzérvirágzat*, amelynek vaskos, megnyúlt virágzati tengelyén ülő virágok helyezkednek el. Védelmül szolgáló v. a virágzatot feltűnővé tevő burokievél* borítja. Pl. kontyvirágfélék (*Araceae*), pálmák (*Palmae*), kukorica (*Zea*) termős virágzata. Ez utóbbi tulajdonképpen kétvirágú füzérkékből* álló összetett virágzat, de mindegyikben csak az egyik virág fejlődik ki.

toti-, totális Teljes, mindenre kiterjedő.
<lat.> totus 3 = egész, teljes

totipotencia Egy sejtnek v. szövetnek az a képessége, hogy megfelelő körülmények között létrehozza az egész szervezetet. A zigótára* és a belőle osztódással létrejövő ősmerisztéma*sejtekre jellemző. A differenciálódás* során e képesség megszűnik, de re-* és dedifferenciálódás* után ismét visszatér.

totipotens → totipotencia

többesbog (pleiochasium, pleioházium / polychasium, poliházium) Olyan általengelyes* elágazás, amikor a hajtás főtengelye korlátolt növekedésű (pl. virágban végződik), és azt kettőnél több csúcs alatti oldalág növi túl. Lehet: bogernyő*, ecset*, csomó*.
↔ egyesbog, kettősbog

többes festés → kettős festés

többfalkás porzótáj (polyadelphia, poliadelfia) A porzótáj* falkásságának* az a típusa, amikor a porzószálak több csoportban nőnek össze egymással. Pl. citrom (*Citrus limon*), egyiptomi orbáncfű (*Hypericum aegyptiacum*), tök (*Cucurbita*).

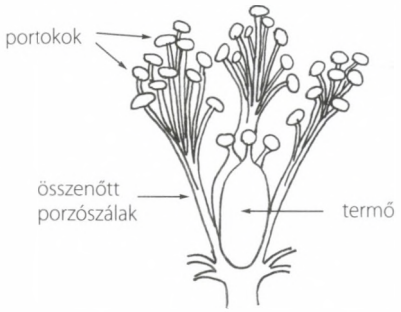

többrétegű epidermisz Ha az elsődleges bőrszövet keletkezésekor a protoderma*-(tunica*) rétegben többszöri periklinális* osztódás megy végbe, ~ keletkezik. Pl. kaucsukfüge (*Ficus elastica*), egyes orchideák.

többszörösen összehajtott (plikatív) **türemlésű levél** A rügyben az egyes levelek többszörösen összehajtogatottak.

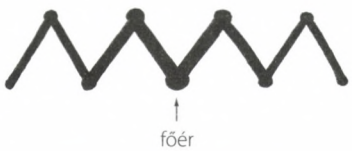

több termőleveles (polikarp) **termőtáj** Olyan termőtáj*, mely több termőlevélből* áll. Egyes tagjai zárulhatnak önmagukkal (korikarp*), ill. egymással (cönokarp*) zárt termővé.

tőhajtás 1. A növény tövéből v. a legalsó levél hónaljából eredő ág. A gabonafélék ennek képzésével bokrosodnak. **2.** Gyökérsarj. Fásodott, idős gyökérből előtörő hajtások. Pl. farkas kutyatej (*Euphorbia cyparissias*), bálványfa (*Ailanthus*), málna (*Rubus idaeus*).

tőhelyzetű elágazás → bazitónia

tőke 1. A szőlő dugványból* mesterségesen kialakított, föld feletti, évelő, fásodott hajtásrendszere. **2.** A rizóma* ma már nem használt, mellőzendő régi neve.

tőkocsány (scapus) Tőszárból* v. évelő földbeli szár (rizóma, hagyma) csúcsrügyéből kihajtó, egyetlen szártagból* álló, levéltelen lágyszártípus*, mely csúcsán virágot v. virágzatot visel. Pl. hóvirág (*Galanthus*), jácint (*Hyacinthus*), pongyola pitypang (*Taraxacum*).

tölcsérvirágok Rovarmegporzáshoz alkalmazkodott olyan virágok, melyek sziromlevelei v. lepellevelei tölcsérré forrtak össze. Pl. tölcsérke (*Petunia*), dohány (*Nicotiana*).

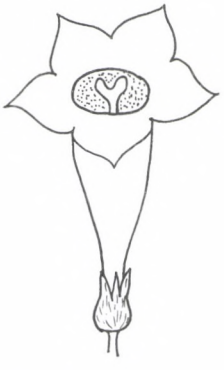

tőlevél (folium radicalium) A hajtás alsó, rövidszártagú* részén eredő, többnyire a talajon sugarasan szétterülő lomblevelek.
↔ szárlevél

tőlevélrózsa A tőlevelek* összessége.

tő(levél)rózsás növény Olyan növény, amelynek tőlevelei* vannak. Pl. útifű (*Plantago*), pongyola pitypang (*Taraxacum*), százszorszép (*Bellis*).

töltősejtek A paraszemölcsben* működő lenticella-kambium* által a felszín irányába lefűzött laza kapcsolódású sejtek, amelyek sejtközötti járatain át a belső szövetek gázcseréje végbemegy. A rajtuk kiváló viaszkristályok védenek a csapadék behatolása ellen, a vegetációs időszak* végén pedig paraanyag* lerakódásával szigetelődnek el a külvilágtól.

tömegvirágzás A virágzás középső szakasza, amikor az egyedek virágainak már 50%-a nyílik. Syn. zömvirágzás.
↔ elővirágzás, utóvirágzás

tömjén Tágabb értelemben ~nek nevezünk minden, füstölésre használt, magas (60–70%) gyantatartalmú, illóolaját elvesztve kristályszerűen keményedő, illatos növényi nedvet. Szorosabb értelemben véve csak a tömjénfa (*Boswellia carteri*) rozmaringillatú gyantája.
↔ mirha

tömlő 1. (ascus) A tömlősgombák (*Ascomycetes*) ivaros szaporodása során a termőtest* egyes gombafonalainak végén kialakuló, a többinél nagyobb, gömbölyded sejt. Ebben egyesül diploid* maggá a tömlőt létrehozó két gombafonál ellentétes ivarjellegű két haploid* sejtmagja. Ezt követően meiózissal* 4 haploid mag, majd mitózissal* 8 aszkospóra* képződik. **2.** Perigynium. A sásfélék (*Cyperaceae*) termős virágát palack alakúan körülvevő előlevél*. **3.** → tömlőtermés

tömlősejt 1. (vegetatív sejt) A nyitvatermők pollenszemében* mitózissal* keletkező három, a zárvatermőknél a két haploid* sejt egyike, amely a megporzás* után pollentömlőt* hajt.
↔ generatív sejt
2. A szemtermés* 5 rétegű termésfalának legbelső, a maghéjjal* összenőtt sejtsorát alkotó sejtek.

tömlős szerveződési szint → szifonális szerveződési szint

tömlőtermés (utriculus) Felső állású*, monomer*, együregű magházból* fejlődő, szabálytalanul felnyíló termés. Pl. békalencse (*Lemna*), ill. a sásfajok (*Carex*) makkocskatermése, amelyet egy palack alakú előlevél* nő körül. Syn. szütyő(termés).

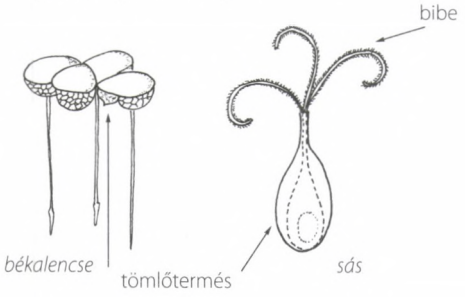

tömősejt (thyllis, tillisz) Olyan faparenchimasejt*, amely hólyag alakú betüremkedésével eldugaszolja a szomszédos tracheát*, amely emiatt többé nem képes szállításra. Ezzel kezdetét veszi a geszt* kialakulásának folyamata, a gesztesedés.

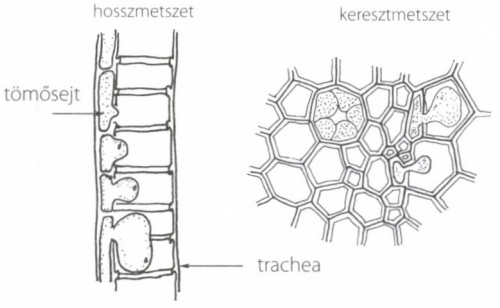

tönk 1. (stipes) A kalaposgombák termőtestének* alsó része. **2.** A hagyma* rövidszártagú* hajtástengelye.

tőosztás A vegetatív szaporításnak* az a típusa, amikor az anyanövényről leválasztjuk a különálló gyökérrel rendelkező sarjakat, → dividuumképződés.

törpecserje (fruticulus) Az 50 cm-nél nem magasabb cserjék. Pl. csarab (*Calluna*), hanga (*Erica*).

törpehajtás Olyan korlátolt növekedésű, igen rövid szártagokból* álló hajtás, amely a rajta eredő levelekkel együtt lehullik. Pl. vörösfenyő (*Larix decidua*). Syn. törpeszártagú hajtás.

törpeség (nanizmus) Az átlagostól erősen eltérő, visszamaradt hossznövekedés, amely a növények száraz élőhelyekhez való alkalmazkodásának egyik módja.

törzs 1. (Phylum) A taxonómiai hierarchiában* az élőlények világának legmagasabb kategóriája. **2.** → fatörzs

törzsfa Az élővilág v. egyes élőlénycsoportok evolúcióját, leszármazási viszonyait, rokonsági kapcsolatait szemléltető diagram*.

törzsfejlődés (filogenezis) Az egyes taxonómiai* szinteken, ill. közöttük fennálló evolúciós* összefüggések. Valamely rendszertani csoport teljes evolúciós története.

történeti geobotanika → archeobotanika

tősarj A fatörzs* töve környékén létrejött fatytyúhajtások*.

tőszár (caudex) Tőlevélrózsát* viselő, rövidszártagú*, föld feletti, lágyszárú* hajtás. Pl. kövirózsa (*Sempervivum tectorum*) vegetatív hajtása.

tövis (spina) Védelemre szolgáló, rövidszártagú*, kemény módosult hajtás, mely el is ágazhat, rajta levél, virág, termés is fejlődhet. Fajtái: ágtövis*, szártövis*.

tövises levélcsúcs Olyan levéllemez, amelynek csúcsán* a főér* tövisszerűen kiáll. Pl. gyapjas aszat (*Cirsium eriophorum*), vadpórsáfrány (*Carthamus lanatus*).

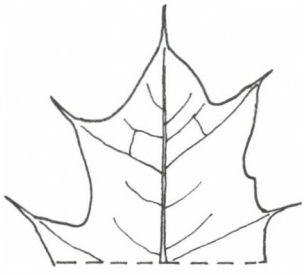

tőzeg Lápos, területeken felhalmozódó, a vízborítás miatt oxigénhiányos környezetben bomló, növényi eredetű szerves maradvány, amelyben még felismerhető a növényi szerkezet.

t-próba Statisztikai próba két középérték közötti eltérés szignifikanciájának* megállapítására. Rendszerint kisszámú, 30-nál kevesebb elemből álló minták esetén alkalmazzák.

trabecula Egyes növények (mohák, durdafű) spóratartó tokjának* falában található, felszínre merőleges sejtsorok, melyek a légkamrákat határolják.
<lat.> trabs = gerenda; trabecula = kis gerenda

trachea <gör.>, <lat.> A szállítószövet-rendszer farészében* tracheatagokból* felépülő vízszállító cső.

tracheatag Az edényes növények* farészében* a vízszállító csöveket (trachea*) alkotó, elhalt, plazma nélküli sejtes elemek, amelyek harántfala – a kevés kivételtől eltekintve – feloldódott, így bennük a víz áramlása folytonos.

tracheida <gör.>, <lat.> A szállítószövet-rendszer farészében* található, hosszú, kihegyezett, meredek harántfalú, vizet és oldott ásványi sókat szállító, plazma nélküli elhalt sejt.

tracheobionta → edényes növények

tracheoid idioblasztok Rövid, nagy átmérőjű, spirális sejtfal-vastagodású* sejtek, melyek xeromorf* levelek paliszád parenchima*sejtjei között feltehetően vízraktározásban játszanak szerepet.

Tracheophyta → edényes növények

trachy- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak egyenetlen, nyers, durva voltára vonatkozik.

trachycarpus Érdes termésű. Növénynévben pl. *Trachycarpus* (kenderpálma) nevében.

trama → alapréteg

trans-, transz- Szóösszetételekben jelentése: át, túl, keresztül.
<lat.> trans- = keresztül

translator A selyemkóró (*Asclepias*) virágában a polliniumok* összekapcsolására szolgáló képlet, mely bibeszekréció* eredménye.

translucens Fényt átengedő, de nem átlátszó. Növénynévben pl. *Acacia translucens* (akáciafaj).
<lat.> transluceo 2 = átlátszik

trans. nov. <lat.> translatio nova rövidítése. Jelentése: új fordítás. Leírásokban a taxon* nevében szereplő jelző áthelyezése a taxon rangjának megváltoztatása nélkül.

transzfer sejtek A magasabbrendű növények leveleinek legkisebb ereiben azok a fa*- és háncs*-elemekkel kapcsolódó parenchimasejtek, amelyek a mezofillum* és a háncs elemei közötti rövid távú szállításban, ill. a fa-* és háncselemek* között oldatok kicserélésében vesznek részt. Sejtfalaik belső felszínén kiemelkedések keletkeznek, amelyek a sejtek belső felszínét növelik.

transzformáció Átalakítás.
<lat.> transformo 1 = átalakít, átváltoztat

transzfúziós szövet A nyitvatermők tűlevelében* található szövet, amely parenchimasejtekből és ún. transzfúziós tracheidákból* áll, szerepe a levél szállítónyalábjai és az asszimiláló alapszöveti* sejtek közötti anyagforgalom lebonyolítása.
<lat.> transfusio = keveredés

transzfúziós tracheida → transzfúziós szövet

transzkripció Átírás. DNS*-minta jelenlétében történő RNS*-szintézis.
<lat.> transcriptio = átírás, lemásolás, átruházás

transzláció Polipeptidlánc* keletkezése a riboszómákon* a messenger RNS* bázissorrendje alapján.
<lat.> translatio = átvitel, áthelyezés

transzlokáció Áthelyezés, áthelyeződés.
<lat.> trans- = keresztül + locus = hely, tér

transzmisszió Átbocsátás, átengedés.
<lat.> trans- = keresztül + mitto 3 = hajít, dob

transzmissziós elektronmikroszkóp (TEM) Átvilágításos elektronmikroszkóp, melynek elektronforrása rendszerint wolframból készült katód. Az ebből kilépő elektronok az anód felé a vákuumban, nagyfeszültség hatására óriási – 100 000 km/mp-et is meghaladó – sebességgel haladnak, majd áthaladva az anód nyílásán a kondenzorlencse erőterébe jutnak, amely azokat a tárgyra összpontosítja. A tárgy képe az objektív, majd a projekciós lencse nagyítása eredményeképpen a fluoreszkáló ernyőre v. fotólemezre vetítődik. Segítségével 1 000 000 X feletti nagyítások és 0,1–0,2 nanométer* felbontású* képek nyerhetők.

transzmissziós szövet Vékony falú parenchimasejtekből álló szövet. A fejlettebb zárvatermőknél e szövet tölti ki a bibeszálat*, s táplálja a rajta keresztül a magház felé növekvő pollentömlőt*.

transzplantáció Szervátültetés*, szemzés*, oltás*, ablaktálás*.
<lat.> trans- = -on, -en, -ön, át, keresztül, túl + plantatio = ültetés

transzport Szállítás.
<lat.> trans- = keresztül + porta = kapu

transzspiráció → párologtatás
<lat.> trans- = keresztül + spiro 1 = lélegzik

transzverzális metszet → keresztmetszet
<lat.> transversus 3 = keresztben fekvő, ferde, rézsútos, oldalirányú

transzverzális osztódás → antiklinális transzverzális osztódás

transzverzális tropizmus → diatropizmus

tranzitorikus keményítő Vándorló keményítő. A fotoszintézis* sötétszakaszában* az asszimilációs keményítő* lebomlik, s cukor formájában a kloroplasztiszból* elszállítódik. A raktározás helyén végbemenő újabb kondenzáció során keletkezik a ~.
↔ asszimilációs keményítő

traumatin Sebzési hormon. A növényi sebek hegesedését serkentő hormon.
<gör.> trauma = hirtelen bekövetkező, károsodást okozó behatás

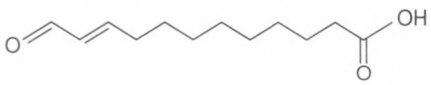

traumatodinézis Sebzés hatására indukált citoplazma-áramlás*. Pl. csavarhínár (*Vallisneria*) sejtjeiben.
↔ fotodinézis, kemodinézis, termodinézis

traumatonasztia Sebzés hatására bekövetkező helyzetváltoztató mozgás, melynek iránya független az inger irányától.

traumatotropizmus Sebzés hatására bekövetkező helyzetváltoztató mozgás, melynek iránya függ az inger irányától.

tráma (trama) A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestének* alaprétege*.
<lat.> trama = felvető fonal a szövőszéken

trámacisztídium A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőrétegének* alaprétegében (tráma*) elhelyezkedő steril hifavégek.
↔ pleurocisztídium, keilocisztídium, dermatocisztídium, kaulocisztídium

trehalóz Nem redukáló diszacharid*. A gombák jellemző szállítódó és tartalék szénhidrátja. A gombák és a xerofiton* növények szárazságtűrésében van jelentősége azáltal, hogy a membránokat* és a fehérjék szerkezetét stabilizálja.

tremulus Rezgő. Növénynévben pl. *Populus tremula* (rezgőnyár).
<lat.> tremo 3 = reszket

tretikus konídiumkeletkezés Az enteroblasztikus konídiumképzésnek* az a típusa, ahol az új konídium* falának képzésében a külső falréteget a konídiumok csatornaszerűen áttörik.
↔ fialidikus konídiumképzés

tri- <gör.>, <lat.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak három elemből álló voltát v. há-

romszorosát jelöli. Növénynévben pl. *Ptelea trifoliata* (háromlevelű alásfa).

triadelfia Olyan porzótáj*, ahol a porzók három falkát* alkotnak. Pl. *Hypericum* (orbáncfű).

triandria Három porzóból* álló porzótáj*. Pl. nőszirom (*Iris*). Növénynévben pl. *Elatine triandria* (háromporzós látonya).

triangularis érsziget Olyan háromszög alakú érsziget*, amely a magasabb rendű érhez hosszabb oldalával kapcsolódik.
↔ lenticularis, hexagonalis, hydroid, deltoid, íves, truncatus-triangularis, curvi-triangularis, prizmatikus érsziget

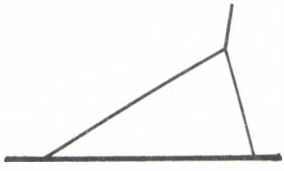

triarch gyökér → háromsugarú gyökér

triász Földtörténeti kor, a mezozoikum* első szakasza, amely kb. 248 millió éve kezdődött és 213 millió éve ért véget. Új flóraelemekként ekkor jelentek meg egyes nyitvatermők: *Bennettitales*, *Ginkgoales* (páfrányfenyők).

tribusz (tribus) A taxonómiai hierarchiában* az alcsalád* alatti, nemzetségek* fölötti kategória.
<lat.> tribus = „harmad", a római patríciusok „harmada", három néptörzsük egyike

trich-, tricho- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak szőrrel, hajjal való kapcsolatát jelöli. Növénynévben pl. *Leucojum trichophyllum* (tőzikefaj) szőrös levele után.

trichális szerveződés → fonalas szerveződés

trichilium → Müller-testecskék

trichoblaszt → szőriniciális

trichogin 1. Egyes vörösmoszat- (*Rhodophyta*) fajoknál a palack alakú női ivarszervnek (karpogónium*) vékonyabb nyaki nyúlványa, mely felfogó „szervként" működik. **2.** A tömlősgombák (*Ascomycetes*) aszkogóniumán* található nyúlvány, mely mintegy fogószervként működik, az antheridiumból* ennek közvetítésével jutnak át a hím sejtmagok.

trichóma 1. → növényi szőr **2.** Kékmoszatfajok fonalainak neve, szaporodásuk során ezek feldarabolódhatnak.

trichoszklereida Olyan elágazó, nyúlványokkal rendelkező elhalt szilárdító sejtek, amelyek a vízinövények átszellőztető alapszövetében* a sejtközötti járatokat* tágítják, és egyben szilárdítják. Sejtfalaikon sokszor kalcium-oxalát*-kristályok találhatók.

trichotomocolpatus pollen Olyan pollenszem*, amelynek háromágú kolpusza* van. Pl. sulyom (*Trapa natans*).

trichotomosulcatus pollen Olyan pollenszem*, amelynek háromágú sulcusa* van. Pl. afrikai olajpálma (*Elaeis guineensis*).

triciklikus sztóma Olyan sztómatípus*, amelynek melléksejtjei* 3 körben helyezkednek el. A policiklikus sztómák* egyik típusa.

tricitikus sztóma Olyan sztómatípus*, amelynek 3 melléksejtje* van, → anizocitikus sztóma.

tricolor Háromszínű. Növénynévben pl. *Viola tricolor* (háromszínű árvácska).
<lat.> tri = három + color = szín

tricolpatus Az a pollen*, amelyen három colpus* található. Pl. juhar- (*Acer*) fajok.

tricolporatus Az a pollen*, amelyen három összetett apertúra* található, ezek mindegyike kolpuszból* és pórusból* áll. Pl. fehérmájvirág (*Parnassia*).

triedrikus Három sík lappal határolt.

trifidus Három ágra osztódó. Növénynévben pl. *Juncus trifidus* (sziklai szittyó), *Rubus trifidus* (hármas szeder).
<lat.> trifidus 3 = háromfelé hasított, háromhegyű

trifiletikus rendszer A polifiletikus rendszerek egyike, mely a zárvatermők kialakulá-

sát három vonalból vezeti le: korpafüvekből, páfrányokból és zsurlókból. Magyarországon GREGUSS PÁL nevéhez fűződik.

trifin Pollenszemek* felszínére a tapétum* lebomlása révén lerakódó anyag, ami abban tér el a pollengittől*, hogy sejtorganellumokból származó membránkomponenseket is tartalmaz.

trifoliatus Háromlevelű v. -levélkéjű. Növénynévben pl. *Anemone trifoliata* (hármaslevelű szellőrózsa), *Dentaria trifoliata* (hármaslevelű fogasír), ill. a *Trifolium-* (here) fajok nevében.

trifolin A pillangósvirágúak (*Fabaceae*) gyökérszőrei által kiválasztott specifikus lectin*. Neve a *Trifolium* (here) nevéből származik.

trifurcatus Villásan elágazó, ha a villaágak száma: 3. Növénynévben pl. *Senecio trifurcatus* (aggófűfaj).

trijugatus Az az összetett levél*, amely három pár levélkét* tartalmaz. Pl. *Caryota* (halfarokpálma).

trilakunáris Olyan nódusz*, amelyben három levélrés* található.
↔ unilakunáris, multilakunáris

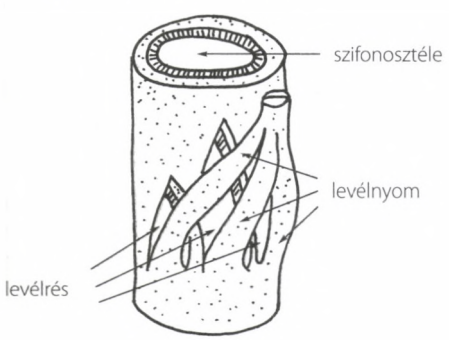

trilet Olyan spóra, melyen 3 lezúra* van, azaz trilet tetrádjelet* visel. Pl. saspáfrány (*Pteridium*).

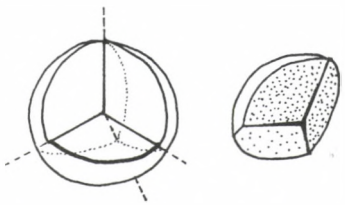

trilobatus Háromkaréjú. Pl. *Hepatica* (májvirág) levele. Növénynévben pl. *Phaseolus trilobatus* (babfaj).

trilocularis Háromüregű. Növénynévben pl. *Brassica trilocularis* (káposztafaj).

trimer Háromelemű. Pl. a tulipán virágában mind a takarólevelek*, mind az ivarlevelek* körei három-három tagból állnak.

trimitikus A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőteste*, ha kialakításában háromféle hifa* vesz részt: generatív, vegetatív és kötőhifák.
↔ monomitikus, dimitikus

trimorfizmus Az a jelenség, amikor egy fajon belül az egyedeknek háromféle alakja különböztethető meg. Pl. heterotristylia*.

triporatus Az a pollen*, amelyen három porus* található. Pl. nyír (*Betula*), csalán (*Urtica*).

trióz <gör.> Három szénatomot tartalmazó monoszacharid*.

triöcia (trioecia) Az a jelenség, ha ugyanazon faj egyedei közt vannak csak porzós, csak termős és hímnős virágú példányok is. Pl. kőris (*Fraxinus*).

tripinnatifid Olyan – valójában kétszeresen szárnyasan összetett – levél*, melynek levélkéi szárnyasan karéjosan tagoltak*.

tripinnatus levél → háromszorosan szárnyasan összetett levél

triploid A poliploidia* egyik fajtája, amikor egy egyed sejtjei a diploid* szervezetre jellemző kromoszóma*-szerelvényen felül a homológ* kromoszómák egyszeresét tartalmazzák. Jele: 3n.

tristis Szomorú. Növénynévben pl. *Hesperis tristis* (szomorú estike).
<lat.> tristis = szomorú, bánkódó

trisulcatus Az a pollen*, amelynek disztális pólusán* három barázda található.

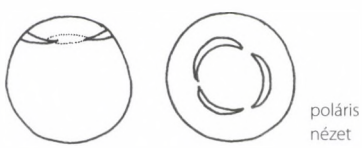

triszómia Az aneuploidia* egyik formája, (hyperploidia), amikor a sejt v. szervezet kromoszómaszáma 2n+1, vagyis eggyel több a fajra jellemző alapszámnál. A növények közül pl. a csattanó maszlag (*Datura stramonium*) mind a 12 kromoszómájánál előforduló jelenség, melynek eredménye 12 különböző fenotípus*.
↔ monoszómia, tetraszómia

trisztichon Olyan levélállás*, amelyben 3 fedőhelyzetű levélsor található, divergenciaszöge* 120°. Pl. sásfélék (*Cyperaceae*).

triternatus Az a közönséges levélnyél, amely három másodlagos levélnyélre oszlik, amelyek mindegyike három harmadlagos levélnyélre hasad, s ezek mindegyike három levélkét hoz létre.

triticale A búza (*Triticum*) és a rozs (*Secale*) előnyös tulajdonságait egyesítő, keresztezés* útján létrehozott gabonaféle (nemzetséghibrid).

trocho- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak kerékhez való hasonlóságát jelöli.

trofo-, -tróf, -trófia <gör.> Szóösszetételek elő- v. utótagjaként a táplálkozással való kapcsolatra utal.

trofofázis (exponenciális v. logaritmikus szakasz) Folyadékkultúrában fenntartott gombatenyészet növekedésének az a szakasza, amelyben a sejtszám exponenciálisan növekszik (logaritmikus skálán ábrázolva egyenest ad).
↔ lag periódus, idiofázis, szeneszcenciafázis

trofomorfózis (trophomorphosis) A táplálkozásra ható tényezők által kiváltott morfológiai változások.
↔ hidro-, xeromorfózis

trofosporofillum (trophosporophyllum) → sporotrofofillum

Troll, Wilhelm (1897–1978) Német botanikus, az összehasonlító növénymorfológia terén végzett munkássága által vált ismertté, ilyen tárgyú összefoglaló művei iskolateremtők voltak, és mindmáig értékes irodalmi források.

Troll (monopodiális) **architektúramodellje** A törzs és az ágak plagiotróp* helyzetűek, kivéve esetleg a rövid proximális* részeket. A monopodiális* törzs kambiális működés hatására másodlagosan függőleges irányba reorientálódik.

Troll (sympodiális) **architektúramodellje** A törzs és az ágak plagiotróp* helyzetűek, kivéve esetleg a rövid proximális* részeket. A törzs minden sympodiális egységének proximális* része másodlagosan reorientálódik, és függőleges helyzetű lesz.

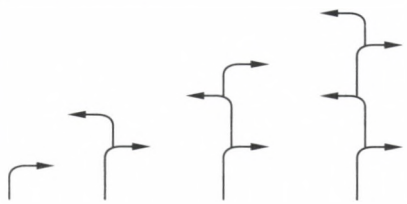

trombitasejt A szövetes* telepes szerveződésű* barnamoszat- (*Phaeophyta*) fajokra jellemző sejt, mely mind szerkezetét, mind működését tekintve megfelel a zárvatermők rostacsőtagjainak*, harántfala rostalemezhez* hasonló. Ez a citológiai konvergencia bizonyítéka.

-trop Szóösszetételek utótagjaként az előtagban kifejezett fogalomra irányuló hatást jelenti.
<gör.> tropos = fordulat

tropizmus <gör.>, <lat.> Inger irányától függő növényi helyzetváltoztató mozgás*. Elnevezése a kiváltó inger alapján történik: foto~*, termo~*, geo~*, hidro~*, tigmo~*. Pozitív, ha az inger iránya felé, negatív, ha attól ellenkező irányban történik elmozdulás.

tropofita (trophophyta) <gör.> Az időjáráshoz igazodó élettevékenységet folytató növények. A kedvezőtlen időszakot kitartó rügyekkel* vészelik át.

trópusi klímaöv Az 5–20. szélességi fokok által határolt éghajlati övezet. Évszakos eloszlású évi csapadékmennyisége 800–2000 mm, a leghidegebb hónap középhőmérséklete is 15 °C felett van.

truncatus Levágott levélváll, ill. levélcsúcs.
<lat.> trunco = megnyes, csonkít

truncatus-triangularis érsziget Olyan triangularis érsziget*, amelynél a háromszög csúcsa levágott.
↔ lenticularis, hexagonalis, hydroid, deltoid, íves, triangularis, curvi-triangularis, prizmatikus érsziget

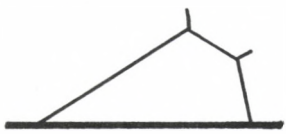

T-tartó A növényi testben a szilárdító alapszövetek elhelyezkedésének egyik alakzata, amely az oldalirányú erőhatásoknak leginkább ellenáll.
↔ kettős T-tartó

tuber → gumó

tuber hauriens → szívógumó

tubera geminata → ikergumó

tuberculum → sarjgumó

tuberosus Gumós. Növénynévben pl. *Lathyrus tuberosus* (gumós lednek), *Symphytum tuberosum* (gumós nadálytő).
<lat.> tuber = kinövés (testen), kelés, kidudorodás, púp, gümő/gumó; tuberosus = dudorokkal telt

tuberulum Kis méretű, gömb alakú kiemelkedés.
<lat.> tuberculum = kis daganat, göcs

tubuláris Csöves, cső alakú.

tubulin A mikrotubulusokat* felépítő globuláris fehérjemolekulák.

tubus A fénymikroszkóp* mechanikai berendezése, egy 160–170 mm hosszú fémcső, amelyben a szemlencse (okulár*) foglal helyet.
<lat.> tubus = cső

túlnövés → telómaelmélet

tumor Daganat. Sejtburjánzás következtében bekövetkező elváltozás.
<lat.> tumeo 2 = dagad

tundra A hideg éghajlatú területekre jellemző biom*. A sarkkörök közelében alakul ki, ahol a napszakos klíma* két évszaka uralkodik, vagyis nyáron nappal van, télen pedig éjszaka. A rövid, hűvös nyarat hosszú és rendkívül zord tél váltja fel. Növényzetének jellegzetes tagjai a mohák, a zuzmók* és a törpecserjék*.

tunica → tunica-corpus elmélet

tunica-corpus elmélet A zárvatermők* hajtáscsúcsának felépítésére vonatkozó elmélet. A hajtáscsúcs egyes régióinak elkülönítése az osztódási síkok különbözőségén alapul. A legkülső réteg az egy v. több sejtsoros tunica, melynek sejtjei csak antikinálisan*, míg az alatta lévő corpus sejtjei minden irányban osztódnak.
<lat.> tunica = lepel, lepelszerű ruha

turbulencia Folyadékok, gázok és légrétegek állandóan változó irányú és sebességű, rendezetlen örvénylő mozgása. Pl. a kutikulamintázatok* a felszíni áramlásokat turbulenssé teszik.
<lat.> turbulentus 3 = felkavart, megzavart

turgeszcens Ozmotikus* úton való vízfelvételre képes.

turgidus Megduzzadt, vízzel v. levegővel telt. Növénynévben pl. *Chroococcus turgidus* (kékmoszatfaj).
<lat.> turgeo 2 = dagad

turgor <lat.> A sejtben az ozmotikus* vízfelvétel következtében létrejött állapot, amikor a protoplaszt* nyomást gyakorol a sejtfalra. A ~ alapvető szerepet játszik a nem fásodott falú fiatal sejtek feszességének fenntartásában.
<lat.> turgesco 3 = megduzzad, feldagad

turio **1.** Áttelelő, leváló rügyek, melyeket egyes vízinövények – pl. bodros békaszőlő (*Potamogeton crispus*), békatutaj (*Hydrocharis morsus-ranae*) – a kedvezőtlen időszak (hideg, szárazság, tápanyaghiány) átvészelésére fejlesztenek. Pikkelylevelek és nyálka borítja, az anyanövényről leválik, a víz felszínén úszva v. az aljzathoz rögzülve új egyedet hoz létre. **2.** A békalencse (*Lemna*) „telepegységei".

turritus Tornyos, tornyosuló, kimagasló. Növénynévben pl. tornyos ikravirág (*Arabis turrita*), toronyszál (*Turritis glabra*).
<lat.> turris = torony, vár

tűkristály (acicularis kristály) Hosszú, vékony, kihegyezett végű, többnyire kalcium-oxalát alapanyagú kristályok, melyek kötegekben fordulnak elő, → rafidok.

tűlevél A fenyőkre jellemző ekvifaciális levél*. Sztómái* süllyesztettek, bőrszövete alatt hipodermisz* szilárdít. Asszimiláló alapszövete nagy belső felszínű lobatus parenchimából* áll, gyantajáratokat is tartalmaz, és keményítős hüvely* választja el a transzfúziós szövettől*. A nyalábok száma fajtól függően 1 v. 2, lehetnek kollaterális* zártak és nyíltak.

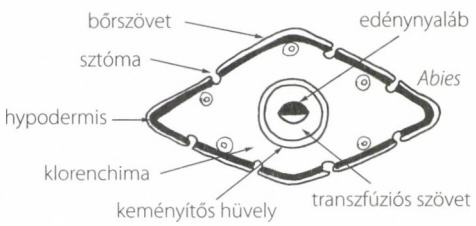

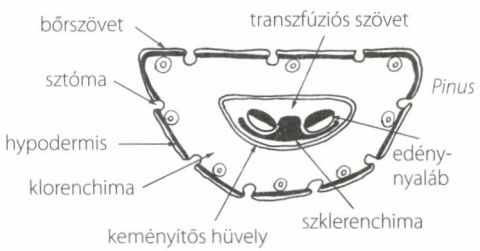

türemlés (vernatio, vernáció/ptyxis) A fiatal levelek egyenkénti elhelyezkedése a rügyben*. Lehet: összehajtott*, többszörösen össze-

hajtott*, begöngyölt*, hátragöngyölt*, befelé hengeredett, lapos ~*.

tűrőképesség (tolerancia) A környezeti tényezőknek az a tartománya, amelyen belül a populáció* egyedei életképesek. Megkülönböztetünk tágtűrésű* (euriök) és szűktűrésű* (stenök) fajokat.

tüske (aculeus) A hajtás bármely részén a bőrszöveten kialakuló szúrós emergencia*. Pl. rózsa (*Rosa*), málna (*Rubus*).

tüsző → tüszőtermés

tüszőcsokor (follicularium) Olyan összetett termés, amelynek tüszőtermései* felső állású* korikarp* termőtájból keletkeztek. Pl. *Nigella* (katicavirág), *Aquilegia* (harangláb), *Paeonia* (bazsarózsa), *Sedum* (varjúháj). Syn. tüszős terméscsoport.

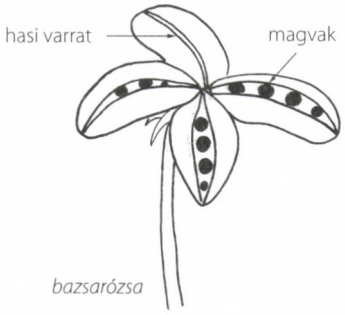

tüszőtermés (folliculus) Felső állású*, monomer*, együregű, korikarp* magházból létrejövő termés, mely a hasi varrata mentén (ventricid*) nyílik fel. Többnyire terméscsoportban (tüszőcsokor*) fordul elő, magányos termésként ritka. Pl. szarkaláb (*Consolida*).

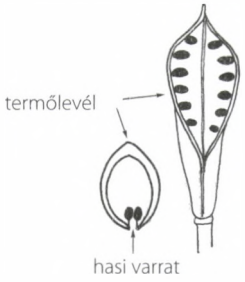

tylo- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak dudorral, bütyökkel, röggel való kapcsolatára vonatkozik.

tylosis → tömősejt

tylosoid Elzárt gyantajárat*. Úgy keletkezik, hogy a járatot bélelő epithel sejtek* megnagyobbodnak, és eltömik a járatot.

typ. <lat.> typus rövidítése, növényleírásokban, jelentése: típus*.

U, Ú, Ü, Ű

U alakú nyaláb Olyan összetett edénynyaláb*, amelynek farésze* három oldalon veszi körül a háncsrészt*. Az ilyen nyaláb keresztmetszetben U alakú. Előfordulása egyes másodlagosan vastagodó egyszikűekben, pl. *Kingia*.

ubikvista Bármilyen termőhelyen megélő tágtűrésű* élőlény.
<lat.> ubique = bárhol, akárhol, mindenütt

udvaros gödörke A másodlagos sejtfalvastagodás* egyik típusa, mely a tracheidák* oldalfalain úgy jön létre, hogy a másodlagos sejtfal* egyes helyeken nem rakódik az elsődleges sejtfalra*, hanem elválik tőle, mintegy felhólyagzik. Mivel e gödörkék a szomszédos sejtek falán pontosan szemben vannak egymással, ezáltal egy kis lencseszerű tér keletkezik, amely felülnézetben két koncentrikus körnek látszik. A szekunder sejtfalak* nem folytonosak, rajtuk kis nyílás (gödörkenyílás) található, ez a pórus. Ezzel szemben a primer sejtfalon* egy kör alakú másodlagos sejtfalrészlet található, ez a torus. Mivel a primer fal rugalmas cellulózból* áll, a torus képes elmozdulni, és szelep módjára működik, ezáltal az oldalirányú vízforgalmat szabályozza. Syn. vermes gödörke.

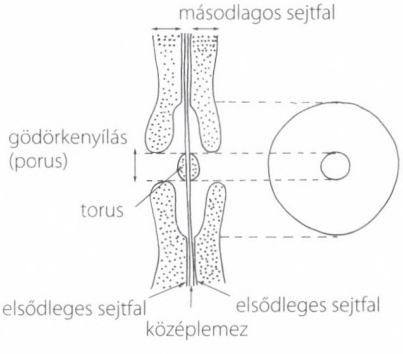

ujjasan összetett (digitatus) **levél** Olyan tenyeresen összetett levél*, melynek levélkéi* keskenyek.

ujjas erezet → tenyeresen erezett levél

ulceratus Az a pollenszem*, amelynek disztális pólusán* egy pórus* található.

ulculus Pollenszemek* lekerekített apertúrája*, mely nem a póluson található. Pl. pázsitfűfélék (*Poaceae*).

ulcus Kör alakú apertúra* a pollenszem* proximális* v. disztális* pólusán, a pórusnak* felel meg. Pl. békabuzogány (*Sparganium*), gyékény (*Typha*), → anaulceratus*, kataulceratus* pollen.

uliginosus Mocsárban, lápban élő. Növénynévben pl. *Lotus uliginosus* (lápi kerep), *Sesleria uliginosa* (lápi nyúlfarkfű).
<lat.> uligo = nedvesség, nyirkosság, posvány

ultra- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak az általános határon túli mivoltára utal.
<lat.> ultra = azontúl, messzebb, tovább, valamin túl, kívül

ultracentrifuga Percenkénti 45 ezer fordulatszám feletti centrifuga.

ultraibolya sugarak Ibolyántúli sugarak. A látható fény színképének az ibolyántúli (a röntgensugarakon inneni), kb. 400 nm* hullámhosszúnál kisebb, láthatatlan része, amely fontos élettani hatású sugarakból áll. Syn. ultraviola.

ultramikrotóm Elektronmikroszkópos* vizsgálatokhoz ultravékony metszetek készítésére alkalmas üveg- v. gyémántkéssel ellátott berendezés.

ultrastruktúra Fénymikroszkóppal* már nem, hanem csak nagyobb felbontású műszerekkel tanulmányozható szerkezet.

ultravékony metszet Ultramikrotómmal készült, elektronmikroszkópos* vizsgálatra alkalmas, 10–20 Å (< 100 nm*) vastag metszet.
↔ félvékony metszet

ultraviola (UV) **sugarak** → ultraibolya sugarak

umbellatus Ernyős. Növénynévben pl. *Ornithogalum umbellatum* (ernyős madártej), *Hieracium umbellatum* (ernyős hölgymál).
<lat.> umbella = ernyőcske

umbrosus Árnyékos. Növénynévben pl. *Carex umbrosa* (árnyéki sás).
<lat.> umbra = árnyék, sötétség

uncatus → uncinatus

uncinatus Kampós. Növénynévben pl. *Sclerocactus uncinatus* (kaktuszfaj).
<lat.> uncinatus 3 = kampós, horgos

uncinatus trichóma Horgas csúcsú növényi szőr. Syn. hamatus*.
<lat.> uncinatus = kampós, horgos

undulatus Hullámos. Növénynévben pl. *Aponogeton undulatus* (hullámoslevelű vízifüzér).
<lat.> unda = hullám, hab

undulatus levélél Olyan levéllemez, melynek élén egymástól távolabbi, nagyobb hullámok futnak le. Pl. fodros lórom (*Rumex crispus*).

undulatus sejtfal Olyan – többnyire az epidermisz* sejtjeire jellemző – radiális sejtfal* mely hullámos lefutásával erős sejtkapcsolatot eredményez.

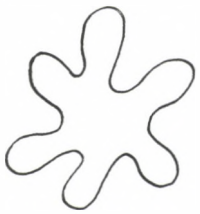

unguicularis Félhüvelyknyi, azaz 1,3 cm hosszú. Növénynévben pl. *Iris unguicularis* (berber nőszirom), *Gladiolus unguiculatus* (kardvirágfaj).
<lat.> unguicularis = félhüvelyknyi

unguiculatus → unguicularis

unguis → sziromkörröm
<lat.> unguis = köröm

uni- Szóösszetételek előtagjaként az utótag egyszeriségét, egyes számban való meglétét jelenti. Növénynévben pl. *Melica uniflora* (egyvirágú gyöngyperje), *Eleocharis uniglumis* (egypelyvás csetkáka).
<lat.> unus 3 = egy, egyetlen

unicelluláris <lat.> Egy sejtből felépülő.

unicolor Egyszínű. Növénynévben pl. *Iris* x *unicolor* (nőszirom fajfaj).
<lat.> unicolor = egyszínű

unifaciális levél Olyan heterogén mezofillumú* levél, amely a kör alakú levélből* vezethető le, és benne két nyalábsor található. Pl. egyes nőszirom- (*Iris*) fajok.
<lat.> facies = külső alak, arc

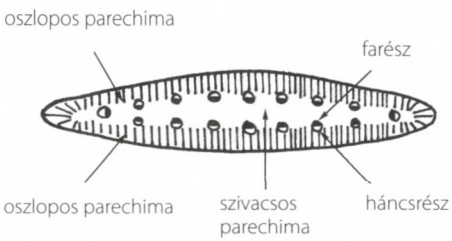

uniformitás Egyformaság, egyöntetűség.
<lat.> uniformis = egyforma

unilakunáris Olyan nódusz*, amelyben egy levélrés* található.
↔ trilakunáris, multilakunáris

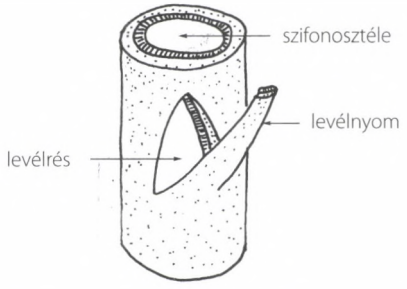

unilokuláris szaporítóképlet Egysejt értékű szaporítóképlet. Az alacsonyabbrendűek olyan sejtjei, melyek belső sejtképződéssel* szaporítósejteket, spórákat*, gamétákat* hoznak létre, → sporangium, → gametangium.

unipinnatus levél Egyszeresen szárnyasan összetett levél. Típusai: párosan szárnyalt (paripinnatus)*, páratlanul szárnyalt (imparipinnatus) összetett levél*.

unipoláris <lat.>, <gör.> Egypólusú.

unipoláris embrió Egypólusú embrió*, melynek csak rügyecskéje* van. Pl. harasztok.

uniszeriális (unserialis) Egy sorba rendeződő, egysoros. Syn. uniszeriátus.
↔ multiszeriális

uniszeriátus (uniseriatus) → uniszeriális
↔ multiszeriátus

uniszexuális → egyivarú

unitegmikus Az a magkezdemény*, amelynek egy integumentuma* van. Pl. nyitvatermők, négykörű forrtszirmúak.

unitmembránmodell → egységmembránmodell

univerzális Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak általános, egyetemes voltát jelöli.
<lat.> universalis = általános, egyetemes

urceolatus Korsó alakú. Növénynévben pl. *Osmanthus urceolatus* (illatvirágfaj).
<lat.> urceus = korsó

uredinium → uredium

uredium Rozsdagombák által fertőzött növényben az a régió, ahol az uredospórák* keletkeznek. Syn. uredinium, uredosorus.

urediniospóra → uredospóra

uredosorus → uredium

uredospóra A rozsdagombák nyári spórái. A hifák* végein egyesével jönnek létre, kétmagvúak, rozsdabarna színűek, tojásdad alakúak, szél és rovarok által terjednek. Syn. urediniospóra.

urens Csípő, szúró. Növénynévben pl. *Urtica urens* (égető/csípős/kis csalán).
<lat.> uro 3 = éget, gyötör

uro-, -urus Szóösszetételek elő- v. utótagjaként megnyúlt, farokszerű alakot jelent.

ursinus Medvével kapcsolatos. Növénynévben pl. *Allium ursinum* (medvehagyma).
<lat.> ursus = medve

u. s. <lat.> ut supra rövidítése. Jelentése: mint fentebb.

usitatissimus Nagyon hasznos, leghasznosabb. Növénynévben pl. *Linum usitatissimum* (házi len).
<lat.> usito = rendszeresen használ; usitatus 3 = használatos, szokásos

ustilospóra Az üszöggombák (*Ustilaginales*) kitartóspórái, melyek diploidok*. Syn. usztospóra.

usztospóra → ustilospóra

utóudvar A sztóma* légrésének* alsó, kiszélesedő része, melyet a kijárati nyílás választ el a levél mezofillumától*.

utóvirágzás A virágzásnak az a szakasza, amikor az egyedek virágainak még 25%-a nyílik.
↔ elővirágzás, tömegvirágzás

utricularis → utriculatus

utriculatus Zsák formájú. Növénynévben pl. *Utricularia australis* (pongyola rence). Syn. utricularis.
<lat.> uticulus = kis tömlő

utriculus 1. → szütyőtermés **2.** Hólyagszerű képlet, pl. a szütyőtermésben* található hártyaszerű zsák.

UV-A-sugarak 320–400 nm* közötti hullámhosszúságú ultraibolya* sugarak.

UV-B-sugarak 280–320 nm* közötti hullámhosszúságú ultraibolya* sugarak.

UV-C-sugarak < 280 nm* hullámhosszúságú ultraibolya* sugarak.

UV-sugarak → ultraibolya sugarak

ülő bibe Olyan bibe*, amely közvetlenül a magház* csúcsán helyezkedik el, mivel a termőnek* nincs bibeszála*. Pl. pipacs (*Papaver rhoeas*).

ülő levél (folium sessile) Olyan levél, amelynek nincs sem levélnyele*, sem levélhüvelye*. Pl. mák (*Papaver somniferum*).

üstökösfa → levélkoszorús fa

üvegházhatás A levegőszennyeződés következményeire használt általános fogalom, amely a Föld felszíni légkörének felmelegedését azzal magyarázza, hogy az ipari tevékenység és a járművek által kibocsátott gázok (különösen a szén-dioxid és a metán) az atmoszféra felső rétegében felhalmozódva, mintegy üvegházként megakadályozzák a kisugárzást.

V

v. 1. <lat.> vel rövidítése. Jelentése: vagy. **2.** <lat.> vide rövidítése. Jelentése: lásd. **3.** <lat.> visum rövidítése. Jelentése: megjelenés, jelenség. **4.** <lat.> vidi rövidítése. Jelentése: láttam. **5.** <lat.> volumen rövidítése. Jelentése: kötet. **6.** <lat.> varietas rövidítése. Jelentése: változat.

VA mykorrhiza → vezikuláris-arbuszkuláris mikorrhiza

vacok (receptaculum/torus/thalamus) A virág kocsányának csúcsán található rövidszártagú*, kiszélesedő hajtásrész, amelyen a takarólevelek* és az ivarlevelek* erednek.

vacoköböl (hypanthium) Kehelyszerűen kiszélesedő vacok*, amely körülöleli a termőtájat*, ill. a belőle kialakuló termést. Pl. rózsa (*Rosa*), som (*Cornus*).

vacokpárna Tengelyhez tartozó nektárium*, húsos kinövés, mely lehet vacok-*, ill. porzó*-eredetű. Pl. juhar (*Acer*) virágában.

vacokpelyva A fészektányér* felső felületén található hártyás, pikkelyszerű fellevelek*. Pl. napraforgó (*Helianthus*), pipitér (*Anthemis*).

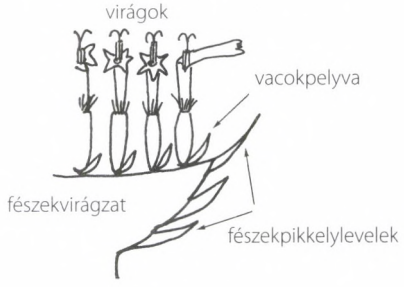

vacoktányér (receptaculum concavum) Homorú vacok*, melynek szélén erednek a takarólevelek* és a porzók*, a termő* pedig szabadon, a vacok mélyén foglal helyet. Pl. szilva (*Prunus*), pimpó (*Potentilla*).

vacuoma Kevésbé elterjedt elnevezés arra az esetre, ha a sejtben egynél több vakuolum* található.

vaginatus Hüvelyes. Növénynévben pl. *Eriophorum vaginatum* (hüvelyes gyapjúsás).
<lat.> vagina = fegyver hüvelye; ki nem bújt kalász burka, „gabonatok"

vaginula Hüvelyszerű képlet, mely a mohák fejlődésben lévő spóratartó* tokját védő, archegónium*eredetű embriotheca* kettészakadása után annak alsó részéből jön létre.

vakuolizálódás A sejt korának, differenciáltságának* mérésére is használható jelenség, mely azon alapul, hogy míg a merisztémasejtekben* a vakuolumok* csak kezdemények formájában vannak jelen, az idős sejtekben számuk csökken, méretük pedig növekszik a többnyire egy, nagy központi vakuolum kialakulásával.

vakuolum (vacuolum) Sejtnedvüreg. Vizes oldatokat tartalmazó sejtorganellum, melyet a citoplazmától a tonoplaszt*membrán* határol. A ~ok száma és méretük a sejt korával arányos, idős sejtekben egyetlen nagy központi vakuolummá egyesülnek. Szerepük a sejt anyagcseréjében és vízállapotának kialakításában van.
<lat.> vacuum = üres hely; vacuolum = kicsi üres hely

valens Képes valamire, befolyásos, erős.
<lat.> valeo 2 = erős, izmos, jó erőben van

valid név Érvényes név. A Botanikai Nevezéktan Nemzetközi Kódexe* szabályainak megfelelő név.

validus Erős. Növénynévben pl. *Scirpus validus* (erdeikákafaj).
<lat.> validus 3 = egészséges, erős, ép

valleculáris csatorna A zsurló- (*Equisetum*) fajok szárának elsődleges kérgében* találha-

tó, kör mentén rendeződő, levegőtartalmú intercelluláris járatok*.

vallesiacus <lat.> Vallisból (Svájc) származó. Növénynévben pl. *Thymus vallesiacus* (kakukkfűfaj).

valódi (parenchimatikus) **alapszövetek** A növényi törzsfejlődés során a legkorábban megjelent szövettípus, melyre a kevéssé differenciált, vékony falú, osztódóképességüket megőrző sejtek jellemzőek. E szövetek a növényi anyagcsere alapvető folyamatainak színhelyei, és a növényi test alapállományát alkotják. Élettani működésük alapján típusai az asszimiláló*, raktározó*, víztartó*, átszellőztető ~*.

valódi bogyó (bacca) Felső állású*, polimer* magházból keletkezett húsos falú termés. Pl. szőlő (*Vitis*), burgonya (*Solanum*), sóskafa (*Berberis*), paradicsom (*Lycopersicon*).
↔ álbogyó

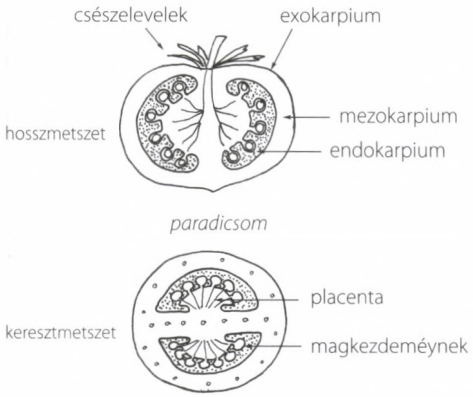

valódi gyökér Az embrió* gyököcskéjéből* fejlődő gyökér, mely morfológiáját tekintve mindig főgyökér*.
↔ járulékos, hajtáseredetű gyökér

valódi léggyökér A fánlakó* növényekre jellemző gyökérmódosulás, amelynek szerepe a vízfelvétel, és ez a levegő vízpárájának adszorbeálása által megy végbe. Felszínét több sejtsoros gyökérburok* (velamen radicum) borítja, melyet fásodott falú sejtek alkotnak.

valódi spóra Minden meiospóra*, amely ivaros folyamatban lejátszódó sejtmagegyesülésből létrejött diploid* sejtből v. képletből redukciós* osztódással keletkezett. Syn. főspóra.
↔ mitospóra, konídium

valószínűség (probabilitás) Jele: P. Valamely esemény bekövetkezésének, valamely tulajdonság meglétének esélye a kedvező és a lehetséges esetek arányának előrejelzésével. Értéke 0 (ha az esemény nem következhet be) és 1 (ha az esemény mindenképpen bekövetkezik) között változhat, ill. százalékban kifejezve 0–100% lehet. A ~ fogalmát gyakran használják a szignifikanciavizsgálatokban*.

valva → epivalva, → hypovalva

valvatus aestivatio A borulás* egyik típusa, amikor a rügyben a levélkezdemények érintik egymást. Pl. éger (*Alnus*).

vaporizáció → párologtatás
<lat.> vapor = gőz, pára

var. <lat.> varietas* rövidítése. Jelentése: változat.

varasodás Többféle, többnyire gombák által okozott növényi betegség tünete. A szövetek helyi elhalását követően a repedezett felületű foltot a bőrszövet foszlányai borítják.

variabilitas 1. Változékonyság. **2.** Változatosság.

variancia → szórásnégyzet*

variegatus Tarka. Növénynévben pl. *Equisetum variegatum* (tarka zsurló), *Iris variegata* (tarka nőszirom).
<lat.> vario 1 = tarkít, megmásít

variegáció Egyes növények levelein, virágain két v. több különböző színből álló foltok meg-

jelenése. Lehet örökletes jelenség, ill. okozhatja vírusfertőzés.

varietas → változat, → diverzitás
<lat.> varietas = tarkaság, változatosság

varrat (sutura) Monomer magháznál* a termőlevél széle mentén az összenövés helye, polimer magház* esetén a termőlevelek egymással való összenövésének helyei.

vas- (vasz-), **vaso-** (vaszo-), **vasi-** (vazi-) Szóösszetételekben előtagként a szállítószövettel való kapcsolatot jelenti.
<lat.> vas, vasis = edény

vasalis rész → vazális rész*

vascularis Szállítószövettel kapcsolatos.
<lat.> vascularis = kis edény

vascularis cryptogam Szállítószövet-rendszerrel rendelkező virágtalan növények, pl. harasztok.

vascularis cylinder → sztéle

vaszkularizáció A szállítószövetek elhelyezkedése, nyalábokkal való ellátottság.

vaszkuláris kambium A szállítószöveti elemeket létrehozó kambium. Sejtjei hossztengelyük irányában megnyúlt prozenchimatikus* sejtek.
↔ fuziform iniciálisok

vaszkuláris növények (Tracheophyta) Szállítószövet-rendszerrel rendelkező, edényes növények (harasztok, magvas/virágos növények).

vaszkuláris szövet → szállítószövet

vazális rész (hadrom) A farész* sejtes elemeinek összessége a farostok* kivételével. Nevét a tracheákról* mint „edényekről" kapta.
<lat.> vas, vasis = edény
↔ kribrális rész

vazicentrikus parenchima A faparenchimasejtek* fatestben* való elhelyezkedésének az a módja, amikor a tracheák* körül úgy helyezkednek el, hogy azokat mintegy zárt hüvely formájában veszik körül. Pl. magas kőris (*Fraxinus excelsior*), akác (*Robinia pseudacacia*). Syn. peritracheális parenchima.

vazicentrikus tracheidák Rövid, szabálytalan alakú, udvaros gödörkés sejtfal-vastagodású* vízszállító sejtek a tracheák* szomszédságában. Pl. tölgy (*Quercus*), kőris (*Fraxinus*), gesztenye (*Castanea*) fatestében.

válaszfali kovadás (dehiscentia septicida) Olyan termésfelnyílási mód, ahol a felnyílás a termőlevelek* összenövése mentén történik, és a kopácsok* és a válaszfalak is kettéválnak. Pl. len (*Linum*), zászpa (*Veratrum*), gyűszűvirág (*Digitalis*), kikerics (*Colchicum*), → szepticid toktermés*.

válaszfaltóli kovadás (dehiscentia septifraga) Olyan termésfelnyílási mód, ahol a felnyílás a termőlevelek összenövése és azok főere mentén egyaránt bekövetkezik, azaz a kopácsok* száma kétszerese a termőlevelek számának. A kopácsok széthasadva a válaszfalaktól is elválnak, de maguk a válaszfalak nem válnak szét két lemezre. Pl. maszlag (*Datura*), hangarózsa (*Rhododendron*), → szeptifrag toktermés*.

váll → levélváll

váltakozóan szárnyalt összetett levél Olyan szárnyasan összetett levél*, amelynek levélkéi* a levélgerincről* nem egymással szemközt erednek. Pl. bükköny (*Vicia*).

váltakozó levélállás Olyan – tulajdonképpen szórt – levélállás*, ahol nóduszonként* 1-1 levél ered, és mivel a divergenciaszög* 180°, a levelek két függőleges sorba (distichon*) rendeződnek. Pl. szil (*Ulmus*), ostorfa (*Celtis*), hárs (*Tilia*), pázsitfűfélék (*Poaceae*). Syn. váltogató állású levél.

váltivarúság 1. Az a tulajdonság, hogy egyes fajoknak nemi jellegekben eltérő, csak egyféle ivarsejtet termelő hím- és női ivarú egyedei vannak. **2.** A porzók és a termők külön-külön virágban találhatók, → kétlakiság*. **3.** Felemásvirágúság. Az a jelenség, amikor egyes növényfajok ugyanazon az egyeden kétivarú* és egyivarú virágokat* egyaránt fejlesztenek. Pl. juhar (*Acer*), eperfa (*Morus*), cirok (*Sorghum*), → triöcia.

váltogató állású levél → váltakozó levélállás

változat (varietas) Rendszertani kategória. Az a fajon* belüli, alfaj* alatti kategória, mely eltérő alakokat jelent, amelyek állandó morfológiai különbségekkel rendelkeznek, de sem térben, sem időben nem izolálódtak, vagyis a faj areáján* belül, a tőalakokkal együtt rendszeresen előfordulnak. Jelölése: var.

vázhifa A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestének* felépítésében részt vevő olyan gombafonalak, melyek vastag falúak, visszahajlók, el nem ágazók. Szerepük a termőtest szilárdításában van.
↔ generatív hifa, kötőhifa

v. c. <lat.> vidi cultam rövidítése. Jelentése: termesztésben láttam.

vegetatív <lat.> Az egyedi élet létét, fennmaradását szolgáló.

vegetatív mag → diploid vegetatív mag*

vegetatív sejt → tömlősejt

vegetatív szaporítás A vegetatív szaporodás* lehetőségeinek tudatos, ember általi alkalmazása. A természetes ~ történhet pl. rizómával*, gumóval*, indával*, hagymával*. A mesterséges ~ módjai az oltás* és a szemzés*.

vegetatív szaporodás Az ivartalan szaporodás* olyan formája a növényekben, amikor az új egyed valamely vegetatív* képlet útján alakul ki. A természetes ~ történhet pl. rizómából*, gumóból*, indából*.

vegetatív szerv A növény egyéni életének fenntartásához szükséges működéseket végző szervek: gyökér*, szár*, levél*.

vegetáció Növényzet, növénytakaró. Egy adott területen előforduló valamennyi növényfajhoz tartozó növényegyedek összessége. Egysége a növénytársulás*, az asszociáció.
<lat.> vegeo = hajt, mozgásba hoz; vegetus 3 = izmos, erős; vegetatio = éltetés

vegetációs időszak Az az időtartam, amely alatt egy egyed, ill. társulás* aktív életjelenségeket mutat, növekszik, fejlődik, anyagcserét* folytat.

vegetációtörténeti geobotanika → archeobotanika

vegyes rügy (gemma mixta) Olyan rügy, melyből levelek és virág v. virágzat egyaránt fejlődik. Pl. cseresznye (*Prunus cerasus*).
↔ levél-, virágrügy

velamen radicum → gyökérburok
<lat.> velamen = takaró, lepel, fátyol

velum Membránszerű burok. **1.** A hemiangiokarp* gombákat borító burok: ~ partiale*, ~ universale*. **2.** A durdafű (*Isoëtes*) makrosporangiumát* védő membránszerű hártya. **3.** Az a képlet, amelybe a monosaccatus pollen* légzsákja* felcsavarodik. Pl. hemlokfenyő (*Tsuga*).
<lat.> velum = lepel, takaró

velum partiale A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestét* borító részleges burok, maradványa lehet a gallér*.

velum universale A bazídiumos gombák (*Basidiomycetes*) termőtestét* borító teljes burok, maradványa lehet a bocskor* és a kalap* „pettyei".

velutinus Bársonyos szőrű. Finom, rövid, puha, felálló szőrökkel borított. Növénynévben pl. *Silene velutina* (bársonyos habszegfű).

venáció → levélerezet

venosus Erekkel gazdagon ellátott.
<lat.> vena = ér; venosus = erőtől duzzadó

ventrális A test elülső, hasi felszínéhez közelebb eső terület. A termőlevél* esetében a termőlevél főerétől legtávolabbi, széli területek.
<lat.> venter = has

ventricid felnyílás Hasi oldalon történő felnyílás. Az egy termőlevélből létrejött termések esetében a termőlevél szélein, az összenövés mentén való felnyílást jelenti. Pl. tüszőtermés*.

ventricosus Egyik oldalán egyenetlenül megduzzadt. Növénynévben pl. *Cyrtanthus ventricosus* (görbeliliomfaj).
<lat.> ventriculus = kis hasacska

venustus Bájos, kecses. Növénynévben pl. *Eryngium venustum* (iringófaj).

verisim. <lat.> verisimiliter rövidítése. Jelentése: valószínűleg.

vermes gödörke → udvaros gödörke
<lat.> vernaculus 3 = honi, belföldi

vermes sejtfalvastagodás → udvaros gödörke*

vermiculatus Növénynévben pl. *Sarcobatus vermiculatus*.
<lat.> vermis = féreg, giliszta

vernacularis név Egy növény köznyelvben használt (népi) neve, mely nem követi a tudományos elnevezést. Pl. az „aranyeső" nevet nem a *Laburnum anagyroides* (aranyeső) növényre, hanem helytelenül a *Forsythia-* (aranyfa) fajokra használják.
<lat.> vernaculus 3 = honi, belföldi

vernalis Tavaszi. Növénynévben pl. *Adonis vernalis* (tavaszi hérics). Syn vernus.
<lat.> vernalis = tavaszi

vernalizáció Egyes növények virágzását megelőző hideghatás (0–5 °C) alkalmazása. Pl. az őszi gabonák eredetileg kétéves növények, amelyeket ősszel vetnek el, télen megkapják a szükséges hideghatást, ezért már a következő nyáron arathatók. Syn. jarovizáció.

vernatio → vernáció

vernáció → türemlés

vernus Tavaszi. Növénynévben pl. *Lathyrus vernus* (tavaszi lednek), *Veronica verna* (tavaszi veronika), *Leucojum vernum* (tavaszi tőzike). Syn. vernalis.
<lat.> vernus 3 = tavaszi

verrucatus → verrucosus

verrucatus pollen/spóra Olyan pollenszem*/spóra*, amelynek felszínén > 1µm* szélességű, de < 1 µm magasságú szemölcsszerű képletek találhatók. Pl. útifűfélék (*Plantaginaceae*).

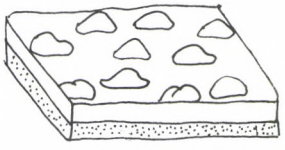

verrucosus Bibircses. Növénynévben pl. *Euphorbia verrucosa* (bibircses kutyatej), *Euonymus verrucosus* (bibircses kecskerágó). Syn. verrucatus.
<lat.> verruca = szemölcs, bibircs

verrucosus/reticulatus kutikula Olyan másodlagos kutikulamintázat*, amely hálózatos szerkezetű, és finomszerkezetét további apró bibircses kiemelkedések teszi egyenetlenné.

verrucosus/striatus kutikula Olyan másodlagos kutikulamintázat*, amely bordázott szerkezetű, és finomszerkezetét további apró bibircses kiemelkedések teszi egyenetlenné.

versatilis Mozgékony. Pl. *Candida versatilis* (gombafaj) nevében.
<lat.> versatilis = forgatható

versengés (kompetíció) Egy termőhelyen előforduló létfeltételek és tápanyagforrások felosztásáért folytatott, korlátozó jellegű kölcsönhatás. A fajok versengenek egy adott élőhelyen a maximális fény-, víz- és tápanyagfelhasználásért. Ennek eredményeképpen

egyes fajok eltűnhetnek, elvándorolhatnak, ill. fiziológiai változások következhetnek be bennük.

versicolor Sokszínű, különböző színű, tarka. Növénynévben pl. *Orobanche versicolor* (tarka vajvirág), *Aster* x *versicolor* (tarka őszirózsa).
<lat.> versicolor = színpompás, tarka színes

verticillaster Összetett virágzat*, a thyrsus* egyik formája, amelyben a monopodiális* tengelyhez kapcsolódó kettősbogok* álörvöket* képeznek. Pl. ajakosok (*Lamiaceae*).

verticillatus Örvökben álló. Növénynévben pl. *Mentha* x *verticillata* (örvös menta), *Salvia verticillata* (lózsálya).
<lat.> vertex = örvény, fordulat

vertikális Függőleges.
<lat.> verticalis = függőleges

verus Valóságos, igazi, eredeti, állandó. Növénynévben pl. *Aloe vera* (orvosi aloé).
<lat.> verus 3 = való, igaz, helyes, igazi

vesés vállú levél Vállán vese alakú levél. Pl. kapotnyak (*Asarum*).

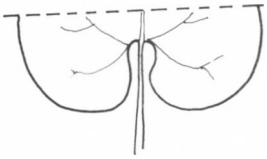

vesiculatus trichóma → hólyagszőr

vesiculum Kis hólyag v. zsák. Növénynévben pl. *Carex vesicaria* (hólyagos sás), *Trifolium vesiculosum* (hólyagos here).
<lat.> vesicula = hólyagocska

vespertinus Esti. Este aktív. Növénynévben pl. *Xylophacos vespertinus* (pillangósvirágú faj).
<lat.> vespertinus 3 = esti

vestibulum A pollenszemek* külső és belső pórusai közt keletkezett üreg, mely az exine* rétegeinek elválása által keletkezett.

veszélyeztetett faj Az ember környezetátalakító tevékenysége következtében a kihalás szélén álló faj*.

vessző Egyéves, el nem ágazó, lombját vesztett, fásodott szár.

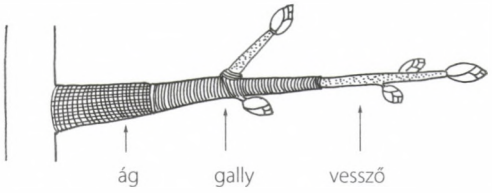

vet. <lat.> veteres rövidítése. Jelentése: ősök.

vetésforgó A szántóföldi növények meghatározott sorrendben történő termesztése. Alkalmazása megakadályozza a talaj tápanyagtartalmának egyoldalú kihasználását, egyes gyomnövények* elszaporodását, csökkenti a felhasználásra kerülő kemikáliák* mennyiségét.

vetus Hajdani, ezelőtti.
<lat.> vetus= régi, öreg, koros
↔ recens

vexillum → vitorla
<lat.> vexillum = zászló

vezérhajtás A csúcsrügyből* eredő hajtás. (A kertészeti gyakorlatban a fa sudarának* a vége.)

vezikuláris-arbuszkuláris mikorrhiza (VAM) Olyan endomikorrhiza*, melyben a növényi sejtfalon áthatoló gombafonalak fácskaszerűen elágazó arbuszkulumokat és hólyagszerű vezikulumokat képeznek.

vezikulum (vesiculum), t. sz. **vezikula** (vesicula) Hólyagocska. A sejt membránrendszeréről lefűződő, egyrétegű membránnal határolt gömbölyded struktúrák, melyek a sejten belüli transzportfolyamatokban vesznek részt, ill. exocitózis* során a sejtből kijuttatnak bizonyos anyagokat.
<lat.> vesicula = hólyagocska

végfal → harántfal

viasz Nagy szénatomszámú egyértékű alkoholok* és nagy szénatomszámú karbonsavak észterei. Epikutikuláris ~ként termések, szárak, levelek hamvasságát okozzák, és védelmül szolgálnak. A ~kristályok alakja és felszíni elrendeződése fontos mikroszisztematikai* bélyeg. Legismertebb típusok: *Strelitzia-**, *Convallaria-**, *Aristolochia*-típusú ~*.

vikárius taxon Helyettesítő taxon. Ha két közel rokon taxon* areája* földrajzilag v. ökológiailag elkülönül, e taxonok elterjedése, ill. populációik* ilyen értelemben helyettesítik egymást. Syn. vikariáns.
<lat.> vicarius = helyettesítő, helyettes

villás elágazás (dichotómia) Olyan elágazási rendszer, amikor pl. a hajtás, a teleptest v. a levélér két egyenrangú ágra oszlik, majd ezek mindegyike ismét ugyanígy ágazik tovább.

villás erezet (nervatio dichotomica) A levélerezet ősi (felső devonkorig* egyetlen) típusa, melyben az erek egyenlő értékű villaágakra oszlanak. Pl. páfrányfenyő (*Ginkgo*), vénuszhaj (*Adianthum capillus-veneris*).

villosus Bozontos szőrű*, hosszú, bolyhos szőrű, szöszös*. Növénynévben pl. *Euphorbia villosa* (bozontos kutyatej), *Vicia villosa* (szöszös bükköny), *Moehringia villosa* (bozontos csitri). Syn. hirtus.
<lat.> villosus 3 = bozontos, szőrös, lompos

viminalis Vesszős, vesszőfonadék-szerű. Növénynévben pl. *Salix viminalis* (kosárfonó fűz). Syn. vimineus.
<lat.> vimen = vesszőfonat

vimineus → viminalis

vindobonenis Bécsből (Wien) származó. Növénynévben pl. *Scilla vindobonensis* (ligeti csillagvirág).

v. in hb. <lat.> vidi in herbario rövidítése. Jelentése: herbáriumban láttam.

violaceus Ibolyaszínű. Pl. *Melocactus violaceus*, *Gloeobacter violaceus*.
<lat.> viola = ibolya

virág A magvas növények rövidszártagú*, módosult levelekből álló szaporító hajtása. A nyitvatermőknél általában csak egy-egy ivarlevélből áll, és szabályos takarólevele nincs, a zárvatermők virágát takarólevelek* és ivarlevelek* alkotják. A takarólevelek lehetnek egyneműek (homochlamideus*) és különneműek (heterochlamideus*), ill. hiányozhatnak (csupasz virág*). Az ivarlevelek előfordulása alapján megkülönböztetünk kétivarú* v. hímnős*, ill. porzós*, termős* és meddő virágokat*.

virágbimbó Fejlett, de még ki nem nyílt virág.

virágbiológia Tágabb értelemben a magvas növények reproduktív* hajtásával, a virággal*, ill. a virágzattal foglalkozó tudományág. Szűkebb értelemben a megporzással* összefüggő jelenségeket, alaki sajátosságokat, fejlődési összefüggéseket tanulmányozza.

virágdiagram Koncentrikus körökben ábrázolt alaprajz, amely a virágalkotók elhelyezkedését szemlélteti. A külső körökön a takaróleveleket*, ezen belül az ivarleveleket* ábrázoljuk.

virágillat A rovarmegporzású virágok által termelt szerves vegyületek, telítetlen alkoholok, aromatikus alkoholok, aldehidek, ketonok, terpének, aminok*.

virágképlet A virág felépítését betűjelekkel és számokkal adja meg. A betűk az egyes virágtájak tudományos nevének kezdőbetűi (K: calyx*, C: corolla*, A: androëceum*, G: günöceum*), a mellettük levő szám az illető virágtáját* alkotó viráglevelek* tagszáma. A ~ tartalmazza továbbá a virág szimmetriáját*, az egyes virágtájakon belüli és a szomszédos virágtájak elemei közötti összenövéseket, ill. a magház állását*. Pl. a tulipán ~e: * P_{3+3} A_{3+3} $G_{(3)}$, ill. a borsó ~e: ↑$K_{(5)}$ C_5 $A_{(9)+1}$ $G_{(1)}$.

virágkocsány (pedunculus) A virágtengely alsó, a vacoktól* a szárig terjedő része.

viráglevelek (folia floralia) A vacokon* – rendszerint több körben – ülő módosult levelek. Kintről befelé haladva a takaróleveleket*, majd az ivarleveleket* találjuk.

virágméret Általában néhány mm és 10 cm közötti. Az ennél nagyobb virágok már ritkák. A legnagyobb virága az indonéziai *Rafflesiá*nak van, melynek átmérője eléri az 1 métert, súlya pedig 6–10 kg.

virágnyílási sorrend A virágzat virágainak kinyílási sorrendje, mely követi az őket hordozó elágazások kialakulásának sorrendjét. Jellemzése történhet oldalnézetből és felülnézetből. Lehet akropetális*, bazipetális*, ill. centrifugális*, centripetális*.

virágpor(szem) → pollen(szem)*

virágrügy Olyan rügy*, melyből virág v. virágzat fejlődik. Kétféle lehet aszerint, hogy belőle egyivarú virág* v. hímnős virág* fejlődik. Ha a belőle fejlődő virágban található termőtáj*, a rügyet termőrügynek* nevezzük.
↔ levél-, vegyes rügy

virágtakaró (perianthium) A virág takaróleveleinek* tája, melynek egy eleme a chlamys*. Ha a ~ egynemű, a virág leples* (homochlamideus), ha különnemű (heterochlamideus), csésze-* és sziromlevelekből* áll.

virágtáj A virágot alkotó, egymástól jól elkülöníthető virágalkotók csoportja. A teljes virágban* ezek a következők: takarólevelek* tája, porzólevelek* tája, termőlevelek* tája.

virágtengely A virág tengelyképlete. Áll: (virág-) kocsányból* és vacokból*.

virágtípusok A virág pártája* a megporzó rovarokhoz különbözőképpen alkalmazkodott. Így jöttek létre a korongvirágok*, tölcsérvirágok*, harangvirágok*, nyeles tányérvirágok*, ajakos virágok*, pillangós virágok*, rovarcsapdák*.

virágzat (inflorescentia, inflorescencia) Egy rügyből* fejlődő, meghatározott rendben elágazó reproduktív* hajtásrendszer. Szabályos lombleveleket ritkán visel, fellevelek* gyakran találhatók rajta. Ezek egyes fajoknál (*Veronica*) lomblevélszerűek. Az elágazásrendszer lehet közalapos* (fürtös virágzatok*) és áltengelyes* (bogas elágazású* virágzatok).

virágzati főtengely (axis inflorescentiae compositae) Az összetett virágzat* tengelye.

virágzati tengely (axis inflorescentiae) Az egyszerű virágzat* tengelye, mely lombleveleket nem visel.

virágzás (<gör.> anthesis/<lat.> floratio) A virágos növények egyedfejlődésének az a szakasza, amikor a virágkezdemények teljesen kifejlődnek, az ivarlevelek* éretté válnak, ezáltal a megporzás* és a megtermékenyítés* létrejöhet. A ~ ideje a fajokra jellemző, genetikailag meghatározott tulajdonság, amelyet a környezeti tényezők módosíthatnak. Szakaszai: az elő~*, zöm~*, utó~*.

virescens Zöldes, megzöldülő. Pl. *Russula virescens* (galambgomba) nevében megzöldülő lemezei után.
<lat.> virens = zöldellő, zöld

virens Zöldellő. Növénynévben pl. *Rhus virens* (szömörcefaj).
<lat.> virens = zöld, zöldellő, viruló, friss erőben lévő

virgatus Hosszú, egyenes, vesszőszerű. Növénynévben pl. *Euphorbia virgata* (vesszős kutyatej), *Lythrum virgatum* (vesszős füzény).
<lat.> virga = bot, pálca

viridis Zöld. Növénynévben pl. *Asplenium viride* (zöld fodorka), *Setaria viridis* (zöldes muhar), *Helleborus viridis* (zöld hunyor), *Forsythia viridissima* (zöldágú aranyfa).
<lat.> viridis = zöld, fiatal, friss, eleven

virózus Nehéz szagú. Növénynévben pl. *Phyllanthus virosus* (viráglevélcserje-faj).
<lat.> virosus 3 = erős szagú, büdös

virtuális kép Látszólagos, ernyőn fel nem fogható kép, → fénymikroszkóp.

vírus Szubmikroszkopikus méretű (0,025–0,25 μm*), a baktériumoknál kisebb, önálló anyagcserére és szaporodásra képtelen, nem sejtes szerveződésű sejtélősködők. Miután a sejtbe fertőzés útján bejutottak, átprogramozzák a gazdasejt életműködéseit, serkentik a DNS-szintézist, és ezáltal saját nukleinsavuk (DNS* v. RNS*) sokszorozódását. A vírusfehérjék a gazdasejt riboszómáin* szintetizálódnak. Rendszertani helyük vitatott, többnyire a nukleinsav természete és gazdaszervezeteik alapján csoportosítják őket.
<lat.> virus = (mérges) nyálka, méreg

viscidium Összetapadt pollenszemek* kisebb csoportjait (massula*) egymáshoz kapcsoló elasztikus fonalak, melyek általában a pollenszemek proximális pólusáról*, az exinéből* erednek, sporopolleninből* épülnek fel, s az acetolízisnek* ellenállnak. Pl. kosborfélék (*Orchidaceae*), ligetszépe (*Oenothera*). Syn. viscin fonalak.

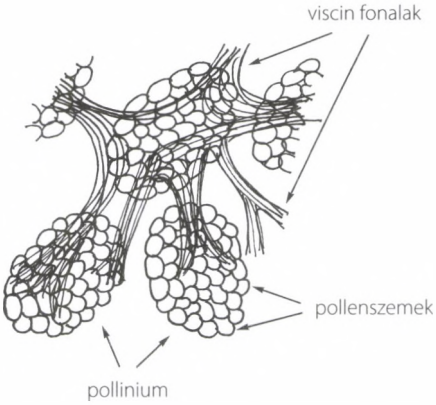

viscin fonalak → viscidium

viscin szövet „Madárlép". A fakínfélék (*Loranthaceae*) terméshúsának a magvakkal szoros kapcsolatban lévő része, mely ragadós anyagot tartalmaz, ezáltal a magvaknak az ágakon való megtapadásában játszik szerepet. Emellett vízmegkötő szerepe jelentős, ill. megakadályozza, hogy a magvak a madarak tápcsatornájában enzimatikusan lebomoljanak.

viscosus Ragadós, enyves. Növénynévben pl. *Melandrium viscosum* (ragadós mécsvirág), *Senecio viscosus* (enyves aggófű).
<lat.> viscosus = lépes, enyves, ragadós, nyúlós

visszafordult (anatróp) **magkezdemény** Olyan magkezdemény*, melyen a köldökzsinór* megnyúlik, így a mikropyle* és a magléc* (placenta) egymás mellé kerül. A leggyakoribb magkezdeménytípus.
↔ egyenes, görbült magkezdemény

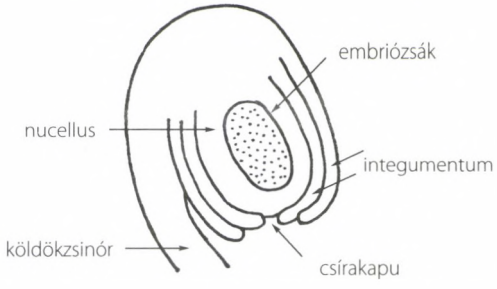

visszásszíves levélcsúcs Olyan levéllemez, amelynek csúcsát két félkörív határolja. Pl. madársóska (*Oxalis*), here (*Trifolium*).

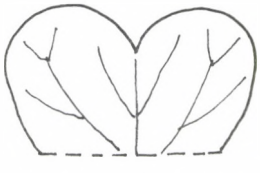

vitalitás Életképesség, életrevalóság.
<lat.> vitalitas = életerő, életképesség

vitamin(ok) Növényi eredetű, kis molekulasúlyú szerves anyagok, amelyek a szervezet működéséhez nélkülözhetetlenek. Egyes növényi részekben nem maga a ~ van jelen, hanem annak provitaminja*.
<lat.> vita = élet + amin (az első kimutatott anyag amin-vegyület volt.

vitális (in vivo) Élő, életképes. Növénynévben pl. *Senecio vitalis* (aggófűfaj).
<lat.> vitalis = az élethez való, éltető, életrevaló, élő

vitális festés Élő sejtek, szervek szervezetek festése valamilyen olyan – nem mérgező – festékkel, amely fizikokémiai tulajdonságainak köszönhetően képes átdiffundálni az élő sejtek membránjain*, és meghatározott tulajdonságú makromolekulákhoz, molekulakomplexhez kötődik. Az eljárás lehetővé teszi bizonyos életfolyamatok nyomon követését. Syn. in vivo festés.
↔ nem-vitális festés

vitorla (vexillum) A pillangós virág* középső, többnyire nagy és elálló sziromlevele*.

viviparizmus → elevenszülő növény
<lat.> vivus 3 = élő + pario = szül

viz. <lat.> videlicet rövidítése. Jelentése: tudniillik.
<lat.> videre licet = lehet látni

vízformák A talajban lévő vízmennyiség a vízkötés erői szerint 3 típusba sorolható: hidratációs víz*, kapilláris víz*, gravitációs víz*.

vízgőznyomás A víztartalmú rendszerrel érintkező gázfázisban a párolgás során eltávozó vízmolekulák által kifejtett nyomás. Egyensúlyi helyzetben ugyanannyi vízmolekula hagyja el a folyékony fázist, mint ahány kicsapódik, így telített állapot jön létre. Az így kialakuló telített vízgőznyomás értéke függ a hőmérséklettől.

vízhajtás → fattyúhajtás

vízkultúra (hidroponia) Kertészeti módszer, a növények különböző összetételű tápoldatokban, talaj nélkül történő nevelése. Alkalmazása elsősorban a dísznövénytermesztésben terjedt el, de üvegházakban paradicsomot és uborkát is termesztenek így.

vízporozta (hidrofil/hidrogám) **növények** Vízmegporzású* növények. Pl. tócsagaz (*Ceratophyllum*), békaszőlő (*Potamogeton*), kardhínár (*Vallisneria*).

vízmegporzás (hidrofília) Az a jelenség, amikor a virágport a víz szállítja a bibére*.

víznyílás 1. (hydatoda) Egyes leveleken található képletek, melyek a vizet csepp alakjában választják ki. E cseppben cukor és más oldott anyag is lehet. Ez a jelenség a guttáció*. A ~ok keletkezhetnek módosult sztómákból*, amelyeknek a zárósejtjei* elvesztették nyílásszabályozó képességüket, s a levél nyalábvégződéseinek tracheidáiból* származó, az epithema*sejteken átáramló vizet választják ki.

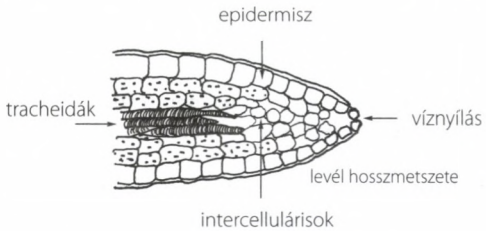

2. Egyesek a fogalmat leszűkítve csak a hydatoda módosult sztómájából létrejött pórusra használják.

vízpotenciál Annak az energiának a nagysága, amely a víznek a növényi sejtbe való bejutásához szükséges. A sejt akkor vesz fel vizet a külvilágból, ha vízpotenciálja alacsonyabb, mint a környezeté, és akkor ad le vizet, ha ennek értéke magasabb, mint a környezet vízpotenciálja.

vízszállító cső → trachea

vízszállító sejt → tracheida

víztartó alapszövet (hydrenchyma) A valódi alapszövetek* egyik típusa. Sejtjeiben a vakuolumok* nyálkatartalma nagy mennyiségű vizet képes adszorbeálni. A szukkulens növények* fő szövettípusa.

víztelenítés (dehidratálás) A víz eltávolítása valamely vizsgálati anyagból. Mikroszkópos vizsgálatokhoz készített preparátumokból növekvő koncentrációjú alkoholsorozattal v. hűtéses-szárításos eljárással vonják ki a vizet.

„vízvirágzás" Az algák szabad szemmel is látható tömeges elszaporodása, mely során a víz észrevehetően elszíneződik, attól függően, milyen csoportok okozzák a ~t. Leggyakrabban zöld, kékeszöld v. vörös színre színeződik, ill. sárga, barna is lehet.

vol. <lat.> volumen rövidítése. Jelentése: kötet.

volubilis Valamire rátekeredni képes. Növénynévben pl. *Petrea volubilis* (kékfolyondár).
<lat.> volubilis = forgó

volumen <lat.> Térfogat, terjedelem.

volva → bocskor

v. s. <lat.> vidi siccam rövidítése. Jelentése: szárított/préselt állapotban láttam.

v. spont. <lat.> vidi spontaneum rövidítése. Jelentése: eredeti/vadon élő anyagot láttam.

vulgaris Közönséges. Növénynévben pl. *Carlina vulgaris* (közönséges bábakalács), *Ligustrum vulgare* (közönséges fagyal).
<lat.> vulgaris = közönséges, általában ismeretes, mindennapi

vulgo Népi nevén.
<lat.> vulgo = nép közé tartozó

vulneraria Sebet gyógyító. Növénynévben pl. *Anthyllis vulneraria* (réti nyúlhere).
<lat.> vulnero 1 = megsebesít; vulnus = seb; vulnerarius = felcser, sebész

vulpinus Rókával kapcsolatos. Növénynévben pl. *Carex vulpina* (rókasás).
<lat.> vulpes = róka

v. v. <lat.> vidi vivam rövidítése. Növényleírásokban jelentése: élő állapotban láttam.

X

xant(e)in Sejtnedvben előforduló heterociklusos vegyület*, vízoldékony sárga festékanyag.

xanto- (xantho-) Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a sárga színnel való kapcsolatára utal. Növénynévben pl. *Rosa xanthina* (sárga rózsa).
<gör.> xanthos = sárga

xantofillok Karotinoidok* csoporjába tartozó vegyületek, karotinok* oxidációs származékai, pl. a lutein* és a kukorica festékanyaga a zeaxanthin*.

xantophyll → xantofillok

xeno- Szóösszetételek előtagjaként az utótag idegen voltát jelöli.
<gör.> xenes = idegen

xenogámia → idegen megporzás

xero- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak a szárazsággal való kapcsolatára utal.
<gör.> xéros = száraz

xerofil Szárazságkedvelő.

xerofita (xerophyta) → szárazságtűrő növény

xerofiton (xerophyton) → szárazságtűrő növény

xeromorf (xeromorph) **bélyegek** A növényeket szárazságtűrésre alkalmassá tevő morfológiai és szövettani tulajdonságok. Pl. törpeség*, szukkulencia*, szőrözöttség*, vastag kutikula* stb.

xeromorfózis (xeromorphosis) A növény környezetének rossz vízellátottsága által kiváltott morfológiai változások, a xeromorf bélyegek* kialakulása.
↔ hidromorfózis, trofomorfózis

xyl-, xylo-, -xylon Szóösszetételekben a fával (mint anyaggal) való kapcsolatra utal.
<gör.> xylo = építőfa, tűzifa

xylan (xilan) Poliszacharid, a sejtfal felépítésében részt vevő hemicellulóz* (xiloglükán) egyik alkotója. Jelentős szerepe van a másodlagos sejtfal* szilárdításában.

xyláris rost → farost

xylem → farész

xyloglükán → hemicellulóz

xylol Benzinszagú apoláros oldószer, melyet egyes beágyazási* eljárásokban a víztelenítés* után használnak, hogy a vízben nem oldódó beágyazó szerek (paraffin, celloidin) a vizsgálati anyagot tökéletesen átjárhassák.

xylopodium → cserjetalp

xylotomia → faanatómia

xilóz (xyloz) Öt szénatomos monoszacharid, aldopentóz. A sejtfal felépítésében részt vevő xyloglükán*-molekulák egyik alkotója.

xyph-, xypho- <gör.> Szóösszetételek előtagjaként az utótag kard alakú voltát jelöli.

Z, ZS

Zalenszkij-szabály Száraz, napos élőhelyek lágyszárú* növényeinek levélszövettana és a környezeti hatások közt ír le összefüggéseket. Megállapítja, hogy minél magasabban található a levél, annál fejlettebb a mezofillumban* az oszlopos parenchima, vastagabbak a sejtfalak, növekszik a sztómaszám*, a trichómák* száma, a levélerek hosszúságának felületegységre vonatkoztatott összege, ugyanakkor a sejtek méretei kisebbednek.

---

zárósejt A sztómákat* alkotó speciális, kloroplasztiszt* tartalmazó sejtek. Alakjuk lehet babszemhez v. súlyzóhoz hasonló. Turgor*változásuk függvényében nyitódik v. zárul a légrés*.

---

zárótársulás (klimax) Egy adott területen az éghajlat hatására végbemenő vegetációfejlődési folyamat, a szukcesszió* során keletkező társulások* végső tagja. Az a legtöbb szerves anyagot termelő, a legtöbb szintből álló növénytársulás, amely e területen adott éghajlati viszonyok mellett kialakulhat.
↔ pionír társulás

---

zárt (ön)megporzás (cleistogamia, kleisztogámia) Az a megporzás*, amely a még ki nem nyílt virágban megy végbe. Pl. ibolya (*Viola*), nenyúljhozzám (*Impatiens*).

---

zárt termés (fructus indehiscens) Olyan termés, melynek termésfala* éréskor nem nyílik fel. Pl. makktermés*, szemtermés*.

---

zárt (determinált) **virágzat** Olyan virágzat, amelynek csúcsmerisztémája* virágot képez. Mivel ez az összes elágazásra is érvényes, zárt hajtásrendszer jön létre. A csúcsi virágok nyílása mindig megelőzi a szomszédos oldalhajtáson keletkező virágok nyílását. Törzsfejlődéstani szempontból ez ősi virágzattípus.
↔ nyílt virágzat

---

zárvatermők (Angiospermatophyta/Angiospermae) A növényvilág legfejlettebb csoportja. Jellemzőjük a magkezdemény* védelmét biztosító zárt magház* és a kettős megtermékenyítés*. Szállítószövet-rendszerükben megjelentek a tracheák* és a rostacsövek*. Két osztálya* a kétszikűek* és az egyszikűek*.

---

zárvatermők hajtáscsúcsának általános típusa A korábban használatos hisztogén elmélet* helyett ma a tunica-corpus elmélet* az elfogadott. A legkülső réteg az egy v. több sejtsoros tunica*, az alatta lévő corpusban három fő zóna különíthető el: a központi anyasejtek zónája, bordamerisztéma és szárnymerisztémák. (Külön típust képvisel az *Opuntia**.)

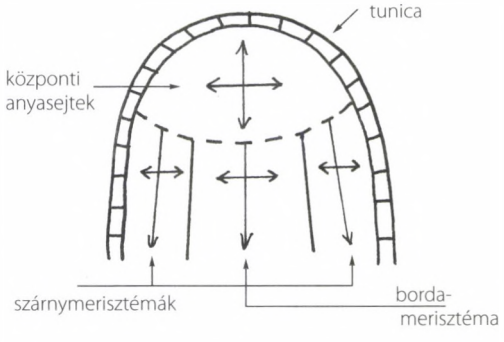

---

zárványok Azok a – kémiai szempontból nagyon különböző – anyagcseretermékek, amelyek jellemző alakú szilárd v. félig folyékony halmazállapotban vannak jelen a sejtben. A citoplazmában* zsír, olaj, illóolajcseppek, aleuronszemek*, a vakuolumban* kalcium-karbonát*-, ill. kalcium-oxalát*-kristályok formájában lehetnek jelen, valamint a kloroplasztiszban* keményítő* ~ként.

---

zászlós buga Olyan bugavirágzat*, melynek minden virága a főtengely egyik oldalára tekint. Pl. zászlós zab (*Avena orientalis*).

zea- Szóösszetételek előtagjaként általában a kukoricával való kapcsolatra utal.
<gör.> zeia = tönkölybúza; <lat.> Zea mays = kukorica

zeatin → zeaxanthin

zeaxanthin A primer karotinoidokhoz* sorolható, a kukoricában (*Zea mays*) található festékanyag, mely β-karotinból* vezethető le.

zeta-junkció Két, egymással párhuzamosan futó ér között egy ferde harántér által meghatározott levélérkapcsolat.

zeta-junkció-sorozat Zeta-junkciók* egymás melletti sorozata.

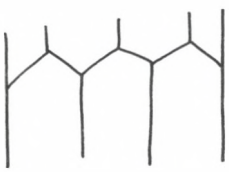

zigo- Előtag, szóösszetételekben jelentése: kapcsolódó, ízesülő.
<gör.> zygon = kettős járom, kötés

zigociszta (cisztozigóta) A járommoszatok (*Conjugatophyceae*) vastag falú, betokozódott zigótája.

zigogámia A járomspórás gombák (*Zygomycota*) ivaros folyamata, mely során teljes ivarszervek egyesülnek (gametangiogámia*). Syn. konjugáció*.

zigomorf szimmetria Monoszimmetria, melynek egyetlen szimmetriatengelye/szimmetriasíkja két, egymással tükörképi szimmetrikus félre osztja pl. a virágot, levelet stb. A virágképletben* jele: ↑ v. ↓. A diszimmetriával* való összetéveszthetősége miatt jelölésére nem javasolt a + jel.

zigospóra Egyes moszatok, gombák kedvezőtlen körülményeknek is ellenálló, vastag falú, kitartó állapotú zigótája*, → járomspóra.

zigóta A hímivarsejt és női ivarsejt egyesülésekor keletkezett diploid* sejt.
<gör.> zygótos = járomba fogott

zigótás magfáziscsere A magfázis*-váltakozásnak az a típusa, amelyben az ivarsejtek egyesülésekor keletkezett zigóta* redukciós osztódáson* megy át, így újra visszaáll a haploid* kromoszómaszám. Pl. *Ulothrix* fonalas zöldmoszat.
↔ gamétás, intermedier magfáziscsere

ZIMMERMANN, WALTER Német kutató, nevéhez fűződik a hajtás fejlődéstörténeti kialakulására vonatkozó telómaelmélet*.

-zoikum Szóösszetételek utótagjaként a földtörténeti korok nevében fordul elő.
<gör.> zóikos = állati, élettel kapcsolatos

zona- A pollenszemek* nevezéktanában az apertúratípus* neve előtt annak gyűrűszerű elhelyezkedését jelenti. Pl. anazonaszulkatus pollen*.

zonalis Övekbe, zónákba rendeződő.
<gör.> zóné = öv, sáv, vidék, égöv

zonaszulkátus pollen Olyan pollenszem*, amelyen a sulcus* az egyenlítői síkban* kiterjed a pollenszem köré.
↔ ana-, kataszulkátus pollen

zono- A pollenszemek* az NPC nevezéktanában* az egyenlítői síkban* v. arra merőlegesen elhelyezkedő apertúrák* neve előtti előtag.

zonokolpátus Az NPC nevezéktan* szerint az a pollenszem*, amelynek kolpuszai* az egyenlítői síkra merőlegesek.

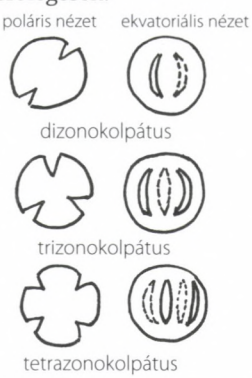

zonokolporátus Az NPC nevezéktan* szerint az a pollenszem*, amelynek pórusai* az egyenlítői síkban találhatók, kolpuszai* pedig e síkra merőlegesek.

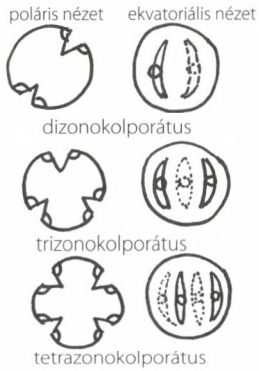

zonoporátus Az NPC nevezéktan* szerint az a pollenszem*, amelynek pórusai* az egyenlítői síkban találhatók.

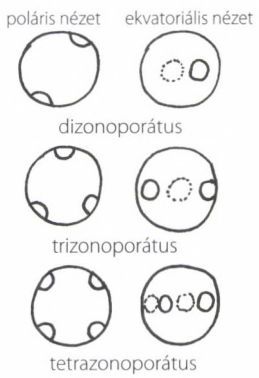

zonotrem A régi nevezéktan szerint az a pollenszem*, amelynek apertúrái* hasítékszerűek, s ezek merőlegesek az egyenlítői síkra*. A ma használt NPC nevezéktanban* a zonokolpátus pollennek* felel meg.
↔ pantotrem

zoo- Szóösszetételek előtagjaként az utótagnak az állatvilággal, állati szervezetekkel való kapcsolatára v. azokkal való hasonlóságára utal.
<gör.> zóon = állat; zóos = eleven, élő

zoochoria Olyan termés v. mag, melynek elterjesztésében állatok vesznek részt. Ha testfelszínükön hurcolják el: epi*~, ha tápcsatornájukban: endo*~ a terjesztés.

zoofília Állatok általi megporzás. Lehet: entomofília*, chiropterofília*, ornitofília*, malakofília*.

zoogaméta Ostorral* rendelkező ivarsejt.

zoospóra → planospóra, rajzóspóra
↔ aplanospóra

zoosporangium Olyan sporangium*, mely önálló helyváltoztatásra képes ivartalan szaporítósejteket termel.

zömvirágzás → tömegvirágzás

zuzmók Zöldmoszatok v. kékbaktériumok (fotobionta*) és tömlős- v. bazídiumos gombák (mycobionta*) szimbiózisa* révén kialakult telepes* felépítésű szervezetek.

zsírsavak Az élő szervezetekben képződő, nagy szénatomszámú monokarbonsavak (karbonsavak*). A telített ~ban a szénatomok között csak egyszeres kovalens kötések találhatók, pl. palmitinsav, sztearinsav. A telítetlen ~ban kettős kötések is előfordulnak, pl. az olajsavban.

Latin kiejtési és helyesírási szabályok rövid összefoglalása

Sylvester János (1504?–1552?),
az első latin–magyar botanikai lecke
szerzője és szerkesztője emlékére

A latin ábécé

A Kr. e. I. században (Caesar és Cicero korában) a latin ábécé 21 betűt tartalmazott: **A**, **B**, **C**, **D**, **E**, **F**, **G**, **H**, **I**, **K**, **L**, **M**, **N**, **O**, **P**, **Q**, **R**, **S**, **T**, **V**, **X**.

A császárkorban, hogy a megnövekedett számú görög kölcsönszót le tudják írni, az ábécé két újabb betűvel, az *Y*-nal és a *Z*-vel bővült. Érdekesség, hogy a *K* betűt az idők folyamán fokozatosan kiszorította a *C*. A rómaiak az ókor végéig csak nagybetűkkel írtak.

A kiejtés szabályai

Magánhangzók

A latin nyelv egyszerű magánhangzói: **a**, **e**, **i**, **o**, **u**. Ezek lehetnek rövidek és hosszúak. Ez utóbbiakat azonban nem jelölték, manapság is csak a latin szótárakban és nyelvkönyvekben teszik ki a hosszúságjelet (–).

Az **a** kiejtve: nyílt **á** hang, pl. *P**a**stin**a**c**a*** (pasztinák) növénynévben.

Az **e** lehet nyílt: pl. *H**e**d**e**ra* (borostyán) vagy zárt, pl. *M**e**tasequoia* (ősmamutfenyő).

Az **i** kiejtése ugyanolyan, mint a magyarban, kivéve két magánhangzó közötti elhelyezkedésben, amikor **j**-nek ejtjük, mindkettőre példa a *Chel**i**don**i**um ma**i**us* (vérehulló fecskefű).

Az **o** kiejtése ugyanolyan, mint a magyarban, pl. *P**o**a* (perje).

Az **u** kiejtése is megegyezik a magyaréval, pl. *R**u**sc**u**s* (csodabogyó).

A görög szavak átírásában használt **y** kiejtése: **i**, pl. *C**y**perus* (palka).

Kettős magánhangzók

A latin nyelv kettős magánhangzói: **ae**, **au**, **ei**, **eu**, **oe**. Ezek írásban kettősek, de kiejtésben mindig egy hangot alkotnak.

Az **au**, **ei**, **eu** ugyanúgy hangzik, mint a magyarban, pl. ***Au**brietia* (pázsitviola), *Trachycarpus fortun**ei*** (kenderpálma), ***Eu**phorbia* (kutyatej).

Az **ae** ejtése **é** (eredetileg oi volt!), pl. ***Ae**sculus* (vadgesztenye), ill. családnevek végén, pl. *Rosac**eae*** (rózsafélék).

Az **oe** ejtése: **ő** (eredetileg oi volt!), pl. ***Oe**nothera* (ligetszépe).

Egyes esetekben ez utóbbiakat (**ae**, **oe**) külön kell ejteni, erre a második tag feletti két pont utal, pl. *Hippoph**aë*** (homoktövis), Narcissus ***poë**ticus* (fehér nárcisz).

Mássalhangzók

A latin mássalhangzók legnagyobb részét úgy ejtjük ki, mint a magyarban.

Kivételek a következők:

A **c** ejtése (eredetileg minden helyzetben **k** volt, a késő császárkortól kezdve változott meg) magas magánhangzó (e, i) előtt **c**, mássalhangzó előtt maradt a kiejtés **k**. A *Quer**c**us **c**occ**c**inea* (bíbor-

tölgy) mindkettőre példa, illetve arra is, hogy a *co**cc**inea* kettőzött mássalhangzó első tagját **k**-nak, míg második tagját – a fenti szabályt alkalmazva – **c**-nek kell ejteni.

Az **s** többnyire **sz**-nek ejtendő, pl. ***S**inapi**s*** (mustár), ***S**tipa* (árvalányhaj), egyes esetekben zöngésül, ekkor **z**-nek ejtjük, pl. *Myo**s**otis* (*nefelejcs*), *Ono**s**ma* (vértő).

Hangcsoportok

A **gu**, **qu**, **su** hangcsoportokban tőbeli magánhangzó előtt az **u** magánhangzó inkább bilabiális (két ajakkal formált) **v**-nek hangzik, pl. *Pin**gu**icula* (hízóka), *Parthenocissus **qu**inquefolia* (vadszőlő), ***Su**aeda* (sóballa).

Betűkapcsolatok

A **ti** (eredetileg mindenütt **ti** volt), ma magánhangzó előtt **ci**-nek ejtendő, *Opun**ti**a* (medvetalpkaktusz), *Aubrie**ti**a* (pázsitviola).

A görög eredetű szavakra az alábbi szabályok érvényesek:

A **ch** ejtése: **kh**, a magyar hangképzés számára ismeretlen „kemény h", pl. *Ci**ch**orium* (katáng).

A **th** ejtése: a magyar hangképzés számára szokatlan **th,** pl. *Parthenocissus* (vadszőlő).

A **ph** ejtése: **f**, pl. ***Ph**aseolus* (bab).

Az **rh** ejtése: **r**, pl. ***Rh**eum* (rebarbara).

A latin ige

A latin igék szótári alakja rendszerint négy tagból áll. Ennek első tagja a kijelentő mód, jelen idő egyes szám első személy, míg második a főnévi igenév, a harmadik a befejezett jelen, a negyedik a supinum, mely célhatározói értelemben használt egyfajta főnévi igenév.

Szótárunk a latin kéziszótár gyakorlatát követi, azaz csak egy tagot tüntet fel, a latin ige kijelentő mód egyes szám első személyben van, a magyar ige pedig nem ennek nyelvtani megfelelője, hanem az egyes szám harmadik személyű forma, pl. emergo = kiemel (kiemelek helyett). Az igék utáni számok az igeragozási hovatartozást jelzik (lásd jelmagyarázat).

A főnév

A latin a magyartól eltérően három nemet különböztet meg: hímnem, nőnem, semlegesnem. A nemek többnyire a szó jelentéséről (természetes nem), valamint a végződéséről (grammatikai nem) ismerhetők fel. Pl. az „a"-ra végződő főnevek többnyire nőneműek, az „-us" v. egyéb mássalhangzóra végződőek viszont hímneműek.

A melléknév

A latinban a melléknév megegyezik nemben, számban és esetben azzal a főnévvel, amire vonatkozik. Ragozás szempontjából két csoportra oszlanak. Az egyikre példa a glaucus, glauca, glaucum (= kékesszürke) melléknév, amelynek hímnemű tagja a glaucus (pl. *Carduus glaucus*, szürkebogáncs), nőnemű a glauca (pl. *Trinia glauca*, szürke nyúlkapor), semlegesnemű a glaucum (pl. *Galium glaucum*, szürke galaj). Szótárunkban e típus jelölése a latin kéziszótárból átvett módon – glaucus 3 = kékesszürke – történik.

A másik csoportba tartozó melléknév pl. a pulcher, pulchra, pulchrum (= szép), amelynek hímnemű tagja a pulcher (pl. *Rumex pulcher*, csinos lórom), nőnemű a pulchra (pl. *Crepis pulchra*, szép zörgőfű), semlegesnemű a pulchrum (pl. *Hypericum pulchrum*, kecses orbáncfű).

Szótagolás, elválasztás

Az ókori latinban a szótagolásnak nem voltak szabályai, ott választották el a szavakat, ahol a sor végződött.

A mai fontosabb szabályok a következők:

A kettős magánhangzókat (**ae**, **au**, **ei**, **eu**, **oe**) és betűkapcsolatokat (**ch**, **th**, **ph**, **rh**) nem szabad elválasztani.

Az összetett szavakat alkotóelemeik szerint választjuk el, pl. **ab-axiális** (tengelytől távolabb eső), **a-szimmetrikus** (nem szimmetrikus).

A szavakban a szótag határa a magánhangzó mögött van; ha a magánhangzó után másik magánhangzó vagy egy mássalhangzó következik, akkor azt a következő szótagba kell írni, pl. **am-bi-guus** (kétfelé hajló, változékony).

Ha egy magánhangzó után két vagy több mássalhangzó következik, a mássalhangzócsoport utolsó tagja átkerül a következő szótagba, pl. **and-röceum** (porzótáj).

Biológiai vizsgálatok mérettartományai

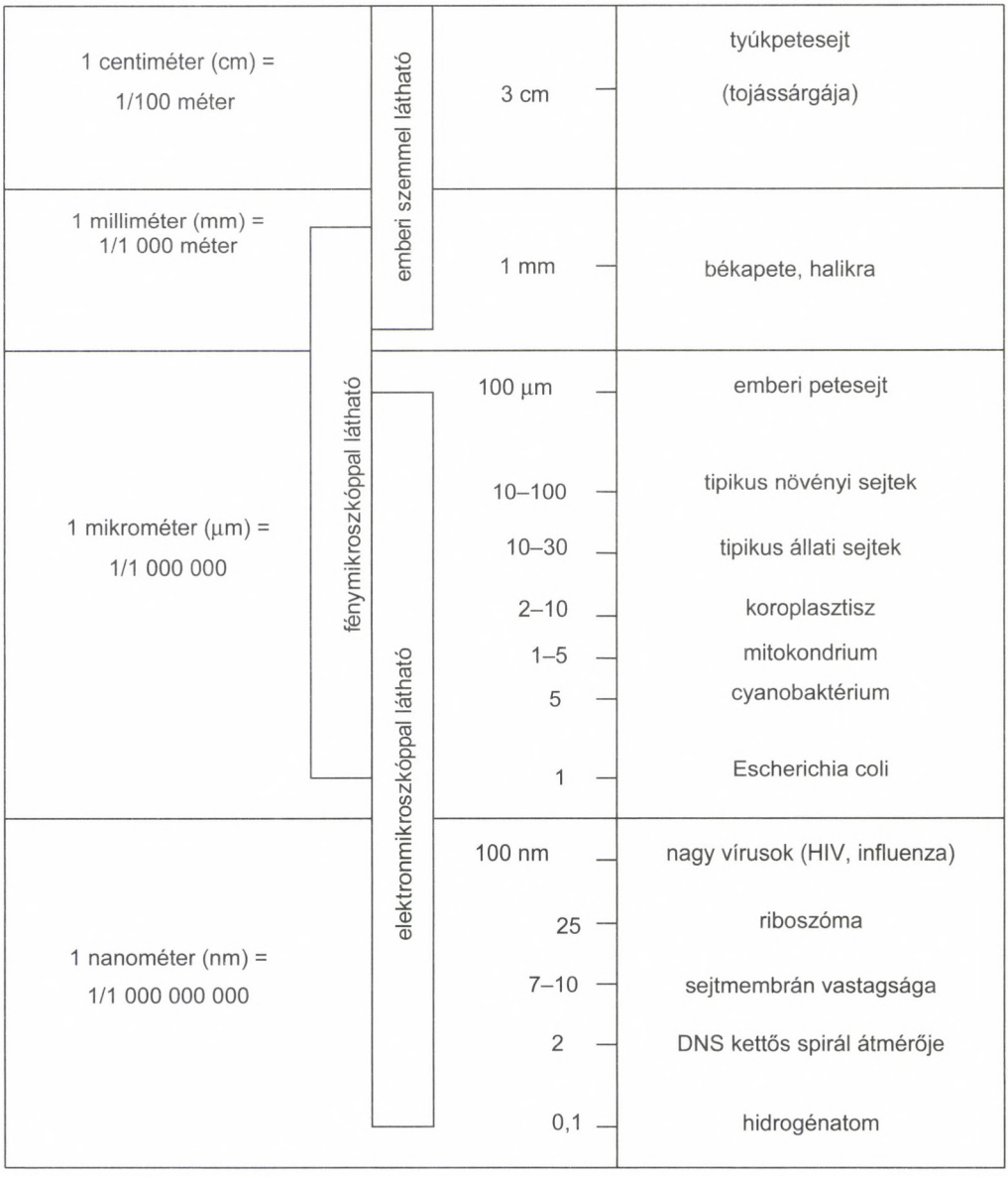

Felhasznált irodalom

Allaby, M. (1992) *Concise Dictionary of Botany.* 2. kiadás, Oxford University Press, Oxford, New York

Allaby, M. (1998) *Dictionary of Plant Sciences.* 2. kiadás, Oxford University Press, Oxford, New York

Almádi L. (1974) Megjegyzések a magyar növénytani terminológiához. *A Keszthelyi Mezőgazdaságtudományi Kar Közleményei,* XVI./11. 3–21.

Almádi L. (1991) A vízszintes és függőleges gyöktörzs a magyar szakirodalomban. VI. *Magyar Növényanatómiai Szimpozium előadásainak összefoglalói.* 8.

Almádi L. (2004) A növényszervtan terminológiája. In: *Priszter Szaniszló 85 éves. Köszöntések és tanulmányok.* Szerk. Szabó I., Czoma Lászlóné. Veszprémi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kara, Keszthely, 33–47.

Athanasiou – Skevis (2005) *Magyar–görög kéziszótár.* Eurobooks Sprinter Kiadói Csoport, Budapest

Babos K. – Filló Z. – Somkuti E. (1979) *Haszonfák.* Műszaki Kiadó, Budapest

Bagi I. (1994) *A zárvatermő növények rendszerének kompendiuma.* Jate Press, Szeged

Bakos F. – Fábián P. (1989) *Idegen szavak és kifejezések szótára.* 9. kiadás, Akadémiai Kiadó, Budapest

Bartha D. (2009) *Természetvédelem.* http://emk.nyme.hu

Bell, A. D. (1998) *Plant Form.* Oxford University Press, Oxford, New York, Tokió

Bell, P. R. (1992) *Green Plants.* Cambridge University Press, Cambridge, Oakleigh (Australia)

Bernadello, L. M. (1987) Comparative Floral Morphology. *Lycieae* (Solanaceae), *Brittonia,* Vol. 39. No 1. 112–129.

Betts, G. (2006) *Latin nyelvkönyv.* Akadémiai Kiadó, Budapest

Beug, H-J. (1961) *Leitfaden der Pollenbestimmung für Mitteleuropa und angrenzende Gebiete.* Gustav Fischer Verlag, Stuttgart

Blackmore, S. – Tootill, E. (1984) *The Pengiun Dictionary of Botany.* Penguin Books, London

Borhidi A. (1995): *A zárvatermők fejlődéstörténeti rendszertana.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

Borhidi A. (2008): *A zárvatermők rendszertana molekuláris filogenetikai megközelítésben.* Pécsi Tudományegyetem Biológiai Intézete, Pécs

Botta-Dukát Z. – Balogh L. – Szigetvári Cs. – Bagi I. – Dancza I. – Udvardy L. (2004) A növényi inváziókhoz kapcsolódó fogalmak áttekintése, egyben javaslat a jövőben használandó fogalmakra és definíciókra. In: Botta-Dukát Z. – Mihály B. (szerk.): *Biológiai inváziók Magyarországon. Özönnövények II.* (A KVVM Természetvédelmi Hivatalának Tanulmánykötetei 10.), TermészetBúvár Könyvek, Budapest, 35–59.

Braune, W. – Leman, A. – Taubert, H. (1967) *Pflanzenanatomisches Praktikum.* VEB Gustav Fischer Verlag, Jena

Bresinszky, A. – Körner, Ch. – Kadereit, J. W. – Neuhaus, G. – Sonnewald, U. (2008) *Strasburger Lehrbuch der Botanik.* 36. Auflage, Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg

Carpenter, K. J. (2005) Stomatal architecture and evolution in basal Angiosperms. *American Journal of Botany,* 92 (10) 1595–1615.

Claugher, D. (1990) *Scanning Electron Microscopy in Taxonomy and Functional Morphology.* Clarendon Press, Oxford

Crystal, D. (2003) *A nyelv enciklopédiája.* Osiris Kiadó, Budapest

Cutler, D. F. (1978) *Applied Plant Anatomy.* Longman, London, New York

Dahlgren, G. (1987) *Systematische Botanik.* Springer Verlag, Berlin, Heidelberg, New York, London, Paris, Tokyo

D'Arcy, G. W. (1986) *Solanaceae. Biology and Systematics.* Columbia University Press, New York

Darók J.(2001) *Morfológiai és anatómiai vizsgálatok a Rubiaceae családban.* PTE Növénytani Tanszék, Pécs
Deme L. – Fábián P. – Tóth E. (2000) *Magyar helyesírási szótár.* A Magyar Tudományos Akadémia szabályai szerint. Akadémiai Kiadó, Budapest
Dilcher, D. L. (1974) Approaches to the identification of Angiosperm leaf remains. *The Botanical Review,* Vol. 40 (1), 1–157.
Dutta, A. C. (1980) *A Class-Book of Botany.* 16. kiadás, Oxford University Press, Calcutta, Delhi, Bombay, Madras
Dutta, A. C. (2000) *Botany for Degree Students.* 11. kiadás, Oxford University Press, Oxford, New York
Erdtman, G. (1969) *Handbook of Palynology. Morphology, Taxonomy, Ecology.* Munksgaard, Copenhagen
Faegri, K. – Iversen, J. (1989) *Textbook of pollen analysis.* 4th ed., John Wiley & Sons, Chichester, 328.
Fahn, A. (1990) *Plant anatomy.* Pergamon Press, Oxford, New York
Filarszky N. (1911) *Növénymorphologia.* Franklin Társulat, Budapest
Fryns-Claessens, E. – Van Cotthem, W. (1973) A new classification of the ontogenetic types of stomata. *The Botanical Review,* Vol. 39. 1. 71–138.
Gencsi L. (1980) *Erdészeti növénytan.* Mezőgazdasági Kiadó, Budapest
Godet, J-D. (1992) *Európa virágai.* Officina Nova, Budapest
Godet, J-D. (1993) *Fák és cserjék.* Officina Nova, Budapest
Györkösy A. (1982) *Latin–magyar szótár.* 7. kiadás, Akadémiai Kiadó, Budapest
Györkösy A. – Kapitánffy I. – Tegyey I. (1990) *Ógörög–magyar szótár.* Akadémiai Kiadó, Budapest
Gyulai F. (2001) *Archeobotanika.* Jószöveg Műhely Kiadó, Budapest
Gyurján I. (1996) *Növényszervezettan.* Egyetemi jegyzet. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
Hale, W. G. – Margham, J. P. – Saunders, V. A. (1997) *Biológiai értelmező szótár.* Panem Kft. – McGraw-Hill Inc, Budapest
Hallé, F. – Oldeman, R. A. A. – Tomlinson, P. B. (1978) *Tropical Trees and Forests.* Springer Verlag, Berlin, Heidelberg, New York
Haraszty Á. (1979) *Növényszervezettan és növényélettan.* Tankönyvkiadó, Budapest
Heinrich, D. – Hergt, M. (1994) *SH atlasz. Ökológia.* Springer Verlag, Budapest
Hess, D. (1983) *Die Blüte.* Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart
Hickey, L. J. (1973) Classification of the Architecture of Dicotyledons Leaves. *Amer. J. Bot.* 60 (1), 17–33.
Hickey, M. – King, C. (2000) *The Cambridge Illustrated Glossary of Botanical Terms.* Cambridge University Press, Cambridge, New York, Oakleigh, Madrid, Cape Town
Horánszky A. – Járainé Komlódi M. (1991) *Növényrendszertani praktikum.* Tankönyvkiadó, Budapest
Hortobágyi T. (1979) *Növényrendszertan.* Tankönyvkiadó, Budapest
Hortobágyi T. – Simon T. (1991) *Növényföldrajz, társulástan és ökológia.* 2. kiadás, Tankönyvkiadó, Budapest
Hunyadi K. – Béres I. – Kazinczi G. (szerk.) (2000) *Gyomnövények, gyomirtás, gyombiológia.* Mezőgazda Kiadó, Budapest
Inamdar, J. A. – Mohan, J. S. S. – Bagavathi Subramanian, R. (1986) Stomatal classifications. A review. *Feddes Repertorium,* 97. 3–4. 147–160.
Jacob, F. – Jäger, E. I. – Ohmann, E. (1983) *Botanikai kompendium.* Natura, Budapest
Jakucs E. (1999) *A mikológia alapjai.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
Járainé Komlódi Magda (1987) *Legendás növények.* Gondolat Kiadó, Budapest
Judd, W. – Campbell, C. – Kellog, E. – Stevens, P. – Donoghue, M. (2002) *Plant Systematics.* Sinauer Associates, Inc. Publishers Sunderland, Massachusetts
Juhász M. (2000) *Növényrendszertani gyakorlatok* I. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
Karlson, P. (1972) *Biokémia.* Medicina Könyvkiadó, Budapest
Kárpáti Z. – Görgényi L. – Terpó A. (1980) *Kertészeti növénytan* I. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest
Kiss K. T. (1998) *Bevezetés az algológiába.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest

Kósa G. – Bíró K. (1991) *Magvak, termések.* (Búvár zsebkönyvek) Móra Ferenc Kiadó, Budapest
Kovács J. A. (1999) Virágzatok tipológiájának aktuális kérdései a Poaceae családban. *Kanitzia,* 7. Szombathely, 75–89.
Kremer, B. P. – Muhle, H. (2000) *Zuzmók, mohák, harasztok.* Természetkalauz. Magyar Könyvklub, Omigráf, Budapest
Krupa, S. V. (1997) *Air Pollution, People and Plants.* The American Phytopathological Society, St. Paul, Minnesota
Lackie, J. M. – Dow, J. A. T. (1989) *The Dictionary of Cell Biology.* Academic Press, London, San Diego, New York
Láng, I. (főszerk.) (1993) *Környezetvédelmi lexikon.* I–II. köt. Akadémiai Kiadó, Budapest
Lhotská, M. – Chrtková-Zertová, A. (2008) *Beitrag zur Samenmorphologie der Familie Fabaceae. Folia Geobotanica.* Springer, Netherlands
Mabberley, D. J. (1997) *The Plant-Book.* Cambridge University Press, Cambridge
Melville, R. (1976) The Terminology of Leaf Architecture. *Taxon,* 25 (5/6) 549–561.
Metcalfe, C. R. – Chalk, I. (1950) *Anatomy of Dicotyledons,* Vol. 1. Oxford, England, Clarendon Press
Metcalfe, C. R. – Chalk, I. (1960) *Anatomy of the Monocotyledons.* I. *Gramineae.* Clarendon Press, Oxford, England
Mihalik E. – Nyakas A. – Kálmán K. – Nagy E. (1999) *Növényanatómiai gyakorlatok.* JATE Press, Szeged
Mohay András (1994) *Újgörög–magyar kéziszótár.* Akadémiai Kiadó, Budapest
Papp M. (2002) *A növényi sejt.* Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen
Papp M. – Mikóné Hamvas M. (2001) *A magvas növények életmenete és alaktana.* Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen
Payne, W. W. (1978) A Glossary of Plant Hair Terminology. *Brittonia,* 30 (2), 239–255.
Pinke Gy. – Pál R. (2005) *Gyomnövényeink eredete, termőhelye és védelme.* Alexandra Kiadó, Pécs
Priszter Sz. (1963) *A növényszervezettan terminológiája.* Mezőgazdasági Kiadó, Budapest
Priszter, Sz. (1983) *Arbores Fruticesque Europae. Európa fái és cserjéi.* Nyolcnyelvű szótár. Akadémiai Kiadó, Budapest
Priszter Sz. (1985) *A magyar növénynevek helyesírási szabályai.* Akadémiai Kiadó, Budapest
Priszter Sz. (1998) *Növényeink.* Mezőgazda Kiadó, Budapest
Rimóczi I. (2006) *Növénymorfológiai gyűjtemény elkészítésének útmutatója.* Budapesti Corvinus Egyetem Kertészettudományi Kar Növénytani Tanszék és Soroksári Botanikus Kert, Budapest
Punt, W. – Blackmore, S. – Thomas, A. Le T. (1994) *Glossary of Pollen and Spore Terminology.* LPP Foundation, University of Utrecht, Utrecht
Rauh, W. (1994) *Morphologie der Nutzpflanzen.* Reprint der 2. Auflage. Quelle und Meyer, Heidelberg, Wiesbaden
Richards, A. J. (1997) *Plant Breeding Systems.* 2nd ed. Chapman and Hall, London
Robbrecht, E. (1988) *Tropical Woody Rubiaceae.* Opera Botanica Belgica 1, National Botanic Garden of Belgium
Sárkány S. – Haraszty Á. (1987) *Növényszervezettan.* Természettudományi Karok egységes jegyzete. Tankönyvkiadó, Budapest
Sárkány S. (1969) *A növények világa* I. Gondolat Kiadó, Budapest
Sárkány S. – Szalai I. (1964) *Növényszervezettani gyakorlatok.* Tankönyvkiadó, Budapest
Schmidt G. (1993) *Rügyatlasz.* Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Dísznövénytermesztési és Dendrológiai Tanszék, Budapest
Shivanna, K. R. (2003) *Pollen Biology and Biotechnology.* Science Publishers, Inc., Enfield, NH
Simon T. (1992) *A magyarországi edényes flóra határozója.* Tankönyvkiadó, Budapest
Simon T. – Seregélyes T. (1998) *Növényismeret. A hazai növényvilág kis növényhatározója.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
Sitte, P. – Ziegler, H. – Ehrendorfer, F. – Bresinszky, A. (1991) *Strasburger Lehrbuch der Botanik für Hochschulen.* 33. Auflage, Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, Jena, New York
Soó R. (1964) *A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve I.* Akadémiai Kiadó, Budapest

Soó R. (1973) *A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve V.* Akadémiai Kiadó, Budapest
Stearn, W. T. (1992) *Botanical Latin.* David & Charles Book, Brunel House Newton Abbot Devon
Stohl G. (1988) *Biológiai szótár.* Natura, Budapest
Stuessy, T. F. (1990) *Plant taxonomy: The Systematic Evaluation of Comparative Data.* Columbia University Press, New York, Oxford
Surányi D. (1987) *Lyra florae. A növények örök himnusza.* Tankönyvkiadó, Budapest
Széky P. (1995) *Zoológiai értelmező szótár.* Mezőgazda Kiadó, Budapest
Troll, W. (1957) *Praktische Einführung in die Pflanzenmorphologie.* VEB Gustav Fischer Verlag, Jena
Tuba Z. – Szerdahelyi T. – Engloner A .– Nagy J. (szerk.) (2007) *Botanika I–III.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
Turcsányi G. (2001) *Mezőgazdasági növénytan.* Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest
Váczy, C. (1980) *Dicţionar Botanic Polyglot.* Editura Ştiinţific şi Enciclopedică, Bucureşti
Vogel, G. – Angermann, H. (1999) *SH atlasz. Biológia.* Atheneum Kiadó Kft., Budapest
Weberling, F. (1981) *Morphologie der Blüten und der Blütenstände.* Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart
Weier, T. E. – Stocking, C. R. – Barbour, M. – Rost, T. L. (1982) *Botany.* John Wiley & Sons Inc.
Wiliams, H. G. – Hunyadi K. (1987) *Dictionary of Weeds of Eastern Europe.* Akadémiai Kiadó, Budapest

A kiadásért felelős
az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója
Felelős szerkesztő: Sisák Gábor
Olvasószerkesztő: Szabó Zsuzsa
Termékmenedzser: Egri Róbert
Nyomdai előkészítés: Papermoon 2006 Kft.
Nyomdai munkálatok: Akadémiai Nyomda Kft.
Felelős vezető: Ujvárosi Lajos
Martonvásár, 2011
Kiadványszám: TK100027
Megjelent 38,61 (A/5) ív terjedelemben

Darók Judit a Pécsi Tudományegyetem docense, a Biológia Doktori Iskola oktatója, kutatási területe a levél szövettana. Több évtizedes felsőoktatási tapasztalat birtokában gyűjtötte össze a növénymorfológia és a növényszövettan, valamint az ezekhez szorosan kapcsolódó társtudományágak alapfogalmait.

Átfogó botanikai tárgyú nevezéktani szótár magyar nyelven mintegy fél évszázada jelent meg utoljára. E hiány pótlására szolgál ez a könnyen áttekinthető, mintegy 7000 címszót tartalmazó, gazdag ábraanyaggal bővített, korszerű terminológiai szótár. A szótárban helyet kapott a görög és latin eredetű szakkifejezések etimológiai elemzése is, ugyanis ezek ismerete nélkülözhetetlen a szakterület művelőivel való kommunikációban, segít a botanikai nevezéktan értelmezésében és a világhálón való információkeresésben. A mikológiai szócikkek – bár köztudottan a gombák nem a növényvilág tagjai – a neves idegen nyelvű botanikai szótárak példáját követve kerültek a kötetbe. A szótárt haszonnal forgathatják a biológus-, gyógyszerész-, biológiatanár-, környezettan-, mezőgazdaságtan- és erdészettudományi hallgatók, illetve a növénytani diszciplínákat oktató és kutató egyetemi előadók, a középiskolai és általános iskolai biológiatanárok, a továbbtanulni szándékozó középiskolások, valamint a téma iránt érdeklődő laikusok is.

www.akademiaikiado.hu
9 789630 589215

1828
AKADÉMIAI KIADÓ